

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

HANDBOK

I

SVENSK VITTERHET,

TILL SKOLORNAS TJÄNST

UTGIFVEN

AF

Carl

C. K. S. SPRINCHORN

REKTOR VID LUNDS H. ALLM. LÄROVERK.

I

SVENSKA VITTERHETEN INTILL 1800-TALET,

STOCKHOLM.

F. & G. BEIJERS FÖRLAG.

Suec. Osarcd fund.
(I, II, in 1.)

LUND 1889.
BERLINGSKA BOKTRYCKERI- OCH STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET.

Förord.

Föreliggande Handbok utgör första delen af en samling svenska vitterhetsutdrag, hvilkens andra del inom den närmaste tiden skall utkomma. Då utgifvarens afsikt hufvudsakligen varit att åstadkomma en antologi för våra läroverks sjette och sjunde klasser, i hvilka, enligt skolstadgans föreskrift, läsning af vald literatur skall förekomma, har såväl vid valet af stycken som vid noter och förklaringar hänsyn tagits till den krets — lärare och lärjungar —, för hvilken handboken är ämnad, hvarför den bör uteslutande från denna synpunkt bedömas.

Angående sättet för utgifningen torde följande förklaring ej anses olämplig. Då handboken är ämnad att innehålla en öfversikt af den svenska vitterheten ifrån äldsta tider intill våra dagar, har utgifvaren låtit sig angeläget vara att lämna de valda språkprofven i öfverensstämmelse med tillgängliga originalverk (eller med säkra rättelser, der dessa varit af nöden), utan hänsyn till den inkonsekvens i stafning, böjning m. m., som däraf blifvit en följd. Hvad interpunktionen angår, har utgifvaren emellertid trott sig böra med lätt hand här och där göra en och annan liten ändring bidragande till ett rätt förstående af texten.

Att utgifvaren i en inledning medtagit prof ur den isländska literaturen liksom ock bland medeltidens språkprof intagit några folkvisor, som med hänsyn till sitt språk tillhöra en senare tid, har skett på det att begagnandet af handboken må kunna sluta sig till studiet af våra vanliga läroböcker i literaturhistoria.

Mot en anmärkning, som utan tvifvel skall göras af mången, att åtskilliga författarenamn saknas i denna samling, vill utgifvaren hafva uttalat sin åsikt, att det är bättre att någor-

lunda grundligt göra bekantskap med ett mindre antal författare än att knappast mera än till namnet lära känna ett större.

Då den stafning som utgifvaren begagnat i öfversättningarna ur den isländska literaturen samt i noter och anmärkningar, snart torde vinna ett slags officiel auktorisation, torde densamma räknas arbetet till förtjenst.

Slutligen några ord om användandet af denna handbok. De obestämda stadganden, som i vår skollag förekomma angående läsningen af svensk literatur i 6:e och 7:e klasserna, hafva vållat en behandling af detta ämne hvilken ej alltid kan anses vara till fördel för resultatet af sådan läsning. Utgifvaren för sin del är öfvertygad att, om ett verkligt resultat skall vinnas af densamma, så måste den ske ur literaturhistorisk synpunkt och med anslutning till en lärobok i literaturhistoria. Med hänsyn till ungdomens mottaglighet för denna del af undervisningen anser utgifvaren det vara lämpligt att så fördela den ifrågavarande läsningen, att man genomgår i sjette klassen 1800-talets literatur, i nedre sjunde klassen 1700-talets samt i öfre sjunde klassen den äldre literaturen tilllika med en sammanhängande öfversikt af hela vår literaturhistoria, hvars skeden och förnämsta män väl icke få vara obekanta för en abiturient. Om en förståndig anordning iakttages och ej ett för stort lärjungeantal nödgar läraren att offra den mesta tiden på uppsatserna, torde hela det här föreliggande urvalet kunna genomgås i skolans fyra sista årsafdelningar.

Äfven i flickskolorna torde boken befinnas användbar.

Till sist vill utgifvaren här uttala sin hjärtliga tacksägelse till Professor Es. Tegnér, Professor K. Södervall, Docent A. Kock, hvilka med vänskaplig beredvillighet gifvit utgifvaren råd och upplysningar af alla slag.

Lund i Juni 1889.

Utgifvaren.

Innehållsförteckning.

Inledning.

Sid.

Stycken ur den fornisländska literaturen i öfversättning.

Sånger ur den äldre Eddan. — Öfversättning af P. A. Gödecke.

1. Hymeskvädet . . . . 1.

2. Den Höges sång . . . . 6.

3. Sången om Fåfne . . . . 12.

Åresång öfver konung Håkan den gode. — Öfvers. af A. U. Bååth . . 17.

Ur **Egils Saga.** — Öfvers. af A. U. Bååth . . . . 19.

Ur **Heimskringla.** — Efter öfvers. af H. Hildebrand . . . . 24.

Ur **Nials Saga.** — Öfvers. af A. U. Bååth . . . . 30.

Svensk literatur.

Första tidehvarfvet, till omkr. 1526.

Runinskrifter:

Köpings Tingsflisa. — Meddelad af S. Söderberg . . . . 38.

Rökstenen. — Öfvers. af H. Schück . . . . 38.

Ur **Magnus Erikssons landslag.** — C. J. Schlyters upplaga . . . . 40.

Ur **Um Styrilsi konunga etc.** — Efter Geetes upplaga . . . . 41.

Ur **Den Heliga Birgittas uppenbarelser.** — Svenska Fornskrift-Sällskapets Samlingar. 43.

Ur **Gamla eller Erikskrönikan.** — Svenska Fornskrift-Sällskapets Samlingar. 44.

Friheten af biskop Thomas. — Svenska Fornskrift-Sällskapets Samlingar. 49.

Troheten „ „ — Svenska Fornskrift-Sällskapets Samlingar. 50.

Psalm. — Svenska Fornskrift-Sällskapets Samlingar. 52.

Ordspråk. — Reuterdahl, Gamla ordspråk . . . . 54.

S:t Görans Saga. — Sv. Fornskr.-Sällsk:s Saml. . . . . 54.

Folkvisor:

Slaget vid Brunkeberg. — Sv. Fornskr.-Sällsk:s Saml. . . . . . . 56.

Ther stonder en lindh. — Hans Olufssons Visbok i Sv. Landsmålsföreningens Tidskrift . . . . . 59.

Sid.
Ortherne gro. — Hans Olufssons Visbok i Sv. Landsmålsför:s Tidskr. 60.
Grefvens döttrar vid Elfvabolid. — Geijer — Afzelius: Sv. Folkvisor 61.
Liten Kerstins bröllop och begrafning. „ „ 62.
Liten Karin. „ „ 64.

Andra tidehvarfvet, 1526—1648.

Olaus Petri:
Psalm. — Sv. Psalmboken 1536 . . . . 65.
Ur **Tobie Comedia.** — Manderströms upplaga . . . . 66.
Ur **En Svensk Krönika.** — Klemmings upplaga . . . . 70.
Ur **Förespråk till Nya Testamentet af år 1526** . . . . 73.
Laurentius Petri:
Ur **Kyrkoordningen af år 1571** . . . . 75.
Peder Svart:
Ur **Krönika öfver Gustaf I.** — Utg. af Klemming . . . . 78.
Johannes Messenius:
Ur **Signill.** — Utg. af Svenska Literatur-Sällskapet 1886 . . . . 81.

Tredje tidehvarfvet, 1648—1730.

Göran Stjernhjelm:
Af **Hercules.** — Efter Hansellis uppl. jämförd med originaluppl. 91.
Af **Bröllops besvärs ihugkommelse.** „ „ 95.
Af **Öfverskrifter.** „ „ 99.
Företal till Svea- och Götha-mäles fatebur. „ 99.
Lars Johansson (Lucidor):
Af **Världslige Visor.** — Helicons blomster etc. utg. 1688 . . . . 102.
Af **Andlige Visor.** „ „ „ . . . . 106.
Ur en **Grafskrift.** „ „ „ . . . . 107.
Petrus Lagerlöf:
Sång till Elisandra. — Efter Hansellis uppl. . . . . 109.
Johan Runius:
Blomsterdröm. — Dudaim . . . . 112.
Friskens och Runii resa. „ . . . . 114.
Tacksägelsevers. „ . . . . 117.
Gunno Eurelius Dahlstjerna:
Ur **Kungaskald.** — Efter Hansellis uppl. . . . . 118.
Jakob Frese:
Ofreds klagan. — Andlige och Verldslige Dikter, 1726 . . . . 121.
Echo å Sveriges frögdeqväden d. 28 Jan. 1715. „ . . . . 122.

Sid.
Tal till ensligheten. — Andlige och Verldslige Dikter, 1726 . . 125.
Ur **Våhrbetraktelser.** „ „ . . 126.
Kiärleksdikt. „ „ . . 127.
Ur **Kiärleks-pris.** „ „ . . 128.

Fjerde tidehvarfvet, 1730—1780.

Olof von Dalin:
Ur **Then svänska Argus** . . . . 129.
Öfver bönen Fader vår. — Dalins Vitterhetsarbeten, utg. 1767 132.
Ur **Aprilvärk om vår härliga tid.** „ „ 133.
Engsövisan. „ „ 136.
Den som vil behaga alla. „ „ 141.
Herdaqväde. „ „ 144.
Hedvig Charlotta Nordenflycht:
Ur **Den frälsta Svea.** — Saml. Skrifter, utg. af Hanselli . . . 145.
Andras tycke en osäker grund. „ „ „ . . . 148.
Sommarro. — Qvinligit Tankespel etc. 1744—50 . . . . 150.
Afsked från verlden. 150.
Dorillas qväde. 151.
Astrild. H. Ch. N:s Utvalda arbeten, utg. 153.
Herdesång. af Fischerström 1774. 153.
Siskan och näktergalen. 154.
Af Epigram. 155.
Gustaf Philip Creutz:
Ur **Atis och Camilla.** 156.
Epigramme. Vitterhetsarbeten af 162.
Gustaf Fredrik Gyllenborg: Creutz och Gyllenborg, 1812.
Ur **Landtqväden öfver Årstiderna.** 163.
Ur **Verldsföraktaren.** 170.
Ur **Fabler.** 174.

Femte tidehvarfvet, 1780—1800.

Konung Gustaf III:
Tal den 21 Augusti 1772. — Ur Publique Handlingar . . . . . . 177.
Johan Henrik Kellgren:
Jordens skapelse. — Samlade Skrifter, 1811 . . . . 181.
Ljusets fiender. „ „ . . . . 185.
Dumboms lefverne. „ „ . . . . 191.
Den nya skapelsen. „ „ . . . . 195.
Saknaden. „ „ . . . . 198.

Sid.
Till Christina. — Samlade Skrifter, 1811 . . . . 199.
Ur Gustaf Wasa. „ „ . . . . 202.
Om skadan af en uteslutande smak. — Samlade Skrifter, 1811 217.

Johan Gabriel Oxenstjerna:

Ur **Dagens stunder.** — J. G. O:s Arbeten, 1808 . . . . 218.
Ur **Skördarne** . . . . 224.
Ur **Hoppet** . . . . 227.
Ur **Åreminne öfver konung Gustaf III** . . . . 230.

Carl Gustaf af Leopold:

Ur **Predikaren.** — C. G. L:s Samlade skrifter, 1800—1802 . . . . 232.
Ögonkast på naturen. „ „ „ . . . . 235.
Sång öfver Kellgrens död „ „ „ . . . . 236.
Kärlekens philosophi. „ „ „ . . . . 240.
Hvem har rätt. „ „ „ . . . . 241.
Eglé och Annett. „ „ „ . . . . 243.
Om jagt. „ „ „ . . . 249.
Bref. — Ur "Es. Tegnérs Papper", 1882 . . . . 254.

Carl Michael Bellman:

Ur **Bacchi Tempel.** — 1783 års upplaga . . . . 259.
Ur **Fredmans Epistlar.** — 1816 „ „ . . . . 260.
Ur **Fredmans Sånger.** — 1814 „ „ . . . . 263.

Bengt Lidner:

Af Yttersta domen. — Utg. i Åbo 1788 . . . . 267.
Selami och Melicerta. — Samlade Arbeten, 1788 . . . . 280.
Melankolisk sång. „ „ . . . . 282.
Sång i en gladare stund. „ „ . . . . 283.
Ur **Medea.** — Utg. i Stockholm 1784 . . . . 284.

Anna Maria Lenngren:

Några ord till min kära dotter. — Skaldeförsök, 1819 . . . . . . 310.
Kärleken och dårskapen. „ „ . . . . 314.
Gossen och leksakerna. „ „ . . . . 316.
Adams och Evas första morgonsång. „ „ . . . . 317.
Källan. „ „ . . . . 318.
Björndansen. „ „ . . . . 319.
Den glada festen. „ „ . . . . 320.
Den lilla tiggarflickan. „ „ . . . . 323.
De små på landet. „ „ . . . . 326.
Porträtterna. „ „ . . . . 327.

INLEDNING

Stycken ur den fornisländska literaturen i öfversättning.

Sånger ur den äldre Eddan.

1. Hymeskvädet.

(Hýmiskviđa).

1. De gamle gudarne
glammade kring steken;
halfmätte de tyckte
törsten svår.
Spåstafvar de sporde,
spejade i blodet,
funno hos Öge[1]
fulla visthus.

2. Satt bergets bonde,
barnaglad, ute,
i dragen lik
de dimögdes söner.
Då såg Tors öga
trotsigt i hans:
"Gör litet oftare
gille åt Åsar!"

Prof af den isländska texten:

1. Ár valtívar
reiđar námu,
ok sumblsamir,
áđr sađir yrđi.
hristu teina
ok á hlaut sá:
fundu þeir at Œgis
ørkost vera.

2. Sat bergbúi
barnteitr fyrir,
mjök glíkr megi
miskorblinda;
leit í augu
Yggs barn í þrá:
"þú skalt ásum
opt sumbl göra."

---

[1] Öge eller Ägir — hafvets gud.

3. Våndades jätten
för den väldiges tal,
och hämnd hade
i hugen han strax,
bad Sifs man[1] bringa
bålen tillstädes.
"Sen brygger jag öl
att bjuda eder!" —

4. Då visste ej råd
de väldige gudarne,
ej häller de höge
hört, hvar han fanns;
tills en gång Ty[2]
i tysthet sade
Tor ett vist
vänskapsråd:

5. "Öster om
Elivågor
bor hundvis Hyme
vid himlens ända.
Hos min fejdlystne fader[3]
finns nog en kittel,
en vidhamrad, milsdjup,
väldig bål."

Tor kvad:

6. "Tror du, vi kunna
den kokarn få?"

Ty kvad:

"Om vi två, min vän!
ha vett till list."

7. Den dagen de drogo
så drygt stycke
ut från Åsgård,
att de till Egil kommo.
Han hemdref hastigt
höghornade bockar,
som hoppade hurtigt
mot Hymes sal.

8. Sin leda mormor
mötte sonen;
hufvuden hon hade
hundra gånger nio.
Men en annan gick,
en gyllne kvinna,
med skinande panna,
att skänka i åt sonen.

Hustrun kvad:

9. "Jättars ättlägg!
Eder jag vill,
I hugfulle två,
hölja med kitteln;
ty maken min
mången gång
mot gäster rasar,
är rask till vrede."

10. Till skräck skapad
skred nu trögt
hårdhjärtade Hyme
hem från jakten.
Fram gick han i salen,
frusen i skägget,

---

3. Önn fékk jötni
orđbæginn halr.
hugđi at hefndum
hann næst viđ gođ;
bađ hann Sifjar ver
sér fœra hver:
"þanns ek öllum öl
yđr of heitak".

4. Né þat máttu
mærir tívar
ok ginnregin
of geta hvergi;
unz af trygđum
Týr Hlórriđa
ástráđ mikit
einum sagđi:

[1] Sifs man = Tor; [2] Ty — Odens son, krigets gud; [3] fader kallas Hyme af Ty, emedan han hade Tys moder till hustru.

så att istapp skrällde
mot skramlande istapp.

Hustrun kvad:

11. "Hell dig, Hyme!
Harmas ej!
Nu är sonen kommen
till salarna dina,
han, som vi två väntat
från vägar långa;
en frejdad fiende
följer honom,
mänskornas vän,
Vior, det är.

12. "Se, hvar de sitta
vid salens gafvel;
bakom stolpen
de böjt sig af skrämsel!"
Nu brast för jättens
blick stolpen,
och ryggåsen
remnade i tu.

13. Åtta stora kittlar
störtade med bjälken,
blott en, hårdhamrad,
höll i fallet.
Fram gingo de gömde,
men jätten gamle
sin fiende följde
med flammande blick.

14. Anade honom
intet godt,
när på sitt golf han gygjors[1]
grämelse såg.
Tre tjurar
togos strax,
dem jätten böd
bäras till stekning.

15. Hufvudet höggs
med hast från hvarje,
och bålen bars
att brynas på härden.
Före sofdags
åt Sifs man ensam
helt och hållet
två af Hymes oxar.

16. Rungnes[2] gråe
granne nog tyckte,
att Lorride tog
lustigt för sig.

Hyme kvad:

"Tills i morgon kväll
månde vi tre
med fångst och fiske
få oss mat."

17. Vior ville
å vågen fresta
om bålde jätten
bete gåfve.

Hyme kvad:

"Gack till min hjord,
du jättars skräck!
har du mod i bröstet,
sök bete der!

18. "Dock menar jag,
att en man som du
icke tar agn
af min oxe så lätt."
Svennen styrde
strax till skogs,
mötte en härlig,
helsvart oxe.

19. Tursars bane
bröt från tjurens

[1] Gygjors (jättinnors) grämelse = Tor.
[2] Rungne — en jätte; Lorride — namn på Tor.

höga hufvud
hornen tvenne.

Hyme kvad:

”Vådlig är du,
vagnars herre,
när i ro du hvilar,
värre, då du handlar.”

20. Bockars herre bad
buttra trollet
ut att hålla
mot hafvet bättre.
Men jätten sade
sig nu hafva
ringa lust
att ro längre.

21. Drog mäktige Hyme
modigt hvalar,
två i sänder,
upp å sin krok.
Men akter ut
Odens son
listigt sin linas
länkar redde.

22. Den folken frälsar
och fäller ormen
hof nu oxens
hufvud på kroken;
då gapade kring agnet
den gudar hata,
den kring världens rund
sig ringlar i djupet.

23. Djärf drog
dristige Tor
etterormen
upp å skeppsbord.
Hammarn högg han
i hårets klippgrund,
slog ofvan i skallen
ulfvens broder.

24. Isbärgen brakade,
eldfjällen skakade,
den urgamla världen
af ångest skalf,
men hiskliga fisken
sjönk i hafvets djup.

25. Surmulen hängde
Hyme vid åran,
sade intet
på återvägen,
men vilse på vanda
vågor han rodde.

Hyme kvad:

26. ”Halfva mödan
med mig du dele!
Bär nu hem
till bys hvalarna
eller bind böljornas
bock vid stranden!”

27. Lorride grep
gladt i stäfven,
hof med åror, öskar
och allt kölvattnet
hafvets häst
högt upp å land.
Genom hult i skogen
och hålväg bar han
bränningsbrytarn
till bys åt jätten.

28. Men, van vid trots,
med Tor den höge
än Hyme stred
om styrkans pris.
Hvad båtade, kvad han,
kraft att ro,
om ej karl att kalken
krossa man vore.

29. Lorride vrok
i väggen kalken;
starkt var glaset,
stenstolpen brast.

Sittande slog han
fler slika tvärs igenom;
men hel gafs kalken
till Hyme åter,

30. tills jättens sköna
sköteskvinna
ett råd gaf,
så godt hon kunde:
"Slå i Hymes hufvud;
ty hårdare är detta
på den öfvermätte
än alla kalkar!"

31. Upp sprang Tor,
tog spjärn med knäna,
iförde sig all
sin åsakraft;
helt var jättens
hjälmstöd ofvan,
men vingömmarns rund
remnade i tu.

Hyme kvad:
32. "Mist jag har
en härlig klenod,
ser kalken krossad
från mitt knä falla.
Det ordet aldrig
återtar jag,
att denna dryck
dock var för besk.

33. "Nu stånde eder fritt
strax att hämta
bryggkitteln
bort ur gården."
Ty grep tag
två gånger;
men kitteln stod,
som han stått förut.

34. Modes fader[1]
grep så fast i randen,
att han trampade ned
genom tiljorna i golfvet.
På sitt hufvud hof
Sifs herre kitteln,
men grepens hankar
mot hans hälar skrällde.

35. Ej långt de farit
sin led fram,
förrn Odens son
såg sig om.
Då kommo ur klippans
klyftor fram,
hufvud vid hufvud,
Hymes skaror.

36. Af härdarna hof han
högresta kitteln,
svang Mjölne,
den mordlystne,
och drap klippans
klumpiga odjur.

37. Ej långt de farit,
förrn Lorrides bock
halfdöd föll
framför kärran.
Halt var han,
hurtige springarn,
och det hade lömske
Loke vållat.

38. Men hört I hafven,
(den hemma är
i gudasägner
glömmer det ej)
hvad han i bot kräfde
af bonden i fjället:
båda barnen
i böter tog han.

39. Till gudars ting
drog Tor, den starke,
och hade med sig
Hymes kittel.
Nu dricka gudar
dråpligt hos Öge
hvar höst, när det lena
linet skördas.

---

[1] Tor.

2. Den Höges Sång.

(Håvamål).

1. Träd öfver ingens
tröskel in,
förrn du spejat och spanat,
förrn du spejat och spårat;
ty ovisst är att veta,
hvar ovänner sitta
borta på salens bänkar.

2. Gifmilde, häll Er!
Gäst är in kommen;
sägen, hvar han bänkas bör!
Oroligt brådskar
han, som vid andras dörrpost
skall sin framgång fresta.

3. Värme tarfvar
vandrarn, som in kommit
frusen och kall om knäna;
mat och kläder
den man tarfvar,
som öfver fjällen farit.

4. Vatten tarfvar
vandrarn före målet,
handduk och en hälsning,
vänlig välkomst —
om han det värd är —
samspråk och svar på tal.

5. Vett tarfvar
han, som vida färdas;
frihet har du hemma.
Men åt den man blinkar,
som bortkommen är
och i höfviskt hus sig dummar.

6. Sök ej klyftigt
med din klokskap pråla;
var hällre i ditt väsen varsam!
När den sluge och slutne
in slipper på gårdar,
samkar han sig sällan men;
ty osvikligare vän
du aldrig finner
än mycket mannavett.

7. Varsam gäst
vid gilleborden
tiger vid hvarje hviskning.
Han lyss med örat,
han lurar med ögat;
så spanar en klok och spejar.

8. Säll är han,
som åt sig vinner
ryktets heder och hyllest;
allt är dock ovisst,
som vi ega må
buret i andras bröst.

9. Säll är han,
som har själf
heder och vett i sin vandel;
ty onda anslag
har man ymnigt rönt
bringas ur andras bröst.

10. Bättre börda
bär ingen bort med sig
än mycket mannavett;
mer än gods och guld
det gagnar en okänd,
slikt ger den vilsne värn.

11. Bättre börda
bär ingen bort med sig
än mycket mannavett;

värre vägkost
var ej på en vandring med
än för många mått öl.

12. Ej är så godt,
som godt man säger,
ölet för mänskors ätt;
ju mer du dricker,
dess mindre vet du,
hvart ditt vett tar vägen.

13. Sig glömskans häger höjer
öfver glammande lag
och söfver männens sans;
med den fogelns fjädrar
jag fjättrats äfven
uti Gunnlöds[1] gård.

14. Drucken vardt jag,
väldeliga drucken,
fordom hos fintlige Fjalar;
gille är ypperst,
om hvar gäst går hem
med sinnen i full sans.

15. Klok och sluten
vare konungason
och djärf, när strid står;
glad och munter
bland män enhvar,
medan han sin bane bidar.

16. Feg slyngel
hoppas slippa att dö,
om för kamp han sig väl vaktar;
men ålderdomen gifver
honom ingen frid,
fast honom spjuten sparat.

17. En gäck stirrar,
när han till gille kommer,
han mumlar eller drönar drumlig;
men vid första klunken
i klar dag
hela hans lynne ligger.

18. Han allena vet,
som vida ströfvar,
och har fjärran farit
hur strängt en hvar
styr sitt lynne,
som vet, hvad vett är.

19. Håll ej på hornet,
drick dock hofsamt själf,
tala vettigt eller tig!
Dig till last
lägger ingen,
att du tidigt sängen söker.

20. Glupske frossarn,
utan folkvett ens,
äter sig ohälsa;
skämt bringar ofta
uti skickligt lag
öfver tölpig man hans mage.

21. Hjordar hugsa,
när de hem skola,
och gånga då af gräset;
men ohyfsad man
aldrig känner
sin egen mages mått.

22. Fattig usling,
illasinnad,
ler åt likt och olikt;
vill ej veta,
hvad han veta borde:
att han själf är full af fel.

23. Okunnig man
vakar alla nätter,
ängslas för likt och olikt;
matt är han,
när morgon bräcker,
men samma ve är kvar som varit.

24. Ovis man
tror idel vänner

[1] Gunnlöd — en jättekvinna.

dem, som nalkas med leende läppar;
är för döf att höra.
hur man drifver med honom,
då han råkat i skalkars skara.

25. Ovis man
tror idel vänner
dem, som nalkas med leende läppar;
men tydligt får han röna,
när på ting det gäller,
att blott *få* hans talan föra.

26. Ovis man
yfs som allvetande,
om han eger värn i vrå;
men slätt vet han,
hvad svar duger,
då honom män mästra.

27. Ovis man
i andras sällskap
hafve tand för tunga!
Ingen anar,
hur okunnig han är,
om han måttligt mäler;
men vettlöst kräk
kan ej varsna själf,
när han råkat i slidder och sladder.

28. Nu pöser han som vitter.
är han van att frågor
och sammalunda svar smida;
men intet lyte lyckas
att lönligt hålla,
som är på jorden gängse.

29. Öfvernog pratar
han, som aldrig tiger,
af ordastäf utan stadga;
lössläppt tunga,
utan tyglande herre,
hopskvallrar sin egen ofärd.

30. Till ögnagyckel
dig ingen välj,
fast han råkar till laget lända;
yfs lagom af kvickhet,
så länge du själf
får ofrågad i torr dräkt dröna!

31. Klipsk sig tycker.
då han är klar till flykt,
gäst. som gäst hånat;
den till bords gäckas
är blind för det,
att han bland gramsne glammar.

32. Månge äro äljest
inbördes hulde.
som till bords kälta och kifvas;
det mänskosplitet
lär spörjas evigt,
att gäst vredgas på gäst.

33. Måltid arla
en man tage,
att ej fastande gille gästa;
sitter äljest tafatt.
som han uthungrig vore.
och kan knappt en fråga finna.

34. Lång omväg
till ovän är,
fast hans gård vid vägen vore;
men till god vän
går det genvägar,
vore han än fjärran faren.

35. Gå skall man;
ej är godt, att gäst
är ständigt på ett ställe;
ljuf varder led,
som för länge qvar
på en annans bänkar bidar.

36. Bäst är eget bo,
om än en backstuga;
hvar och en är herre hemma.

Sträfvar du med två getter
och stråtäckt sal,
det är ej så tungt som att tigga.

37. Bäst är eget bo,
om än en backstuga;
hvar och en är herre hemma.
Hans hjärta blöder,
som bedja skall
om maten hvarje mål.

38. Vapnen sina
vike en man
ej ett fjät ifrån på fältet;
ty ovisst är att veta,
när på vägar ute
spjutets spets kan tarfvas.

39. Ej fann jag så gifmild
eller så gästfri man,
att ej han toge hvad tillbjöds,
eller med skatter sina
så slösaktig,
att led vore den lön han finge.

40. Han, som gods
och guld har,
må ej längre brist lida;
ofta till leda sparas
det, till lisa var ämnadt,
mycket går värr' än väntadt.

41. Med vapen och kläder
din vän du glädje;
på dig själf varder slikt synligt!
Med gåfvor och gengåfvor
varder han gammal, vänskapen,
om det likar sig att väl vara.

42. Vän sin
skall man en vän vara
och gälda gåfva med gåfva,
skämt gälda
med skämt tillbaka,
och list med lögn möta.

43. Vän sin
skall man en vän vara,
honom och hans vän;
men ej må
en man vara
vän med sin oväns vän.

44. Vet du en vän,
som du väl tror,
och vill du godt af honom hafva;
dela hans tycken,
byt täta gåfvor,
far träget att honom träffa!

45. Eger du en annan,
som du illa tror,
och vill du dock godt af honom hafva;
fagert skall du tala,
men falskt tänka
och list med lögn gälda.

46. Det gäller än
om den, du illa tror,
då du på hans trohet tviflar;
le mot honom,
slugt lägg dina ord;
lönen må gåfvan likna!

47. Ung var jag fordom,
for ensam fram,
då kom jag vill från vägar;
rik mente jag mig,
då en man jag mötte;
man är mans gamman.

48. En gifmild, modig
man har det bäst,
sällan närer han sorg;
men den fege
fruktar för allt,
den girige ger sig för gåfvor.

49. Med kläder mina
klädde jag på fältet
tvenne stoder af trä;

kaxar de tycktes,
när dem kläder täckte;
den nakne skymf det sker.

50. Furan murknar,
som på fjället står,
hägnad hvarken af bark eller barr;
så är ock den man,
som ingen älskar,
hvi skall han länge lefva?

51. Hetare än eld
må för otrogen vän
i fem dagar du flamma;
men då slocknar,
när sex det varder,
och kolnar all er varma vänskap.

52. Ej mycket må du
en man gifva;
ofta köpes lof för det lilla.
Blott med en kant af kakan
och en klunk ur hornet
vann jag åt mig en vän.

53. Små sandreflar,
små svallvågor;
små äro mänskors sinnen.
Ej stånda alla
jämstarka i visdom;
hvar tid har väl två slag.

54. Klok med måtta
hvar man vare,
öfverklok ingen;
för honom ler
lifvet fagrast,
som väl vet hvad han vet.

55 Klok med måtta
hvar man vare,
öfverklok ingen;
ty glädjen viker
från vis mans hjärta,
när egaren yfs som allvis.

56. Klok med måtta
hvar man vare,
öfverklok ingen;
sina öden vete
ingen på förhand,
så är honom sorglösast sinnet!

57. Brand brinner af brand,
tills han brunnit upp,
låga tändes af låga;
en man varder kunnig
af mäns samtal,
men en folkskygg varder fånig.

58. Stig arla upp,
om du ega vill
andras lösören eller lif;
sällan liggande ulf
ett lårben får,
eller sofvande man seger!

59. Stig arla upp,
ägga dina drängar;
har du få, så se upp och följ dem!
Lamt går mycket,
då du om morgonen sofver,
hurtig är till hälften rik.

60. Torrt virke
och taknäfver,
på slikt vet en man mått,
och hur mycket bränsle
till brasan räcker
hela och halfva halfår.

61. Tvagen och mätt
till tings du ride,
fast du har knappt med kläder;
öfver brokor och skor
må blygas ingen,
ej heller att hästens
hull är skralt!

62. Han väjar och spejar,
när öfver vågen han sträcker,
örnen på det urgamla hafvet:

så gör ock den man,
som bland många kommer,
där blott *få* hans talan föra.

63. Fråga slugt
och svara listigt,
om du för klok vill kallas;
men förtro dig till en,
icke till två;
världen vet, hvad tre veta!

64. Makt sin
och myndighet
vet klok karl att kufva;
bland fejdstore kommen
han finner nog,
att ingen är tapprast af alla.

65. Vaksam och sluten
vare en man
och mycket i vänskap varsam;
för de ord,
du till en annan säger,
får du ofta bittert böta.

66. Mycket för tidigt
kom jag till månget ställe,
men till somliga för sent;
än var ölet drucket,
än obryggdt;
sällan kommer led man lägligt.

67. Här och hvar
torde hem jag bjudits,
om jag ej mat till målet tarfvat,
eller om *två* skinkor hängt
hos min trogne vän,
där redan en jag ätit.

68. För mänskors barn
är brasans värma
och solens syn det bästa,
då mannen har
hälsans gåfva
och fri från lastarenom lefver.

69. Ej i allo osäll,
fast du har usel hälsa;
en är af söner säll,
en af fränder,
en af fulla håfvor,
en af väldiga värk.

70. Bättre är lefva
än på bår ligga,
nog får karsk karl en ko.
Jag såg brand rasa
hos rik man,
och ute stod döden för dörren.

71. Halt sitter till häst,
handlytt herde är,
döf är dugande kämpe,
en blind är bättre
än ett brändt lik;
den döde duger till intet.

72. En son är bättre,
fast sent född,
sen hans faders lefnad är liden;
minnesstenar sällan
stånda vid vägen,
om ej frände öfver frände rest dem.

73. De två stå i samma här,
men tungan är hufvudets bane;
under höljet af hvar päls
en hand jag väntar.

74. Blott en natt kan du muntert
på en matsäck trösta;
kort räcka skeppsrår,
en höstnatt häftigt skiftar.
På fem dar växlar
vädret mycket,
mer på en hel månad.

75. Vackert vet
han, som ej vet ett grand:
man kan varda narr af gods och guld;

en är rik,
den andre fattig,
men lasta ingen för det lytet!

76. Fä dör,
fränder dö,
själf dör du likaledes;
men *den* mans rykte
dör dock aldrig,
som samkat åt sig ett godt.

77. Fä dör,
fränder dö,
själf dör du likaledes;
jag vet *ett*,
som aldrig dör:
domen öfver död man.

78. Rika fårfållor
såg jag hos Fitjungs söner,
nu stöder dem tiggarstafven.

Ymnighet är,
som ögonblicket,
vankelmodigast bland vänner.

— — — — — — — — — — — —

81. Hyllas må dag om kvällen,
hustru, sen hon bränd är,
egg, sen svärdet pröfvats,
ungmö, sen bröllop stått,
is, sen man öfver kommit,
öl, sen det drucket är.

— — — — — — — — — — — —

103. Var glad i hemmet,
glamma med din gäst,
och var om dig i allt, du eger!
Minnesgod och målför
en mångvis vare,
och ofta ett sant ord han säge!
Ett ärkenöt
har intet att säga;
det draget den dumme röjer.

— — — — — — — — — — — —

---

3. Sången om Fåfne.

(Fåfnismål).

Sigurd och Rägin foro upp å Gnitaheden och funno där Fåfnes spår, när han skred till vatten. Sigurd gjorde då en stor graf på hans väg och gick ned däri.

Då Fåfne kröp från guldet, blåste han ut etter, men detta rök öfver hufvudet på Sigurd. När så Fåfne skred öfver grafven, rände Sigurd sitt svärd till hjärtat på honom. Fåfne riste sig och slog med hufvud och stjärt. Sigurd sprang upp ur grafven, och sågo de då hvar andra. Fåfne kvad:

1. "Sven, sven!
Af hvem är du, sven, boren?
Af hvilka fäder är du född?
Rödt är af Fåfnes blod
ditt blänkande svärd,
dess udd trängt intill mitt hjärta."

Sigurd dolde sitt namn, emedan det var folks tro i forna dagar, att döende mans ord hade stor makt, då han svor ve öfver sin ovän och nämnde honom vid namn. Han kvad:

2. "Krondjur jag heter,
har kommit mig fram,
fastän moderlös man;
jag har ingen fader,
som andra mäns söner;
ensam går jag min gång."

Fåfne kvad:

3. "Har du ingen fader,
som andre mäns söner,
af hvad under är du då aflad?
Du blandar mig lögn
på min banedag,
om ditt namn du mig ej nämner."

Sigurd kvad:

4. "Mitt ättartal
du icke känner,
och mig själf lika litet.
Sigurd heter jag,
och Sigmund min fader.
Jag har dig med svärd slagit."

Fåfne kvad:

5. "Hvem har dig hetsat?
Hvi har du dig hetsa låtit
att fara efter mitt fall?
Skarpögde sven!
skräcklig var din fader,
har också barn, som ej bäfva."

Sigurd kvad:

6. "Hugen mig hetsat,
händerna mig hulpit
och mitt hvinande, hvassa svärd.
Få äro djärfva,
när djärfhet kräfves,
om som barn de blöda varit."

Fåfne kvad:

7. "Om upp du vuxit
vid vänners bröst,
stolt du nog i striden stode;
men nu är du fången
och i fejd[1] tagen,
alltid må de bundne bäfva."

Sigurd kvad:

8. "Du lastar mig, Fåfne!
att jag fjärran är
ifrån mitt ättararf.
Fången är jag icke,
fast i fejd tagen;
nog fann du, jag var lös och ledig."

Fåfne kvad:

9. "Hatets ord
hör du i allt,
men nu jag dig sanning säger:
Klingande guldet,
glänsande skatten,
ringarna din bane reda."

Sigurd kvad:

10. "För sin rikdom en hvar
råda vill
ända till sin yttersta dag;
ty en gång
alla skola
fara till Hel hädan."

— — — — — — — — — — — — —

Fåfne kvad:

20. "Nu råder jag dig, Sigurd!
Lyd rådet du
och rid hem hädan!
Klingande guldet,
glänsande skatten,
ringarna din bane reda."

Sigurd kvad:

21. "Ditt råd du gifvit,
men jag rider dock
till guldet som i ljungen glänser.
Men du, Fåfne, ligg
i lifsnöd kvar,
tills du hos Hel hamnar!"

[1] "i fejd tagen" syftar därpå att Sigurds moder före hans födsel bortförts i fångenskap.

Fåfne kvad:

22. "Rägin mig svek,
och han dig svika skall,
han skall varda bådas vår bane.
Nu låter Fåfne
sitt lif förvisso,
nu stod du störst i styrka."

Rägin hade gått bort, medan Sigurd drap Fåfne, och kom tillbaka, då Sigurd strök blodet af svärdet.

Rägin kvad:

23. "Hell dig, Sigurd!
Seger du vunnit,
Fåfne fällt du har;
bland alla män,
på mullen träda,
är du till käckaste kämpe boren."

Sigurd kvad:

24. "Det ovisst är,
när vi alla samlas,
segergudarnes söner,
hvem som är käckaste kämpen.
Lika dristig är mången,
som ej doppat sitt svärd
i blod ur oväns bröst."

Rägin kvad:

25. "Glad är du, Sigurd!
af segern du fröjdas,
där du Gram[1] å gräset torkar.
Min broder har du
till bane sårat,
och själf drar jag därtill min del."

Sigurd kvad:

26. "Det var du, som mig rådde,
att jag rida skulle
hit öfver frostiga fjäll;
än glänsande ormen
haft gods och lif,
om mig du ej som modlös hånat."

Då gick Rägin till Fåfne och skar hjärtat ur honom med det svärd, som heter Ridil, och därefter drack han blod ur såret:

Rägin kvad:

27. "Sitt nu här, Sigurd!
men's jag att sofva går,
och håll Fåfnes hjärta att fräsas."
Hjärtat jag önskar
äta få
efter denna blodiga dryck."

Sigurd kvad:

28. "Fjärran du flydde,
men's i Fåfnes blod
mitt hvassa svärd jag vätte;
jag äggade min kraft
mot ormens styrka,
men's du i lugn i ljungen låg."

Rägin kvad:

29. "Länge du ligga
låtit i ljungen
gamle, grymme jätten,
om ej det svärd du haft,
som jag dig smidt själf,
det hvassa, hvinande stålet."

Sigurd kvad:

30. "Mod är bättre
än makten i svärdet,
då kifvande män kämpa;
ty modig man
såg jag mången gång
med slött svärd segra.

---

[1] Gram kallades Sigurds svärd.

31. "Modig man står sig bättre
än blödsint,
där Hilds lek[1] lekes;
och glad man bättre
än bäfvande,
hvad han för händer har."

Sigurd tog Fåfnes hjärta och stekte å spett. När han trodde. att det var fullstekt, och blodet fradgade ur hjärtat, tog han något på sitt finger för att fresta, om det var fullstekt. Han brände sig och stack fingret i munnen. Men då Fåfnes hjärteblod kommit på hans tunga, förstod han fåglalåt och hörde, hvad nötväckorna kvittrade i snåren. Nötväckan kvad:

32. "Där sitter Sigurd,
sölad med blod,
och fräser vid elden
Fåfnes hjärta:
ringklyfvarn
klok mig tycktes,
om skinande hjärtat
själf han åte."

Andra nötväckan kvad:

33. "Där ligger Rägin
och råd smider,
lättrogen sven .
han svika vill,
bär af vrede
vrånga ord samman,
vill, inbunden,
sin broder hämna."

Tredje nötväckan kvad:

34. "Han halshugga skulle
gråhårig niding
och sända honom till Hel hädan!
Sen kunde han ensam
öfver allt guldet råda,
det öfverflöd, under Fåfne låg."

Än kvad en nötväcka:

35. "Vis han mig tycktes,
om han veta kunde
det sluga råd,
I, systrar, gifven,
då vore han föreklok
och korpen gladde;
jag ulfven väntar,
där jag hans öra ser."

Än kvad den andre:

36. "Så vis är ej
väldige hjälten,
som jag mig tänkt hade
härförarn,
om den ene brodern
han bort släpper,
sen han den andre broderns
bane vållat."

Än kvad den tredje:

37. "Han mycket ovis är,
om han ännu sparar
fiende, för hvar man farlig.
Där Rägin ligger,
lömsk i hugen,
kan sig för sveket icke akta.

38. "Han halshugga skulle
ishårde jätten,
låta honom ringarne från sig
reda;
sen finge han,
hvad Fåfne egt,
allt guldet ensam."

[1] Hilds lek = strid.

Sigurd kvad:

39. "Så råder ej ödet,
att Rägin skulle
namn af min bane bära;
ty bröderna båda
brådt skola
fara till Hel hädan."

Sigurd högg hufvudet af Rägin och åt därpå upp Fåfnes hjärta och drack bäggederas blod, Rägins och Fåfnes. Då hörde Sigurd, hvad nötväckorna sade:

40. "Bind hop de röda
ringarna, Sigurd;
klaga och kvida
kung ej höfves!
Af guld glänser
så god en mö;
om henne du finge,
den fagraste af alla!

41. "Till Gjuke gå
gröna stigar;
väg visar ödet
vandrande hjältar.
Där har dråplige drotten
dotter aflat;
gack, att henne
med gods köpa!

42. "Sal står på höga
Hindarfjället,
är allt utomkring
i eld svept;
vise män
det varit, som byggt
salen af skiraste
skinande guld.

43. "Å fjället kampkunnig
kvinna sofver,
lätta lågor
leka däröfver.
Ygg[1] med sömntörne
ungmön stuckit,
då hon andra fällt,
än han få ville.

44. "Kan, hjälte! du se
hjälmklädda mön,
som på Vingskorne
från valen red?
Nornor skickat,
Sköldungaättling!
att Segerdrifva
ej kan ur sömnen vakna."

Sigurd red efter Fåfnes spår till hans bo och fann det öppet; dörrarna voro af järn, så ock dörrposterna. Af järn voro också alla timmerstockarna i huset, men det var gräfdt ned i jorden. Där fann Sigurd öfvermåttan mycket guld och fyllde därmed två kistor. Där tog han också en trollhjälm, en guldbrynja samt svärdet Rotte och många klenoder samt klöfjade därmed Grane; men hästen ville icke gå fram, förrän Sigurd stigit upp på hans rygg.

[1] Ygg = Oden.

Äresång öfver konung Håkan den gode i Norge.

(Håkonarmål af Eyvindr Skåldaspillir).

Oden sände
Skagul och Gandul[1]
att kora bland konungar
den Yngveättling,
till Oden skulle fara
och i Valhall vara.

De funno kungen
brynjeklädd,
kostbare fursten
under kampmärke stod.
Räddes fiender,
ristes lansar,
började blodiga striden.

Manade jarlbanen
Helgelands män,
Rogalandsflocken,
for så till strid.
Godt var det följe,
han fick af nordmän.
Danernas skräck
bar strålande hjälm.

Härens herre
ur harnesk sprang.
förrn slag han slog,
slängde han brynjan.
Han började leken,
han land skulle värja,
glimmande gullhjälm
bar gladlynt kung.

Ur kunglig hand
i kämpakläder
svärdet bet,
som svängdt i vatten.

Rasslade pansar,
remnade sköldar,
susade pilar
i kämpapannor.

Svärden trådde
med tunga fötter
djupt i sköldar,
i nordmannahjässor.
Vardt kampdån på ön,
konungar färgade
med kämpars blod
blanka sköldborgar.

Brann i såren
svärdens låge,
på lif att lura
långspjut sänktes.
Sårhaf[2] svallade
mot svärdens näs.[3]
Föll i fjärden
en flod af pilar.

Under sköldhimmel röd
sig rörde ett vimmel;
om kampens lön
man lekte i stridsstorm.
I Odens väder[4]
välte spjutvåg,[5]
ned sjönk mången
man i blod.

Slumrade kungar
med slagsvärd dragna,
med skurna sköldar
och skjutna brynjor.

[1] valkyrjor, [2] blodet, [3] sköldarne, [4] striden, [5] blodet.

Ej glad i hug
var här, som egde
till Valhall att vandra.

Stödd mot spjutskaft,
sade Gandul:
"Godt varder gudars följe,
när hem de hafva
Håkon med många
kämpar till bords budit".

Håkan där hörde,
huru de talte,
de härliga mör å hästrygg.
Tankfulla de syntes,
de sutto i hjälmar
med skinande sköldar för sig.

Håkon:
"Skagul, hvi styr du
striden så?
Värde vi voro
vård af gudar".

Skagul:
"Vi det vållade,
att vallen du höll,
men dina fiender flydde".

"Rida vi skola"
— kvad höga Skagul —
"till gudars gröna hem
Oden att mäla,
det allhärskarn kommer
till den mäktiges möte".

"Härmod och Brage"
— böd Oden —
"faren fursten i möte,
ty konung kommer
som kampgod synes.
Hit till hallen han hastar".

Kommen från kamp.
kungen mälte,
helt han af blod var höljd:

"Illa sinnad
synes oss Oden,
skådom hans stolta hug".

"Bland enhärjar alla
ege du frid.
Drick du öl hos åsar.
Jarlars herre!
Här har du inne
åtta bröder" — kvad Brage.

"Våra vapen"
— kvad vise kungen —
"vilja vi själfve vårda,
väl man gömme
hjälm och brynja,
godt är svärd ej sakna".

Då vardt kunnigt,
hur kungen väl
hägnat gudars hus,
när Håkan de bådo
hälsad vara,
alla goda gudar.

Å god dag född
den furste varder,
som får sig slikt ett sinne.
Alltid hans minne
månde vara
bland folken vida frejdadt.

Löst ur banden,
i menskobygd
skall Fänresulfven fara,
innan å öde
ängd en jämngod
konungsman det kommer.

Gods förgår,
i graf gå fränder,
öde bli land och led.
Sen Håkan for
till hedna gudar,
mången i träldom tråder.

Ur Egils Saga: Sonartorrek

(af Egil Skallagrimsson).

Egils kväde vid Bödvars död.

Egils son Bödvar var nu i sin uppväxt. Han var en förhoppningsfull sven, fager, stor och lika stark, som Egil eller Torolf varit vid hans ålder. Egil älskade honom mycket, och Bödvar höll ock af sin fader.

En sommar hade ett skepp lupit in i Hvitå, och stor köpstämma hölls. Egil hade köpt mycket timmer, och han lät sina huskarlar forsla det hem på en åttaårad skuta.

En gång bad Bödvar dem om lof att följa med, och det tillläts. For han då in till Valla med huskarlarne. De voro sex samman på skutan, och då floden först sent på dagen var att vänta, kunde de ej komma ur älfven förrän långt ut mot kvällen. Då hof sig upp en rasande sydoststorm, och älfströmmen for emot fjärdens böljor och rörde upp dem. Slutet vardt, att skutan sjönk, och alla männen förgingos.

Dagen efter flöto liken upp. Bödvars lik kom upp vid Enarsnäs.

Egil sporde dessa tidender och red strax ut att leta efter liken. Han fann just Bödvars lik, tog det upp på hästen och red med det till Skalle-Grims hög på Digranäs. Han lät öppna högen och lade Bödvar ned bredvid Skalle-Grim. Så kastades högen igen, och vardt man först därmed färdig vid solnedgången.

Isländsk text:

Böđvarr, son Egils, var þá frumvaxta. Hann var hinn efniligsti mađr, friđr sýnum, mikill ok sterkr, svá sem verit hafđi Egill eđa Þórólfr á hans aldri. Egill unni honum mikit; var Böđvarr ok elskr at honum. Þat var eitt sumar, at skip var í Hvítá, ok var þar mikil kaupstefna. Hafđi Egill þar keypt viđ margan, ok lèt flytja heim á skipi. Fóru húskarlar ok höfđu skip áttrœtt, er Egill átti. Þat var þá eitt sinn, at Böđvarr beiddist at fara međ þeim, ok þeir veittu honum þat. Fór hann þá inn á Völlu međ húskörlum. Þeir váru sex saman á áttæru skipi. Ok er þeir skyldu út fara, þá var flœđrin síđ dags; ok er þeir urđu hennar at bíđa, þá fóru þeir um kveldit síđ. Þá hljóp á útsynnings-steinóđi, en þar gekk í móti útfalls-straumr. Gjörđi þá stórt á firđinum, sem þar kann opt verđa. Lauk þar svá, at skipit kafđi undir þeim, ok týndust þeir allir; en eptir um daginn skaut upp líkunum. Kom lík Böđvars inn í Einarsnes, en sum komu fyrir sunnan fjörđinn, ok rak þangat skipit; fannst þat inn viđ Reykjarhamar. Þann dag spurđi Egill þessi tíđindi, ok þegar reiđ hann at leita líkanna. Han fann rètt lík Böđvars; tók hann þat upp ok setti í knè sèr, ok reiđ međ út í Digranes til haugs Skallagríms. Hann lèt þá opna hauginn, ok lagđi Böđvar þar niđr hjá Skallagrími. Var síđan

Därefter red Egil hem till Borg. Han gick strax hän till det sängrum, hvari han var van att sofva, lade sig och sköt dörrslån för. Ingen vågade tilltala honom.

Det är sagdt, att Egil var så klädd: han hade snäfva håsor[1] och en röd bomullskjortel, trång om öfverkroppen samt på sidan häktad.

Då de nu satte Bödvar ned i högen, säger man, att Egil svällde så upp, att kjortel och håsor remnade.

Följande dag höll han sängrummet lyckt och njöt hvarken mat eller dryck. Han låg där den dagen och nästa natt med. Ingen tordes tala till honom.

Men på tredje morgonen, så snart det vardt ljust, lät Åsgärd, hans husfru, en af männen stiga till häst och rida, så snabbt han förmådde, vester ut till Hjardarhult för att säga dottren Torgärd allt det, som händt, och bedja henne skyndsamt komma till Borg.

Karlen kom vid eftermiddagstid fram. Torgärd lät strax sadla en häst, och två män följde henne. De redo om kvällen och natten, tills de hunno till Borg.

Torgärd gick strax in i eldhuset. Åsgärd hälsade henne och sporde, om hon ätit aftonvard. Torgärd sade högt, så att Egil kunde höra det:

"Ingen aftonvard har jag ätit, och ingen lyster mig att äta förr än hos Fröja. Vet jag mig intet bättre råd än min fader. Ej vill jag öfverlefva fader min och broder."

Hon gick hän till sofrummet och ropade:

"Fader, låt upp dörren! Jag vill, att vi bägge fara samma väg."

Egil sköt slån undan.

---

aptr lokinn haugrinn, ok var eigi fyrr lokit en um dagsetrs-skeið. Eptir þat reið Egill heim til Borgar; ok er hann kom heim, þá gekk hann þegar til lokrekkju þeirrar, er hann var vanr at sofa í. Hann lagðist niðr ok skaut fyrir loku. Engi þorði at krefja hann máls. En svá er sagt, þá er þeir settu Böðvar niðr, at Egill var búinn: hosan var strengd fast at beini; hann hafði fustans-kyrtil rauðan, þröngan, upp litinn, ok lást at siðu. En þat er sögn manna, at hann þrútnaði svá, at kyrtillinn rifnaði af honum ok svá hosurnar. En eptir um daginn lèt Egill ekki upp lokrekkjuna. Hann hafði þá ok engan mat nè drykk. Lá hann þar þann dag ok nóttina eptir. Engi maðr þorði at mæla við hann. En hinn þriðja morgin, þegar er lýsti, þá lèt Ásgerðr skjóta hesti undir mann — reið sá sem ákafligast vestr í Hjarðarholt —, ok lèt segja Þorgerði þessi tíðindi öll saman, ok var þat um nónskeið, er hann kom þar. Hann sagði ok þat með, at Ásgerðr hafði sent henni orð, at koma sem fyrst suðr til Borgar. Þorgerðr lèt þegar söðla sèr hest, ok fylgdu henni tveir menn.

---

[1] Sammanhängande benkläder och strumpor.

Torgärd gick upp i rummet och lade sig i en annan säng, som stod där.

"Väl gör du, dotter, i att följa din fader", sade då Egil; "stor kärlek till mig har du visat. Hvad hopp har jag väl att kunna lefva med slik sorg?"

Sedan tego de en stund.

Egil sade:

"Hvad är det, dotter? Tuggar du något?"

"Jag tuggar tång", svarade hon, "och tänker jag, att det då varder värre med mig. Äljest skall jag för länge få lefva."

"Är det skadligt?" frågade Egil.

"Mycket", svarade hon. "Vill du äta?"

"Hvarför icke?" sade han.

Om en stund ropade Torgärd och bad om något att dricka.

Man gaf henne vatten.

Då sade Egil:

"Ja, det kommer af tången. Man får stark törst af den."

"Vill du dricka, fader?" sporde hon.

Han tog mot drycken. Den var i ett uroxhorn. Han sväljde i stora drag.

Då sade Torgärd:

"Man har svikit oss. Detta är mjölk."

Egil bet ett stort stycke af hornet och slungade det bort.

Torgärd sade:

"Hvad skola vi nu taga oss före? Förbi är det med vår föresats. Nu vill jag, fader, att vi förlänga våra lif, så att du måtte kunna kväda en äresång öfver Bödvar, och jag vill rista den på kafle. Sedan dö vi, om oss så synes. Länge månde det dröja, innan din son Torsten kväder öfver Bödvar. Föga höfves det, att ej hans arföl drickes; och hur skall det ske, då ingen af oss sitter med i laget?"

Egil menade, att föga troligt vore, han nu skulle kunna dikta, om han ock pröfvade på.

"Men fresta det vill jag", sade han.

Hans andre son Gunnar hade ock dött kort förut.

Nu började Egil kvädet, som lyder så:

"Tungt jag anden drager,
rör ej lätt min tunga,
då det höfs åt sonen
äredikt att sjunga.
Mycket svårt det har sig
Suttungsmjöden tömma.
ej jag sång kan hämta
upp ur hjärtats gömma.

Är ej lätt att ösa
fram ur bröstet sången,
djupt i jättesalar
fordomtima fången,
buren bort af Oden
hem till gode gudar.
Vållar tunga sorgen,
att ej sången ljudar.

Först sen Oden mäktat
dädan drycken bära,
klang i Valhall sången,
fick gud Brage ära......
Lyss — jag hör kring högen
döna vågor vida,
där jag lade sonen
vid min faders sida.

För min ätt det lider
nu till slut af dagen,
lik en stam i skogen,
skalad, tordönsslagen.
Mod ej man har mycket,
rymt har glädjeruset,
när han bär en älskad
frändes lik ur huset.

Frändefall jag frestat.
Mycket jag fått mista:
faders lik jag skådat,
moders blick, den sista.
Därom kan jag kväda
— kval ej sången hämma —
låta minnet löfvas
af min starka stämma.

Böljan bröt så faders
frändekrets, som remnat.
Svårast är att lida
luckan, böljan lämnat.
Där jag sonen skådat,
ser med sorg i hågen
nu jag rummet öde,
ty han sjönk med vågen.

Hårdt har Ran mig ruskat.
Hvart jag väl mig vänder,
ser jag mig allena,
arm på kära fränder.
Hafvet slitit sönder
ättens band, det fasta,
kunde son ur faders
starka armar kasta.

Vet det — om jag kunde
sorg med svärdet hämna,
skulle kära lifvet
Öges lemmar lämna;
om med stormens broder
blott jag kunde strida,
ned jag skulle stöta
makan vid hans sida.

Men jag mäktar icke;
maktlös är min klinga
emot skeppens bane,
kan ej hafvet tvinga.
Utan stöd i stormen
inför alla står jag,
utan fagert följe,
gammal gubbe, går jag.

Mig har hafvet rånat,
mycket från mig rifvit,
när till sälla salar
han refs bort ur lifvet.
Han var sköld för ätten,
värn ikring dess ära.
Tungt det är att tälja
fall af fränder kära.

Väl jag själf ju vet det,
att i sonen bodde
ämnet till en kämpe.
Det låg godt och grodde,
skulle vuxit väldigt,
om han frisk fått frodas,
tills han stått i härmäns
led, de vapengodas.

Mest af allt han let till,
hvad hans fader sade,
fast allt folket andra
ord i örat lade,
halp mig här i hemmet,
höll mig uppe händigt.
Det var han, som stödde
all min styrka ständigt.

Broderlös jag därtill
hvilar här i hallen:
graf en gång jag grof åt
broder, vapenfallen.
Oro ser jag växa,
svek vill friden kränka:
kan på tid, som nalkas,
ej med ro jag tänka.

Ty hvem ståndar nu väl
orädd vid min sida,
när i svekets dagar
godt det höfs att strida?
Tarfvas nu på Island
vän, som ej vet vika
mycket hjälplös är jag,
när mig vänner svika.

Vida får du färdas,
speja ute, inne,
skall på Island hittas
man med tro i sinne.
Girig niding ringar
huset sent om natten,
där hans broder sofver,
dräper, rånar skatten!

Ej i mannalagen
mer jag har min gamman,
om ock männen kunde
hålla frid tillsamman:
fick min makas gosse
upp till gudar fara
att där uppe leta
efter fränders skara.

Oblid är mig Oden,
lägger tyngd, som trycker
hårdt på mina skuldror,
stöden undanrycker.
Under kval, dem långa,
leda nätter vålla,
kan jag ej mitt gamla
hufvud upprätt hålla;

Sedan Gunnar, sonen,
tog den sot, som brände
lifvet bort och honom
hän ur verlden sände.
Vet jag, utan lyte
var han värd att akta,
kunde väl för nidings-
ord sin tunga vakta.

Väl jag än det minnes,
att till gudars gårdar
Oden hof den milde,
som nu minnet vårdar.
Ut från mig han växte,
ättens gren, den ranke.
Vård fick vacker vidja
städs i moders tanke.

Spjutens herre[1] fordom
till min vän jag hade,
stod mig godt med guden,
lit till honom lade,
gode segergifvarn,
tills han bort mig stötte,
slet i tu sin vänskap
och med hån mig mötte.

Viles broder[1] räckt mig
mycket ve, det ser jag:
ej till gudars höfding
bloten gärna ger jag. —
Dock har vise guden,
vetat väl mig skänka
bot för bittra kvalen,
vill jag efter tänka.

Ulfvens ovän[1] gaf mig
idrott god — att svinga
smärtan ut med kväden,
som ur barmen klinga.
Vardt mig gifven makt till
öppen fejd att tvinga
dem, som lömske smyga
fram att ofärd bringa.

---

[1] Oden.

Hel, jag ser hon väntar
mig på Digranäset,
där som frändehögar
sticka upp ur gräset.

Mycket rådvill är jag:
skall dit bort jag skrida?
Nej, här vill jag gladlynt
hennes ankomst bida."

Allt som Egil kom längre fram i kvädet, vuxo hans krafter, och då det var färdigt, framsade han det för Åsgärd, Torgärd och sitt husfolk.

Sedan stod han upp ur sängen och satte sig i högsätet.

Detta kväde kallade han Sonförlust. (Sonartorrek).

Därpå lät han hålla arföl för sina söner efter gammal sed.

Och när Torgärd for hem, gaf han henne goda gåfvor.

Ur Heimskringla eller Norges konungasagor

(af Snorre Sturlasson).

Konung Olof den helige far till Norge och blifver konung.

(Ur Olof den heliges saga).

Konung Olof Digre vände nu öster med landet och höll mångenstädes ting med bönderna; många slöto sig till honom, några, som voro Sven jarls fränder eller vänner, talade emot. Konung Olof for därför skyndsamt österut till Viken, höll med sitt folk in i Viken, satte upp sina skepp och drog inåt land. När han kom i Vestfold, mottogs han väl af många män, som hade varit hans faders vänner eller bekanta; han hade ock många släktingar.

Om hösten (1014) for han upp i landet till konung Sigurd, sin stjuffader, och kom dit tidigt en morgon. Då konung Olof kom nära byn, lupo tjänstesvenner i förväg till byn och in i stugan. Konung Olofs moder Åsta satt därinne med några kvinnor, då svennerna berättade henne om konung Olofs färd och att han snart vore framme. Åsta stod genast upp och tillsade karlar och kvinnor att tillreda där på bästa sätt. Hon lät fyra kvinnor taga stugans bonad och i hast upphänga tjällen[1] och breda på bänkarne. Tvenne karlar buro halmen på golfvet, två

[1] Tjäll (tjald) hade i det äldre språket betydelse icke allenast af tält, utan äfven af tygstycke, som användes att bekläda väggar, säten eller bäddar.

satte fram trapesan[1] och skaftkaret,[2] två framsatte borden, två maten, tvenne sände hon bort från byn, två buro in ölet; alla andra, både karlar och kvinnor, gingo ut på gården. Sändemän foro till konung Sigurd där han var, och förde till honom hans tignekläder och hans häst med förgylld sadel och heltförgylldt betsel med smälta stenar.[3] Fyra män sände hon åt fyra håll i bygden och bjöd till sig alla stormän till vetsla,[4] ty hon gjorde välkomstöl åt sin son. Alla andra, som voro där, lät hon taga den bästa utstyrsel de hade, och de som icke själfva egde kläder fingo låna af henne.

Konung Sigurd Syr var ute på åkern, då sändemännen kommo till honom och omtalade dessa tidender samt alla Åstas tillrustningar i byn. Han hade där många män, några skuro korn, några bundo, några körde hem kornet, andra lade det i hjälmar och lador. Konungen och två män med honom gingo stundom på åkern, stundom dit där kornet lades in. Så är sagdt om hans klädnad, att han hade en blå kjortel och blå håsor, höga skor, bundna om benet, grå kappa och en vid grå hatt, url (skärm) om anletet, staf i handen, upptill försedd med en förgylld silfverholk, i hvilken satt en silfverring. Så är sagdt om konung Sigurds kynne, att han ifrigt skötte om gods och bo och rådde själf för bonaden (hushållningen); icke var han någon fåfäng man och tämligen fåordig, klokare än alla, som den tiden lefde i Norge, och mycket rik på lösegendom, fridsam och förnöjsam. Åsta, hans hustru, var rask och storsint. Deras barn hette Guttorm, den älste, Gunhild, Halfdan, Ingrid och Harald.[5]

Då sade sändemännen: "Åsta bad oss bringa dig den hälsning, att henne tycktes det vara af stor vikt att I förhållen eder stormanligen; och bad hon att du skulle mer likna i ditt lynne Harald Hårfagres ätt, än Rane Smalnäsa, din morfader, eller Nered jarl den gamle, fast de hafva varit mycket visa män". Konungen svarar: "Stora tidender sägen I och framfören dem dessutom med all ifver; Åsta har förr gjort mycket väsen af män, som hon var mindre förbunden, och ser jag, att hon har samma skaplynne ännu. Hon tager detta med mycken ifver, och måtte hon få sin son utledd med samma prakt, som hon nu leder honom in. Synes mig, om så skall varda, att de som våga något i detta mål få hvarken tänka på gods eller lif. Denne konung Olof har att kämpa mot mycken öfvermakt, och om han håller i härmed, framkalla hans rådslag både Dana- och Sveakonungens vrede."

Då konungen hade sagt detta, satte han sig ned och lät draga af sig fotbeklädnaden, satte på sina fötter karduanshåsor

---

[1] Skänkbordet. [2] Kärl hvarur hornen fylldes. [4] Gästabud.
[3] De smälta stenarne voro förmodligen inlagda glasbitar.
[5] Harald blef sedan Norges konung med tillnamnet Hårdråde.

och band på dem förgyllda sporrar. Sedan tog han af sig kåpan och kjorteln och klädde sig i pällkläder samt ytterst en scharlakanskåpa, omgjordade sig med ett smyckadt svärd, satte en förgylld hjälm på sitt hufvud och besteg sin häst Han sände värkmännen i bygden och tog med sig trettio män väl utrustade att rida hem med honom.

När de redo upp i gården framför stugan, såg han, hur konung Olofs märke kom fram med hast, åtföljdt af honom själf och hundra man med honom, alla väl utrustade. Då voro äfven män uppställda mellan husen. Konung Sigurd hälsade genast från hästen sin stjufson, konung Olof, och hans folk samt bjöd honom in till dryckeslag med sig. Åsta gick fram, kysste sin son och bjöd honom dväljas hos sig och hafva som sitt allt hvad hon kunde gifva honom, land och folk. Konung Olof tackade henne väl för hennes ord, hvarpå hon tog honom i hand och ledde honom efter sig i stugan till högsätet. Konung Sigurd fick män till att taga vara på deras kläder och gifva korn åt deras hästar, själf gick han till sitt högsäte, och den vetslan hölls med största ifver.

Konung Olof hade icke varit där länge, då han en dag hämtade till tals med sig och till målstämma konung Sigurd, sin frände, och sin moder Åsta och sin fostre Rane. Då tog konung Olof till orden: ”Eder är kunnigt, att jag kommit hit till lands efter att i lång tid hafva varit utomlands, under hvilken tid jag och mina män haft till uppehälle allenast hvad vi sökt i härnad, mångenstädes med fara för lif och själ. Mången saklös man, som kommit ut för oss, har fått mista gods, somliga äfven lifvet. Men öfver de egor, som min fader egde och hans fader och hvar efter annan af oss fränder och till hvilka jag är odalboren, sitta nu utlänningar. Och låta de sig icke nöja härmed, utan hafva de tagit under sig allt hvad vi fränder, som i lika led äro komna ifrån Harald Hårfagre, hafva egt. Åt några dela de med sig något litet, men andra gifva de allsintet. Nu vill jag yppa för eder, hvad jag länge haft i sinnet, att jag ämnar kräfva mitt fäderne; och månde jag gå hvarken till Dana- eller Sveakonungen att bedja dem om det minsta, fast de hafva nu kallat sin egendom det, som är Harald Hårfagres arf. Hällre vill jag, för att säga eder sanningen, med egg och udd söka mitt frändearf och därtill bruka alla mina fränder och vänner och alla dem, som vilja förena sig med mig till detta råd. Så skall jag ock framföra den fordran, att antingen skall jag tillegna mig allt det rike att råda för, som de togo ifrån konung Olof Trygvason min frände, eller ock skall jag falla här inom mitt frändearf. Nu väntar jag af dig, Sigurd stjuffader, och af de andra männen i landet, som äro odalborne till konungsdöme efter de lagar, som Harald Hårfagre gaf, att det icke skall så mycket fattas uti, att I viljen resa eder till att vräka bort från eder denna frände-

skam, att I icke viljen alla styrka den, som vill gå före i att höja vår ätt. Viljen I visa någon mandom i denna sak, då vet jag allmogens sinne vara sådant, att alla vore det kärt att komma från träldomen under utländska höfdingar, så fort de hade någon att lita till. Fördenskull har jag icke yppat detta för någon förr än för dig, att jag vet dig vara en klok man, som väl kan tillse, huru man skall från begynnelsen taga upp denna sträfvan, om man först skall i tysthet tala med några få eller genast bringa det uppenbarligen inför allmogen. Nu har jag äfven färgat deras tänder röda, då jag tog Håkan jarl till fånge och han nu är faren ur landet, hvarförinnan han med ed lämnade mig den lott af riket, som han hade egt. Nu menar jag det skola falla sig lättare att hafva med Sven jarl ensam att göra, än om de voro här båda att värja landet".

Härpå svarade konung Sigurd: "Icke har du litet i sinnet, konung Olof, men denna din afsikt vittnar mer om ifver än om förtänksamhet, efter mitt sätt att döma. Men jag förmodar, att skillnaden är stor mellan min ringhet och dessa dina stora föresatser, som du månde hafva. Ty du var knappt kommen ur barnaåldern, förrn du var full af öfvermodig ifver i allt hvad du kunde. Nu är du ock mycket pröfvad i strider och har fogat dig efter utländska höfdingars sedvänja. Nu vet jag, att så fast torde du hafva upptagit detta, att det icke lönar sig att afråda; är det ock förklarligt, att slikt går dem synnerligen när, som äro mera hugstora, att all Harald Hårfagres ätt och konungsdöme ligga nere. Men jag vill icke binda mig med några löften, förr än jag vet, hvad de andra konungarna i Upplanden ämna eller taga sig till. Du har gjort väl däri, att du lät mig veta denna afsikt, innan du frambar den högljudt för allmogen. Lofva däremot vill jag min invärkan på konungarna, på andra höfdingar och annat folk i landet, likaledes har du, konung Olof, att förfoga öfver mitt gods dig till hjälp. Men först då vill jag, att vi bringa detta inför folket, när jag ser, att det kan hafva någon framgång eller att man kan få någon hjälp till detta stor-råd. Ty du skall komma i håg, att mycket vågar du, om du vill äflas med att strida mot Olof Sveakonung eller med Knut, som nu är konung både i England och i Danmark;[1] och behöfver man starka stöttor att sätta emot, om det skall gå. Men icke synes det mig olikligt, att du får godt om folk, ty allmogen är fiken efter nytt; gick så förr, när konung Olof Trygvason kom i landet, att alla vordo glada däröfver, men likväl fick han icke länge njuta konungsdömet".

Då man kommit hit i samtalet, tog Åsta till orden: "Så är det mig gifvet, sonen min, att jag är glad åt dig, gladare, ju

[1] När detta hände, var Knut ännu icke konung i England.

större din framgång månde varda; jag vill därtill icke spara något, som jag förfogar öfver. Litet rådstöd finnes hos mig, men hällre ville jag, (om man skulle välja däremellan) att du vorde öfverkonung i Norge, äfven om du icke lefde längre i konungadömet än Olof Trygvason, hällre än att du icke vore större konung än Sigurd Syr och doge af ålderdom". Därefter upplöste de målstämman.

Konung Olof dröjde där en tid med allt sitt folk. Konung Sigurd gaf dem till kost hvarannan dag fisk och mjölk, hvarannan kött och mungåt.[1]

Den tiden funnos många Uppländingakonungar, som rådde för fylken, och voro de flesta komna af Harald Hårfagres ätt. För Hedmarken rådde bröderna Rörek och Ring, i Gudbrandsdalarna Gudröd. I Römarike var ock en konung. En konung hade Toten och Hadaland, en annan fanns i Valdres.

Konung Sigurd Syr hade en sammankomst med fylkeskonungarna uppe i Hadaland; och var Olof Haraldsson på stämman. Då bar Sigurd fram för de konungar, som han hade ditkallat, sin stjufson Olofs afsikt och bad dem om hjälp, både i folk, råd och samtycke; han uppräknade, hvilka bindande skäl de hade att göra sig fria från det öfvervälde, under hvilket Daner och Svear hade lagt dem; han sade, att nu månde den man finnas, som kunde gå främst i detta, och han uppräknade de många storvärk, som konung Olof hade gjort under sina härnadsfärder. Då sade konung Rörek: "Sant är det, att konung Harald Hårfagres rike är mycket nedkommet, då ingen af hans ätt är öfverkonung i Norge. Nu har man här i landet frestat på hvarjehanda. Håkan Etelstansfostre var konung och alla voro nöjda därmed; men då Gunhilds söner rådde för landet, voro alla leda vid deras öfvervåld och obillighet, så att de ville hällre hafva utländska konungar öfver sig och vara självrådigare, alldenstund de utländska höfdingarna alltid voro längre bort och brydde sig litet om folkets seder och hade af landet sådan skatt, som de bestämde åt sig. Men då Danakonungen Harald och Håkan jarl vordo ovänner, härjade Jomsvikingarna i Norge, men då gick hela folket emot dem och dref dem med ofrid ifrån sig. Man äggade Håkan jarl till att hålla landet mot Danakonungen och värja det med udd och egg, men då han tycktes med landsmännens hjälp hafva fullkommet välde, vardt han så hård och sniken mot folket, att man icke tålde honom, utan Tronderna självfva dråpo honom och togo till konung Olof Trygvason, som var odalboren till konungsdömet och uti alla afseenden väl skickad till höfding. Då stormade allt folket till att vilja hafva honom till konung öfver sig, och man upprättade ånyo det rike, som Harald Hårfagre hade

[1] öl.

tillegnat sig. Men då konung Olof tycktes fullkommen i makt, fick ingen man råda sig själf för honom; han gick med snikenhet mot oss småkonungar att slå under sig alla de utskylder, som Harald Hårfagre hade tagit här och somt ännu sniknare. Så mycket mindre fick man råda sig själf för honom, som ingen fick bestämma, på hvilken gud han skulle tro. Sedan han vardt tagen från landet, hafva vi hållit vänskap med Danakonungen och haft af honom mycket stöd i allt, hvad vi behöft, men själfständighet och behagligt lif inomlands och allsintet öfvervåld. Nu är det att säga om min mening, att mig synes väl som det nu är; icke vet jag häller, huruvida min rätt blir något förbättrad om min frände blir konung öfver landet. Annars vill jag icke hafva någon lott i detta råd”.

Då sade hans broder Ring: ”Jag vill yppa min mening. Bättre synes det mig, äfven om jag har samma rike och egor, att min frände är konung öfver Norge, än att utländska höfdingar äro det, och att han än vidare upphöjer vår ätt här i landet. Men det är min tro om denne Olof, att hans öde och lycka månde råda, om han skall få riket eller icke. Men om han varder envåldskonung öfver Norge, då månde den tyckas hafva bättre, som har mera anspråk på att räkna vänskap med honom. Nu har han ingalunda bättre villkor än någon af oss, snarare mindre, då vi hafva några land och riken att råda för, men han har allsintet; äro vi ock icke mindre odalborne till konungsdömet. Likväl vilja vi varda honom så goda medhjälpare, att vi unna honom den högsta värdigheten här i landet och följa honom därtill med all vår styrka. Hvi skulle han icke löna oss det väl och länge minnas det i godo, om han är så stor mandomsman, som jag menar och alla säga? Därför skola vi nu fatta det beslut, om jag får råda, att vi ingå vänskap med honom”. Därefter stod hvar efter annan upp och talade; slutet vardt, att de fleste voro benägna att ingå förbund med konung Olof. Han lofvade dem sin fullkomna vänskap och förbättrade vilkor om han blefve envåldskonung öfver Norge. De befäste denna öfverenskommelse med ed.

Efter detta stämde konungarna till ting, och Olof bar fram för allt folket detta råd och det anspråk han gjorde på riket, bad bönderna taga sig till konung öfver landet, lofvade dem att däremot hålla forna lagar och att värja landet för utländsk här och höfdingar. Han talade länge och väl och fick godt bifallsrop till sitt tal. Konungarna stodo då upp och talade hvar efter annan och understödde alla detta mål och ärende för folket. Vardt så slutet att man gaf Olof konungsnamn öfver allt land och tilldömde honom landet efter uppländsk lag (1014).

Ur Nials Saga.

Nials och hans söners undergång.

(En af Nials söner, Skarpheden, hade dräpt en Isländing vid namn Höskuld, och på grund af blodshämdens lagar fördes mellan Nials och Höskulds ätter en lång fejd, som redan kräft många offer, när Flose, en af de i striden indragne, vållade Nials och hans söners undergång på det sätt vi härmed låta sagan förtälja.)

Flose rider västerut.

Två månader före vintren gjorde Flose sig redo att rida hemifrån. Han stämde till sig alla sina män, som lofvat hjälp och följe. En hvar hade två hästar och goda vapen. De kommo alla till Svinafjäll och voro där öfver natten.

Bittida om söndagen lät Flose hålla gudstjänst. Sedan gick han till bords. Han sade alla hemmamännen hvad enhvar hade att sköta, medan han var borta. Därpå gick han till hästarna.

Han red med sin flock västerut till Lomagnupssand. Där böd han dem att i början icke rida för skarpt, ty de skulle ändock hinna fram. De redo västerut till Skogahvärfve och kommo till Kyrkoby. Här bad Flose männen att gå i kyrka och göra sin bön. De gjorde så. Därpå stego de till häst och redo upp till fjälls. Om måndagen vid eftermiddagstid voro de framme på Trehörningshalsarna och bidade der till midafton. Då kommo dit alla de edsvurna utom Ingjald från Källorna. Sigfussönerna tadlade honom skarpt. Men Flose böd dem ej okväda Ingjald, då han icke var tillstädes.

"Dock skola vi gälda honom det senare", sade han.

Sista kvällen på Bergtorshvål.

Nu vänder sig sagan åter till Bergtorshvål.[1] Grim och Helge[2] foro till gården Holar, där deras barn fostrades. De sade Nial att de ej kunde väntas hem om kvällen. På Holar voro de hela dagen.

---

[1] Nials gård, [2] Nials söner.

Dit kommo några tiggarkvinnor, som sade sig vara långväga komna. Bröderna sporde dem om tidender. De hade inga att förmäla, sade de.

"Men vi kunna dock säga en viss nyhet."

De sporde hvad det vore för en nyhet och bådo dem ej tiga med något. Det skulle de ingalunda, menade de. Så förtalde de:

"Vi kommo ned från Fljotslid och sågo alla Sigfussönerna rida fullväpnade. De styrde upp till Trehörningshalsarna och voro femton i flocken. Vi sågo ock Grane Gunnarsson och Gunnar Lambesson med tre andra fara samma väg. Kan man nu säga, att allt är i fart och flykt här i häradet."

Helge Nialsson sade:

"Då månde Flose vara kommen österifrån och alla de andra hafva varit på väg till honom. Vi, Grim, skola vara der Skarpheden är."

"Det skola vi", svarade Grim. De foro hem.

Samma kväll sade Bergtora till sina hjon:

"I kväll skolen I själfve välja eder mat, att enhvar kan få sig ett lystmäte, ty detta månde vara den sista afton, jag bär fram mat till mina hjon."

"Minst må det ske", sade de.

"Så varder det visst ändock", sade hon, "och mycket mer kan jag förkunna, om jag vill. Tecknet därpå är att Grim och Helge komma hem i kväll, förr än männen äro mätta. Och slår detta in, skall än mera gå som jag säger."

Hon bar mat på bordet. Nial sade:

"Underligt kommer det mig nu före. Jag ser öfver hela stugan, och det synes mig som vore båda gafvelväggarna undan och bordet och maten stode i blod."

Alla blefvo de förfärade utom Skarpheden. Han bad dem ej sörja eller te sig på annat ömkligt vis, så att folk finge ord därom.

"Ty mer än af andra", sade han, "kräfver man af oss mod och manshjärta — och är det ej mer än rätt."

Innan borden tagits bort, trädde Grim och Helge in.

Det ryckte till i dem alla därinne, och Nial sporde hvarför de komme så raskt. De sade hvad de fått höra af kvinnorna.

Nial böd att ingen skulle gå till sömns, utan alla vara på sin vakt.

Anfallet.

Flose sade till sina män:

”Nu skola vi rida till Bergtorshvål och komma dit före kvällsvardstid.”

De bröto npp. Det finns en däld i backen, hvarå gården låg. Dit redo de. De bundo sina hästar och töfvade där, tills det lidit långt fram på kvällen. Flose sade:

”Nu skola vi i sluten flock gå sakta hän till gården och se hvad de ärna taga sig före.”

Nial och hans söner, Kåre och alla hemmamännen stodo ute och ställde sig upp framför husen. De voro tillhopa nära trettio man.

Flose stannade: Han sade:

”Låtom oss nu se till hvad de tänka göra. Ty mig synes, som kunde vi aldrig få makt med dem, så länge de stå utanför.”

”Då hafva vi gjort en jämmerlig färd”, sade Grane Gunnarsson, ”om vi ej skola våga ett anfall.”

”Så skall det häller icke ske”, svarade Flose; ”mot dem skola vi gå, om de ock stanna ute. Men så dyrt skall det komma att stå oss, att mången af oss visst ej sedan får förtälja hvem som segrat.”

Nial sporde sina män:

”Kunnen I se hur mycket folk de hafva?”

”Med många och dristiga karlar komma de”, svarade Skarpheden, ”men de hejda sig dock nu, ty de mena att det skall gå dem illa, om de angripa oss.”

”Det skall icke ske”, sade Nial; ”jag vill att I gån in. Lätt gick det icke att få makt med Gunnar på Lidarände, och han stod likväl ensam. Husen här äro starka, liksom där, och de skola nog stå emot ett anfall.”

Skarpheden genmälte:

”Annat var det med Gunnar. Han angreps af ädelsinta höfdingar, som hällre ville vända dädan än bränna honom inne. Men dessa skola anfalla oss med eld, om de ej kunna på annat vis. Ty de skola taga till allt för att få oss tuktade. De tänka nog att det varder deras bane, om vi slippa undan — hvilket ock är mycket troligt. Lysten är jag ej häller efter att låta röka mig inne som räf i håla.”

Nial sade:

”Nu månde det gå som ofta förr, att I, mina söner, tagen makten ifrån mig och akten mig intet. Det gjorden I ej, då I voren yngre, och då gick det också bättre för eder.”

”Låtom oss göra som vår fader vill”, sade Helge; ”det skall bäst gagna oss.”

”Ej är jag viss på det”, sade Skarpheden, ”ty honom är nu döden nära. Men väl kan jag göra min fader till viljes och brinna inne med honom, ty jag rädes ej för att dö.”

Till Kåre sade han:

”Låtom oss hålla väl samman, svåger, så att vi ej skiljas.”

”Det har jag ock tänkt”, sade Kåre, ”men vill ödet något annat, måste det ske och därvid varder intet att göra.”

”Tag hämnd för oss”, mälte Skarpheden; ”dig skola vi hämnas, om vi lefva efter dig.”

Kåre sade att så skulle det vara.

De gingo alla in och ställde sig upp i dörren.

Flose sade:

”Nu äro de dödsens, ty de hafva gått in. Hän till husen skola vi skynda, flocka oss som tätast framför dörren och akta väl på att ingen slipper bort, hvarken Kåre eller Nials söner, ty det varder vår bane.”

Flose gick nu fram med sin flock. De slogo ring omkring husen, i fall någon löndörr funnes. Flose ställde sig med sitt eget följe framom husen.

Roald Össursson for fram och stack efter Skarpheden, där han stod i dörren. Skarpheden högg af skaftet på hans spjut, sprang på honom och slog sin yxa öfverst i hans sköld, så att skölden smällde helt in på honom och öfre yxspetsen tog i ansiktet. Roald föll baklänges och dog strax. Kåre sade:

”Säker i huggen som alltid, Skarpheden; af oss blir du den båldaste.”

”Det vet jag ej för visst”, sade Skarpheden och drog munnen till ett hångrin.

Kåre, Grim och Helge kastade ut spjut i mängd och sårade många. Men Flose och hans män fingo intet uträttadt. Flose talade:

”Stor skada hafva vi fått på våra män. Många äro sårade, och den har fallit, som vi minst skulle velat kora därtill. Klart står oss nu, att det icke lönar sig för oss att med vapen gå emot dem Mången här går ej häller fram med det mod, han låtsat, och detta just de som äggat mest. Detta låter jag främst gälla Grane Gunnarsson och Gunnar Lambesson, som varit de hetsigaste. Nu nödgas vi att taga annat råd. Vi hafva att välja mellan tveggehanda, fast intetdera är godt: antingen må vi draga hädan, och det varder vår bane, eller ock må vi sätta eld på husen och bränna dem inne — och det är för Gud ett ansvarsfullt dåd, då vi själfva äro kristna män. Dock månde vi gripa till det rådet.”

Nial brännes inne.

De togo eld och redde till ett väldigt bål framför dörren. Skarpheden sade:

"Eld tänden I upp, svenner — skall här nu kokas?"

"Det skall här", sade Grane Gunnarsson, "och hetare eld behöfver du icke att värma dig vid."

"Din fader har jag hämnats", sade Skarpheden, "och nu lönar du mig som du är man till. Mest aktar du det, som minst rör dig."

Kvinnorna slogo vassle på elden och släckte den för dem. Somliga buro vatten.

Kol Torstensson sade till Flose:

"Något faller mig in. Jag har sett loft öfver tvärträna i skålen.[1] Vi skola sätta eld på narfgräset, som står där bakom husen, och kasta det in på loftet."

De togo narfstacken och slungade den brinnande in genom loftsgluggen. De, som voro inne, visste intet af, förr än hela skålen ofvantill lågade. Flose och hans män gjorde stora bål framför alla dörrar.

Kvinnorna därinne började nu att jämra sig. Nial sade till dem:

"Skicken eder väl och yttren ingen fruktan, ty detta är blott en stormil, och nog varder det långt till nästa. Tron ock att Gud är miskundsam och ej låter oss brännas både i denna världen och en annan.

Med slika och andra än modigare ord sökte han trösta dem.

Nu tog det till att flamma i alla husen. Nial gick fram till dörren och sporde:

"Är Flose så nära, att han kan höra mitt tal?"

Flose svarade att han kunde höra det. Nial sade:

"Vill du taga emot förlikning med mina söner eller vill du tillstädja något af folket härinne att gå ut?"

Flose svarade:

"Med dina söner vill jag ej ingå någon förlikning, ty allt skall nu lyktas emellan oss, och jag drager ej bort, förr än de alla äro döda. Men kvinnor, barn och huskarlar må fritt gå ut."

Nial gick in och sade till folket:

"Ut skola alla gå, som det lofvats. Gack ut, Torhalla Åsgrimsdotter, och med dig alla, dem det är tillstadt." Torhalla mälte:

"Nu skiljas Helge och jag på annat vis än jag väntat. Men ägga skall jag min fader och mina bröder att hämnas den manskada, som här göres."

[1] Skåle = boningshus.

”Nog skall du te dig väl”, sade Nial, ”ty du är en god kvinna.”

Därpå gick hon ut och många med henne.

Åstrid från Djupåbacke sade till Helge Nialsson:

”Kom ut med mig. Jag skall kasta en kvinnokappa öfver dig och sätta upp fåll på ditt hufvud.”

Han vägrade först. Dock gaf han efter för deras böner. Åstrid vecklade duken om hans hufvud, och Torhild, Skarphedens hustru, lade kappan öfver honom. Så gick han ut emellan dem. Torgärd Nialsdotter och hennes syster Helga gingo då äfven ut och med dem flera andra. Då Helge kommit ut, ropade Flose:

”Det är en hög och härdabred kvinna, hon som går där. Tagen fast och hållen henne!”

Då Helge hörde detta, kastade han kappan. Med svärdet, som han bar draget under armen, högg han till en af männen. Hugget kom i skölden, tog af dess spets och mannens fot. Då sprang Flose till och högg Helge i halsen, så att hufvudet rök af.

Flose gick hän till dörren och ropade att han ville tala med Nial och Bergtora. De kommo. Flose mälte:

”Jag vill bjuda dig att gå ut, Nial bonde, ty du brinner oskyldig inne.” Nial svarade:

”Ut vill jag icke gå, ty jag är en gammal man, föga utrustad att hämnas mina söner, och med skam vill jag icke lefva.”

Flose sade då till Bergtora:

”Gå ut, husfru, dig vill jag för ingen del bränna inne.”

Bergtora svarade:

”Ung gafs jag åt Nial och honom har jag lofvat att ett och samma skall gå öfver oss bägge.”

Derpå gingo de båda åter in. Bergtora sporde:

”Hvad skola vi nu taga oss före?”

”Vi skola gå till vårt sofläger”, sade Nial, ”och lägga oss till ro. I lång tid har jag längtat efter hvilan.”

Bergtora vände sig till svennen Tord Kåresson:

”Dig skall man bära ut, ty du skall icke brinna inne.”

”Du har lofvat mig, mormor”, svarade svennen, ”att vi aldrig skulle skiljas, så länge jag ville vara hos dig. Mycket bättre synes det mig att dö med dig och Nial än att lefva efter er.”

Hon bar pilten bort till bädden.

Nial vände sig till sin husfogde:

”Nu skall du se hvar vi lägga oss ned och hur jag bonar om oss, ty jag ämnar ej röra mig härifrån, vare sig rök eller hetta kväljer mig. Lätt kan du så veta hvar man har att söka våra ben.”

Han lofvade att så göra.

Man hade slaktat en oxe, och huden låg där. Nial böd husfogden breda huden öfver honom och de andre. Han lofvade det.

Sedan lade Nial och Bergtora sig ned i sängrummet. Svennen lade de emellan sig. Så signade de sig och honom och gåfvo sin ande i Guds hand. Det var de sista ord man hörde af dem.

Husfogden tog huden och bredde öfver dem och gick ut. Kettil från Mark tog emot honom och ryckte honom till sig. Han sporde noga efter sin svärfader Nial. Husfogden sade honom allt som det var.

"Stor sorg har oss blifvit tillmätt", sade Kettil, "då vi fått så mycken olycka samfäld."

Skarpheden hade sett sin fader lägga sig till ro och sett hur han bonat om sig.

"Bittida går vår fader i säng", sade han, "och det är ej att undra öfver — han är en gammal man."

Skarpheden, Grim och Kåre grepo bränderna i farten, då de ramlade ned, och slungade dem ut på Floses flock. Därmed höllo de på en stund. De därutanför kastade då in spjut mot dem. Men de grepo spjuten i luften och sände dem ut tillbaka. Flose böd männen hålla upp med kastningen.

"Ty allt vapenskifte med dem skall falla oss tungt", sade han. "Väl kunnen I nu vänta, tills elden rår på dem."

Männen lydde.

Då föllo storbjälkarna ned från taket. Skarpheden mälte:

"Nu månde min fader vara död. Jag har hvarken hört honom stöna eller hosta."

Han gick med Kåre hän till ändan af huset. Där var en tvärbjälke fallen ned, nästan förbränd å midten.

"Spring ut här", sade Kåre till Skarpheden, "jag skall stödja dig och strax komma efter. Bägge skola vi komma härifrån, om vi göra så, ty hitåt ligger all röken." Skarpheden svarade:

"Nej, du skall springa först; jag kommer efter."

"Det är ej godt råd", sade Kåre, "ty väl kan jag leta mig ut annorstädes, om det ej går här."

"Det vill jag icke", genmälte Skarpheden; "löp du först, jag följer." Kåre sade:

"Det är enhvar budet att hålla lifvet, medan han kan, och det vill jag ock göra. Dock månde vi nu så skiljas, att vi aldrig mera ses, ty kommer jag väl ur elden, varder jag visst ej hugad att åter löpa in till dig. Då komma vi väl att gå hvar sin väg."

"Det gläder mig, svåger, att du skall hämnas oss, i fall du kommer härifrån", sade Skarpheden.

Då grep Kåre tag i en brinnande bänkplanka och sprang längs upp med tvärbjälken. Från taket kastade han plankan ut. Den föll ned bland dem, som stodo därute, och de sprungo undan. Det brann i alla Kåres kläder och äfven i håret. Han störtade sig ned från taket och ilade längs med röken. Då sade en af dem, som stodo närmast:

"Sprang där icke en man ut från taket?"

"Ingalunda", svarade en annan. "det var Skarpheden, som slog en brand till oss."

Sedan misstänkte de ingenting.

Kåre lopp, tills han nådde en bäck. Han kastade sig i vattnet och släckte elden om sig. Därifrån lopp han längs med röken till en graf och hvilade sig. Den är sedan kallad Kåregrafven.

Skarphedens död. Flose och Ingjald.

Nu är att förtälja det Skarpheden sprang upp på tvärbjälken strax efter Kåre. Men då han trädde där bjälken var mest bränd, brast den under honom. Han kom ned på fötterna, gjorde strax ett nytt försök och rände uppåt väggen. Då rullade den öfverste väggbjälken ned på honom, och han vacklade tillbaka. Han sade:

"Nu ser jag hvarthän det bär."

Han gick fram med sidoväggen. Gunnar Lambesson sprang upp på väggen och såg Skarpheden. Han sporde:

"Gråter du nu, Skarpheden?"

"Ingalunda", svarade han; "sant är dock att röken svider mig i ögonen Men ser jag rätt — du ler?"

"Det gör jag", sade Gunnar, "och förr än nu har jag icke lett, allt sedan du drap Tråen vid Markarfljot." Skarpheden genmälte:

"Då har du dig här ett kostligt minne af honom."

Han tog ur sin pung en kindtand, den han huggit ur Tråen, och kastade den mot Gunnar. Den kom i ögat, så att det med ens låg ute på kinden. Gunnar föll ned från taket.

Skarpheden gick bort till sin broder Grim. De höllo i hvarandras händer och trådde elden. Men då de kommit midt i skålen, föll Grim död ned. Skarpheden gick då bort till ändan af huset.

Då vardt ett väldigt brak. Hela taket ramlade ned och tryckte Skarpheden upp emot gafvelväggen. Därifrån kunde han icke röra sig.

Flose och hans män stannade vid branden, tills det dagats.

Svensk Literatur.

Första tidehvarfvet

från äldsta tider till omkring 1526.

Runinskrifter.

Inskrift på "Köpings Tingsflisa" på Öland.

ᚦᚢᚱᛁᛦ : ᛆᚢᚴ : ᚦᚢᚱᛌᛐᛆᛁᚿ : ᛆᚢᚴ : ᚦᚢᚱᚠᛆᛌᛐᚱ : ᚦᛆᛁᛦ :
ᛒᚱᚢᚦᚱ : ᚱᛆᛁᛌᛐᚢ : ᛌᛐᛆᛁᚿ : ᛆᛐ : ᚴᚢᚿᚠᚢᛌ : ᚠᛆᚦᚢᚱ : ᛌᛁᚿ : ᚴᚢᚦ :
ᚼᛁᛆᛚᛒᛁ : ᛌᛁᚢᛚ : ᚼᛆᚿᛌ

Þuriʀ auk þurstain auk þurfastr þaiʀ bruþr raistu stain at Kunfus faþur sin. Kuþ hialpi siul hans.

Öfversättning:

Tore (Töre) och Torsten och Torfast, dessa bröder, reste sten efter (åt) Gunnfus sin fader. Gud hjälpe hans själ.

Inskrift på Rökstenen i Östergötland.

Öfversättning:

Efter Vámóđr stå dessa runor. Men Varenn,

fadern, skref dem
efter dödsmärkt son.

Vi berätta det för hela folket, hvilka de två stridsrof voro, som togos tolf gånger, bägge på en gång från olika män.

Det berätta vi för det andra, huru han kom i strid med nio flockar i fjärran bland Hreidgoterna och fann sin död tillsammans med dem på grund af denna strid.

Sjöhjältars drott.
den dristige höfding,
mäktade kufva
Hreidhafvets kust.
På gotiske fålen
Mǽringars furste
nu sitter rustad,
skölden i rem.

Det berätta vi för det tolfte, huru valkyrjans häst skådar föda på stridsfältet, där tjugu konungar hvila.

Det berätta vi för det trettonde, hvilka tjugu konungar sutto i Själland i fyra vintrar med fyra namn. söner af fyra bröder: fem Valkar (= fem med namnet Valke), Ráđulfs söner, fem Hreiđulfvar, Rógulfs söner, fem Háislar, Harus söner, fem Gunnmundar, Eirns söner. Nu kan jag icke fullständigt .... någon .... sport efter ...

Det berätta vi för hela folket, från hvilken hjälte denne ättling härstammade. Det är Vilenn.

Stamfadern kunde plöja vågen. Vilenn är det. Det förtälja vi för hela folket, huru det unga manskapet i landet, det unga manskapet inom jordens råmärken, färgade den våta slätten röd. Flyktar ....

Biare i Sjö-ö, den runkunnige mannen.[1]

[1] "Denna dyrbara minnessten är troligen rest i början af 900-talet. För vår literatur-historia är den af oskattbart värde, ty den visar oss otvetydigt. att den poetiska form, hvilken var den öfliga på Island och i Danmark, äfven varit känd och använd i Sverige. Dess rikedom på poetiska omskrifningar och uttryck låter oss dessutom ana, att denna tids svenska diktkonst antagligen ej stått lägre eller på en mindre utvecklad ståndpunkt än den isländska eller danska". H. Schück.

Ur Magnus Erikssons landslag.

Konungabalken.

VII.

Nu agher[1] kununger erikx gatu sina riþa, ok lanzmæn agha honum fölghia ok gisla sætia, þe han felogher ok siker ær a,[2] ok eþa æt sværia, þessa sum förra æru saghþe, ok agher kununger i lande ok laghsaghu huarre loua ok iætta,[3] æt han skal þem alla eþa sina halda, sum han' suor i Upsalum, þa han först til kunungx tokx. § 1. Nu agher han rætsylis[4] vm land sit riþa; þa agha þe i uplanda laghsaghu boande æru fölghia honum iuir laghsaghu þera til Strængianæs; þær agha suþermæn[5] viþer taka[6] ok honum meþ gruþ[7] ok giislum möta ok fölghia honum til Suintuna;[8] þær skulu ösgöta honum meþ sinum gislum möta ok fölghia ginum land sit til miþian skogh a Holaviþ; þær skulu smalænningia honom möta ok fölghia honum til Iunabæk;[9] þær agha honum vestgöta meþ gruþ ok gislum möta ok honum fölghia til Ramundaboþa; þær agha honum möta nærikia ok fölghia honum ginum land sit til Uphughæ[10] bro; þær skulu honum væstmæn möta meþ gruþ ok friþ ok fölghia honum til Östens bro;[11] þær skulu honum vplænningia möta ok fölghia honum til Upsala; § 2. Þa ær þen kununger laghlika til landz ok rikis kumin, ok erikx gatu sina riþit hauer; valder sum lagh sighia, ok meþ eþum ok orþum landum ok landzmannum sinum giort alt þet han þem ok þe honum agha æt göra.

VIII.

Nu þa kununger vil, þa agher han i Upsalum vighias ok kronæs, ællæ ok annar staþ i rike sino, æpter vilia ok fallum[12] sinum, ok þo af ærkebiskope hælzt, före værþeliks skuld bæggia þera.

IX.

Nu þa kununger valder ær, þa agher han raþ sit vælia, först ærkebiskop ok sua lyþbiskopa, sua margha af þem honum fallit[13] ær, af þem, sum i hans rike boa, ok aþra klærka, sum honum æru nytte. § 1. Tolf agha i kunungx raþe vara af riddarum ok

---

[1] eger, [2] som han är viss och säker på, [3] jaka, [4] med solen, [5] Södermanlänningarne, [6] mottaga. [7] frid, [8] Svintuna, nu Krokek på Kolmårården, [9] å vid Jönköping. [10] bro öfver Arbogaån, [11] bro öfver Sagån, [12] omständigheter, [13] tjenligt.

suenum, ok ei flere; þe fornæmde agha kununge eþ sin suæria. § 2. Först skulu þe suæria a guþ ok helghodoma þe a halda,[1] æt þe skulu kunnnge raþa þet, sum þe vita for guþi æt honum ok lande hans nyt ok ganghlikt ær, þet ei lata for vild[2] skuld, frændsæmio,[3] maghsæmio[4] ællæ vinskap. § 3. Annat æt þe skulu han styrkia til rikesins ræt med alle sinne makt, æt han maghe halda þe eþa han hauer rikeno svorit ok almoghin honum, ok þet sama skulu þe iættæ sik sialua æt halda. § 4 Þriþia æt þe skulu alt þet lönlikt halda sum kununger vil lönlikt haua, ok huarghin[5] oppinbara þer honum ællæ hans rike ma skaþi af koma.

Ur Um styrilse kununga ok höfþinga.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nu sighs af þöm dyghþum, þær kununga ok höfþinga skulu enkannelika hava, þe þær rætlika vilia sinum valdum[6] styra, sva at þe havi siælve lof ok æru ok þera land ok almoghe havi friþ ok frælsi ok fullan hughnaþ. Þæt ær þön förstа ok höghsta dyghþ kununger skal haua: vitra forhughsan i athævum[7] sinum, ok þæt ær þön dyghþ, þær raþer allum andrum dyghþum ok styre til þæt got ær.

Nu þen dyghþ vi kallom vitra forhughsan i athævum, þæt ær viter ok goþ skipilse[8] i mansins hugh ok vilia ok i hans forstandilsum, þen þær rættir ok styrir allum hans athævum til þæt got ok dyghþelikt ær.

Nu ær þriggia handa got, þær mansins hugher ok hiærta star æpte; þæt ær got lustelikt, got þarflikt[9] ok got ærlikt.

Nu hvilkit þera i mansins hugh falder, þa ma han sik forgripa ok vilder fara, um han hauir ængte[10] þæt hanom ma rætlika styra til þæt got han hava vil.

Nu ær þæt kununglik æra, at han se[11] viter ok havi vitra forhughsan i allom sinum athævum ok mæst til þriggia handa saka, þe kununge mæst tilhöra.

Han skal först hughsa ok varna,[12] at han se rætter kununger, ei at enast at namninu, utan ok mæþ allum konunglikum athævum. Þy at hvilkin kununger ei ær viter ok ei havir vitra forhughsan, þan ær ei sanlika kununger utan at ensamnu namninu. Þy at sua sigher vise mæstarin Aristoteles: þe æro vitre ok snille, þær sik ok andra mæn kunna rætlika styra til þæt got ok dygh-

---

[1] som de hålla (lägga händer) på, [2] väld. [3] skyldskap. [4] svågerskap, [5] alls icke, [6] välde, [7] handlingar, [8] beskaffenhet, [9] nyttigt. [10] intet, [11] må vara, [12] iakttaga.

þelikt ær i allum athævum ok hælst i þrangum ok vaþelikum sakum.

Kununglikt namn, sua sum þæt hauir þyþa a latin, þa ær þæt takit af styrilse. Þy at kununger skal styra ei at enast sik siælvan, utan han skal ok styra sina undidana til þæt ræt ok dyghþelikt ær. ok þæt ma ei vara utan mykle ok vitre forhughsan.

Ok þy skal kununger vara viter, at han havir mangum raþa ok styra. Ok ær þy viter forhughsan i mansins skiælum[1] ok athævum, sua sum þæt ögha, þær leþe væghfarande man i hans vægh, þit han havir sik hughsat.

Ok þy þæn kununger ei ær viter ok ei hauir vitra forhughsan, han ma aldrei styra sin land ok almogha til goþa ændalykt. Ok sigher en vis man, at oviter ok orætter kununger likas viþ fals mynt, þæt som synis vara ræt mynt ok ær ei. Sva som fals pæninger, som havir ræt mynt ok ær ængte vært.

Annat ær, þær kununger skal hava, att hans hærradomber ok hans vald se naturlikt. Þy sighia vise mæstara, at sumi mæn af sin naturlik skipilse æru þræla ok undidana, þy at þe hava ei vit ok snille ok ful skiæl til at dyghþelika styra sik ok sin athævi, ok sumi mæn æru hærra af sin naturlik skipilse, þy at þe hava vit ok snille ok högh skiæl, ok kunna þy væl ok dyghþelika styra baþe sik ok andra mæn til þæt got ok dyghþelikt ær. Ok þy ma ængin kununger væl styra land ok almogha, utan han se viter. Ok þy ær mannin hærra af sin naturlik skipilse ivi al værildslik diur, at han havir skiæl ok vit ok snille ok þær mæþ kunnist[2] til at göra, þæt hanum ær afat.[3]

Þæt þriþia ær þæt, at kununger skal hughsa ok mæst varna i allum sinum athævum, at hans vald skiptis ei i rövara ok ransmanna athævi. Þy at hvilkin kununger, sum varþer girugher a sina undidana goþs, han ær likare rövara æn kununge ok ganger burt af skiælum sinum ok af aldre dyghþ ok snille ok lika sik ei at enast viþ onda mæn, sua som æru rövara ok ransmæn, utan likar ok sik viþ grym ok ful diur, sua sum æru biorne ok ulva, som riva ok slita alt þæt þe fa vald um, allum mannum til sorgh ok skaþa.

Þy sigher Salomon vise sua: at girugher ok grymber höfþinge ær riutande leon ok sultin biorn ivi sit fatökt folk; þy at sua (ma) ok ængin svara ælla genstanþa[4] girughum ok grymum höfþingum. Ok þy sigher æn Salomon vise: þa girughe ok gryme höfþinga fa vald, þa syrghe ok grater almoghin Han sigher ok, at rætvis kununger rætte up sit land, ok þæn girugher ær, han fordærva þæt.

— —

[1] förstånd. [2] skicklighet. [3] behöfligt. [4] stå emot.

Ur Den Heliga Birgittas uppenbarelser.

Huru frälse manzsins vili[1] ledhe siälena til häluitis älla himerikis.

Christus taladhe: Hör thw som astundar hampn äptir världinna[2] bölghio oc storm, huar thän som är j hafwino skal ey rädhas nakat[3] vm thän är mz[4] honum som forma[5] at forbiudha vädhreno at thz bläse ey, ok hulkin som formaa at biudha bort gaa alt thz som maa skadha oc läta hafskärin oc klippona blutna[6] ok forma at biudha bölghiomen at the ledhin oc före skipit til rolica hampn. Somlike j världinne äru sua som skip ledhande licamman owir världinna bölgho somlicom til hugnadh oc somlicom til dröuilsa, thy at manzsins frälse vili ledhe somlica siäla til himerikis oc somlica til häluitis diup, thy thän vili som änkte astundar hetelicare[7] at höra än gudz hedhir oc til änkte annat lifwa än at han maghe thiäna gudhi, han thäkkis gudhi oc j tholkom vilia bliuir gudh daghlica oc bort röre allan siälinna vadha oc gör skärin rolik oc blöt a hulkom siälin stöte opta. Än huat äru skärin vtan ond astundilse, thy at lustelikit är at see oc haua världinna ägho, glädhias aff världinna hedhir oc smaka alt thz som kötit lustir, j tholkom stötis siälin opta vadhelica. Än vm när gudh är j skipino, tha blotnar allir kötlikin luste, oc siälin forsmar al värlzlik thing, thy at al licamlik oc värlzlik täghrind är lik thy glasi, som vtantil är scrifwat[8] oc innan til är fult mz jordh, ok tha thz[9] är syndir slaghit, är thz ey til mera nyttelikit än suart jordh, hulkin til änkte annat är skapadh mannenom til ägho vtan at han skulle köpa himerike mz hänne. Thy at huar thän man som ey astundar meer at höra sin hedhir älla världinna hedhir än ont ok skadhelikit vädhir oc hatar oc dräpir sins kötz oquämelica lusta, han maa rolica hwilas oc gladhelica vakna, thy at gudh är mz honum j huariom tima.

---

[1] fr. m. v. — människans fria vilja. [2] världens. [3] något, [4] förkortning för: med, [5] förmår, [6] mjukna (blötna), [7] varmare, [8] måladt, [9] förkortning för thet: det.

Ur Gamla eller Erikskrönikan.

Nyköpings gästabud.

Den sorgliga brödrastriden mellan Magnus Ladulås' söner hade, såsom bekant, medfört härtigarnas öfverfall på konung Birger (Håtunaleken) hvarigenom denne nödgats afstå två tredjedelar af riket åt sina bröder Erik och Valdemar. Med hat och afund i hjärtat afvaktade konungen ett tillfälle att hämnas och fann ett sådant, sedan härtigarne lyssnat till hans inbjudning att gästa honom på Nyköpings slott år 1317.

Konungin gik them wt i moot
awi[1] at han thz ey häller loot
ok haffde portin fore them lukt,
thz ware honom halwo mynne[2] otukt.[3]
Han took sina bröder badha i hender,
ok gingo jn i husith alle i sänder,[4]
ok fangnade[5] them mz fager laat;[6]
thera hierta skilde mykit aat,
hans hierta haffde en ondan grwnd,
som vsal war han alla stwnd
at han skulle sina bröder swika
swa fulelika[7] ok swa hadelika.[8]
Drotzetin sagde: myn herra wil,
mädhan ey ära herberge til,
at the riddara liggin alle i by.
Thz radh giordo the for thy
at the willo koma thera vilia fram;
synd ok last skadha ok skaam
begingo the mz thz radh,
omannelika mz engin daadh.[9]
Taghar the herra gingo til bord
mykin thienist ok fager ord
war tha yffrit[10] fore them lakt,
thz giter engin twnga sakt;
thera ödmiwkt[11] mz falske liist
the haffdo som Iudas wider Crist.

Jak hörde for pascha at man laas
i scriptenne aff Iudas,
at han swek van[12] herra i tro,
thy skal han i heluite boo

---

[1] ack, [2] mindre, [3] brott, [4] på en gång, [5] hälsa, [6] beteende, [7 8] skändligt, [9] bragd, [10] ymnigt, [11] ödmjukhet, [12] vår.

ok haffua ewynnelika wee;
swa skulo ok alle the,
ther oärlika myrda ok forradha,
j then pyna ther aldreg komber nade.
The mogha sarlika[1] jäwa[2] om sik
som forraddo hertogh Erik.
Miödh ok wiin ther ekke tröt,
fagher ord wän ok sööt,
man sigher at man aldregh saa
drotningena swa gladha som tha,
henne war engin gläde faat.[3]
Thz war langt vpa the naat,
tha gingo the hertogane at soffwa,
thz magha flere lasta än loffwa;
the riddara gingo jnnan then stadh[4]
som konungin wille ok drotzetin badh,
alle hertoghins men bade riddara oc swena.
Portanerane wordho ey sene,
Brwnka stodh ther siälffuer widh,
mädhan the gingo alle nidh.
Här taghar epter nest,[5]
taghar the haffdo portin leest,
tha drogho the thera tygh vpa
oc gingo for konungin staa,
ok struko thera armbörst i[6]
the skyttor ok thera kompani.
Tha wiiste konungen wt
ok badh sik kalla herra Knwt.
Then tidh herra Knwt han kom,
tha wände konungen sik om
ok sagde til herra Knwt swa:
wilin I mik hielpa myna bröder at faa.
Herra Knut swarade tessa leedh:
herra i skulin ey wardha vredh,
ganger ider siälffwom nakot vpa
thz wil jak werya ä mädhan iak ma.
Thetta malit er mik nyt
jak weyt ey huro I hawin thz byt,[7]
jak hörde här aldreg förra aff,
hwa ider thetta radith gaff,
han hauer ider radith mykla wro.[8]
Hwat wilin I swika idra bröder i tro.
The era hiit kompne a ider ordh.

---

[1] svårligen. [2] frukta, [3] bristande, [4] ställe. [5] strax härefter. [6] skyttarna och deras kompani spände sina armborst. [7] uppgjort. [8] oro.

I maghin a them beganga eet mord;
haffwer diäfflen ider swa wilt,
jag tror thz warder ider siälffwom ilt;[1]
ther warde om vreder hwo som wil,
aldregh hielper iak ther til,
vm tw atte aldreg skiilt[2] wid them
ok waro the kompne til thin hem;
thu skulle ey haffua swa fula akt.[3]
Tha han haffde thetta sakt,
tha wart konungin honom vredher:
tw wilt ekke wita[4] myn hedher.
Tik warder til heder huat tik ma,
engen kanttw här aff faa,
gör tw thz, thz er myn [5]waan,
thin heder warder mynne hädhan fran.
— Ok här mz gik han bort fra them —
Fore mik skulo the wara mz nadhom.
Twa andre riddara sagdo ok swa:
I maghin ey last a them begaa
ok then skam I aldreg forwynna,
I maghin ider bäter besynna
ok leggia slikan darskap nidh.
Huilkin herra thz hauer til sidh,
at han winsämio radh forsmar,
thz ma wel skee at honom misgar.
Tha took han swa at vredhas widh,
at han lagde them badha i tornit nidh.

The toko tha liws ok gingo thädhan,
hertogane soffwo bade mädhan,
ok lagho i thera sängh nakne;
ther wider wordho the wakne
at dörren osakta wp gik;
hertogh Wallemar han fik
en kiortil ok kom ther i,
tha waro the inne meer än tii
ok haffdo thera swerd dragith,
summi willo han[6] huggit ok summi slagith.
Colrat Isar war honom nest,
i honom fik han handtäst
ok hoff han nider wnder sik
ok sagde: broder hielp nw mik.
Tha lupo the meer än tiwgho vpa han,

[1] olyckligt. [2] varit i skyldskap. [3] afsikt. [4] se på. [5] tro. [6] honom.

summe willo stingan ok summe slan.
Hertogh Erik sagde: lat wara som er,
war strid dugher ekke nw här.
The skullo sik ther fangna giwa,
swa frampt the willo lenger liffua.
Ther kom konungin gangande nidher,
styrnade[1] öghom hardla vreder:
mynnes jder nakot aff Hatwna leek,
fulgörla mynnes han mik.
Thenne er ey bätre än hin,
I wardhin nw fölgia mik om sin.[2]
The bundo tha beggis thera hender
ok leddo them tha badha sender
jnnan tornit barfötta.
En tyzsk, heyt Walram skytta,
han lagde boyor at thera been.
Thz war konungenom inthet igeen.[3]

Swa som daghin took at gry,
tha gik Brwnka i then by
ok med honom Wlff, Gerleffs broder,
aller[4] wämpter[5] ok hosin skoder,[6]
mange swena mz wapn ok skytta,
ok skullo göra konungsins nytta
mz stoor blws, at the sagho
huar som hertogans men lagho,
ok toko them alla til fanga
ok loto them alla vpa husit[7] ganga
ok satto swenana alla i en stook,
en digher rota, en starkan flook,
wel tiwgho innan een radh:
man giorde som konungin badh.
Summa gaff man dagh[8] at fara
ok hwargens a konungsins skada wara
ok koma ather in som the haffdo sakt
vpa then dagh men haffde them lakt.
Riddara lagdos i tornit nidh,
en riddare heyt herra Aruidh.
Han wiiste ther aff ekke för
än the brwto wp hans dör,
han wille haffua ena weryo[9] gripith
ok haffde sik allan redho skipat,[10]
som han wille sik hawa wart;

[1] stirra, [2] denna gång, [3] emot, [4] helt och hållet, [5] väpnade, [6] iklädd benharnesk. [7] slottet, [8] här: tillåtelse, [9] försvar, vapen, [10] gjort i ordning.

The haffdo sik alle wäpnat hart.
Tha the kunno han ekke faa,
tha lagde en skytta en piil vpa
ok sköt han taghar hierta skut
aat brystet in ok at hiertat wth.
Then dande[1] riddare bleff ther dödh,
gud giffue hans siäl hymmerikis ödh.
Sidhan gingo the alle til at byta,[2]
hesta ok hawo[3] mondo ey tryta.
The sattos alle i en ryngh
ok bytto margh ärligh tingh.
Jak tror at the willo ey glöma
hertoganna fatabur ok thera söma.[4]

Taghar thetta stöwit[5] war alt änt
ok them haffde al thera gläde hänt,
tha slo konungin synom handom saman
ok loo fastelika ok giorde sik gaman
rät som han ware en amblodhe,[6]
then sik enkte got forstodhe:
min drotzete signe then helge and
nw hauer iak Swerighe i mynne hand.
Tha swarade en riddere, het herra Knut:
jak tror tik brister alt annat wt.
En riddare het Cristiern Skärbek,
konungin giorde sik siälff til gäk
ok sätte[7] offmykit hans radhe,
thz gullo hans bröder badhe.
Then riddare war aff Eestland,
konungin fik honom sina bröder i hand
at han them illa skulle plägha,
mädhan han reed andra wägha.
Drotningen ok Brwnkogha the try
the diktado mangt ond radh aff ny;
haffde konungin ey them sät swa mykit,
han haffde sina bröder ey swa swikit.

[1] utmärkte. [2] dela rof. [3] håfvor, [4] packsadlar. [5] stoft. oro, [6] fåne. [7] lydde.

Friheten.

Af Biskop Thomas i Strängnäs † 1443.

Friiheeth är thz betzta thing,
ther sökias kan all wärldin vm kring,
then friiheet kan wel bära.[1]
Wilt thw wara tik sielffuer hull,
tw älska friiheet meer än gull,
thy friiheet fölgher ära.

Friiheet ma wel liknas widt eth thorn,
ther en wäktar bläsir aff sith horn;
tw tak tik wel til wara.
Nar thw aff thz tornith gaar
oc en annar thz j hendir faar,
ther fellir tw om thaara.

Ok är friiheet liik then stadh,
ther all tingh fölghias wel j radh,
ther är fullgott at byggia.[2]
Wardher friiheet fraa tik wilt,
tha är thz betzsta nidher spilt,
swa later jak mik hyggia.[3]

The gambla script och swa the ny,
the biwdha fridh j hwariom by,
togh kan ey fridher bliiffua
ffor vtan friiheet är ther när,
som fridh oc frelse vppe bär
oc ofridh maa fordriffa.

Haffuer tw friiheet j thinne hand,
tw lykt wel och bint om band,
thy friiheet liknas widh en falka.
Ath hwo som friiheet giffuer vpp,
han skulle taghas widh sin twpp[4]
oc säthias j bland skalka.

Flygher friiheet bort fraan tik,
hon kan wäl sidhan wakta sik,

[1] för den som väl förstår att bära friheten. [2] bo, [3] tycka. [4] lugg.

ä hwart tw reedh eller rände
tw kant ey giffua swa stort roop,
tw sither togh qwar j kapo[1] snoop[2]
oc bort flögh hökir aff hende.

Jak radher nw tik: haff friiheet kär,
om tw kan merkia hwat friihet är,
hon är ey godh at mista.
Fridh oc frelse dragher hon heem
hugnat oc glädhi allom them
som skylas vnder henne quista.

Fryheeth är en sigher[3] hampn,
thz wiisar friiheet mz sith nampn
thöm som henne kunno lydha.
Een hampn wär[4] for windh oc wagh,
friiheet beskirmar badhe högh oc lagh
thy bör man friiheet prydha.

- — — —

Troheten.

Af Biskop Thomas.

Thet märke mz sik
swa fattigh som riik
ä hwo som wil,
han sigle oc roo,
han findir ey tro
j wärldinne til.

Som mik är sagdt,
tro hauer vtlagdt
j thz willena haff;
ther bleste swa fast
mz owerkast
hon sank j qwaff.

Thro gik sik til strand
oc skött fra land
j swa harde stund.
Thz är stoor waande
henne komma til hande,
hon sank ther j grund.

Tro hauer sik holt[5]
och inne dolt
j swa hardhan steen.
Thz är stort meen,
tro är nw seen
at finna j geen.

Thro hauer sik fäst
och inneläst
j swa tiokkan mwr,
thz är stoor skam,
hon tör ey fram
bland herrar oc frwr.

Ware thro thöm käär,
hon booddhe them näär;
hon halz for spott.
Man borde ey swiika
fattigh eller riika,
thöm man sigher gott.

---

[1] kåpa. [2] snopen. [3] säker. [4] värjer. [5] höljt.

Tro är bort wend
oc fierran sänd
j fremedhe land.
Thw riidh oc sök
mz hund oc hök
badhe skogh oc strand.

Thu sök mz makt
oc alle tinne akt
ä hwar tw far.
Hon findz thy wär
ey fierre, ey när,
tw wardher thess war.

Thro är nw minna[1]
mz frur oc quinna,
swa tykker mik än,
thro är forwnnen,
fals är vprwnnen
bland quinnor oc män.

Thz skedde j fiord,[2]
tro giorde eth mord,
hon rymde swa bort;
hon siter oc grater,
hon komber seen[3] ater
thz hauer jak sport.

Fals oc swik
The finnas for tik
i hwarie wraa.
The finnas först,
ther makten är störst,
hwo som meer forma.

Them faller fast[4]
sees[5] j hwart kast,
sink,[6] quarter[7] ther nest.
Een tröya[8] forgaas,
oc dws[9] oc aas,[10]
them kaster hon[11] mäst.

Hwar fals kombir widher,
hon bryter ther nidher
sannind oc tro;
är hon a tingom,
hon spar ingom,
ey oxa eller ko.

Gaar fals til retta
oc böriar träta
mz hweem thz är;
henne kan engen winna,
ey man eller quinna
här eller thär.

Fals, swik oc flerd
the drogho sin swerd
oc gingo j striid.
Sannind oc tro
the magha ey boo
j wärldinna widh.

Thro krypir j skiwl
oc warder swa fwll[12]
som rykande träk.
Ootro gaar in
mz zabelskin
oc peninga säk.

O fals, tw snödha,
tw gör them mödha,
tik thiena mäst.
Thro gör them ära,
som henne haffua kära,
hon löner them bäst.

Driiff falshet bort,
som tik hauer giort
swa stoor orätt;
tak gudh til hielp
oc nidher stielp
then fula wätt.[13]

[1] mindre. [2] fjor. [3] sent. [4] nästan, [5] sex, [6] "cinque", fem, [7] fyra. [8] "trois", tre. [9] "deux" två. [10] ess. [11] troheten, [12] ful, led. [13] varelse.

Falskheet sik öffuar,
hon stiel, hon röffuar
badhe stund oc riidh.[1]
A, tro tw sköna,
lat tw nw röna
thz är wel tiidh.

Han är jw säll
som fals ey qwäll
ewinneligh;
hallir tw tro,
thu faar wist roo
j hymmerik.

Psalm.

Jfr Sv. Ps.-B. N:o 424.

Then signadhe dagh ther jak nw se
aff hymelin at komä,
han os lyse badhe lengger oc meer,
han kome os til gledhi oc fromä,
swa j dagh at vs ey sker
ey last, ey sind,[2] ey vadhä.

Gud fadher oc son oc thän helghe and,
ther alla nadher haffwir at vallä,[3]
han signe os mz sinne hand,
han störce os j van alder,[4]
hwat vi ärum heller a vatn heller land
Gud signe os mz sinne nadhä.

Jak bidher thik, skapare, for thin dödh
thz tu os frälse fran alle vare nödh,
the ther man kan skadha heller skenda.
Then herran jak saa j vin oc j brödh
leet os j världinna at henda
rät formäle[5] oc cristelikin dödh
oc gledhi for vtan ända.

Nw är os then myrkia nat forlidhin,
vi seem then dagh gudh haffwer os gifwit
alt nidher til iordhinna at standa,
gudhi befeller jak os i dagh oc swa thän helgha anda,
sancte Peter oc sancte Paul
oc allom gudz hälghom mannom.

The signadha stund vars herra fözlo tima
os kom eet lius aff hymilin nidher

---

[1] tid, [2] synd, [3] råda. [4] ålder, tid. [5] skriftermål före döden.

thz lysyr stiärna at skinä.

— — — — — — — — —

jomfrw Maria, the mildä ros,
göme os fra heluitis pinä.

Jomfrw Maria befeller jak mik
oc swa van skapara aff hymerike
oc alla gudz helgha fem vnder;[1]
Gud göme os j dagh fra skadho oc skam, oc swa fra alla ostunder.[2]
Gud göme os j dagh fra värlsins hinder,
Gud giffwi os gledhi mz siälffuom sik, ther euärdelika vinder.

Jomfrw Maria ther näst thic hon är,
hwars manz hiälp, ther liofflika a thik kallär;
jomfrw Maria the millä ros,
skär for vtan galla,[3]
hon vardhe var hiälp oc bidhi for os,
tha os thränggger at kalla.

The vildha foghla the flögha swa högt,
thz vedher blese vnder thera vinga.
thz är swa vant[4] mz litla makt
thz högha bergh at springä,
tha strömbrin swa gladhelika
rinder vnder the gröno lidha.[5]

Maria modher, the milda ros,
göme os fra angist oc quidho:
thz[6] all thre j skoghin sta
oc alt thz gräs a iordhinne är
oc sandkorn aff haffsins grwnde
oc all the grand j solinne farä
varo the swa vis som Salomon,
the gatho ey fulsakt Mario digh[7]
och swa hänna signadha soni.

The samw viso j haffuin hört
hon är nw komin til ända,
hona haffwir sancte Johannes giort
nidher til iordherika at senda;
hwar hona gömir oc giffwir thes göm,[8]
hans mal[9] faar än godhan ända. Amen.

---

[1] sår, [2] olyckor, [3] brist, [4] svårt, [5] backarna, [6] att, om ock, [7] dygd, [8] akt, [9] sak,

Ordspråk.

Mz lagh skal man land byggia.

Thu skalt land sidh fölia æller land fly.

Lithin byrdhe ær lang vægh thungh.

Sorgh gör bleka kindir och saara braa.[1]

Thu skalt ey thraa at thy thu kan ey ffa.

Halffgiordh gerningh skal man hwaske lowa ælla lasta.

Goth ær haffwa mykin math ok manga hælghedagha.

Godher wili dragher halfft las til by.

Bræent barn seer widh eldh ok bitith far hundh.

Man seer ængen man længer æn til tannana.

Thz ær ey alt gwl som glimar ok ey alt fiilsbeen[2] som hvit ær.

Swa siongher fughil som han haffwer næff til.

S:t Görans Saga.

Den räddade mön och den dödade draken.

Sanctus Georgius pintes i daghum Dyocleciani bæzt borin man i Capadocia. Han com entima tel Libie land, som Troya var forþom bygh, tel en staþ som callar Selena. Viþ staþen la en stor sio som eet stort haf ok i sionom boþe en draki, som drap dighart folk af staþenom mz sin etarblandaþa blæst, ok alt þærra hærskap vænde han tel ryggia huarn tima þe vildo tel hans raþa[3] at dræpa han. Byia mæn vægh þo for sik ok gauo hanom daghleca siu far at æta, ælla blæste han sua gen staþenom etar ok ilsco, at ængen gat livat som firi var. Þa al faren varo döþ, þa gauo þe hanom eet folk dagleca som lutar[4] viste tel; folket ödes fast. Lutren var sua takin, at ængen toks vndan a huiliken

---

[1] såriga ögonbryn. [2] elfenben. [3] anfalla, [4] lott.

han fiöl, ok fiöl vm siþa a kunughs dottor, hans enga[1] barn. Kunugen böþ vt gul ok self, mæþan þe vildo haua tel lösn hænna. Þe suara han þæn ræten haua giuit, ok þerra barn al öd ok döþ af dracanom, ok nu varþar hans dotter ganga mz ælla han sialuar innebræna. Kunugen talar grötleca[2] tel sinna dottor: sötasta dotter, huat scal iak suara, huat scal iak af þik göra, nær scal iak þins bruþlöps hof[3] halda. Han bedes af folkeno atta dagha frest ok fik mz bönom, ok do mykit folk i þöm atta daghum af drakans blæst. Attanda daghen como þe æpte litþo tel kunugs garþ, vreþe ok miok hugh mödde.[4] Kunugen sa ok sörghþe af at han gat[5] eigh frælsat sina dottor fra döþ ok klædde hana mz gulvæfiom ok satte gulcrono a hænna huwþ, allan bonaþ, som[6] hon sculde sittia a bruþa bænk ok saghþe: iak ætlaþe kununga ok hærtogha biuþa tel þit bruþlöp at glæþias þær viþ vrgho sang ok alscona lek. Ok gaf vt sina dottor at giua dracanom ok saghþe: guþ giui, min dotter, at iak vari för döþar æn þu. Gratande gik hon fran faþur ok tel strand ok sat þær vt giuin ok bidde leþan gæst. Sanctus Georgius com þær riþande fram mz sionom ok spurþe hui hon sat þær ensamen, ælla huem hon græt. Mön suarar ok baþ æþla vngan man sla fast[7] sin hæst ok fly ok eig dö mz hænne. Georgius baþ hana eigh ræþas, vtan sighia sik huem hon þær bidde. Kunugs dotter suarar: iak se, goþar vngar man, at þu æst storhughaþar, æn huat hialpar mik at þu dör mz mik. Georgius sagþe sik ænghalund vilia flyia, för æn han viste for hvem. Hon saghþe hanom orþ fra ænda. Georgius baþ goþa dottor eigh ræþas ok saghþe sik trösta a Christum ok fralsa hana fran döþ. Mæþan þen talas viþ, ok hon baþ han eigh biþa sin eghen scaþa ok trösto sik ey[8] at dræpa dracan, lypte dracin huwþ v vatne vreþar ok ræþelecar, sua at mön monde dana for bana.[9] Georgius stegh a sin hæst ok væmte[10] sik mz cors tekn ok riste kæsio[11] mz afle[12] ok andvarþa sik i guz gömo ok læggar glæuio gen dracanom ok sarghaþe han ok viþ iorþ castaþe ok saghþe tel mönna: bint vm hans hals mz þino bælte ok var eigh ræd. Mön hughaþes af hans orþom ok gærnigom ok giorþe som han baþ ok drogh dracan æpte sik som spacan rakca vm staþen. Folket fluþe vndan ok rymde. Sanctus Georgius öpte æpte þöm ok baþ þöm biþa oræd ok saghþe sik sændan a guz væghna þöm at frælsa, æn þe vildo tro a Ihesum Christum ok döpas te cristendoms. Han drogh sith swærdh ok drap drakan; ffyre økia drogho han wt aff stadhenum. Konungen oc alt folkit toko vid cristindom oc ther cristnadus ok döptos tiughu þusand mæn vtan quinno ok barn. Kunugen byghþe rika kirkio

---

[1] enda, [2] gråtande, [3] fest, [4] förbittrad. [5] fick. [6] liksom, [7] hårdt, [8] och hon ej trodde att han skulle dräpa —. [9] frukta för döden. [10] väpnade, [11] lans, [12] kraft.

i varra fru heþar[1] ok sancti Georgii. Liuandes vatn rindar vndan altarano ok böte allom þöm siukom þær af drikar. Kunugen böþ hanom gul ok görsema[2] som han mæst vilde. Georgius böþ giva alt þæt fatöke folke som han hanom vnte. Georgius manaþe kunugen þry þing: afla kirkio, heþra præste, höra gærna guz þiænist ok hialpa fatökom ok mintes[3] viþ kunugen ok andvarþaþe riket i guz gömo ok reþ sin vægh tel Yspanie land.

Folkvisor.*

Slaget vid Brunkeberg 1471.

En wisa om Brunchabergx slagh anno 1471

Willen j höra
huad jagh will göra.
  jagh quädher förty,
huru the Suenske stridde
oc manneliga bidde,
  för Stockholms by;
the Suenske hoffmän[4]
the sadhe thz än,
  the wille icke fly.

Konung Christiern
låth resa en värn
  på bärgit högha,
bösser och pijler
hadhe ingen huile,
  the skottho till nöie.
The Suenske hoffmän,
the säya thz än,
  the falla ey till fögha.

Bössor och slangor
giorde gatornar trånga
  j konung Cristierns krijgh,
the fattige Suenske

---

[1] till vår frus ära, [2] ädelsten, [3] kysste, [4] krigare, ryttare.
* Då man gemenligen hänför våra s. k. folkvisor till detta tidehvarf. har utg. gjort sammaledes, ehuru af de här anförda de trenne första äro upptecknade först i slutet af 1500-talet och de öfriga, såsom synes, föreligga i våra dagars språkform.

the måtte thz säya
  om hans partij.
The Suenske män
the säya thz än,
  thz war een hårdan strijdh.

Tug hundradhe bösser
leth konungen lossa,
  han håller stort fyr.
Her Erick Karlsoon
han månde thett wolla
  och hans partij.
The Suenske män
the säya thz än
  the wille ey för danske fly.

Riddare och Suäner
the wille förmena
  medh wärianda hand,
the hadhe thz spordt,
att falshet war giordt
  på Suerigis land,
thee Suenske män,
thz hiälpe them än
  Gudz wäldiga hand.

Thän ädle her Sten
han war ey seen,
  ty han hade thz sagdt,
han wille them wäria,
the Danske wille häria,
  thes hadhe the tröst,[1]
The Suenske män
them görs och än
  hoghen så stark.

Thän Edele herre, en Ridders man,
Her Gostaff hether han,
  en man så tröst,
han suerdett rörer,
han baneret' förer,
  han ropar så högdt,
j Suenske hoffmän,
j waren nu alle än
  j hoghen full tröst.

[1] mod.

Thz begynte fast bläsa
j konnng Christierns näsa
  medh haka bysse lod.
Fyra framtender
ruko bort all j sänder,
  ther effter rinner blodh,
The Suenske män
the sade thz än
  the tidender voro fullgodh.

The togo honom op
och ledde honom bort
  alt till sin hålk.[1]
The dane suener,[2]
honom månde tiäna,
  the foro så wille.
The Suenske män
the sade thz än
  the wilte sig ey stilla.

Daghen ledh fast
och winde bron brast,
  them gaffs ey well åth,[3]
800 folk
thz ridher sig j sånk,
  theres jacka wart våth,
The Suenske män
the sade thz än
  thz war en ynkeligh låth.

Tugh hundradhe män
hadhe han igän,
  han trodde them wel
them kom j hogh
att hugga sijn togh,
  och segla så hem.
The Suenske män
the sade thett än,
  the hadhe well vunnet sin harnesk igän.

Thän Edle her Steen
han stodh ther igän
  alt medh sina fånger.
Nu haffue j funnit

---

[1] skepp, [2] de hederlige, duktige kämparne, [3] dem gick ej väl.

huad j haffue wunnit,
thz j effter långe.[1]
The Suenske män
the säya thet än,
thz hadhe well mz them gångit.

Nu haffuen j hördt,
huadh her Sten haffuer giordt,
mädan jag så quädher,
Gudh nådhe theres siääl
ther slogos j hääl,
jagh trolighen bidher,
j Suenske män
j wachten idher än,
j torffuen idher well vedher.[2]

Ther stonder en lindh.

Ther stonder enn lindh för sunnan åå,
bär blomster så båldh,
hon skyler sinn grenner frå frost och snö,
thenn winter så kåldh,
thett wåller migh thenn ene, som iag haffuer kärast offuer alle.

Ther inne tå siunge the nectergaler,
the fogler så små,
änn siunger thenn mere som mindre förmå,
thenn lindenn skall få,
thett wåller migh then ene —

Thenn falkenn grå hann bygger ther på
medh alle sinn machtt,
till att fördriffue the andre små fogler,
thett haffuer hann i achtt,
thett wåller migh then ene —

Thenn lille sparffhök, som falkenn haffuer tientt,
i blomster så grönn.
hann haffuer thett i achtt att fonge then lindenn,
i tienstelön,
thett wåller migh then ene —

[1] längta. [2] torffuen vedher — behöfven.

Wore thett icke för falkens wredhe,
willen I migh troo,
en sliken lindh löster migh tilbidie,
och hoss henne boo,
thett wåller migh then ene —

Thett är icke lindh ty[1] iag så queder,
willenn I migh troo,
thett är enn stålz Jomfru, mitth hierte gläder,
Crist giffue henne roo,
thett wåller migh then ene —

Wille honn vtsleckie thenn brinnende loge,
som honn haffuer vptendtt,
alrigh tå wille iagh henne öffuer giffue,
ty[1] liffuett bliffuer ändtth,
thett wåller migh then ene, som iag haffuer kärest offuer alle.

Örtherne gro.

Örtherne gro och solen skijn,
marken får en duale,
daggen driffuer aff himmelen nidh
øffuer bergh och diupa dalar.

Huad skal iag göra aff min wen,
iag får ey medh honom tale,
iag ælskar honom wæl och holler honom kær,
ehuar hon wthi werlden kan finnas.

Jagh lockar min kærest alt wnder itt tre,
ther roser och lilier mondhe·ware,
ehuarest hon är ij werlden til
hon är min hierteligh käre.

Then som haffuer enn fulgod wen,
en och iche flere,
han ælske honom wel, och haffue honom kär
så yppas theris glædie thes mer.

Æplet thett hengher såå högt ij trædh,
thett stundher til iordhen att falla,

[1] utan.

then som bliffuer suiken aff sin käre godh wen,
såå bliffuer han wel suiken af andra.

Huilken som haffuer en fulgodh hest,
han lyster honom altid att ridhe,
han ridher honom långt och giffuer honom småt,
så bliffuer han trött om sidher.

För hadhe iag trott att iordhen skulle rempne
och himmelen skule nidherfalle,
för æn iagh hadhe trott, then ven skole migh suike,
som iag hadhe kærest øffuer alle.

Grefvens döttrar vid Elfvabolid.

Det bodde en grefve vid Elfvabolid,
han hade tre döttrar, och rara voro de.
Med den äran.

Den första var så dägelig, den andra var så grann,
den tredje had' förlofvat att aldrig taga man.

Det spordes öfver vatten, det spordes öfver land,
det spordes till Näcken i Elfvabostrand.

Och Näcken han simmar sig till sjöhvitan strand,
der kläder han sig till en vacker herreman.

Den herren kom farande till Östervalla gård,
och ute stod jungfrun och kammade gult hår.

"Och ståndar sköna fröken här och kammar sitt hår?
Mig lyster att själf sätta gullkronan på."

Och fröken hon gångar sig i stensalen in:
"Krist gifve den herren han måtte blifva min!"

Och Näcken han gångar sig i stensalen in,
han önskar i sitt hjärta den jungfrun vara sin.

"Och lyster sköna jungfrun till kyrkan fara?
Men själf så ville jag kusken vara,"

Han körde öfver vatten, han körde öfver spång,
han körde den jungfrun för den sista gång.

"Och kära min herre, I kören ej så fast!
Mina tömmar äro af silke, de äro ej af bast."

Han körde öfver bärg, öfver dalar och land,
han körde så långt uti Elfvabostrand.

"Och kära min herre, I fören mig till land!
och eder vill jag gifva mitt rödaste gullband."

"Ditt röda gullband jag passar inte på;
och aldrig skall du ur vagnen min gå."

"Och kära min herre, I hjälpen mig på ö!
och eder vill jag gifva min gullkrona röd."

"Din gullkrona röd jag passar inte på,
och aldrig skall du på den gröna jord gå."

"Och hemma gråter fader och hemma gråter mor,
och hemma gråta systrar och så min lilla bror."

"Hemma må de gråta och gråta, hvem som vill;
men nu så är du inne, nu hör du Näcken till."

"Hemma låt dem gråta och gråta hvad de må;
Men aldrig skall du mera det gröna landet nå!"
Med den äran.

Liten Kerstins bröllop och begrafning.

Stallbroder talte till stallbroder sin —
Så gladelig —
"får jag liten Kerstin, skön syster din?"
Så faller min hug till henne.

"Liten Kerstin hon är så liten och ung" —
så gladelig —
"hon kan icke bära gullkronan så tung."

"Och vore liten Kerstin än aldrig så ung" —
så gladelig —
"i år skall hon bära gullkronan så tung."

Så lyfte de bruden på högan häst —
så gladelig —
och kungens små svenner de redo henne näst.

De ledde den bruden på kyrkogård —
så gladelig —
gullvirkade kläder och gullflätadt hår.

De ledde den bruden i kyrkan in —
så gladelig —
hennes tårar de tillra' så tidt ned på kind.

De ledde den bruden i brudestol –
så gladelig —
hennes tårar de tillra' så tidt ned på jord.

"Och Herre Gud fader, hör min bön!"
Så gladelig —
"Tag bort liten Kerstin med'n skogen står grön!"

Och pingestdag var det, den bönen hon bad, —
så sorgelig —
och midsommardagen hon lades i graf.

Så lade de liten Kerstin på bår —
så sorgelig —
och själfva Guds änglar de kring henne stå.

De buro det liket på snöhvitan sand —
så sorgelig —
och själfva Guds änglar de för henne sang.

De lade det liket i svartan mull —
så sorgelig —
Guds änglar de reste korset af gull.
Så faller min hug till henne.

Liten Karin.

Och liten Karin tjente
på unga kungens gård;
hon lyste som en stjärna
bland alla tärnor små.

Hon lyste som en stjärna
allt bland de tärnor små.
Och unga kungen talte
till liten Karin så:

"Och hör du, liten Karin,
säg vill du blifva min?
Grå hästen och gullsadelen
dem vill jag gifva dig."

"Grå hästen och gullsadelen
jag passar inte på;
gif dem din unga drottning,
låt mig med äran gå."

"Och hör du, liten Karin,
säg vill du blifva min?
Min rödaste gullkrona
den vill jag gifva dig."

"Din rödaste gullkrona
jag passar inte på;
gif den din unga drottning,
låt mig med äran gå."

"Och hör du, liten Karin,
säg vill du blifva min?
Mitt halfva kungarike
det vill jag gifva dig."

"Ditt halfva kungarike
jag passar inte på;
gif det din unga drottning,
låt mig med äran gå."

"Och hör du, liten Karin,
vill du ej blifva min,
så skall jag låta sätta dig
i spiketunnan in."

"Och vill du låta sätta mig
i spiketunnan in,
Guds änglar små de se att jag
oskyldig är därtill."

De satte liten Karin
i spiketunnan in,
och konungens små svenner
de rullade henne kring.

Så kom det ifrån himmelen
två hvita dufvor ner;
de togo liten Karin,
och strax så blef det tre.

Andra tidehvarfvet

Reformationstiden 1526—1648.

Olaus Petri

(1493—1552.)

Psalm.

Jfr Sv. Ps.-B. N:o 49.

O Jesu Christ som mandom togh,
j rene iungfru liffue,
kerleken han tich ther til drogh,
wort håp wille tu bliffua,
tu sågh wor synd och stora nödh,
at oss stod fore en ewig dödh,
heluetit stodh oss öpet.

Thet läst tu tå forbarma tich,
kunde thet ey lenger lijdha,
at dieflen togh oss så til sich,
ther om wille tu strijdha,
gaff så tich her j werlden nidh,
och giorde oss en ewig frid,
med tinom dödh och pijno.

Och så sade tu oss thz til,
wij skulle haffua trona,
ty tu est både godh och mild,
och wil oss alla skona,
om wij settie wor tro ther på,
at thet scal med oss warda så,
som tu oss sägher fore.

Tu est worden wor broder kär,
oss til stor prijs och äro,
och alltijd wil oss wara när,
hvad kan man meer begiera?
Är thet oss icke en stor mon,
wor broder är gudz eenda son,
hoo kan oss nw förderffua?

Prijs ware tich ewinnelig,
som oss then nådh bewijste,
at wij äre gudz barn med tich,
o kere broder Christe,
så må nw hwar man wara gladh,
och tacka gud j allan stadh,
han är wor kere fader.

Ur Tobie Comedia.

Tobias til sin son talar.

Min kere son, mädhan nödhen nu trenger,
  kan iagh icke bijdha medh wår gellenär lenger.
Til Gabel j Rages, wil iagh tigh senda,
  om tigh kan löckan j wäghen henda.
Tiyo pund klart silff när honom står,
  han haffuer thet hafft när sigh j mong åår.
Hans handscrifft tu skalt medh tigh tagha,
  och genast åt Meders land skalt tu dragha.
Men see tigh före, om en godh stalbrodher,
  som tigh är huld och j resonne goder.

Vnge Tobias til sin fader.

Min kere fadher, thet skal så wara,
  omack och arbete iagh icke wil spara.
Jagh wil winleggia migh, medh flijt och med acht,
  at thet skal skee, som tu haffuer sagdt.
Til at sökia migh vp, iagh wil nu gå,
  hwar iag kan en godh stalbrodher få.

Vnge Tobias fan engelen j menniskio hampn.

Hell säll, hell säll, tu frome man,
mädhan iagh tigh här så ståndande fan.
Så lååt migh nu thet weta få,
hoo tu äst, och hwart tu wilt gå.
Än är itt, som iagh wil vthleta,
om tu må wäghen til Meden weta.

Swarade engelen.

En Israelit är iagh, och weet then wäghen bäst,
när Gabel j Rages, tå haffuer iagh gäst.

Tobias then vnge til engelen.

Min kere brodher, tu töffua här qwar,
jagh kommer snart åter, iagh wil wara snar.

Vnge Tobias til sin fadher.

Iagh haffuer sökt (kere fader) som iagh haffuer kunnet,
och en godhan man haffuer iagh funnet.

Fadhren til sonen.

Så gör nu så, kere sonen min,
then godha mannen haff här in.

Vnge Tobias kallar in engelen.

Kom kere brodher, in til min fadher,
aff tijn tilkommelse, bliffuer han gladher.

Engelen til then gamla Tobiam.

Fridh wari tigh, tu frome man.

Tobias swarar.

En ringa fridh migh wara kan,
som sitter här blindh, vthi mitt hws,
och kan aldrigh få see himmelens liws.

Engelen swarar.

War til fridz, tu fåår snart boot,
Gudh skal tigh friya aff thenna soot.

Tobias til engelen.

Wil tu min son til Meden ledhsagha?

Engelen swarar.

Iagh wil honom gerna til migh tagha,
  troligha wil iagh honom ledhsagha tijt,
och föra honom åter helbregda hijt.

Tobias.

Så segh migh nu tina slechtnampn och ätt.

Engelen.

Ther til wil iagh tigh swara rätt,
  mitt nampn är Azarias, om tu thet wilt weta,
then store Ananias min fadher mone heta.

Tobias.

Af godha föräldrar tu kommen äst,
  farer nu åstadh, som j kunnen bäst.
Gudh giffue idher nådh, iagh ther om bidher.
  Hans ängel ware j wäghen medh idher.

Hanna til sin man.

Iagh haffuer sorgh bådhe j hierta och bröst,
  at tu haffuer bortsendt wår ålderdoms tröst.
Iagh wille the penningar hade aldrigh til warit,
  så hade wår son icke från oss farit.
Thet är migh itt hiertans wee,
  iagh fruchtar honom kan ondt j wäghenom skee.

Tobias til Hannam.

War widh godha tröst, kära hustru wår,
  migh hoppas at honom ju intet misgåår.
Gudh skal oss then nådh betee,
  at tu skalt tin son medh glädhi få see.
Gudh läter sin ängel ledhsagha them,
  så at the skola bådhe wel komma hijt hem.

Vnge Tobias til engelen.

Azaria kere broder, wil tu här stå,
  iagh wil gå til watnet och mina fötter twå.

Tobias til engelen.

Hielp, hielp Azaria, thet bidher iagh tigh,
  ty thenne store fisken wil vpäta migh.

Engelen.

I gelena skal tu honom tagha,
och honom medh macht, på landet dragha.
Hugg honom sönder, thet är thig vthan fara,
hans galla och leffuer skalt tu förwara.
The äro godh läkedom, thet skalt tu få pröffua,
then tijd kommer wel, tu skalt them behöffua.

Tobias.

Azaria min brodher, tu sägh migh nu thet,
hwadh siwkdom man kan här läkia med.

Engelen.

Röken aff hiertat kan spökelse föriagha,
Gallen kan hinnona aff öghat borttagha.

Tobias.

Azaria, hwar skole wij herberghe finna?
Effter daghen begynnar nu fast förswinna.

Engelen.

Wener haffue wij här, godha och kenda,
tijt wij skole, til nattena lenda.
Här boor en godh man, han heter Raguel,
han skal oss wel fägna och trachtera oss wel.
Han haffuer ena dotter, och hon heter Sara,
hon skal tigh giffuas, och tijn hustru wara.
Hans eenda barn thenna dotteren är,
men dygdesam pijgha, och han haffuer henne käär
Så begära nu tu at warda hans mågher.
Så fåår tu medh tijdhen, alt thet som han ågher.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Raguel til Tobiam.

Tobia iagh giffuer tigh mina dotter här,
I Gudz fruchtan elska henne och haff henne käär.
Hennes forman och hoffuudh tu wara skalt,
til godha sedher henne regera och halt.
Förtryck icke henne som en tyran,
til förbättring skalt tu wara hennes man.
Enom fromom man thet jw icke höffues,
at hans hustru aff honom altijdh bedröffues.

Tu skalt henne elska och wara henne godh,
  ty hon skal wara titt kött och blodh.
Ingen pläghar sitt kött förkasta,
  sina hustru skal ock ingen skemma eller lasta.
Hennes swagheet skal han skyla och förswara,
  så finnes han henne en troghen man wara.
Thet bör ock mannen weta och lära,
  at qvinnan hon är mandzens ähra.
Ty kan ingom man thet wel betäma,
  at han skulle sielff sina ähro skäma.
Sara mijn dotter, tu höör ock här til,
  hvad nu tin fadher tigh lära wil.
Iagh giffuer nu tigh j manzens wold,
  ty skalt tu här effter haffua återhåld,
aff mykit som tu för plägadhe göra,
  tin man skalt tu nu lydha och höra.
Thet pläghar qwinnona mykit prydha,
  at hon wil sinom manne lydha.
Qwinnan är skapat för manzens skuld,
  ty skal hon honom wara troghen och huld.
För arbete skal hon sin krop ey skona,
  ty een ijdhkosam qwinna är mandzens krona.
Sijn barn och hwsfolck skal hon wel tuchta,
  och lära them Gudh medh wördning fruchta.
I sino hwse skal hustrun wara mest,
  ty hema klädher hon aldra best.
Sitt hwsfolck skal hon födha och nära,
  ty kallar Dauid hustruna husens ähra.
Men Gudh welsigne nu idher bådha,
  och beware idher från allan wådha.
Tå Gudh idher medh sijn nådh vppehålder,
  kommen j wel til en godhan ålder.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ur En Svensk Krönika.

Om Kalmarunionen.

Och thå drotning Margaretha hade noghon tijdh hafft all try riken inne, begynte hon tenkia til, hwem hon vpsettia skulle för konung eptir sich, och epter thet hon sielff icke hade lijff

arffua, ther före kallade hon sin systerson, en vng hertoga aff Pomern, til sich in i Danmark, hwilken ther heet Bugislaff. Honom hade hon en tijdh long när sich, förwende så hans nampn, och kalladhe honom Eric. Sedhan läät hon kalla all try rikesens rådh til hopa, och rådde them ther til at the skulle vthwelia hennes systerson hertog Eric til konung. Men henne wardt swarat, at the ingen annan konung begierade, så lenge hon lijffde. The Swenske hade nw lärdt aff konung Albrect och henne huad the aff fremande herskap förmodha skulle, ty wille the icke gerna ther til. Och är nogh troendes at the Danske wille icke heller haffua thenna hertog Erich. Doch stodh hon så hart ther epter at the jw moste fölia hennes wilia epter. Ther före bleeff thå samme hertog Eric keest[1] och korat til konung öffuer all try riken, och hyllat på all the rwm och städher ther konungar hyllas plägha i tesse try riken. Han hyllades på Morasteen söndaghen epter Magdalene, epter Christi byrdh trettanhundrat sex och niyotiyo åår, och han war thå ganska vng. Han bleeff crönt i Calmare til all try riken, och i samma cröning handladhe drotning Margareta så med all try rikesens rådh, at the beswore sich til hopa, ther stoor breff och förplichtilsi giordes vppå, at all try riken epter then dagh skulle altijdh bliffua vnder en herra och konung, på thet at teste bettre fridh och roligheet motte bliffua all try riken emellen. Och skedde samma föreening och bebindelse vnder tesse epterscriffne wilkor. Först at hwart rike skulle bliffua widh sitt nampn, lagh, rätt, priuilegier och godha gambla sedhwenior, och ingen ny lagh införas vtan then menige mandz samtyckie. Hwart rike skal haffua sin droszet, marsk, hoffmestere och en konungens öffuersta canceler. Och konungen skal wara i fyra månadhe om ååret i hwart rikit, epter som legligheeten sich begiffua kan. Och om thet ena rikit kommer noghor feyde vppå, thå skola the andra riken komma ty til hielp lika som thet wore itt rike, och the rike som hielpena göra, skole försöria theres strijdzfolk som the åstadh senda, med kost och täring, så lenge thet kommer til thet landet som hielpena behöffuer, sedhan skal thet hålla fetalien vppe.[2] Intit rikit skal slå noghon feyde vppå, the andra oåtspordt. Och när konung skal welias, skola församblas i Halmstadhe fyratiyo the betzste aff hwart rikit, så the bliffua tiwgu och hundrade. Om konungen som framlidhen är, haffuer noghon son, then til konung skickelig är, ää hwad han är yngre eller äldre, thå skal han näst wara. Hwar och icke så är, thå skal man först lotta ther om aff hwilkit rikit konung skal welias, på thet at thet ena rikit icke skal seya sich wara meera förachtat än thet andra, och sedhan lotten är fallen på itt rikit, skola the tiwghu och hun-

[1] vald. [2] lifsförnödenheter.

drade göra theres eedh, och gåå så til walet. Och om the icke kunna komma offuer eens om koret, thå skola tolff vthnempnas aff the tiwghu och hundrade, fyra aff hwart rikit, hwem the welia, han skal wara konung. Thetta äre nw the wilkor, korteliga beslutat, vnder hwilken thet förbundet skeedde at tesse try rike skulle altidh wara vnder en herra och konung, på thet teste större fridh och roligheet wara skulle riken emellan.

Men thet godha man sökte thet fick man intit, vtan thet onda som man vndtfly wille, thet kom oss öffuer. För ty samma förbund bleeff en rett orsak til alt obestond som man här epter wel förnimmandes warder, hwilkit ther aff kom, at all riken hade icke lika fordeel och nytto aff thet förbundet, epter thet at the wilkor, vnder hwilkin förbundet giordt war, wordo icke hållen. Så at man begynte med tijdhen seya til konungen, Swerige skal idher födha, Norige skal idher klädha, med Danmark skole I strijdha. Sådana ordhspråck giffuer jw clarliga til kenna, hwart vth thet förbundet ländade. Thet kom jw ther til at i Swerighe och Norighe skulle wara trälar, och i Danmark skulle wara herranar, och thet war icke lika fördeel. Ther före wille thå the i Danmark halla förbundet widh macht, och höllo sich hart widh the breff och förplichtilse som ther vppå vthgiffuen wore. Men the Swenske trädde i frå förbundet sedhan the ther aff en dråpeligh stoor skada fåått hade, och wille icke bliffua ther widh, för tesse epterscriffna saker skul, som i mong breeff och register befundna warda.' Först, the wilkor vnder hwilken förbundet giordes, wordo intit hallen. The Danske trädde strax i frå förbundet och togho konung Christoffer til sin konung, the Swenske oåthsport. Cronones slot och feste wordo besatte med vthländzska män emoot Swerighes lagh och preuilegier, ther före woro the icke heller plichtige at bliffua widh förbundet. Samma förbund war Swerige til en ewigh skadha och förderff om thet skulle länge wordet hallet. Ty att all crononnes ränta fördes här vthaff landet til Danmark, och all then skatt som konungen leeffde epter sich thå han dödh bleeff, behöllo the i Danmark. Epter thet at konungen wille meera wara i Danmark än i Swerige, ther före förkoffrades thet och wille wara som itt hoffuut öffuer Swerighe, och thet Danska ridderskapet förökades och thet Swenska förminskades, så at om förbundet skulle länger haffua stådt, hade thet Swenska ridderskapet på thet sijdzsta bliffuit om intit, och thet the Swenske fruchtade sich före, thet seer man nw i wor tijdh wara thet Norghska ridderskapet öffuergonget. Teslikes begynte konungarna offta feyde ther i Danmark, med Holsten och the Tydzska städher the Swenska oåtspordt, doch skulle the Swenske dragha ther wth med, sich til en oboteligh skada. För tesse och flere sådana saker skull wille the Swenska icke bliffua widh thet förbund, som i drotning Margretes tijdh giordt war.

Epter thet nw the Danske wille hart halla sich widh förbundet, och the Swenske wille thet icke, som nw sagdt är, ther fore äre kommen mykin obestond, örligh och krigh riken emellen. Ty the Danske meena sich haffua rätt til Swerige af thet samma förbundet, at the Swenske skola haffua then konung som the haffua, och ther före är förbundet wordet itt tilfelle och en rätt orsak til aldra största skadha och förderff riken emellen. Ther och mykin inbyrdes twist och twedreght affkomen är, som man här epter aff crönekenne förnimmandes warder, och nw wilie wij komma til historien ighen. — — — — — — — — — — —

Ur Förespråk till Nya Testamentet af år 1526.

— — — — Här haffuer tu nu christelighe läsare thet nyia testamentzens böker på Svenskt måål, hvilket först uthscriffuit var vth aff the helgha Euangelister och Apostlar på Grekiskt måål, för vthan S. Matthei euangelium och S. Pauli epistel till the Hebreer, hvilka man menar på Hebreiskt måål scriffna vara; och voro samma nyia testamentzens böker sedhan vende in på latiniskt, thå christendomen var kommen till Rom och vthi Valskaland[1] ther thet målet brukas. Och effter christendomen är tädhan effter kommen till Tyssland, Engeland, Danmark och Suerige och andra land flere the här till dags under Romerska kyrken lydt haffua, vort then helgha scrifft och tidhegierden[2] oss fången på thet målet som the brukadhe, thet var på latina, thet doch väl hadhe boort sigh ath uthfåås skulle på hvars landens eghit tungomåål, ther troon annammat vort, ath såsom Christus är kommen till ath frelsa alla, så moste och hans oord the han för vår salugheet skull lärdt haffuer vara almenneligen och ingom fördold. Här aff är nw kommit ath ingen haffuer tient till ath vara prest i the land under Romerska kyrkena lydt haffua, utan then ther kunde latina, en doch thet S. Paulus bescriffuar huadh dygder en prest haffua skall i Timo. iii,[3] intit vpräknar ath han skall kunna latina, vtan hvar han elles haffuer the dygder som ther bescriffna äro, är han godh nogh för prest eehuadh tungomåål han vthi är.

Finnes och väl i Cor. viiii.[4] ath S. Paulus icke will ath i christeligha församblingar skall annat talas än thet förstås kan, och

---

[1] Italien, [2] mässan, [3] 8:dje, [4] 9:de.

till vår nästes förbätring komma må, så ath han sägher sigh heller wilia tala fäm oord i församblingenne som förståndelighen äro, än tiyotusend oord medh främmånde tungor, som nu skeer medh Latinen.

Så effter the som nw för prester upsatte äro haffua en stoor part litit förstånd på latino, är efterfölgt ath the ganska skröpligha haffua lärdt, och än nw lära then meneghemen, och sombblighe ganska siellan eller aldrigh, en doch prestens yppersta embete är ath lära sin almogha gudz ord. För thenna saak skul är nw i förstonne thet Nyia Testamentit här uthsatt på svensko. thet gambla kan medh gudz hielp väl snarligha effterkomma, ath fatighe eenfåldughe prester som fögo latina kunna, och oförfarne äro i scrifftenne, och teslikes andra christna menniskior som i book läsa kunna, mågha här åtminsto haffua enfalleligha texten. såsom han uthaf euangelisterna och Apostlana scriffuen är.

Äro och någhor förespråk och små vthtydhilse medh satta ther och hvar i brädderna för theras skull, som än nw oförfarne äro i scrifftenne, och kunna för then skull icke strax förstå huad the läsa, doch skall tu enfållugh menniskia icke hålla the förnemda förespråk och vthtydilse likamoot texten, ty ath texten är euangelisternas och apostlanas oord, i hvilkom intit twiffuel är ath then helghe ande taladhe, men förespråken och vthtydilsen skall man så läsa, ath man granneligha må påsee om the grundadhe äro i texten, antinghen ther the satte äro eller annerstadz. Och må man wäl vnfalla samma vthtydhilse om en annan bätre och rettare förstånd kan finna än som the innehålla.

Och skall ingen förarghas eller förundra om oorden i scrifftenne finnas stundom icke så liwsligha satt, ath man all ting clarligha förstår, för ty samma oord voro sagd på ett annat måål, och när thet sedhan wendes på svensko, funnos stundom icke sådana oord på svenskt måål, som giorde fyllest emooth the Latiniska eller Grekiska oorden. Haffuer icke heller scrifften i en lång tiidh varit offuer alt brukat, vtan allenast någhon stycke ther och hwar som man i tidhegerden hafft haffuer, och äro för then skull icke vpkommen sådana oord som scrifften brukar, och skola vthan twiffuel wäl tyckias mångom wara selsyn i förstonne till thes man wardher mera öffuat i scrifftenne.

Så skall man doch icke för then skull strax styggias vidh scrifftena, utan öffua sigh iw meer och meer ther uthinnan, så lenge then selsynheet wäl förgås, och förståndet aff förfarenheetenne tillvexer. och wardher samma öffning så medh tiidhen förandes tigh vthi förståndet, ath tu icke mykin vthtydhilse skall behöffua. Doch effter icke hvar man haffuer thet tillfelle till ath så öffua sig i scrifftenne, ey heller haffua alle lika skarpt förstånd, wardha wäl nest gudz hjelp framdeles uthgångandes någhor yttermera uthtydhilse, på förnemda nyia testamentzens böker.

Kan och väl medh tiidhen thenna förtolkilse förbättras, och clararen vthsatt wardha, och medh mindre omaak än thet nw skeedt är, thå scrifften wardher mera brukat, och oorden kunna medh brwkningenne vpkomma, the nw synas selsyn wara, therförinnan är thenne förtolkilse wäl sådana ath man henne nytia kan.

Och är icke förbudhit ath hwar någhot finnes här uthinnan förseet wara, antigen aff tolkenom eller aff prentarenom, thet icke så skickeligha stäår som thet sigh boorde, at thå then som rett förstånd haffuer må thet retta, i hvilko tolken intit räknar sigh vara skeedt för när, vthan bedher ther om. Doch ath man i sliike rettilse icke förhastugh är, vthan offuerwäghe först granneligha hwad saak tolken kan hafft haffua ther till ath han så satt haffuer, elles motte henda ath någhot bliffue rettat thet ingen rettilse behöffde, hvilkit skee kunde om någhor wille hålla sigh allenast widh then book som han seedt haffuer, och menar all ting rettas skola effter henne och effter hans huffuudh, ther doch tolken flere böker och flere lärares lecturer seedt haffuer. — — —

Laurentius Petri.

(1499—1573.)

Ur Kyrkoordningen af år 1571.

Ordning huru läsas skal i scholerna.

Först moste man, såsom ock tilförenne haffuer varit sätt, skiffta hela Scholan i några vissa hopar eller kretzer tree eller fyra, och settja hvar kretz öffuer annan. Then nedhersta kretzen gör man aff the barn och smådrenger som minst kunna eller ock nu först skola begynna på at lära. Then andre ther nest görs aff them som haffua lärdt Abcboken och ther till Donaten[1] innan och vthan och nu skola börja på lära Regulas Grammaticæ.[2] Then tridie aff them som någhot äro vexte, och haffua fått een passeligh förfarenhet in Grammatica. Vthi then fierde

[1] ɔ: kort latinsk grammatik, så kallad efter den romerske grammatikern Donatus, [2] Grammatikens regler.

och öffuersta kretzen setter man them som skickeligast och lärdast äro.

Sedan the så äro parterade, får Scholemestaren them lectiones,[1] hvar part sådana som honom tienar. Men för än her om något vidare talas, vil man vpteckna the stunder, på hvilkom alle dieknar skola vara tilstädhes i Scholan och achta på theras lecser. Och haffuer thet sigh ther medh effter almennelig Schola sedh her i Landet altså.

Hvar dagh när klockan är vidh fem om morgonen, skola alle bådhe små och store sökia till Scholan vinter och sommar. Sedhan när the haffua ther varit alt in til klockan haffuer otta slaghit, giffs ther på en tima til görandes orloff, så at the moste komma igen vidh niyo. Men the bliffua thes heller icke tå lenger tilstädes än en tima, vthan the få orloff strax tiyo slår heem igen til middags måltiidh. Åter komma the igen vidh högan middagh när tolff slår, och bliffua så iemliga tilstädes i Scholan in i afftonen tå fem slår, och gå så hem til herberges igen.

Nu effter thz the smådrenger aff then nedersta kretzen äro (såsom omtalat är) nykompne til lärdom, och kunna för then skul icke bekymbras med monga lecsor, uthan the moste alt bliffua vid ena och samma lecso, nemliga, antingen i Abcbokenne ther Oratio dominica,[2] Symbolum,[3] Decalogus[4] vthi författat är, eller när the henne haffua uthlärdt, läsa the i Donaten. Therföre moste the ock så alla dagar och stunder hålla på samma lecso, in til thes the thessa böker haffua uthläsit och nu kunna til någhot meer wara bequemlighe.

Och skola thesse förste Abcboks dieknar lära samma book och the stycker som ther vthi stå icke allenast innan vthan the moste ock så lära them vthan book. Teslikes skola ock the som Donaten haffua för hender, lära Formulas declinationum et coniugationum.[5] Item regulas agnitionum[6] vthan book. Ther til medh skal them ock effter sedwenion hwar dagh settias Glosa (såsom the kallat) thet är tw eller try Latinisk ord medh Svenskonne, under tidhen ock en wers eller kort sententia, hwilka the om daghen skola lära til minnes, och om afftonen för än orloff giffs, säya henne vp för Scholemestaren.

Thesse samme smådrenger skal man ock icke allenast höra och föreläsa theras lecsor, vthan man moste ock så samma lecsor medh them dagliga dags repetera, så framt the icke skola bortglömma thet ena, medhan the lära thet andra. Ty nemmet[7] är än nu svagert och owist.

Och haffuer man plegat samma repeticion haffua medh them först om morgonen, ther må thet ock än nu bliffua widh. Så

---

[1] lexor, [2] Herrans bön, [3] trosartiklarna, [4] budorden, [5] deklinations- och konjugationstabellen, [7] grammatiska igenkänningsregler, [8] fattningsgåfvan.

skola ock the som lära i Donaten, öffuas til at scriffua, och at the hwar morgon lata Scholemestaren see sitt Scriptural vers eller Gloso, then the dagen nest tilförenne lärdt hadhe.

Men effter thesse smådrenger för thenna saker skul behöffua mykin tienst och arbete, så att then som them höra och lära skal, moste iemliga och hela dagen igenom hålla ther på medh them, hvilket Scholemestarenom, som ock på the andra achta moste, icke kan vara mögeligit, vil vara aff nödenne, att then sedhen ock bliffuer behållen quarr i Scholarna, ther man vthaff the andra kretzerna haffuer tilskickat, och hvar dagh förnyiat them Instructores,[1] them man haffuer kallat Informatores.[1]

Doch moste Scholemestaren her med haffua itt gott vpseende, at the små icke varda antingen försumade eller ock icke rett instituerade. Hwar thetta skal aldeles så tilgå som waant är, ther man thessa Instructores icke effter någhot wahl förordinerar, vthan låter thet gå omkring mz allom. Medh hwilko skeer, at the offta warda Instructores som fögho tiena ther til eller wårda sigh någhot om sakena, med mindre man theste bätter achtar på them. Ja, Scholemestaren moste än tå sielffuer likvel mellan åt höra hwad och huru the små lära, synnerliga om morgonen tå han theras Scriptural beskodar, och theras errata[2] emendera[3] skal. Item, om afftonen tå the skola uppsäya för honom theras Gloso eller vers.

Thetta förescriffna settet må tå medh the smådrenger, som lydha til then nedersta kretzen hållet och brukat varda.

Men medh the andra, som något skickeligare wordne äro, wil thet haffua itt annat lagh. Ty effter the icke altiidh bliffua wid samma lecso, såsom the förste, eller alla dagar och stunder läsa itt, vthan thet är med them een ymsan, therföre behöffua the ock een sådana ordning, som är them till rettelse, att the hwar kretz för sigh, måga weta hwad hwar daghen och timan läsas och repeteras skal. Ty wil man ock settia hwar dagen i wekonne medh sinne ordning för sigh, begynnandes på Måndagen som är then förste Lecsedaghen i wekonne. — — — — — —

[1] undervisare, "monitörer", [2] fel, [3] rätta.

Peder Svart.

(† 1562.)

Ur Krönika öfver Gustaf I.

Om Westerås' riksdag.

— — — Szå begyntes tå företagas alffuarliga mz handlinganer, och thet skedde i Clöstredt vti conuente stugun,[1] effter Slottet war icke än nu mycket reformerat sedan feiden hade warit. Szå giorde tå Cancelleren framsettninganer på Kongens wegna, widh thetta grundet. Först Konungenom war omöieligit att wara theres huffwut, holla them godt Regemente och haffua them i förswar och beskydd, så lenge så stodh till i Rijket, som nu (·sade han·). Här wille hwar råda för sigh sielff. Alt Konungens arbete och möda han företogh medh een godh mening, Rijket till godo och bestond, bleff alt taget och förwendt till ondo. När Konungen wille bota någor fehll han sågh i Rijket, wille almogen strax möta medh pulyxenne,[2] för hwilket han än icke så mycket kunde skylla them, som theres onda tilskyndare. Lickwell fandtz stoor fehll på alla sidor både i andeligh och werldzlig stånd. The personer vti thet andeliga ståndet wore wille liggia alt i lättie och gode dagar, achtade intedt sitt embete, folket bleff intedt lärdt om Gudz wilia. Och när Konungen ther på fordrade, att Gudz ordz rena lerdom motte vtspridas, så moste han heta ther vtöffuer en Lotter och en Kättare. Endoch han hade förtryckt och fördriffuit the swermare, Beletestormare och bulrare, som medh obeskeedh wille taga sakene före. Sådane hans konunglige åhåga, wakesamheet och flijt motte han icke alenast niuta till godo, vtan haffua therföre igen förtaall, owilia och förfölielse. Ther vppå kunde han ingelunde wara theres huffuut och Konung. Ther nest framsattes att Konungen motte wehll beswära sigh att Cronones ränte war så förswagat och stympat, att ther war föga ting igen till att vppeholla eena Crono medh. Hwilket nogsampt bewijsas kunde ther medh, att vnge Her Steen Sture Rijkezens förstondare icke förmotte holla öffuer 500 krigxfolk. Item war och bewijsligit att en part vtaff Bisparne hade fast mere till vpbyrd och wore i mycket större förmögenheet än Rijkezens Herre eller Konung. Thetta hende aff then orsaak att Ridderskapet och ganska adelen wore förswagade ther egenom att theres föreldrar hade i oförstondigheet och fåwisko vthaff presters och munckars falska lerdom bortgiffuit till kyrckior, closter, preben-

[1] samlingsrummet, [2] pålyxa.

der &c sitt besta och mesta godz och fasta egor iffrå sina retta och naturliga arffuingar, huar vtaff följde att the intedt eller ganska ringa hade leffua vtåff, huar the icke hade foedt förläningar och vnderhold aff Cronone. Till thz tridie war och een stoor brist i Rijket medh then margehanda appellering och skotzmoel[1] til Påwen i Rom, vtaff huilket Rikzens Herre eller Koning moste altidh wara i fahra att han icke förtörnade thz Romerske selskapet endoch en part aff Bisparne toge sig altijdh meer och meer obestånd före, thet Rijkezens Regent war vnder ögonenn medh vproer och vppenbara krig, ther the lade sig på sijn Slott och feste. pockade och wexerade Rijckezens Herre så mykit them syntes. Sådant war alt förtungt att intörka aff them. Såsom och Erchebiscop Götstaff sade til Her Steen Sture att han hade förverfft aff sijn påwa att föra ett skarpt vprettadt glaffuen för sig, vppå thet Her Steen skulle see och weta om han skulle stöta någen vppå sidone honom eller en annan, wille han icke taga ith waxliuss ther till. Till thz fierde, att Koningenom stodh icke til lidandes thz Bisparne skulle haffua någer Slot och feste, vtan the moste vpantwarda och resingnera them til Kongens hender, at han them förlänar skickar oc lagar som honom synes. Till thz femte, att thet war Rijket til ingen froma att en part aff Bisparne, prelaterne och andre canicker hade tiyedubbelt större renta än the behöffde. Therföre moste theres rentor och vnderhold warda Koningenom kunniga, och när them bliffuer effterlåtit så mykit the behoff haffua till theras nödtorfft, skulle the ther medh låta sig nöia och intedt ther öffuer huisla medh almogenn, vpueckiandes them till någen ondh wilia emot Koningen. Till thet siette, bonde presterner, munckar och diecknar vpfunne dagliga någre finnantzier, som icke annadt war än wantro till att beröffua then menlösa almogen theras godz och ägor ifrå, ther medh och förandes them på wieskeppelse, wilfarelse oc falska troo, huilket Koningenom icke stodh till lidhande. Beslutet[2] war thetta. Att medh mindre her bliffuer tiltenckt alffuarliga att rådha boett på tesse fehll vti thenne Artickler, wille Koningen vidersaka Rijket och Regementet.

Eskade så Koningen att Ridderskapet och Bisparne skulle giffua her swar vppå. Tå stegh Her Thure Jönson vp och någre medh honom, både Koningen att han wille icke förhasta sig utan medh tolamodh höra theres swar. När thz war beiakadt, talade Biscop Brask seiandes. Wi som äre vthi thetta andeliga ståndet moste bekenna att wi äre wor allehelgeste Fadher Påwen tilsuorne, och haffua loffuat honom then lydno att vi intedt företaga skole vti lärdomen eller några andeliga saaker vtan hans samtyckio, loff och minne. Ey tess sider[3] äre wi och tilsuorne wår

[1] vädjan, [2] slutet, [3] mindre.

nådiga Herra Koning medh huldskap och manskap, honom böör oss och lydige wara så vidt att icke något bliffuer påbudit thz ther emoot streffuer the decret och statuter Påuen eller vniversalia concilia, thet är almenneligh Biscopsmöter stadgat och oss föresatt haffue. Ther nest (·sade han·) ståår oss icke tilgörendes något medh vilia resignere aff the Helge Kyrckes ägor, löst eller fast rörligit eller orörligit. Ty Påuen haffuer befalt oss haffua thz i försuar. Men thet sletta prester, munkar eller diecknar vpfinne några finnantier eller vieskepelse thz theres förmen them icko bestå eller loffuat haffue, må wehll afflysas, och straffa them sådant driffua.

Tå sporde Koningen Rådet och adelen til hure them syntes, om thz war rätt suarat. Her Thure och hans partij sade sigh icke kunna annadt forstå än thz skulle wara til thz nesta rett swarat, endoch icke än nu war tilfyllest på alla articklar swarat. Tå sade Koning Götstaff. Ther på haffuer icke iagh lust att wara edher koning. Alt hade iagh förmodat mig annen swar vtaff edher. Nu kan iagh icke förundra att almogen är galen, beuisandes migh all olydighet, harm och förtreet, effter iagh förnimmer the haffua sköna tilskyndare. Få the icke rengn tå skylla the mig, få the icke soelskijn tå göra the lika så, hender them hård åår, hunger och pestilentiæ eller huad thz kan wara, moste alt iagh bära vp skullene, likasom the icke wiste thz iagh är een menniskia, och ingen Gudh. Thenne äre och tacken att iagh genom store hiertans sorg och bekymber förskaffade her in i landet så mykin spannemåle, rogh och malt ifron fremmande land på thz thetta fattige Suenska folket icke skulle gå then ymka vtöffuer att the skulle så iemmerliga suelta ihiell. Men (·sade han·) iagh må arbeta på edart besta så mykit iagh kan och förmå antingen i andeliga eller werldzliga saaker, iagh haffuer doch intet annadt wenta til löön, än att j såge gerna yxen såte i huffuedet på migh, men j wilie icke sielffue holla i skafftet. Sådana löen och sådane bedröffwelse, kunde iagh wehll vmbäre så wehl som en aff eder. Huilket iagh alt motte draga (·ia, mera arbete och beswäringar än några aff edher weet vtaff eller förstå kan, både i vtlendzska och inlendzka saker för thz iag skal heta wara edert huffuud·). I wele nu sätia mig öffuer huffuudet både munkar oc prester, och allehånde Påwans creathur, ändoch wi haffue föga bestella med hans höga Biscoper eller andre. Vthi een summa sacht, j wilie alle döma och mestra migh. Och j haffue kohrat mig här til edher koning. Men ho kan på sådana skäell wara edher koning? iagh tencker att then wersta i heluetedt skall icke wilia görat, än sider någer menniskia. Så weter rundt aff sagt att iagh will nu intedt vara edart hoffuit och koning. Jag seger mig slett ther aff medh, och iagh låter mig til fridz att j må kohra ther till huadh godh man edher

synes. Kunnen i then bekomma som i allemotto och altijdh kan wara edher allom till gätnadt, gerna såge iagh thz. Warer så förtenckte att lösa migh redeliga vth här aff Rijket. Först betalandes migh aff huar then slaka iagh her åger fasta iordetörffuor. Sedan huad iagh haffuer kostadht vppå Rijket aff mitt eget. Så will iagh loffua edher, iagh will draga min koos vtur Rijket, och aldrig någentijdh mera komma her in igenn, till thetta osköniga,[1] wahnartoga och otacksamma mitt fädernesland. Emoot enden på talet brast Koningen sielff till att gråta bitterliga, icke wiliandes tala ett ord mera medh them, vtan stegh ått döör, och gick till Slottedt. När nu Konungen så begynte tälla thårar som sacgt är, greett och största parten med aff folket både adelen, bönder och köpmen, the froma aff presterskapet teslikes.

Johannes Messenius

1579—1636.

Ur Signill.[2]

Actus I. Scena III.

Starkoter och Habor.

Starkoter.

Hjelp Oden huru nu tilgåår.
J Swealand för någhre åhr
war dygd och ähra meer i acht,
och icke fördes sådant pracht
aff vnge glopar vthan weet,
ty ingen sådant efftterleet.
Barn medh spädt wordo vpfödde,
och icke formykit gödde.
Adlingar finge aldrigh maat,
för än the ridderligit daat

---

[1] ɔ: förblindade.

[2] Detta skådespel, "en lustigh och sanfärdigh Tragœdia", såsom det på titelbladet kallas, är en dramatiserad behandling af den gamla kända visan och sagan om Hagbard och Signe, här kallade Habor och Signill. De här ofvan anförda utdragen torde därför utan vidlyftigare förklaring till sitt sammanhang förstås.

om mårgonen hade försökt,
och sijn konst wäl ther i förökt.
Fächta, sliunga, boghan spänna,
skiuta, simma, medh häst ränna
war ädlingars daghligh öffning,
nu är altsammans gått omkring.
Then är nu bäst, som dricker mäst,
och håls för klook, som är ett took,
hoo bedragher, han behagher,
then som gör wåld, han kallas båld:
Götha prijs, är nu bygd på ijß.
Tack Amund, kong i Norges lan,
medh tucht sijn barn vpfödher han.
Bland them Håkon then bäste är,
näst honom Habor nampnet bär,
hwilken nu kommer migh emoot;
aff ödmiukheet går han til foot.

Habor.

Häll, säll, Starkoter, gamble man,
thet är migh kärt iagh tigh här fan.
Mijn resa ståår åth Svedioot,
wil tu ther hen kom medh til foot.
Vbsala konungz söner twå
haffue migh giffuit sådan råå,
hwilke iagh gärna lydha wil
för theras syster skuld, Signill.
Hon haffuer icke sin lijke
aff skönheet i någhot rijke.
Fast haffuer iagh satt i mitt sinn,
at Signill wist skall bliffua min.

Starkoter.

Toor giffue tigh lyckan ther til,
doch medh tigh iagh ey resa wil.
Til Håkon tin brodher iagh gåår,
och igenkommer fram i wåår.
Thesförinnan rådher iagh tigh,
at tu handlar försichteligh.
Lyckan är vthi gifftermåål,
som medh en mykit slipprigh åål.
Som bäst hon ståår tigh i händer,
see til hon sigh ey omwänder.
Alt frijerij bör skee medh hast,
elies skeer gemeent återkast.

Habor.

Tack haff Starkoter för godh råå,
Jagh wil them gärna efftergåå.
Far wäl och helsa min brodher,
ther til fadher och så modher.

Actus I. Scena IV.

Habor, Grimkijl.

Habor.

Alff och Alger, mine stalbrödher,
drogho thee förr vth södher?

Grimkijl

The drogho fram före medh hast,
bodo oß effterkomma fast
eder tillkomst at förkunna,
hwilken the myckit åstunna.
Helswin och Anund medh drogho,
all wår ting the medh sigh togho.

Habor.

Hwar boor kong Sigar i Swea land.

Grimkijl.

Vth medh Mälarens gröne strand.
Håtuna hus kallas hans bårg,
ther bliffuer glädie vthan sårg.
Twärt öffuer är Sigtwna byy.
then Sigar bygdt haar vp aff nyy.

Habor.

Hwarest då håller mest altijdh til,
den sköne jungfrw Signill.

Grimkijl.

På konung Sigars slott och gård,
håls om henne sträng wacht och wård.
Ingen fremmande fåår hon see,
och ingen kärleek them betee.
Hoffolket talar hon wäl til
och frågar hwadh Vthlänsken wil.
Doch medh henne talar iagh mäst,
lyffter henne altijdh på häst.

Jagh hennes påwachtare är
och til henne all bodskap bär.
Men nu haar iagh på någhon tijdh
medh kongens söner warit i strijdh.

Habor.

Jagh seer digh Grimkijl dherföre ahnn,
at tu är en trogħen man.
Och wil tigh mijn sårgh vppenbara,
bär för tigh ingen fahra:
der på giffuer iagh tigh thenne ring,
doch sägh migh först tin mening.

Grimkijl.

Hwadh åhrligt är iagh gärna gör,
för otrooheet iagh aldrigh dör.
Hwar vthi iagh och eders nådh
kan tiäna medh mitt ringa rådh
wil iagh nu wara benäghen,
och effter gåffuor ey träghen.

Habor.

Grimkijl du haar digh rätt wäl betänckt,
tagh aff mijn hand thenne skänck.
Och hör nu til hwadh mitt är begäär,
jagh haar fröken Signill kär.
Om iagh ey fåår medh henne tala,
döör iagh aff kärleekz qwala.

Grimkijl.

Skee skal effter eder wilia,
edher från qwal wil iagh skilia.
Ställer edher effter mitt taal,
när i komme i kongens saal,
men nu wele wij skynda på,
kongens söner för porten stå.

— — — — — — — — — — — —

Actus II. Scena II.

Habor och Grimkijl.

Habor.

Konungen och hans hela hws
soffuer nu vthi fullan snws.

Ingen på migh nu giffuer acht,
kunne nu gåå fort Grimkijls pacht.
Thet gör migh i mitt hierta wee,
iagh icke Signill måå fåå see.
O kärleek hwadh tu äst doch swår,
när en ey, thet han älskar, fåår.
I starckheet är tigh ingen lijk,
iagh bedher tigh tu från migh wijk.
Jagh kan icke länger lijdha,
i miit hierta thenne qwijdha.
Kom häller dödh och lägg migh nedh,
begraff migh, kärleek, på thenne hedh.
Men o iagh lyckesamme man,
see här kommer migh Grimkijl ann,
o Grimkijl, Grimkijl godhe wen,
tu haffuer warit mykit seen,
är ärendet vthrättat wäl,
får någhon tröst hoos tigh mijn siäl.

Grimkijl.

Jagh haffuer warit någhot seen,
doch i edher saak myckit geen:
fröken är eder myckit blidh,
wänter edher på thenne tijdh.
Alle haffuer hon kört i säng,
icke är oppe någon dräng.
Sedhan hon först hörde mitt taal,
haffuer hon hafft stoor hiertans qwal,
thet hon nu edhert vmgänge
skulle förbidha så länge.
stoor frögd iagh hennes hierta bär,
när hon spör hwem för dören är.
Ty wil iagh ingå til hänne
och giffua här om tilkänne.

Habor.

Ach mitt hierta thet brister wist,
gåår Grimkijl om medh arge list
hwilket iagh doch icke menar,
ty thet honom fögha genar.
Jagh wil här wänta än en stund,
kan skee Signill soffuer en blund.

Actus II. Scena III.

Habor och Signill.

Habor.

O hiertans frögd, o hiertans wen,
hwij haffuen j warit så seen.
Ett twsen mijl för edher skull
Haffuer iagh reest aff kärleek full.
Jagh glömmer bort alt förre qwaal,
effter iagh nu fåår edhert taal.
Welen och j mijn hiertans käär
bliffua, är mitt största begäär.
Medh edher leffua och så döö
önskar iagh i all lust och nöö.

Signill.

Mijn sköne rooß och störste tröst,
J haffuen vptändt i mitt bröst
en kärleeks eeld, som aldrigh kan
slätt vthsläckias widh näghon stranu.
J ären mijn och iagh edher,
ingen migh från edher ledher,
hwarken fadher eller modher,
hwarken syster eller brodher.

Habor.

Haff tack mijn frögd för sådan swar,
medh rätta iagh tigh i famyn taar.
Thenne gullring tagh aff mijn hann,
och om tin halß thetta gullspan.
At iagh här meer kan göra til,
iagh til min fadher resa wil,
och beställa om wår högtijdh,
medhan war migh trogen och blijdh.
På resan iagh ey länge är,
för än iagh åter kommer här.

Signill.

Alt för hastigt skeer sådant wärff,
thet är medh mitt högsta fördärff.
En fierdingz stund är ey länge,
så stoort haar warit wårt vmgänge.
Doch om eder saak så kräffuer,
iagh ther intet emootsträffuer.

Allenaſt är mijn ſidſta böön,
o mitt hierta och lilia ſköön,
på reſan tilbaka driffue,
welen j migh såå i lijffue.

Habor.

Jagh wil haſta ſom iagh kan mäſt,
i mårgon ſtijger iagh til häſt.
Biudher godh natt thet hela hws,
i mårgon för dagher är liwß.
Far wäl mijn tröſt och roſengreen.

— — — — — — — — — —

Under Habors frånvaro anmäler sig en annan friare, en tysk furste vid namn Hildegissel, men underrättas om Signills känslor af följande hennes

Wijſa.

Jagh hörde en fogel ſiunga
i ſkoghen, ther han ſatt,
en ſång medh frögdeful tunga,
önſkte Habor godh natt.

Han badh honom komma igen
thet förſta han kunde,
och hwijla på then lilie green
här i roſenlunde.

Medh luſtigheet och ſkön gröde
han knoppas nu ſom mäſt,
honom kan wäl wara ödhe
en ſådan luſtigh gäſt.

Kommer han icke hijt medh haſt,
thet han månde loffua,
förwiſnar qwiſten ſom ett baſt,
ſom ſitter i kloffua.

Ty ingen haffuer han ſå kär,
och ingen wil han lijdha,
ſom Habor, Håkons brodher, är,
komma widh ſijn ſijdha.

O Fröya, tu berömde frw,
hwem kan oß åthſkilia,
tilhopa bindt oß vnge nw,
thet är bägges wilia.

Han anstiftar då en fejd mellan Habors och Signills bröder i hvilken dessa omkomma, de senare för Habors hand. På grund häraf kan Habor ej hoppas att erhålla Signill, skaffar sig dock förklädd till kvinna tillträde till henne, men öfverraskas, tillfångatages och dömes att hängas.

Actus VI. Scena VI.[1]

Stifring, Habor, Winkepijl, Asta, Sigar, Wågehals, Kinkop.

Stifring.

Förer Habor twärt öffuer siön
Vnder then lijdh i skoghen grön.
Ther är bestält een galga nyy.
Strax nedan för Sigtuna byy.

Habor.

Haar wäl tu sköne Signill min,
för mijn skul fäll ey tåår på kinn.
Godh natt alle som ståda på,
hwar på sin godh wän tänckia må.
Så vndrar ingen på mitt fall,
ey heller migh förtala skal.

Sigar.

Tagh Habor tijn förtiänte lön,
tu haffuer skämpt mijn dotter skön.

Asta.

Sådant straff haar tu förskylt wäl,
för mine barn tu slogst ihiäl.

Habor.

Tijn barn wore wäl wärd at döö,
skämpt haar iagh ey then vnge möö.
Tin dårskap thet allena gör,
här effter tu wäl mera spör.

[1] Man torde anmärka hurusom handlingen i denna scen är förlagd till trenne ställen: domstolsplatsen, afrättsplatsen "tvärt öffuer siön" samt Signills jungfrubur, som hon låter antända öfver sig.

Stifring.

Medh hast skynder eder ther hänn,
ther wänter alle kongens män.

Habor.

Nu weet iagh wist at thet ey skeer,
iagh hädhan gåår tilbaka meer.
Therföre Stifring bedher iagh,
lät ett skee efter mitt behagh.
Hänck först mijn kappa på then green,
som migh skal bära dödzens meen.
När frwger och iungfrwr thet see,
gör them min dödh i hiertat wee.

Stifring.

Wåghals gör effter hans begär.

Wågehals.

Hon hänger allareda ther.

Winkepijl.

Vphängd är Habors kappa rödh,
wist är han och så sielffuer dödh.
Mijn fröyken iag haar förwist spordt,
medh Habor är allredha giordt.
Här swarar ingen, iagh går in
och gör eeld effter fröykens sin.

Habor.

Then eeld haar giordt wår kärleeks glöö,
iagh wil aff hiärtat gärna döö.
Och wandra medh min trogne wen,
aff thenne werlden icke seen.
Kinkop gör titt bästa här til,
iagh icke länger leffua wil.

Kinkop.

Thet loffuar iagh förvthan sweek,
aldrigh skal Habor elskogz leek
i frwstuffuer bedriffua meer,
en lapp migh kalla om thet skeer.

Sigar.

Drängiar en part i bworen gåå,
frälser Signill om j förmå.
En part gåå i then gröne heedh,
tagher Habor aff grenen nedh.

Wågehals.

Danseedt wij ginge tijt geent,[1]
kommo wij lijkawist förseent.
Bworen är allredha i glöö,
Habor är och så bleffuen döö.

Sigar.

O iagh arm och älendigh man,
mijn sårg ingen vthsäija kan.
Min mågh är nu dödher på qwist,
mijn sköne dotter haar iagh mist.
Hadhe iagh wist then kärleeks macht,
aldrigh skulle iagh sådan pacht
haffua förstört, min mågh så godh
skulle ey haffua mist sitt blodh.
Ty rådher iagh ingen så meer
förhindrar hwadh medh åhran skeer.
The som wilia tillsamman boo,
ingen wijs man gör them oroo.
Eliest kärleken medh sijn list,
bringer heem stoor skadha förwist.

— — — — — — — — — — —

[1] snart, genast.

Tredje eller Stjernhjelmska tidehvarfvet.

1648—1730.

Göran Stjernhjelm

(1598—1672).

Af Hercules.

Hercules arla stod up en morgon i första sin ungdom,
fuller af ångst och tvijk hurn han sit lefverne böria
skulle, theraf han prijs kunde vinna med tijden och ähra.
I thet han altså går uthi tanckar och högste bekymber,
trippar et artigt vijf, doch lätt af later och anseend,
til honom an, blommerad i margfals-färgade kläder,
glimmand' i perlor och gull och gnistrand' i dyrbara stenar,
skön af anlete, men, som syntes, sminkad och färgad,
som een drijfva snió-hvijt med rosenfärgade kinner,
käck-ögd, diärf uthaf upsyn, af huld var hon fyllig och frodig,
gull-gåhl[1]-blänkiandes håår, bekrönt med roser i perlor;
Lusta var hennes namn, vijdt dyrkat i verldenes ändar.

— —

Effter en ährbödig ögn-laat,[2] hand-kyss och vyrdliga knäbugt
börjar hon et sött taal på sätt, som följer af ordom:

Hercules stålt af mod, af blod högädeler herre,
hvad för en ångst och qval är then, tit hierta betungar?
Hvad för tvijkan är i tin hug? Beskoda tin ungdoms-
blomster och åhr, tin färga, tin hy, tine blysande kinner,

[1] gul. [2] blick.

pröfva tin ögons macht, tin oförlijklige fägring,
älskad och önskad uthaf the väniste jungfrur i landet.
Tag tine gåfvor i acht, medan åhren och dagarne lijda.
sätt tine krafter i bruk, förr än åldren och grå-håren yppas.
Tänck, här är inte bestånd i verlden, och alt är i loppet,
såsom een eld, een ström, et glas, et grääs och een blomma,
brinner och rinner och skijn och grönskas och blomstras om afton,
men fins släckt, stild, bräckt och torkat och vissnat om morgon.
Altså menniskio-lijf som röök försvinner i vädret,
heel i dag och sund, frisk, lustig, fager och röder,
morgon är kaller i munn, stock-steelnad, styfver och döder.
Döden molmar[1] i mull alt hvad här glimmar och gläntsar,
döden kastar å kull alt hvad här yppert och högt är,
döden knosar i kraas alt hvad här kraft har och helt är,
döden trampar i träck alt hvad här fagert och fijnt är,
döden dväler[2] i dvalm alt hvad här lefnat och lijf har,
döden raffar[3] å vägh alt hvad här achtas och älskas,
döden sielfver är intet och gör all ting til als-intet;
efter döden är ingen frögd, när anden är uthe.
Hvar blifver all vår lust, när ögat har intet at see meer,
ögat har intet lius och örat har intet, som höres?
Hvar blifver all vår lust, när kropp och siäl äre skilde
i thet mörka eviga tysta? —
Så är i känslan ock ingen frögd, ther kroppen är ingen.
Hvad är ock lucht och smak, ther hvarken är ång eller anda?
Ach, at ock ingen dröm är uthi then evige sömnen!
Solen bärgas och hvar dag vanskar[4] hon liuset i mörker,
men kommer up och mörnar igen hvar morgon å skiftes.
Menniskio-lijf icke så; när thet en gång skrijder under,
kommeret aldrig igen, men blijr i thet eviga mörka.

Thetta betänck och lef, så länge tu lefver i verlden.
Mig följ, träd mig bij! På lust och frögdige dagar
skal tig ey vara brist. — — — — — — — — — — — — —

Fröja skal vara tig huld, min alsom käreste syster,
Fröja, thes öfvervälde beherskar jorden och hafvet,
himmel och all element; bland gudar och alla gudinnor
äldst och then ädlest' hon är, als-lefvande moder och amma.
— —

Giör tig alsintet qval, var altijd lustig och sorgfrij,
acht' icke fåtängt roos eller last för skam eller ähra,
ähra så väl som skam äre vind och namn utan ingiäld.

---

[1] krossar, [2] söfver, [3] bortrycker, [4] förvandlar.

Giör hvad tig rinner i hug, ty tig och tin-lijka funkar[1]
skrifven är ingen lag; för larvor löpa små gossar,
bönder och dylijka pack man plägar skräckia med lagen.
Spinnelen i sin garn bestrickar spinkote myggar,
getinga snorra sig uth, och slippa de brummande brömsar.
Sådan är almena lag: The fattige fassna, besnärias,
stolte och store gå frij och slippa the trotsige drottar.

Nu, min Hercule, kom, uthan högre betänckiande fölg mig!
Vägen är jämn och bred, bland roser och liufliga lillior
makliga rinner han hän genom ängiar och fuchtige dälder,
skogen är lustig och qvistarne full af qvittrande foglar,
alsköns frucktbare trä, pomerantzer och candiske drufvor
alstädes här och ther vid vägen å bäckarne finnas.
Månge små meenlöse diur man ser ther speelande springa,
källor och lefvande vatn, fördeelt uthi månge små bäckiar,
ruska så sachtliga fram genom blanke små glittrande steenar,
den svale vestvind surrar ibland och raskar i löfven,
spridand' en liufvelig lucht af blommor och hälsesam' örter,
susar i sachtan dön uthi skuggan och lockar i sömnen.
Alt är täckt hvad här ögat seer och fötterna träda.
Kom, kom, Hercule, kom, uthan högre betänckiande fölg mig!

Hercules, öfvertalt som en ung och hitziger herre,
var opå språng, steeg til och ville nu föllia fru Lusta.
I thet een annan kom i frus hampn, menskelig ansedd,
doch icke menniskia, men een trofast ädle gudinna,
hon var sedig uthi sin gång och vyrdig af anseend,
vigtig i laater, full med alfvar och ährlig af upsyn,
brun under ögon' och bränd af sool-skijn, mager af hulde,
renlig i drächt, sniöhvijt af silfver-blänkiande klädnat,
slätt och rätt och skiär på det ährlige gamle maneret.
Thenne lät up sin munn och talte med alfvarsam ordom:

Hercules, ädel af ätt, til ähra född och erkoren,
hvart vil thetta? Se til, stat stilla, betänck tig!
Veetstu ock ho then är, then med sig snackar i löndom,
thenne, dess pijpa så sött tig flistrar och lockar i drömar?
Tag icke lättliga råd af then tig icke bekänd är,
thenne, som för tig stod, then tu menst vara gudinna,
är ifrå Stygia putt,[2] hin stygges dotter och alster.
Lusta geer hon sig namn, fru Lasta med rätta mon heta.
Doch om laster och skam äre lust, om lust står i odygd,
billiga med alt foog må hon sig kalla fru Lusta.

---

[1] junkrar, [2] pöl, afgrund.

Hvad gijfver hon för råd? Gud tröste then ther opå lijter!
Hon, hon leeder een väg, både jämn och breed utan omak,
geent, rätt fram i fördärf han glijder all makelig utåt,
lutande, lätt til gångs, men bratt och brattar' åt ändan,
in til thess ther är intet meer håld, then reesande måste
ränn' och ränna til thes han störter och stadnar i afgrund,
ther honom harm, jämt ånger och vee och evarande jämmer,
samvetes agg och qval, then odödliga matken och elden
möta med öpen gap och anamma til evige plågor.
Vakta, min vän, sij til, sij thenne blijr ändan å frögden,
som tig thenne så skönt afmålar och bildar i sinnet.
Ney, min son, icke så; til sällhetz paradis ingen
nåkas[1] i så måtto. Sömn och ruus, leekar och löye
föra tig inte ther in, men ijdkesamt arbet och omak,
nyktert lefverne, lust til ährligheet, alvare vijsdom,
leda tig in opå min', thet är dygdenes stenige foot-spor.
Min väg han är uthi förstone trång, bland stubbar och steenar,
muddig och ojämn, diup och beväxt med tistlar och törne,
bär alt opföre stiält[2] moot våndlige[3] klackar[4] och klyfter
tils emot ändan, ther tig, tröttan och klifvande, möta
styrck och tröst; the räckia tig hand, the stödia, the lyfta,
in til thes tin foot är fästat och stadder å banen,
som sedan äfven och god tig förer i salighetz hallar.

— —

Hvari består tå dygd, medan dygden är siälenes hälsa?
Dygd är at älska sin Gud, hans bud och stadgar at hålla.
dygd består i rättvijsa, ther hvar och en blifver ägnat,
ingen af ingo skadd til lem, lijf, ägn eller ähra,
dygd lijder intet våld, öfver-äfl[5] hon styrer och ågång,[6]
lijder ey arman man förtryckes af högmod och orätt.
Dygd är uträckia sin hand til styrk them usle, betrycktom,
dygd står i fagert mod, gott lefvern' och ährbare seder,
nychterhet och reen siäl, uthi tuckt och okränkliga kyskheet.
Dygd står i vett och i plicht, huru, hvar, hvad, när, hurulunda,
hvarföre hvart bör ske, dy dygd vill granlaga lämpas.
Dygd vågar inte på slump, doch slump botas ofta med snille,
dygd söker rådh, flyger inte för än hon koxar och huxar.
dygd flyr lögn; ther lögn kommer in, går dygden å dörren.
Luft-strek, stor-språkerij, lame saalbader,[7] irrige hiern-hvärf;
thess' äre skändlige feel, som bringa sin herre på skammen.
Dygd med skämt sig täckelig gör uthi tijd och i ställe,
tager och ger med hoof så mycke, som ährone lijkar,

---

[1] nalkas. [2] brant. [3] plågsam. [4] klippor, [5] öfvervåld. [6] våldsamhet [7] pladder.

alt uthan agg; uthu laag vari långt bort galla med galnu.[1]
Hoof är i all ting bäst, plump stickenhet anstår en narr väl,
dygd lijder ingen spott, för neesa då vällier hon lijf-laat.[2]
Dygd står i manna-mods styrck, sig låter af ingo förtära,
motgång, sorg, fegd, vatn- och eldznöd, dunder och döden,
achtar hon alt för leek, hon vinner och segrar i döden.

— —

Märck, min son! Som dygd sig grundar å Gud och i ähron,
så är ock ingen dygd, som icke beroor opå vijsdom;
vett är dygdenes lius, och vijsdom är dygdenes öga,
vett hörer arbete til, vins ey utan ijdkeligt omak.
Alt hvad dräfligit[3] är, hvad högt och i kostliga värde,
alt hvad prijsligit är, hvad lof och rosande värdt är,
alt gifver oss vår Gud genom ijdkesamt arbet och yrkan,
lärdom af idkna,[4] men vijsdomen aflas i lärdom.
Lärdomen är ett fröö, theraf vijsdom gröder i hiertat.
Märck thet! Vijsdoms fader och moder är arbet och lärdom;
faar-lös och moor-lös tynes hon af och trånar i van-ryckt.
Siälen i allom är eenahand art uthaf himmelisk ädli.[5]
skilnaden är, at then eena som glömbd blijr liggiand' i stoftet,
thär then andre tags op, hon vaskas, hon skijres och krattsas,
glättas och igrafz allrahand prydlige form' och figurer.

— —

Af Bröllops besvärs ihugkommelse.

— —

Vi väl veta thet är ey synd taga hustru med äran,
fast thet än är besvär i thessa besvärliga tijder,
frija med alfvar och skiänka så bort ring, kiortlar och armband,
gångaren grå, röd sadel uppå, med stickade roosor,
betsel, med pucklorna mång bepRydd samt blänkiande stierna,
handskar och annat slijkt, skor, sammetsbrämade tofflor,
myssor och muff af sobel, thertil neapoliske strumpor,
konstige stycker af utländsk art och indiske pärlor,
dels uthi Nürnberg giort och dels uthur Frankrike kommit.
Armband af ädlaste guld med masticerade[6] löfverk,

[1] vrede o. galenskap, [2] död, [3] dråpligt, [4] id, [5] natur, [6] ɔ: emaljerade, inlagda.

thertil ock carneol, zibet, raf,[1] fijna coraller;
sådane penningesveek jouvelerare-godtyckie fattar,
måste tå uth båd' i rut och i strut[2] åt jungfrurne skänkas,
om man vil theras gunst förvärfva, bekomma, behålla,
ja, man måste gå bättre upå köpmännerna rikta.
När jungfrun hon vil vara brud och mannen behagar,
måste man resolut thet värfvade hiertat betala.
Ty säger hon: Min kiäreste, kom, kiöp kläder och annat,
gyllenduk, tubin, plytz, sammet, sijden och atlask,
högste couleur, tu kant bland packor och hyllorna finna,
somt gijf penningar straxt, lät somt til räkningar föras.
När tu fåår uth tin lön, skal thetta sampt mera betalas.
Tänck, tu kan icke ringare kiöp hos andre bekomma.
Vil tu spara, så spar, blijf rätt fixerad[3] af androm!
Seer inte tu huru then, som beck, läst, läder och sylar
nära, uthi sin flottige svett hela veckan är suddig,
gåår uthi gran skånsk duuk, fijn gräsgrönt tyska tubinet,
hustrun föllier'n i kiyrkone in, går gnistrand af atlask,
jackan är ock af plys, rundt om glasbrämade knappar,
myssan har hon på studz[4] af dyra siberiska soblar.
Äst tu icke fast bättr än then, flott, läster och hudar
hafver uthi sin skylt? Tu må väl thetta besinna!
Härliga tyg för tig och mig, min far lilla, kiöpe,
så skall tu min gunst för sådana gåfvor bekomma.
Jag skall taga tig i min famn, gifva tusende kyssar.

När nu sådana mustiga ord i bodarne vanka,
Fattig Pär Ersson han måste theran, låta bruden få råda.
Pungen är ey nog diup, ty fins straxt debet i bottn.

— —

När tå förtroppen är framkommen af hurtiga brudmän,
dundrande med sin skott, trompetaren höres i lunden,
måste tå ställas i rad the tvättade, putsade jungfrur;
pigorna stå bakom, väl klädde på bästa maneeret;
hvem är ey väldiger tå, hvem vil tå ey prunkande rijda?
Flux tå stiges af häst, både nickas, bugas och handtagz,
hvar tå gånger i sit qvarter, föregångande värden;
tå tänds lius, bord dukas i fläng och kannorna fyllas;
bränvin, bröd, succat,[5] god kallskål i kammaren bäres,
handtages i hvar vrå med mysande, liusögda systrar,
hvar seer tå sin vän vara kommen, frögdas i hiertat.
När trompetaren har blåst alarm för rykande rätter,

[1] bärnsten, [2] i rut o. i strut — öfverflödigt, jfr. prov. lefva i rut o. i strut — lefva öfverflödigt, [3] lurad, [4] ɔ: "på stass", [5] inlagda citronskal.

med välsignelse stå fyra dieknar beredde på golfvet,
som framföra sin bön med rapande, staplan och hickan.
Straxt går värden härom, tilbörligen gästerna sätter,
(fast ey alla behaga sit rum, besynnerlig qvinfolk,
som äro meer til sådan affect naturligen böjde),
så träder skaffaren fram, med skarp knijf snijder i stycken,
lägger härom med flijt, dock varliga styckena välier,
at ey jungfruna må sitta ond, se surt upå stycket.
— —

När tå maten är all, toma faten samlad i buren,
svinges här om med kannor och glas sampt stolte pocaler
intil dagen är lius, så nu som morgon, och ändock
hvad vil vara theraf, när een är drucken och annan,
een löper här och leer med leek och liufliga putzer,
een til jungfrune går, fast stålter i dansen. och studsar,
een sitter hängande vååp, halfsofvande, gäspande, tunglynd,
een med trotzige pock giör mången i stugone misslynt.
— —

Sådan och annor låt på bröllop synes och höres,
at man må sig theraf nogsamt förskräcka, förundra.
Men tå leken är all och hvar bör resa af huset.
sökes igen hvad borttappat är, både knifvar och handskar,
betsel är ock bortglömdt, och hästen är sprungen af hagen.
Een går och vrålar i vrå, een lyser med stumpar och stickor,
een går halftokot här, söker eij, men alt frågar androm,
tå skall värden ha skuld eller också folket i gården.
— —

Ty äro the berömmelse värd, böra prijsas af allom,
som uthi thet högst prijsliga stånd sig täncka begifva
och med liufliga mod hvaranan til ächta begära.
Ty kommer eer god lycka til hand både liuflig och rolig
sampt een önskelig brud, slächt, ährevyrdiga fränder,
brudeskatt och mera gott, dock är then dyraste skatten
een gudfruchtig och from, mildsint, sund, dygdig och hurtig
jungfru, then uthi sit huus alt väl kan laga med äran,
at alt väl tilstår uthi kiök, i gården och utom.
Ty hafver Gud ock täktz edra hiertan tilhopa beveka,
at I nu med prestelig hand tilhoop äro fogad'
sampt ouplöselig ring, ty ther fins alzingen ända.
Så skal kierleken eer vara kraftig och ändas i döden.
Bruden är ock beprydd med krono och renaste pärlor,
alsköns fijnaste guld, diamanter och dyra rubiner,
the ther reent och Gudi behageligt lefverne techna.

Guldet är ock bastant, uthi lågan blifver ey minskat,
så skal kiärleken eer ey mörkna, ey minskas i mootgång.
Guld är ock god medicin; kan hielpa the tröstlöse hiertan,
så skal kiärleken eer uthi svåraste nödene trösta:
När then eena befins vara sorgfull, klämder i hiertat,
skal then andra tå straxt sit kiärlekz guld låta blänkia.
Smycket är ock god märkelse nog sampt kedior och armband:
kedior och armband länkias ihoop sampt lämpas i leder,
så skal kiärleken eer uthi leder lämpa i ordning,
och som pantzareband et gott ord föllia thet andra.
Kronan är urminnes häfd, hos brudene funnen af ålder,
ty man förr med rosor och ax plägat brudene kröna,
ther med ymnoghet all, långt lijf, god hälsa beteknas.
Förr gafs ock kronan uth åt krijgsmän och strijdbare hieltar,
the ther förr hade vunnit i strijd eller också belägring,
krona af grääs, ekelöf, piggkrona och murkrona stundom,
dygden at prijsa theraf och flere til henne beveka.
Bruden har ock med segrande hand i strijdene dämpat
mer än beväpnade män the många begärelsens andar,
som med listiga skott bestrijda väl ofta vår ungdom,
och är therföre then, som bär sin krona med äran,
värd god lycka och hvar mans prijs samt hugnelig trefnad.
jag vill sådana dygd full gärna beprijsa, berömma,
och med thetta beslut eer önska så länge må väl gå,
til thess villande hjort som örnen i luftene flyger,
och uthaf hafvet igen sig giuta the brusande strömmar.
Gud vil er med välsignelse all samt lycka bekröna.
Och när lijfvet är allt sampt vandringstijden är ändat,
I må skynda therhän til thet hög-himmelska borgskap,
lägga så bort eer vandrande drägt, ge matsorgen androm,
pungen och penningar all låta them the öfrige dela.
Sedan förläne eer Gud och oss et saligit afskied,
at landlysande sool sampt the snarlöpande stiernor,
hvars lopp vij nu mäta med ijd och räkna på bågen,
må tå komma therhän och sådana glädie beskåda.
Härmed jag thetta alt tro-hiertelig önskande sluter. —

Svinger häran med kannor och kruus, högtärade gäster,
jungfrur ställer er an, musikanter brommer på spelen.

— — — — — —

Af Öfverskrifter.[1]

Månan, som een hund skäller opå.

Månan i tystheet går sin gång och achtar ey hund-glafs.
Så gör een last-lös man, som ärliga lefver i stillo,
leer åt gabbara-gläntz[2] och klaffare[3]-tunga förachtar.

Hälsan.

Hälsan är alt. Alt, alt är altzinte, ther intet är hälsan;
kongliga våld, macht, pracht, guld, vett är altzinte mot hälsan,
rijkedom, ungdoms lust, konst, gunst äre vansklige gåfvor,
kommande, gångande som een vind, tacknemblige, liufve,
dock ey länger än hälsan är hoos; vijker hon, fare väl frögd.
Hälsan allen är, i hvilko beroor vår världzlige sällheet.
Hälsa til lijf och siäl, gifve Gud, vår evige hälsa!

Företal till Svea- och Götha-mäles fatebur.

När een medh efftertänckiande och åthyggio vil begrunna huru vij lefvom här i verlden, veet iagh intet om man skal hafva större fogh med Democrito däröfver at gråta eller medh Heraclito at lee däråt. Ty när vij seem til i flock och uthan åskynio,[4] så skal oss tyckia alt vara härligt, fagert, rijkt, klookt, fult, uthan feel och meen. Men villiom vij tagha hvart för oss i sär, dät stycke-vis at öfverväga och begrunda, så skolom vij märckeliga röna, at een stoor deel, aff hvad vij hafvom anseet för herrligt, är flättia, för fagert, är flärd, för rijkt, är skeen, för klookt, är toko, för fult, är tomt och vaant,[5] och at iagh alt annat förbij går. Huru fåå äre the, som i verlden hafve bekymbrat sigh medh annat änn dät, som hafver varit dem för fötterne; huru långt hafver varit emellan them, som hafva velat göra sig omak tänckia och ransaka något tillbaka? Hvaraf är kommet, at fast alle folck i verlden lefve i mörker och blindheet aff deres ursprung och

[1] ɔ: epigram, [2] spe, skämt, [3] bakdantare, [4] uppmärksamhet, [5] otillräckligt.

härkomst. Thet gamble och forna, the meena sigh veta, när man seer til, så är thet ey annat, än anten een tiock tökn och dimba eller et ljust moln, som formar sigh i hästar, vagnar, berg, slott, reesar, dvärgar, kronor, spiror, uthan grund, uthan varelse och sanning. Och thätta är then reeda mästedeels ätterne i verlden hafva om sin början och första tijder. Vil man vända sigh och see til tungomålen, Gudh, här seer man sijn under! Vij talom, vij skrifvom och vete intet hvad, vetom intet hvad mål vij talom; om det är vårt eller annars; hållom och för fåfängia fråga där effter och le åt, om någon däropå vil läggia någon tancka, intet betrachtandes, at alt, hvad menniskian i verlden fyses om[1] och äflas medh, är fisl (som the gamble tala) och falsko, thet är: gäckerij och fåfängia. Men lijkväl, när man nogha vil tilskoda och medh reenan hugh öfverläggia, hvad målet (at en man kan tala medh then andra) är för een ting, hvad thet är för een gåfva aff Gud, huru stoor outhsäyelig, underlig och obegrijpelig then gåfvan är, så menar iagh väl vara värdt, at man, andra fåfängio förbigången, slår sigh något til denne fåfängian, om thet och är fåfängia, betrachta Gudz underlige värk och högste skänck, ther medh han menniskian i denne verlden för all ander creatur prydt och begåfvat hafver.

Oss gåår fast medh målet lijka som medh elden; effter han är oss så gemeen, undrom vij intet opå. hvad thet är för een ting, betrachtom icke häller stoort, hvad nytta, han medh sigh hafver. Oss tycker intet sälsamt vara, at vij ingastäds see honom och lijkväl allstäds finnan, at man slårn ur een kall hård flintsteen, at man vrijdern ur et stycke trä, thet han doch intet bränner, så länge han däruthi fördold ligger, undrar ingen. Men tänckiom: Hvad skulle een, som vore kommen til vett och ålders och aldrig hade seedt eller hört talas om eld, hvad skulle han tänckia, om han finge see eld, om han rönte hvar til han dugde, hvad nytta, hvad fägnad han hade? At vij kunnom skrifva och läsa, thet är, sättia thet oss sväfvar i hugh och hufvud, våre osynlige, otastelige förebildningar och tanckar til papers eller annat sådant ämne, at een annan kan them medh sijne ögon görliga skoda och see, thet undrom vij intet. Hvilket doch ett sådana underverck är, at ingen til fyllest kan uthgrunda then stora hemligheet, som therunder ligger förborgat. Men indianerne, thet älende, usle fä, som aldrigh hade hört eller seet slijkt, them kom thet sälsynt före, när the aff them, som först intogo landet, blefvo sände til hvar andre öfver tiugu och flere mijl medh een papperslapp och the märckte at then eene kunde see i papperslappen hvad then andre, som så långt borto var, ville och mente. Ach, Herre, hvad the sigh grufvade! The tänckte

[1] är begifven på.

intet mänskeligt om them, som sålunda kunde sijnemellan betyda och förstå hvars annars tanckar. Altså hafver thet sigh och om målet, hvilket icke är annat än at man medh rösten och röstens margfaldige bögiande, lämpande och länckiande beteknar och et mål gifver å sijne tanckars obegrijpeligheet. Målet och bokstafven betiäne både et ämbete: thet ene bär ärende til örona, thet andre til ögonen, äro ädle bodhbärare och therföre väl värde, at man något opå them vänder, at man lärer rätt känna them, torffteliga nyttia them och at man them med behörlige anfödd[1]-beqvämlige färgor och yrcke, kläder och pryder, så frampt någor aff them önskar hafva gagn tillijka och ähra. Hvaruthaff iagh, för min deel bevekt, gärna hafver velat affknäppa några stunder, ther iagh hafver kunnat, til at använda opå vårt käre fädernes-landz, thet svenske tungomålet, förmenandes thet vara så högh-tarfveligt, som lära frantzösk eller italiansk, hvilke ock hafva sin store prydna och nytta medh sigh; allenast at man icke högre håller een smyckiat tärna, än fruen obörstad och ofleetad. Thetta iagh säger therföre at iagh veet, vårt måål aff oss sielfvom inföddom vanvyrdas och förachtas för dess släthet och fattigdoms skull (så säye vij). Theremot fijre vij och göre stoor höghtijd aff frantzösk, spansk och italiansk, lijka som rijke aff myckla ord och ordaägendomar, härlige af prång, glimmande aff fagerlek och flödande aff sucker och sötma. Ach, huru går thet så, huru kommer thet til, at tu, ährlige, gamble obefläckiade götha-matrona, som hafver giort alle thesse unge damer rijke, nu sielfver äst så fattigh vorden? Åldren gör myckit, sij vyrdning gör ock myckit, men mäst gör thet, at the skeenfagre, them tu medh din prydna prydt hafver, locka och späna tigh tijne egne barn ifrå; the som något skulle draga tilsaman til at kläda och smyckia tigh medh, thet vända the til dijne fostrur[2] och ambatar.[3] Doch skeer tigh then miskun, at när armoden blifver alt för tiock at thet brister och blijker,[4] så taga the aff sijne amier til låns et plagg och skyla ther medh thijn blygsl. Men huru väl thet ståår och tämer[5] een til ålders kommen alvarsam fru, som kläder sigh effter gamble drächten, at hon behänger sigh här medh et och ther med annat, sönderhackat, fransat, krusat, gullbrämat, alla-modisk plagg, thet see och lee vij åt alle dagar. Ändoch iagh för min person hafver dragit billig medhömkan däröfver, och låtet migh gå til hierta huru then högh-vyrdelige matrona kunde komma til och hållas vidh sijn åhrlige skrudh igen, hafver därföre begifvit migh i hennes fatebur, igenomletat hennes öfverblefne gamble gömor och qvarlefde skrijn, däruti iagh hafver funnet mycket off-gammalt,[6] möglot och uthnött, myckit bortka-

---

[1] medfödd, [2] fosterbarn, [3] tjenarinnor, [4] tittar fram, [5] passar. [6] alltför gammalt.

stat halfnött, myckit af gott yrcke, men aff elake, nu långe sedan aflagde mönster, hvilke, om thet blefve lagat och omskurit, skulle kläda och skryda[1] väl. Ibland annat hafver iagh och hittat et tämmeligt förråd aff smijde, sölf och gull, gammalt, starckt arbete, men bätter aff stick[2] och korn,[3] än nu alment förarbetas. Finnas ock ibland dyrbare pärlor och kostelige ädelestenar, hvilke alle, om the kommo i ens sinnerijks konstnärs mästerlige hand, som veet och förståår huru och hvar hvart bör sättias, skickas och stifftas, tvijkar iagh intet, man ju skulle komma een rijk och prydhlig skrudh til vägha igen. Summan på saken är thenne: jag hafver rönt vårt svenska tungomåls feel och fattigdom. Orsaken ther til hafver iagh funnet, at thet gamble målet är nederlagt och kommet i förgätenheet, ja i så tiock förgätenheet, at nästan ingen mehr fins, som thet förstår. Thet doch är fult aff allehanda märkelige betydande ord och ordasätt, hvilke alle eller mästendels kunna optagas, förnyas och så maakliga föras i bruk igen, hvilket icke allenast skulle göra vårt måål flödigt och rijkt, uthan och liuft, fagert och prydeligt. Och thetta hafver nu varit mitt förnämste måål och upsåt i thetta värket, föruthan hvad andre nyttor thet kan medh sigh hafva, them een välmeenande läsare, uthan mitt påminnande, aff sielfvo sigh i genomläsande väl skal blifva varse. Thetta mitt ärnande och godh mening, iagh min välbevogne läsare härmedh hafver velat yppa och tilkännagifva, önskandes at hvart, som thet är välment, och måtte väl blifva annammat och uptaget.

Lars Johansson (Lucidor den olycklige)

(omkr. 1640--1674).

Af Världslige Visor.

Skulle jag sörja, då vore jag tokot.

Skulle iag sörja, då vore iag tokot,
    fast än thet ginge mig aldrig så slätt;
lyckan min kan fulla synas gå krokot,
    vackta på tijden, hon lär full gå rätt;
al verlden älskar ju hvad som är brokot,
    mången mått liva, som eij äter skrätt.

---

[1] pryda (af skrud), [2] prägel, [3] halt.

Olyckan växlar ju lijka med lyckan,
alt, hvad begynsel haer, ändas en gång;
druckin mann hafver eij allestädz hickan,
lust föllier gråten, gråt ändas i sång;
then, som på sanningan pekar med stickan,
kan lel[1] lätt falla frå sanningens spång.

Himmelens dagg plär på träna neerdugga,
män så snart iorden haer gi'et them nog safft,
at the kunn' trossa skyn, hvem kan kullhugga;
samma, när yxen ens haer inte skafft,
mask-stungne kan man med fingerna gnugga.
mången troor vunnit hvad endlycktan tafft.

Dy lät man lyckan med olyckan strijda,
intill iag seer, hoo som vinner för meij;
ingen måt skiuss-hästen alt för hårdt rijda,
tröttar du honom, förtreeter han deij;
fast om een måste förföllielse lijda
modet blier fritt, när som kroppen är eij.

Dy skal mit blodh ock modh osörgse vahra,
Lasse rädz hvarken haat, afvund ell tvång;
ingen tårss giöra mehr än han kan svara,
rätt måst (tross orätten) hafva sin gång;
fly mäd flijt, hvem som kan, slijk olycks-snara,
fängsel giör längsel, när lyckan är vrång.

Tänck, min vänn at man för denskull måt' liva
lustig, fast om thet är mot ens behag;
lyckan hon vandlar sig, kan sällan bliva,
hvadan hon kom i gåhr, går hon i dag;
dy haer iag hoppet I lär een gång skriva
at I, olycklig, är lustig som iag.

I männ af höga sinnen.

I männ af höga sinnen,
som skämmes at drikka, minnen
at drikken gier största lust;

[1] likväl.

förachten then hiernlösa hopen,
som lefver i sårg och pust,
ock sök som iagh frögd uti stopen.

Fast om I pengar gömmen,
vij kasta them eij i strömmen,
vij hälla them i vår krop.
Alt mynt giörs ju at förtära?
Dy hempten ett fullt stoop op,
så längi mig beenen kunn bära.

Lät then som siuk sigh qvällia,
vij vele then dricken vällia.
som hafver then bästa smaak:
Iagh älskar mäst dubblade drickar
hvar glädie står op i taak,
till thess iagh bå hickar och nickar.

Tross them, som thet förtryta
fritt tät them migh thet förvijta,
at iagh är med dricken dull.[1]
Iag låter ju gilliare gillia,[2]
när iagh hafver fylt mig full,
kan iagh migh från sorgen bäst skillia.

Dy drick hvar stund ock timma,
långt bättr' är i vijn att simma,
än lijda heet kärleeks brand;
släck uth een slijk skärs-eld med kannan
ock mäd ett glaass i hvar hand,
till thess man blier heeter om pannan.

Blier iagh af dricka döder,
så beer iagh alla drickz-bröder,
att the min afdödde krop
när under ett vijnfaat uthsträkka,
om torsten migh väkker op,
at iagh strax thensamma må släkka.

---

[1] slö, oredig. [2] fria.

Så måste iagh digh, kiärste vänn, förlåta?

Så måste iagh digh, kiärste vänn, förlåta?
O, hiertans sorg, o kval, när vänner såta
moot hug ok villian måste skillias åth,
kan man väll finna större hiertans jemmer,
som pinar siälen mehr, mehr synen skämmer
mäd suck ok gråt?

Nei, intet fins i heela världen vida,
för hvilket sinnen mehr behöfve lida,
än när man mister then, man håller kiär:
Skull intet då mit bröst i sönder brista,
Nu iagh then most', ach veh, ach plåga, mista,
som kiärast är.

Men efter himmlen siälf oss vill åthskillia,
så nödgas iagh, emot min villia, villia
ock tåla, hvad iagh intet hindra må.
Allenast när som iagh uppå digh tänker,
din sorg migh mehr än som min egen kränker
at klaga så.

Thet pant, som du, mit liufste hierta, gifvit,
är diupast neer uti mit bröst inskrifvit,
at iag dig aldrig at förglömma veet;
dy skall iag älska dig alt intill döden,
tross olycks-fall, tross afvund eller nöden,
tross harm, förtreet.

Far väll min vän, min siäl, mit lijf, min kiära,
min fordom ögna-tröst, min lust ock ära,
far väll min hiertans barn ock bästa vänn,
ifall at himmlen helsan min behagar,
förtröstar iagh, at han min resa lagar
snart hijt igen.

Iagh sitter nu beklemd aff dröfve tankar,
min längtan och mit hopp för trods ok ankar,
dy väder-guden blåser strängt emoot,
mädömksam aff then sorgen, som mig sårar,
ok himlen fäller, lika som iag, tårar,
siuk aff min soot.

Iagh skrifver här dit nampn i våta sanden
i Ekels-vijk vidh Nercus salta stranden,
ok fast det skiött[1] aff vädre måst förgå,
skall thet lijkväll uti et stadigt minne
ok i min siäl, lijk som uthi mit sinne,
iempt[2] hierta stå.

Af Andelige Visor.

O evighet, tin längd mig fast förskrecker.*

O evighet, tin längd mig fast förskrecker,
som början har, men aldrig ändan räcker,
o evighet, en tid förutan tid,
tin hogkomst giör, at jag ther higsnar vid.

Al timlig nöd, then störste här kan vara,
med tiden skal och måste sin kos fara,
men våndan grymm, som evigheten bär,
til evig tid förlossning aldrig gier.

O evighet, för tig mitt hierta bäfvar,
när i titt diup jag med min tancke sväfvar
och grundar på then pino, ther städz är,
som dödar alt, men intet lif afskiär.

Om nu thet qvahl, som the fördömde lida,
på så mång åhr til ända skulle skrida,
som stiernor fins på himla-runden klar,
som löf och gräs på jorden varit har.

Så vore them en liuflig tröst för handen,
at en gång the skul' slippa afgrundz-branden;
men, jämmer, ah, tå nyjas plågan först,
när the ha ment then hafva varit störst.

---

[1] hastigt, [2] jämte, tillika med.

* Denna psalm efter tyskt original, hvilken återfinnes under n:r 463 i vår psalmbok, har af ålder tillskrifvits Lucidor, ehuru ej upptagen ibland hans utgifna skaldestycken.

O huru sträng mån Gudz rättvisa vara,
then ingen näpst i evighet lär' spara,
at plåga grymmt fördömde hopen med,
som af fritt mod har giort sig Herran vred.

För synden the här en kort tid ha drifvit,
Ett ständigt ve och qvahl them blir thär gifvit;
Ett timligt brott ett evigt straff ther får,
En syndig lust ett evigt samvets sår.

Fly, mennskiobarn, ah, fly doch Satans snara,
tänck ingalund, tin lust kan evigt vahra,
som lik en ström snart fahr och hastar bort,
och sänker tig i helvtet innan kort.

Så länge Gud är Gud och Gud månn blifva,
så länge skal ei plågan öfvergifva
fördömdom all; tå lycktas våndan ther,
när Herren Gud mehr intet evig är.

Vak up, min siäl, lät syndasömnen fahra,
Tag tig i tid, ah tag tig väl til vahra!
i dag, i dag sann bot och bättring giör,
ty öpen står nu evighetens dörr.

Lät verldsens lust, pracht, högfärd, rikdoms håfvor,
macht, ähra, gunst och sviklig lyckons gåfvor
ei blinda tig, at evighetens natt
med sorg och ve tig ei omgifver platt.

O evighet, tin längd mig fast förskrecker,
som början har, men aldrig ändan räcker!
o evighet, en tid förutan tid —
mig nådig var, o Gnd, tig blir iag vid.

Ur en Grafskrift.

Then som rät kristne tankar
  i stadigt hierta bär,
han kastar sit hopps ankar
  i Gudh, som hampnen är,
han låter sigh ey skräcka
  aff hvad hälst vara kan,

hans modh olyckor väcka
  at styft stå som en man.

Fast Jupiter hårt dundrar
  ok neer mädh åskian slåår,
han sigh ey stoort förundrar,
  han reddes ey ett håår;
fast iordens kress bleef bräkter,
  ok måst' i graffven gå,
lell kan han heel oskräckter
  i siälfva falle stå.

Män om Gudh täckes taga
  hvad han höllt liuft ok sött,
så plär han ok full klaga
  utaff sit svaga kött;
men aff vaan-hopp så låta
  lijk hedna, han ey veet
mehr, än then vij nu gråta
  veet utaff dödligheet.

Hvad hafver Gudh bort taget?
  then som eer mäst var kiär.
Hvart haer Gud honom draget?
  dijt hvar ey ondt mehr är,
hvar sälle siälar lifva
  förutan sorg ok pust,
hvar vij ok skole blifva
  hoos them i ävig lust.

Dy byten hiertans iemmer
  i tystan siäla-roo!
Gudh lindrar hvad eer klemmer,
  om I man honom troo.
Ey kan man någon finna,
  som skadan håller godh,
lell kan man öfvervinna
  alt genom tålamodh.

Petrus Lagerlöf.

(1648–1699).

Sång till Elisandra.

Ifrån den dag iag Elisandra
den första gång medh mina ögon såg,
har iagh uthslutit slätt uthur min hog
all kerleekz lust til alla andra.
Och sedan iagh den hiertans hugnad vandt
att blij om hennes dygder mer bekant,
har iagh min egen icke varit,
men een stor träldom måst erfarit.
Doch är iagh nögd:
min lust och frögd
står alt i hennes händer,
ehvart min lycka vänder.

O, I coralle läppar röda,
o, aldraliufligaste rosend mund,
o, mer än aldraskiönste ögon rund,
ach, velen J den trähl dock döda,
hvars lijf och vältärd står i edart våld?
Ach, ha ehr strålar intet återhåld?
Kunnen J see mitt hierta blöda?
Skal iagh min siäl med ängslan föda?
Skal min åtrå
ey nöye fåå?
Allbaster händer snöda,
ach, lindra dock min möda!

Ach, Elisandra, damors prydna,
afvundas ey, at iagh tigh älska tör:
din dygd och fromhet det alleena giör.
Har du min siäl bracht til tin lydna,
så lätt min träldom tigh til hierta gå;
lätt migh ey fåfengt längre plågas så.
Iagh har iu tigh i händer gifvit
mitt heela hierta, siäl ock lijfvet.
Då är alt ditt
och icke mitt.
Hvem vil sitt hjerta mörda?
Så lindra doch min börda.

Iagh älskar tig aff ährbart sinne
och önskar, at tu en gång voro min,
som iag här är och evigt blifver din.
Haf migh förty i gunstigt minne:
Det är din dygd och tromhet alt för när
at hata den dig stadigt håller kiär.
Ach, iämmer, ach, at tu ey känner,
hur Astrilds flame mitt hierta bränner!
Iagh beder tigh,
förskiut ey mig,
som evigt tig kiär håller;
ty tu det sielfver våller.

Och som tu migh haar kunnat straffa
medh såår uthaf din skiönheetz rijkedom,
så kan du och mitt hierta läkedom
genom tin gunst och fromheet skaffa.
Sij, då har du från döden frälst en siäl,
som himlen tig, troo fritt, skal löna väl.
Men skattar tu migh döden värdig,
väl an, så är iagh gierna färdig
att för din skull
straxt blij til mull.
Har du min död beslutit?
Men hvad haar iagh då brutit?

Iagh är af ängzlan matt och trötter;
min munn är stumm och tyst, och bleek min hy;
min lust förgåår liksom een flycktig skyy.
Iagh lägger neer för dina fötter
min hiertans böön i denna slätta dicht,
som offras digh uthaf min troheetz plicht.
Ack, att du ville den uptaga
medh gunstigt sinn och så behaga,
som tu har bracht
mig med tin macht
titt nampn i hiertat skrifva
och efvigt tin förblifva.

Jagh vöördar tigh för en gudinna.
Mitt hierta är ock blijr titt tempel skäär,
der som tu dyrckat varder, hvar du är,
och på des altar hefftigt brinna
min kerlekz lågor både dag och natt,
hvar aff iagh heel försvagat blijr och matt.

Ach, alldraskönste Elisandra,
sij, sådant kan iagh ey förandra:
fast du migh qvähl,
jagh är din trähl;
så löös doch denne slafven,
som älskar dig i grafven.

Iagh hoppas dock een gång få niuta
för all min oroo sidst en hiertans roo,
som är hoos dig, min Elisandra, boo.
Hoo veet, du lärer ey förskiuta
den du med dine ögon fångat haar,
och nu til tig en evig kerleek drar.
I medlertijdh så skall mitt hierta
förnöya sig uthaf sin smärta:
adieu, fahr vähl,
min ädla siäl!
Kom doch ihog den ena,
som ällskar digh allena.

I höga berg och gröna lunder,
I diupe dahlar, diur i skogen all,
I snälle foglar uthi lufften kall,
I hafzens böllior och dess grunder,
I Tritons booskap, både stoor och små,
som uthi dhe grundlöse diupen gåå,
ach, kunde I så mycket värcka,
at Elisandra måtte märckia
det hierte-qvahl,
iag uthan tahl
för henne stadigt lijder,
och ödet mitt förbijder.

O himmel, du, som alt kan laga,
hör dock min klagan och min hiertans bön:
lät ey min död blifva min trohetz lön;
lät Elisandra sigh behaga
then trogna kärlek, iag till henne bär,
at hon bevekes uthaf mitt besvär.
Men om du vil min bön mig neka
och hennes hierta ey beveka,
ach skynda tig
at döda mig
och giöm mig under jorden,
så är iag frijat vorden.

Johan Runius.

(1679—1713).

Blomsterdröm, fattad uti en vijsa.

Vid ett berg uti en dahl,
på det alt för skiöna näset,
låg jag sommar-natten sval
och såf sött i gröna gräset.
På en blomster-hufvudgiärd,
som mig blef förärd,
drömma blef jag lärd;
om jag glömde
hvad jag drömde,
vor' jag drömmen intet värd.

Öfverst uppå bergetz topp
satt en mayestätlig qvinna;
af dess ogemena kropp
sågs väl, hon var en gudinna.
Denne satt med andra fem,
doch var en af dem
serdels högförnäm;
vil man veta
hur' de heta:
F. D. S. B. C. och M.

Desse suto vid ett bord,
fult med de utvaldste rätter,
hvarken vatn, luft ell' jord
tror jag kunnat gie dem bätter;
der dracks idel nectar-vin,
men de ögon fin,
nymphers tal och min
var det mästa
och thet bästa,
var båd' mat och medicin.

Ibland de gudinnor skiön,
och så många hielte-brudar,
jag, som var af annat kön,
önskt' at der och varit gudar;
liten bergs-gud var der en,
doch, fast han var klen,
syntes på hans ben,

at den dvärgen
brår på bergen,
vil bli berg och ingen sten.

När nu denne satt sig ned,
tänck den blida herskarinna,
som jag tror var aldrig vred,
den på näset var värdinna,
gaf ifrån sin höga brinck
mig en nådig vinck,
sade med en blinck:
Kom, sitt neder!
Af slik heder
vart jag modig, frisk och flinck.

Med sin egen skiöna hand
gaf hon mig hvad jag skull' äta.
Tvi mitt hierta och min tand,
om de det så snart förgiäta!
Aldrig kund' de begge två
större nöye få,
än de hadde då;
då blef smaken
först rätt vaken,
smak var i min minsta tå.

Sedan sad' hon: käre barn,
Æsculap och Ganymedes,
ser väl til at denna karn
hvarcken törster eller ledes.
Strax fick man oss trenne sij,
huru alla vi
togo in uti
stora koppar
fyrti' droppar
mot törst och melancholi.

Smaken var af sötma mätt,
lucht och syn af blomsterfälten,
nu skull' örat på sitt sätt
ock ta något in för miälten;
höra fick man der tillik',
foglesång och skrik,
nächtergals musik,
trastar tala,
giökar gala,
runt omkring den hela vik.

Tänck hur jag mig sen förság,
aldenstund gudinnan Fröya
fick sielf se mig der jag låg
i min blotta undertröya;
hör, sad' hon, du yrekopp,
vetstu at vår tropp
rättnu bryter opp,
vil du följa
skal du hölja
och klä på din nakna kropp.

Åter kom hon som i jåns,
tort, sad' hon, skal du få nectar.
Jag sa: Det var mat åt Måns,
men mig halfklädd jag ursächtar.
Svaret blef, jag skull' ha ris.
— ach gudinnors prijs,
sad' jag näsevis,
väl's[1] de länder,[2]
som ehr händer
giord' ett sådant paradis.

Vid jag var i klädren seen,
tyckt' mig hur' jag kom till korta,
vaknad' opp, var hel allen,
och min ögnelust var borta.
Ingen siäl jag hos mig fant,
ingen amaranth.
Är det ey galant?
Hvad jag drömmer
och berömmer,
alt ihop är middags sant.

Friskens och Runii resa til Dalarön.

Påskeafton 1712.

Med herr Baumans friska måg
for jag rundt omkring compassen.
Doch så at at jag altid såg
bergen och then gröna vassen.

[1] prov. väles — det är lyckligt, ɔ: häll, [2] pl. af länd.

Vill jag aldrig vara frö,[1]
om på större siö
jag til någon ö
lifvet vågar;
ty jag frågar
efter giftas mer än dö.

Men vår bekhäst var så lam,
at vij ey förn andra dagen
efter fyra beten fram
hinte, klockan nije slagen.
Stego vij då af vår häst,
gingo in där näst.
Värden var til gäst,
men hans qvinna,
vår värdinna,
tro frit, var ej uteläst.

Fägnad kom oss strax emot.
Hvad var det? Jo, töfva lite:
Vänlig min och mage-bot
i det skiönsta aqua vitæ.
Detta var den första skåln,
och en sup på åhln,
hvarmed mor i gåln
lät oss känna,
hon kund bränna
och curera feta koln.

Bränvins bröd var fint på trån.
Mins, fru Lisa lät oss smaka
i the delicatske rån,
at hon också kunde baka.
Ja en morgonvard så rar,
som hon åt oss bar,
plär min mor och far
endast bruka
för the siuka,
och på stora högtids dar.

Tidegärden gick nu på,
vi och gingo dit tillijka;
aldrig nånsin för än då
hörde jag nån fisk predika,
men jag märcker, Torsken kan[2]

[1] frukteam, [2] presten hette eller kallades förmodl. Torsk.

mer än någon an;
ty tro fritt, at han
talte mustigt,
siungde lustigt;
ja han dundra som en man.

Sen vi hållit högtidz måhl,
och i kyrkian blifvit kloka,
bar thet hem at supa kål
och se åt om mor lärt koka;
mins, hon kunde detta ock
som een bästa kock,
hon bad äta, dock
ville maten
sielf ur faten
i oss, utan trug och lock.

Nu var til ett präcktigt hus
en god grundval lagd at byggia,
jag skull sagt, ett mächtigt ruus;
skull nu visa hon kund' bryggia,
och som denne byggnings sak
stod i stilla mak
utan gny och brak,
bäst i gärden,
hem kom värden
och halp til at göra tak.

— — — — — — — — — — —

Summa: för en spel-camrat
fans där brädspel, kort och bricka;
för en hungrig fans där mat,
för en torstig fans där dricka,
vackra ögon för vår syn,
dunder uti skyn,
lust i hela byn,
utan pengar
blöta sängar
för en sömnig ögnebryn.

Fyra dagar var jag där,
vet doch ey hur det sig rimar,
som mitt tycke likväl svär,
at thet knapt var fyra timar.
Kom man Stockholm fritt och döm,
för ett slätt beröm
om man är så öm,

at man saknar,
när man vaknar,
kärnan af en liuflig dröm.

Stockholm måste vara kärt,
fast jag ingen hustru Bengta
hade, den mig kunnat lärdt
efter dess caresser längta;
ty till Stockholm trådde jag
från ett sådant lag,
där jag med behag
hos min qvicka
lilla flicka
önskat bli til domedag.
— — — — — — — —

Tacksägelse-vers.

För tre dagars välfägnad.

Tack och heder
lägges neder
in för eder,
dygdfullkomne ädla fru:
Öfverflödigt,
ährebödigt,
sextonlödigt,
ha vi här haft nöye nu.
Tack för lusten,
tack för musten,
vin och öhl och annat godt;
tack för alt hvad vi ha fådt,
för flütister,
hautboister,
luthenister,
tack för alt bå stort och smått!
Fru och herre,
störr' och smärre,
fröken, jungfru, piga, dräng,
tack för tre dars bord och säng!
Hästar fete
för godt bete
tackd' och grete.
när de skildes från ehr äng.

Gunno Eurelius-Dahlstjerna.

(1658—1709).

Ur Kunga-Skald.

På Karl XI:s likfärds dag.

Du förr så långan tijd lycksalig Svea-rijcke,
sätt dig need, klädd i säck, ströö aska på dit håår;
den sorg, dig nu kring-hvärfft, ey nånsin hafft sin lijke,
din konung är nu död. Ty för hans dyra båår
lät flöda som een strömm ditt ögas perle-dijcke;
en så stoor ofärd är at lijda altförsvåår.
Hoo är ved denna nöd, som ey i tårar smälter,
hoo är, som så stoor steen utaf sitt hiärta välter?

Utgiut din klage-grååt på gator och i gränder,
att bärg och daalar dig ett jämmrans gienliud gee,
hoopsamla till stoor qvijd de sorgse Svea-ständer,
hoopkalla åkermänn till ach och mycken vee,
ja alla riddare lät komma fram i sänder,
som ännu trängta att sin tappra hiälte see,
ach, ey i lijfve meer, som honom vij sett hafva,
men sista gång, o nöd, så, som han drags till grafva.

Vår hiälm, vår kronas skydd, vår skiöld, vår kung och herre,
som oss til ömnigt gagn boort lefva tusend åhr,
tänk på, hvad kunde vij oss väl förmoda verre!
Han skiljes från oss i sins ålders gröna våhr.
Det qvaal är döden lijkt för store männ och smärre,
som uppå Atless-Öö[1] af detta diupa såår
gå nu vahnmäcktige och sin bootlösa skada
i hiärnans heeta åå de salte floder bada.

Hiälp Gud, när jag beseer dit hela regemente,
kung Carl, du Karla-kung, som utan lijke war!
Så då, när svänske männ i harnesk reede spänte,
då så mång svänn sitt lijf till dine tiänst frambaar,
som seen, då du oss gaf, där på vij länge vänte,
den roligheet, som oss alt seen omfamnat haar,
så blijr min svaga syyn som snöö i brante lijder,
den våhre soolen varm i strijde bäckar sprijder.

---

[1] Sverige.

Ty unn mig, konung stoor, du Svergies dyra hiälte
  få för din höga båår min harpa läggia ned,
du som med mannlig arm din fiend tappert fälte
  i örlogs tijd, och seen, hvad dit land torfte ved,
i fredsens gyldna stund väll om ditt huus beställte;
  du, hvilkom gudligheet var stäts en medfödd seed,
see, huru hiärta, hand och mund i tyske skogar
långt bort för dit beröm sig underdånigt bogar!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Nu hade himmlens nijt moot Svergies synd beslutit
  att straffa alle land för deras last och flärd;
ty haar han hungers-nöd utöfver dem utgutit,
  ja hootade slå til och med tveäggiat svärd,
och ty de kiändes ey ved, att de hade brutit,
  ty tog han deras kung, den de ey vore värd.
Men förn han ville taa den Gudz afhåldne koning,
tog han först hans vänn, vår och alle dygders droning.

På det att hennes siäl, den stofft ey kunde fägna,
  ty hon var Guda-lijk i rätvijsheet och troo,
ey skulle ängslig see Guds vredes hagel rägna
  på sit bootlöösa land, i hvilko mångens loo[1]
knapt kan sig lijten halm men ingen sääd tilägna;
  ty blef allt moder-lööst, som Svidiod mon beboo.
När drotningen begrofs med hvars mans stora smärta,
då lades och i graff Carls lust och halfva hiärta.

Var det dig, död, ey nog, at du så kort tilförne
  de ädle prinzar ned i stille gömmor lagdt?
Dess fru-moor, hvilcken var en grundsteen i det hörne,
  där Svea välltärd roor uppå, blef och dijt bracht.
Det var mång tusend siäl i deras siäl et törne,
  när denna dronning laa des ängla ögons prackt
i hoop; doch var än tröst i desse store nöder,
att kung Carl lefver än, som nordens axel stöder.

Hvij hölt du doch ey nu, o himmel vreed, tilbaka
  med dine skarpe skått och hårde dunder-slag?
Den kunga-grifft boort då dess vijde dörar staka,
  men när Gud siälf slår till, hoo tåål hans hårda tag?
De ting, han rörer ved, de bugna, bryts och knaka,
  och store synder haa get döden så frij lag,
att han och landsens faar, den milde kung, ey skoonte:
det var, att du dig ey med din Gud, Sveea, soonte.

[1] loge, lada.

Doch han var Gudi kiär, ty kunde Gud ey lijda,
  att han meer måtte see den ynkia och den nöd,
som obootfärdigheet oskoonsamt plägar bijda:
  Gud hota slå ihiäl, och gee dem inte bröd,
som boo i nord, det vor' ett spíut i kungens sijda
  see sijnas undergång, ia bittrar' än den död,
hvar genom han til ofårvanskad krona länder.
Blif, Svea, fromm, at dig ey alt det onda händer.

I vrede stiärnor, I, som lee ått vårt missfälle,
  det oss så länge tryckt nu i een tijd så kårt,
hvij ryckten I ey i vår tappra konungs ställe
  bå mig och mången meer, ja tusend häärar bårt?
Men nu är döden oss een heelt förtviflad sälle,
  som i vår stora kung och fällt haar håppet vårt,
vårt hopp, när svärd drogs uth, och när det stacks i slijda;
vår kung, som ey haar boort, som vij gemene, lijda.

Där kom een faaslig natt, med tusend åskie-dunder,
  med yror och med slagg, med liung-eld, blixt och braak,
som trää och hårde bärg och klippor klyfde sunder;
  mig tycktes af de knall, de lögnande[1] och knaak,
att heela himmelen var lijka som ett tunder
  itändt och nederslängdt på jordens skrämda baak.
En häftig nordan-storm, som brööt de styfve murar,
var blandad all den natt med rägn och skarpe skurar.

Sij morgon-rådnan, som där på nu kom utgången,
  haar hölgt sin rosen-mund med grååt: sin gyldna hy
med fiol-brune floor. Och soolen, som förr mången
  i fiällen midnats-tijd plä lysa fram til by,
hon gick väll effter up, men i een töckna fången,
  och diupt begrafven ned in under beek-svart skiy,
så att man kunde där af see och lätt betänkia,
hur norra himlen nu var blinn och Svea änkia.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

O tijd, o undergång, som vår natur så skura,
  som vanska alt i hoop, at när han bygger opp
och menniskones lijf syns lijka såsom mura
  på starke pelare uti een sundan kropp;
sij döden, som och på vår födslo-stund plä lura,
  han stäcker, förn man tänkt, vårs ålders daga-lopp.
En blomma taar hvar våhr igen sin fägrings prydnad,
men menniskan är lagd till grafvens långa lydnad.

[1] = ljungande.

Ty seg, hvad är vårt lijf? Een boya af siöör kåppar.
  en handa-vänning dryg af tvång, af dagar kårt,
ett rågat drycke-kaar bräddfullt med bittra dråppar,
  een röök, den elden födt, den vädret pustar bårt,
een mygga vingelöös, som kring om liuset håppar,
  ett sommar-hagel, som att giömma är för svårt,
een blancker iis, hvar på vij gå och alle slinte,
ett glaas, ett grääs, ett damm, ett sole-grann, ett inte.

Hvad är då döden för Guds trogne männ? Ett nöje,
  förlåssning från allt qvaal, ett nyfödt ähre-lijf,
en glädie uthan sorg, een lust uppfylld med löje,
  een liuflig morgonsömn, ett evigt tijdfördrijf,
een stega, hvar på vij till himbla oss uphöje,
  een roo, een salig fred, een ända på alt kijf,
een härlig bröllops-skrud, een skiänck af månge gåfvor,
ett ständigt giästebod af Guds-huus rijke håfvor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jakob Frese.

(1691—1729).

Ofreds klagan.

Ach, hvar är nu den gyldne tid,
  då fred ibland oss bodde,
då himlen rägnad' sällhet nid,
  då ymnoghet än grodde,
då alt vårt land af hanung flöt,
  då vi med miölk oss närde,
då himlen öpnad' oss sitt skiöt
  och gaf hvad vi begiärde.

Den är i ofred längst förbytt,
  och bårt i flyckt förjagat,
ach ve, vår frögd har från oss flytt,
  (jag kan ej så beklagat)
vårt land är villa öknen likt,
  vårt paradis är öde,
vårt rike är på armod rikt,
  och nåd och rätt syn's döde.

Jag såg en man med svärd i hand
den röda hästen rida;
han slet i stycken sämjans band,
hans fullmackt var at strida.
Om honom flöt en häftig flod,
som fucktad' hela jorden,
det var de många slagnas blod,
i vår beträngde norden.

Ach, at min matta ögon-par
en tåre-källa vore,
ach, at de floder hafvet har,
mig sine ådrar bore,
så skulle jag det slagne folk
i Israël begråta.
Nu vare hvarje flod en tolk
af mine ögons våta.

O fredsens förste, fromme Gud,
hvi gier du oss till spillo.
Vi afstå, efter dine bud
med våre vägars villo.
Så var, var icke längre vred,
men gläd oss allesamman,
gif enighet. Ach vore fred,
Gud gif oss fred och gamman!

Echo å Sveriges Frögdeqväden på Konung Carl XII:s namnsdag den 28 Januari 1715.

Så sannas än i dag: på ovä'r solen lyser,
en siuker morgon giör en härlig middags qväll,
vårt öde mot och med uti sin omgång hyser,
den vintren plågat har, giör vårens värma säll.
Så flytta hvar om an, moln, sol-skien, sorg och gamman,
på motgång föllier frögd; ty glädiens allesamman.

Up, stöter i basun och låter stränger klinga,
at dubbelt fägne-liud til solens granskap hör's,
lät Sver'ge öfver alt i alla klockor ringa
ett jubilate, som til andra verlden spörs.

Så varen ock til frögd I sångsens döttrar, snare,
ja, jorden glädie sig, och himlen echo svare!

Som, när en siö-man, frälst utur en öppen fara,
  tillika all sin sorg med faran eftersatt,
som, när en fånge ser sig väl förlossad vara,
  sin förra frucktan dömt till glömskans långa natt,
så vele vi vår sorg nu äfven platt fördränkia
och i en glader tid på glädien enskylt tänkia.

Ja, vare sorgen sänd så vidt sig Svidiod sträcker,
  så vidt i längd och bredd des grund och gränsor stå,
så vidt som siö och strand kring hennes bomar räcker,
  bårt i landsflycktighet till olycks kullor blå.
Och se'n hon fått förlåf sig där sitt säte giöra,
så må hon dag om dag sig i sig sielf förstöra.

Men vi, som länge nog vår sorge-börda burit,
  vi drage af vårt flor och mörka yncke-drägt.
Vår svarta sorge-snibb, som motgångs handen skurit,
  skall skifta sig i hvitt, det står oss mera täckt.
Sörg hvem som sörja vill, den tiden är förliden.
Det är ej ringa konst at skicka sig i tiden,

Nu du välsignad' dag bland alla åhrets dagar,
  som denne dyra dag från öster bryter opp,
en dag, en vacker dag, som himlen sielf behagar,
  en dag, som fylla må de andre dagars lopp.
Kung Carl den tolftes dag en dag, förutan like,
som dubbelt firas må i hela Sver'ges rike.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Välkommen glädie-sol, välkommen kom från öster,
  där du dig brutit fram utur den mörka sky,
kom, kom, välkommen kom med tusend glädie-röster,
  din klarhets strimma nu hvar morgon vare ny.
Till välkomst låta vi här alla stycken knalla,
det vill vår vördnad, och din nåd vill det befalla.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

O Gud alsmäktigste, din nåd är ganska mycken,
  din godhet sträcker sig så vidt, som skyar gå,
så vidt, som dunder hörs, som bärgen slår i stycken,
  så vidt, som liung-eld lys, som onskan skräma må.
Så skall man efter åt om Herrans vishet dömma;
och änden kan som bäst begynnelsen berömma.

Du Herre äst vår Gud; fast vi i blindhet famla,
  lel visar dina nåd, at du äst evigt hull.
Som hönan sine barn, så vill du oss församla,
  för min skull säger du. ach ja, för mina skull,
så vill iàg dem ännu, båd god och gunstig blifva,
och androm arfvom ej af mina ähro gifva.

Så må du icke dig, du matker Jacob, fruckta,
  och du, du ringa hop i ganska Israel.
Han lefver än, som kan de högmods andar tuckta,
  han skall ock än en gång dig giöra stor och säll.
Han skall ifrån sitt rum ej liusa-stakan stöta,
men, likt en vingårdsman, dig som sin vingård skiöta.
— — — — — — — — — — — — — — — —

Än tyks kung Carols svärd af sine segrar ryka,
  än har ej tidsens ärg hans värje-udd utnött,
än kan ej glömskans hand hans vapne-frägd utstryka,
  än ser iag öpna sår af dem, hans arm har stött,
än vill den Högsta med sin smorda giöra under,
och då skall hvalars bröst bli mört och skiört som tunder.

Då skall till enighet de stålte hiärtan böjas.
  frid och rättfärdighet skall famna om hvar an.
San vänskap skall med tro af menlöshet förnöjas,
  och lefva kärligt, lik som hustrun med sin man.
De låga vånings-hus skall nöjet giöra rika,
och fromhet ro en båt med sämjans hand tillika.

Då skall af hvassa spiut man ploge-bilder smida,
  och spinlen med sitt nät skall väfva skiölden full,
då skola blanka svärd förrostas i sin skida,
  oenighet och kif med allo ligga kull.
Lik som en omvänd hand skall plågan från oss ryckas,
och alt, ehvad som hälst vi slå uppå, skall lyckas.

En landtman skall i ro snart skogens boskap fälla,
  snart luftens fiäder-fä ur trädens toppar slå,
snart för det tysta folk försåt med krokar ställa,
  det folk, som hyra hus i Neckens vida blå,
snart åter under sång sin rika åker skiära,
och så med lätta fiät de tunga axen bära.

En kiöpman skall sitt skiepp ock hälst med trohet lasta,
  men aldrig ha behof af skadan blifva vis,
han skall i hvar en hamn ett vänligt anckar kasta,

en skiälig vinst skall bli den aldrabästa prise;
så skall för capare man ock få fritt lovera,
när som en svensk och ryss hvarannan creditera.

En bok-man, som nu hälst sin torftighet vet tälja,
skall mäst, när minst han tror, i fulla visthus gå,
han skall sin lärda bok åt olärdt folk ei sälja,
han skall ock vida väg i rang om rikdom stå.
De sträfve seder, om han äfven lärdt förgäta,
så skall emot det nog, som honom gifs, han träta.

Med sällhet skall vårt land som med en ström bekrönas,
vår örtegård skall grön af löf med sällhet stå,
med sällhet skall vår sorg och ängslighet belönas,
vi sku förutan svett vårt bröd med sällhet få,
med sällhet skall den dag ur forna dagar skrida,
att fattigdomen får med gyllne stänger rida.
— — — — — — — — — — — — — — — —

Gud fägne dig, kung Carl, med nåd och mycken hyllest,
han gifve dig alt hvad ditt hiärta önska må,
alt hvad din siäl begiär, Gud fägne dig tillfyllest,
Gud låte sent din sol bårt till sin hvila gå!
Han låt' ock sällhet snart omkring din spira grönska!
Gud gifve dig mer godt, än nånsin iag kan önska!

Så länge någon fins för cron' och scepter råda,
och under deras tyngd med manna-mod bestå,
så länge solen oss och vi få solen skåda,
sen morgonrådnans eld beprydt det öfra blå,
så skall man lofva än, fast annat intet vore,
kung Carl den tolfte och, i hela verlden, store.
— — — — — — — — — — — — — —

Tal til ensligheten.

Kom tysta enslighet, dig vill jag mig betro,
at sig mitt hiärta må i hemlig suckan fräta,
i ditt fördolde rum där är mig lust at bo,
ty jag mig föresatt all verldslig frögd förgäta.

Du trycktas välbehag, de sorgsnas paradis,
bedröf'de siälars ro och blöda sinnens längtan,
i dig förnöjes man uppå ett saligt vis.
du stillar vårt begiär, du dödar all vår trängtan.

I glade stunder och du fordna frögd farväl,
o en bedräglig lust, som verldens sällhet gifver.
Kom tysta enslighet, undsätt min matta siäl,
ty endast uti dig och Gud min glädie blifver.

Ur Våhrbetraktelser under siukdom.

Åhr 1720, då jag åter i Maj månad föll in i febern.

Du gyldne sol, som nu en liuflig våhr bebådar,
och mig med glädie ser, som dig bedröfvad skådar,
hvi stillar du min lust, som allas längtan rör,
med andras löste band du mig i bojor för.

Ach, jag, olycklig jag, som ensam måste lida,
skal plågan aldrig mer sig skillia från min sida,
ell skall jag ingen tid från plågan blifva skild?
Mitt hopp är ute och min tröstan är förspild.

Dock nej, mitt hopp begyns, när Gud mig mäst bedröfvar;
min tröstan stärcker han, när han min tröstan pröfvar;
jag kysser riset, och mitt kors jag tåligt drar;
i glädie jag min sorg, i sorg jag glädie har.

O huru kiär hos Gud, den han har under aga:
de, hvilkom alt går väl, de måge sig beklaga,
men i ett tacksamt lof min klagan bryter sig;
ach, huru liuft är det, at Herren späker mig.

Anno 1728.

Var hälsad, där du ren en liuflig vår bebådar,
du skiöna nechtergahl, som än min ängslan skådar,
o huru gläder mig din stämmors giälla liud,
hälst jag upmuntras at tillika prisa Gud.

Ach, kunde jag så vist mig glada nätter giöra,
som du dig ofta glad om natten låter höra,
jag skull min ledsamhet i glädie byta bort,
och mången långsam natt med sånger giöra kort.

Likväl fast sorgen mig til jorden nedertrycker,
jag mig i hoppet säll, i tankar salig tycker,
en vigtig härlighet min motgång kommer stad,
och som bedröfvad är jag ändock altid glad.

Jag fruchtar döden ei, och hatar icke lifvet,
men har i Herrans hand i lif och död mig gifvet,
i lif och döden jag til honom endast hör,
i honom lefver jag, i honom jag ock dör.

Kiärleks-dikt.

Alla nymphers princessinna,
min herdinna,
den jag evig vördnad bär,
hvilkens like bland er orden
hela jorden
aldrig nånsin skåda lär.

Du naturens mästerstycke,
som mitt tycke
fyllest i förundran bragt,
säg mig, ästu blott en qvinna,
min gudinna,
öfverjordisk är din makt.

Solen, som på himlen träder,
alla gläder
med sitt fagra färge-sken,

dock den sol långt täckre brinner,
som uprinner
i din qvicka ögne-sten.

Blomman, som sin våhr bemålar,
lifligt prålar,
tråtzar Sal'mons härlighet,
men du tråtzar blommans prydna,
tänck, sin lydna
ingen dig förvägra vet.

Ja, den fägring, som du hyser,
hvilken blyser
på sin marmor-hvita grund,
giör, at gudar ej förgäta
till at träta
om din vänskap och förbund,

Men, fast man så allmän heder
för dig breder,
glöm dock ej den trofasthet,
hvilken dig för andra burit,
och dig svurit,
din, den du sielf nämna vet.

Ur Kiärleks-Pris.

När biörken bär fikon
och granen melon,
när tallen bär krikon
och aspen citron,
när en-trä bli' ekar
och eken blir palm,
när palmträ bli' bökar
och böken bli'r alm,
när allt hvad omöjligt är möjligt kan bli',
då skall ock vår kiärlek sin vansklighet si.

Fjerde eller Dalinska tidehvarfvet.

1730—1780.

Olof von Dalin.

(1708—1763).

Ur Then svänska Argus.

N:o XIX. 1733.

Hvad säger Argus i dag? Han säger at menniskian är mästedels ett otörnufftigt sammanhang af högmod och vanmäcktighet, Aristoteles må nu säija huru länge han vil, at det är ett förnufftigt creatur. Kanskie hon var så på den tiden, men åtminstone vet jag vist, at hon intet är så, i denna. Du ursäktar mig fuller, min läsare, at jag talar så blindt ut, det andra täncka, utan anseende til personen, ty du kan trösta dig dervid, at i desse definitioner (min ock Aristotelis) finnas grader, mer och mindre tillämpning, så at tu til äfventyrs får räkna dig til den senare; men trösta dig icke förmycket, ty egen smickran är värre än hostan, hon kommer väl sielfbuden. Du vet väl dessutan, at jag är präst i sedoläran och säger oförskräckt hurudan du gemenligen är och vill vara, hvaremot græken icke annat lärer sagt, än hurudan du rätteligen bör vara, ty elliest skulle jag sannerligen gäfva denna gamla auctoren, som en kättare i min kyrkia. Den som ser vår tidz högmod och ringhet och intet sannar min definition, han är säkert en kättare i moralen och lärer, kan hända, bli ämnet til detta arket:

När den stridzmanliga svenska kungen Ragnar Lodbrok hade mist sin drottning Thora Borgarhiort, en stor grefves dotter från Södermanland, för hvilken han effter then tidens bruk hade vågat lif och blod innan han fick henne, som nu mera kärleken vare tack!) icke behöfves, var han i början, som många änklingar ännu kunna vara, otröstelig, lofvandes Thor ett löffte, at han aldrig mer skulle giffta sig; men ett halfft åhrs förlopp upfriskade det siuka hiertat, utdref den förtviflade sorgen

och brackte honom at betänckia sig. Den som är vand vid vår tid, lärer icke tycka, at alt detta är sällsamt. Så snart han hade sedt Aslög Sigurds dotter, en printzessa af Halland, kände han den elden, som våra manhaftige qvinno-junckrar kalla kärlek. Han förgat intet tilfälle at få yttra för henne sin brånad; men den skiöna hade deremot ett sällsamt fröken-sinne och var ganska olik våra jungfrur, ty hon giömde sig undan för den stolta printzen, förklädde sig i grof dräckt, gick i villa skogen vall med getter, svartade hyen, at hon icke måtte igenkännas, och på det hon ändå icke skulle menas vara hvit eller konungabarn, kallade hon sig Kråka. Så kär höll hon jungfru-ståndet, och så svår höll hon drottninge-högheten. Rart exempel! Det förra lärer vår tid mena vara tyngre än bly, och den senare lättare än fiäder, elliest förstår jag intet dess mening. När Aslög en gång satt i skogen och räknade sina kidlingar, börde hon bland de håliga klyffter ett dverga-skrän eller echo, som jag menar sielfva sanningen med sitt rop lärer förordsakat. Det talade således:

Du Fofnisbanas foster, när alt folck af begge könen hafver ihoplagt ögonen, lära få af dina likar kunna tällias, ty du retas icke af kitzligheter och du dåras icke af en fåfäng ähra. Du dölier din högbördiga ätt, ditt stora namn och din fägring under bergs-skuggar och valmars-kläder, men dermed döllier du intet din dygd, derföre ästu ändå värd en crona. Du kan icke emotstå ödet: det har beslutat at Sigurd Rings son skall äga dig til drottning, oc at de yfverborna konunga-släkter skola här stamma af din blod. Af dig skola komma inglingar och tatlingar, bönder och folkungar, vasar och palatiner,[1] hvilka hela verlden icke nog skall kunna vörda; men effter du, som en hög person, vil likväl vara ringa ansedd, måste du veta, at i de senare tider skola komma ringa menniskior, som ändå villia vara högt ansedde, så at the som icke åstunda högre nam, titul och värde än de förtiena, lära snart kunna räknas. Så olikt blir den tidens sinne emot ditt. Dig tyckes väl nu at titt guld är lika dyrbart, fast det giömmes i mörkret, men då skall man utropa sitt glas för ädelstenar, sina svin för elefanter, sin fogde-safft för kongeligt blod och sina små namn för heders-titlar. Man älskar då så högt sit eget, at man intet vet med hvad strek man skall pränta och utrita sina kära namn, då de skola skrifvas. Den ena dömmer effter sig sielf huru den andra är sinnad, därföre skall smickran taga öfverhanden, och falska titlar skola flyga i lufften så tiockt som stofft. Det kan änteligen lidas, at mången, ehuru arm han elliest är, synes få sitt uppehälle af högre caracter hvarmed han antingen kan mätta sin ährelystnad eller sin

[1] pfalzgrefvar.

hustru, som äfven måste näras af fåfängan; ty mannen kan ha sitt försiktiga öga på det tilkommande, nemligen at få stå så mycket hederligare i sina eller sina barns personalier, upfyllandes således med caracter, det som fattades i förtienst, och qvinnan kan förblindas af det närvarande, nemligen at få sitta högre up i lag, botandes således med förträde det som brister i beröm, i hvilket konstiga grep äfven många männer intet gifva något fruentimmer effter; (och måste du dess utan veta, min läsare, at hon offta kan bidraga til riksens inkomster, hvilket kloka män hafva iackttagit) men det lärer icke skiäligen kunna lidas, at många af det släktet skola tilbörligen tilvålla sig de titlar som dem icke tilkomma. Dessa orden, Aslaug, som til äfventyrs af sagorne blifva framförde, hörer du af den, som icke är rädd, fast alla den tidens titul-giruge ville gripa til sina caracterizerade vapn. Några adelsmän tyckas icke vara gode nog, om de icke få kallas baroner, fast än utom matrikelens vetenskap. Nåds-titulen blir klistrad på alla röda byggningar och mer än allmän giord. Ofrälsefolk måste då för allting bruka märken och signeten med hiälmar och afdelningar som adel. Adeliga jungfrur af medelmåttige vilkor mena sig ingen ähra hafva, om de icke få heta fröknar. Hvar och en präst måste ofelbart heta magister, antingen han blifvit promoverad i bond-gästebud eller på parnassen. Hustrur, som en tid förut med heder hette kära mor, få då alterationer, om de icke blifva hälsade för fruer eller madamer. Hvar och en skrifvare, som fått en stor peruque, en grann klädning och förbehållande mine, skall heta secreterare. En hop bokhållare bli icke stinne nog, om de icke få heta camererare, några kladdräknare, igenom hvilkas händer knapt 100 plåtar åhrligen roulera, skola änteligen heta bokhållare och några ymkeliga fogdar, som på sina säterier knapt hafva nyckel til en spanmåls-bod, måste heta inspectorer. Hvar och en gesäll, ja, hvar och en bönhås[1] vill heta mästare. Öfverheten i landet lärer nödgas, at ibland de anseenligare uprätta rang-ordningar, elliest skulle högfärden så utvräka ordenteligheten, som öfverflöden utskifflar penningarne. Det blefvo dig förlångt, Aslaug, at afhöra all den tidens högmodiga nedrighet och nedriga högmod. Var nögd, at du icke sielf är så sinnad, och at du lefver så lång tid förut.

Printzessan suckade, steg up, gick hem, bortlade sina vallkläder och beredde sig at jaka til den stolta ynglingens kärlek. (Nu kan jag känna igen henne, nu vet jag hvem hon var lik, fast hon giorde der med intet annat, än rätt och ärbart.) Hon tackade gudarne för uplysningen i sitt göromål, och at hennes öron intet voro skapade til at höra de omtalte titlarne.

---

[1] fuskare.

Än jag, min läsare, som tycker at denna spådomen träffar in på vår tid. Hvad tror du väl om min dristighet? Månne jag intet för omaket får alla våra guldsmidde apor på halsen? Dock, kan skie de besinna sig, efter det icke lärer vara mödan värdt at bestrida mig: i fällt mot större auctorer kunna de inlägga större ähra.

Öfver bönen Fader vår.

Fader vår, som från det höga
  ned i minsta vinklar ser,
anse med et nådigt öga,
  hvad nu i mitt hjerta sker!
Du, som med et finger hvälfver
  himlens krafter, blixt och dön,
fast all verlden för Dig skälfver,
  hör den minsta matkens bön!

Hjelp et solgrand vittne bära
  om din magt i smått och stort!
Tag af stoftet evig ära,
  Du, som alt af intet gjort!
Änglar, helgon, himlens magter
  prisa Dig i ärans famn;
låt i våra låga trakter
  helgadt bli ditt höga namn!

Kungar, magter falle neder
  för din thron, din sannings ljus!
Krossa ondskan, bygg din heder
  på vårt stolta intets grus!
Du, som aldrig ser din like,
  stört' all gudom utom Dig,
och låt jorden se ditt rike,
  dygdens frid och lastens krig!

Du, som himlars lopp kan styra,
  styr et ringa djurs begär!
Vi, som i vår blindhet yra,
  se ej hvad oss nyttigt är;
godt från ondt vi rätt ej skilja.
  Unn' oss ej vår falska frögd:
ske ej vår, men ske din vilja
  då är jag med alt förnögd.

Sökom ej bland sorgsne dagar
  gods, som öker våra fel.
Milde Gud, om Dig behagar,
  gif oss vår afskilda del!
Gif oss blott en daglig föda!
  Men i samvets paradis
lagom lycka, lagom möda,
  oss til näring, Dig til pris!

Synden oss i stoftet dränker,
  at, om Du ej rädda vil,
lagen oss i afgrund sänker:
  höga kärlek, gif oss til!
Efter nåden med oss handla,
  som vi handle med hvarann,
och din rätt i nåd förvandla,
  genom verldens Frälserman!

Om Du, Gud, ditt verk vil pröfva,
  låt det i din mildhet ske,
att ej medgång oss må söfva,
  motgång ej förtviflan ge!
Led oss ej på glatta branter,
  om Du ej styr våra fjät:
Hjelp oss se på alla kanter
  blodets giller, verldens nät!

I hvar vrå förderfvet följer
  det uplysta, svaga djur;
ja, vår ovän mest sig döljer
  i oss sjelf, i vår natur.
Fräls oss från så mycken plåga,
  Du, som alt vårt inre vet,
och låt gnistan slutligt låga
  af ditt ljus, din härlighet!

Ur Aprilvärk om vår härliga tid.

Stor sak i forna dagar
och i den gyllne tid;
vår ålder mig behagar,
han är mig skön och blid:
om själen ej har styrka,
så blir dock kroppen fet,
och verlden får nu dyrka
en ädel veklighet.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Ack, mina dumma fäder!
Om I dock hade sedt
vår lefnad, mat och kläder,
vår höga smak och vett,
jag tror, I skulle blygas
och på ert plumpa vis
i magen öfvertygas
om våra paradis.

Jag vet ej hvart de famla,
som er för gamla ta;
nej, vi ä' rätt de gamla,
den äran få vi ha.
Vår verld sig nu beropar
på ålder, klok och stolt;
I voren unge glopar,
då verlden gick i kolt.

I lefden som i dvala,
enfaldigt, fromt och fritt:
knapt visten I omtala
det kära mitt och ditt.
Er rang, er plats, ert bästa,
alt lät'n I gå förbi,
och hvar en var er nästa,
som skapad var som I.

Men at man så förliktes
förtjänar näplig tack.
På gods ej mycket sniktes,
der mäst var fattigt pack.
Der kunde ro ej fela,
ty den om intet rår,
har ingen ting at dela
och sällan trätor får.

Der blott förtjänsten lyste,
der var strax adlig hjälm;
och den blott skrymtan hyste,
den var hos er en skälm.
Den blott til dygd var födder,
den var af kunglig blod,
och fast han kom från slödder,
så togs han dock för god.

Er vänskap gick som tjuren
den dumma stråten fram.
Månn' vår har den naturen?
Nej, bort med sådan skam!
Vi ändre tro och sinne
tolf gånger på et år:
i dag är man ur minne,
der man haft nåd i går.

At fint och höfligt drilla,
at byta färg och hamn,
det hölls bland er för illa,
alt nämdes vid sit namn.
En klok fick heta kloker,
fastän han godsint var;
en toker hette toker,
fastän han purpur bar.

I lag med slika dumma
en ringa spis man fick,
der must och mjöd och mumma
var deras bästa drick;
knappt kunde man en frossa
af deras rätta få,
och knapt med drycken lossa
förståndet ur sin vrå.

— — — — — — —

Ack, dumma slägtregister!
Ju mer jag på er ser,
ju mera blir jag bister,
jag gråter och jag ler.
Jag ser på edra kläder,
hur dumt en tröja skars,
och hur det gröfsta läder
af sjelfva prinsar bars.

— — — — — — —

Nej, nu fins det som skapar
habile, galant, poli,
och mer, som gamla knapar
skull' ta för trolleri.
Hör på vår glans och heder:
jag ser med alt behag
vår vän Lysanders seder,
hans lefnad natt och dag.

När han om midnatt söfves
från spel och dans och sus,
månn' då ej sömn behöfves
til dagens högsta ljus?
Då väcks han up af drängen,
som nyss fått dager se,
och simmer matt ur sängen,
at ta sitt goda thé.

Sen plär hans omsorg blifva
en stund i hemligt råd,
hvar han skal bäst fördrifva
sin dag i ro och nåd.
Sen denna sorg är sluten,
är alt hans qval förbi;
mer blir ej hjärnan bruten:
hans dag är sedan fri.

Var stolta goddagssälle
då klär sig mångaleds,
och skrämer stackars Pälle,
om alt ej står tilreds.
Hans råck ej någon jäfvar,
som mode och goût förstår,
och kring om axlen sväfvar
et konstladt, pudradt hår.

För porten man framdrifver
et rullande palats,
dit herren varsamt klifver
och tar en myndig plats.
Två kampar gå och vörda
en pälsad buses hand,
och bakpå står en börda
af pack med röda band.

Ack, middag, som nu nalkas,
du rör min fina smak!
Båd' hog och tunga svalkas
af mången artig sak;
knapt vet man hvad man äter,
och magen, ögats tok,
at hjärnan lydigt mäter
sin kraft at vara klok.
— — — — — — —

När nu Lysander hinner
en tima öfver tre,
han näplig sig påminner
dem han har lofvat se:
I vägen han intager
et mägtigt caffehus,
der mången sitter svager
utaf sitt gårdagsrus.
— — — — — — —

Sen far har till Donzella,
sin största frögd och skatt,
hos hvilken högst plär gälla
en galonerad hatt;
der hvisslar lilla sprätten
en framdel af en air,
och gnolar den menvetten,
som ny vid hofvet är.

Bland tusen smickerpilar
och kärleks tungomål,
en stund så hastigt ilar,
som samvet' hos en snål.
Vår vän måst ut at åka;
han stadnar vid et bord,
der mynt och lappar språka,
men folket knapt et ord.
— — — — — — — —

Til könet jag mig vänder:
Florinda, kära kom!
Hvad mån de gamla fränder
skull' dig väl tyckas om?
De skulle på dig gapa
och undra hvad natur
i verlden nu kan skapa
så snälla, täcka djur.

Jag vil ditt lif omtala:
Dock nej — hvad är det mer?
en sådan ljuflig dvala
du sjelf ej vet och ser.
Den intet har at göra,
är mäst i sagor rar.
Hvad skal jag då omröra? —
En dag är alla dar!

Du klär dig stolt och snäller,
se'n du har vaknat sent,
och för din spegel ställer
din samvetsfråga rent.
Sen gör du middagssvängen,
och reser staden kring;
sen spel, sen mat, sen sängen:
Det är ju ingen ting?
— — — — — — —

Du kan i sällskap blänka
med ganska dunkla ljus,
du slipper djupt at tänka,
förnuft får der ej hus:
Man talar blott om väder,
visiter, krämpor, mat,
om giftas och om kläder,
och alt i sqvallerprat.
— — — — — — —

Så qvick är också kraften
af våra lärdas vett;
den gamla visdomssaften
var grof och dracks med svett;
all mjölken i sin maga
det snåla snillet drog —
nu plä' vi gräddan taga,
och dermed ha vi nog.

Till högden kan man svinga
hos oss med ringa flit,
man lyser nu med ringa:
med namn och blott credit.
Man är ej det man säger:
en dräng är herren lik;
fast man en fyrk ej äger,
så syns man likväl rik.
— — — — — — —

Ja, alt har annat väsen,
än i de gamlas dräkt;
vårt lif bland blomstergräsen,
som källan, skyndar täckt.
Man lefver som man finner,
bland nöjen tusendfalt;
man dör så godt man hinner,
och dermed är det alt.

Si så, I gamla drakar,
tag' nu ert pris igen;
här sen I edra makar
och edra öfvermän!
Alt det I kunnen skryta,
det är af edra barn:
med er at vilja byta,
det vore guld mot skarn.
— — — — — — — —

Engsövisan,

ur gamla handlingar öfversatt på nu brukeligt språk.

Stolts Ingeborg hon var den fagraste mö,
som nånsin gifvit riddare plågor;
hon uppföddes hos en frände på en ö,
på Engsön vid Mälarens vågor.
Til hofva[1] är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var hertug Erik, kung Ladulås' son,
han sade til stolts Ingeborg, sin fränka:
"Jag har min förstinna, om henne är jag mon;

[1] vid hofvet.

men eder jag Engsö vil skänka."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Stolts Ingeborg uppstiger från taffelen vid,
hon tackar hertug Erik, sin frände:
"Här vil jag ock ogift tilbringa min tid,
som ingen i verlden mig kände."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Så velen I här ogift tilbringa edra dar,
min fränka, I veten ej ert bästa:
I kännen herr Håkan, den riddare så rar,
med honom vil jag eder fästa."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var herr Ambjörn, den riddare båld,
hans hjerta det skalf och det riste;
han hade länge önskat den jungfrun i sitt våld,
fast icke stolts Ingeborg det visste.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Stolts Ingeborg gick up uti höga lofts bur,
hon fälde sina modiga tårar:
"Så skal jag mig gifta emot min natur?
Nej, aldrig jag herr Håkan utkårar.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Ack, om min frihet skal undergå lag,
och jag få en man vid min sida,
om jag dock fick välja den efter behag!
Herr Håkan jag aldrig kan lida."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var herr Håkan, den riddare rask,
han tackade hertug Erik så färdig;
han steg på sin häst, och sade med brask:
"Jag är denna lyckan väl värdig."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Herr Ambjörn han kunde ej tåla det bång,
han gjordade sin Tyrfing vid sida,
och up i förgyllande sadel han språng,
han börjad' mot herr Håkan at rida.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Och hör du, herr Håkan, hvad jag säger dig:
Stolts Ingeborg bör du ej vinna;

och förr än du tager den jungfrun från mig,
förr skal min röda blod rinna."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och hören I nu alle, som lyden härpå:
här började splittrorna flyga,
och jorden hon skalf under kamparne grå,
och huggen de voro så dryga.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

De slogos i timmar, de slogos i tre,
och ingen kunde segeren vinna;
men ändtelig tumla' herr Håkan på sne',
hans röda blod började rinna.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Det fall hertug Erik så illa upptog,
han tog på sitt svärd uti vrede:
"Herr Ambjörn skal dö, innan sol går i skog;
I hofmän, I varen nu rede."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Herr Ambjörn han vände sin häst i den stund,
han ville det löftet ej sanna;
han flög öfver berg, han sam öfver sund,
på hinsidan Kolmor'n han stanna'.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Han red sig til Bjelbo, han steg af sin häst,
att få fru Ingrid Ylfva rådfråga:
"Och hören I, fru Ingrid, I råden mig bäst,
hvad jag väl härefter skal våga."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var fru Ylfva, den högvisa fru,
hon var en Sibylla i norden,
hon sade: "herr Ambjörn, så lycklig är du,
din slägt skal blomstras på jorden.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Och hörer du, herr Ambjörn Sixtenson:
all välgång kan jag dig lofva;
stolts Ingeborg skal om dig blifva mon,
och på hennes arm skal du sofva.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Och Engsö tillika med henne du får:
der skal du ditt slägte plantera;
så at af din blod i mång' hundrade år
sku herrskap på Engsö florera.
Til Hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Båd' Sparrar och Trollar och Possar och fler,
på guld och på dygder så rika,
och alt bli förnyadt, då verlden der ser
gref Carl och grefvinnan Ulrica.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen,

"Och hörer du, herr Ambjörn, lägg från dig din glaf,
herr Håkan blir af dina vänner:
han är icke död af de sår, som du gaf:
sitt fel han godvilligt erkänner."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var herr Ambjörn, han gladdes med fog,
han tackade fru Ingrid med ära,
han skickade två svänner norr öfver skog,
hans bud till hertug Erik att bära.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Hell, säll, hertug Erik, I sitten i fred,
herr Ambjörn sin hälsning eder sänder.
Han hoppas, att I ären honom ej vred,
ej heller något örlig upptänder."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var hertug Erik, jag säger för sann,
han kunde ej herr Ambjörn umbära:
Han var Sverjes drots och en ypperlig man,
som värd var belöning och ära.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"I säjen, herr Ambjörn min hälsning, med Gud,
hans vänskap jag högt månde skatta;
men sjelf må han skaffa sig den unga brud:
jag vil mig dermed ej befatta."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Herr Ambjörn han ville ej ha bättre svar,
til Engsö hans häst månde svinga:
"Stolts Ingeborg har hvarken mor eller far;

dock vil jag henne ej tvinga!"
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Herr Ambjörn han axlade kappan grön,
til jungfruburen månde han upstiga:
"I sitten i fred, stolts Ingeborg så skön,
min kärlek kan jag er ej förtiga.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Jag har mina suckar upptäckt med behag
för källor och skuggrika lundar;
jag kan utan eder ej trifvas en dag,
eder hand är alt hvad jag åstundar."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Stolts Ingeborg hon virkade det röda gull,
hon rodnade på kinden den sköna:
"Herr Ambjörn, I hafven städs varit mig hull;
men skal jag så dyrt eder löna?
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Jag ärnade på Engsö, så fri för besvär
och utan at min frihet bortspela,
bland hundrade holmar och fagra skär,
mina dagar i högtider dela.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

"Men efter I mig från herr Håkan har frälst,
och efter jag er oro kan lindra,
och efter jag vil äga er aldrahälst;
så vil jag eder önskan ej hindra."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och det var herr Ambjörn, hans hjerta fick ro,
han gick för hertug Erik med gamman:
"Och hören I, min herre, jag är eder tro,
fästen mig med er fränka tillsamman."
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och hertugen svarade med vänligit tal:
"Din önskan vi gärna tillstädje."
Och bröllopet stod i höga lofts sal,
och Engsö blef uppfylt af glädje.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Kung Birger var sjelf tilstädes den gång,
och drottning Margreta den rara,
och Vesterås biskop och riddare mång',
och fruer och jungfrur så klara.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Från Aspön och Fogdön och rundt om den trakt
förgyllande bartser[1] här blänkte;
man tror ock at sjelf herr Håkan med prakt
sin sorg uti dryckshornet dränkte.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Och solen gick ned öfver Fagerön,
och Granfjärdeu stod som en spegel,
och jorden bar frukter och himlen var skön,
och stranden var prydder med segel.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Så hafve vi nu qvädit på gammal sägn
om dem, som nu stoftet bepryder:
Vår Herre välsigne och tage i sitt hägn
det herrskap, som Engsön nu lyder.
Til hofva är stolt, men Engsön har tusende nöjen.

Herdaqväde.

En Celadon gaf frögderop,
då han med sin herdinna
fann på et skrin uti en grop:
"Nu skal du bli grefvinna!
Och jag så stor och mägtig man,
att ingen själ tör knysta!
Min sann, det går ej längre an
at krypa i det tysta.

Til nästa riksdag låter jag
mitt sköldemärke sväfva,
då skal jag göra dunderslag,
at hus och bärg sku bäfva.

[1] ett slags små fartyg.

Farväl, min hjord och tysta fält,
I trän och gamla stubbar,
farväl, mitt bo och usla tält,
gemena tomtegubbar!

Jag är ej mer er Celadon,
nej, annat må'n I veta;
hans nåd, herr Celadondrion,
vil jag härefter heta.
Min nymph, hvad säger du derom?
Du plär mig vara trogen.
Kom, Melicerta, kära kom!
Nu är vår lycka mogen."

"Ack, Celadon! hvem skulle trodt",
sad' nymphen Melicerta,
"så mycket buller skulle bodt
i et så stilla hjerta!
Betänk vårt lugn och sälla bo,
gack i dig sjelf tilbaka.
Monarcher sucka för vår ro,
men få den sällan smaka."

"Nå, Melicerta, kära du,
hvad vil ditt snack betyda?
Du blir ju strax en mägtig fru,
kom, kom, du måste lyda,
men et jag ber: när man oss spör,
hvi verlden oss betager?
Så säg, at jag det tvungen gör,
och at du mig bedrager.

Du vet, at sådant bör en man
städs på sin hustru skylla:
det står en flicka bättre an
sin hederslystnad fylla.
Säg du, när folket hör derpå:
vår ringhet gör dig smärta;
då vil jag sorgligt svara så:
betänk dig, Milecerta!"

"Jag tjänar dig, min Celadon,
i alt hvad dig behagar;
men, stackars karl, som ej är mon
om våra sälla dagar!

Vi lefve ju et kongligt lif
i våra tysta krokar:
vi le åt stolta tidsfördrif
och högvälborna tokar.

Du räknar vist för ingen ting
at fri och älskad vara!
Hör, alla lunder rundt omkring
på våra toner svara!
Ej skakar onåd våra trän
och grumlar våra brunnar;
för oss ej böjas falska knän,
ej eller smicker-munnar.

Vårt namn är tyst, och slätt och rätt:
men då kan det bäst vaktas.
Den oss föraktar, ach, hur lätt
kan den af oss föraktas!
Vår dag är från bekymmer fri,
vår natt är full med nöje.
De storas fall gå oss förbi
med et föraktligt löje.

I vårt palats man slipper fram
för kjortlar och drabanter;
vi höre skrik af våra lamm,
men ej af supplicanter.
För höga miner, skarpa ord,
stå vi ej städs på nålar.
Vi dränke alla tungors mord
i våra nectarskålar.

Vår mjölk och smultron stå oss bi,
när rangen gör oss kranka;
partiers vrede stille vi,
när gröna ärter vanka.
I kamp med ägg vi döme rätt,
hvem mer är fast i stolen:
Sanct Niclas eller Mahomet,
jordklotet eller solen."

"Ach, Melicerta, tig! jag dör,
der intet högre vankar.
En själ i stoft mig ömkan gör
med så gemena tankar.

Nej, hit med din beredda katt,
han skal dukater hysa!
Här up, mitt skrin, med all din skatt!
Jag vil i heder lysa.”

Vår Celadon slog locket op,
det gick förutan dyrkar;
men ach! hvar blef vår herdes hopp?
Han fann der fyra fyrkar.
”Jag ser”, sad’ han, ”att bladet vänds;
min nymph, jag har gjort illa.
Farväl, ers nåd och excellence!
God, dag, min herde lilla!”

Den som vil behaga alla.

I en trägård stod en lilja,
frisk och hvit och utan fläck,
som var af en hjertlig vilja
at af allom synas täck.
Vid den stolta solens möte
gaf hon glans af prägtig färg,
och i nattens ljufva sköte
lukt, som qvickte ben och märg.

Vid Auroras morgonväkter
stod hon färdig i en blink,
och vid vestanvädrets fläkter
gaf hon mången nådig vink.
Ganska mildt hon syntes buga
för hvar färla,[1] för hvart bi;
ja, man tror, den minsta fluga
kunde här ock lycklig bli.

När nu detta jordens smycke
hölls för kronan i vårt land,
vann hon äfven männ’skans tycke —
tils hon vissnad’ i dess hand.
Söka hjertan til sig draga,
är väl prof af god natur:
men den alla vil behaga,
är dock et olyckligt djur!

[1] fjäril.

Hedvig Charlotta Nordenflycht.

(1718—1763).

Ur Den frälsta Svea.

Första sången.

Rätt under nordens pol, der Carlavagnen lyser,
och der naturen en mångfaldig fägring hyser,
så skön och präktig på den gröna blomsterbädd,
som hurtig, frisk och täck, i snö och is beklädd;

Der bor en sköldefru, den fagresta i Norden,
hvars heders namn är känt kring hela vida jorden.
Vid skog och rike berg hon slagit ned sit tjäll;
för grannar stor och fri, samt hemma nögd och säll.

Från tidens början drar hon sina stålta anor,
dem hon har sedan prydt med dygd och segerfanor;
kring verdens bästa del hon vidgat ut sin tron;
i krig hon haft sin lust, och Svea heter hon.

Det var en tid, då det än brukades på jorden,
att tala utan konst och kännas uppå orden,
i verdens barndom, då enfaldighet och tro
var tidens största skatt och folkens bästa ro.

Naturlig nödtorft var den rikedom, som söktes,
en lysten åtrå ej med plågsam möda öktes,
fåfängan hade än ej delat ut sin lag,
och äran var då en; men ej af många slag.

I denne gode tid var Svea ännu fredlig,
stark, sparsam, frisk och nögd, uppriktig, vänfast, redlig;
med dessa dygder född, hon så uppammad är,
at än hon några strek, på åldern, af dem bär.

Men hvarje tid har dock sin brist, sit visse öde;
med lystnan voro då de frie konster döde,
en grof okunnoghet i vett och seder låg,
så länge ingen drift steg upp i mänskans håg.

Men sedan högmod feck de spake sinnen reta,
at uti öfvermagt en blodig ära leta,
då dödde friden bort, och konster växte opp;
den yra Svea straxt til strids och vapen lopp.

Hon klädde sig i jern och lärde sig så strida,
at uti blodig konst har ingen gått så vida;
kring hela verden gaf hon grymme mandomsprof,
och största rikens magt blef hennes händers rof.

Ej raske männer blott i hjelm och brynja lyste.
Man såg en skönhets här, som idel grymhet hyste,
med späde armar dra et hvast och blodigt spjut,
och skjuta dubla skott från hand och ögon ut.

Så var den svenske art för fosterlandets ära;
alt vekligt lägges bort, och qvinnor vapen bära
de kämpar gå i järn och jungfrur uti stål;
så dyrt och ädelt var det höge ärans mål.

Et grymt och vågsamt mod var då den tidens heder;
ty vishetsljuset. som till sanna äran leder,
var icke än uptändt, för kalla nordens folk,
som satte äran i en grym och blodig dolk.

De röjde dock et mod, som ej för faran bäfvat,
en drift, som, altid fri, til store ting har sträfvat,
som högste målet sökt, fullkomligheten nått,
ej gerna nedrig väg, för vinst och lycka, gått.

Då var det Sveas pris, at vara stor i grunden,
när hon med segerrop har uppfylt jorderunden.
En annan tid går in: hon tar et ljufligt skick;
men modet strålar dock ur ögats minste blick.

I några hundrad' år, se'n hon kring verden ströfvat,
i fegd och bardarlek de stolta kämpar öfvat;
sin styrka drar hon in uti sit egit land,
och knyter så i frid et sält regeringsband.

Hon fostrar i sit sköt de barn och store söner.
dem hon och deras dygd til tronens välde kröner.
Med himlens rena tjenst, med lagar, dygd och rätt,
de bättra hennes fel och yre lefnadssätt.

Hon kallar det då last, at land och städer härja:
mot oförrätt och svek hon endast drar sin värja,
och hon, som långlig tid i konsten öfvad är,
går sällan hem ur strid, at hon ju lager bär.

I et så lykligt skick den ädla Svea hvilar:
än skärper hon sin plog, än hväss hon sine pilar;
än tar hon seglet och än spola i sin hand;
hon är beqväm til alt, hvad båta kan des land.

Naturen henne har så stora gåfvor delat,
at om hon sjelf uti des rätte bruk ej felat,
har aldrig brist och nöd, fast mindre utländsk magt,
en sådan mägtig fru i tvång och träldom bragt.

Men hennes olyksrot uppväxer vid en källa,
hvars ådror tårka ej, men synas än upqvälla
med samme starke lopp, som i de forne da'r,
då Svenskes afund grund till Svenskes ofärd var.

Hvad hård och sälsam art, at mot sit egit strida:
den grymhet sällan går bland vilde djur så vida.
Et lejon aldrig än et annat lejon ref,
och med en mordisk klo från rof och kula dref.

Men ack! at Sverges barn den olyksvanan burit,
från längste tider bort hvarsannars ro afskurit,
för split och enskylt agg upoffrat stad och land,
och sålt sin frihets väl i främmand magt och hand.

En frukt på frodig gren i mogne färgor prålar,
af jorden drar han must och kraft af solens strålar,
han skötes jämt och står för lysten hand i fred,
när, af en hemlig mask, han vissnad faller ned.

Så har sig Svea ock med modig arm försvarat
mot magt; men sällan sig för dolde nät förvarat.
Oenighet och hat ha tynat hennes kraft;
hon värste fiender i egit sköte haft.

Uppå de nordske fält, som tidt i blod ha simmat,
der fordom skarpa svärd och blanke sköldar glimmat,
är mången utländsk krok af inhemsk hand utstäld,
mång svensker hjelte är af egne landsmän fäld.

En Måns med listig hämd sit lands försvar kulkastar,
han dräper Engelbreckt; och fruktsam afund hastar
med Erik Puke til en hård och neslig död,
som halp at draga det ur tvång och träldoms nöd.

Snart sig förräderi i våldsam eld uptände:
Nils Stensson,[1] Danskas vän, fast Svenska kungens frände,
sit egit fosterland han fylte up med blod,
som göts vid Venerns strand och blandads med des flod.

Så har sig folk mot kung och släkt mot släkt upphäfvit,
på egne snaror bygt och olycksgropar gräfvit:
i raseri och hämd hvarandra stört omkull,
för afunds galla, som dem alla giftat full,

Min sånggudinna, hålt! du är för svag at tåla
så blodig färg, hvari du tänker Svea måla;
hon mins väl sjelf sin nöd, och egne fosters svek,
tyranners falska tro och grannars hårda lek.

Pass på, at räkna up de fordna jämmerns tider;
hon har af dem det styng, som än i bröstet svider:
men tekna, om du kan, dess olyksursprung så,
at hon må röras sjelf, och det kan motstånd få.

Andras tycke, en osäker grund.

Mit sinne, hvarför röres du
af andras dom och tycke?
Blif vid dig sjelf och lär dig nu
at ej för högt och mycke
på fåfängt rykte gifva akt,
som städse vexlar om sin lag;
det står dock ej uti din magt
at lefva alla til behag.

Det är en ganska slipprig grund,
på andras tycke bygga,
och uppå ryktets lösa mun
sin lefnadsregel trygga.

[1] N. S. Natt och Dag var svåger med kon. Karl Knutsson. men tog parti för kon. Erik af Pommern.

Den, som för blott beröm och pris
vil stränga dygdevägen gå,
han tör få röna afundsris
och tröttna, förr'n han börjat på.

Sök fram din rena skyldighet
ur blindhets mörka gömma,
och följ du den, när du den vet,
låt verden sedan dömma.
När du fullkomlig insigt får
i all den pligt dig ligger på,
och den med allvar förestår,
dig ingens domar skada må.

Du vet en farlig tadelsot
har alla tungor smittat,
och ingen har fullkomlig bot
för denna sjuka hittat.
Men at du sjelf ej må bli krank,
du måste kännetecknet sky;
din lefnad ställa utan vank
och aldrig dig om andra bry.

Om då din oskuld blandad blir,
låt ej dit uppsåt falla;
ty afund, som blott laster sir,
kan dig ej dygdig kalla:
förakta det, men blif ej rörd
och utan högmod trösta dig
utaf dit hjertas vittnesbörd,
som en gång skall förklara sig.

Låt derför både ondt och godt
dig til förbättring blifva;
när du om dig har tadel fått,
så vil dig ödet gifva
ett nytt tilfälle att i dig
en sann ransakning ställa an;
betänk hur tiden ändrar sig —
dig alt til nytta lända kan.

Sommar-ro.

Täcka tid, som muntrar alt,
och i dig alt ljufligt sluter,
lif i kulna sinnen gjuter,
du mig roar tusendfalt.

I min tysta enslighet,
dit ej storm el' oljud hinner,
jag et lugn, en stilhet finner,
som ej mången skatta vet.

Långt från verldsens buller skild,
i min låga jorde-hydda
bli ej mina sinnen brydda
af en svekfull lyckas bild.
— — — — — — — — — —

Om jag saknar prakt och ståt,
det fåfängan kallar nödigt,
har jag nödtorft öfverflödigt
utan bry och afvundslåt.

All naturen offrar sig
at förlusta mina tankar;
vilda skogen sammansamkar
nöjen til at roa mig.
— — — — — — — — — — —

Vid en bäck, som sakta går
och från höga klinter störter,
samlar jag de gräs och örter,
som förnyas år från år.

På den gröna blomsterkrets
jag naturens skönhet skådar,
hvart et blad min tanke bådar,
til förundran mångaleds.

Klippans spits ej är så brant,
at min fot dit up ju hinner,
der jag nöjsam utsickt finner
ända bort åt hafvets kant.

När jag dit har ögon sändt
och får se de flockar tåga,
som sit lif för vinsten våga
på det falska element;

Ömkas jag vid alt vårt vett:
mänskan, för at lifvet nära,
tycks här döden sjelf begära,
villigt sig i faran gett.

Lyckans trälar lika så
uppå verldsens haf sig kasta,
för et flycktigt väder hasta
de til qvafs i djupet blå.

När jag såleds i mit sinn'
andras yrsel får betrackta,
bringas jag at troget ackta
uppå egen åtrån min.

Ljufste Corilas. som gått
från de skiftand' sommardagar
till de Eliseiska hagar,
der du evig sommar fått,

Vänta mig, min herde kär!
Snart jag ämnar dig få möta,
at et heligt nöje sköta,
der all dygds belöning är.

Afsked från verlden

vid en häftig sjukdom.

Så är min frihetstima här,
som min förlåssning med sig bär,
den jag så länge efterlängtat:

så får min själ sit ursprung nå,
och ståftet til det ståftet gå,
til hvilket det så hjärtlig trängtat.

En kort och bitter lefnadstid,
i tviflan, oro. sorg och strid,
har jag förnött på denna runden,
och går nu i det glada hopp,
de tviflans mål at lösa opp,
som ingen kan för'n sista stunden.

Det enda, mig här fägnat har,
en obeskriflig kärlek var
til min utvalda, ljufva maka;
hans lefnad var mit glädjebröd,
hans bortgång var min vissa död:
då feck jag dödsens början smaka.

Nu syns mig döden ej mer svår:
för den, som högst af nåd består,
som öfver alt sig mildt förbarmar,
jag kastar mig i vördnad ner,
mig i hans magt och vishet ger:
jag hvilar i hans kärleks armar.

Uppå den graf, som sluter in
min makes ståft och askan min,
skal man vårt kärleksminne sätta:
en ädel kärleks högsta mått
på jorden var vår bästa lått:
i himlen få vi nu den rätta.

Dorillas qväde.

Frihet, min frögd, du min gudinna,
unna mig i din skugga bo!
ungdom och oskuld hos dig finna
    lugn och ro:
kärlekens nöjen snart försvinna,
    bäst de gro.

Fjärran jag sett hans falska snara,
fjärran den eld, som alt förtär;
men aldrig än den nögder vara,
    som är kär:

skydda mig, frihet, at förfara
    hvad det är!

Tirsis för mig det band berömmer,
prisar den vällust kärlek ger:
af honom sjelf tvärtom jag dömmer,
    när jag ser
sinnenas oro, som han glömmer
    qväfva ner.

— — — — — — — — —

Därför jag tror, at denna branden
qväfver, båd' minne, mod och vett:
herden, som söng vid klara stranden
    alt i ett,
tiger nu, se'n i kärleksbanden
    han sig gett.

Kärlek kan sig ock snart förbyta,
flyger så lätt, som svalor små;
som säfven uppå vatnet flyta,
    i vår å, —
dem minsta år-tag sönderbryta
    och nedslå.

— — — — — — — — —

Långt mera lust i skogen vanka,
där mina får i skuggan gå;
se, hur sin mjölk af modren samka
    lammen små:
af sådan kärlek mina tankar
    nöge få.

När som mit spel om aftonstunder
härmar de öma foglars bröst,
och väcker up från närmsta lunder
    echos röst:
finner jag i menlösa under
    ro och tröst.

Därför — fly, kärlek, med din båga!
Jag har dig för min ovän nämt:
gack med din flärd, din lust och plåga,
    lösa skämt!
mig har din blick, din första låga
    redan skrämt.

— — — — — — — —

Astrild.

Astrild nyss i gräset lekte,
efter vanan yr och glad;
just när han en blomma smekte,
ville fingra hennes blad,
blef han oförmodligt stungen
af den lilla honungsungen.

Til sin mor han lopp med tårar,
ropte: jag förlorad är!
Mig en vingad drake sårar,
giftet redan hjertat tär;
ach, hur grufligt han mig stinger —
hvarför straffas då mit finger?

Venus sad': kan du så qvida
för et styng utaf et bi,
säg, hvad menar du de lida,
som af dig förfölgde bli?
kan så liten tagg dig röra,
döm, hvad dina pilar göra!

Herdesång.

Ach, tystna täcka foglehop,
du roar mig ej mer:
min herdes röst af echos rop
mig större hugnad ger.

Jag utan honom ensam går,
ej hörs hans ljufva röst;
at jag med klippan tala får,
är nu min enda tröst.

Min klagan jag för skogen bär.
när luften blifvit sval.
Den mörka skuggan tjänlig är
at dölja ömma qval.

Här vallar herden sina får
och gläds åt bärgadt hö;
se'n Damon med min hjord ej går,
syns den af trånad dö.

Med blomster, som oss våren ger,
herdinnan pryder sig.
Se'n Damon dem ej plåckar mer,
de växa ej för mig.

Jag ofta dalen genomfar
at söka där min vän;
en sol går bort, min sorg blir qvar,
ty Damon dröjer än.

Vid källan fåfängt väntar jag,
tils månan runnit opp;
hur mången natt och långsam dag
bedragit mina hopp.

När västanvädret rör et blad,
när foglen ömsar gren,
mit öra lyss — i tankan glad
jag famnar Damon re'n.

Ach, skynda Damon til den ro,
som pröfvad vänskap gier;
hvad gagnar mig din dygd och tro,
när jag dig sjelf ej ser.

Siskan och näktergalen.

Siskan kom til näktergalen,
den hon vänskap svurit har,
gråtögd, vred och rörd hon var.
Vest du, sad' hon, nyss i dalen
var jag på en foglafäst,
det jag ångrar tusend gånger;
tänk, man tadlar dina sånger,
och de skiönsta alramäst.
En på drillen lyte lade,

sade, at han faller trögt;
en, at sången går för högt.
Ändtlig spolen myndigt sade:
hela rösten jag försmår;
tacka vil jag Trastens tunga,
lärkan kan ock äntlig sjunga,
så at sången man förstår.
Men mig mäst til ifver rörde
otacksamma gökens spel;
aldrig utaf dig jag hörde,
at du sigtat andras fel.
Deras gåfvor du berömmer,
lemnar heder i sit mått,
icke eller den fördömer,
som ej någon stämma fått.
Hvi skal du så lindrig vara
om de andras sång och tal?

Därför — hördes foglen svara —
at jag är en näktergal.

Af Epigram.

Nu är en gyllne tid i våra sälla dagar:
man kommer genom guld till alt, hvad man behagar.

Döm lindrigt andras fel, så sker dig samma rätt,
var ädel, mild och öm i ord och lefnadssätt.

Om vi ej sjelfva voro svaga,
och hade brister på vår del;
vi skulle ej om orätt klaga
och harmas öfver andras fel.

At aldrig nöjen dig må brista,
lär nyttja dem på måttligt sätt;
du brukar alla nöjen rätt,
när du kan alla nöjen mista.

Et qvickt och bittert skämt i sälskap mäst behagas,
men vakta dig för tungans fina mord;
sälg vänskap, dygd och frögd ej för et artigt ord,
och låt dit hjerta ej utaf dit vett bedragas.

— — .

Gustaf Philip Creutz.

(1731—1785).

Ur Atis och Camilla.

Skaldedigt i fem sånger.

— — — — — — — — — — — — — — —

Re'n våren i sit sköt en liflig värma bar,
naturen väcktes up, hon i sin ungdom var.
Man såg kring alla fält, at vintrens välde lyktat,
at glädjen rest sin thron och jordens sorger flyktat.
De ljumma sommar-regn förnya menskjans hopp;
ur jordens mjuka famn de locka örtren opp;
af värmans spända kraft de tunna knoppar klyfvas,
och re'n med täta löf de lugna skogar yfvas.
Til skogs-gudinnans pris en högtid firas skall.
Nu börjar dagen gry och nattens magt är all:
än darrar månans sken på böljans hala yta;
men hastigt ljusets flod från öster börjar flyta;
de mörka skuggor fly och stjernan bleknar af;
re'n strömmar purpurn ut på himlens mörkblå haf;
de svarta molnens bädd förbyts i röda skyar;
nu ljungar solen fram och verlden sig förnyar.
Den svala nattens dagg, som sig til blomstren sänkt,
har på de späda blad en mängd af perlor stänkt;
det höjda ljusets glans från bergens toppar faller,
och solens spridda guld sig blandar med cristaller.
Man himla-bågens färg kring fälten stråla ser;
hvar blomma ur sin kalk åt fjäriln nektar ger.
En samlad balsam sprids at sig med luften blanda,
och förs i hvirflar kring af morgon-vädrens anda.
Re'n svärma luftens folk kring deras gröna hus
och stämma deras sång ihop med aspars sus.
Naturen tyckes dock sin största fägring sakna;
Camilla syns ej än ur sömnens sköte vakna.

Ifrån sin oroliga sömn uppväckes då Camilla, Dianas prestinna, af sin väninna Doris, för hvilken hon omtalar en ängslande dröm. D. söker lugna henne och uppmanar henne att göra sig i ordning till gudinnans högtid till en början genom ett bad.

Hon dock med mera frid til nästa källa hastar,
i hvilken lagrens löf sin gröna skugga kastar.
Af vatnets återsken dess grenar lysas opp,
der ljuset vilse far uti des brutna lopp.
Man ej kring källans brädd en slipad marmor finner;
naturens enfald här på konstens upror vinner.
Här sprutar ingen bild en bågig ström til skyn,
som sällan sinnet rör, fast han förblindar syn.
Man blott naturen ser, hon straxt til själen hinner;
en bullrande cristall på perle-sanden rinner,
och böljan silad är af sjelfva helsans gud.
Camilla lägger af vid källans brädd sin skrud:
hon sig uti des sköt en ljuflig svalka bådar.
— — — — — — — — — — — — — — —

Hon ändtlig källans sköt med saknad öfvergifver,
och lik en guda-magt ur böljan stiger opp,
i hvita linnen svept, så rena som des kropp;
hon sina mörka hår med band af rosor binder,
hvars färgor måla sig så friska som des kinder.
I en så menlös drägt hon fram til lunden går,
som en förnyad pragt af hennes ankomst får.

Men snart med lätta steg hon up från höjden hinner,
der i en helgad skog gudinnans rökverk brinner.
des öga blir förtjust, at kring om negden se,
der skogar, berg och fält en blandad målning ge.
Hon ser en vidsträckt flod som glada ängar sköljer.
Ibland sin stolta gång han bakom höjden döljer;
men straxt han stjäl sig fram at famna om en ö;
nu åter spegel-lik han vidgas til en sjö;
sist, längst vid himla-bryn, han minskas til en strimma,
der fälten blekna bort uti en ljusblå dimma.

Men ögat råkar här en mera liflig pragt.
alt ler, alt gläder sig i denna sälla trakt.
På denna klara älf, hvars yta vädren krusa,
man ser en täflans-ban dän, snälla båtar brusa.
Förbi en vasrig strand de stinna segel fly,
med flöjters ljufva spel och under årors gny.
Den tunga roddarns bröst af ärelystnad gäser,

när för des snabba köl den brutna böljan fräser.
Lik pilen i sin fart han genom vatnet skär,
och lycklig den som främst på våta fältet är
Men hastigt stranden vins, man ser en idog skara,
som fängslat böljans folk uti en rutig snara.
Der åter hvimlar fram en fri och sorglös hop,
som jordens frukter bär med dans och sång och rop.
En lycklig herde-flock naturens oskuld målar,
han offrar mjölk och bär i blomsterkrönta skålar.
Man ser at glädjen sjelf förljufvar herdens tid,
des rikedom består i helsa och i frid.
Du sälla helsa, du, som föds af bygdens nöjen,
du första ursprung är til lekar och til löjen!

Men dalen synes re'n beprydd med hundra tält;
en talrik mängd af folk betäcker dessa fält.
Et långsamt buller hörs, som utan reda mumlar,
liksom när dundrets vigg långt utur negden tumlar,
och blott et brutit dån kring himla-brynen går;
ell' som när hafvets våg mot toma stranden slår,
re'n skaran samlad är som sig til upbrott gifver,
och til Dianas lund i häftig svallning drifver;
så på de öpna fält när vädrets ilar rå,
man ser den höga säd i långa vågor gå.

Främst för en jägar-tropp den unga Atis lyser.
Den frihet och den eld, han i sin upsyn hyser,
en ljuflig blandning får af ömhet och behag,
och skönhet teknas här med djerfva pensel-drag.
En fläckig panther-hud hans lena kropp förvarar,
der ungdoms spädhet sig med manlig styrka parar;
hans anlets glada färg en brunhet öfverfar,
der solens strålar lekt och vädret spelat har.
Uppå hans friska kind sit purpur blodet stänker;
hans obetäckta hals af liljans hvithet blänker;
en stolt och reslig växt hans skapnad vördad gör.
Än har ej Atis rönt den kraft som hjertat rör,
som kan en ljuflig eld i unga ådror sprida;
han ofta ömhet känt, men blott för dem som lida.
Hans kalla hjelte-bröst et otamt hjerta bär,
och Atis hela själ uti hans ögon är.
— — — — — — — — — — —

Nu stormas templets port af offer-skarans här;
Camilla visar sig och alt förblindadt är.
Den unga Atis blir förundrad och betagen,

förtjusad och bestört och in i själen slagen.
Han gripes af en magt, som all hans vördnad drar;
det är den första gång han nånsin bäfvat har.
Han lugn, hans spotska köld, alt i en hast försvinner;
han gudars majestät uti Camilla finner;
et enda ögnablick hans själ förvirrat har,
och för Diana sjelf han denna nymfen tar.
"Gudinna," ropar han, "som skyddar dessa trakter,
dit rum lär vara främst bland alla himla-magter,
ty re'n jag tilber dig, för'n jag din dyrkan lär;
jag känner at din thron i allas hjertan är."
Han tystnar, sina knän han för Camilla böjer;
til sin gudomlighet han sina händer höjer;
hans anda som förtärts i suckar brister ut;
när på hans villo-drift Camilla gör et slut.

"Jag blott en dödlig är," hon svarar helt förfärad.
"hur kan en guda-magt, som är kring verlden ärad,
som dagens ljus med sig i sjelfva mörkret för,
en ödmjuk skapnad ha, som til en menskja hör?
Så snart Diana syns naturen häpen bäfvar."
Hon ville säga mer, men hennes stämma sväfvar;
det ord hon stafvar fram på hennes läppar dör;
ty hon har Atis sett, han hennes öde gör.
Uti et menlöst bröst, som dygd och ömhet röra,
der ingen tanka ges, som änglar ej må höra,
den första eld som tänds straxt griper själen an;
förnuftet strider ej, det hvarken vill ell' kan.
Camilla vet ej af at hennes hjerta brinner;
des ögon Atis se, och tankan Atis finner;
hon redan glömmer alt, som intet Atis är;
och re'n et evigt sår hon i sit hjerta bär.
— — — — — — — — — — — — —

Ur templet Atis går och der sin sällhet lämnar;
förundrad, tankfull, stum, han vet ej hvad han ämnar.
Han ryser för den eld som han i skötet bär,
des verkan känner han; fördold des orsak är.
Han efter frid och lugn i mörka kulor letar,
och tror at dagens ljus hans oro mera retar;
men mörkret mera skygd åt Atis plåga ger,
och han Camillas bild på löf och klippor ser.
Ibland kring skog och fält han flyr och vilse sväfvar;
men för hans hvassa spjut ej björnen mera bäfvar.
Hans koger uttömdt är och slänger mot hans bröst;
hans hundar sorgsna gå och känna ej hans röst.

När ändtlig hjertats tyngd naturen öfverhopar,
med en försvagad röst til slut han ömkligt ropar:
"ach grymma kärleks gud! jag börjar känna dig,
så är det då din eld som har förlorat mig?
Och du Camilla, du, som först har väckt min låga,
du lefver uti frid, du vet ej af min plåga.
Mån himlen aldrig vil, at du min sällhet gör?
Nej Atis! vet du ej hon til Diana hör?
— — — — — — — — — — — — — —

Så snart som verldens bloss vid österns portar brinner,
uti Dianas lund hvar dag man Atis finner;
hans plåga föder sig och växer ständigt der.
Camilla märker grant, hur högt hon älskad är:
hon tröstlös hade dödt om ej hans hjerta brunnit;
hon nu förtviflad är, at hon hans hjerta vunnit;
hon söker efter köld, den hon ej finna vill;
och ville glömma bort at Atis varit til.
Des sinne fylles up af glädje och af fasa;
fast Fröjas lågor re'n i hennes sköte rasa,
hon dock Dianas hämnd för sina ögon har,
och ifrån Atis syn hon sig i skuggan drar;
men straxt hon glömmer sig och efter honom söker,
och när hon Atis ser han hennes fruktan öker.
Han är så full af sorg at han ju tröstas bör;
mån väl et vänligt ord Diana vredgad gör?
Hon talar honom til, men i sin själ förskräckes,
och tror at himlens hämnd af detta ordet väckes.
— — — — — — — — — — — — — — — — —

På Atis' bön lofvar Camilla att möta honom i en lund, där de båda älskande få tillfälle att förklara sin kärlek för hvarandra. Men just som detta skett, straffar dem Diana med att låta en "svart och giftig orm" stinga Camilla. Atis utsuger dock giftet ur såret, och Camilla vaknar åter till lif.

Men lifvets strålar re'n på begges ögon stöta;
på en gång öpnas de och straxt hvarannan möta.
Det är den största skänk som himlen oss kan ge,
at få med dagens ljus det som man älskar se.
Bestörtning, glädje-skri, och suckar dem förvilla:
man endast hör de ord: "min Atis! min Camilla!"
De tro ej hvad de se, de frukta skiljas åt,
och liksom smälta bort i nöjen och i gråt.
Om deras späda lif de sina armar linda,
at, om de dö på nytt, sig in i döden binda.
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Min Atis, ropar hon, mit lif, mit enda väl!
Du gör mit väsen nytt, och du rår om min själ!
Uti de dödas land jag redan hade flyktat,
och dagens sälla ljus för mig var evigt lyktadt.
I töken och i rök jag gömd och insvept var;
men Atis, jag din bild til sjelfva afgrund' bar.
Min saknad lefde än, jag min förtviflan följde;
millioner skuggor sågs, som töknet öfverhöljde,
förgäfves jag bland dem din vålnad sökte opp,
när til Tartarens[1] djup jag fördes i mit lopp,
der mord och samvets-agg i alla själar rasa,
der ständig döds-kamp föds utaf en evig fasa.
Tartaren blef bestört så snart jag viste mig;
des jämmer vid mit qval sågs liksom sagta sig.
Ja, de fördömdas hop, uti et haf af lågor,
af ömkan rördes up och glömde sina plågor.
Mit rop mot deras skri et fasligt samljud gaf.
Jag ville störta mig i denna pino-graf;
men för des grymma svalg en dunkel förlåt breddes;
jag af en mägtig hand ur lastens boning leddes
och fördes til de rum, der dygden hvilar sig.
Min Atis, tänkte jag, här bör jag finna dig.
Men fåfängt var mit hopp, de Eliseiska parker
mig syntes utom dig blott torra ödemarker.
Min vålnad ökte ej de sälla dödas tal,
som i en evig frid förglömma lifvets qval;
jag ensam med min sorg i glädjens hemvist stridde,
och fast et himla-ljus en allmän klarhet spridde,
så kringgafs dock mit rum utaf en töknig sky,
och för min sorgsna hamn sågs alla skuggor fly.
Förskräckt jag sökte mig för gudars åsyn gömma;
jag drack af glömskans flod, men kunde dig ej glömma;
din målning segerfull blef qvar uti mit bröst.
Til slut man ropar mig, jag känner Atis röst.
En hastig välfning sker, alt som en dunst försvinner;
straxt öpnar sig min syn, och det är dig jag finner.
Min Atis! du är här, kan något felas mig?"

— — — — — — — — — — — — — — — —

Knapt lyktas dessa ord, när från de klara fält,
der dundrets gud sin thron vid verldens polar ställt,
en blidkad guda-magt sig ned til jorden sänkte,
som bars uppå en sky der tusen stjernor blänkte;

[1] underjorden.

kring detta ljusblå moln en strålig mantel flöt,
som mot vår dunkla jord saphirens färgor bröt.
I luftens vida fält sågs Nordens flammor simma,
och med et sagta sus i tusen skiften strimma.
Det var Diana sjelf som uppenbarad blef.
— — — — — — — — — — — —

Alt uti tysthet sönk, Diana ändtlig' talar:
"Camilla, säger hon, jag all din oskuld ser,
och himlen är tilfreds, han dig åt Atis ger."

Epigramme.

Bathyllus kläckte vers, ja tusen på en dag,
fast de til tårtors bruk och annan nytta gömdes.
Jag vet ej af hvad slump hans rika åder tömdes:
en morgon fant han sig så öfvermåttan svag,
til qvällen hant han ej et enda rimslut finna.
Förgäfves svettas han at få en tanka fatt;
at gifva läsarn sömn har han en sömnlös natt.
Til slut han ömkligt skrek: hjelp vitterhets gudinna!
Minerva var tilreds at röra'n med sin staf,
des uggla med sit skri et ömkligt omen gaf.
Poëten kunde ej sin glädjes ifver hämma,
brast ut i dessa ord, fast med en rosslig stämma:
"O mägtiga Phebus, du stora Apollo!
vittra Muser! I som på Parnassi höjd bo,
I ro skolen af mig, heder och beröm röna;
ty nu har Minerva lofvat hjessan min kröna:
odödeligheten sjelfver mig står til båds" — — —
Han ville qväda mer, men rösten honom felar.
Minerva drog på mun: "en sådan hjelp jag delar,"
sad' hon, "åt alla dem som skrifva mig i trots."

Gustaf Fredrik Gyllenborg.

(1731—1808).

Ur Landt-qväden öfver Årstiderna.

Vårqväde.

— — — — — — — — — —

Ur solens vagn den milda våren
på fält och höjder stiger ner,
der lärkan, som har ögnat spåren,
den första helsning honom ger.
Vår glädjes tolk, på lätta vingar,
än snörrätt sig i vädret svingar
och fyller himlen med sit ljud;
än syns ur högsta skyar falla,
at landtman ut til syslor kalla
med blida dagars förebud.

Nu göken hörs, han hörs allena.
Hvad samljud i hans dubbla ljud!
Hvad flöjt med toner mera rena
kan blåsas op för vårens gud?
I skogen der han sig betäcker,
han hela fogel-skaran väcker,
men från des qvitter skiljes än.
Så hördes, Amphion![1] din lyra
i sorlet af Thebaners yra
och kändes af sit ljud igen.

Se Flora, som i vårens sköte
är lifvad på sin bleka bädd,
och redan vid et älskadt möte
i blå och hvita sippor klädd.
Ur mörka tufvan gräset sticker
sit raka spjut, och knoppen spricker,
som vårens gula förstling bär;[2]
behaglig i det gräs han blandas,
och med den ljufva lukt han andas
för tvenne sinnen lika kär.

---

[1] Amphion, en son af Zeus, berättas hafva vid befästandet af staden Thebe genom tonerna af sin lyra satt stenarne i rörelse.
[2] Primula veris, oxläggan.

Än snön i djupa fårors stängsel
betäcker åkrens späda hopp.
Men brodden snart ur brutna fängsel
sit gröna hufvud reser opp.
Än döljer skogen hvita fläckar,
som lösas op i ljumma bäckar
och få af skuggan intet hägn.
Än is i bergens refvor döljes;
men vintrens lämning undansköljes
af täta dugg och strida regn.

Vid hvarje regn, hvad blida strålar
bland ångor af et vattnadt land.
Natur! du årets ungdom målar,
du går på nytt ur skaparns hand.
Gån växter op! Er våren lockar.
Gån menskjor, djur, gån stängda flockar
ur trånga tjäll, ur mörka hus!
Likt verlden ur des första töken,
I gån at fylla jordens öken,
at hämta dagens sälla ljus.

Gån ut at nya väsen lifva!
Åt kärlek våren helgad är.
Se! jorden sjelf at fruktsam blifva
af landtmans hand sit frö begär.
Han fältet ingen hvila lämnar:
än under billen jorden rämnar,
än välfves kornet i sin graf.
Sin stjert en flitig ärla vippar
och hämtar i den mull hon trippar
de maskar plogen dager gaf.

I skogen som af sånger ljuder
jag drages af förnyad lust.
Mig tallen der sin safva bjuder,
och björken der sin läckra must.
De gamla granar våren röna,
som lyser op det mörka gröna
med späda knoppars purpur-fjäll.
Sin vildhet klippan sjelf förbyter
och i sin famn af våren skryter,
som blomstrar på des mjuka fäll.

— — — — — — — — — — — — — — —

Mig vårens spår i hagen leda,
der björk och lind och asp och al

sit mjuka ris i täflan breda
och knoppen öpnar sina skal.
De späda löf ur fängslet titta,
men snart i dagen hoptals spritta
och veckla ut sit stolta krus,
som unga hjonlags bon betäcker
med skuggan ner i dalen räcker
och flägtar med et sakta sus.

Här de beresta tranor svärma,
som i de södra länder bo,
men dragne af en ljuflig värma
sig ej så nära polen tro.
Hvad ordning syns i denna kretsen!
Anförarn sjelf far främst i spetsen,
hans härar inga faror sky.
De hvila tryggt i sina gårdar,
en vaksam utpost lägret vårdar
och väcker dem vid minsta gny.

Vid våra hus vi länge saknat
en liten glad och trogen gäst,
men nu hon ur sin dvala vaknat,
sit runda bo vid taket fäst.
I hafvets djup hon tåligt hvilar;
men ur sin graf med nöje ilar,
när himlen åter synes blid.
Ach! kunde vi des sällhet hinna,
vår olycks-dag i dröm försvinna
och lefva blott vår glada tid.

Du har åt böljan andrum gifvit,
du värmans far, du ljufva vår!
på hafvets slätter flygtigt drifvit
en is som tärs i dina spår.
Nyss såg jag der hans holmar flyta
och sig mot klippan sönderbryta;
nu isens tunna spånor ser,
der lätta vattu-foglen hoppar,
sin lystna näbb i vågen doppar
och åt sit rika byte ler.

— — — — — — — — — —

Jag til den glada ängen hamnat:
hvad lycklig ändring skönjes här!
Nyss köldens armar henne famnat,

nu i sit sköt hon våren bär.
Så enkan den en brudgum gläder,
har aflagt sina sorge-kläder,
i dem hon redan flyktig var:
på hjessan strålande i dagen
ur dokets djupa fängsel dragen,
sit ställe blomman återtar.

Du segrar, vår! Du från det höga
din thron i lägsta dalar ser.
Din pragt förblindar ej vårt öga,
men ingens pragt behagar mer.
Du lyser oss med milda strålar,
din högsta prydnad oskuld målar,
du kröns af blomster, vårens gud!
I dem dit ljufva väsen andas,
de utan konst af tycket blandas
och tynga ej din lätta skrud.
— — — — — — — — —

Vinterqväde.

— — — — — — — — — — — —
Sit välde vintren fåfängt stiftar
och öfvar ut sin stränga magt;
sin skådeplats naturen skiftar
emellan bergens vilda pragt.
Här alstrar hennes brutna hvila
de stormar, som kring jorden ila,
hvars yta käns ej mer igen;
och här hon andas i de strömmar,
som rusa ner med lösta tömmar
at vittna det hon lefver än.

Med bäfvan jag de rum besöker,
der hon sin dolda verkstad har,
och flodens dimma kring mig röker,
i det hans fängsel öpnadt var.
Ur is och snö, som hjessan hölja,
hans silfver-vågor trappvis skölja
en klippa som til molnen går.

Jag skyndar öfver svall och hällar
och mellan brott af hvita fjällar
cyclopers svarta läger når.

Hvad dån af vädrens skarpa läte,
af strömmars fall och tordöns slag!
I vintrens famn och djupa säte
hvad lågor födas natt och dag?
Här odlas Sverges guld och styrka,
det järn en svensk är född at yrka,[1]
som väpnat oss mot tyranni,
vårt rykte fört i alla länder;
ach; måtte det i svenska händer,
som fordom, evigt vördadt bli.

Mit öga in i skogen bryter,
som fast af hvita tält betäckt
ännu af sommarns målning skryter
uti sin evigt gröna drägt.
Hvad hugg des tysta boning skakar!
En reslig tall vid roten brakar,
och jorden darrar vid hans fall.
Han måste dö at sedan äras;
han får af stolta böljan bäras.
och hamnars prydnad blifva skall.

För dagens ljus härinne döljes
en björn, som i sit ide väcks.
Han af et mordeskri förföljes,
af hundra munnars sorl förskräcks.
Han bister fram på fältet rusar,
men omges der af vilda busàr
som törsta efter bjessens blod.
En i sit gap han redan sugar,
en med sin ram til marken trugar,
men såras sist af jägarns lod.

En ädel ifver honom bränner,
han mot sin stolta ovän går;
sin död han re'n i bröstet känner,
men krafter af sin plåga får.
Af hämnd hans mörka ögon brinna,
han i sin död vill segrar vinna

[1] bearbeta.

och få et hjelte-värdigt slut;
han vård och skärmar söker tvinga,
men hvassa spjut hans hjerta stinga,
der sista ifren forsar ut.

Hvad krig på närmsta sjö beredes!
Med väpnad hand är böljan väckt;
en not som under isen ledés,
har sina vida armar sträckt.
En braxen der förgäfves döljes,
han ner i lägsta djup förföljes
och med sit sällskap fångas opp.
Lik Sparten, som gaf aldrig vika,
han heldre fängslas vill tillika
än skiljas från sin kära tropp.

Nu fram i dagen noten tågar
som vattu-riket plundrat har,
men lufts och böljans kyla plågar
den hand som tunga nätet drar.
At värman väg til fingren leta
och op ur friska hjertat reta
man händer nu mot händer slår.
Du yngling mångens afund blifver,
som eldad af en ljuflig ifver
din älskarinna värma får.

En yfvig gran ur jorden ryckes
och släpar der sin fälda topp;
hans vida rot i vaken tryckes,
der Svenska cedren reses opp.
Med ärestoder isen siras,
i hafvets grottor freden firas;
des ungdom, som man gifvit fri,
med böljans slägte oss försonar.
Men hvad en mägtig granne skonar,
skall nya segrars ämne bli.

Vår sol i skogen gått at döljas
förrän jag dagen ändad tror;
de hvita fälten öfverhöljas
af afton-skuggans glesa flor.
I spåren, som til hyddan leda,
sit täcke natten börjar breda,
der jag om vägen oviss far.
Men nu et ljus man fjerran skådar,

och snart en bunden husvakt bådar
at skenet ej bedrägligt var.

Jag föres i en landtmans hydda,
som i palats sig aldrig trängt;
men glädes at en nödstäld skydda,
för den sin port han aldrig stängt.
I verldens vrå ännu man möter
hos er, I barn af tappra Göther,
den gästfrihet, de gamlas dygd,
som fåfängt lyser hos den rika,
men går från hjertat ut tillika
i famnen af vår stilla bygd.

En klufven gran här inne sprakar,
och rummet af dess sken förgylls.
Man sig kring vida spislen makar,
med glam och sagor tiden fylls.
En sig en älskad granne väljer,
och när han hårda björken täljer,
han hennes namn i virket skär.
En hemlig blick hon honom sänder,
när ullen mellan hennes händer
i hundra lyckor virkad är.

Men ljusen tändas, julen firas.
Med sparsam lefnads öflerflöd
en landtmans bord för vänner siras,
med dem han delar nöjd sit bröd.
Kom matta stads-bo! Kom at blandas
med bygdens folk, om du vill andas
en glädje okänd i din verld;
men lemna der dit falska löje
och smitta ej et menlöst nöje
med smaken af din tomma flärd.

Den skörd, som varit åkrens heder,
men under slagan blifvit mjuk,
man på den hårda tiljan breder
och dansar på den gula duk.
Än hvarje par sig särskildt svingar,
än i en ring sig skaran tvingar,
och än man sväfvar i en rad,
som sig i hundra hvirflar kröker:
man spelets ljud med sången öker
at göra dansen mera glad.

Af hvad för sken är jag betagen?
Hvad dager går i norden opp?
Hvad låga kring om polen dragen
med färger skiftar nattens lopp?
Vid himlens bryn et moln sig höjer,
jag der en flammig båge röjer
hvars låga brister häftigt ut.
Strax ser jag hela molnet tändas
med strålar, som mot strålar vändas
och kastas liksom blanka spjut.

Men snart din fulla pragt du hyser,
du låga! som min undran väckt.
En krona högst på fältet lyser
med sken åt alla ändar sträckt.
Rubiner och smaragder stråla
från hennes ring och himlen måla,
som sig i nattens sköte ser
med ljusets mantel öfverdragen
och missnöjd vid en rand af dagen
sin rika prydnad öfverger.
— — — — — — — — — —

Ur Verldsföraktaren.

Den unga Lisidor, som användt all sin möda
at få de lärdoms-ljus,[1] som rena tankar föda,
som verlden och des lopp i böcker endast sett
och med förfarenhet ej odlat op sit vett;
han tänkte, för at gå sin väg med minsta fara,
at alt deri bestod at lärd och dygdig vara,
at utan ärlighet man ingen ära vant,
och tungan skapad var at endast tala sant,
at laster voro troll med höga horn i pannan,
at sysla och förtjenst ej skildes från hvarannan,
at lagen som et berg på fasta grunder stod,
och vänner voro folk, som våga lif och blod.
Med dessa tankar fyld han in i verlden träder
och af en gyllne tid sig första veckan gläder.

[1] kunskaper.

Han sig i vänners famn med öpna armar ger;
af Platos sälla land han här en afbild ser;
i våra ämbetsmän han dyrkar Aristider;
Astrea bland oss bor at styra våra tider;
hos hvem som talar högt han vördar Catos mod,
och Mälarn är förbytt i Pactols[1] rika flod;
i minsta kämners-rätt han ser Areopagen.
Men stackars Lisidor! hur blef han ej bedragen,
när ytan borta var, som lekte för hans håg,
och i den bästa verld han idel dårar såg.
Han tänkte genom dygd att lyckan blef benägen,
at ryktet skyldigt var at bana honom vägen.
Han viste ej hvad fjät man för sin ära gick,
och at man skicklighet i höga trappor fick.
Sin morgon kunde han i förmak ej förlora,
och utan nedrighet[2] han umgicks med de stora;
han under deras tak den torra sanning bar,
som illa blef bemött der hon en främling var.
Vid hvarje last han såg sin sträfva röst han höjde,
och om han ändtlig' teg, hans upsyn honom röjde;
han sökte dåren op, at truga'n at bli klok,
och ville ha sin verld så dygdig som sin bok.
Sin Iris sökte han med stränga läxor vinna,
och sedo-reglor gaf, när han begynte brinna.
Förtjusad ropte han: ert sqvaller dödar mig!
Ach! at er täcka mun skall så förnedra sig!
På hofvet bragte han en ny och löjlig lära,
at smickran, lögn och fjäs, är nedrig väg till ära.
På torget talte han om samvet, dygd och mod,
tre gamla Göthska ord, dem ingen mer förstod.
Men snart han varse blef, at man hans nit ej skötte;
och ofta för et ord han med sin välfärd bötte.
Man i hans djerfva tal förmycken galla fant,
och hvad dem mest förtröt var att han sade sant.
Med sina kunskaps-ljus han ej i sällskap lyste;
och fast man för hans dygd en billig vördnad hyste,
fans hon ej passa sig för sådan tid som vår,
då man vill ha en dygd, med den man pruta får.
Än kunde Lisidor sin sinnes-ifver gömma.
Han ville sin förtret i vänners sköte glömma:
han var med litet nöjd, med frihet och med bröd;
förnuft och vänskap var hans enda öfverflöd.
Men sina vänners flykt han äfven måste röja,
han kunde ej med hopp och löften dem förnöja.

---

[1] Pactōlus, en guldförande flod i Mindre Asien. [2] ɔ: låghet, kryperi.

Hans tysta arbetsrum ej lyckans tempel var,
dit hopen trängde sig och sina hjertan bar.
Med nya tide-rön han fylde snart sin lista.
At andras falskhet se han altid var den sista,
han i det längsta teg och sökte dömma väl.
Men när han ändtlig' ser moralen, som et gräl
til skolan visas bort at tomma hjernor söfva,
at näpplig sken af dygd man tyckes mer behöfva,
at ock en skamlig färg de bästa upsåt få,
at ädla tänkesätt til hospitalet gå;
förtretad, rörd och matt han all sin kyla mister
och med en billig harm i dessa orden brister:

Hvar skall jag få et rum, der jag må lefva fri
och af en galen verld ej känd och retad bli,
der ingen trugar mig at matta infall höra
och för min ädla tid hos dårar räkning göra,
der ingen gata fins som drar mig från min bok,
at se en prägtig vagn som för en lycklig tok,
der jag ej nödgas skall at följa verldens yra,
de usle verktyg se som hennes öden styra,
der för mit tänkesätt jag ingen gör besked,
och, när jag missnöjd är, får vara det i fred.
Jag bör i tid betänkt på någon fristad vara;
förgäfves har jag sökt med oskuld mig försvara,
hon med sin ödmjukhet åt ondskan vapen ger
och packet tror ha rätt at trampa en des mer.
At menskjors vördnad få, man måste dem förakta,
och sig för mensklighet som för en svaghet vakta.
Man ej des milda språk med tårar tala må,
men pock och trug och hot, det kunna de förstå.
Med löften, lögn och skryt, man måste dem förtrolla,
med köld och höflighet dem långt ifrån sig hålla.
Man måste stöta folk, ej känna någon skam,
alt heligt trampa ner, om man vill komma fram.
Kan sådan lefnads-art et ädelt sinne gläda?
Skall jag i järn och stål mit ömma hjerta kläda?
Nej, för'n med någon konst jag mig beväpna lär,
jag i en öken flyr, at vara den jag är.
— — — — — — — — — — — — — — —

Vår unga Lisidor sit afsked redan skref,
när sin förtrogna vän han hastigt varse blef.
Det var en verldslig vis, som sökte se och lära
och kunde dårars fel med köld och styrka bära.
I hydda, i palats, han lefde lika fri

och hade klädt i skämt en sund philosophi.
Af lifvets flygtighet han kunde nöjet draga
och ville med sitt vett ej reta, ej behaga.
Af stora verldens sorl han ej i dvala föll,
men i en veklig tid sin stränga dygd behöll.
Han sökte med sin köld vår ynglings hetta svala:
"Ach vakna," ropar han, "utur din tunga dvala,
låt dina gåfvors ljus i dagen tränga fram
och icke skymmas bort af skolans mörka dam.
Du har et öpet fält at dina dygder öfva,
mot lastens yra svärm bör du din styrka pröfva.
En enda oförsagd kan skrämma hennes här,
hon äger ej et mod, som blott i dygden är.
Var säker på dit vett, du segrar om du vågar,
du dina pligter vet blott du ditt hjerta frågar.
Låt dåren qvälja sig och klandra på sin lott,
du har ju lycka nog, då du kan göra godt.
Hvi vill du ej din hand åt blinda menskjor läna?
Du börjar älska dem, om du dem börjar tjena.
En svag och vanlig dygd är städs til ifver böjd,
men ömka lasten sjelf är philosophens höjd.
Än har du icke känt de menskjor du föraktar:
på verldens skåde-ban den kloka dem betraktar.
Der blottar menskjan sig och röjer hvad hon är,
du känner dig ej sjelf för'n du dig pröfvat der.
På denna famle-plats syns alla lustar spela,
som rörelse och lif åt själens gåfvor dela.
På detta täflans-fält fullkomnas mången dygd,
som matt och fåfäng låg i enslighetens skygd.
Fast stundom sorgespel din häpna syn förskräcka,
du flera ämnen ser som billigt löje väcka.

— — — — — — — — — — — — — — —

At äga ro af alt, af alt din kunskap öka,
bör du en tjenlig plats på verlds-theatren söka;
och för at dömma rätt hur skådespelet är,
ej se det långt ifrån, och icke altför när.
Då kan du säkra slut i alla ämnen fälla,
och hvad person du gör med värde föreställa."

"Ach! grymma" svarar han, "du ändrar mit beslut,
mot vänskap och förstånd kan ingen härda ut.
Jag ur min tunga sömn med nya krafter vaknar,
och finner re'n med harm at jag min galla saknar.
Min mörka ängslans natt tycks klarna op igen,
och dagen ljuflig är, så snart jag ser en vän.
Men at jag vanans ok må tåligt kunna draga,

låt mig i enslighet mig stundom få beklaga,
i tanken se det tjäll som all min önskan var
och i en flygtig verld des målning äga qvar.
Jag vill ej mina fel, ej mina dygder dölja,
låt mig mit fria vett, mit trumpna lynne följa.
Låt mig få bannas fritt, mot dårar föra krig,
kort sagdt, at lefva här, låt mig få likna mig.
Jag ej behaglig är, jag vill ock aldrig pråla,
och om jag löjlig syns, vill jag mit öde tåla.

Farväl mit tysta rum! jag vill ur skuggan gå,
ibland et tanklöst folk at nya tankar få.
Farväl du kloka bok! du gagnar mig ej mera,
välkommen galna verld! nu vill jag dig studera."

Ur Fabler.

Korpen och räfven.

På en gren sig korpen sätter
med en ost uti sit näf.
Mindre kräseliga rätter
kunna låcka Mäster räf.
Van at smila, "lilla hjerta,"
säger han, "du mig betar,
glansen af din höga svärta
alla foglars öga drar.
Ville du din tystnad bryta,
skulle trast och näktergal
framför dig ej längre skryta,
i de högsta toners val."
Korpen yfs, det priset gäller,
öpnar näbben vidt och bredt,
och sin frukost snörrätt fäller
i et gap, som står beredt.
När han tror, at berg och dalar
lyssna på hans sträfva drill,
ser han räfven, hvar han skalar,
och sin ost ej mera til.

Bland lögner smickran är det farligaste slaget:
en skälm ej bättre födkrok har.
För honom är en tok i taget,
som tål at man hans vett bedrar.

Grodorna som begära en kung af Jupiter.

Ledsna vid sin republik
grodorna en kung begära;
Jofur[1] trött vid deras skrik,
unnar dem en sådan ära.
Hos sin furste denna flock,
som med lämpa styras ville,
fordrar ej et eldigt snille:
guden kastar ner en stock.

Ner i kärret i sit fall
stocken upprör hela mörjan.
Vattnet drifs mot närmsta vall.
Af en kung, som i sin början
lik en hjelte bådad är,
väntar man de högsta dater,
och at snart bland större stater
pussen figurera lär.

På et buller utan mått
följer tystnad utan like.
Minsta ljud från denna drott
fåfängt väntas i hans rike.
Stocken är hvad stocken var,
förr'n han drogs ur skogens gömma.
Huru länge skall han drömma?
frågas efter några dar.

Steg från steg man närmre går,
skriker i monarkens öra.
Själen tecknar intet spår!
För at sista profvet göra
några våga sig en dag

---

[1] Försvenskning af Jupiter.

rida denna stora kroppen;
efter följer hela troppen,
när man ser at det tar lag.

Jofur! ropas med en röst,
hvad för kung har du oss gifvit,
fötter, armar, hufvud, bröst,
alt af trä har skapadt blifvit.
En orörlig, stum coloss!
Store Gud! gif oss en annan,
en med litet lif i pannan,
en som heder gör för oss.

Fastän hopen utan skäl
klagar efter gammal vana,
Jofur dock, att göra väl,
byter stocken i en trana.
Hvad för majestätlig syn,
när en förste utan like
tycks ur hvassens låga rike
räcka halsen op i skyn.

Men när halsen böjes ner
och en näsvis skara knipes
af den näbb man öpnad ser,
hvaraf bruket först begripes;
då är grodors undran all,
då har hoppet dem bedragit;
Jofur som har miste tagit,
än et byte göra skall.

Blinda hop! är gudens svar,
hvad för kung kan dig behaga?
Du en from föraktat har,
på en sträng du vågar klaga.
Du har en, var nöjd med den,
byten ha ej gjort dit bästa;
önska ej at flera frästa,
oviss hvad du får igen.

Femte eller Gustavianska tidehvarfvet.

1780—1800.

Konung Gustaf III.

Tal till rikets ständer på rikssalen den 21 Augusti 1772.

Välborne, ädle och välbördige, ärevördige, vördige, vällärde, äreborne, förståndige, välaktade, hedervärde och redlige

Gode herrar och Svenske män!

Upfyld af den innerligaste bedröfvelse öfver det tilstånd, fäderneslandet sig nu befinner uti, och tvungen att visa Eder sanningen i sin fulla dag, då riket står på brädden af des fall, bören I ej vara förundrade, om jag i dag intet emottager Eder med de glada känslor, som altid upfylt mit hjerta, då I inför thronen varit församlade. Mit hjerta kan ej förebrå mig, att hafva dölgt något för Eder. Jag har tvänne gånger[1] tiltalat Eder, med all den sanning, som mit kall kräfde, med all den upriktighet, som den rätta äran äskar. Samma upriktighet skal nu föra mit tal, då det framfarne måste uprepas, för att kunna bota det närvarande.

Det är en bedröfvelig, men allmänt känd sanning, at hat och tvedrägt sönderslitit riket. Nationen har, sedan längre tider tilbaka, varit skild genom tvänne partier, hvilka delt henne, så til sägande, i tvänne folkslag, förenade allenast at sönderslita fä-

[1] näml. vid riksdagens början den 25 juni 1771 samt den 1 Juni 1772.

derneslandet. I veten, huru denna söndring födt af sig agg, agget hämnd, hämnden förföljelser, förföljelserne nya revolutioner, hvilket ändteligen blifvit en periodisk sjukdom, som sargat och förnedrat hela samhället. Desse hvälfningar hafva skakat riket för några personers ärelystnads skul; strömmar af blod hafva runnit, än af det ena partiet utgutit, än af det andra, och folket har altid måst blifva offer för misshälligheter, som dem föga angingo, men hvilkas olyckeliga följder de först och mäst kände. At befästa sit välde, har varit de rådandes endaste föremål; alt har måst derefter lämpas, ofta på andra medborgares bekostnad, altid på rikets; då lagen var tydelig, har bokstafven blifvit vrängd, då han uppenbart stritt emot afsigten, har han blifvit bruten; ingenting har varit heligt för en af hat och hämnd upprörd menighet, och villervallan har äntteligen gått så långt, at den mening uppenbarligen blifvit bekänd, at pluraliteten är öfver lag och hade ej annat rättesnöre än godtycko.

Således har friheten, den ädlaste af mensklighetens rättigheter, blifvit förvandlad uti en olidelig aristokratisk despotisme, i det rådande partiets händer, som sjelf varit kufvadt och efter godtycko fördt af några få män ibland dem. Man har darrat vid tidningen af et nytt riksmöte, och långt ifrån at tänka huru rikets angelägenheter bäst skötas kunde, har man endast sysslosatt sig at tilskynda sit parti pluraliteten, för att vara skyddad ifrån det andra partiets laglösa tiltagsenhet och våld. Om således rikets invärtes ställning varit vådelig, huru hiskelig är ej des utrikes belägenhet! Jag blyges at derom nämna. Född Svensk och en Sveriges konung, borde det vara för mig en omöjlighet at tro, det främmande afsigter kunde råda på Svenska män, än mera, at de nedrigaste medel dertil brukade blifvit. I kännen hvad jag menar, och min blygsel är för Eder nog at finna, uti hvad nesa edra misshälligheter nedsänkt riket.

I et sådant tilstånd fant jag riket, då efter den Högstes försyn jag emottog Svenska spiran. I veten sjelfve, at jag ej haft någon möda ospard at förena Eder; jag har yrkat, så i mina tal ifrån thronen til Eder, som eljest, enighet och laglydnad; jag har både upoffrat det, mig enskildt kunde röra, som ock det, hvilket mig som konung kunde vara kärt; inga förbindelser, inga steg har jag funnit svåra och tunga at undergå eller göra, til at komma til et för hela fäderneslandet så helsosamt ändamål. Om det finnes någon ibland Eder, som kan neka denna sanning, han stige frit up!

Jag hoppades, at mit bemödande skulle rycka Eder ifrån de bojor, som utländskt guld och inhemskt hat och sjelfsvåld Eder ville påföra, samt at andra länders hiskeliga efterdömen skulle för Eder blifva en hotande varning; men alt har varit förgäfves. I blefven förledde, dels af edra anförare, dels af eder

egen hämd; alla förmurar blefvo kullkastade, alla aftal brutne, sjelfsvåldet har fritt fått rasa och blifvit så mycket mera tygellöst, som man haft mera bemödande at det hindra; de dygdigaste, de värdigaste, de förnämste medborgare hafva blifvit uppoffrade; ålderstegne, för nit och lång trohet kände embetsmän förklenade; hela magistrater afsatte; ja, ända intil sjelfva folket tryckt, des klagan ansedd för upror, och friheten ändteligen förvandlad i et aristokratiskt ok, olideligt för hvar Svensk man. Den Högste sjelf har synts förtörnad af de styrandes orättvisa. Jorden har nekat sin gröda, och en dyr tid, med hunger och nöd, har tryckt hela landet. Långt ifrån at i tid tänka på bot, då jag deruppå yrkade, hafven I synts mer uppmärksamme at utöfva eder egen hämd, än at tänka på deras hjelp, som Eder befullmäktigat; och ändteligen då nöden tvingat Eder at taga mått för at hjelpa det nödlidande folket, har det varit nästan för sent. På ett sådant sätt har et helt år tillbragts under en för landet ganska tung riksdag, utan at på något sätt vara nyttig. Sedan alla mine föreställningar blifvit fåfänge, och alt mit bemödande varit förgäfves, har jag med sorg öfver mit kära fäderneslands öde, men med stillatigande afvaktat, hvad nationen sjelf skulle tänka om sina fullmäktiges gerningar både emot mig och dem. En del af nationen har burit oket med suckan och klagan, dock med stillasittande, ej vetande hvar räddningen vore at finnas, eller hvad för medel som dertill brukas kunde. I en vrå af riket har man blifvit bragt i förtviflan, och gripit til vapn. I en sådan belägenhet, och då riket, rätta friheten och säkerheten stodo i största fara, för at ej tala om mit lif, har jag ej funnit annan utväg, än, näst den Högstes bistånd, gripa til de medel, som hulpit andra frimodiga folkslag och fordom Sverige sjelf under Gustaf Vasas fana ifrån et olideligt välde och förtryck. Gud har välsignat mit verk, och jag har sett på en gång upplifvas i mit folks sinnen det nit för fäderneslandet, som fordom brunnit i Engelbrekts och Gustaf Eriksons hjertan; alt har lupit lyckeligen af, och jag har frälsat mig och riket utan en enda medborgares förfång.

I misstagen Eder mycket, om I tron, at här sökes annat än frihet och lag. Jag har lofvat at styra et fritt folk; detta löfte är så mycket heligare, som det var sjelfkraft; och det som sig nu tilldrager, skal ej föra mig ifrån en föresats, som ej är grundad uppå nödvändighet, men på öfvertygelse. Långt ifrån at vidröra friheten, är det endast sjelfsvåldet jag vil afskaffa, och den godtycko, med hvilken riket blifvit styrdt, förvandla i en ordentelig och stadgad regering, sådan, som Sveriges urgamla lag den stadgar, och uti min största företrädares tid Sverige blifvit styrdt.

Detta är det syftemål jag endast haft i alt som nu företages; at stadga en rätt frihet, som endast kan göra Eder, mine käre undersåtare, lyckliga, genom säkerhet under lagen och af lagen, i alla edra besittningar; genom frihet i alla lofliga näringar; genom rättvisans ovälduga skipande; genom ordnings vidmagthållande i städer och å landet; genom sorgfälligt bemödande til befrämjande af allmän välmåga; genom des nyttjande i rolighet och frid; samt ändteligen genom en ren gudsfruktans bibehållande, utan skrymteri och vidskepelse.

Alt detta kan ej vinnas, utan at riket styres efter en oryggelig lag, hvilkens bokstaf ej får vrängas; hvilken förbinder icke allenast konung, utan ock förbinder på olika sätt ständerne; hvilken ej kan häfvas eller ändras, utan begges fria samtycke; hvilken tillåter en för fäderneslandet nitisk konung at öfverlägga med ständer, utan at de anse honom som en buse, för hvilken de böra rädas, och ändteligen hvilken sammanbinder både konung och ständer uti et gemensamt interesse, som är rikets väl.

En sådan lag, lika bindande för mig som för Eder, är den jag nu Eder skal föreläsa låta.

I lären lätteligen finna af alt hvad jag nu sagt, at långt ifrån at hafva någon enskild afsigt, är alting gjordt för rikets skul, och om jag varit tvungen at visa Eder sanningen i sin fulla dag, har det ej varit af någon bitterhet, utan blott af kärlek til edert sannskyldiga väl. Jag tviflar derföre icke, det I ej, med erkänsla, lären upptaga alt detta, och at I derigenom med mig lären lägga en fast och oryggelig grund til eder sannskyldiga lycksalighet och frihet.

Store och odödelige konungar hafva fört den spira jag nu hafver. Det vore visserligen mera än djerft för mig at vilja på något sätt likna dem; men uti nit och kärlek för Eder täflar jag med dem alla; och då I för fäderneslandet bären samma hjerta, hoppas jag at Svenska namnet skal återfå den ära och den aktning, som det sig i våra förfäders tid förvärfvat.

Den högste Guden, för hvilken ingenting är doldt, Han ser mit hjertas tankar i denna stund; Han sände sin nåd och välsignelse til edra beslut!

Johan Henrik Kellgren.

(1751—1795).

Jordens skapelse.

Det är en sats, hvars spår man finna lär
i alla åldrar, alla länder,
at menskan, sådan som hon är,
med sina qval och brott och villor och begär,
kan aldrig kommit fram ur några goda händer;
alt är förvändt på detta usla klot.
Så är och blir vår gamla klagovisa;
men hur det blifvet ställdt uppå så galen fot,
det vill jag nu enfaldeligen visa:
dock lemnas hvar och en, på skickligare sätt
at denna hemlighet förklara.
Jag är ej theolog — jag vågar ej försvara,
at det är jag som altid äger rätt.

Sen Jofur hade skapt de många verldars skara,
som hit och dit i rymden fara,
förutan irring, om hvaran,
han såg uppå sit verk; och fann det i sit tycke
et så fullkomligt mästerstycke,
som något skapadt verk fullkomligt vara kan:
ty medan Jofur sjelf är ensam och allena
oändligt stor och vis och säll til sin natur,
så följer, at hvart kreatur
i sina gåfvor skall förena
en brist, en ändlighet, en gräns,
hvaraf ett skapadt ting från sjelfva Skaparn käns,
så, med de varelser til antal utan ända,
som Jofurs hand kring alla verldar sått,
det annorleds ej kunde hända,
än at de fått,
en inskränkt lott
af vist och godt.
Men märk, hur väl naturens far förstått
at brist och gåfvor sammanställa,
då med et ringa sällhets mått
de voro dock fullkomligt sälla;
ty vara säll, det är at vara nöjd.
De voro det; de sökte ej at vinna

en lycka til förbuden höjd,
som dem omöjligt var at hinna.
Men med förståndet var ej så:
vid känslan af des brist, de kände sin förmåga
at vida större kunskap nå;
och af en gnista ljus blef snart en vidgad låga.

Alt skickadt var så visligt och så väl:
hvem undrar då om Jupiter fann skäl
at sig i sina verk förnöja.
Och kanske var det nog at värdet deraf röja,
när mästarn sjelf dess duglighet förfor;
ty — Gud förlåte mig — jag tror
(fast alla granskare i verlden deråt skratta)
at ingen säkrare kan skatta
hvad pris ett prisvärdt stycke bär,
än den som sjelf har haft besvär
och skicklighet at det författa.
Men som det klåparns vana är
at hemlighetens skygd för sina verk begära,
då snillet deremot ej nånsin frukta plär
at midt på dagen söka ära;
lät Jofur straxt sin härold budskap bära,
det alla gudars här, af all slags kön och rang,
vid pukors och trompeters klang
i rådet skulle sammanträda
at rum som domare bekläda.
Dem uppdrogs nu fullkomligt rätt,
at skapelsen med stränghet nagelfara
och yttra sig om, hur och på hvad sätt
det eller det bordt annorlunda vara.

När nu, med mycken ståt och pragt
den himmelska areopagen
var samlad på bestämda dagen,
at verldens byggnad ta i akt;
blef hvar och en så högt betagen
utaf den vishet och den magt
som detta stora verket röjde,
at man en allmän röst til Jofurs ära höjde:
Minerva sjelf blef til förundran väckt;
och Venus fann . . . at det var alltför täckt,
Apollo sågs til lyran hänryckt hasta,
och söng, uti en andedrägt,
en episk inpromtu, som tjugu sånger räckt
om damerna ej ropat: basta! —

Och intet ord kritik? — Deri ni er bedrar:
ännu var der en små-gud qvar,
som väntade til slut, at slutligt alt förkasta —
det är ej svårt at gissa hvem han var:
utur hans talska blick et bittert löje lyste,
hans läppar gift, hans hjerta galla hyste;
hans panna grälets skrynklor bar . . .
På denna målning, mina vänner,
hvem är den lycklige, som icke Momus känner?
Nu stod han up, och sen han väl berömt
den store Jofurs verk, och sen han väl besannat
hvad gudarådet derom dömt,
så fann han dock, at et och annat
var . . . liksom fel, och något . . . liksom glömdt.
Man kunde, til exempel, säga,
at *det* bort mera glans, *det* mera fasthet äga,
den stjernan torde bäst ha kunnat stå — så der!
Och *den* planeten gå — så här!
Än tycktes vissa klot för vida vara skilda,
än vissa stå hvarann förnär;
och sen, at hvarje glob til rundad skapnad bilda;
och ingen till quadrat, till sexkant, ottakant
och så bortåt — det var, om man skall säga sant,
så fattigt och så likadant.
Men hvad som i hans smak förnämsta felet röjde,
det var den lag som Zevs åt alla väsen gett:
at med sin lycka vara nöjde,
och söka blott förkofring i sit vett.
Kort sagdt: af Momi ord at dömma,
var, när omsider alt gick kring,
ej mera öfrigt någon ting
af hela skapelsen som dugde at berömma.

Väl! sade Jofur, något trött,
och kanske äfven något stött
af dårens kitslighet at klandra —
(en auctor som är Gud är auctor som vi andra)
nå väl! var första auctorns svar,
i sanning gör det mig et nöje
at Momus i min konst så mycken insigt har:
se här då, fortfor han med löje,
tag detta ämne som är qvar,
och skapa sjelf, bäst du är karl. —
Men menar ni den narren kunde finna,
at det et gäckeri af himlens herre var?
Nej, uti alla verldars dar

var dumhet öfverdådets far;
och utan at sig mer besinna,
tog Momus Jofur på des ord,
och smorde hop . . . hvad då? — vår jord.

Nu ser ni väl, om er behagar,
det Momus-skapare sig föga hågad fann
at följa samma byggningslagar,
som Jofur-skapare tog an:
också när han befallt oss, usla kräk, at hyra
et hem, som mest bestod af öknar och af haf;
han oss den sluga regeln gaf,
hvarefter vi vår lefnad skulle styra:
at vara nöjde med vårt vett
och söka blott förkofring i vår lycka.
Straxt var et allmänt krig beredt,
som doldt och uppenbart man sedan härja sett;
straxt lärde afund oss förtycka
hvarandras lott, den lott, som jämlikheten böd;
då såg man svärdet jorden stycka,
en stark den svagare förtrycka;
och en tyrann bli född af millioners bröd;
då såg man resarne till gudar sig förhäfva,
och dvärgarne med heligt gyckleri,
från altaret til thronen sträfva;
och våra bojors länk vid himlen fästad bli;
då sågs, vid fanatismens skri,
det trampade förnuftet bäfva,
och anse för et brott at icke tankan qväfva;
då spriddes öfver alt den natt af barbari,
hvari ännu de dödelige sväfva.

När Jofur nu beskåda fick
et så förvirradt jordens skick,
och huru alt var sänkt i laster och elände;
han grym och vred sin åska tände
och svor at i et ögonblick
förstöra et så brottsligt näste. —
Men när han ock sit öga fäste
på all den dårskaps mängd som menniskjan begick;
och såg det ingen ting som hennes glädje närde;
det ingen ting som hennes själ förtärde;
och hennes stolta mod, och hennes djerfva hopp,
och hennes korta lefnadslopp,
och hennes drömmars ras som vishets namn begärde,
blef Jofur snart til ömkans löje bragt,

och sade: "usla kräk! det skulle litet båta
at öfva ut på er min magt:
förtjente af min hämd, men mer af mit förakt,
jag för er dårskaps skull vill edra brott förlåta:
må då er Danvik gerna stå
så länge som den kan." — Han slöt... och jag också.

Ljusets fiender.

Saga.

En qväll, förleden höst . . . Lät se!
om jag ej felar i mit minne,
så var det kring den tjugonde
december . . . Ja, min läsare;
ty vinter-solståndet var inne
och Phebus,[1] denne herrskare,
utöfver ljus och rimmare,
som illa lyser, sämre rimmar
i nordiske climaterne,
gick nu til sängs mot klockan tre
att sofva roligt nitton timmar. . . . .
En sådan qväll kom *Lucidor*
til stora klubben ut på norr. —
En *klubb!* . . Politisk? — Minsta spår
dertil i manuscriptet fins ej,
och någon minsta nytta vins ej
at veta det — nog af: han kom,
steg in, satt ner och såg sig om,
men såg ej skapadt grand, — emedan
man intet ljus i rummet tändt,
och himlaljusets president
gått ned till hvila längesedan,
och himlens vice president
dertil befann sig uti nedan.

I tjocka mörkret, hör han här
den dumma hopen disputera
med mycken hetta (som man plär,

---

[1] Solens o. skaldekonstens gud.

når man förstår sig ingendera):
hvad *form* på källarstugan är?
hvad *färg* på möblerne? med mera.

Til slut, när en och ann betänkt,
hur upåt väggarne befängdt
det var at uti blindhet sänkt
om form och färgor resonera
(ty vara blind, och icke se,
var et och samma, tyckte de);
så ropte en, så ropte flera:
ljus in!

Ljus kom — en allmän fröjd
vid denna syn. Hvem är ej nöjd
på svart och hvitt att skillnad göra?
Blott här och der en mörksens vän
gaf ljus och lampor den och den:
och hvem det var, skall ni få höra.

Den första var en *surögd man*.
På honom ingen undra kan;
han häldre ömkas af alt hjerta.
Hur skulle ljussken ha behag,
när minsta skymt af himlens dag
är för hans syn en dödlig smärta?

I samma usla ställning bragt,
en *gammal nervsjuk man* hörs klaga:
"vid Gud! det står ej i min magt
at detta grymma sken fördraga." —
Ej heller undre man härvid:
den stackars gubben all sin tid
i mörkret famlat fram sin bana:
men lära *se* och lära *gå*,
är lika nödigt båda två;
och all förmåga är en vana.

En *sömnsjuk man* skrek til och spratt
helt högt från stolen der han satt.
Hans namn var *Dummer Jöns*; Jöns Dummer,
til kropp och själ, båd dag och natt,
försänkt uti et ständigt slummer.
Man kan väl tänka, hvilket spratt
för sådant djur at mörkret sakna;

ty, sen man nu hans lättja ser,
så skäms det dumma svinet mer
at ensam sofva bland de vakna.

"Mig — hörs en *svärmare* dernäst —
"mig *skymningen* behagar mest.
O sälla skymning, nöjets dager!
O dunkelhet, så ljuf och mild?
När du förskönar hvarje bild,
hvad gör det mig att du bedrager?
I dig min yra fantasi,
utur förnuftets tyglar fri,
alt i ett lyckligt chaos blandar;
igenom dig blir skuggan kropp;
igenom dig fylls jorden opp
af gudar, jättar, troll och andar.
Nyss fick jag här en vålnad fatt
ur Swedenborgska andeverlden;
men ljuset kom — fördömda spratt!
Des strålar i en blink förtärde'n."

"Fördömda spratt!" — skrek likaså
bakom en skärm, bort i en vrå,
en *man med schene rariteten* —
"snart skall man nu min konst förstå
bland hela svenska allmänheten?
Det gick i skymningen så bra,
at folkets syn och pung bedra;
men, sen man tändt det satans ljuset,
farväl med alt slags häxeri!
Farväl med svart och hvit magie" —
så sagdt: och junkern smög ur huset.

Densamma *utväg* (nämligen
dörrns utväg) tog en ann god vän,
som — ganska hederlig karl annars —
i mörkret nyss; af händelse,
råkt *taga felt om fickorne*
på *sin* surtout och sina grannars.

En kunskapsälskande person
ifrån den kungliga policen
(som annars kallas plär *spion*)
kröp nu helt skamflat bakom spisen.
At lyss vid ljus, går ganska slätt!

Ty dels, så distraherar skenet,
dels händer, vid en snabb retraite,
at man i brådskan glömmer lätt
den ena armen eller benet.

Med puckel fram, och puckel bak,
en *krympling* hela qvällen skrutit,
hur hans figur vann könets smak
(det var i mörkret en klar sak)
och hvilka prof han deraf njutit.
Men ljuset kom — och hvem blef flat,
om ej den ängsliga figuren?
Ty mer vanskapelig krabat
man aldrig såg uti naturen.

En utlät sig: "man vore dum . . .
(sen saken kommit har så vida)
at vilja ljusets gagn bestrida;
blott, at man hindrar det at sprida
sit sken til hela publicum.
Nu, och på det en dylik fara
ej i vårt land må äga rum,
är bäst man lemnar denna vara
åt mig till *monopolium.*"[1]

"Rätt sagdt!" — hör man en annan svara —
"Farväl med alt politiskt skick,
med börd och dygder, hof och seder.
den stund, til allmänhetens blick
man tillät ljuset stiga neder!
Men nu, som öfverheten blott
har rätt at pröfva til hvad mått
en undersåte utan brott
må äta, dricka, se och höra;
så tror jag för min del (hoc est:
del i *arrendet*) vara bäst,
at ljuset til *regale*[2] göra."

Bland några, som i hemlighet,
för skam skull, sväljde sin förtret,
var *källarmästarn och hans drängar.*
Förmodligt kunde gästerne
vid ljus begynna efterse

[1] monopol ɔ: rättighet att ensam drifva handel med något, [2] kronan förbehållen rätt, hvilken dock ofta bortarrenderades.

hvad drogue[1] dem gafs för deras pengar:
ty denna konst, som kallad blef
förr: *underverk* — nu: *underslef,*
den konst, at göra vin af vatten
har än i dag det felet qvar,
at den med svårighet bedrar
rätt nyktert folk . . . om ej om natten.

"O blygd och hån!" — skrek pastor *Fån* —
"så groft at gäckas med Försynen!
Tänk, at det djerfva stoftets son
vill midt i natten nyttja synen!
Förgäfves går då solen mer
på Guds befallning up och ner,
at dela menskjan ljus och värma;
hon värma genom brasor gör,
och genom talgljus våga tör
at sjelfva dagens strålar härma.
Snart har naturen ingen vrå
så djup, så dold at hitta på,
dit menskjans öga icke stjäl sig:
hon storm och böljor tygla vet;
och räds ej i sin gudlöshet
at hindra åskan slå ihjäl sig."

Här brast församlingen i skratt:
och pastorn, fattade sin hatt,
svor pest och död mot sina bröder;
då i en hast, vid trummors skräll,
och klockors klang och lurars gnäll,
det ropas: *ell'n är lös på söder!*
— Man nämner gata, gränd och hus,
och orsaken til alt — — — et *ljus.* —
"O Lucifers och snillets söner:
(af Lux är Lucifer) se här"
— skrek åter *Fån* — "hvad frukten är
som *söder* ren af ljuset röner!
Och som på *norr* et lika slut
helt vist en lika djerfhet kröner,
så fattom genast vårt beslut:
at alt, hvad lysa kan, släcks ut!"

Ren märks bland sjelfva ljusets vänner
(så mägtig än fantastens röst!)

[1] o: "blandning".

hur en och annan upstå känner
en hemlig fruktan i sit bröst:
då reser sig vid talmansbordet
en man at stadga deras val.
Man lyssnar; *Lucidor* har ordet:
"i män och bröder" — var hans tal —
"det fins en lag, af himlen stiftad,
för bruket af alt jordiskt godt:
at utan vishet, gräns och mått
skall sjelfva dygden bli et brott,
och sjelfva sällheten förgiftad.
Hvad nyttigt kan ej skadligt bli?
Sömn stärker — sömn blir *lethargie*;
mat föder — mat ger *obstructioner*;
öl värmer — öl ger *strangurie;*
skratt muntrar — skratt blir *convulsioner;*
än mer: at alla dygders mor,
den högsta dygd, hvarpå beror
all timmelig och evig lycka,
gudsfruktan sjelf, för vida sträckt,
har den bedröfliga effect
at vissa hufvuden förrycka!
Men om en man, ur dessa skäl,
förböde någon christen själ
at skratta, äta, dricka, sofva,
och framför alt, sin Gud at lofva,
då — tviflen ej — är denne man
förutan prut et af de båda:
narr eller *skälm* — och hvad den våda
beträffa må, som yppas kan
af ljusets vårdslösa handtering;
har deremot en klok regering
två goda medel i sin hand:
spön — tjenlige att fruktan väcka
hos den försumliga och fräcka;
och *sprutor* — färdige at släcka
i hast den grufligaste brand."

Han slöt — et allmänt bravo-skri!
Et allmänt klappande i händren!
Excipe[1] Fån et compagnie,
som togo visligt sit parti,
och svuro sagta mellan tändren.

---

[1] med undantag af.

Sist: hur på *söder* tilgått har?
Hur med des eldsvåda tog ända?
Och hvilket nytt palats man drar
ur askan af det platt förbrända? . . .
Derom en annan gång kanhända,
om Gud förlänger våra dar.

Dumboms lefverne.

Go herrar! länen mig ert öra
til salig Dumboms lefverne:
om det ej ledsnar er att höra,
så tör det roa er kanske.

Han föddes, enligt ödets domar,
helt naken hit på jordens ring;
men sen han kom til rikedomar,
så brast det honom ingen ting.

I vaggan hade han med nöd
en gammal käring, som såg om sig;
vardt derför illa sjuk — men kom sig;
och lefde sen alt til sin död.

Til caracteren from och god,
var han ej snar at blifva retad;
men sågs han någon gång förtretad,
så var det uti vredesmod.

Det fel han haft i ungdomsvåren,
at vara pojke förr än karl,
man ganska visligt anmärkt har;
men detta fel försvann med åren.

Til ingen man han afund bar:
han såg väl ganska snedt på alla;
men det bör man ej lastbart kalla,
ty han var vindögd, stackars karl.

Man äfven mycket folk hört klandra,
at han dem öfver axeln sett:
om det så är, så har det skett
för det han längre var än andra.

Et muntert lag han gärna väljde,
men hatade alt fåfängt snack;
teg nästan altid när han sväljde,
och sväljde altid när han drack.

I par-Bricoll[1] han aldrig hunnit
bli något särdeles stort ljus;
ty mestadels man honom funnit
plakat, utaf et enda rus.

Som auctor skref han kors och tvärs,
höll tal i Grenna, tal i Trosa:
om någon gång hans vers var prosa,
så var hans prosa aldrig vers.

I stylen var han älskare
utaf det tydliga och lätta;
"ty — sade han, och det med rätta —
"ju simplare, ju enklare."

I Dumboms ungdomstid begaf sig
at han predikade en gång:
men hans predikan var ej lång,
ty han vid ingången kom af sig.

En annan skulle blitt förbannadt
brydd vid en sådan händelse;
men Dumbom fann sig ett-tu-tre,
han slöt precist der som han stannat.

På sina resor han förnam,
hur väl Försynens nåd reglerat,
som floder öfver alt placerat
der stora städer stryka fram.

Också — om ej hans dagbok ljuger —
skall på gästgifvargårdarna
i Småland ätas mycket bra;
i fall man matsäck har som duger.

God kunskap salig Dumbom hade
om både menniskjor och djur;
och märkligt var det som han sade
en gång, om kräftornas natur:

[1] ett bekant ordenssällskap.

Hans ögon syntes tårar prässa
då de i kitteln sprattlade:
"nej, ingen dör så grymt som dessa,
— skrek han — ty de dö lefvande."

Theologien höll han på
i tretti år med, vid sin pipa;
men kunde aldrig rätt begripa
hvad ingen menskja kan förstå.

I politiken var hans tro,
hvad ingen bonde plär förgäta:
at om man mjölka vill sin ko,
bör man ock ge den til at äta.

Uti moralen kom han fram
med den besynnerliga lära:
at det som gör hvar menskjas skam
kan aldrig göra någons ära.

Som Physikus han vågat hysa
en tanka, något djerf kanske:
han trodde ljuset skapt at lysa,
och menskjans öga för at se.

Men som han uti alt for varligt,
så medgaf han, försigtigtvis,
at ljus för tjufvarna var farligt,
och för en blind af ringa pris.

Hans tanka var — ehvad man säger
til bördens loford och försvar —
at den förtjenst en menska har
är ingen ann, än den hon äger.

En hans finance-plan väl förtjenar
at nämnas för sin nyhets skuld:
den lyder så: "ju mer man länar,
"des mer man sätter sig skuld."

Också i metaphysikan[1]
var Dumbom en förfärlig bjässe;

[1] vetenskapen om de yttersta grunderna för allt.

ty det var han, som skilnan fann
emellan *esse* och non *esse*.[1]

Spörj, forskare, så långt du gitter,
hvad residents som själen har;
det bästa svar blir Dumboms svar:
"min vän, hon sitter der hon sitter."

I medicin höll Dumbom för,
ehvad man derom må glosera,
at den helt säkert nytta gör
åt medici om intet flera.

En stor spectaklernes patron,
fann Dumbom, at hos oss som andra
man dervid sällan har at klandra,
förutom piecen och action.

Man hört hur mången auctor skriker,
när minsta fel bestraffning fann;
men Dumbom tålte lätt critiker,
så snart de rörde någon ann.

Om han ej söng så satans bra,
så kom det mest af den resonen,
(precist som i vår opera)
at salig Dumbom ej höll tonen.

Men det hvari han lyckats bäst
var konsten at ta ut charader;
som man kan se af nästa rader
i svaret til en näsvis präst:

Jag tror, at prästen hette Trälund . . .
lik godt! . . . "Mit första, sade han,
är *fä* — mitt andra *hund*" — "minsann,
föll Dumbom in, ert hela — fähund."

Om i Joujou de Normandie
han ej som mästare brillerat,
bör han ursäktas deruti;
ty spelet var ej inventeradt.

---

[1] "vara" och "icke vara".

At vara gift, at vara slaf,
höll han för samma i det mesta,
och ibland ägtenskap det bästa
det ägtenskap, som ej blir af.

Må hvem som kan, och hvem som vill,
sin flygt åt högre rymder spänna;
den vise Dumboms sats var denna:
"jag lefver hälst, när jag är till."

Vår Dumbom lade sig en afton
helt frisk och sund till själ och kropp;
men steg en morgon stendöd opp —
o vandringsman! *γνωϑι σεαυτον.*[1]

Den nya skapelsen eller inbildningens verld.

Du, som af skönhet och behagen
en ren och himmelsk urbild ger!
Jag såg dig — och från denna dagen
jag endast dig i verlden ser.

Död låg naturen för mit öga,
djupt låg hon för min känsla död —
kom så en flägt ifrån det höga,
och ljus och lif i verlden böd.

Och ljuset kom, och lifvet tändes,
en själ i stela massan flöt;
alt tog et anletsdrag som kändes,
en röst som til mit hjerta bröt.

Kring rymden nya himlar sträcktes,
och jorden nya skrudar drog,
och bildningen och snillet väcktes,
och skönheten stod up och log.

Då fann min själ sig himlaburen,
sig sprungen af en gudastam,

[1] Gnóthi seavtón — grekisk vishetsregel: känn dig själf!

och såg de under i naturen,
som aldrig visheten förnam.

Ej endast storhet och förmåga
och glans och rymd och rörelse;
ej blott i dalens djup det låga,
och endast höjd i klipporne;

Men liflig til mit öra fördes
de höga spherers harmoni;
på berget änglars harpor hördes
ur djupet mörka andars skri.

På fältet logo fridens löjen,
skräck omsmög i den skumma dal,
och lunden hviskade om nöjen
och skogen suckade om qval:

Och vrede var i hafvets vågor,
och ömhet uti källans sus,
och majestät i solens lågor,
och blygsamhet i månans ljus.

Hämd gick at blixtens pilar hvässa,
mod skakade orcanens arm,
och cedern lyftade en hjessa,
och blomman öpnade en barm. —

O lefvande förstånd af tingen!
O snillets, känslans hemlighet!
Hvem fattade dig, skönhet? — ingen
förutan den som älska vet.

För mig när du naturen målar
til himlar utaf ljus och väl,
hvad är du? — återbrutna strålar
af Hilmas bild uti min själ.

Hon är det i min själ, hvars stämpel
til skapelsen förtjusning bär;
och jorden uppstod til et tempel,
der hon gudomligheten är.

Du, som af skönhet och behagen
en ren och himmelsk urbild ger!

Jag såg dig — och från denna dagen
jag endast dig i verlden ser.

I alt din lånta teckning kännes
o evigt samma, evigt ny!
Din växt blef liljans växt, och hennes
den friska glansen af din hy.

Din blick i dagens blickar blandas,
din röst fick näktergalens sång,
jag dig i rosens vällukt andas
och vestanflägten har din gång.

Ej nog — du sjelfva fasan gläder,
du fyller afgrundar med ljus;
du öknarne i blomster kläder,
och tjusar i ruiners grus.

Och när min tanka hänryckt vimlar
och flyr, och söker trängtande,
och söker genom jord och himlar
det sälla stoftets Skapare;

Och frågar, i hvad skepnad fattas,
at öm, och god och glad och mild
vår högsta dyrkan värdig skattas? —
Då visas Han mig i din bild.

I kungars slott, i hof och städer,
jag ser bland tusende blott dig;
och, när min fot i hyddan träder,
är du der redan före mig.

Jag gick at visdoms djupet spörja;
din tanka ref mig ur des famn.
Jag gick at hjeltars qväden börja;
men zithran lärde blott dit namn.

Jag ville ärans höjder hinna,
men bortvek i det fjät du gick.
Jag ville lyckans skatter finna,
och fann dem alla i din blick.

Du, som af skönhet och behagen
en ren och himmelsk urbild ger!

Jag såg dig — och från denna dagen
jag endast dig i verlden ser.

Förgäfves ur din åsyn tagen,
mig blott din tanka unnas mer:
i dina spår af minnet dragen,
jag endast dig i verlden ser.

Saknaden.

Ensam, i min hyddas famn,
med min saknad innesluten,
ögat skumt och rösten bruten,
suckar jag Zulimas namn:
blodet svallar, bröstet häfves,
lågan genom själen tär;
jag förqväfves, jag förqväfves
utaf minnen och begär.

Du, som mina ödens skick
med ett ögnakast förbyter!
Från dit löje lifvet flyter,
verlden ljusnar i din blick:
kroppens plågor, sinnets smärta,
grafvens djup som förestår,
alt förglömmes, då dit hjerta
mot mit ömma hjerta slår.

O! hvad vore utom dig
lyckans nåd och snillets lager? —
Blott en skugga, som bedrager,
blott en dröm, som skingrar sig.
Jämte dig, jag ej förskräcktes
för Tartarens gruflighet;
utom dig, min ledsnad väcktes
vid seraphers salighet.

Till Christina.

Lägst ned i dalens djup och bergets klyfta,
och täta granens sorgeliga skugga
nyss flydde Timon undan verldens åsyn,
och undan åsyn — ach! mer svår at undfly —
den af sig sjelf, sin själ, sit egit hjerta.
Än hade åldern icke plöjt hans panna,
och icke strödt sin drifva i hans lockar,
och icke tyngt hans fjät och böjt hans skuldra,
och släckt hans snilles eld. — Men hvad ej åldern,
det hade sorgen redan gjort och smärtans
fördolda gift och känslans tysta brånad
och svallet af de sjudande passioner,
och svekna hopp om nöjen — ach! som lofvat,
och ledsnan mera grym af dem — som hållit.
— Nu, sade han, I falska, toma skuggor
af himmelsk sällhet, icke född på jorden,
ej född för mig — nu vänten er ej mera
at finna spåret til min dolda boning —
och I, o grymme! I, som ej bedragen,
ach! altför sanna, verkeliga plågor:
förtryck och fanatism och list och afund,
och tusen och än tusen lifvets plågor,
er trotsar jag at finna mer ert offer:
stängd är jag evigt från er syn, och dagens.
Här vill jag, lycklig, glömmas och förglömma,
här endast lefva med er, trogna vänner,
välgörare, odödeliga snillen,
som före mig försmäddens och försvunnen. —
Och när en dag jag somnar denna sömnen
så djup, så lång, så ljuf för en olycklig,
skall ingen tvungen tår min aska gäcka
och ingen skald sig i mit lof besjunga.
Blott om en sårad vän, en dårad älskling,
förvillad af sit qval och nattens skuggor,
fann detta skjul för stormens hot och mörkrets,
och såg vid skymten af de tända blixtar,
på ekens mossbelupna stam, min harpa
förutan strängar hvisslande i vinden,
och kände den igen, — då skall han höja
en suck till himlen, sorgens suck ur hjertat,
och säga: *broder! du har gått* — och sedan
med tystnad leta mina ben tillsammans,

och ge dem åt den mor som ej förskjuter,
och lägga blott en otäljd sten på grafven,
och skänka den en enda tår af känsla,
och strö derpå en enda handfull blommor,
af dessa fältets enkla, blyga blommor,
som aldrig vuxit under menskjors öga. —
Så talte Timon, och med rösten bruten
lög sig en stillhet, som hans själ ej kände;
ty såsom hafvets dyning efter stormen
var svallet af hans själ, — der ännu blödde
det svagt förbundna djupa sår af smärtan;
der blickade ännu det sorgsna minnet
åt flydda tiders rymd. — Ej gret han mera,
men på den bleknade, förtärda kinden
var ännu spåret af den tår som runnit.
Han log — men löjet i hans mörka öga
var såsom lampans natteliga strålar,
som månans strålar ur de spridda molnen,
när höstens dimmor hvila tungt i dalen. —
Jag ser det, sade Timon, — svag, o gudar
ach! alt för svag är säfvens strid mot stormen,
och flarnets dammar mot den vreda strömmen,
och dygd och vishet i et dödligt hjerta!
Dig ensam, tidens långsamma, men säkra,
men omotståndeliga kraft — dig tillhör,
dig och din son och dödens broder, glömskan,
at kyla denna brand af Etnas lågor,
at läka detta sår af seklers smärta. —
Så ändtlig trött at strida och at klaga
föll han vanmäktig på sin kalla torfbädd. —
Mild, opåkallad kom för första gången,
kom, sagta sjunkande på silkesvingar,
de olycksfullas vän, den tysta sömnen,
och doftade sin vallmo kring hans hjessa
och andades sin balsam i hans ådror.
Ej mer, som fordom, hotande och vilda,
med ormar i sitt hår och mordets dolkar,
uppstego qvalets drömmar ur Tartaren
at spöka för hans syn — men hoppets skuggor
i lätta silfverskir med band af rosor;
och glädjens lifligare ljusa hamnar
i himlens stjernbeströdda azurskrudar
kringfläktade hans själ. — Och när de flydde
vid morgontimmans vink och solens anblick;
då var det denna gång ej fasans åska,
som skakade hans bädd och slog hans skuldra

och ropade: *statt upp, o slaf, till plågor!*
Men sakta friskna nu de dufna lemmar,
och villigt öppnar sig hans blick för dagen;
och när den öppnas — Gud! hvad glada röster
af himmelsk harmoni ha nått hans öra!
Likt rösten af de helige på Horeb
ljuft sammanstämde med seraphers harpor,
när Herrans salighet besöker jorden —
stum til sin grottas öppning smyger Timon
och lyss och twiflar, åter lyss och undrar:
en hemlig dragning rycker hän hans hjerta,
och foten följer dit hans hjerta drages.
Nu kastar han sig up för klippans höjder
och ser med vidgadt öga öfver fältet,
och ser at hvad han hört och känt — är sanning.
Der, tätt i negden af hans mörka grotta,
hvar fordom grälet, sveket, politiken,
och lyckans hunger med druiden[1] dvaldes,
der — hvilken gud har skiftat denna vildmark,
och klädt des nakna sand med blomstrets sammet,
och bytt des gula barr i palmens grönska —
der är det, från den enkla smakens boning,
som ljudet utgår af de sällas röster.
Och nu, se der! Der komma de på fältet,
och dansa, hand i hand, i kärlig omkrets,
det fria nöjets otillärda dansar.
Ej stort är deras tal: — en mor, två döttrar,
en son — men för dem, efter dem, omkring dem,
sprids talrik skaran af de stillas dygder:
tro, sämja, redlighet och frid och oskuld
och godheten, — hvars blickar smälta själen,
och ömheten, — som ler med halfva tårar,
och vänskapen, — som går med blottadt hjerta,
och kärleken, — men ej den blinda kärlek,
det troll med vingar och förrädisk tunga,
som rasar, njuter, ångrar sig och flyktar,
nej, detta himlens barn, som evigt fäster,
med oupplösligt band, två makars hjertan —
och när de lyfta ögat uti höjden,
och se den sorgsna ensligen på klippan
tilbedjande utsträcka sina armar,
då fly de ej hans syn — men öppna villigt
et rum i glädjens krets, och le och vinka
en vänskaps vink, och ropa: *främling nalkas!*

---

[1] namn på de keltiska folkens i Gallien och Britannien prester.

Hvem lyder denna vink, om nu ej Timon?
Nu, snabb som blixten, störtar han dit neder,
och mötes med et ömt förtroligt famntag;
nu blandar han sig glad i deras lekar,
ler deras löjen, känner deras känslor,
och andas dygden med den luft de andas.
Och när han åter omvändt til sin klyfta,
då tycker han sig se, hur hvalfvet ljusnar,
och gläder sig och vidgas med hans hjerta. —
Välsignad, ropar han, välsignad evigt
(I, himlens älskade! I, jordens ädle!)
den stund som gaf er åt min sälla åsyn!
Från denna stunden glömmer jag at lida,
och smärtan halkar lätt utöfver själen;
och fastnar någon gång des pil och sårar;
då ser jag er igen — och såret läkes.
Och nu, hvad gör mig verlden och des bländsken,
de storas nåd emot de godas aktning,
och dårars lof emot de visas bifall,
och seklers minne mot et nu af sällhet,
och mot en vänskaps-blick af dig — Christina.

Ur Gustaf Wasa.

Lyrisk tragedi i tre akter.

FÖRSTA ACTEN.

FJERDE SCENEN.

(Förnämsta salen på slottet i Stockholm, tilredd för en högtid. Näst efter sit hof, omgifven af vakt, anländer Christjern och intager sin tron. En myckenhet folk har samlat sig til högtiden.)

CHRISTJERN. FOLKET.

CHRISTJERN.

Sen mer än sexton år försvunnit
i krigets faror och besvär,
jag af en rättvis hämd omsider målet hunnit;
och Sverge under oket är.

Det ädla blod, som från des hjerta flutit,
uti mit säkra våld för evigt lemnat har
en svag och sårad kropp, som lydigt kedjan drar,
sen mot min dolda list han all sin styrka brutit.
Den stolta göthens dygd, hans oförskräckta mod,
hans hat för utländskt kungablod,
hans nit för segrens lön, hans trots mot dödens fara;
alt vikit för min hand, som mera vist förstod
at politikens nät med krigets vapen para,
och mina bödlars jern med mina härars magt.
Sten Sture är ej mer; och bojorne förvara
hans maka och hans son til mål för mit förakt.
I, danamänners käcka skara,
som med mit väldes vidd förökt er äras glans!
Gån, at med lekar, sång och dans
er sällhet och mitt lof på denna dag förklara.
Må mit beröm de slagnas blygd,
er glädje deras qval föröka,
må nödens barn et fåfängt skygd
för sina tysta tårar söka!
Må slafven häpen och förskräckt
bland sina fäders bål se frögdeeldar sväfva,
och, nedböjd uti stoftet, bäfva
at lågan med hans blod på nytt skall blifva släckt!
Det skall en vällust för mit öra,
en vällust för mit hjerta bli,
at edra glada sånger höra
bland mina trälars klagoskri.

CHOR AF FOLKET.

Förkunnom högt vår hjeltes ära!
Må hundra folk af ryktets gud
hans storverk med förundran lära!
Må agget, vid vår glädjes ljud
förtvifladt, sina bojor tära!
Må lydnad honom offer bära,
och sjelfsvåld darra vid hans bud!

(Ballet.)

EN FRUNTIMMERSRÖST.

Genom visdom, mod och styrka.
du en trotsig ovän fällt.
Måtte nu i segrens tält
friden dina nöjen yrka,
och dit folk, förnöjdt och sällt,
den monarkens dygder dyrka,
som des heder återställt!

EN KARLRÖST.

Du trygg på stridens bana
gick hārarne emot:
din röst oss hördes mana,
du log åt farans hot:
de flydde för din fana
och föllo för din fot.

CHOR.

Förkunnom högt vår hjeltes ära m. m.

FEMTE SCENEN.

SEVERIN NORRBY. DE FÖRRE.

NORRBY,

som med hastighet kommer in på theatern.

Monark! än är ej tid at fridens nöjen smaka;
än är ej gränsen satt för dina segrars lopp;
än hota stormarne at skaka
den thron, hvarpå du nyss med möda stigit opp.
Et grufligt vapengny man hör från alla kanter,
och re'n en stridbar tropp med flygande baner,
från alla skogars sköt och alla klippors branter
liksom en vredgad ström på fältet rusar ner.
Man Gustaf Wasa främst för dem i spetsen ser,
som äggar deras mod och tyglar deras ifver,
och deras spridda lopp en stadgad ordning gifver.
Min konung, dröjom icke mer
at på försigtig vakt mot deras anfall vara.

CHOR AF FOLKET.

O himmel! se vår nöd: o himmel! oss försvara.

CHRISTJERN.

Försagda folk, som utan mod och själ
den heder ej förtjent at lyda mit befäl;
jag lefver —

(stiger opp från sin thron.)

och I vågen frukta!
Hvad! skulle ej min hand uti et ögonblick
en hop förmätna bofvar tukta,
förenta utan val och styrda utan skick? —

I, tappre höfvitsmän, som vid er konungs sida
til större segrars mål ur större faror gått,
gen bud at ny förstärkning sprida
kring murar, vallar, torn och slott.
Må detta upprorsband til nästa morgon blott
uppå sin död, sin flykt och sina bojor bida!

(Til en af sina officerare, som han qvarhållit.)

Gå, låt de fångar föras hit,
som under slottets hvalf förvaras.

SJETTE SCENEN.

CHRISTJERN. NORRBY.

NORRBY.

Min flotta väntar dem. Mit vakna trohetsnit
försäkrat deras vård, och råder at de sparas
til borgen för din säkerhet;
re'n staden vackla ses uti sin hörsamhet,
och nya farors hot omkring din hjessa sväfva.

CHRISTJERN.

Hvad? talar du til mig? — Vet, svage höfding, vet,
det hör ej Christjern til at för en Gustaf bäfva.

NORRBY.

Min prins, om fordom någon gång
din godhet stigit ned at mina rådslag gilla,
så tillåt at min själ sig yppar utan tvång.
Jag lärt at til din tjenst mit blod i striden spilla,
men ej som hofman smickra dig;
och minst, då faran visar sig,
med et bedrägligt hopp din tjusta syn förvilla.
Jag vet, hvad du, min prins, med rätta vänta bör
utaf dig sjelf, din här, och framför alt din lycka;
men lyckan ofta högst en kung till äran för,
at honom djupast ned uti en afgrund rycka.
Tro, at det gifs en magt, som mera gälla plär
än ödets lösa nåd och krigarns köpta här,
som öfver mensklig krets den svagas dygder höjer,
som vapenlösa barn på hjeltar segra lär,
och som, ju mer hon qväfs, des större utbrott röjer —
det kärleken för frihet är.

Förakta ej et folk, som eldadt af des låga,
och förelyst af Gustafs mod,
at hämnas sit förtryck och sina herrars blod,
med en fanatisk fröjd et hatadt lif skall våga.
Törhända tror du än i Gustaf finna qvar
den yngling utan drift och stadga och förmåga,
som fordom i dit våld til gislan lemnad var:
men nej, deri du dig bedrar.
I motgång och besvär han sina dygder öfvat,
och våra härar re'n med blygd och undran pröfvat,
vid Köping, Vesterås, och sist vid Salas strand,
hvad man bör frukta af hans hand.
En Sture tycks på nytt sig up ur grafven häfva,
som til sit rikes räddning går.

CHRISTJERN.

Min vän, jag ingen ting förstår
af dessa farors hot, som för dit öga sväfva.
Hvad! då min säkra magt på fruktan grundad står,
då Sverges riddersmän för svärd och bilor stupat,
och folket, utan stöd, i blygd och brist fördjupadt
til jorden fallit ned at kyssa mina spår;
Hvad! Norrby djerfs du då väl tänka,
at denna usla hop mit välde skulle kränka?
Nej vet, en enda blick förslår
at dem i dödens afgrund sänka.
Alt åt min vundna thron en evig styrka spår,
se'n denna bof, hvars fjät jag fåfängt låtit söka,
se'n Gustaf sjelf i dag uti sin yra går
at mina offers antal öka.
Du känner denna borg, du vet den största magt
är til dess anfall altför ringa,
du vet ock til hvad höjd jag här min fruktan bragt.
Men vore den ej nog att folkets lydnad tvinga,
och om man minsta spår til någon resning fann —
alt utan möda stillas kan,
blott några hufvun mer för bödelyxan springa.

NORRBY.

Ja, redan Stockholm utan knot
vid sina bojors tyngd ses lyda och förtvina;
men svag den lydnad är, som föds af bödlars hot.
Den tappra Sturens son, den trotsiga Christina,
som i en qvinnas bröst en hjeltes dygder bär,
Christina som så högt af folket älskad är,
än sina landsmän muntra vågar

at samla styrka, mod och tröst.
Re'n hoppet uti slafvens bröst
och hämden i hans ögon lågar,
se'n han förvissad är af hennes djerfva röst,
at Gustaf til des räddning tågar.
Kanske din hand til blodbad sträckt,
emot försigtigheten felat,
då denna qvinna ej med rådet och sin slägt
et lika nesligt öde delat:
men sedan hämdens dag försvann,
hör nu din mildhet til at i des rum regera.
Ja, prins, det är ej blod, det är ej stränghet mera,
som nu din tron befästa kan.
At endast mörda och förstöra,
och bilan til sin scepter göra,
och fasan til sin viljas tolk,
kan snart det lydigaste folk
til raseri och uppror föra.
Om ingen misskund lämnar hopp,
men hämden ouphörligt ryter,
så räds at slafven oket bryter,
och hvad i mod och styrka tryter
af hans förtviflan fylles opp.

CHRISTJERN.

Til hvilken veklig dygd vill du mit bröst försvaga!
Vet, trälen som i dag förtryckt af sina band
ej djerfs at sucka eller klaga,
i morgon smekt utaf sin herres hand
skall snart hans envåldsrätt i vådlig tvifvel draga
och hvarje mildhetsprof för prof af fruktan taga.
Af alla tiders rön den sanning styrka vann,
at genom feghet blott en tron förloras kan.
Du känner den regeringslära,
åt hvilken all min tid jag företrädet gaf,
at mer med straffets bål, än genom stridens glaf,
ej endast folkets mod men ock dess dygd förfära;
ty egde slafven hopp at kunna dö med ära,
min vän, han lefde icke slaf —
du sjelf, mit högmod, krigets våda,
alt hörs mig äfven nu til samma medel råda,
och ej i dag åt lyckans nåd förtro
den krona jag så dyrt betalat med min ro.

(Fångarne anlända. Visande på fångarne.)

Se der det fasta värn, som skall min tron försvara!
Se der den säkra magt, hvarmed jag segra skall!

Med dessa sista ord visar Kristjern på de inkommande: Cecilia af Eka. Margareta af Wasa (Gustafs moder och syster) m. fl. fångar, hvilka han låtit föra upp ur slottstornet för att, med hot om deras aflifvande, förmå Gustaf till återtåg. Kristina Gyllenstjerna, som äfven infinner sig, tvingas att jämte Severin Norrby till Gustaf öfverbringa Kristjerns ord:

"at döden väntar dem; att det är ångren blott,
som detta ögonblick kan deras nåd förvärfva."

— — — — — — — — — — — — — — —

ANDRA ACTEN.

FÖRSTA SCENEN,

(Theatern föreställer Gustafs tält, der man ser hans säng, bäddad med en björnhud, och hans vapen hängande öfver hufvudgärden. Genom fonden af tältet, som är öppet, ser man en del af Gustafs läger, upslagit på Munklägret. På ena sidan är en vik af hafvet, och på den andra en del af staden. I fonden af teatern ses en del af danska lägret, och längst fram Christjerns tält. Flere poster stå på vakt. Båda lägren äro åtskilda genom Norrström.)

GUSTAF. LARS SIGGESSON SPARRE. STEN ERIKSSON LEJONHUFVUD. GUSTAF OLOFSSON STENBOCK. ERIK FLEMMING.

DE ÖFRIGE HUFVUDMÄN I ARMEEN.

GUSTAF.

I, svenske riddersmän, uti hvars tappra mod
ert fosterland et värn mot tyraniet funnit;
I, som med ädel börd en ädel anda vunnit,
och edra fäders dygd med edra fäders blod!
Du, oförskräckte Sten, du Sparre-namnets heder,
    förfarne Stenbock! ädle Thord!
Och du, som från dig sjelf din hela ära leder,
du Pehrson! trogne vän, som et försåtligt mord
    ifrån min hjessa undanröjde;
och I, som aldrig än er rygg för oket böjde,
    I, dalakarlar! raska tropp,
som, då min röst dit bistånd hördes mana,
    bland alla förat til vapnen lopp
at följa mina fjät och frihets-gudens fana: —
    se här det mål utaf vår bana,
der segren kröna skall vår möda och vårt hopp —
här, på en vördad thron, hvars hägnad Sverge njutit
    i edra fäders sälla dar,

en bödel, en tyran sit välde uprest har: —
här, på er frihets graf, det ädla blodet flutit,
som mot förtryck och våld var fordom ert försvar.
Förgäfves detta blod til himlen hördes klaga,
och ropa hämd af edra bröders hand,
af dessa slätters barn, som darrande och svaga
med tystnad sänkte sig i slafveriets band.
I skogens raska folk! I söner af det land
som trälar aldrig än uti sit sköte närde,
I voren de, som edra landsmän lärde
at känna rätt sin magt och fylla rätt sit kall.
Re'n fiendernas täta fall
omsider öpen väg för edra vapen lämnat;
fullkomnen då det värf, hvartil er himlen ämnat.
Et enda anfall än — och Sverge räddas skall.

EN RIDDARE.

Nej, Gustaf, din skall hedern vara,
at hafva frälst ditt land från nöd och slafveri:
den förste uti stridens fara
skall du ock först i segrens ära bli.
Med dig vi alla äro lika
i hat mot vår tyrann, i nit för Sverges väl;
men uti tapperhet och rådslag och befäl
för din förtjenst vi alla vika.
Ja, himlen vare lof! den tid försvunnen är,
då för det nesliga begär
att, sjelf en kufvad slaf, på sina likar råda,
man såg en son sin far, en far sin son förråda;
då afund mot en inländsk dygd
ett evigt tvedrägtsfrö i bröders sinnen kastat
och man för enskild hämd, för enskild vinning hastat
att störta i förtryck sin glömda fosterbygd. —
Nu, då vårt olycksmått sin höjd omsider hunnit
och vi med upplyst syn de grymma villor funnit,
som fordra all vår sorg, vår fasa och vår blygd, —
om någon svensk ännu en annan känsla andas
än afsky för tyrannens lag;
hans blod, vi svärje det, hans blod på denna dag
med fiendernas blod skall blandas.
Om man ej än en svensk beträdt
att mot sin höfding trohet brutit;
om mången okänd främlings rätt
sit skydd af våra vapen njutit;
o du, som all vår kärlek har,
vår vän, vår skyddsgud och vår far!

Hvad prof bör icke du begära
af Svears tapperhet och mod,
då vi för frihet vapen bära,
då Sverges väl och Gustafs ära
skall blifva priset för vårt blod?

CHOR.

O du, som all vår kärlek har m. m.

GUSTAF.

Ädla skuggor, vördade fäder,
Sverges hjeltar och riddersmän!
om ännu des sällhet er gläder,
gifven friheten lif igen.
Skola edra helgade grafvar
trampas af tyranner och slafvar?
Nej, må träldomens blotta namn
edra vreda vålnader väcka,
och er arm sig hämmande sträcka
ur den eviga nattens famn!

CHOR.

Ädla skuggor, vördade fäder,
Sverges hjeltar och riddersmän!
Om ännu des sällhet er gläder,
gifven friheten lif igen!

(Mot slutet af denna chor hör man ljudet af trompeter som båda en härolds ankomst. Tvänne riddare gå at taga honom emot.

ANDRA SCENEN.

EN HÄROLD FRÅN DANSKA LÄGRET. DE FÖRRE.

(Man ser en krigshärold komma från danska lägret med Norrby och Christina Gyllenstjerna, åtföljde af några vapendragare. Norrby och Christina stanna utanför lägret och härolden införes i Gustafs tält.)

HÄROLDEN.

Din kung, o Gustaf! til dig sänder
den tappraste bland sina hjeltars här;
den ädle Norrby sjelf, som til dit läger länder,
et samtal snart af dig begär;
han lemna vill en gisslan dig i händer
til prof utaf den nåd, som Christjern för dig bär.

GUSTAF.

Hvad? tror tyrannen mig bedraga,
då på min här han icke segra rår? —

(Ger sin handske åt härolden.)

Låt Norrby denna pant utaf min trohet taga:
säg, at han tryggt mig nalkas får.

(Härolden går bort.)

(Til sina riddare.)

Gån, tappre krigsmän, gån, at alt til storm bereda;
jag Christjerns budskap här tar medlertid emot.
Kanske han hoppas än mig genom svek förleda,
men jag ej fruktar mer hans ränker än hans hot.

(Riddarne gå bort.)

TREDJE SCENEN.

GUSTAF. NORRBY. CHRISTINA.

NORRBY.

Uppå min konungs ord jag går at dig bebåda
en stor, en oförmodad nåd:
af aktning för dit mod han ömmar för den våda,
hvari dig störtat har dit blinda öfverdöd;
han hellre som en far vill dig til lydnad råda,
än straffa et försök som väcker hans förakt.
En ädling, huru djerft! det högmod vågar hysa,
at strida mot en konungs magt,
hvars stolta hjessa höljs af trenne kronors pragt,
hvars kronor dubbelt högt af lagrens ära lysa.

GUSTAF,

med stolthet.

Jag trott, en värdig riddersman
för riddersmannadygd bordt mera aktning bära.
Hvad? Sevrin Norrby hoppas kan
at genom hot en ädlings bröst förfära!
Mit fosterland i slafveri,
i fattigdom, förakt och plågor,
min hela slägt förödd af bödlars jern och lågor,
och jordens klagorop och himlens hämdeskri:
se här de grymma skäl som mig i vapen bringa —
gå, möt mig uppå stridens fält,
sök der at mig til lydnad tvinga,
men nyttja ej et språk som, hatadt och förställdt,
en hjeltes hjerta bör förringa.

Gå säg, at under fjettrar böjd,
och då mit blod för bilan flyter,
jag ej mit ädla öde byter
med en tyrann på thronens höjd.
Och skulle Sverge ej förlossas
ur sina bojor af min hand,
skall dock min ära bli at krossas
i gruset af mit fosterland.

NORRBY.

Jag min förundran ej kan neka
åt detta stolta mod, som dig i fallet för,
men, om en oväns råd dig misstänkt vara bör,
må dock dit hjerta sig beveka
utaf en röst som, mera kär,
i hela folkets namn din hörsamhet begär —
(Till Christina, som stadnat utanför tältet.)
Gån, träden hit, min fru, at eder pligt bevaka;
förkunnen för hvars lif hans lydnad ansvar bär.
(Hon träder fram.)

GUSTAF,
som, då han igenkänner Christina, springer tilbaka af förskräckelse.

Hvad ser jag? — Sturens egen maka
tyrannens samråd! —

CHRISTINA.

Håll! — jag blott hans fånge är —
du mera billigt borde dömma
en dygd, hvars gifna rön ej någon tvekan tål.
Hvad! skulle jag så nesligt glömma
alt hvad jag skyldig är mig sjelf och min gemål?
Hur dyrt det nöje man mig lemnar
at här et ögonblick dit samtal äga få!
Hur svårt för dig at undangå
det grufliga försåt man dina dygder ämnar!
Men Gustaf! vackla ej — betänk,
at din ståndaktighet et rikes frihet gäller;
at flera seklers väl blir dina vapens skänk;
at hela Norden re'n på dig sit öga ställer —
se här den dom tyrannen afsagt har.
(Hon ger honom ett bref.)

GUSTAF,
läser.

"Än Gustaf! än är dig en timma qvar
at dit förnuft til sansning återkalla.

Kom, at med ödmjukhet för mina fötter falla,
så framt du frälsa vil en älskad moders dar;
vet, hennes lif beror utaf dit svar;
lyd, eller se des blod från dessa murar svalla."

(Med fasa.)

Hvad har jag sett? — Och detta val, barbar!
Och detta val et prof utaf din mildhet var! —

(Med förtviflan.)

Och du! hvars grymma röst til hämd mig hördes mana,
som väpnade min hand, som eldade mit mod,
hvi föll jag ej med blygd vid början af min bana?

(Med raseri.)

Förbannad bli min hämd, förbannad segrens fana
den stund hon färgas skall utaf en moders blod!
Hvad plågodjup omkring mig sväfva!
Hvad känslor strida i mit bröst!
Skall jag naturens rop förqväfva?
Skall jag förakta ärans röst?
Om jag mit fosterland försvarar,
en moders graf jag öppna skall;
om jag en moders dar bevarar,
jag sjelf skall hasta Sverges fall.
Men hvad? — mit löfte öfvergifva
och bli förrädare och slaf! . . .
Men hvad? — så långt min grymhet drifva,
med egen hand at sönderrifva
det sköte som mig lifvet gaf! . . .
Om mina qval din ömkan väcka,
o Du, som verldars spira bär!
Låt af dit ljus en stråle räcka
det hjerta som du leda plär!
Säg hvilket brott bör mig befläcka?
Säg hvilket offer du begär?

CHRISTINA.

Jag all din sorg och din förtviflan delar:
jag bäfvar för en sons, du för en moders död;
men om du sjelf i tro mot fosterlandet felar,
du sjelf, des sista hopp, des frihets enda stöd,
mån dermed frälsas kan en älskad moders dagar?
Ack! säg mig, ädle riddersman,
då du ej kränka räds et helgadt löftes lagar,
hvad trohet väntar du utaf en låg tyran? —
Du fordrar himlens råd — kan mer des vilja röjas?

Du ser den svagas gråt och mensklighetens blygd.
Kan du med större prof utaf des nåd förnöjas,
än då han hvarje dag ger dina vapen skygd? —
Se Sverge — se ej mer, och låt dit hjerta höjas
ur kretsen af en vanlig dygd.
Om ödets domar innebära
at med et dyrbart blod vår frihet lösas bör;
betag då ej din mor en ära,
som verldens undran får och hjeltars afund gör.
Vet, då des ädla hjessa dignar
på bålet under bödlars hand,
hon nöjd det grymma slag välsignar,
som slutar hennes lif och Sverges träldoms band:
men räds, då du din heder mister,
om hennes dagar mer än Sverges frihet mån,
räds, at af sorg des hjerta brister
vid åsyn af en brottslig son.
Hvad har jag sagt? Mån jag väl glömmer
hvars död jag med mit råd i dag beseglat har? —
O du min make, och hans far!
Förlåt, at jag din son fördömmer
at offras för et folk, hvars skydd du fordom var.
Jag såg dit blod för Sverge gjutas,
din son bör följa dina spår;
mit lif skall med hans dagar slutas,
men jag min pligt fullkomna får.

— — — — — — — — — —

NORRBY.

Re'n tiden skyndar, dagen flyr;
hvad svar skall jag din konung gifva?

GUSTAF,

sedan han en stund, lutad mot et bord, med armen under hufvudet, stått fördjupad i sin sorg, reser han sig hastigt up, och säger:

Väl an! du om mit svar skall genast kunnig blifva.

(Han går ut ur tältet at ropa fram cheferna och de förnämsta soldater i arméen.)

I, som med mandom, tro och nit
för fosterland och frihet vapen fören;
gån, ädle stridsmän, skynden hit;
er höfding ropar eder — hören!

FJERDE SCENEN.

DE FÖRRE.

KRIGSMÄN AF GUSTAFS ARMÉE,
som komma hastigt in från alla sidor.

GUSTAF.

Gån, träden fram och lyssnen til mit tal —
om någon utaf er, vid mistning af en maka,
en syster eller mor, blef yrkad at försaka
sit fosterlands beskydd; hvad blef väl edert val?

EN SOLDAT.

Du sett oss barn och far och mor och maka lämna,
at under dit befäl oss på tyrannen hämna.

QUATUOR.[1]

Om någon enda i din här
så dyra pligter skulle kränka,
må strax hans blod den jord bestänka
som et så nedrigt foster bär!

EN ANNAN.

Må han sin makas afsky väcka!

EN ANNAN.

Må han sin faders syn förskräcka!

EN ANNAN.

Må han förskjutna armar sträcka
mot en förnedrad moders famn!

ALLA FYRA.

Ja, må en evig skam befläcka
hans död, hans minne och hans namn!

CHOR.

(De draga ut sina svärd och slå på sköldarne.)

Nej, Gustaf, vet, vi en för alla
vid våra sköldar svärja det:
vi skola segra eller falla,
men aldrig svika dina fjät.

---

[1] fyra.

GUSTAF.

Väl, Norrby! du har hört hvad du din kung skall svara.

NORYRB.

Jag går, för Christjern at förklara
hvad jag med undran hört och sett.

(Han ger handsken tilbaka.)

Se här den pant du af din trohet gett:
din mor är i mit våld — du snart skall varse blifva,
om Norrbys hjerta lärt at dygden aktning gifva.
Farväl?

(Till Christina.)

Och ni, min fru, gå at med ödmjuk röst,
med tårar och med bön er vreda konung röra

KRISTINA.

Ack! på en tigers vilda bröst
hvad verkan vill min bön och mina tårar göra?
Men Gustaf —

NORRBY.

Dröjom ej.

CHRISTINA.

Välan! vi skiljas böra —
i morgon denna hand i Stockholm väntar dig.

GUSTAF.

Ja, hämnad eller död du der skall finna mig.

(Norrby och Christina föras tillbaka af tvänne svenske riddare ända till förposterne.)

GUSTAF.

I stridsmän! gån och omsorg dragen
at lägret tidigt hvila må.
I morgon, mina barn, i morgon är den dagen,
då Sverge af vår hand skall hämd och frihet få.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Om skadan af en uteslutande smak.

Hvadan kommer denna envishet, lika skadelig för läsarens nöje som författarens snille, denna myndighet hos visse så kallade kännare, at utan uppehåll ropa: denna stil är blott den rätta; detta sätt bör alljemt följas; alt annat är at förkasta? Den härrör utan tvifvel af inskränkt omdöme, af fanatism, eller egenkärlek. Den ena känner ej, den andra vill ej känna mer än det mönster de af händelse valt, den tredje, som finner detta mönster i sig sjelf, tvingas så mycket svårare at erkänna något annat. Häraf dessa krig, dessa eviga tvister mellan kännare och försökare, journalister och auctorer; detta nit af orthodoxer mot inbillade kättare, lika blindt, lika bittert på parnassen som i kyrkan; dessa hela bibliotheker af stridiga afhandlingar om det sköna och sanna, af rhetoricor och poeticor som fängsla snillet, i stället för att leda det.

Hvarför frågar man ej naturen? Af des oräkneliga alster har det ena mera skönhet och fullkomlighet än det andra; men alt är skönt i sit förhållande, alt fullkomligt i sit ändamål. Rosen äger ej granens höjd, icke heller granen blommans behag. Hvilken vågar ni väl fördömma?

Härmed är ej nekadt, at ju verkligen gifves et allmänt fult, et allestädes at förkasta: det som sårar allas sinnen, det som stöter allas begrepp, det låga och det orediga. Man bör medgifva ännu mer: all skönhet i naturen upphör att vara det, då den flyttas ur sit rum; alt fullkomligt blifver fel, då det nyttjas i falsk ordning, då det motsäger sit ändamål. Sätt granen i edra trägårdar, hölj klipporne med blomster, släpp strömmar öfver ängarne; och alt blifver obehag, galenskap, förvirring.

Som det förhåller sig i naturen, så förhåller sig ock i konsterne, dessa aftryck af naturen, vare sig genom bildning, målning eller skrift. Icke nog med den skilnad i föreställningssättet, som åtskilde slag af vitterhet fordra. Icke nog at historien ej skrifves som romaner, romaner som predikningar, predikningar som tal i en academisk församling. Då hvarje art af vitterhet dessutom är fördeld i hundrade olika mer eller mindre beslägtade grenar, som alla begära et olika afhandlingssätt; ännu mer då stylen i dessa särskilda delar bör rätta sig efter ämnets vidd, vigt och värde; då et landskaps historia icke tål at författas som historien om et kejsaredöme; då et krigiskt folks bedrifter annorleds böra målas än et fredligt folks öden, hjeltars lefverne än den svaga regentens; och då slutligen bör lemnas en författare samma rätt i sin styl, som sit ansigte, at med egna drag skilja sig från andra, fast ej från det menskliga, vara sig och

ingen annan, med et ord, at vara snille: huru falsk, hur skadlig är då ej den fördom, at i hvarje slags vitterhet blott framställa et mönster, blott gilla et sätt och förkasta alla öfriga.

Johan Gabriel Oxenstjerna.

(1750—1818).

Ur Dagens stunder.

Morgonen.

— — — — — — — — — — —

Af nattens stjernbeströdda slöja
var himlen än i skugga skymd,
när späda lysningar sig höja
vid kanten af hans östra rymd.
Snart ögat kan hans gryning fatta.
Dess strimmor, ständigt mindre matta,
i klarhet ökas efter hand;
ren ljusets första skiften bryta,
vid horisonten sammanflyta
och bredas i en hvitnad rand.

Vid första skymten af dess låga
sin spira sömnen öfverger
åt en lifgifvande förmåga,
som sänker sig till jorden ner.
I mörkrets djup, som allt betäcker,
hon steg för steg sin anda sträcker:
med väckelse och känslighet
kring varelsernas riken buren;
och kallande på nytt naturen
till verkningar och rörlighet.

Dess anda lifvar menskans sinne:
hon vaknar ur sin dvalas tvång;
med lika kraft af hopp och minne,
ny och densamma på en gång.
O vällust af en väcknings stunder,

för skapelsens och tankans under!
O ständigt nya födelse!
Hvar dag en bild af evigheten,
och pant af den odödligheten,
som väntar menskans varelse!

Det sken likväl, som luften målar,
ej än åt synen visshet ger.
Än har ej dagen sina strålar,
ej natten sina skuggor mer.
Men snart han morgonrodnan kallar.
Dess eldflod öfver hvalfvet svallar
från östra himlens öppna dam;
der solen, som oss närmre hastar,
en ring af klara spiror kastar,
som för dess uppgång tränga fram.

— — — — — — — — — — —

Men all den glans naturen skådat
den stund, då morgonrodnan rår,
fördunklas snart af den hon bådat,
som sjelf går fram i hennes spår.
Likså, när hjelten fordna tider
på segerns vagn från vunna strider
gick opp, af folkslagen berömd,
att gudarna sitt offer bära,
var prakten af hans intågs ära
emot hans egen ära glömd.

Så, lyftad af de östanväder,
som kring dess uppfart flyga opp,
nu solen sjelf på fästet träder,
som gränslöst öppnas för dess lopp.
Dess fart, som stiftar deras lagar,
är följd af timmar, år och dagar,
och sekler, som i afstånd gå;
när årets tider, mera nära,
i blommor, ax och frukter, bära
den skänk de af dess strålar få.

För henne månaderna tåga,
och staka ut den banas plats,
som leder, gnistrande af låga,
emellan hennes tolf palats.
Kring Eterns öcknar ljuset tränger,

der ingen gräns för solen stänger
dess allestäds-närvarelse;
och der dess blick, hvart den är buren,
möts af det lif uti naturen,
hvaråt hon sjelf ger varelse.
— — — — — — — — —

Lif! njutning! verksamhet! förmåga!
I dagens barn och himlens ätt!
Förståndets krafter! känslans låga!
Hos menskan tan igen er rätt.
Välkomne, ljusets gudamakter,
som följt på nytt till våra trakter,
kring solens vagn, dess segertåg.
Åt jorden sällhet återgifven,
och skönhet, glans och bildning lifven,
som gömd i nattens mörker låg.
— — — — — — — — — —

Ur dessa berg, som svalkan skyla,
flyr, lekande, en hastig flägt,
som gjuter nattens sista kyla
i värmans första andedrägt,
än purpurstänkta skyar jägtar,
än sädens vågor kullrigt flägtar,
än smyger kring en uddes land
och vattnets glas i flygten krusar,
hvars runda bölja sakta brusar
och somnar mot en hvassig strand.

Med vingar, som på luften simma,
han än kring horisontens fjäll
förskingrar, hviftande, den dimma,
som sträcktes af den våta qväll;
än hennes tunna däfnad sänker,
som med ett doftadt regn sig stänker,
af solen i sitt fall förgyldt;
och knappt till gräsets toppar hinner,
der hon som strödda stjernor brinner
i blomstrens skålar, dem hon fyllt.

Kring deras välluktsrika kalkar
och blomningen af lindars rad
han pustar till den strand han svalkar
den svärm, som skattar örtrens blad.
Utaf ett bi hvar väpling svigtar,

som ur dess sköt sin samling riktar,
när sommarfåglars prydda tropp
med färgors glans i luften svingar:
liksom om Flora lånat vingar
åt blomstren, dem hon ammat opp.

Hvad pensel färgar dessa stränder?
Månn han, till sommarns ärestod,
blef doppad af gudinnans händer
i morgonrodnans gyldne flod?
Månn hit, i fältets prakt betagen,
af Junos fåglar Iris[1] dragen,
på regnets båga stigit ner,
och öfver grönskan, den hon målar,
på gräset bredt sitt skärp af strålar,
som alla färgors brytning ger?

För dagen återstod allena
att skåda menskans verksamhet,
och snart dess krafter sig förena
i omsorg, ljud och rörlighet.
Än skodda hjulen fjerran bullra,
och i en klapprig backe kullra
vid tyngda kampars raska lopp;
än i de sträfva genljud slamrar
ett dån af malmens digra hamrar,
när fallens bommar lyftas opp.

Än jägarns rop i skogen skallar,
som på dess daggbestänkta stig,
förrn herden sina hjordar vallar,
bär mot den vilda skaran krig.
Men hon är ej allena sviken:
uti naturens alla riken
vår lystnad sträcker sitt behof;
och, snärde i najadens bölja,
de lätta stim, som stranden följa,
bli tidigt trägna fiskarns rof.

Vid årans dån de skygga svanor
från sanka ängens åar fly,
och breda ut, som ljusa fanor,
de hvita vingars höga sky.

---

[1] rägnbågens gudinna och tjenarinna hos Juno, åt hvilken påfågeln och kråkan voro hälgade.

Till kryssning väckt med morgonstunden,
en fiskmås kring de låga grunden
med skarpsynt flygt i luften ror,
tills, nederstört med slutna vingar,
han som en blixt ur djupet svingar
med böljans son i sina klor.

Ur hyddan, som hans hvila skymmer,
så tungt förtjent, som oförstörd,
ren åbon tidigt vaksam rymmer,
till dagens mödor återförd.
Än, åt en medfödd omsorg trogen,
i spåret af den nötta plogen
han strör sin nästa bergnings hopp,
än af den skatt hans flit förvärfvar
han mogna sädens rika kärfvar
i gula stoder reser opp.

Än lemnar han åt raska fålar
en rymd för deras fria gång,
der, lifvade af värmans strålar,
de kämpas med förmätna språng.
På udden af det smala näset
än tumla de i höga gräset,
än vada i den ljumma flod,
än med ett gnägg, som bergen svara,
för nejdens genljud uppenbara
en dristig frihets eld och mod.

Än öppnar han de slutna ängar
för sina hjordars talrikhet,
sen daggen stänkt på örtrens sängar
sin svalka och sin fruktbarhet.
I önskad frihet återställde,
med lek de fira dagens välde:
då ljudet trängs i nejden fram
af vallhorn, skall och herde-lurar,
bland ropet af de illskna tjurar
och sorlet af de stilla lam.

Än kring ett fält, hvars skörd beredes,
förent i tillstånd, som i år,
ett talrikt sällskap tidigt bredes,
och grödan stupar i dess spår.
Så odlarns flit med dagen delas,
och håg till mödan aldrig felas,

då nöjet, fäst vid hans besvär,
med vänlig hand dess börda stöder,
och kärleken en täflan föder,
hvaraf han sjelf belöning är.
— — — — — — — — —

Aftonen.

— — — — — — — — — — — —
Emedlertid, ren aftonstjernan glimmar,
som först sitt ljus bland nattens facklor tändt,
sen hennes tjäll, af nedergångens timmar
med långsam hand blef öfver himlen spändt.
De rösters ljud, den sång, som firat dagen,
de färgors prakt, dem ljusets strålar födt,
den luft, som mig med liflig värma mött,
allt är förbytt. Med skymning öfverdragen,
förställd och stum, naturen liksom dött.
Hvad ödslighet är i dess riken skådad!
Hvad ålderdom och hvad förvandling bådad!
Du menskliget! hvars öden visas mig,
så ser jag ock din afton måla sig.
Hvar är den fröjd din glada morgon njutit?
Den eld, hvars kraft vid början af din dag
har med din blod i friska ådror flutit;
de tårars väl, dem du af ömhet gjutit,
och det begär, som gaf dig först sin lag?
Hvar är det mod, den styrka, de behag,
det snilles makt, hvaraf din middag skrutit?
Allt lemnar dig. Med dödens kalla flägt
din ålders qväll har dig omsider fattat,
och för din syn, hvars klarhet han har mattat,
med tunga moln naturen öfvertäckt.
Förgäfves hon i morgonrodnans drägt,
som förr, hvar dag förnyas kring ditt öga;
ej dagen mer, ej blomstrens andedrägt
ge sinnen lif, för nöjets välde tröga.
Den ljufva sång, det samljud, kärleks röst,
hans öma språk, hans klagan och hans tröst,
har mist den kraft, som fordom tjust ditt öra.
Den skönhets blick, som dina lågor väckt,
är utan makt att än en känsla röra,
af nattens köld och dödens anda släckt.
Krökt mot den jord, som väntar att dig dölja

i samma vård, den du åt andra gaf,
omkring det mål, hvars gräns du mätit af,
ren oförmärkt dig deras skuggor följa;
och ren den natt, som skall dig äfven hölja
höjs kring dig sjelf ur dina vänners graf.
Ack! solen snart till verlden återsänder
från fästets thron det ljus som döljer sig:
din natt begyns: men ingen gryning tänder
på nytt den dag, som nedergått för dig!
— — — — — — — — — — — — — —

Ur Skördarne.

Femte sången.

"Sjöfartens ursprung".

— — — — — — — — — — — — — — — —

Att nya stränder se var än den mogna tallen
ej för ett hvässadt jern på klippans höjder fallen,
och menniskan ännu af ekens fasta skog
förstod ej annat bruk än frukten den hon tog.
Ännu Astréa[1] var för jordens drottning helsad,
när, förrn i Pyrrhas[2] famn bland menskor ensam frälsad
en sammantimrad båt tog mot Deukalion,
ditt hjerta, Eurynom, var skänkt åt Ofion.
Hon hafvets dotter var och född till gudars välde,
men för sin älskare sin höghets glans förställde;
och Ofion, förledd, såg i en dödlig hamn
ej den gudomlighet, som trycktes i hans famn.
Det åt sin like var han trodde dyrkan bära;
när i herdinnans drägt fördöljande sin ära,
hon mottog vid den strand, som deras vittne var,
hans kärlek och hans ed, förnyad alla dar.

På längtans vingar förd, en dag till samma stränder
att möta Eurynom hans kärlek återvänder.
I hvilken hisklig bild har nejden sig förbytt!
För hans bestörta syn var fältet undanflydt.

---

[1] rättvisans gudinna, [2] då enl. sagan Zevs genom en öfversvämning dränkte människosläktet, räddade sig Deukalion jämte sin gemål Pyrrha och blef stamfader för grekiska folket.

Nyss, vid en klippas fall, af jordens skakning krossad,
en ström ur hennes djup, från brutna stängsel lossad,
har sig i floden stört, och, svällande dess bädd,
dränkt hela rymdens vidd, som grönskat kring dess brädd.
Ur hvirfveln af det skum, som fältena betäcker,
en kulle ömsom än sitt sköljda hufvud räcker;
än syns ett lutadt träd, som brottas i sitt fall
med öfversvimmad stam, mot ständigt ökta svall.
"Hvar är du?" ropar han, villfarande kring stranden,
och äskande ett svar med rösten och med handen . . .
"Hvar är du? Eurynom! beskyddar himlen dig?
Kanhända denna stund du gick att möta mig,
du kom att i min famn . . . och blef af floden fattad.
Er skänk var då för stor, för stor min lycka skattad,
I gudar utan nåd, att unnas mig af er!"
I samma ögonblick han henne fjerran ser
uppå en kulles höjd af vattnets stigning hotad,
omfamnande en alm ännu i jorden rotad.
"Nej, fåfängt mellan oss en afgrund bredde sig;
jag dig ej frälsa kan, men jag kan dö med dig:
med dig kan jag förgås: till dig med samma bölja
dit vädret för mitt rop, min kropp skall äfven följa."
Så talar Ofion, och, hänryckt och förstörd,
att bli med strömmens fart till samma holme förd,
ifrån en klippas höjd sig i dess hvirfvel kastar.
Han dör; men kärleken, som till hans räddning hastar,
i kronan af en ek, som följer flodens svall,
tar honom lyckligt mot i stunden af hans fall.

Ur yrseln åter väckt, hvars tyngd hans sinnen höljde,
förundrad Ofion med trädets simning följde,
tills ändtlig med dess gång han nalkas holmens strand,
som sjunker mer och mer, och der med utsträckt hand
han hastigt Eurynom till sig i farten rycker.
Inom sin trogna famn i det han henne trycker,
"kom, följ mig," säger han, "hvart ödet föra vill.
Jag ser dig, jag är nöjd, jag hör dig åter till.
Se gudarnas beskydd och deras under vörda!
De tvinga böljans djup att bära trädets hörda:
att bära den för oss. Du var det undret värd.
En räddning väntar oss, en strand är oss beskärd.
Emottag medlertid, då himlen oss förenar,
den tillflykt han dig ger: min famn och dessa grenar.

På sjelfva hafvets rymd han redan kastad är;
och skogens fällda träd, som dem tillsammans bär,

med menskan i sin vård för första gången flyter;
när i ett ögonblick sig ekens skapnad byter.
I rundning af en båt, som klyfver böljans lopp,
hon vidgar ut sin stam, och hennes fordna topp
till bildning af en mast på nytt sin spira höjer:
i sammanvridna tåg hon sina qvistar böjer;
och löfvet, som förut dess krona har betäckt,
i segel hopaväxt, rörs än af vädrets flägt.
Förundrad, Ofion ser på sin älskarinna.
Uti den nymf han frälst han röjer en gudinna;
han skådar, lysande i hennes anletsdrag,
odödlighetens glans, som fyller dess behag.
"Kom ändtlig, säger hon, "i famnen af din maka.
Du hafvets dotter ser, som älskar dig tillbaka.
Din kärlek, vägrande att öfverlefva mig,
i dessa böljors våld har ädelt lemnat dig.
Kom: dela öfver dem min gudom och min spira.
Min fader nalkas oss att vår förening fira;
emottag af hans hand, odödelig som jag,
den rätt ditt mod förvärft åt menniskan i dag."

Hon talade ännu, när re'n i deras möte
ur vattnets dolda djup, som öppnade sitt sköte,
den gamla Ocean sig vördigt lyfter opp,
bland böljans underdjur och Thetis[1] gudatropp,
som följa, simmande emellan hafvets möjor,
i deras spridda hår och deras ljusblå slöjor,
den vagn af perlor byggd på hjul utaf kristall,
der hafvenas monark på bäddar af korall,
emot sin treudd stödd, är af delfiner dragen,
som plöja böljans väg, af deras stjertar slagen,
och spruta henne opp i vattenkonsters språng,
vid ljud af Tritons[1] horn och vid sireners sång.
Med vördnad asurns fält, förgyldt af solens lågor,
sig jemnar för hans fart och sänker sina vågor.
Så nalkas Ocean, och i sin dotters famn
med ömhet sluter sig och kallar hennes namn.
"Och du! som dödlig förr, men hyllad gudars like,
bland jordens svaga barn besökte först mitt rike,
emottag," sade han, "ditt nya väsens rätt
och den, jag från i dag beskär din fordna ätt.
Ej mera för dess mod, i stormens vilda slätter,
min afgrund sina hot och sina gränsor sätter;
för menskans dristighet mitt rike öppnadt är.

[1] en hafsgudomlighet.

Du ser att böljans djup det fällda trädet bär.
Förkunna detta fynd, och sjelf, bland gudars gille,
led menniskans försök och upplyft hennes snille.
Emellan kusters rymd, der jag mitt välde sträckt,
förena jordens folk, och låt din spridda slägt
af vexlade behof hvarandra gåfvan bära,
och milda länders skörd de hårdas brister nära."

— — — — — — — — — — — — — — —

Ur Hoppet.

Du gudamakt som huld och öm,
i dina syners ljusa dröm
för hjertat bildar hvad det lyster;
på dikt och sanning ömsom stödd,
af saknaden och längtan född,
inbillningens och nöjets syster!

Du glädjens lif och plågans tröst,
af alla känslor i vårt bröst
den första likasom den sista;
den samma och beständigt ny;
af alla njutningar som fly
den enda menskan ej kan mista!

— — — — — — — — — — — — —

Långt från sitt ursprungs ljusa verld
gick menniskan i mörker snärd,
med sluten syn och skymda öden:
vid handen förd af saknaden;
omgifven af förgängelsen,
och följd af lidandet och döden.

Då, skyddsgudinna! sändes du,
af alla ljusets barn, ännu
den enda som oss ville följa;
och medtog, ledande vår flykt,
en gnista, från de strålar ryckt,
som sig för dödligheten dölja.

Du nedsteg: mörkren skilde sig,
och verlden lifvades med dig,
och för din ankomst uppgick dagen;

och nöjet, kalladt af din vink,
från jordens ändar i en blink
flög och tog mot dig med behagen.

— — — — — — — — — — — — — —

Åt jordens frågor, alla dar
två speglar tolka hoppets svar.
Den ena på ett silke hviftar
i tusen skymters blanning förd:
den andras klarhet oförstörd
med ingen bildningsvilla skiftar.

Gudinnan i den enas dag
förtjuser dårskapens behag,
till lastens fall hans framgång röjer,
och döljer hämden af hans brott;
men skenet af den andra blott
för rena själars ögon höjer.

Der ser välgörarn, den man glömt,
sitt namn, af menskor oberömdt,
i himlens häfder tecknas åter;
och oskulden med tröstad syn
af en medvetande försyn,
gör godt, förföljes och förlåter.

I sälla evigheters tid
ser den förföljda der sin frid:
medborgarn, vägrad sin belöning,
ser efterverldens rättvishet,
uppoffringen dess tacksamhet,
martyren tålamodets kröning.

I lyckans eller nödens famn,
med firadt eller misskändt namn,
hon eldar lika dygdens sinne,
och kröner under begges strid
den lidande med hjertats frid,
den segrande med ärans minne.

Hon i försakelsernas spår
vid religionens sida går,
med ögat från förgängligheten
på evighetens rymder satt:
och bakom dem är glömskans natt,
och framför dem odödligheten.

— — — — — — — — — — — — — —

Hon leder odlarns trägna hand,
när han förtror åt jordens sand
det korn som skall hans framtid föda,
och när det tycks bland isar dö,
hon målar under vinterns snö
en oviss, men förbidad gröda.

Hon gör, att under stormens brak
en nödställd sig på slagna vrak
förtröstande åt böljan lemnar;
hon lyser fångens dödshvalf opp.
som sjunger en förlossnings hopp
den ödet honom aldrig ämnar.

För gubben, lutande och svag,
hon jemnar i sitt glas de drag
af dödens hand som skrynkla pannan:
han lägger grund till ett palats
der sjelf han aldrig vinner plats,
och köper gårdar för en annan.

Till smärtans läger, tröstande,
hon helsans gyldne bägare
ännu med ena handen räcker,
och med den andra, vid dess bädd
af hennes rosor öfverklädd,
dess redan öppna graf betäcker.

— — — — — — — — — —

Ack! klagom ej i lifvets tvång
om medlertid hon någon gång
ej i sitt spår fullbordan leder!
Sjelf än med oss i barndom här,
dess visshet endast ägnad är
den verld hvartill hon oss bereder.

— — — — — — — — — — —

O hopp! min framtids tillflykt blif!
bland årstiderna af vårt lif
för dig ej endast blommar våren;
din höst ännu har rosor qvar
af dem, hvarmed för glädjens dar
du lekande beströdde spåren.

Följ mig. Ej mer med spådom än
af lyckan, nöjet, högheten,

med ynglingens förtjusning flydda.
Kom nu till ålderdomens bröst,
och fyll med högre löftens tröst
dess hjerta och dess tysta hydda.

Och när jag, i dess skugga gömd,
af dem jag tjenat är förglömd,
ren innan tadlet mig förgäter,
förvissa mig en vän till del
hvars rättvishet, vid mina fel,
min viljas afsigt äfven mäter.

För sista gången ändtlig der,
från lifvets ändade besvär
möt mig på gränsen af dess bana,
och räck vid grafven mig din hand
ifrån odödlighetens strand,
på den du höjer segrens fana.

Der, med fullbordadt värf, till slut
vid ljusets thron du släcker ut
det bloss som lyste lefnadsloppet;
af mig i sjelfva sanningen,
igenkänd för den samma vän,
som följt mig här i namn af hoppet.

Ur Åreminne öfver konung Gustaf III.

— — — Från den bana, der konungar blott klandras eller smickras, hvem ingick till den, der de jemföras och dömmas, omgifven med flera minnen af ett rikes förvandling, dess regerings stadgande, lärans och samvetets frihet, segerns ära, hushållningens omsorg, näringarnas utvidgande och vetenskapers hägn? Hos hvem understöddes ett mer genomträngande förstånd, en vidsträcktare kunskap, en vissare slutkonst, af ett ovanligare minne, der hela forntiden lefde till det närvarandes upplysning och det tillkommandes eftersyn? Dess rikedom röjde sig i hans skrifter och i hans tal, än ädelt och i all sin värdighet från thronen, än öfvertygande eller intagande för allmänheter och för enskilta, än allvarsamt, lärorikt eller lekande; alltid snillets språk: ombytt

och detsamma. Ingen var mer intagen af Svenska namnets ära. Dess utvidgande i alla ämnen var hans käraste föremål; dess föreställning det verksammaste skäl han viste att nyttja på medborgares öfvertygelse. Han underhöll rikets heder bland främmande makter, med oeftergifvenhet under krigen, med värdighet i fredens afhandlingar, och hade i de förra hellre varit öfvervunnen, i de sednare hellre sviken, än i någondera förödmjukad. Som domare älskade han lagens myndighet, som konung dess mildring, jemkade lätt sitt omdöme till menniskors olika omständigheter, vägde svagheten mot förförelsen, förtjensten mot felet, och dömde i sitt sinne den anklagade mer efter dess afsigter än efter dess gerningar. I lugna tillfällen sökte han råd, i de vådliga föddes de af hans egen tanka, och farans ankomst var för hans åsyn aldrig skild från hennes botemedel. Af natur och böjelse älskade han likväl stillheten och nöjet. Orubbad och lemnad åt sig sjelf, hade han kanhända somnat i deras famn. Ryckt af omständigheterna från det lugn han önskade, förbyttes dess håg till verksamhetens behof, göremålen blefvo en nödvändighet, svårigheterna ett behag, och sjelfva nöjet antog hos honom, i sina föreställningar och anläggningar, storheten af ett snille, som tvangs ur sin hvila. Hos få konungar såg vänskapen och sammanlefnaden mindre ombyten. Han dog mellan flera af dem, som följt hans första år eller hans ungdom, och den oombytlighet han bibehöll i sitt enskilta umgänge, sträckte sig äfven till hans embetsmän, som sällan, utan deras egen önskan, skildes från de befattningar han dem anförtrott. Hvem, ändtligen, med en regents egenskaper förenade mera dem som göra menniskan älskansvärd, eller dolde mer, under lättheten och behagen, den höghet som förtrycker glädjen, eller viste mer att, utan eget nedstigande, upplyfta andra och i sina samtal flytta deras insigter i den dag, der de förmånligast kunde synas? Mäktig öfver sig sjelf, upphörde hos honom aldrig belefvenheten, äfven i förtörnelsen. Dess värdighet följde sjelfva missnöjets uttryck, och ökade förebråelsens tyngd, likasom belöningens värde. Bland glada samqväm uppväckte han sjelf qvickhetens stundom vågade språk, och älskade, i dess strid, att försvaras med hennes egna vapen. De fria konsterna mottogo hans domar och vitterheten af honom mer än en eftersyn. Skådeplatsen egnar honom med rättvisa författarens lager, och, likt det tapperhets-märke han, efter egna stadgar, förvärfvade på valplatsen, eröfrade han äfven det pris han sjelf instiftat för vältaligheten. I denna målning, hvem igenkänner ej Gustaf III och det tidehvarf, hvars upplysning han utvidgat och hvars smak han stiftat; och med hvad undran skall ej efterverlden dömma en konungs egenskaper, som, på en gång tillräcklig för styrelsen och vetenskaperna, ännu med dem kunde förena nöjets lekar, njuta de sednare utan de förras uppoffring,

och måla sig i författarens arbete, likasom i de skrifter, dem rikets handlingar så talrikt af hans egen hand förvara? En gång, ur deras rika förråd, skall historien af hans regerings händelser, förente med deras orsaker, och tidehvarfvets omständigheter med dess lynne, samla föremålen till det oförgängliga vitsord, hon ensam har rätt att bekräfta. Men när, på sanningens grundval, hon upprest den regerandes minnesvård, skall hon äfven från samtiden begära ämnen till hågkomster af honom sjelf, och till menniskans målning vid konungens. Då skall, i sin allvarsamma tafla, hon äfven tillåta några drag af den enskilta saknaden, och vid den lager hon bjuder att grönska öfver grafven, ej neka ett rum åt de blommor äreminnets hand fordom sådde under dess skugga.

Carl Gustaf af Leopold.

(1756–1829).

Ur Predikaren.

Min son, tag läran af min mund,
gif akt på tidens flykt i dina unga dagar,
och lyssna i din vår till lefnans visa lagar.
Hon varder kommande den stund,
den stund af långsam död, den stund af evig dvala,
då inga ämnen mer till dina sinnen tala;
då styrkan brutit opp med viljan sitt förbund,
då mjölnarena mer ej mala,
och huset darrar på sin grund,
och tinnarna deraf stå kala,
och mörkret bryter in igenom fönstrens rund.

Till sällheten, min son, låt visheten dig föra,
allt annat irrar dina fjät.
Hör då, hvad tidigt nog en dödlig ej kan höra:
att lycklig bli, att lycka göra,
de tingen äro två; men få begripa det.

Vill du naturens väg, till verklig sällhet veta?
Se här dess första bud: *arbeta!*
Det är en dödligs kall, dess ära, dess behof.

Hon sade ej: finn sätt att tiden förnämt döda!
Hon sade: menska, köp din njutning för din möda,
och gif ej andras svett din orklöshet till rof.
Var nyttig. Nöjet blef till pris åt mödan gifvet.
Dagsverkarns timme flyr, dagdrifvarn släpar lifvet,
och vämjelsen vid allt är duglöshetens prof.

Gör rätt åt all förtjenst, min son, och gör det gerna.
Men pröfva hvar hon fins, och vet att hon är sann.
Skilj kärnan från sitt skal, magnaten från sin stjerna,
de svara, ofta nog, rätt illa mot hvarann.
Låt ingen fördoms makt och ingen dåres, truga
det bifall af din mun, du dygden borde ge;
för mensklig ordning dock, (för hvilken allt bör ske)
        inför den höga dåren buga;
men djupt, så djupt, min son, att han ej ser dig le.

Mot smädarns rop, likväl, din själ, ditt öra härda,
        din stolthet med rättvisan säm.
Man är ej tom på dygd, för det man är förnäm.
Jag har förnäma känt, och känt dem vördnadsvärda.
De hafva fel, min son, dem har hvart dödligt bröst;
men mången dygd jemväl, som saknats hos de ringa.
Och oftast var det hat, som höjt mot dem sin röst,
blott hatet mot de band, som folkförförarn tvinga.

Är menskan skapad mer för dygder eller brott?
        Hvad bör hon: älskas, hatas mera?
        Uppriktigt svaradt: intetdera,
        men tjenas och beklagas blott.
Gör det. Och har din själ nog ljus, nog styrka fått,
har gifvarn af ditt lif täckts gåfvor dig förläna,
att tjena fosterland, förnuft och mensklighet,
uppoffra dig för dem, och nämn ej *tacksamhet*. —
Min son, att mensklighet, förnuftet, staten tjena,
och njuta, ej blott lugn, men rättvisa derför,
är mer än, på en gång, en dödlig fordra bör.

Tre stora ord, min son, vår samhällslära pryda,
        upplysning, *frihet*, *menskorätt*.
om himlen unnar dig förstå hvad de betyda,
förklara dem, en dag, tör menskors usla ätt.
        Har man ännu förstått dem rätt?
Hvad skiljer detta blod, som nu Europa färgar,
från fanatismens bål och despotismens band?
Det är ej sanningen, min son, som jorden härjar,

som öppnar brottets dam. Nej, det är hon hvars hand,
när, likt en skyhög flod, det svämmar utan strand,
från himlen sträcks, och jorden bergar.

I sanning, som i dygd, min son, en måtta vet.
Räds, att ditt sannings-nit förleder,
och drif ej dygdens nit till ofördraglighet.
Var sträng i tänkesätt, men len och ljuf i seder.
Naturens första bud är sammanlefnans lag,
och menskans första pligt, att denna möjlig göra.
Om, till förnuft och dygd, du vill en dödlig föra,
så stöt ej honom bort, med sättets obehag.
Tänk ej att plumpt är starkt, och blygsamheten svag.
Tro ej Catoners[1] namn med cynisk fräckhet vinnas:
var viss att den gör mer, som rodnar ej för ord:
och vet, att knappt ett brott, så timmerhögt skall finnas,
som ej var planta, först, i *skamlöshetens* jord,

Min son, hör tidigt opp att dårlig omsorg bära
för lyckans öfverflöd, och för ett fåfängt namn.
Hvad vinner du att dig förtära?
Ditt guld är utan själ. och utan kropp din ära!
Sök nöjet hos dig sjelf, och i en älskad famn,
ty det är sällhet blott. Allt annat är dess hamn.

Välj klokt, om du vill utvaldt njuta.
Det är den vises konst att göra nöjens val,
och dårens fall, min son, att ingen lust förskjuta.
Beds ej en gunst utaf en fal,
och bryt ej hvarje frukt du retas att begära.
Sök dig ett eget träd. Var öm, var omtänksam,
och vattna kring dess rot, och gärda kring dess stam.
Den frukt är dubbelt ljuf, som egna grenar bära,
och hvilan, dubbelt säll, skall låta finna sig,
i skuggan af ett träd, som ger den, blott åt dig.
— — — — — — — — — — — — — — — —

Fly stojet. Rodna ej att undan verlden gömmas.
Mot hennes spotska blick, förnuftets mognad ställ.
Ve den, som, för att tro sig säll,
af andra måste ses, af andra sådan dömmas;
som trånar med sig sjelf, och hellre än att glömmas
dör främling i sitt eget tjäll.
— — — — — — — — — —

[1] Cato var en bekant sedlighetsifrare i Rom.

Ehuru dröjd, min son, han kommer dock, den dag,
som skall sin vinterfrost kring dina skullror tömma;
skall lemna tom din stol i vänners aftonlag,
och dig till sparsamt bord och enslig säng fördömma.
Förstå den svåra konst att åldras med behag.
Naturen blifve här din tröst, liksom din regel.
Den sol som nedergår ännu sin skönhet har,
och seglarn, som, från sjön, sig inåt hamnen drar,
med sakta vaggad fart och sammandragna segel,
behagar än vår syn, och håller skådarn qvar.
Hvar tid sitt värde har, sin daning, sina seder.
Erfarenhetens dag ger vigt, om den gör tung.
En grånad philosoph är mensklighetens kung.
Men det är rätt, min son, att åldern saknar heder,
när hon är barnslig nog att vilja synas ung.

Min son, ett sorgligt ord skall min predikan sluta.
Gifs en fullkomligt säll, bland jordens barn?
Ack nej!
Åt ingen dödlig gafs att oupphörligt njuta.
Allt lider ömsevis. Hvarför? Det vet jag ej.

Det gifs ett sätt, likväl, att mildra lifvets öden:
gör godt: i tysthet följ det gömda qvalets fjät.
Styrk här ett krossadt mod, ryck der en dygd ur nöden.
Det gifs ett sätt, min son, att mildra sjelfva döden:
gör godt, — och lit på mig, det gifs ej fler än det.

Ögonkast på naturen.

Oupphörligt, dag från dag,
o natur! du dig förnyar:
jordens grönska, luftens skyar,
allt har ungdom och behag.

Evigt, gyldne sol, densamma,
låter du, omätligt spridd,
dina röda strålar flamma
deras guld kring fältens vidd.

Klara flod, än slår din bölja
glittrande, den strand hon slog,
när hon såg den första plog
dina blomster-bräddar följa.

Skog, af samma foglars sång
evigt dina grenar ljuda,
evigt samma skuggor bjuda
åt den gömda tänkarns gång.

Utan vällust, utan smärta,
allt sin första daning har:
endast jag, som fått ett hjerta,
är ej mera den jag var.

Sång öfver Kellgrens död.

Dårar, laster, fröjden er,
och du, tryckta rimmarskara,
frälst ur sexton-årig fara,
andas: — *Kellgren* är ej mer!

Tystnad är din skald, o Vasa!
grafvens natt det snillet har,
ljusets fiender! som var
eder afund och er fasa!

Till höjden Svears språk, med trenne skalder gick.
Det ägde, af *Dalin,* de första rena dragen;
af Maro-*Gyllenborg,* det styrkans värde fick;
men först af *Kellgrens* röst, de lyriska behagen.
Voltaires och *Popes* rival, i sjelfva vinterns land,
philosophien hans blick, hans pil satiren hvässte,
och gracerna, med blomsterband,
på honom skämtets koger fäste.
Men din rival, *Horats!* med lyran i sin hand,
han svenska sången gaf ett dubbelt upphöjdt värde;
och genljuden af Tiberns strand
åt fjällarne kring Mälarn lärde.

Sorgens röst, från Helicon,[1]
svenske skalder, ljuda låten:
sångmör, gråten eder son!
gracer, eder älskling gråten!

Men hvad är skönheten af bildningsgåfvans drag?
Hvad är af sångens röst, det starka eller ljufva:
hon oss förskräcka må med dunder-gudens slag,
hon må förtjusa oss med suckningens behag
af myrten-skogens turturdufva?
Om himlen, unge man, ej skänkte dig en själ
med kraft att sig mot våld och dikt och flärd bemanna;
ljus, i sin flygt upp till det sanna.
och brinnande för menskors väl?
Hör våldets röst ännu en blodad jord förfära,
förnuftet ropa än mot dårarna om skyggd:
och du, som yfs af hopp att minnets lagrar bära,
du lågar ej af harm? du rodnar ej af blygd?
Onyttig för din fosterbygd,
Du qväder ljuf och feg, de veka nöjens lära?
Gå! du var född förutan dygd,
och du skall dö, förutan ära!
Om det var så han henne vann,
den store skald, hvars död hvart redligt hjerta sårar,
det vittna fosterlandets tårar,
det vittnar saknans suck från hvarje upplyst man,
det vittnar er triumph, förförare och dårar!

Lasterna och våldet ryste
när hans hand på lyran slog;
menskligheten andan drog;
dygden under tårar myste;
sanningen, förskönad, lyste:
dårskap gret, förnuftet log.

På denna fruktansvärda panna,
der snillet hota sågs i all dess hämde-makt,
man läste kärlek för det sanna,
och dess förföljares förakt.
Från denna mulna blick den ljungelds stråle blänkte,
som slog hvar gäck, hur högt han satt,
och ända ner på er, — vid återskall och skratt, —
det heta löjets gnistor stänkte,
förakteliga kryp, i vitterhetens natt.

[1] ett bärg i Grekland, hvilket enl. sagan var sånggudinnornas hemvist.

Laster, dårar, fröjden er,
och du, tryckta rimmarskara,
frälst ur sexton-årig fara,
andas: *Kellgren* är ej mer!

Men du, som tankens ljus med själens höghet parar,
som känner, för ett folk, hvad skänk af himmelen,
en *Domosthenisk*[1] röst, som friheten försvarar,
och en *Voltairisk* hand, som pryder sanningen:
du gråt det rof som grafven vunnit!
Gråt sångens första son, om du bär nit för den;
men dubbelt gråt, om du som vän,
som menniska och vis, hans värde känna hunnit.
Hvem ställde fram ett bröst som han,
af vishetens egid försvaradt och bestråladt?
Han söng ej blott en *stadig man;*
han var det: och det är sin egen bild han målat.
Af jordens klagan väckt, af hjertats känslighet
att menskans rätt, att borgarns yrka,
han skilde vördnans pligt från slafvens mållöshet,
och öfvermodets skrål från patriotens styrka,
med detta tämda nit, som tingens gränsor vet.
Af hyddan lika gömd för detta dubbla rykte,
som öste kransar ner, och dem tillbaka ryckte;
för vett och rätt och smak, ej för ett namn i strid,
han njöt, med blygsamt hof, den smickrande minuten,
och stod, med tystnad blott, i orättvisans tid,
Uti sitt värde innesluten,
ej stolt af sin förtjenst, men endast trygg dervid.
Nej dårar! Sångens höjd var ej hans höjd af ära;
nej, hon var rösten blott åt philosophens lära.
Med hjertat, utan svaghet, godt,
och ögat uppmärksamt på samfundslifvets lott,
hvem delte dygdens qval med lifligare smärta?
Hvem slog förtryckarns barm, med dristigare skott?
Hur varmt för all förtjenst, hur öppet detta hjerta!
Hur oupplåtligt strängt för dårskaper och brott!
Förnuft, af himlen sändt, att lysa våra dagar,
du, som en stormig verld allena lugna kan!
Hvem stod mer fast vid dina lagar?
Hvem höll din fackla fram med större mod än han?
Och du, den vises dygd, så ofta smädad vorden
af skrymtarns eller svärmarns röst,
förakt för dikt och skrock, och egen styrkas tröst,

[1] Demosthenes var en berömd grekisk talare.

hvar skådar du, i dag, på den bedragna jorden,
ett tempel, mera ditt, än denna vises bröst?

Högt, men sundt, sublima sinne,
sådant var ditt tänkesätt!
Baviers[1] och Tartuffers[2] ätt,
skräna, skräna mot hans minne!
Rosenstein gör honom rätt.

Oxenstjerna och behagen,
suckande vid urnan stå.
Sergel[3] tecknar anletsdragen.
Gyllenborg, af sorg betagen,
fäster kransen deruppå.

Med den glans förtjenstens blifvit
hos en rättvis efterverld,
står hans namn af minnet skrifvit.
Lyckan, — som en mindre gifvit, —
rodnar för en sparad flärd.

Men låga illska, du som följde
hans lysande förtjenst, i sjelfva grafvens famn,
och glansen af ett fruktadt namn
med dina svarta vingar höljde:
sätt ej ditt hufvud opp ur träcken af din skam,
sjung ej triumph! Alcides[4] hvilar,
men på hans hjelte-stoft, kanske, skall träda fram
en Philoctet,[4] som har hans pilar.

Dygders och förtjensters tropp!
Saknen, gråten, eder broder.
Ner med smickrets guda-stoder!
Resom tacksamhetens opp!

---

[1] af Bavius, en beryktad dålig poet i Rom, ɔ: rimsmidare. [2] af Tartuffe, skådespel af Molière, ɔ: skenhelig skurk, [3] bekant svensk bildhuggare. [4] Alcides tillnamn på Herkules, med hvilkens pilar Filoktetes i trojanska kriget nedlade Paris, hvarigenom stadens intagande blef möjligt.

Kärlekens philosophi.

Astrild, räknad än för barn,
fasligt i Olympen larmar.
Här en gud i piltens garn,
der gudinnan i hans armar.
Dagligt något spratt, som harmar.
Fåfängt slår, mot bord och vägg,
Jofur sjelf, så thronen gungar:
skalken ler, och pilen ljungar
genom gudens eget skägg.
Jofur, (bör väl slikt beundras?)
tar sin min af gudars drott,
och befaller, för sitt brott,
bofven klädas af och plundras.
Koger, bindel, garn och skott,
confiskeras, stort och smått.
Astrilds bön ej kallar åter,
Jofurs dom och ödets bud.
Ingen makt . . . men Venus gråter!
Hvilken blick hon stiga låter
till den vreda gudars gud!
Med behagens makt i tonen,
kinden bleknad, knät på thronen,
hennes hand som grundat Rom,
och som sågs Carthago skaka,
leker kring allfaders haka,
och förvandlar ödets dom.
En skall återställas barnet,
af de saker som det mist. —
Åh! då tar väl Astrild visst
bågen, blosset eller garnet? —
Intetdera, min Cephis;
bindeln! — Brist ej ut i löje;
gossen valde som en vis:
utan blindhet, intet nöje.

Hvem har rätt?

När två tuppar, om ett korn,
hålla fejd kring fält och backar;
när, kring hvassa näbbars horn,
fjädren ryka, bloden lackar;
hvem har rätt? — Jo den, som hackar
ögat ut på trätobrorn.

I de lärdas republiker,
när, med akademiskt rop,
tvenne tappra skolastiker
stöta pannorna ihop:
hvalfven skalla, ingen viker
från sin bänk och från sin thes;
hvem har rätt? — Jo den, som skriker
ergo[1] längst, och ej blir hes.

När, emellan jordens throner,
föds ett ministerligt gräl,
och, till gamman som till väl
för vidkommande nationer,
deras majestäters skäl
ställas opp i bataljoner,
dels till fot, och dels till häst;
hvem har rätt? — Det plär väl mest
den bevisarn, hvars kanoner
skjuta längst och träffa bäst.

När om flickor, eller heder,
eller spel, två män af frejd,
efter företal af eder,
rusa mot hvarann till fejd;
och när borden, under kifvet,
dansa kring, med hot och larm;
hvem har rätt? — Jo den, hvars arm
först trär värjan genom lifvet
på den andra, i sin harm.

När, med Arons horn i pannan,
tvenne andans hufvudmän*

[1] lat.: således, för den skull.
* Förstå, tvenne sekters anförare som förkättra hvarandra.

väpna sig mot djefvulen,
det vill säga, mot hvarannan:
och ett hett symboliskt krig,
ömsesidigt slutar sig
med förbannelser och amen;
hvem har rätt? O broder kär!
Den, som bränner bäst, mon cher,
kättarns djefvulska lekamen,
långsamt *här* och evigt *ther*.

När, med lansar och critiken,
två skribenter i gevär,
löpa storm, som öfligt är,
om ett ord, inför publiken;
när ej minsta reda fås,
hvarför de i härnad tåga,
men på begges trummor slås
larm och fejd, af all förmåga:
hvem har rätt? — Nå kors, hvad fråga!
den som skäller, det förstås.

När, på politikens bana,
tvenne hufven träda opp,
och, kring hvar sin höjda fana,
samla, hvar sin legda tropp;
när den enas rop är: *kufven!*
och den andras: *vakna slaf!*
hvem har rätt bland dessa hufven?
Den, som slår de andras af.

Följ från södern, längst åt norden,
djurens, menniskornas ätt:
öfver allt har våldet rätt,
är dess dom bekräftad vorden.
Men kanske, godt folk, I torden
fråga, om ej väntas får,
att förnuftet en gång rår?
Jo bevars! — men ej på jorden.

Eglé och Annett.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Eglé, så hette hon, den älskvärda personen,
som sagan handlar om, — och hette så med rätt;
född af en förnäm far, uppvaktande vid thronen,
och af en mor, en fru af ytterst goda tonen,
med statsvagn, hof-livré, entréer, taburett.[1]
Naturen gaf behag, som lyckan gifvit ätt.
Eglé var späd ännu. Men ren ur ögat lyste
den eld, hvaraf man strax till vett och qvickhet spår.
På hennes fem års mun satt gracen ren och myste,
och kinden skuggad var af långa ögonhår.
Man gaf en sällskapsvän åt hennes första år,
ett fattigt värnlöst barn af förra pastorns enka,
täckt, lättlärdt, fromt, för allt; Annett var hennes namn.
Det blef en fröjd, ett skratt, en vänskap, kan man tänka;
man åt, man drack, man sof — allt i hvarandras famn.
Tillhopa gingo de att sommarns blomster plocka;
hvar julklapp togs emot med samfäldt glädjerop;
tillhopa gjorde de visiter till sin docka,
och greto, längre fram, vid Julias bref[2] ihop.
Men tiden flyr med fart: så äfven sagan göre!
Det fina jollrets språk blef ej för alla gjordt.
Behagens dröjda fjät till Oxenstjerna höre.
Den ej hans gracer fått, hans konst, — förtälje fort.

Eglé var femton år, Annett var sjutton redan,
förrn bördens olikhet begreps af dessa två.
Omsider lärdes de att begge den förstå:
den enas ton gaf sår; den andra dolde svedan.
Annett fick fästman snart och bröllop strax derpå.
Man skildes vänligt åt, – och såg hvarann ej sedan.
Annetts parti var jemt: var sådant, med ett ord,
en fattig flicka gör som slängt sitt nät i högen.
En odlare med vinst, af dock ej egen jord,
ung, stadgad, bergad nog, men långt ifrån förmögen.
Såg eljest ut? — Rättså: det väntade jag ren.
Jag kritar då och då små taflor; se här en:
hans röst var stark och ljuf; hans växt var öfver laglig;
brunt hår, högt bröst, frisk hy, blått öga. svarfvadt ben;
i grunden allvarsam, i umgänget behaglig.

---

[1] tillträde till hofvet och rättighet att sitta i de kungligas närvaro.
[2] syftar på La nouvelle Heloïse, roman af den franske förf. J. J. Rousseau.

Eglé var vida skild från afund på sin vän,
hon fann blott sällsamt nog, att hon var fröken än.
Men med Eglés behag man är det sällan länge.
Man skåde sig blott om, man göre blott sitt val;
sen rikte man en blick, sen öppne man en schal;
en liten cyprisk[1] fot ur gazens böljor tränge:
strax är tillbedjarn der, och strax har han rival.
All vård var för Eglé, från hennes barndom, buren:
likt hennes finger flög, på harpan, ingen anns;
i sångkonst en siren, en vestanfläkt i dans,
i växt en Fröjas bild, af parisk marmor skuren,
allt segrade hon i, och allt hos henne fans,
som fostran, som talang, kan lägga till naturen.
Ej nog: allt röjde snart sin riktiga effekt.
Två grefvar, främst i rang bland hofvets eleganter,
ren stodo, spets mot spets, i krigisk morgondrägt,
med foten bakåt förd, och kroppen framåt sträckt.
Ren bars den ena hem af fyra sekundanter,
blek, fullblödd, armen slak, och ögat nästan fläckt.
Och fröken, på en gång, så smickrad, som förskräckt,
fick afund, frågningar och skämt, från alla kanter.

När frågan blef om val, kan läsarn lätt förstå,
att förmånsrätt gafs den som lefde af de två.
Behöfs i många ord hans målning göras eder?
Med föga undantag de likna mest hvarann:
i ögat oblyghet; i hjertat verklig heder;
stolt gång, välskuren frack, af guld och tofsar grann;
belefvenhet, rent språk, fint vett, och skämda seder;
se der Eglés kusin, — och innan kort, dess man.
Lägg till en månads tid, som temligt långsam faller,
bestyr om vagnar, spann, och kusk och kock och stat;
en våning, rik af guld, damaster och kristaller;
ett bröllopsbord, som tyngs af tretti silfverfat;
ett sällskap innanför, af stjernor och af solar,
på gatan, stoj med bloss och vagnar, fler och fler;
lakejer, trängsel, spring; pack som begapar er;
en elysé af ljus, en präst, två kullerstolar,
en brudsäng, — och Eglé är ren ej fröken mer.

Min pensel har ej färg att skillra hvad de njöto,
de unga sälla två, som kärleken förent.
I fyra långa år var detta nöje rent,

[1] den "cypriska" kallade Grekerna skönhetens gudinna, Afrodite, emedan hon vid ön Cypern uppstigit ur hafvet.

och fyra långa år, som fyra dar förflöto.
Två andra lefdes bort på föga olikt sätt.
i det förnäma stoj som omger folk af ätt.
Toilett och dejeuné uppfyllde förmiddagen.
Lägg till en promenad, och bodfart utåt stan;
så kom dinén; så strax, var aftontimmen slagen,
och frågan ren för hand om qvällen och dess plan.
Visiter, spel, soupé, bal, opror, assembléer,
allt knöt sig länk i länk. Det var en evig ring
af bal, visiter, spel, spektakler och soupéer,
och ingen half minut att sköta någonting.
Hushållningen var här, som jemt på stora ställen,
hofmästarns sak. Den hölls i riktigt grefligt flor;
och barnen lemnades (hvad ni med lätthet tror),
de små, i ammans vård, de större, åt mamsellen,
för måttlig penning hyrd, att vara deras mor.
Det moln af små besvär, som andras himmel skymmer,
det flyr från bördens folk, det vets ej af i slott.
Att sörja der för allt, är lägre själars lott.
Det är ej hennes nåd som derom har bekymmer:
man är betald: allt sker: grefvinnan ringer blott.

De tvenne nästa år begynte dock bli tröga.
Man ledsnar, som vid allt, vid nöjet innan kort.
Eglé tog alla mått att jaga tiden bort,
men tiden flög ej mer, och allt förnöjde föga.
Visiten tråkig fans; soupén ej liflig mer;
(man har ej, märkte hon, just roligt, fast man ler.)
Spektaklet gaf blott sömn, och tog den bort för natten.
Nu söktes de behag en verksam lefnad ger:
man dräslade sitt guld, man satt ett flor i hatten;
man läste i en bok, man slog på sitt klaver,
men timmen flöt ej fram, den stod som stannadt vatten,
och ledsnans ögonblick beständigt blefvo fler.
Man såg ej grefven sjelf, så ständigt som man ville.
Sent kom han oftast hem, och mulen utomdess,
nu hindrad af sin tjenst, nu dröjd i något gille,
fastän (bekännom det) — väl mest, af sin mätress.
Hvad upptäckt för Eglé! Hvad dödsstyng för en maka!
Ni vet hvad hämd, förent med ledsnaden, förmår.
Man tröttnar, någon stund, att på sitt hjerta vaka.
Den sårade rival, som sedan åtta år
ej synts i grefvens hus, kom småningom tillbaka,
och klagade ej mer på obelönta sår.
Men mindre styrd i allt af hjertat, än af flärden,
han alltid vundna pris för nya öfvergaf.

Eglé blef sjuk af sorg, dess färgor föllo af;
med harm emot sig sjelf, med vämjelse för verlden,
hon lefde, i sitt hus, till slut, som i en graf.

En dag, med hjertat stängdt för allt hvad glädje heter,
hon sökte, i sin park, den gömda skuggans fred.
Ack! suckade hon tyst, i det hon satt sig ned,
så ung, — och dock ett lif så fullt af vidrigheter!
Så qvald — och ej en gång en vän att gråta med!
Hon såg, i det hon slöt, och ögat kring sig vände,
ett indiskt blomsterstånd, som hennes fordna vän,
för fyra somrar sen, från landet henne sände.
En blixt, vid denna syn, sitt ljus hos henne tände.
Hon flög till urnan fram, slöt armarne kring den,
hon kysste rosens blad, och skrek: "jag har en vän
som jag ej nog är värd, som jag ej fyllest kände!
Annett! i dag ännu vi se hvarann igen!"
För mycket sagdt: ty först den andra morgonen
hon for, och tredje dan till hennes boning lände.

Nu väntar ni er visst ett by-palats, med spis,
och sex tums fönsterglas, och bjelklag under taken;
röd knut; staket med grind, — på svenskt arkadiskt vis.
Byt om er dikt, jag ber, uti ett paradis,
der allting visar er naturen prydd af smaken.
Inbilla er ett näs, emellan vattnen sträckt,
med öar, rundtomkring, som spegla sig i fjärden;
ett litet landtligt hem, det vackraste i verlden,
mot nordens kalla vind af reslig skog betäckt,
för öfrigt, famnadt om af ängsfält och af gärden,
och trädgårdar med frukt af sann hesperisk[1] slägt.
Här lefde nu Annett i medelståndets trefnad,
och förde, med sin man, fast rikast på sin ort,
ännu i lyckans famn, den idogsamma lefnad,
som deras bergning först och sedan välstånd gjort.
Eglé, som åt sig sjelf ett nöje ville spara,
steg af uti allén; kom osedd genom den;
smög in; — men då Annett i dörrn fick se sin vän,
då skulle ni ha sett ett hopp ur väfstoln bara!
Hon flög i hennes famn; hon slöt sig fast deri;
hon kunde ej ett ord för sina känslor finna:
Eglé? Min bästa vän! — min älskade grefvinna —
"Låt detta första namn åt mig förvaradt bli —"
brast ut, med gråt, Eglé. Och begges tårar rinna.

[1] från de i sagan omtalade hesperiska trädgårdarna.

"Du är då, som jag ser, rätt lycklig, min Annett?"
Begynte nu Eglé. — Grefvinna, ni har rätt;
ack, läste jag det ock, i ert förgråtna öga!
Men hofvet har, ty värr, ej landets lefnadssätt,
och ödets dom har skilt de sälla från de höga!
Eglé slog ner sin blick, och gaf en suck till svar.
Allt röjde här ett lugn, som hon ej lärt att smaka.
Annett, hon sjelf, Annett som trånans prägel bar,
i bleka anletsdrag, för åtta år tillbaka,
var nu en liten rund och landligt glättig maka;
det bruna ögats eld var tindrande och klar,
och skalken hade gjort sitt bo i hennes haka.
"Du leds visst aldrig?" — Nej. Sen åtta år ej mer.
Förlåt mig sanningen; och tro mig blott, jag ber:
hur lågt en högre verld vår sällhet ock må skatta,
har tiden vingar här, men kryckor blott hos er;
I magren, vi ta hull; I gråten, och vi skratta!
Bland idel tidsfördrif gå alla edra fjät,
men alla våra dygn bland idel sysslor hvälfva;
ert folk gör allt för er, vi göra allting sjelfva,
och det tar tiden bort för ledsnan, tro mig det.
"Din man är glad som du?" — Rätt glad, jag det bekänne.
Han är, hvad sällan sker, i dag från hemmet skild.
(Hon framsmög detta ord med rodnan på sitt änne)
men min Eglé kan se hans lifligt sanna bild:
en gudson väntar lof att visa sig för henne.
Nu öppnades en dörr. Och, likt en tempelflägt,
af hvita offerbarn, kring altaret som blossar,
framträdde, par för par, tre flickor och tre gossar,
med landets menlöshet i anleten och drägt.
Eglé flög fram förtjust att dem i famnen trycka.
"Min Gud, Annett, till barn, hvad englatropp du har!"
Ni ser om jag är säll, gaf deras mor till svar.
Jag gör, hvad jag förmår, att vara värd min lycka.
Jag är blott till, min vän, för dem och deras far.

Eglé, i detta lugn, så nytt för hennes hjerta,
förnötte än en dag, och lärde älska det.
Hon såg blott lyckliga, och glömde bort sin smärta.
Hvart sysslan drog Annett, hon följde hennes fjät;
fann ordning, öfver allt, och nyttan, och behagen.
Ni skulle sett ett kök: hvar kopp, som perlan ren;
hvar panna, blank och ny, som först ur marknan tagen;
ett visthus, öfverstfullt af allt, — i glas och sten,
i säck och lår, — allt ställdt, allt afdeldt efter slagen;
ett mjölkrum, kärl vid kärl, välluktande af en,

med sina hvita bord, och gröna skydd mot dagen;
ett fullträngdt linneskåp, från golfvet opp till tak,
med allt hvad man till helg, som hvardags, nånsin brukar:
nu damaster, nu dräll, här lakan, och der dukar,
till finhet och fason, i tusenfaldig smak.
Beständigt samma syn, hvarthän Eglé sig vänder.
Allt styrdes af Annett, allt vakade hon på.
Nu gnällde visthusdörrn, nu hördes väfstoln gå.
Hon klädde man och barn, snart sagdt, med egna händer,
och hade öfrig tid till dessas vård ändå.
Jag ville, att en stund ni dem kring modern såge,
och henne, jemt hos dem, emellan sysslorna:
en mumlade på *j'aime*, en märkte på sin båge,
den tredje ritade en lång, sned rad med *a*. —
Af dem med kärlek lydd, af allt sitt folk tillbeden,
hon gaf, inom sitt hus, en lycklig drottnings lag;
och när, med pannan skön af oskulden och freden,
hon kom, bland sina barn, på fältet någon dag,
ni skulle trott er se, med föga undantag,
vår första sälla mor, bland englarna i Eden.

En rullning hörs af hjul: en vagn för dörren står.
Allt springer till; en hvar sitt byte derur får:
den ena bok, skatull; den andra käpp och kappa.
Ett hopp — och ren är herrn, ur vagnen, på sin trappa.
Annett med liflig fröjd sin man tillbaka ser;
till hälsning hon Eglé likväl ett försteg ger.
Men förrn ett ord är sagdt, en vink begriplig vorden,
hon ren, i Willsons famn, är hyssad, högt från jorden,
och kysst på mun och kind, och kysst — än mer — än mer.
Nu hälsas först Eglé: "Förlåt mig, min grefvinna!
Emot en gäst som ni, jag vördnans pligter vet;
men denna skaperskan af min lycksalighet,
har, framför alla, rätt att första offret vinna.
Allt hvad, i denna stund, mitt lif ett värde ger,
hvad i ett lyckligt bröst kan sälla känslor föda,
allt, allt är hennes verk, är skänk af hennes möda,
allt — intill denna jord som pryds i dag af er."
Hans uttryck ägde grund; och tacksamheten styrde,
men sanningen jemväl, hans målning af Annett:
rik, genom hennes flit, och kloka lefnadssätt,
han ägde nu den jord som han tillförne hyrde.

Eglé, vid denna syn, vid detta tal, vid allt,
en känsla njöt — och led — på en gång ljuf och bitter.
Gud! sade hon sig sjelf, hur uselt och hur kallt,

är, mot ett sådant lif, ej hela flärdens glitter!
Eglé, bekännom det, var en af dessa få,
som vanan, det är sant, och brukets välde föra;
men, när de se hvad väg det tillhör dem att gå,
stå stilla, ge förnuft och sanningen sitt öra,
och äga vishet nog, att deras röst förstå.
I nattens enslighet, sig sjelf blott öfverlemnad,
hon tänkte, nu på sig, nu stundom på Annett.
Hon såg, vid pröfningen af begges lefnadssätt,
hur litet deras rätt, till sällheten, var jemnad.
Hon såg, att hjertats frid är fyllda pligters lön;
att större gifvas ej, än de af mor och maka;
och skattade en dag, så uppfylld, mera skön,
än allt det tomma stoj hon tänkte sig tillbaka.
Hon såg, med känslans blick och vid exemplets ljus,
att inga mödors namn en fru och mor förnedra.
Att vård om sina barn, och styrseln af sitt hus,
ge värde framför börd, och framför fägring hedra.
Hvar dödlig, sade hon, ett kall, ett syfte fått,
att bli dess omsorgs mål, att vistas för dess minne.
Hvem deraf mödan flyr, olycklig är hans lott:
man köper andras tjenst, ej bifall af sitt sinne,
och man har icke gjort, hvad man betalar blott.
Ur dessa tankars dröm, med morgonsolen, vaknad,
hon for, med dessa ord till afsked åt sin vän:
"jag kom att gråta här en sällhet, länge saknad,
men jag har lärt af dig, att blifva värdig den!"
Hon blef det; återvann det lugn som flyktat hade;
tvang snart en rättvis man att hennes värde se:
och ofta sen, en mor (förtälja sagorne)
med dottern på sitt knä, emellan kyssar, sade:
blif skön, och vördnadsvärd, och lycklig, som Eglé!

Om jagt.

Se der tvifvelsutan, alltsedan Nimrods dagar, den väldigaste djur-slagtare.[1] Låtom oss ej fråga om texten har sin trovärdighet, eller om berättaren ljuger några tusende. Tryckt sak behålle sin respekt. I hvar tunna underbar lögn, som afsättes kring jor-

[1] En i en utländsk tidning omtalad, väldig jägare, hvilkens talrika byten uppräknats.

den, finnes dessutom alltid ett och annat uns sanning, hvaröfver man kan tala eller skrifva några blad temmelig godt förnuft, som efter vanligheten, intet stort uträttar. Nu till betraktelsen.

Det synes, som våra tiders beröm för mildare seder icke borde alltför långt utsträckas, och som flera spår af den gamla vildheten ännu lemnats temligen ohöljda. Skulle det ej gifvas vissa ämnen, hvaröfver man, från ålder likasom kommit öfverens, att antingen tänka alldeles ingenting, eller åtminstone icke antaga några sunda begrepp, ehuru tydligen de än kunde ställas för ögonen? Och skulle det ej i detta afseende, förhålla sig med vår prisade samhällsodling, ungefär likasom med en halt, som tar ett långt steg med den ena foten, under det han deremot alltid blir ett godt stycke efter med den andra?

Talom ej här om följderna deraf för de menskliga djuren; talom om djuren i skogarna. Huru, till exempel, skall man förena den allmänna välvilja för alla känsliga varelser, denna mildare mensklighet, hvaraf vi berömma oss, med våra vanliga jagtbragders mordiska nöjen? Huru skall man begripa, att ofta den samma handen, som användes, att med ömmaste godhet lindra en hunds, eller något annat hemtamdt djurs naturliga plågor, väpnar sig med fröjd, att på det grymmaste sätt förfölja skogarnas oskyldiga inbyggare? Jag vet, att det gifves i allt en medelväg, och att man kan vara för vekt god, likasom för hårdt stark. Jag glömmer ej heller, att naturen sjelf, till utseendet ännu grymmare än menniskan, tyckes hafva gjort af hela den lefvande skapelsen ett evigt slagtar-fält, hvarpå den ena varelsen minuteligen uppoffrar den andra. Lika så litet behöfver jag påminnas om de otaliga härar af lefvande varelser, som antingen måste falla för yxan i våra slagtarhus, eller utsträckas för knifven i våra kök. Det är oundgängligt, jag vet det väl, att luft och haf och skog och jord dageligen skatta till menniskans bukfyllnad, som är djurens konung, och som på flera sätt fullkomligen bevisar det. Det gifs ej någon philosophi för magen. Man har, med det menskligaste hjerta, tyranniet i tarmarne. Allt det der förhåller sig beklagligen så, och deremot är ingenting att invända. Den mildaste philosoph vänder bort ögonen, suckar och äter. Men i allmänhet mördar han ej sjelf, om han kan undvika det. Han gör sig i synnerhet ej ett ljuft nöje deraf, i fall han dertill nödsakas. Det är blott i skogen, som äfven philosophen upphör att vara förädlad menniska, som han mördar frivilligt och med glädje. Och nu, på det läsaren må riktigt förstå min mening, vill jag här tillkännagifva, att det är icke jagtens behof, som jag nekar, icke dess bruk, jag tadlar, utan det onaturliga nöje, man dervid finner; ett nöje som gjort, att den varit i alla tider ansedd för ett det yppersta och ädlaste tidsfördrif, och der-

före på många ställen förbehållen endast konungar, prinsar, och de förnämsta i landena.

Att slagtaren, med trettio gånger om dagen upphöjd yxhammare, krossar trettio behornade pannor, likasom att jägaren, hvars kall det blifvit, flitigt riktar våra bord med skogarnes förråd, dervid är ej att påminna. Deras verkligt grymma förrättning, är ett nödvändigt ondt, och det är ej nöjet som styr deras slag, det är behofvet. Men kunna de också vara nog barbariske, att finna deri ett vildt nöje, blir dock den grymhet, hvartill de vänjas derigenom, af ringa inflytande på de allmänna sederna, likasom på andra medborgares öden. Deras lägre krets hindrar det: nästan ingenting af samhällets allmänna välfärd beror på dessa enskilta personers mer eller mindre milda lynnen. Det förhåller sig deremot helt olika med de upphöjdare klasserna.

Våra philosopher, våra uppfostrare gifva sig all möda, att inplanta hos det uppväxande slägtet den ömma välvilja, som skall göra menniskor deltagande för hvarandras plågor, ädla, medlidande och hjelpsamma. Man har inrättningar för hjertats och känslornas förädling; man samlar sig att gråta på våra skådespel, vid en vacker gerning, grundad på den medlidande godhet, som icke nog kan upplifvas i menniskohjertat. Allt sådant är rätt bra gjordt, jag nekar det ej. Men man borde vara sig något mera lik i det öfriga. I dessa seder är det icke, att nästa timme, väpnad med ett mordiskt gevär, förfölja i skogarna ett oskyldigt djur, hvars blod man aldrig skulle hafva nog grymhet, att vid sin egen husdörr sjelf utgjuta. I dessa seder är det icke, att se, innerst fröjdad, denna olyckliga varelse, med utsträckt tunga och skälfvande bogar, jägtas intill störtning af blodtörstiga hundar, och slingra sin ångstfulla flykt i hundrade bugter, tills den omsider, träffad af kulan, stupar i sitt blod, släpar sin sönderslitna kropp ännu några steg, under ohyggliga ryckningar, och blir ändteligen qvarliggande i arbetet af en lång dödsvånda. Se der detta yppersta bland tidsfördrif, med kostnad tillredt, och ofta, genom de strängaste lagar, förbehållit endast de stora på jorden, såsom en ljuf hvila från deras omsorger. Se der hvad man funnit värdigt att kallas ett förstligt nöje; ett namn, hvilket, om namn betydde något, borde anses på det högsta förolämpande för mensklighetens högsta, ädlaste kall. Jag tillstår, att jag icke ser hvad man derefter kan hafva att tadla hos den romerska kejsaren, som vissa timmar på dagen förlustade sig, att med ett hvasst jern, genomstinga flugorna i dess kejserliga boning. På denna grund har jag ock alltid älskat den engelska guvernörens ädla harm, som svarade, fast med liten öfverilning, sin unga prins, när denne under jagten visade honom en hjort, hvilken han med ett väl syftadt skott träffat midt i hjertat:

"nådige herre, ni är redan sjelfva Brightwells mästare." Denne Brightwell var, då för tiden, bödeln i London.

Samhället har behof af en viss känslolöshet till straffets utöfning. Jag tror att de, som dertill användas, kunde vinna genom jagten en nyttig hårdhet. Men i sanning, huru skall man föreställa sig, utan misstanke om antingen grymhet, eller lättsinnighet, att menniskor, utan tvång till denna förrättning, och utan att den äger minsta gemenskap med deras yrken och lefnadssätt, välja den såsom ett sällt tidsfördrif, och utstå med glädje de våldsammaste mödor, endast för vällusten att se ett blod strömma, som de med egen hand utgjutit.

En af deras betjening, lönad för denna beställning, kan åtminstone säga, när han bär hem från skogen, hvad han der lagt till jorden: "jag har skaffat en rätt åt min herres bord." Men herrn sjelf, som af intet behof, blott af behag till sjelfva gerningen, deltar deri, hvad kan han säga, när hans skott träffat en af skogens usla flyktingar, annat än detta: jag har haft det nöjet, att döda en lefvande varelse?

Man torde kan hända, anse såsom en alltför veklig blödighet i ett manligt sinne, att icke kunna med egen hand begå en i grunden både loflig och nödvändig hårdhet. Men det är, jag upprepar det, icke styrkan som jag klandrar, att kunna i behof göra det: det är nöjet man finner deri, hvilket jag håller för omenskligt. Tag bort nöjet, och ingen af våra förnäma herrar skall mera jaga än slagta.

Detta grymma nöje har funnit älskare äfven ibland det kön, hvars ädla medlidande hjerta utgör i öfrigt dess icke mindre distinktiva kännetecken, än dess spädare och skönare kroppsbyggnad. Den, hvars vackra ögon skulle smälta i tårar vid förlusten af dess papegoja, eller dess älskade Joli, jagade ej sällan, med sin egen hvita hand, kulan genom lifvet på en med dem lika oskyldig varelse, på ett flyktande villbråd, som, i fall det kände förföljerskas annars naturliga godhet, skulle söka sitt försvar vid hennes fötter.

Jag har förut anmärkt, och alla med mig intyga den habituella grymhet, som måste i småningom födas af vanan, att se blod gjutas, och ännu mer af vanan, att sjelf med vällust gjuta det. Det gifves länder, hvarest ingen chirurg och ingen slagtare får äga den minsta befattning med den straffande lagskipningen. Och med rätta. Den som vant sig, att se med lugnt hjerta, känsliga varelser våndas i smärtans brännande ångest, skall han ej småningom sakna det ömma medlidande, hvaraf menskligheten, särdeles hos de stora på jorden, har det mest trängande behof? Den tiden, då den förnäma adeln i Europa tillbragte dagarna i deras vidlyftiga skogar, och låto hemsläpa med sig till deras slott, hela lass af ännu halflefvande offer, som fallit för deras

händer; fråga historien, den tyska i synnerhet, och hon skall säga er, huru många usla bönder då gåfvos, hvilkas dagliga medfart föga åtskilde deras öde från djurens i skogarna.

I de aflägsna forntiderna var jagten, jag undrar ej derpå, i stor ära. Kroppsstyrkan var då den förnämsta egenskap, efter hon var den nödvändigaste. De vilda horderne behöfde jagtkonsten ej blott till uppehälle, utan äfven som försvar; den gaf styrka och färdighet, att bruka den tidens vapen. Den skyddade dem för rofdjuren, och gaf dem, genom ständiga krig mot dessa, skicklighet att öfvervinna fiender af deras eget slägte. Den som skulle befalla öfver andra, borde då äfven i dessa förtjenster öfverträffa dem, och på det sättet blef jagtkonsten en förstlig egenskap. Herkules och Nimrod voro, som man vet, väldiga jägare. Sjelfva gudarne föreställdes ofta med båge och pilar, och ryktet talade ej om annat, än om nedlagda villdjur. Den lille Ascanii första bragd i Latien, var att fälla en spak hjort, som simmade i Tibern; men den som läser Virgilii beskrifning på det sårade djurets jemmer, skall, jag är viss derom, förlora lusten att härma honom. På den tiden emellertid, då jagten var ett nödvändigt värn emot villdjuren, var ej heller underligt, att styrkan, skickligheten, frälsningen och lofordet förenade gåfvo sina nöjen åt detta grymma handtverk. Men förhåller det sig nu i våra dagar på samma sätt? Man påstår väl, att helsan befordras genom rörelsen, att kroppen styrkes och göres vig till andra förrättningar. Men gifves då ej flera slags kroppsöfningar: att väl tumla sin häst, att göra detta ystra och krigiska djur lydigt under ryttarens hand, är den öfningen ej rätt god? Våra krigsbragder hafva ej, som fordom, den minsta enlighet med våra jagtöfningar. De gifva ingen färdighet till försvar, nu som fordom. Är det ej nog dertill, för en ädling, äfven som till färdighet i kroppsöfningar, att kunna gifva med behag och styrka en stöt genom armen, låret, bröstet på sin rival, applicerad efter alla fäktkonstens reglor? Hvarföre har man lagt bort alla de gamlas öfriga öfningar, till exempel, loppet, simningen, ringränningen m. fl. oändeligt nyttigare, och enligare med vår tids både kroppsbehof och sinnesodling?

Bref.

Till Esaias Tegnér.

Stockholm d. 22 Februari 1822.

(Titel).

Herr Doctorn har hedrat mig med ett bref och en begåfning,[1] som på det högsta rört och smickrat mig. — Den gamle sångaren, som af Herr Doctorn upphöjes till skaldekung, var det aldrig; men begåfningen är förstelig och värdig gifvarens höga rang i snillets verld. Jag tror ej, att man sett hos oss en sublimare bit, än den lilla adressen; och hvad sjelfva poemet angår, synes det mig fullströdt med all poesiens rikedom. Kalla ej detta en krans, sådan som tillfället medgaf: det är en bindel af diamanter, som blott har det felet, att icke tillhöra den panna, på hvilken den blifvit fästad. Den lager, som af en konungs hand en gång skänktes mig, ligger längesedan bladlös och förvissnad: men de, hvarmed Franzén och Tegnér omflätat mitt hufvud, äro oförgängliga och skola behålla deras grönska, så länge vårt språk läses.

Emellan begge dessa strålande snillen skall jag se mig införas i minnets tempel, likasom man säger, att en from själ föres af änglarna i Abrahams sköt.

Herr Doctorns bref och godhet hafva blifvit för mig dyrbara i ännu ett annat afseende. Sedan vårt första förtroliga umgänge i Stockholm för flera år sedan, äro dessa rader de första, som synas vittna om något minne deraf. Med skäl fruktade jag, att min personliga bekantskap hade gjort mig likgiltig för Herr Doctorn: och ju högre jag såg Doctorns namn, gång efter annan, uppblänka hos oss, ju mera oroades jag af denna tanke: ty att ej kunna bibehålla en vän, som man sjelf högt skattar, synes mig af alla bevis på eget ovärde det största och klaraste. Jag läste Epilogen, Nattvardsbarnen, ändteligen Frithiof, och tror ej att någon hunnit högre hos oss. Det var med författaren af dessa stycken, som med den homeriske guden: tre steg, och han stod vid jordgränsen. Alla talade om dessa poemer, i synnerhet om det sista; utmärkt, ej mindre genom sin fria lefvande utbildning, än genom sin alldeles morgonfriska kolorit, och hvari poeten tyckes ha velat visa gossarna af nya skolan, huru det ser ut, detta *sköna*, som de i så skumt begrepp famlat efter. Den ene och andre af vännerna prisade sig af skriftlig gemenskap med den berömde skalden: för mig ensam hade han blifvit ånyo främ-

[1] Tillegnan af skaldestycket Axel. — Se under Es. Tegnér!

mande. Nog af: allt är nu annorlunda, och då jag med billig blygsel frånsäger mig förtjensten till den ära, som mig skett, kan jag dock ej annat än med den lifligaste känsla tacka Herr Doctorn för vänskapen deraf.

Ett ord till tröst behöfde aldrig Frithiofs författare. *Ett ord till aga*[1] tillhör hvarken mig eller någon annan att säga honom. Jag vet ej hvad doctor Franzén kunnat berätta härom. Förmodligen har jag i anledning af "Försoningen",[2] som han uppläste för mig, talat med honom om det göthiska skaldeslaget i allmänhet, hvilket jag tillstår att jag, oaktadt hela dess färgrika sinlighet, icke mycket älskat; emedan dess natur syntes mig ålägga skalden att hafva hela sin umgängelse ibland bersärkar, vikingar, dvärgar och hafsfruar, tio eller flera sekler bakom den nuvarande tidskulturen. Också har jag af detta skaldeslag sällan sett några lyckliga prof och, innan Frithiof utkom, aldrig något af stor förträfflighet. Men med allt detta har jag visserligen ej velat bestrida, att den gamla göthiska sagan ju innehöll ämnen, som kunde af en mästares hand behandlas mästerligen. Detta skulle varit så mycket orimligare, som jag hade motbeviset i händerna. För öfrigt har jag härom redan för flera år tillbaka förvarat min trosbekännelse i en liten afhandling, som finnes bland mitt pappersskräp. Hvad besvärjaren Oehlenschläger angår, är han för mig icke främmande, och jag värderar hans utmärkta talang. Men förgäfves lemnar Frithiof af höflighet högra sidan åt Helge såsom den äldre. Hvar svensk röst och hvar oväldig skall helt annorlunda afdöma företrädet. Den ädle och manlige Frithiof skall njuta allas bifall, äfven de allvarligaste sinnens, och skall stanna qvar såsom en stjerna på vår poetiska himmel, under det att Helges Saga, med all sin poetiska talang, kommer att qvarstanna, jag fruktar det, blott i barnkammaren.

— —

Slutligen ett ord om mig sjelf. Jag är nu blott fyra år under sjutio; utan en timmas hvila från omväxlande kroppsplågor; äfven jag icke utan ekonomiska bekymmer; isynnerhet djupt qvald af en stor huslig sorg, min hustrus treåriga sinnesdvala. Visserligen utgör blindheten en stor, tillagd olycka. Jag påminner mig rätt väl, huru ofta jag ryst vid detta tillstånd hos andra, hvilket kan anses såsom en slags lefvande död — en död, som vet af sig sjelf. Emellertid finner jag mig deraf ännu icke alldeles nedtryckt. Då jag nästan alltid lefvat mindre i de yttre föremålen, genom ögon och sinnen, än inom mig sjelf, genom tanken och inbillningen, är förändringen för mig verkligen mindre än den synes andra. Jag har för öfrigt så länge tänkt mig

---

[1] De kursiverade orden syfta på ett uttryck i ett Tegnérs bref till Leopold. [2] en af sångerna i Frithiofs saga.

hela verldsloppet beroende af en hög moralisk styrelse, så länge vant mig att anse det närvarande lifvet såsom endast vaggan för den högre menniskovarelsen, att det nyburna kräkets små, korta barnplågor icke sätta mitt sinne i särdeles uppror. Hvad jag mest saknar, det är förmågan att sjelf läsa och skrifva; och då andras biträde dervid icke kan alltid vara för hand, måste, emellan sällskaps- och läsningstimmarne, flera tomma stunder nödvändigt uppkomma. Huru skola dessa uppfyllas? *Versus et cætera ludicra*[1] tillhöra ej mera min ålder, än dans och kappränning. Mina forna speculationer i filosofien måste då där blifva min tillflykt. Såsom gamla trogna vänner hade de också åtföljt mig in i den långa natt, som omgifver mig, och utgöra der mitt käraste sällskap. Skall jag säga det? Under dessa betraktelser tyckes mig någon gång, som natten derigenom blef dag och mörkret ljust. Le ej åt mig, eller le fritt, blott tala ej derom för någon; men mig förekommer allt mer och mer, som filosofien i allmänhet föga känt hitintills sin egen rätta natur, som den för det mesta ej varit annat än gamla barns lek, och som en verklig filosofi ännu återstod att göra. Se der en lång dröm att drömma färdig, hvartill det yttre dagsljuset icke stort göres behof; och dermed äfven ett stort intresse för alla öfriga stunder af mitt nattliga lif. Jag vet ej hvad deraf kan uppkomma för andra, men för mig skall det åtminstone tjena att rikeligen uppfylla den tomma tiden och att i dessa ämnen stadga mina egna tänkesätt.

Farväl, ädle, berömde vän! Fortsätt med alltid lika framgång flygten till ett stort namn och odödligt minne. Redan står målet nära. Blott ännu en och annan utspänning af de starka, glänsande vingarna, och det är upphunnit. Glöm ej derefter eller dessförinnan den gamle blinde, som med alla känslor af beundran, högaktning, vänskap och tacksamhet har den äran att vara

Högvördige Herr Doctorns och Professorns

ödmjukaste tjenare

Leopold.

Stockholm d. 12 Juli 1825.

(Titel.)

Jag vandrar, sedan tre månader, allt djupare och djupare in i det sjuttionde, och har utom denna stora sjukdom nyligen plågats af en annan mindre, som temmeligen medtagit mig. Dessa orsaker kunna beröfva mig förmågan att uttrycka, som jag ville, både min beundran för poemet "Frithiof" och min tacksamhet

[1] lat.: poesi o. dyl. joller.

för gåfvan deraf; men kunna ej hindra mig att till högsta grad känna begge delarne. Ovissheten, hvari vi här varit om Herr Biskopens vistande öfver sommaren, har gjort att jag så sent uppfyller min skyldighet i detta afseendet.

De starka glänsande vingarna hafva, som spådomen lydde, alltså blifvit ånyo utspända till flygt, och flygten har burit högst upp till spetsen af Parnassen: om jag annars kan skönja rätt ifrån mitt lägre rum.

Jag är galen i Frithiof, mera betagen än sjelfva Ingeborg och tröttnar ej att betrakta och beundra den stormodige vikingen. Af alla besungna hjeltar synes han mig närmast likna de Homeriske; likasom denne, främst i svärdslek, förfärlig i vrede, bål i företag och spefull gäckare af faror och fiender; blott af djupare sinne och oändligt mera ålskvärd natur. Äfven de andra figurerna omkring honom synas mig alla mästerligen åtskilda och tecknade. Det är ett galleri. Jag skall ej säga med vår store Atterbom, att *konstens trollmakt här vetat dåra ämnets hårdhet*, utan enfaldeligen, att ämnets svårigheter synas mig ganska lyckligt besegrade. Romantiken har här blifvit ympad på klassiciteten; och den vilda nordiska kraften framträder, Gud vet huru, med hela sin ursprungliga physionomi, utan att på minsta stötande sätt afsticka från kulturens ädlare former.

Att Frithiof lemnar alla svenska poemer efter sig, vore ett omdöme, sjelfklart intill platthet. Jag går för min del något längre och frågar, i hvilken modern nations vitterhet man finner en poetisk styl af mera lefvande grönska, mera paradisisk vegetation. Hvar gång jag läser eller genomtänker dessa tjugofyra mästerbitar, drömmer jag alltid samma dröm. Mig synes nämligen, likasom jag färdades i den grekiska arkipelagen och besökte ömsevis, nu den ena, nu den andra af dessa ryktbara öar, så förtjusande för inbillningen genom deras yppigt omvexlande natur och deras klassiska minnen. Korteligen: det är nu som man kan tala om en *förgången sångarverld;* ty i sanning kan jag ej betrakta hela vår forna vitterhet annorlunda än som en försunken stad, hvaraf blott en och annan af tornspetsarne ännu sticker fram ofvan jord. Det blef mitt besynnerliga öde att befinna mig, på mer än ett sätt, lefvande begrafven.

Således, när Atterbom yrade om den nya morgonstjernan i poesien, som skulle uppgå hos oss, var han på visst sätt verkligen en *ropandes röst.* Blott var han sjelf icke den som komma skulle, hvarmed han dock smickrade sig. Det blef, som nödvändigt var, en helt annan. Icke heller var Upsala det heliga stället. Poesien blef kött och bodde i Lund. En ny tideräkning begynner för svenska vitterheten, novus ab integro;[1] och jag för min

[1] fullständigt ny.

del tilltalar henne med Simeons ord: ***nu låter tu tin tjenare fara i frid, ty mina ögon hafva sett tina härlighet.***

Det skulle förtryta mig, om hvad jag här sagt af hela hjertats fullhet, kunde på minsta sätt tydas såsom ett meningslöst smicker. Gjorde ock Herr Biskopens egen förtjenst denna smickrets konst icke hardt intill omöjlig, skulle dock min aktning för en hederlig mans tänkesätt förbjuda mig allt bruk deraf. Man påstår väl att en föråldrad poet och en passerad skönhet aldrig kunna af hjertat berömma den, af hvilken de fördunklas. Med mig är dock annat. Jag har fått gå i skola på att tåla företräden. Strax vid början af min bana stod Kellgren framför mig i hela sitt beröm; och se! redan innan slutet deraf uppstår Tegnér, som under en gemensam skugga bortgömmer oss alla. Emellertid har min penna vid alla tillfällen gjort rättvisa åt den förre; och skulle då mitt hjerta icke göra den åt en man, hvars ädla tänkesätt jag har att tacka för den största litteraira heder, som jag någonsin åtnjutit! De som i sådana fall tvifla om uppriktigheten, kunna väl af egen erfarenhet känna egenkärlekens natur; men hvad de visserligen ej känna, det är kärleken till konsten och dess bättre ingifvelser, hvarförutan likväl ingen sann förtjenst kan möjligen gifvas; icke ens den ringa, som kunnat vara min lott. Tro för öfrigt, Herr Biskop, att verserna framför "Axel" göra nog att försona mycken öfverlägsenhet.

Jag väntar att erfara med hvilken grad af otålig begärlighet Frithiof blifvit emottagen: och skall deraf döma, huruvida nationen förtjenar att äga en stor skald. Omdömet i Stockholms-Posten bör blott väcka ett mildt småleende. ***Fader! förlåt them, ty the veta icke hvad the*** — sladdra.

Förlåt också mig detta långa bref-joller, och värdes finna deri åtminstone viljan att uttrycka den beundran, högaktning och innerliga tillgifvenhet, hvarmed jag aldrig upphör att vara Högvördigste Herr Doctorns och Biskopens m. m.

ödmjukaste tjenare

Leopold.

Carl Michael Bellman.

(1740—1795.)

Ur Bacchi Tempel

öpnadt vid en hjeltes död.

Böljan sig mindre rör,
Eol mindre hviner,
när han från stranden hör
våra mandoliner;
månan han skiner,
vatnet glittrar lugnt och kallt
syrén, jasminer
sprida vällukt öfver alt;
fjäriln i guld och grönt
glimmar på blomman skönt,
masken snart krälar ur sit grus.

Trädet med stilla sus,
oss sin skygd förklarar;
gömd i sit gröna hus
sommarfoglen svarar.
Sin sång han parar
med vår lilla mandolin,
mellan små skarar
af en svärm förströdda bin.
Fisken i lek och rom
dansar på böljan om:
dagen snart klarnar glad och ljus.

Ur Fredmans Epistlar.

N:o 45.

Til fader Mollberg rörande hans harpa, och tillika et slags ad notitiam at Mollberg led oskyldigt på krogen Rostock.

Tjenare *Mollberg*, hur är det fatt?
Hvar är din harpa? hvar är din hatt?
Ach! hur din läpp är klufven och stor!
Hvar har du varit? svara min bror.
    Til Rostock, min far,
    min harpa jag bar:
    där börjas krakel,
    om mej och mit spel;
och bäst jag spelte, pling plingeli plång,
kom en skoflickare hjulbent och lång,
högg mig på truten. Pling plingeli plång.

Hur såg han ut? Jo surögd och klen,
svarta skinnbyxor, mörkblåa ben,
upfästad hatt med guldtväns och band,
randiger nattråck och käpp uti hand.
    Just så såg han ut,
    på västen et spjut
    satt i et gehäng,
    och när han blef sträng,
slog han i verkstan, pling plingeli pläng,
så at där darra båd' fällbänk och säng,
fönster och dörrar. Pling plingeli pläng.

Jag satt och spelte nykter och sur
drottningens pålska i Pålen, G dur;
rundt kring mig satt förståndiga män;
den drack et stop, et halfstop drack den.
    Men hur det var fatt,
    slog en af min hatt,
    en ann' sad' åt mej:
    hvad fan angå dej
Pålens affärer? Pling plingeli plång.

Spela ej pålska, men lär dig en gång
ha tand för tunga. Pling plingeli plång.

Hör min Mæcenas, hör hvad som sker:
jag satt så nöjd och drack mit qvarter,
talte helt högt om Påln's conjunctur,
veten god' herrar, sad' jag, och drack ur,
at ingen monark
i verlden så stark
förmår i sitt land
förbjuda min hand
at på min harpa, pling. plingeli pläng,
och det så länge där finnes en sträng,
spela en pålska. Pling plingeli pläng.

Nu satt i vrån en gammal sergeant,
tvänne notarier och en stånd-drabant;
de ropa slå: skoflickarn har rätt,
Pålen är straffadt, dess öde utmätt.
Ur skrubben kom fram
en vindögd madam,
slog harpan i kras
med flaskor och glas;
skoflickarn högg mig, pling plingeli plång,
bak uti nacken en skårsa så lång.
Där har ni saken. Pling plingeli plång.

Rättvisa verld, nu frågar jag sist:
led jag ej orätt? — *Mollberg,* jo vist.
Lider jag ej oskyldigt? Gutår!
Harpan är sönder och näsan är sår.
Tvi sådan förtret!
Ej bättre jag vet
än fly ur mit land
med harpan i hand,
spela för Bacchus och Venus, kling klang,
bland virtuoser ta stämma och rang.
Följ mig Apollo. Pling plingeli plang.

N:o 71.

Til Ulla i fenstret på fiskartorpet, middagstiden, en sommardag.

Ulla! min *Ulla!* säj får jag dig bjuda
rödaste smultron i mjölk och vin?
Eller ur sumpen en sprittande ruda,
eller från källan en vatten-terrin?
Dörrarna öpnas af vädren med våda,
blommor och granris vällukt ger;
duggande skyar de solen bebåda;
som du ser.
Ä'ke det gudomligt, fiskartorpet! Hvad?
Gudomligt at beskåda!
Än de stolta stammar, som stå rad i rad
med friska blad!
Än den lugna viken
som går fram? — Åh ja!
Än på långt håll mellan diken
åkrarna!
Ä'ke det gudomligt? — Dessa ängarna?
Gudomliga! Gudomliga!

Skål och god middag i fenstret min sköna!
Hör huru klockorna hörs från stan.
Och se hur dammet bortskymmer det gröna
mellan calescher och vagnar på plan.
Räck mig ur fenstret, där du ser mig stanna,
sömnig i sadeln, min cousine,
primo en skorpa, secundo en kanna
Hoglands[1] vin.
Ä'ke det gudomligt etc.

Nu ledes hingsten i spiltan, min *Ulla,*
gnäggande, stampande, i galopp.
Än uti stalldörn dess ögon de rulla
stolt opp til fenstret, til dig just dit opp.
Du all naturen upeldar i låga
med dina ögons varma prål.
Klang! ner vid grinden, i varmaste råga,
klang, din skål!
Ä'ke det gudomligt etc.

---

[1] eg. Höglands vin, ett slags franskt vin.

Ur Fredmans Sånger.

N:o 31.

Fiskafänget.

Opp Amaryllis! vakna min lilla!
Vädret är stilla,
luften sval,
regnbågen prålar
med sina strålar,
randiga målar
skog och dal.
Amaryllis låt mig, utan våda,
i Neptuni famn dig frid bebåda;
sömnens gud får icke mera råda
i dina ögon, i suckar och tal.

Kom nu och fiska, noten är bunden,
kom nu på stunden,
följ mig åt;
kläd på dig tröjan,
kjorteln och slöjan;
gäddan och löjan
ställ försåt.
Vakna Amaryllis lilla, vakna;
låt mig ej dit glada sällskap sakna;
bland delphiner och sirener nakna
sku vi nu plaska med vår lilla båt.

Tag dina metspön, refvar och dragen;
nu börjar dagen,
skynda dig.
Söta min lilla
tänk icke illa.
Skulle du villa
neka mig?
Låt oss fara til det lilla grundet,
eller dit bort til det gröna sundet,
där vår kärlek knutit det förbundet,
hvaröfver Tirsis så harmade sig.

Stig då i båten, sjungom vi båda!
kärlek skall råda

i vårt bröst.
Eol sig harmar,
men när han larmar,
i dina armar
är min tröst.
Lycklig uppå hafvets vreda bölja,
i din stilla famn kan jag ej dölja
hur i döden hjertat vill dig följa.
Sjungen sirener och härmen min röst!

N:o 32.

Aftonqväde.

Träd fram du nattens gud at solens lågor dämpa,
bjud stjernan på din sky mot aftonrådnan kämpa,
gör ljumma böljan kall,
slut ögats förlåt til, kom lindra qval och krämpa,
och blodets heta svall.

Dit täcke gömmer allt, betracktom Floras gårdar
här skönsta höjder fly, där mörka griftevårdar
på svarta kullar stå.
Och, under ufvars gråt, mullvador, ormar, mårdar
ur sina kamrar gå.

Vid källan alt är tyst, knappt rör sig minsta myra,
när mot dess klara djup Timantes i sin yra,
bespeglar månans klot.
På grenen af en alm Alexis hängt sin lyra,
och slumrat vid dess fot.

Det späda vatten-sorl, som ned i mossan spelar,
och uti ränlars språng kring fältet sig fördelar,
gör ögats sömn så söt,
at döden liksom käns hvar droppa blod förstela
i sjelfva helsans sköt.

En ljum och kylig blåst emellan löfven susar
och under trädens rusk den mörkblå böljan krusar
kring roddarns blanka år.
Mot klippan, vid et plump, dit strömmen inåt frusar,
den glupska gäddan slår.

Där ligger jägarn trött, med hatten under öra;
vid bössan mot hans arm, at minsta buller höra,
sig hunden lagt i ring.
Och fiskarn nyss begynt sin not i vassen snöra,
och plaska stranden kring.

På trädgårds-sängens brant, som ned åt viken drager,
den trefne åbon syns, vid månans halfva dager,
med vattenkannan fyld.
Hans täppa syns så grön, hvar planta frisk och fager
försilfrad och förgyld.

Vinrankans dufna prål åt muren vill sig luta,
tulpanens skrumpna blad sig mer och mer tillsluta
vid regnets glesa skur.
Längst ut åt ängens rymd hörs sista gången tuta
vallhjonet i sin lur.

Nu sitter lärkan tyst, sin gröna dörr tilltäpper,
i rågskyln någon gång den svarta fogeln knäpper
vid syrsans fräna ljud.
Helt låg syns svalans flygt, när Pan[1] dess vingar släpper
til regnets förebud.

Ur gräset skymtar fram ringblomman och hvitsippan;
just där sädsärlan sprang, den skogens nippertippan,
med sina snabba tripp.
Hör sparfvens späda qval, och ungarne på klippan,
kip, kip, kyp, kyp, kip, kip.

Kring nattens majestät sig alt i dvala sänker,
mot rådnan af et moln en åldrig urna blänker
uppå en ättehög.
Bland drakar där på gods, bland gyldne bloss och skänker,
sig Plutos[2] skugga smög.

Nu råder nattens frid, och ögat vill sig sluta.
Lägg bort din pipa, Pan! Alexis, tag din luta
och sjung i skogens hvalf!
Cycloper,[3] fauner,[4] tyst! Hållt, gastar, opp at tjuta
vid storm och jordeskalf.

---

[1] skogens gud, [2] underjordens gud. [3] eg. "rundögda" jättar på Sicilien, omtalade af Homeros, sedan: guden Vulcans smeder, här kanske = smeder, [4] ɔ: skogsväsenden.

Bjud, Eol, vid dit spel, at vädrens ras förvilla,
bjud tystnad upp i skyn! bjud Neptun sitta stilla
på sina mörka grund;
befall at klippans spets må tysta floder spilla
på denna dyra stund.

Tillåt najaden ej vid stranden sig få löja,[1]
bryt den tritonens arm, som brottas om dess slöja
och grumlar flod och älf.
Må sunnanvädret ej den minsta ilning röja;
Apollo spelar sjelf.

Arachne[2] fäll din nål och lät din ränning stanna!
Kan du dit ömma bröst mot lutans våld bemanna?
Nej, lyssna vid hans slag.
Vulcan lägg släggan ner, håll handen för din panna.
Men nu — nu somnar jag.

N:o 64.

Haga.

Fjäriln vingad syns på Haga,
mellan dimmors frost och dun,
sig sit gröna skjul tillaga,
och i blomman sin paulun.
Minsta kräk i kärr och syra,
nyss af solens värma väckt,
til en ny högtidlig yra
eldas vid zephirens flägt.

Haga, i dit sköte röjes
gräsets brodd och gula plan;
stolt i dina ränlar höjes
gungande den hvita svan;
längst ur skogens glesa kamrar
höras täta återskall
än från den graniten hamrar,
än från yx i björk och tall.

---

[1] ɔ: löga, bada. [2] spindel.

Se Brunsvikens små najader
höja sina gyldne horn,
och de frusande cascader
sprutas öfver Solna torn;
under skygd af hvälfda stammar,
på den väg man städad ser,
fålen yfs och hjulet dammar,
bonden mildt å Haga ler.

Hvad gudomlig lust at röna
innom en så ljuflig park,
då man hälsad af sin sköna,
ögnas af en mild monark!
Hvarje blick hans öga skickar,
lockar tacksamhetens tår;
rörd och tjust af dessa blickar,
sjelf den trumpne glädtig går.

Bengt Lidner.

(1757—1793).

Af Yttersta domen.

Han öpnas, grafvens port! De tröga gångjärn knarra,
och lampans matta sken på svarta marmorn darra.
Hur strömmar mörkrets flod! Hur nordan sträf och snar
vidt öfver nattens djup med stormars thordön far!
Dess dunder ufvars läte bryter,
och rofvet under vargen ryter,
och irrbloss hvina fram med blod i mina spår,
och jag, hur ödsligt! jag på grifter vilse går.
Så irrande den dräptes vålnad sväfvar,
der skogen som et spöke står
och hemsk i vinterns svepning bäfvar.

O marmor stum och kall! du, i hvars hårda famn
jag högg, ack! späd ännu, en älskad moders namn!
Till dig i skuggors hem jag undan blixten ilar . . .
en son bör finna lugn der moderns hufvud hvilar.

Af ungdom, skönhet, dygd, se alt hvad öfrigt är!
I himlen danas då hvad grafvens svalj förtär.
Du, som med blommor strör den tistelväg jag tågar,
O hopp! o vällust af mit lif!
Min dunkla blick ej öfvergif;
han sig i evigheten vågar.
Kring jordens dränkta klot den vilse dufvan far,
stum, ensam och förskräckt mot dödens afgrund bäfvar
ack! för att rädda sig ej gren, ej klyfta har:
på ovisshetens haf jag så i töknar sväfvar.

Dock! detta stoft förgås? . . . Och, Gud! du evig är.
Hvem gjuter i mit bröst et brännande begär,
då öfver solens krets min tanke vigglik hastar?
När jag i känslor sänkt för väsens Gud mig kastar,
om skuggan af hans ljus, dock ej förmätit, ber:
hvem höjer då min själ och henne himlar ger?
Ack! hvadan tårars flod, som mig i vällust dränker,
Messias! när på dig en stilla natt jag tänker?

Nej! knäböjd vid det stoft, som höljs af denna graf,
jag på de löften tror, som vid din död du gaf.
Och vore alt en dröm . . . hur ljufligt ej at drömma,
när hjertat känslor får så höga och så ömma!

Från denna minnets gräns min tanke flykten tar,
och öfver tidens haf til evigheten far;
der ser jag lastens fall, ser dygdens ängla-öden,
ser detta klot i grus och under gruset döden.

Men du, som molnbetäckt åt Salems skald och kung
vid helgedomens fot den gyllne harpan räckte,
hvars sång seraphens tystnad väckte,
o Uranie! den dagen sjung,
då under domsens slag i chaos jorden hvimlar,
och lejonat af Juda stam
i dunder, moln och blixt och dam
uppreser sig en thron på evighetens himlar.
Och, yngling! som med mig i lifvets öknar går,
om du vid dygdens gräns mot lastens oviss står;
ack! må med domens dån min lyra dig förskräcka!
Dock nej! du hjerta har . . . på fruktan kärlek rår,
en känsla, mera ljuf vill i din själ jag väcka.
Följ öfver Kidrons bäck, följ i den däld mig ner,
der den dig skapat har i afgrunds qval du ser;

följ mig til korsets fot — vid skenet månan sprider,
ack! läs i hvarje sår: "det är för dig jag lider."
Religion! hvad kärleksdjup! I töknen hvilken glans! . . .
Jag skulle dyrka Gud, fast ingen himmel fans.
För domaren du aldrig bäfvar,
om til förlossaren dit hjerta kärlek bär.
Döm, yngling! sjelf, ack! döm, hvad mera himmelskt är.

Men du, som öfver mig i midnattsmolnen sväfvar,
min mor! jag sjunger vid din graf.
Ack! at vid lyrans slag du mig en blick ej jäfvar,
ljuf som den förste kyss, i Eden Eva gaf.

Omgifven af et ljus dit ingen tanke hinner,
Gud! dig ej ögat ser, dig endast hjertat finner.
En stråle af din nåd mig långt från jorden för:
jag ödets kädja re'n i spåren skramla hör;
och kring den jaspis-sjö, der dagens drottning hvilar,
i änglars fria luft med morgonrodnan ilar.
Der blixtra himlar fram! der ljunga verldar opp!
Och æthern fylls med ljud af deras thordöns lopp,
då månan, matt och blek, ur molnen vålnlik hastar.
Och stum sit sorgsna sken på mulna grafvar kastar.

Men, himlars starke bloss! hvad mörker sluker er?
Betäckens I af nattens vingar?
Af skuggan från Guds thron! — Jag upp i skuggan svingar,
och änglars herradömen ser.
Hvem här, lik en comet, på tusen stjernhvalf tågar?
O hjelte! o seraph! . . . monn jag dig nalkas vågar?
Tör hända du det var, som åskbeväpnad for,
och utur Eden dref mit slägtes usla mor?
Men kanske du är den, som hämnaren skal sända,
at en gång jordens klot i domsens lågor tända?
I evighetens ljus jag häpen dignar ner. . . .
Den högstes strålar kring mig ljunga!
Gudomlighetens sken! . . . Jag är ej dödlig mer,
jag är ej dödlig mer — jag skal hans ära sjunga.

Högt i odödlighetens famn
bland stjernorna min harpa klingar,
och lyft på morgonrodnans vingar,
jag prisar, helige! dit namn.

Långt förr. långt förr, än tidens flod
ur evighetens klippa sprungit;
du ensam der i töknar stod,
och ingen cherubim dig sjungit.

Det toma chaos suckande,
i djupet för din thron sig böjde.
Du andades, allsmägtige!
Och himlarna sig der upphöjde.

Än ensam, utan sångens ljud,
du lät en allmagts-eld utfara:
strax omgaf dig seraphers skara,
och sjöng din ära, väsens Gud!

Än såg du vidt kring djupets famn,
och verldar fram ur mörkret bröto:
strax stormarna dit välde röto,
och åskan dundrade dit namn.

Din anda, Gud! skal återdrifva
i chaos, jord och himlarna;
men dina år ej ända ta:
du var, du är, och du skal blifva.
Halleluja!

Från änglars högre chor, I himlar! hvilka svar!
Vid deras harpors klang ur molnen Iris far,
och stjernorna i dans kring ljusets rymder sväfva.
De sjunga hjeltens död, som lifvets spira för;
och jag de gälla echo hör
ur evighetens öknar bäfva.

Du jord, uti hvars barm mig lif min moder gett,
på dina altar blott jag vanans offer sett;
men hjertats tysta suck, der änglar göra möte,
då känslofullt det sänks ner i naturens sköte?
Men tacksamhetens tår? . . . Hvad spöken visa sig!
Hvad upror, hat och mord, och brott och hämd och krig!
Hur alt i mörker däljs! . . . Hvad? detta klot . . . jag ryser, . . .
Bland verldar denna punkt så många fasor hyser!

En fuktig molnstod lik, der månan nedergår,
med tidens urna, se, hvar Adams vålnad står!
Han jorden med sin sköld i röda töknar sluter,

och i et blodregn sig bland stormars ras utgjuter.
Hvad hemska förebud! Se! jordens grundval rörs,
et långsamt hämdens rop ur multna grafvar hörs,
och med en blodig våg det bistra hafvet sköljer
de throner, hvilkas drott sig mellan bergen döljer.

Hör! . . . evighetens ur sit omlopp åter når,
i tolf millioner dygn det endast en gång slår.
Det slår — och från sin thron Messias sig upphöjer,
och alla änglar falla ner.

Bland tusen verldars klot hans blick vid jorden dröjer,
der öfver Nifates* till Golgata han ser.
Med natten hastigt nu sit hufvud han betäcker,
sin fot i seclers djup, sin arm i skyar sträcker,
och svär, svär vid sig sjelf: han! Gud, som evig är!
Som ropar: jord försvinn! och, chaos varde himlar!
"Den jord, som blodbestänkt med Adams slägte hvimlar,
skall dömmas, skall förgås . . . i detta nu" —
Han svär!
Han! Gud, som evig är!
Som ropar: jord försvinn! och, chaos varde himlar!

Han svor: et åskfyldt moln ner från hans blickar föll,
och stilla jordens klot på bräckta axlar höll,
och helvetet sig up i tjocka dimmor höjde,
och Satan röt och vild sig öfver chaos böjde.
Så hisklig en comet bland hemska norrsken står,
förkunnar throners fall och krig och hungers-år.

Nu ödets kädja bräcks, nu tidens grundval gungar,
och dödens ängel ner på domsens åska ljungar.
Nu ramlar hoppets thron. Förtviflan rusar fram,
och ljusets vida rymd är natt och blod och dam.
Fram ur ett osedt djup sig mordisk stormen bryter,
och åskan, hämdens röst, från fästets vallar ryter.
Vesuv med hundra gap förkunnar jorden krig;
men bistert, tungt och svart, der reser hafvet sig!
Far up, och i sin fart millioner viggar bräcker,
klyfs, och ner i sitt svalj millioner lågor släcker.
Det sluker der den eld, i skurar Æthna spyr,
då blodröd vinterns här för Heclas bomber flyr.
Nu ljungar vågen ner, och bergens rötter lossar!

* Ett berg, som gränsar till Armenien och Aldschesira, der man tror paradiset varit belägit.

Nu slungas de mot skyn! och nu en blixt dem krossar!
De tända skogars spets man mellan sjöar ser.
I oceanens djup far himlabågen ner,
och hafvets gömda lik i åskans rymder brinna.
De starke hvalar strax i Heclas svalg försvinna.
Men nu et mörker sig kring jordens poler drar,
i det, om natten fans, hon syntes ljus och klar.
Et dån, af stormen fördt, ur mörkrets skrefvor hastar,
som midt i hafvets gap Vesuv och Æthna kastar,
det vrålar, fradgar, slår; nu genom eld och rök
sit hufvud höjer up til än et vildt försök;
dess böljor skocka sig, det up mot molnen ilar,
i djupet rycker dem, och drar en suck, och hvilar.

Är detta då den jord, som stålta kungar bar,
den mänskjan, blind och svag, i länder indelt har?
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Du ljusets majestät! hur blodig är din blick!
Med hopp om evig glans du öfver Eden gick:
och nu med jordens klot til evigt mörker hastar! —
Se, hur förtviflad hon bland stjernorna sig kastar,
dem i sit sköt förtär, och slukar månan opp,
och fortfar bäfvande mot chaos med sit lopp.
Ack! hasta ej, ack! dröj. På mänskjoslägtets vägnar,
jag vid dit intets gräns en lofsång dig tilägnar.

Bloss af det ljus, hvars magt och ära
du verldarna förkunna fått!
Ej secler hunnit dig förtära,
din thron så högt, som ödets stått.

Så, som du öfver Eden rann,
och tusen stjernor kring dig hyste:
och jorden ock i dag dig fann,
så värmde du, och så du lyste.

En Gud blott i sin allmagts skrud
förmått dit ljus i chaos tända:
at åter dig til chaos sända,
o sol! det fordras samme Gud.

Gick, sorgsna bloss! än rädd och späd,
gick du i moln vid Adams smärta,
då under Edens vissna träd,
han tryckte Eva mot sit hjerta?

Der låg det öde, jordens klot!
Förbannelsen röt vildt kring djuren;
du tog i öknar dem imot,
göt lif i dem och i naturen.

Från himlar ner den blida vår
i dina strålars sköt sig sänkte;
och pustande i sommarns spår
den rika hösten frugter skänkte.

Naturen då, i glädjens skrud
åt skaparen et offer tände.
Du kom: alt andades en Gud,
och i din blick hans blick vi kände.

Hur öfver trädbevuxna berg,
som under nattens åskor gungat,
gudomliga! i azur-färg,
du fram ur österns portar ljungat.

Och då i oceaners sköt
vi sett dig undan natten fara,
du klarhet först i månan göt,
at oss ock fjerran nyttig vara.

Fast ödet mänskjors hopp bedrar,
dig dagakarlen trogen funnit:
din stråle honom upväckt har,
och för hans lugn i böljan runnit.

Det folk, som blindt i villor lopp,
och icke himlens röst fått höra,
har ropat, då du ljungat opp:
den dig har gjort vi dyrka böra.

. . . Men chaos' böljor mot dig svalla! —
Dit lof af helgon sjungas skall.
Dig änglarna i minnet kalla . . .
Tilbed din skapare — och fall!

Främst i et blodigt moln, ack! morgonrådnan går,
och solen darrar fram i hennes bleka spår;
nu öfver jordens klot med nedböjdt hufvud bäfvar.
Så nattens fågel hemsk bland stumma spöken sväfvar
ikring ruinerna utaf tyranners slott,

mot hvilket tid och hämd sin magt förena fått.
Nu . . . ack! . . , och aldrig mer i domsens svall hon brinner,
med all sin glans far fram och dammar och försvinner.
Af segern mörkret stålt på dödens ängel ser,
hvars sköld mot åskan slår och skakar eldar ner.
Min domare och Gud, fast bland de sällas skara,
vid minnet af din död, hur ljuft at mänskja vara.
Vid dessa dundrens blixt jag lägst til jorden far;
det är min rätt, min pligt: jag henne trampat har!
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Men svärdet flammar fram, och dödens ängel — hör!
kring varelsernas fält utropar: *Dön!* — Alt dör;
än höjes lian upp . . . hon fälles — tiden stupar,
i evighetens svall med minnet sig fördjupar.
Kring alt en tystnad rår, som i det ögonblick,
när Gud, at skapa alt, den första tanken fick.
Men dödens ängel upp i domsens töknar sväfvar,
förkunnar jordens lott, och för sit öde bäfvar.

Helig är herren! Halleluja!
Domaren blickar kring himlarna!
Och som en flod för hans fötter de strömma.
Allmagten tyckes sin källa uttömma,
at i hans spår gjuta stjernorna.
Då i din klarhet, o Herre! de svalla,
och för dit lof du gränsor ej satt:
lät af din klädnad en skugga ock falla
ner i den eviga dödens natt.
Du, som ur henne skall människjor kalla,
glöm ej din död uppå Golgatha.
Domaren blickar kring himlarna.
Honom tilbedja de alla! ack! alla.
Helig är Herren! Halleluja!

Re'n knäböjd Raphael på majestätet ser,
och harpan dignar stum på fällda vingar ner.
Med lifvets öpna bok, vid domarns vink, han hastar
framför den ljungelds vagn, som stjernor kring sig kastar.
Der flammar hjelten nu, och änglar i hans spår,
och æthern uppfyld blir med strålar från hans sår.
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Se! i sin högra hand det helga kors han bär.
Med domsens thordöns-svärd den andra väpnad är.
I barn från Bethlehem! er herdes röst er kallar.

Det stjernbeströdda släp, som från hans mantel svallar,
upbäras skal af er, o afvundsvärda lott!
af er, som för en Gud ert blod utgjuta fått.
Och himlen lemnas tom, och alla helgon ljunga
i dammet af hans vagn, at evigheten sjunga.
Af David förde an de sina harpor ta.

Chor.

Halleluja!

Et chor.

Sjungom hans ära, hvars arm sig utsträcker
öfver det hela, som varder och är;
som ur sit sköt nya verldar uppväcker,
då med sin blick han de gamla förtär!
Sjungen hans ära, framljungande himlar!
Och du, o evighet! prisa hans namn.
Prisa hans under, o jord! när du hvimlar
i intets famn. —

Et chor.

Vidt i evighetens haf
lifvets segerhjelte svallar.
Se! han öpnar dödens graf.
Hör! hans röst i chaos skallar.
Rykande vid skaparns fot
re'n i domsens lågor brunnit
jordens likbeströdda klot,
der hans blod för mänskjor runnit.

Chor.

Halleluja!

Et chor.

Skulle väl, o Skapare!
De åt chaos återlemnas?

Chor af bethlehemitiska barn.

Skulle du, försonare!
Ack! på de försonte hämnas?

David.

Nej, som en fader sig gerna förbarmar
öfver det ångrande barnet i nöd:

så mot oss fallne utsträckas hans armar.
Skulle han vilja en människjas död?

Nej! hans gudomliga hjerta nog funnit,
at hon var stoft och i elände född.
Blommornas urbild, som hastigt upprunnit,
blef hon lik dem på en stormdag förödd.

Herre! dit väsen sig gränslöst utsträcker,
evig, som du, din barmhertighet är.
Ja! då med eldmoln du djupet betäcker,
omsorg för människjans stoft du ock bär.

Sjungen, I himmelske hjeltar! hans ära!
Blixtrande verldar ur skaparens famn!
Jord! som hans blickar til intet förtära!
Prisen! ack prisen den eviges namn!

Chor af bethlehemitiska barn.

Omkring din thron med sällhet krönte,
vi evighetens lagrar strö.
Den frögd, at för Messias dö,
oss mer än himlarna belönte.

— — — — — — — — — —

Vid himlars återskall, i domsens majestät,
ack! hvilken skönhet flyr uti Messie fjät?
En evig gudomsvår på hennes kinder dröjer,
der sig, at tjusa mer, en flod af tårar röjer.
Hvad syn! uti den blick, der änglars höghet rår,
för hvilken solen skyms, at se en mensklig tår!
Med himlabågens pragt, dess hår i skyar simmar,
kring hvilket hvälfvande en nyfödd stjerna strimmar.
Så skön i hafvets famn ej aftonrådnan låg,
då skaparn blef förtjust, när på sit verk han såg.
Förd af en seraphim, hon genom skaran bryter.
De rörda känslors ström, som i hans sköte flyter,
han med en himmelsk kyss från hennes kinder tar;
och afvund förr än nu ej känd af änglar var.
Så öm, i sorger sänkt, til domarns thron hon hastar,
och, knäböjd, på hans kors en blick med bäfvan kastar.
O kärlek! o natur! . . . o verldars domare!
Se mänskjoslägtets mor inför dig gråtande.
Du ser och änglars mod i hennes hjerta väcker;
och stum mot dina sår hon sina armar sträcker.

Ack! hon ej tala kan för tårars strida lopp,
som under hennes fot i stjernor rinna opp.
Messias nu, hur ömt! mot hennes sköt sig böjer,
och hon hans anda drar, och strax sin röst upphöjer.

"Nej, herre! mig det är, din åska krossa skall . . .
jag skådar detta klot, et rof för domsens svall,
jag skådar Adams barn, som detta klot betäcka,
som nu, ve mig! ve mig! til qval du lär uppväcka;
och jag . . . Gud! deras mor! . . . hvad! mor? — Nej! en barbar,
som, ack! til allas brott så mordiskt uphof var.
Hvad? hann jag Edens park i tigrars öden byta,
förr'n Abels blod jag såg vid mina fötter flyta?
Och detta blod . . . hvart fly? . . . ur dödens slutna famn
nu ropar hämd! . . . nu! nu! . . . och öfver hvem? — mit namn.
Och allas namn jag hör i vredens dunder skalla,
och ser försonarns blod på brottets bana svalla;
ej til försoning mer! . . . Ah! hämnas blott på mig.
Låt dem i intets sköt för evigt glömma sig.
Beväpna detta bröst at alt det straff uthärda,
som jordens usla barn för min skull äro värda,
en vink: och til din fot du tusen verldar ser.
Hvad båtar, at af nåd du mig din glädje ger,
när jag et upphof är til mina likars smärta?
Nej! under änglars skrud jag bär mit modershjerta.
Nej! inga himlars fröjd på samvetsqvalet rår . . .
En flock af vålnader up ur Tartaren går!
Nej! bland seraphers sång skal deras skrän jag höra,
och i Messie famn de Evas lugn förstöra."

Här dignar mänskjors mor. — En stråle från hans sår,
i henne lif och hopp och öm förtröstan tänder,
et svar Messias värdt hon får:
"jag teknat er på mina händer,
och räknat edra hufvudhår."

Som glädjen blänkte fram af änkans dystra blick,
då hennes ende son ur dödens fjättrar gick:
så himlars sällhet sig i Evas upsyn visar.
Hon ber med hoppets röst, och re'n sig bönhörd prisar.

"Hur, domare! din nåd liksom din magt är stor!
Men, mänskjors frälsare! förlåt ock mänskjors mor.
Hon vågar vid dit kors den dagen dig påminna,
då du på jorden lät dit blod för jorden rinna.

Och du, Getsemane! du hjeltens segerort,
framkasta ur dit grus den ed, han fordom gjort:

"I skolen ej förgätne blifva
fast nu til korsets död jag går;
jag allas edra namn med eget blod vil skrifva
i djupet utaf mina sår.
Och då en mägtig änglaskara
mig fört uti min faders famn,
skal dessa sår och dessa namn
jag i mit majestät bevara.
På det om någon ibland er
sin första kärlek öfverger,
med hädelser mig öfverhopar,
at min rättfärdighet på domsens åska ropar,
och viggen hvässes re'n at slå försmädarn ner;
jag på min kärleks märken ser:
och då jag där hans namn bland edert ristadt finner,
och mig min bittra död påminner,
med alt hvad han har kostat mig,
så många tårar, qval och möda . . .
mit hjerta åter måtte blöda,
för at på nytt förbarma sig."

— — — — — — — — —

Alt tystnar. Fasan flyr, och jordens domare
upphöjer nu sin röst:
"O! I välgörande,
som utan vitnen sökt at nödens offer frälsa,
hvad glädje, at er först bland Adams slägte hälsa!
I konungar, som frid åt hela folkslag skänkt,
och under kronans glans på uslas kojor tänkt!
Du hop, som hungerns hem och sjukas bädd upletat,
dem elden härjat, hjelpt, at endast jag det vetat!
Mit hjertas gunstlingar! beredd er lön nu är:
uppfyllen himlarna, och väldigt herrsken der."

Det sker. Vid domarns vink, se! himlarna framljunga,
och pragtfult hylla dem, och deras intåg sjunga.

At mildra andras qval och at förlåta få,
ack! at hos änglar ej den vällust saknas må,
för dem, I skåden Gud från sina ögon drifva,
I skolen bedja ömt, och äfven hörde blifva.

— — — — — — — — — — — — — —

Tungt öfver djupets vidd de svarta eldmoln falla,
och under domarns thron bland stormar dundren knalla.
I lågor och i dam en ängel svärdet drar,
och Satan rytande up ur Tartaren far.
Kring hans upresta hår en afgrundsdrake hvälfver,
och synden i hans blick med höjda vingar skälfver.
Der flamma afvund, hat och mord och rofbegär.
Uppå sin högra arm en blodig sköld han bär.
Med Evas tåreflod i skölden ristad blifvit
den seger, hennes brott i Eden honom gifvit.
Der visas alt det qval Messias lida fått,
och al den uselhet, som jorden undergått,
och atheisters namn, som trotsat dödens möte,
och nederst Satans bild i afgrundslöjets sköte.
Et moln hans bälte är, der oupphörligt slår
den åska, från Guds thron ner i Tartaren går.
Och i hans heta fjät, hvars ångor kunna dräpa,
långt från hans hjessa ner millioner ormar släpa.

Så tvingas Satan fram vid domsbasunens ljud,
och ängeln ropar: "se! fall ner! och tilbed Gud!"
Han faller. Men hvad harm hans illskna uppsyn bådar!
"Du", det är domarns röst: "du här Messias skådar.
Så evigt på min thron, jag, Gud, min spira bär,
så evigt, Satan! du från mig förbannad är."
Messias i en eld på vredens moln försvinner,
i det en stilla bäck vid Satans fot upprinner.
Han njuter: glömskan strax hans varelse betar,
som i seraphisk drägt till änglars throner far.
För honom Michael i evighetens salar
om cherubimers magt och mänskjors välden talar.
Der ser han osedd frögd, der hör han Guds beslut,
och änglar i hans sköt' sin himmel gjuta ut.
Hur hänryckt Satan nu näst Gud sig sällast prisar;
men strax Messias sig med alla änglar visar.
"Den thron, dig ämnad var, du vid min egen ser.
Njut all seraphisk fröjd! se'n, Satan, störta ner!
Se'n störta ner! Min hämd dig aldrig öfvergifver.
Känn första slaget! känn! —"
Och störtad Satan blifver.
Fast vredens åskor gå, hans rop långt högre hörs,
och himlars himmel sjelf af häftig skakning rörs.
När änglars tankar ner til Satans afgrund ila,
at hinna den, hvad djup! de trenne gånger hvila.
Re'n döden mot sig sjelf den grymma lian sträckt,
och öfver chaos ser, stum, ensam och förskräckt;

då den fördömda här, som Satans änglar varit,
ur mörkrets kulor fram til domarns fötter farit.
Ack! efter långa qval, hvad öden vänta er!

"Du död", så är hans tal, "hör op, at vara mer!
Til intet blif du här, at Satan tröst ej finner!
Och jord, mit Vardes värk, försvinn!"
Och alt försvinner. —

Halleluja!

Men han, som är och blir, intager himlarna,
då Adams frälsta barn med änglaskaran hasta
til foten af hans thron, at sina kronor kasta.
Der ljunga himlar fram, och verldar skapas där,
tils för hans tanke ej et chaos öfrigt är,

Selami och Melicerta.

Selami och Melicerta
bodde i en enslig dal;
dessa trogna systrars hjerta
kände inga kärleksqval.

Aldrig Vestas[1] pulsar slagit
mera ostördt, tamt och dust
til prestinnor hon dem tagit,
om ej afvund henne tjust.

Knappt hant aftonrodnan kasta
solens släp i molnens famn,
förn de sågs til kojan hasta,
den förtryckta dygdens hamn.

Porten de med bommar stängde,
ropte: "oskuld, var vår vän!"
flor för alla fönster hängde,
sydde sänggardin igen.

---

[1] den husliga härdens jungfruliga gudinna, hvilkens prestinnor hade att vårda "den heliga elden" i hennes tempel i Rom.

Selami och Melicerta,
skaffen än en bom, en hjelm!
Vaken öfver port och hjerta;
kärlek är en gammal skälm.

Nå, hvad sker? I ruskigt väder,
då til sängs de skulle gå,
Selami om frihet qväder;
straxt på porten börjar slå.

"Ack! lät up och dig förbarma!"
Roptes med en ömklig gråt;
"ack! lät up och hjelp mig arma,
liten, husvill, trött och våt."

"Nej, jag icke öpna vågar",
svarade straxt Selami;
"en vestalisk eld här lågar,
och han kunde utsläckt bli."

"Ser du ej hur åskan ljungar?
Ack! lät up, miskunda dig!
Himlen ryter, jorden gungar.
O I nympher, rädden mig."

Trots den köld, det hårda hjerta,
som en skönhet låts ta an,
tårar, klagan, bön och smärta
hon dock icke motstå kan.

Porten öpnas . . . ack! jag ryser;
"hvilket barn af tie år!
Stackars liten! hur han fryser,
utan skor och mössa går."

Detta af en mänsklig fasa
Melicerta ropa hörs;
tänder up en dugtig brasa,
och til elden gossen förs.

Barnet på sit knä hon tager,
torkar ömt dess våta kropp,
den med linne öfverdrager,
och med vin det friskar opp.

Gossen skälmska blickar fäller,
ur sit sköt en båga drar,
sigtar åt dess bröst — det smäller,
och han genom skårsten far.

Selami och Melicerta?
Risten på er bräckta hjelm:
kärlek! vi ha rönt med smärta,
at du är en gammal skälm.

Melankolisk sång.

Hur rördes jag ej af det sköna
uti min späda ungdoms dar;
då själens känslor starkast röna
det himlavärde lifvet har!

En blick jag mot naturen sände,
strax mera lifligt hjertat slog;
strax skaldens eld min bildning tände
och jag den glada lyran tog.

Hur hänryckt i de skumma lunder,
söng jag ej då hvad hjertat njöt!
Men ack – de flydde – dessa stunder
som echos ljud i bergens sköt.

Ej lundens prakt, ej flickans löje
kan jaga oron ur mit bröst;
bland grifter blott jag finner nöje,
i tårar blott jag njuter tröst.

Hur vill jag ur min luta tvinga
de fordom så förtjusta ljud?
Nej — hon bör endast jämmer klinga
och svepas uti sorgens skrud.

Jag sjunga vill den grymma smärta
jag känner at en usling se,
då, torftig sjelf, jag blott har hjerta,
och blott en suck at honom ge.

Jag sjunga vill mit slägtes öden,
som bär sin boja utan knot;
och för tyranner trotsar döden,
och kysser sina bödlars fot.

Jag vill mit slägtes hårdhet sjunga;
så liknöjdt om hvar andras väl
har det för känslor blott en tunga,
men sällan eger det en själ.

Om än naturen skön jag finner,
det blott i ensamheten är;
den ljufsta orts behag försvinner,
då jag en mänskja skådar där.

Sång i en gladare stund.

Nej, mänsklighet! jag ömt begråter
den orätt sången gjorde dig;
i hjertat födes glädjen åter
och verlden ljusnar omkring mig.

Hur mången lycklig suck jag gjutit
blott vid din tanke och dit namn!
Hvar har jag högre vällust njutit,
än i en väns och skönhets famn?

Ej ensamheten ögat gläder,
dess lugn, som grafvens, dystert är:
sjelf öknen sig i blomster kläder,
blott mänskjorjät jag skådar där.

Förgäfves solen för mig brunne,
förgäfves rosen rodnade,
om jag ej någon like funne,
som kunde tjust mot begge le.

Då ingen usling ögat sårar
på jorden, qvalets fosterbygd,
strax bort med tusen sälla tårar,
som gjutas af en hjelpsam dygd.

Då ej tyranner mera gifvas
och ej mer finnes någon träl,
skal ingen frihetshjelte gifvas,
at strida för millioners väl.

Den hårdhet, hvilken jag förbannar,
et nytt behag åt känslan ger:
jag tjust vid lifvets tafla stannar
och hennes sköna brytning ser.

Ja, mänsklighet! jag ömt begråter
den orätt sången gjorde dig;
i hjertat födes glädjen åter
och världen ljusnar omkring mig.

Ur Medea.

Opera i tre acter.

Personer:

Jason, prins från Thessalien, hvars gemål var
Medea, prinsessa af Colchis.
Rhodope, hennes förtrogna.
Jasons och Medeas tvenne söner.
Acast, konung i Tessalien.
Creusa, korintiska konungen Creons dotter, och Jasons nya brud.
— — — — —
Hecate.
Tisifone.
Megära.
Eumenider eller Furier, m. fl.

FÖRSTA ACTEN.

FÖRSTA SCENEN.

Theatren föreställer stranden af Grekiska hafvet, der en prägtig plats är tilredd för de lustbarheter, som anställas vid Jasons bröllop med Creusa. I sjön ligger Acastes krigsflotta. I fonden synes Creons slott. och torn af staden Corinth.

MEDEA. RHODOPE.

RHODOPE.

Ach, prinsessa! qväf din smärta.
Ingen magt på ödet rår.

MEDEA.

Nej, Rhodope! nej, detta hjerta
all sin tröst af tårar får.

RHODOPE.

Tiden mildra kan den plåga,
som dig nu så grufligt tär.

MEDEA.

Nej, Rhodope! mit hjertas låga
evig liksom tiden är.

RHODOPE.

Upphör den i skötet nära;
glöm en känslolös tyran!

MEDEA.

Annat alt kan kärlek lära:
glömma aldrig kärlek kan.

TILLSAMMANS.

RHODOPE.	MEDEA.
Upphör den i skötet nära: glöm en känslolös tyrann!	Annat alt kan kärlek lära: glömma aldrig kärlek kan.

MEDEA.

Så vidt sig oceaner sträcka —
Ach! hvad förmår min låga släcka?
Mit hårda öde utmärkt är!

Men, fastän detta hjerta brinner,
jag dock en dubbel styrka finner
uti den eld, som mig förtär.

Mins du, Rhodope! — O mer än ljufva minne!
Hur i sin lefnadsvår Medea lycklig var?
Lugnt som det stilla haf, mit kärleksfria sinne,
utaf behagen följdt, i ögat nöjen bar;
et molnfritt fält jag ser, där glädjens stjerna strimmar;
jag andas fjärilns luft på en förtjusad jord,
kring lystna'ns rika skjär i hoppets böljor simmar;
naturen är för mig, jag för naturen gjord.
Men Jasons kölar snart med spända segel gunga,
de under vädrens ras til Colchis stränder ljunga;
och straxt . . . straxt svallar detta bröst i stormar af begär;
det börjar sakna — ledsna — brinna —
så grym — så ljuflig tid vil jag mig ej påminna.
Min segerkrönte arm det är,
hvaraf den unge hjelten lär,
at drakens gap til trots det gyllne skinnet vinna.
För Jason thron och far jag brottslig öfverger;
för Jason thron och far jag ville än bedraga.
Rhodope! du min belöning ser —
Til hvilken verldens rymd skal jag min tilflygt taga?
Mor utan barn — beröfvas jag ock er?

Hvart flyr jag? hvad vil jag, — Medea — ach! gråter?
Här är ju den strand, där hans hjerta hon fått.
At hämnas, at hämnas, det vare din lott! —
Men är det väl hämden, som drifver dig åter?
Jag älskar ännu — ännu — o barbar!
En ångerfull blick, och Medea förlåter.

(Hon går häftigt kring theatren.)

Nej, han mig öfvergifvit har.
Säj, eviga natur! jag dig til vitne tar,
säg, har du nå'nsin födt så ömt, så trotsigt hjerta?
Och hvem! o hämd! o qval! hvem är det mig bedrar?

RHODOPE.

Såg endast Jason all din smärta!

MEDEA (häftigt).

Tror du han skulle ångra sig,
och tänka än en gång på mig? —
Nej, fåfängt hopp! til dessa vilda stränder

Acast sin flotta sändt, och Creon tvingas nu
at lemna mig uti hans händer.

RHODOPE.

Då säj! prinsessa! då, hvi dröjer du?
Ach frukta, at den eld dig bränner,
dig i en olycksafgrund drar.

MEDEA.

Nej! hjertat ingen frugtan känner,
då hjertat alt förlorat.

(På afstånd höres trompetskall.)

Men hör! . . . Rhodope! men hvad? Från dessa stolta vallar,
är det ej Jasons namn, som skallar?

RHODOPE.

Det är i dag han vid altarets fot
skall ta Creusas hand emot.

MEDEA.

I dag? du irrar dig . . . i dag?

RHODOPE.

Dit öga kasta
på all den lustbarhet, som dertil ställes an.

MEDEA.

Och jag dock öma än! Medea? jag? . . . Tyran!
Nej, smart til hämden se mig, se mig hasta!
Neptun! mot målnens svafvelhaf
lät dina yra vågor rasa!
Fyll bröllopssalen up med fasa!
Bered uti dit svalg, Corinth, Acast en graf!

Du, som med nedbögt hufvud bäfvar,
o dagens drottning! verldens ljus!
Län' mig det bloss, hvarpå du sväfvar,
at störta land och folk i grus!
Til ånger vil jag Jason leda,
och leende hans graf bereda
i askan utaf Creons hus . . .
At ingen älskare erfarit
så svartsjuk lågas raseri.
Min kärlek utan like varit:
min hämd skal utan like bli.

(De gå.)

[Under det, i följande scen, Korints invånare, sjömän och krigare jubla och dansa kring Jason och Kreusa, uppstår ett af Medeas trollkonster framkalladt oväder, för hvilket alla fly från platsen.]

TREDJE SCENEN.

MEDEA. (Vid hennes ankomst upphör ovädret.)

Ha! myrtenkrönta fält! hur svart försvann din pragt!
Creusa! nöjets spira bräcktes.
Men, då ur kärleksrus din tjuste brudgum väcktes,
men, då ert bröllopsbloss af dundrens skurar släcktes,
ah! känden I igen Medeas eld och magt? . . .
Men . . . mit förfölgda bröst sig gläder! . . .
Det var min hämdesuck, det grymma härjningsväder!
Min ande for i döden af des fart.
Men ännu . . . hvilken hämd! . . . Nej snart!
Då uti Jasons sköt Creusa hänryckt drömmer,
hur jag til hennes knän mig fjättrad kastar ner,
hur jag mig i en afgrund gömmer . . .
När hennes barn, när Jasons barn jag ser . . .
Skal han i hämdens flammor brinna;
och af hans jämmerrop, när du, Medea, ler,
hon spritta up . . . och lågande försvinna.
I gruset reses då Medeas segerstod! . . .
Ah! Jason! kom at se, hur alt mit qval är lättadt.
Med mina tårar du mig mättat:
håll! jag skal mättas med dit blod.

FJERDE SCENEN.

MEDEA. JASON.

JASON.

Medea? . . . gudar!

MEDEA.

Hon!

JASON.

Förvägna!

MEDEA.

Hvad!

JASON.

Du här?
Uti en luft, der pest och fasor blandas,
der vet man at Medea är.

MEDEA.

Nej grymme! detta bröst helt andra känslor andas.
Se prins! . . . du ser mig här, stum, darrande och svag . . .
. . . Säj! efter hvilken dygd och hvilken äras lag
du firar här din bröllopsdag?
För Jason . . . har jag öfvergifvit
föräldrar, thron och fosterland;
I gudar! och af Jasons hand
Medea nu förskuten blifvit!
Hon, som sit höga ursprung har
ifrån den Gud, hvars ljus kring himlens rymder svallar!
Hon, hvilkens ögonkast et flor för solen drar,
och svafvelflammor ned i målnens afgrund kallar!
Hon! . . . är mig någon lik? . . . men ach, men ach, barbar!
Det är ej blott min magt du nu förgäta vågar;
hör, segerlystne prins! du hjeltenamnet bär;
hör, äran rådnande dig frågar,
om otack hjeltar värdig är?
Om du bedröfva bör den dig til höga öden
så ädelt dragit fram? . . . men ach, men ach, tyran!
Det är ej äran blott du nu förgäta kan:
den låga, som för dig så outsläcklig brann,
som, ach ännu . . . som in i döden . . .
O Jason! . . . ach betänk, hur många ömhetsrön
har af Medea du, du glömskling, fått erfara!
Rörs! Lät dit hjerta våga svara!
Är detta hennes trohets lön?
Har du förglömt den tid, då döf för moderns röst
en villad dotter flög at dina segel hinna?
Är ingen känsla qvar uti dit marmorbröst,
at dig förflutna dar påminna?
O sällhet, trohet, lugn! O blomma af mit lif!
Ach! denna tid mig återgif.
En flygtig älskling jag förlåter:
du mina armar öpna ser!
Svär blott at aldrig svika mer . . .
Men Jason? . . . kärlek! Jason gråter?
Vid dina knän jag dig besvär:
gif mig, gif mig dit hjerta åter!
Ur barmen af Caucas det ju ej huggit är.

O, mina barn! . . . Ah! rörs barbar!
Ah! rörs och rys vid namnet far!
Tyran! du liljan vissna låter,
och vällust af dess knoppar drar.
Tro ej de lifvets middag hinna,
om deras mor du öfverger.
Ach! grenens frugter snart försvinna,
då stammen huggs vid roten ner.

JASON.

Medea! . . . mina barn! . . . Stig upp! . . . din eld mig bränner . . .
Men ach! hvart vil du fly? du våra öden känner.

MEDEA.

Är icke här det vida haf?
Blott tvänne öma bröst af lika kärlek brinna,
de nog en vrå på jorden finna,
som rymma kan åt dem en koja och en graf.

JASON.

En graf! . . . ja! Creon hämnar sig;
Medea, fly! och dö förutan mig!

MEDEA.

Jag endast en gång dör, om du mig trogen blifver:
jag tusen gånger dör, om du mig öfvergifver.

JASON.

Hur qväljes mit hjerta i köld och i låga!
Ach! älskare, brudgum . . . men make och far!
Ach, kärlek! du ljufva, förtärande plåga!
Ach, at så otaliga känslor du har!
Et hjerta, et enda skal rymma dem alla!
Likasom sjöarna kringspridda svalla,
osäkra i hvilken afgrund de falla,
bölja mot böljorna rytande slås:
likså bland plågor, som slita och tära,
mit hjerta är hamnen, är skeppsbrottet nära;
men mellan dem båda i farten förgås.

MEDEA.

Dig ära, lugn och kärlek mana:
i mina armar återkom!

JASON.

Ach! kärlek har ju tidens vana:
han flygtar nog; ej vänder om.

MEDEA.

Men ofta han på ångrens vingar
vid suckars rop blir återförd.

JASON.

Med andra bojor han mig tvingar,
hans första magt är re'n förstörd.
— — — — — — — — — — — —

MEDEA.

Du såleds ej bevekas kan?

JASON.

Prinsessa! mins du ej Creusa . . .

MEDEA.

Hålt, tyran!
Et så förhatligt namn för mig du stamma vågar?
Hvad! icke nog du ser det grymma qval mig plågar?
Hvad! icke nog du ser,
hur sig til Jasons knän Medea störtar ner,
ej nog, du utan hopp vil mig åt tårar lemna;
inför Medea ock du djerfs Creusa nämna!

JASON.

Du vredgas? vilda! så jag önskat råka dig.

MEDEA.

Välan! jag genast flyr . . . för mina barn til mig!
Du häpnar? deras mor, tyran! du öfvergifver:
de höra icke mer dig til.
Om kanske ej dit hat så långt dig drifver,
at äfven dem du mig beröfva vil.

JASON.

Nej! ingen, mine barn, er ur mit sköte rifver:
en mera lycklig lott jag utsett har för er.

MEDEA.

Än, Jason! än en gång för dig jag faller ner,
om ur dit tigerbröst en suck af våda flutit:
hör! en förjagad mor dig ber.
Hvi lossar du de band, så starkt naturen knutit?
Låt mig med mina barn kring jorden irra få.
I deras ögonkast jag dina blickar finner:

och mig med tusen tårar då
förflutna tiders lopp påminner.
Snart, Jason! snart de skola visa sig,
min kärlek och min död til at förkunna dig.

JASON.

Förgäfves, sorgsna mor! du mig beveka söker.
För dem min kärlek evig är.
Fly! jag din oro blott föröker.
Man dina söner nu i Junos tempel bär.
Fly! men förlåt en faders smärta;
jag vil ej se hur du dit sista afsked tar.
Medea! . . . ach! beklaga Jasons hjerta.

MEDEA (i det hon går).

Ja! jag beklagar det, barbar!

— — — — — — — — — —

ANDRA ACTEN.

FÖRSTA SCENEN.

Theatren är en prägtig trägård vid Creons slott. Det är natt, och månen skiner mellan de höga träden. En ström flyter genom trägården, vid hvars bräddar synas lusthus, vattenkonster och gräsvallar.

MEDEA. RHODOPE.

MEDEA.

Rhodope! då nyss en fraggig bölja
på hvirfvelvindars gunga flöt,
när, för at himlens fästen skölja,
hon målnens bommar sönderbröt,
föll ned och i sin afgrund röt:
tror du så vildt hon kastad blifvit,
som ängslan detta hjerta drifvit,
fördjupadt, ach! i qvalens natt?
naturen hafvet gränser gifvit;
men hvem har gräns för kärlek satt?

RHODOPE.

Alt hvad du träffar här din jämmer blott föröker.
En blick på Creons slott ger plågor utan tal.
Prinsessa! fly et land, der man din ofärd söker.

MEDEA.

För pesten kan du fly, men ej för hjertats qval.
På dessa sorgsna stjernor skåda!
Se nattens majestät, som blekt och mulit står!
Vet du, Rhodope! hvad de bebåda?
At nu . . . Rhodope! at nu . . . min röst ej mer förmår . . .
At nu i Jasons famn Creusa slumra får!
I Jasons? . . . Gudar! . . . hon!

(Medea kastar sig på en gräsvall.)

RHODOPE.

Det hjerta, som at hämnas
med dödens pilar rustadt var,
det åt sin forna ömhet lemnas!

MEDEA.

Nej! Jason är ej född barbar;
den blir ej känslolös, som en gång älskat har.
Nej! påstå ej, Rhodope! det står i hans förmåga,
at utan tårar se min plåga.
Jag ingen kärlek . . . ach! jag ömkan blott begär.
Hvad! Jasons ömkan? Jag? . . . Hur jag förnedrad är!
Rhodope! jag honom sjelf til dessa fält vil bringa,
då, utaf drömmar tjust, han än skal skåda mig.
Nog kan Medea haf och luft och väder tvinga:
monn' hon ej tvinga kan hans bröst at älska sig?

Du sömnens Gud! som sakta hviftar
en valmogs pust der tystna'n rår,
til thron en herdes koja skiftar
och gör at hjertat njuta får,
då hoppet sjelf förtvifladt står;
gå snart, at Jasons själ förvirra!
Res här dit dunkla tempel opp!
Låt drömmar kring dit altar irra,
men omgif det med öma hopp!

Drömmar! uppå matta vindar
sänken Jason i mit sköt!
Kärlek! under dessa lindar
våra första blickar möt!

ANDRA SCENEN.

Inom en sky föres Jason af drömmar. De lägga honom nära strömmen på en gräsvall, omgifven af lindar.

JASON. DRÖMMAR.

CHOR AF DRÖMMAR. **(Dans.)**

Vid vassen af den krökta ström.
som tyckes kärlek, kärlek susa:
lät öma känslor dig förtjusa!
Var lycklig, älska, njut och dröm!

Men vet, den under kärleks tvång,
ach, hvilket tvång! sig hunnit gifva,
bör första känslan trogen blifva:
ty hjertat älskar blott en gång.

Sit lugn den aldrig återfår,
som med en trogen skönhet bryter.
Om tusen band han sedan knyter,
skal ångern flyga i hans spår.

Ach nej! där bröst med bröst förent,
sig i hvar annans känslor sluter:
där hjertat utan mättnad njuter,
och nöjet är som ljuset rent.

(Dans.)

[Jason återser nu i drömmen dels de bekanta händelserna på Kolkis, hvilka slutade med Medeas bortförande, dels huru Medea står i begrepp att till hämd på Jason mörda deras barn. Han vaknar.]

FEMTE SCENEN.

JASON. MEDEA.

JASON.

Hvar är jag? hvart flyr jag? hvem ropar mit namn?
Medeas? mina söners hamn?
Jag ser dem hota och försvinna!
Hvar fristad finna?

MEDEA (löper med utsträckta armar emot honom.)

I din försonta makas famn.

JASON.

Du här? . . . O mer än grymma öden!
Skal evigt hon förfölja mig?

MEDEA.

Nej, Jason! endast nu min kärlek frågar dig:
kan ej dit bröst beveka dig?
Se'n frågar jag ej mer: se'n fråga hämd och döden . . .
Ach! . . . hvad har jag sagt?
Står det uti Medeas magt,
at söka hämd på Jason, på sin maka?
Mit hjerta endast älska vet.
Ja, Jason! trots din trolöshet,
det namnet kan jag ej försaka.
Se här mit bröst: med dolken stöt!
Af gudar län' den magt, at lif åt döda gifva:
se'n mörda mig på nytt, för at på nytt mig lifva,
och gjuta plågor i mit sköt!
Tänk nya marter opp! Åt dem mig öfverlemna;
Medea skal dig dock en älskad maka nämna!
Men, om som maka jag ej mer dig följa får;
ach! lät mig bli det stoft, som märks med dina spår,
den eld, som sig förtär, at dig sin värma gifva . . .
Ah Jason! jag vil alt . . . blott ej förskjuten blifva.

JASON.

Medea! ach! du älskar mig,
för dig ock detta hjerta brunnit;
men vet, den eld, som re'n försvunnit,
kan aldrig åter lifva sig.

MEDEA.

Men vet, bland alla brott, som himlens afsky reta,
ej något större straff är värdt,
än til et menlöst bröst, som än ej bäfva lärt,
sig hemlig väg med falska suckar leta.
Och då man detta bröst ur modersskötet ryckt,
då man ur detta bröst dess oskuld hunnit rifva:
det åt sit öde öfvergifva,
föragtadt, värnlöst och förtryckt! . . .
Men darra! I bedragarns spår
med viggen väpnad hämden går . . .
Vet, af Creusa sjelf jag tänker hämnad blifva.
Den skönhet, du hos hänne ser,
skal innan kort ej synas mer:
hon spotskhet skal din ömhet gifva.

Och då du fåfängt vil från dig Creusa drifva,
då skal du finna snart, och til din harm, barbar!
Medea mera skön, än någonsin hon var.

JASON.

Af dessa segrar frugten skörda;
du rönt, at Jason kan sit öde undergå.

MEDEA.

Och Jason tror, dess stränghet uphör då?
Jag egt en bror.

JASON.

Hvad han?

MEDEA.

En bror, den du, at mörda . . .

JASON.

Förräderska! hvem jag?

MEDEA.

Och mins du alla brott,
min svaghet, genom dig! för din skul! har begått?
Tro ej de på mit hufvud falla:
på dit, som måln på måln, de skola skocka sig;
jag åter skuldfri är; ty jag förlorat dig:
men hör, hur hela folk på hämdens gudar kalla!

JASON.

Jag fasar!

MEDEA.

Strömmar blod uppå din hjessa svalla!
Hvart vil du fly? du ej din afgrund ser.
Han öpnas!

JASON.

Himlar!

MEDEA.

Hålt! han stört's i djupet ner,

Och Colchis murar re'n af hemska löjen skalla.

JASON.

I gudar! ach! förbarmen er!

MEDEA.

Och Stygis[1] glödda vågor brusa,
at hylla i sit svalj Creusa . . .
För Jason än en neslig kärlek ber . . .
Förgäfves! . . . furier til sit hans hjerta trycka . . .
De slita lem från lem, och nerv från nerv de rycka . . .
Fly!

(Jason flyr.)

Hålt! vänd om! . . . en blick . . . och alt förlåtit är . . .
Så fly! och i din barm din afgrund med dig bär!

SJETTE SCENEN.

MEDEA.

Fasans natt mit öga höljer,
hämden ryter i mit bröst;
månan vid dess hesa röst
uti måln sit hufvud döljer.
Mig en svartsjuk kärlek följer.
Med en het och grumlig våg
Styx den sista ömhet släcker,
hvilken dold i hjertat låg.
Hemska natt, som mig betäcker,
med din fasa på mig fall!
Men ach! Medea, hålt! I dessa dystra trakter
du hämdens andar mana skal . . .
Låt lågan flamma ut!

(Hon går häftigt kring theatren.)

I herrsken i mit bröst,
Megära, Hecate! o grymma afgrundsmagter! . . .
Mord! spöken! samvetsagg! ack! hören nu min röst!
Du svarta Stygis strand, der alla fasor svalla,
som brusar af det gift, i evighet förtär!
Det et bedraget hjerta är,
som vågar på er styrka kalla.
Medea, gäckad med en grymhet förr ej nämd,
hör, afgrund! hennes skri: hon ropar hämd! hämd! hämd!

(En stark jordbäfning skakar hela parken. Jorden kastar up eld, och åskan går.)

Jag är hörd! sjung triumf! se åskviggar ljunga!
Jorden spyr eld! dess grundvalar gunga!
Hon ryter! hon öpnas! jag Hecate ser!

---

[1] Styx, flod öfver hvilken de dödas andar fördes af färjmannen Karon till dödsriket (Orcus).

SJUNDE SCENEN.

MEDEA. FURIER.

FURIER.

Störta, Medea! til afgrundar ner . . .
Du är hörd! sjung triumf! se åskviggar ljunga!
Jorden spyr eld! dess grundvalar gunga!
Hon ryter! hon öpnas! du Hecate ser!
Störta, Medea! til afgrundar ner.

(De föra hänne bort.)

ÅTTONDE SCENEN.

Theatren förändras till Orcus.

HECATE. TISIPHONE. MEGÄRA. FURIER. MEDEA.

MEDEA (förd af furier).

Är det här? . . . Fasans hemort! . . . I gruflige andar!
Är det här? . . . Hvilka klippor, der hoppet sist strandar!
Är det här, som Medea sin tillflygt skal få?
Hecate! furier! hören! ach hören!
Förskuten, förlorad I skåden mig gå.
I afgrundens öknar en fristad mig gören!
Gifven mig hämd på en trolös gemål!
Hämd på Creusa! Min kärlek, som rasar,
mit hjerta, som sväller, och Grekland, som fasar,
Hecate! furier! dröjsmål ej tål.

HECATE.

Hämden väntar dig.

MEGÄRA.

Orcus beväpnar sig.

TISIPHONE.

Skåda Creusa af eldflammor tärd!

MEDEA.

Creon, ach! Creon det samma är värd.

HEKATE.

Eviga lågor Creon förtära.

MEGÄRA.

Bålet är rest, dit Jason vi bära.

TISIPHONE.

Med fasa han känner Creusa igen,

FURIER.

Se hur han lider!
Hör hur han qvider!

MEDEA (häftigt).

Hålt, plågoandar! Hålt! . . . jag älskar honom än.

HECATE. MEGÄRA. TISIPHONE.

Ingen ömkan hjertat rör:
hämden här sin spira för.

HECATE (drar en purpurmantel ur djupet och ger Medea).

Med oförgängligt gift, hvars qval ej kan försvinna,
jag denna mantel färgat har:
den åt Creusa gif, då hon och hennes far
i evig låga börja brinna;
och luften i Corinth, midt under blodigt krig,
kring de Achivers[1] strand en smittsam ånga sprider.
Medea! du är mor: gif prof åt alla tider,
hur hjertat älska kan, hur hjertat hämnar sig!

CHOR OCH DANS AF FURIER.

Rusta dig ut! . . . Plågor och fasa
trampa dit spår.
Furier rasa.
På ormar du går.
Hämdfull är vänskap, när otro den får;
men ach! då kärlek ser sig bedragen,
ryter han lik den ljungande sjö.
Medea! du älskat: detta är dagen,
dagen, då hoppet med glädjen skal dö!

NIONDE SCENEN.

Theatren förändras till Junos tempel.

RHODOPE inkommer med Medeas tvänne söner.

RHODOPE.

Späda frukter af en låga,
hvilken nyss så ljufligt brann,
lyste, värmde, — och försvann!
Samlen hela er förmåga,

[1] ɔ: Greker.

tårar, oskuld och behag,
at på Junos vrede vinna!
Här, der hännes altar brinna,
dyrken hännes stränga lag!

TIONDE SCENEN.

DE FÖRRE. MEDEA (med purpurmanteln i hand. Så snart hon får se sina söner, blir hon bestört och släpper manteln).

RHODOPE.

Der är hon!

MEDEAS SÖNER (i det de löpa emot henne).

Öma mor!

DEN ÄLDSTE.

Ach flyg! Rhodope! ach hasta!
Hon dör.

DEN YNGSTE.

Dö ej, min enda mor! dö ej!

DEN ÄLDSTE.

Min enda! ach! en blick på dina söner kasta!

BEGGE.

Min mor!

MEDEA.

O mina barn! O moderskänsla, säj!

(Hon kysser dem).

Min son! mit barn! . . . Säj, monn' en dröm mig dårar?
Intill mit bröst, ach! får jag trycka er! . . .
Men ach! hvad viljen I med dessa späda tårar?

DEN ÄLDSTE.

Du flyr ju ej ifrån oss mer?

DEN YNGSTE.

Jag vil dig aldrig smärta göra.

BÄGGE.

Ach nej! vi mer ej frugta böra:
vi ju et modershjerta be.
När åskan långt i skogen ljungar,

kan turturdufvan sina ungar,
trots deras klagan, öfverge?

MEDEA (lutar sig mot en pelare).

O Jason! . . . dessa barn? . . . Rhodope! vid denna syn,
bör klyftan hjerta bli, i tårar smälta skyn.

(Medea omfamnar sina söner).

Hur gerna, ach! för er mit blod jag ville gjuta,
och i et öpnat bröst er evigt innesluta! . . .

(Hon stöter dem ifrån sig).

Hur grufligt . . . O natur! . . .

(Hon tar dem åter i sit sköte).

Hur ljuft at vara mor!

RHODOPE.

Ach! skona dock dit lif: din tjusning är för stor.

MEDEA.

För den man älskar, dö: i höga själars tycke,
af alt hvad kärlek gör, är det hans mästerstycke.
Rhodope! se dessa barn, än menlösa och små.
Hvad öden skola de på jorden undergå?
Förutan mor, Rhodope! uti Creusas händer,
förföljda, drifna bort; ej någon fristad få! . . .
Nej! Till Creusa flyg! Säj, det är jag dig sänder,
säj, til försoningsprof Medea blott begär,
at på sin bröllopsfest hon denna mantel bär.

RHODOPE.

Skal äfven dina barn jag nu til slottet föra?

BARNEN.

Ach nej! ach nej! vi bli hos dig.

MEDEA.

Ja! i mit sköt', der skal er ingen störa.
Gå! ingen dödlig magt skal slita er från mig.

(Rhodope går bort med manteln).

[Konung Akastes af Tessalien, som ankommit med sin flotta till Korint att skydda Jason emot Medea, uppretas af dessas förmenta försoning och anfaller i stället Korint, som stormas och intages under stort manfall, hvarunder Kreon dödas.]

TREDJE ACTEN.

FJERDE SCENEN.

Theatren är en gata i Corinth. Uplopp af folket.

(Sedan följande chor är sjungit, komma Thessalier under fältmusique inmarcherande.)

HÄROLDEN.

CHOR AF FOLKET.

Ljungande himmel! hvad viggar du sänder
öfver Corinth, vårt fädernesland.
Förtvifla, du folk! och ryten, I stränder!
Spiran är fallen ur konungens hand.

CHOR OCH DANS AF THESSALIER.

Ramlen, I murar! förstörens, I vallar!
Den krigslystne kämpen bestiger er borg;
och hjelten, som äran til segertåg kallar,
hjelmsmidd nu yfves på blodiga torg.
I blänkande pansar
och segrande lansar
speglar sig solen. Hon gläds åt sin pragt.
Är mod uti hjertat, har armen ock magt.

THESSALISKE HÄROLDEN.

Hör, folk! och oss at känna lär:
vi mänsklighetens lagar dyrka,
mot den ej svärdet dra, som obeväpnad är.
Förenom nu vår hela styrka,
Förenom den emot Medeas raseri!
Med hennes blod må sig all krigets härjning sluta!
Må en förnyad verld olivens frukter njuta!
Må hjelten mindre känd och mera mänsklig bli!

CHOR.

Hämnens, medborgare! Grekelands vänner!
Hämnens! ert fosterland blod nu begär!
Hvilken, som Creons välgerningar känner,
hämnas! Medea dess mörderska är.

(De löpa alla ut med dragna svärd.)

FEMTE SCENEN.

Theatren förändras till Junos tempel.

MEDEA. HENNES SÖNER.

MEDEA.

Förtviflan!

BARNEN.

Öma mor!

MEDEA.

Acast oss efterjagar.

DEN YNGSTE.

Jag följer hvart du går.

DEN ÄLDSTE.

Åt hvilka hårda lagar,
åt hvilka öden du vår barndom öfverger!

MEDEA.

Det fins en evig magt, som från sin himmel ser
vid barnens späda rop i lägsta vaggan ner.
Han vakar öfver deras dagar,
som hafva ingen mor, ej någon tilflygt mer:
åt denna blida magt jag öfverlemnar er.
O mina barn! mit minne ej fördömen,
fast jag åt edra bröst den första känslan gaf . . .
Hvi blef mitt sköte ej er graf?
När efter flera år, då jag ej mer är til,
I om förflutna tider drömmen,
o mina barn! er mor ej då förglömmen!
Kring denna strand min skugga sväfva vil.
Vid månans bleka sken imellan glesa lindar
I skolen mig hvar midnattstimma se,
där mina kyssar få i tysta vestanvindar . . .

(Hon gråter.)

O ve!
Mer än bedragna hopp! . . . Min hand jag tänkte färja
med detta späda, dyra blod,
befria dem från ödets ebb och flod,
och bryta rosen af, förr'n stormar hänne härja . . .
Men jag är mor! . . . en mor bör vara svag . . .
. . . Fördöm din födslodag!

DEN YNGSTE.

Ach! vredgas du på mig?

MEDEA.

O mina barn! mit hjerta
ej äger mer, än tvänne känslor qvar:
en är för er, den andra för min smärta.
Jag flyr, och vänder om, et steg ur templet tar:
du är det, o natur! som mig tilbaka drar.

Du, vänskap, som dock skugga är
utaf den starka ömhets låga,
för sina barn en moder bär!
Du ofta känt hvad gruflig plåga,
som skilnad väcker i et bröst;
du vet hur upprördt hjertat svallar,
vid vänners brutna afskedsröst;
din känsla jag til vitne kallar!
På dessa späda blickar se!
Kan jag, då deras tårar rinna . . .
Ach nej! den vildaste tigrinna
förmådde er ej öfverge.

BARNEN.

Ömaste mor!

SJETTE SCENEN.

MEDEA. HÄNNES SÖNER. RHODOPE.

RHODOPE.

O, I gudar! hvad plåga!
Prinsessa! . . . Corinth! hvad jämmer, hvad nöd!
Creon förtärd af en rasande låga,
Creusa i eldflammor fräten och död!
Folket i upror! . . . Medea, jag fasar!
Hämden dig söker, hvi dröjer du här?
Jason lik sårade lejonet rasar!
Fly! utaf dig sina barn han begär.
— — — — — — — — — — —

SJUNDE SCENEN.

MEDEA. HÄNNES SÖNER.

MEDEA.

Så utbryt, olycksmolm! Lät ur dit sköte ljunga
den vigge, aldrig än en hämdegud sågs slunga!

Med uppror, stormars tjut och sjöars raseri,
förkunna, o natur! så långt dit välde räcker,
at detta ögonblick skal hämden helgat bli.
Förmörkas sol! En härjningspest lät öda,
från gudars lugn til minsta fogels hopp!
Förgås de foster må, som alla mödrar föda,
tils jag min hämd fått fylla opp!
Du tid, som varit har, som är och än skal ila
på seclers axlar kring i evigheter ner!
O tid! på dina vingar hvila!
Se det, som förr ej skett! Se det, som mer ej sker!

Men ach, mot dessa små en dolk Medea väpnar!
O Hecate! slit känslan ur min barm!
Jag vil se bort: för du min arm!
Söf modern, och stöt til! . . . jag häpnar.

Nej! nej! jag måste Jason se,
det mig en dubbel styrka gifver,
då vid hans knän hans söner le.
då i hvar blick förtjust han blifver.,
Då re'n hans armar öpnat sig,
att dem i fadersskötet taga.
då är det tid at dolken draga,
då är det tid at hämnas mig!

(Hon faller på knä.)

Hämd öfver Jason! öfver Jason, lät brusa!
O Juno! gudinna! lät blodströmmar frusa!
Menlösas blod, at til töcknen det far,
och brånande viggen från thordönen tar.
Då, Juno! styr dess fart, den åt bedragarn sigta!
Den i hans hjerta slunga in!
Hans fäders grafvar skola svigta,
och Gudars magt ej likna din.
Jag skall et trolöst bröst emellan korpar skifta.
ikring moras hans stoft en stormig midnatt hvifta.
Kom, plågoandars här! kom, elda up mit mod!

(Til den yngste sonen, som ligger på knä vid altaret.)

Hvad gör du?

DEN YNGSTE.

Ber.

MEDEA.

För hvem?

DEN YNGSTE.

För Jason.

MEDEA (fattar i dem bägge och släpar dem efter sig).

Blod!

ÅTTONDE SCENEN.

Theatren förändras till borggården af slottet.

JASON. (Hans kläder äro öpna, hans hår nersläppta, och hans ställning förtviflad.)

Hvem för mig? Hvad afgrund i själen sig sprider!
Medea! . . . I Furier! . . . O Eumenider!
Hålt! . . . afgrund! . . . I Gudar! . . . nu störtas jag ner!
O mina barn! hvar söker jag er? . . .
Creusa! . . . Du offer! jag Hecate ser!
Mig giftiga ormar kring hjessan hon vrider!
De stinga . . . jag brinner . . . hur grufligt jag lider!
Död! Parcer! förbarmen! mit lif släcken ut! . . .
Nej! hämden är evig, och evig dess låga . . .
Kom, frälsande svärd! på en ursinnig plåga,
på känslor, på kärlek, på Jason gör slut!

(Han drar sit svärd.)

NIONDE SCENEN.

JASON. MEDEA (med sina söner).

MEDEA.

Jason! Jason!

JASON.

Hvem ropar?

MEDEA.

Medea.

JASON.

Förvägna!

MEDEA.

Tyran!

JASON (vil sticka hänne).

Blod för Creusa!

(En lågande drake far hastigt mellan dem båda öfver theatren. Jason förskräckt, far tilbaka.)

MEDEA (leende).

Du! usling!

JASON.

Jag rasar! . . . Förtviflan och våda!
Jag träffar mit offer, och hämnas ej kan.
Hvad vil du i Corinth?

MEDEA.

Jag vil dit bröllop skåda,
förtjuste brudgum, fly! dit Hymen spiran bär.
Creusa svartsjuk blir, om hon dig finner här.
Hvi vil du hennes bröst bedröfva,
och ifrån kärlek röfva
den dag åt honom helgad är?
Flyg! sucka vid dess knän! dig af den skönhet mätta,
som tindrar fram ur brudens ögonpar.
Förnyad trohet svär, med högmod se'n berätta,
hur för Creusas skul . . . du mig förskutit har.

JASON.

Försmäda, furier lik!

MEDEA.

Men, konung! gif et svar:
hvi öfvergaf du mig?

JASON.

För dina brott.

MEDEA.

Barbar!
Hur alt hvad nedrigt är, har fått din själ uppfylla!
Medea? gudar! . . . Jason! . . . mig?
Mig vågar du för brott beskylla?
Dock, du har rätt: jag älskat dig.

JASON.

Det är den enda skymf, som fläcka fått min ära.
Men ach! I mina barn!

MEDEA.

Hvad nesligt namn at bära:
Medeas söners far!
Du? . . . afgrundsfoster, fly! din blick, och detta hjerta,
och dessa barn, och denna smärta,
och minnet af de forna dar,
och åsyn utaf dessa trakter,
och dolken jag ur barmen drar . . .
Hålt! än et ögonblick . . . är det dit blod, barbar?

JASON.

Medea!

MEDEA.

Jasons barn?

JASON.

I höga himlamagter!

MEDEA.

Den Jason, som mig nyss så förskjutit har?

(Eumenider komma hastigt fram och fara öfver theatren.)

JASON.

O mina barn!

BARNEN.

O Jason! o min far?

MEDEA (på en gång med dem).

Hvad! Jason . . . dessas far?

(Eumenider fara åter öfver theatren. Barnen utsträcka sina armar mot Jason.

MEDEA.

Gån! fallen i hans sköt!

(Hon blottar en dolk och sticker dem.)

Men aldrig skal hans anda
sit gift, sit qval i edra själar blanda.

(Lågande Furier synas hastigt på theatren, och försvinna., Jason faller mot en pelare och Medea kastar sig på en ur målnen kommande vagn, dragen af drakar.

TIONDE SCENEN.

DE FÖRRE.

JUNOS PRESTER OCH PRESTINNOR.

CHOR AF DEM.

Der ligga de uti sitt blod,
hur menlösa och små!
I aftonrodnans purpurflod
de kyska stjernor så
bestörta, matta, bleka stå.

(Junos prester stiga fram och lägga en mantel öfver den äldste af Medeas söner.)

EN JUNOS PREST.

Re'n jag en stjerna ser vid himlabågen klarna,
der alla nätter du skal dem för mened varna,
som öfver trogna bröst med gudavälde rå.

(Junos prestinnor lägga en annan mantel öfver Medeas yngste son.)

EN PRESTINNA.

Hvad sång förtjuser nu mitt öra?
Förvandlad i en näktergal,
du låter redan dig från tysta dälder höra!
Sjung om din mor, din död, om kärlek och dess qval!

SISTA SCENEN.

DE FÖRRE. FOLKET I CORINTH OCH THESSALISKE SOLDATER.

Alla med dragna svärd.

(Medeas vagn höjes up öfver theatren. Hon kastar et bloss kring slottet. Det brinner. och sedan itändes staden.

CHOR.

Må hännes blod deras skuggor försona!
Rättvise himlar! I ljungen ej re'n?
Hvad! edra viggar de brottslige skona;
oskulden krossas: I tigen, och sen!

JASON.

Straffande magter! grufliga öden!
Öpnen er afgrund! störten mig ner!
Störten mig ner til fasor och döden!
O mina barn! . . . så följer jag er!

(Jason kastar sig i elden, då en mur ramlar öfver honom.

CHOR.

Ve och plågor rasa här!
Greklands hjelte fallen är!

MEDEA (sväfvande i luften).

Drucken af hämd, min ära nu vunnit.
Jason, med dig min kärlek försvunnit!
Hvilken triumf! hvad segrar! hvad magt!
Creon, Creusa i lågor ha brunnit;
under min fot deras kronor jag lagt.

Häftiga kärlek! den låga, du sprider,
är mägtig til dygder, och mägtig til brott.
Älskande hjertan! tilkommande tider!
Rädden mit minne, och gråten min lott!

(Hon far opp i en sky och försvinner.)

CHOR AF PRESTINNOR OCH CORINTHISKA FRUNTIMMER.

Ach! hvadan då de grymma plågor,
utaf en eld, så öm och klar?
Den helgaste af alla lågor,
den ljufsta känsla själen har.
Oändlig, der han vällust flöder,
oändlig, der hans hämd föröder;
han jorden uti fjättrar lagt:
I hjeltar, bäfven för hans magt!

(Ett eld- och svafvelregn fördrifver dem.)

Anna Maria Lenngren.

(1754—1817.)

Några ord till min kära dotter, ifall jag hade någon.

Min kära Betti, du blir stor,
du från din docka hunnit växa.
Utaf din hulda, fromma mor
tag, för din framtid, denna läxa:

Uti den verld, du knappast sett,
så många öden förefalla;
men med ett gladt och sedligt vett
skall Betti segra på dem alla.

På lifvets bana varsamt gå,
men tro ej allt hvad ondt man säger!
Vår verld, min Betti, är ändå
den allra bästa verld, man äger.

Den är — hvad den beständigt var —
bebodd af kloka och af dårar;

och — noga öfverlagdt — den har
mer rätt till löje än till tårar.

För mycken misstro föder agg,
för mycken lättro ångrens smärta;
tänk ej i hvarje ros en tagg,
ej dygd i hvarje manligt hjerta!

Väl dig, om jemt du följa vet
försigtighet, den kloka gumman:
den, jemte känslig glädtighet,
är af all vishet hufvudsumman.

Med läsning öd ej tiden bort —
vårt kön så föga det behöfver,
och skall du läsa, gör det kort.
Att saucen ej må fräsa öfver!

Ett odladt vett, en upplyst själ —
Hvad — kunna böcker blott det skänka?
Mitt barn, studera verlden väl:
den ger dig ämnen nog att tänka!

Hvar menska, Betti, är en bok —
Lär dig att fatta rätt dess värde,
och mins, att oftast af en tok
den vise någon visdom lärde!

Men om lecturen roar dig,
Väl — i förädling af ditt väsen
lät den då blygsamt röja sig,
men ej i tonen af beläsen!

En lärd i stubb — det är ett rön —
satirens udd ej undanslipper.
och vitterheten hos vårt kön
bör höra blott till våra nipper.

Lyd, Betti, lyd bestämmelsen:
sök ej att mannabragder hinna
och känn din värdighet, min vän,
i äran af att vara qvinna!

Se denna mor i huslig krets,
som vet sitt sanna kall bevaka,
fullt med den ärelust tillfreds,
att vara värdig mor och maka!

Se, ordning, mildhet, trefliget
med blomster hennes fotspår hölja,
och heder, kärlek, tacksamhet
dess lefnad och dess minne följa.

Behaget är med fliten slägt:
i nyttig snällhet sätt din heder!
Låt ärbarheten i din drägt
bli sinnebild af dina seder!

Följ, Betti, smakens enkla bud:
låt aldrig flärden dig förtrolla!
All prydnad drifven intill skrud
är blott affichen af en fjolla.

I sällskap sladdrets tomhet fly,
men sitt ej sluten som en gåta!
För tanklösheten plär man sky,
för mycken klokhet ej förlåta.

Välj uttryck utan brydsamt val,
se till att du ej domslut fäller!
Och tala, Betti — håll ej tal:
du tror ej hur det oss förställer!

Gif skämtets udd sitt fina skick
i ord, som glädtigt oförmoda!
Dock mins: man skrattar med en qvick,
men man bär aktning för den goda.

En lätting, slö till själ och kropp,
fann en gång lifvet bli en börda;
då fann en annan lätting opp
att tiden genom kortspel mörda.

Välj nödigt detta tidsfördrif,
som, fast af sed och ton ej menligt,
är — tro mig — med ett verksamt lif
och själ och känsla oförenligt!

Märk, hur en skönhets blick är hvass
i nit att korten lyckligt kasta!
Märk, vid det lumpna ordet ”pass”
hur gracerna på flykten hasta!

Försigtigt äfven undanvik
all brydsam forskning i gazetten![1]
vårt hushåll är vår republik,
vår politik är toiletten.

Blif vid din bågsöm, dina band,
stick af ditt mönster emot rutan
och tro. mitt barn, att folk och land
med Guds hjelp styras oss förutan!

När sig en qvinna nitisk ter
att staters styrselsätt ransaka,
Gud vet, så tycks mig att jag ser
ett skäggbrodd skugga hennes haka.

Nej, slika värf ej stå oss an:
låt aldrig dem din håg förvilla!
Du skall bli gift — då vill din man
med tacksamhet min lärdom gilla.

Att giftas . . . ej ett ämne finns
mer rikt att i maximer[2] drifva.
Men. goda Betti, hör och mins
det enda råd, jag har att gifva:

Den make, som dig blir beskärd,
(märk denna stora hemligheten!)
var huld, om han är huldhet värd,
om ej — så var det i förtreten!

Tag händelser och öden lätt,
mitt barn, så blifva de ej tunga!
Och — mellan oss — är det ett sätt
att än i åldern synas unga.

Min Betti, lifvet flyr så fort —
hvad grym, hvad oersättlig skada,
om, vid det lilla gagn, vi gjort,
vi nekat oss att vara glada!

Må stojet och förströelsen
vid andras dom för glädje gälla,
i stilla nöjen sök du den;
det är *för oss* vi äro sälla.

---

[1] ɔ: tidningen. [2] grund- eller lärosatser.

Gör nöjet bofast i ditt hus,
äg i ditt hjerta samvetsfriden!
den gör vår upsyn mild och ljus,
den rår på sorgerna och tiden.

Ja, Betti, lifvets sällhet njut,
men lifvets pligter ej försaka . . .
Nu har min lilla läxa slut,
och till min söm jag går tillbaka.

Kärleken och dårskapen.

Gudaskaran i all gamman
efter slutadt lottospel
satt en kulen qväll tillsamman
vid en brasa af canel.

Jofur tummade på åskan,
sorgfri mellan skål och vägg,
drack med ifver och i bråskan
spillde nectar i sitt skägg.

Juno värmde sina fötter,
fina, retliga och små,
knaprade på pepparnötter,
smekte moppa då och då.

Venus knypplade manchetter,
(till julafton något spratt).
Gracerna på tabouretter
hvar en vid sin båge satt.

Mars, som ögnade gazetten,
stötte hatten på tre qvart,
skrek, förtjust, till gudaätten:
"Bravo, bravo, Bonaparte!"

Herr Vulcan, att maka bränder,
stod med eldtången i hand.
Svor emellan sina tänder
på herr öfversten ibland.

Bacchus skalkades i yran,
glädtig, vek och känsloöm.
Phoebus gnolade vid lyran:
"goda gosse, glaset töm!"

Mercur, sysslolös ej heller,
gaf ut ordres till soupén.
Astrild sög på carameller
och red käppen på caducéen.[1]

Gamla fröken med egiden[2]
höll ett korrt och lämpligt tal
öfver pojkar nu för tiden
utan aga och moral . . .

Men så när jag satt åsido
att också en annan pilt
sprang på golfvet med Cupido
och for fram än mera vildt:

Det var Dårskapen, en broder
till hans lilla kärlighet,
alstrad utaf samma moder,
men en skurk — som hvar man vet.

Först en lek och så en träta,
(mellan pojkar vanlig sed).
Lilla Astrild fick ej äta
caramellerna i fred.

Lugg och knuff i hår och hufven,
tapper strid och ömkligt slut:
Dårskapen — hvad tycks — den lufven
klöste Astrilds ögon ut.

Skrik i tak, alarm och väsen,
svimning, eau-de-luce och gnäll —
Flux i första åkarchaisen
efter gudarnes Acrel?[3]

Ryck på axeln, svaren korta . . .
Venus skrek: "fins intet råd?"
'Ingen hjelp — pupillen borta:
'pojken blir stenblind, ers nåd!"

---

[1] Guden Mercurius' bevingade staf. [2] Gudinnan Minervæ med skölden, [3] bekant läkare i Stockholm.

Venus gret, och gudaskaran
svor åt Dårskap hämnd och död.
Syndarn skalf, men midt i faran
öfverguden tystnad bjöd

"Blodig hämnd," (så föllo orden)
"gör ej skadan mindre stor.
Straffet blir: att han på jorden
leda skall sin blinde bror!"

Ära för de högas välde,
Jupiter i all respect,
men när denna dom han fällde,
visst var gubben litet knäckt!

Gossen och leksakerna.

En liten pilt jag bygga såg
ett skepp af flarn med flagg och tåg . . .
Ack hvad det fröjdade den lilla!
Kom en högvis trumpen man
och skepp och flagg en dårskap fann,
beviste det — all fröjd försvann.
Ack, hvad den vise gjorde illa!

Till nya löjen gossen lopp . . .
i skålen såpan löstes opp,
och bubblan flög så präktigt skiftad.
Den vise skrek: "hvad uselhet —
se bilden af din dödlighet!"
Och bubblan sjönk och gossen gret.
Hvi blef hans glädje så förgiftad?

I öfverkloke i vår verld,
hur liten tack den nit är värd
att sanningsglaset för oss hålla,
att gillra med förnuftets garn!
O. lemnen oss — vi äro barn —
och våra lekverk och vårt flarn
låt oss i ostördt lugn behålla!

Adams och Evas första morgonsång.

Skön och nyfödd var naturen —
tredje morgonsolen brann.
Källan sprang af fröjd, och djuren
stumt beundrade hvarann.

Bruten var ännu ej freden:
minsta mask dess sällhet njöt.
Salig endrägt öfver Eden
i hvar flägt sin anda gjöt.

Hinden tigern menlöst smekte,
bette vid dess sida tätt.
Lammet oförfäradt lekte
med sin konung, lejonet.

Rosen hyste inga törnen,
blomman dolde intet gift.
Sparfven hyllad var af örnen,
kärlek alla väsens drift.

Af en helig känsla tände,
Edens englasälla par
nu dess första lofsång sände
upp till varelsernas far:

"Du, som från det klara höga
skådar jorden för din fot,
till dig, Fader, lyfts vårt öga —
tag vår sällhets-suck emot!

Du, som bildat alla väsen,
fästets glans och jordens skrud,
Herre, cedrarne och gräsen
lofva dig, all godhets gud!

Intet blad din nåd förtiger —
allmakt röjs i löf och knopp.
Fältens friska ånga stiger
som ett rökverk till dig opp.

Bäckens sorl och fåglens qvitter
till din ära höja sig.

Blomstrens prakt och daggens glitter
allt, o Fader, prisar dig!

Och vi, Herre, vi besjunga
högt din makt i skapelsen.
Böjlig gjorde du vår tunga
och vår röst att tolka den.

Allt, hvarthän sig tankan sträcker.
allt hvad ögat fatta kan,
i vårt hjerta dyrkan väcker
för naturens upphofsman

Huld du på vårt intet tänkte —
säll och herrlig blef vår lott.
Stort det välde, du oss skänkte,
öfver allt hvad anda fått.

Helig skall vår lofsång vara:
evigt, evigt god är Gud!
Klipporna och bergen svara:
evigt, evigt god är Gud!"

Källan.

Genom dalens stilla famn
denna källa tyst sig bryter.
Bortskymd hennes bölja flyter,
obemärkt och utan namn.

Men då vid dess lugna flod
vandrarn trött af möda dignar,
glad han hennes skatt välsignar
för sitt vederqveckta mod.

Måtte himlen höra mig:
må dess fadersgodhet gifva
att mitt lif en bild må blifva
lugna källa, utaf dig!

Vare ärelystnans lott
att i höga loftal blänka —
min att likar bistånd skänka,
lefva glömd och göra godt!

Björndansen.

Fabel.

På en vauxhall[1] ibland djuren
björnen en gång — som man vet —
i baletten och i touren
visade sin skicklighet.

Man critiken nu ej glömde:
hvar och en i den tog del.
Hund och katt om dansen dömde,
funno alla något fel.

"Fåfängt söker man sig skapa
till hvad ej naturen vill!"
ropte en bedagad apa.
"Kära Nalle, bjud ej till!"

Hare, häst och hjort med andra
gjorde löje åt hans språng.
Sjelfva åsnan fann att klandra
vid hans *pas de rigodon.*[2]

Elefanten ville tycka
genren icke vald så rätt,
men att kanske han gjort lycka
i en tåglig menuett.

"Nej, till ingen dans han passar!"
sade ändtlig djurens kung.
"Ingen grace i svans och tassar —
attituden stel och tung!"

Björnen trodde — märken felet
af en granskning föga fin —

[1] ɔ: offentligt förlustelseställe, [2] ett slags danssteg i kadrilj.

någon afund med i spelet
och for fort och höll god min.

Oförmodadt fram ur hopen
mot danseuren lopp en so
med de gälla bifallsropen:
"excellent! "bravissimo!"

Under smädelsen och grinet
björnen modet än behöll.
Men vid bifallet af svinet —
hvem kan undra om det föll!

Den glada festen.

Uti prestgåln slamrades i mortlar:
brådtom hade alla husets hjon.
Pigor svängde sig med helgdags-kjortlar —
och på spettet satt en gödd kalkon.

Gamla prestmor sågs beställsamt trippa,
hade mycket att bestyra om,
tummade sin blanka nyckelknippa,
nickade så fromt åt hvem som kom.

Vandrade i nattyg[1] — nätt och struken —
ifrån köket ömsom och i saln,
bredde ut den fina korn-drälls-duken
och tog fram den refflade pocaln.

Hvarför då den myckna ståtligheten,
detta fäj och fjäsk i kyrkherrgåln,
denna tårtan och högtidligheten,
fricadeller, korf och krams i kåln?

Hvilkens, denna nötta käpp, som siras,
som så grann och blomsterlindad står?
Jo, vår goda prestfars högtid firas;
gubben fyller sina sjutti år.

[1] fruntimmersmössa.

Gamla prestmor, fintlig och förslagen,
med små fôter på sitt enkla sätt
fyrti gånger firat denna dagen,
fyrti år sin goda gubbe glädt.

Redan var nu middagsstunden inne:
väntadt lag i hemligt antåg var.
Gumman log så fromt uti sitt sinne
åt det spratt, som hon ställt till åt far.

Gubben tidigt re'n på morgonstunden
trogen önskan af sin gumma fått,
med en stoppad nattrock blifvit bunden —
rån och skålbröd,[1] caffe, utvaldt godt.

Nu satt han så god och glad till sinnes
(i hans uppsyn lästes lugn och frid),
förde sig med tacksamhet till minnes
Herrans nåd på den förflutna tid.

Kände varma glädjetårar falla,
blickade ibland så godt på mor,
visste med sig han var kär för alla,
maka, vänner, barn och sockenbor.

På en gång blef gubben gladt förlägen:
någon aning nu föll honom in . . .
"Dammar det ej," sade han, "på vägen?
Skäller icke Hercules vid grin'n?"

Gubben ej förgäfves detta tyckte:
skumt han redan röjt dem långt ifrån.
Nu han ömt i sina armar tryckte
dotter, måg och lilla dotterson.

Späda gossen räckte morfar käppen
med den granna blomsterkransen på.
Mormor log och bet sig skälmskt i läppen,
var så stolt för det hon hittat på.

Heders-mågen, herr caplan i Wåla,
kom nu fram med verser, ett patent,[2]
som han låtit med små englar måla,
grant och vackert och förgyldt och pränt.[3]

---

[1] i skål formade hvetebullar, [2] här: pappersblad, [3] o: präntadt.

Sedan doter kärligt gratulerat,
med jordgubbar fram en korg hon bar,
dem hon i sin trägård sjelf planterat
enkom för sin gamla goda far.

Slägt och vänner syntes nu sig samla
mangrant till ett gladt och utvaldt lag.
Alla önskade så högt den gamla
lycka, lycka på hans heders-dag.

Mormor ropte: "far, nu väntar maten!"
Fromma laget straxt kring bordet står.
Gubben märkte rosorna kring faten, —
lilla Göran läste fader-vår.

Alla rätter ösas, skäras, styckas,
gumman, fryntlig, lägger för och ler,
fröjdar sig att tårtan velat lyckas,
blir så nöjd, när någon vill ha mer.

Glad är dagen, tillfället betydligt,
blanka silfverkannan fylls med vin —
På det drifna locket synas prydligt
tolf apostlar och en carolin.

Till *ett* mål nu alla troget syfta:
morfars välgång rundt kring laget går.
Gubben ses sin sammets-mössa lyfta,
blottar rörd sitt silfverhvita hår.

Uppå gåln från löfsaln folket hurrar —
ingen glöms af matmor vid kalas.
Ölet strömmar, nyckelharpan[1] surrar:
polskan går vid oafbruten bas.

"Vet ni, vänner," ropte prestmors svåger,
tog pocaln och drack sin granne till,
"alla kungars pro- och epiloger
mot vår fest jag icke byta vill!"

---

[1] gammalt, nordiskt stråkinstrument.

Den lilla tiggarflickan.

Den stackars Nelli satt och gret
på modrens mull i grafven.
Tung var dess suck och tåren het,
som vätte tiggarstafven.

Hvar en, som henne gick förbi,
dess klagan kunde höra:
"hvad skall det af mig arma bli?
Gud, hvad skall Nelli göra?

Jag liten är och moderlös —
stor är min nöd och smärta.
Om jag till döds i kölden frös,
rör det ej någons hjerta.

Min mor, min mor," hon snyftade,
och tårar rösten dränkte,
"min mor, min mor!" hon suckade.
Och ned sitt hufvud sänkte.

Gick så förbi en andlig man,
såg hennes tårar trilla,
sig af sitt kall befogad fann
att hennes oro stilla.

"Din moder kommer ej igen,"
han sade, "fast du gråter;
men du förtörnar himmelen
om du så illa låter.

Läs flitigt din catches, mitt barn,
och dina aftonböner,
så undflyr du visst Satans garn,
och himlens bistånd röner!"

Han gick och, handen höjande
andäktigt öfver flickan,
meddelte rik välsignelse,
men ingenting ur fickan.

Och, stojande uti hans spår,
kom nu en verldslig sälle,

som gaf sin slant och gret sin tår
på detta sorgsna ställe.

(En slant, o christen, mättar mer
än läxor ur catchesen.
Märk det, I andans män! För er
är denna parenthesen.)

”Stor tack, min goda herre, tack!”
Framsuckade den lilla
och slanten i sin kjolsäck stack
och skalf af köld så illa.

Med utsträckt hand och sorgfullt bröst
satt den förlåtna arma
och bad med nödens qväfda röst
hvar christmild sig förbarma.

Och der en mängd med menniskor
sågs fram och åter vandra.
Hos en var rösten kall och torr,
och snäsande hos andra.

Uti den rikes hårda blick
hans hjerta var att skåda.
Den girige så brådtom fick
och såg sin fyrk i våda.

En man med stjerna på sin frack
drog upp Havanna-prisen,
svor några ord om ”tiggarpack,”
om ”lättjan” och ”polisen.”

”Nå, hvar man kommer” skrek en dame,
”så hör man ungar tjuta!”
Och gick, vid scenen af en drame
att sina tårar gjuta —

En dame, visst icke gjord af stål
för denna menskligheten,
men som ej tiggar-ungar tål,
blott för malpropeteten.

Som i sin vällust dagligt van
att nödens offer snäsa,
än aldrig nånsin en roman
har torrögd kunnat läsa . . .

Det mörknade, och dagen skred —
re'n brann en dunkel lykta.
Och mer och mer af ångest led
den lilla djupt betryckta.

"Hvem skall beskydda mig, o hvem?
Jag så för mörkret ryser!
Och ingen mamma, intet hem —
jag hungrar och jag fryser."

Hon hemsk och rådvill såg sig om,
af skuggan sig förskräckte,
då dit en christmild qvinna kom,
som henne handen räckte.

"Kom," sade hon, "och med mig gå,
der du ser lampan lysa!
Jag fattig är, har många små,
men skall dig gerna hysa."

Hon med den späda uslingen
i varma kojan trädde
och af den goda gerningen
så innerligt sig glädde;

Och moderligen lofvade
den moderlösa skydda
och såg Guds englar leende
sig lägra kring dess hydda.

Och gjorde se'n sin aftonbön
till skyddaren för alla,
förvissad att sin gernings lön,
på sina barn se falla;

Och somnade så ljuft och godt:
frid i dess hjerta rådde,
en sällhet, som i gyllne slott
än ingen mägtig nådde.

Du rike utan menslighet,
du borde dig bedröfva:
du lycka har — lycksalighet
blott de, som godhet öfva!

De små på landet.

Raska barn på blomsterfält,
anblick af hvad mest är sällt!
Med förtjusning vid ert nöje.
Vid ert oskuldsfulla löje
skådas af en känslig vis
lifvets korta paradis.

Runda kinder, mod och märg,
trefligt hull och liflig färg,
luft och frihet, berg och backar,
frisk aptit och nötta klackar,
ingen skymt af konstens tvång,
lust och lekar, fröjd och språng.

Spring du, lilla täcka groupe —
snart en bok med ris och tupp
skall i stugans qvalm dig stänga!
Sök din frihetstid förlänga,
barndomsglädjen lifligt känn —
aldrig återkommer den.

Gosse, bygg ditt skepp af flarn,
tumla, skalkas, glada barn!
Ledsnan, den der fula häxan,
kommer tids nog fram med läxan.
Snart din skrifbok bunden är,
början gjord till verldsbesvär.

Hoppa, flicka, yr och späd,
lammets hals med blomster kläd,
fröjda dig vid dockans nipper!
Mamma snart en märkduk klipper:
redan vid din första fåll
glädjen flytt på längre håll

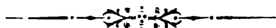
Sälla, korta barndomstid,
stund af menlöshet och frid,
än i åldren öm för minnet,
sorgligt ljuft du tjusar sinnet.
När min tanke återgår
till din evigt flydda vår!

Porträtterna.

Uppå ett gammalt gods, ett arf af gamla fäder,
en skinntorr greflig enka satt,
var skral, drack ständigt the på fläder
och hade ben, som spådde väder,
och leddes merendels besatt.
En dag — Gud vet hur det var fatt —
när hon med kammarpigan satt
uti den stora saln, beklädd med gyllenläder
samt här och der med ett porträtt
af hennes högvälborna ätt,
hon i sitt höga sinne tänkte:
om jag likväl så lågt mig sänkte
att tala med det lumpna hjon,
kanske det gaf min gikt en liten diversion;
och fast ej denna dumma flundran
förstår en fin conversation,
så får min lunga en motion
och detta stackars våp skall falla i förundran
att höra på min extraction.
"Susanna" — sade hon — "du sopar denna salen,
och sopar den mest alla dar,
du ser de conterfej, den har,
men gapar som du vore galen,
och vet ej af hvad folk, du spindelväfven tar!
Hör då . . . Till höger främst, det är min farfars far,
den vidtbereste presidenten,
som kände flugors namn på greska och latin
och förde med sig hem och skänkt akademien
en metmask ifrån Orienten . . .
Nå . . . den der näst intill — af våda satt i vrån —
är salig fänriken, min enda kära son,
i ställning och i dans ett mönster,
mitt och familjens hela hopp,
som sju slags stångpiskor fann opp,
men fick en flägt ifrån ett fönster
och slöt i en catharr sitt ärofulla lopp —
hans grafvård resas skall af marmor . . .
det här är till min mor, grefvinnan, en fru farmor:
hon var uppå sin tid för skönhet vidt i rop
och — som det verkligt händt, och icke är en sagen —
halp drottning Kirstin kröningsdagen
att häkta understubben hop . . .

Nu . . . den der damen i mantillen .
det är min grand'tante, kära barn . . .
Och den der gubben med talar'n
det är en oncle i familjen,
som spelte en gång schack med sjelfva ryska czarn . . .
Det der porträttet se'n till venster
är salig öfversten, min man.
Hvem egde skicklighet, talanger och förtjenster
i rapphöns-jagt, om icke han . . .
Men se nu väl på denna damen
i den ovala vackra ramen,
som i sin höga barm den der bouquetten bär —
se hitåt — inte på den der —
hvad stolthet kan man ej ur hennes ögon läsa!
Se, hvilken ädelt bugtad näsa!
Kung Fredric blef en qväll i denna skönhet kär,
men hon var dygden sjelf och började att fräsa
och kungen underdånigt snäsa,
så att han blef helt flat och sade: 'Ack ma chère,
bevars, hvad hon är fasligt fière!'
Ja ja, den händelsen kan ännu mången sanna —
Nå ser du inte hvem det är?
Hvad — käns jag inte straxt på denna stolta panna?"
'Men, kors bevars väl', skrek Susanna
och släppte nålar, sax och tråd,
'skall detta vara hennes nåd!!!'
"Hvad — skall det vara? Hvad . . . hvad! Slyna,
fort ut på dörrn med dig och med din knyppeldyna!
". . . Hvad harm — men det med rätta sker,
när man med slika djur i nådigt tal sig ger!"

Grefvinnan fick på stund en ny attaque af gikten,
och det är alltihop som lärs af denna digten.

HANDBOK

I

SVENSK VITTERHET,

TILL SKOLORNAS TJÄNST

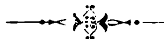
UTGIFVEN

AF

C. K. S. SPRINCHORN
REKTOR VID LUNDS H. ALLM. LÄROVERK.

II

SVENSKA VITTERHETEN UNDER 1800-TALET.

STOCKHOLM.
F. & G. BEIJERS FÖRLAG

LUND 1889.
BERLINGSKA BOKTRYCKERI- OCH STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET.

Förord.

Med afseende på föreliggande del må erinras att, hvad angår sjette tidehvarfvet, de intagna styckena meddelas i sin tids språkform enligt de bästa samtida upplagorna, i likhet med hvad i föregående del iakttagits, således ur litteraturhistorisk synpunkt.

Hvad åter beträffar det sjunde tidehvarfvet *— vår samtids vitterhet — har utgifvaren normaliserat det mångskiftande stafsättet i enlighet med nyss utkomna sjette upplagan af Svenska akademiens ordlista, med användande af de* ljudenligare formerna, *där sådana af ordlistan medgifvas, hvilket stafsätt äfven användts i Inledningen till första delen samt i utg:s noter och förklaringar.*

Dock vill utg. anhålla att inom dessa områden ä-ljudets beteckning med ä *måtte ändras till* e *i orden* bärg, hälg, häll, häller, hällre (-st), rägn, värk, ägga, äljest *på några ställen, som i Rättelserna vid slutet af boken angifvas; hvarjämte smärre, enstaka förbiseenden af denna art, nästan oundvikliga vid användandet af ett förändradt stafsätt, torde benäget ursäktas, helst boken är ämnad att användas på ett stadium, där rättstafningen bör vara en öfvervunnen ståndpunkt. Med iakttagande af angifna rättelser skall denna Handbok befinnas användbar för de allmänna läroverken i öfverensstämmelse med*

Kongl. Maj:ts den 16 Nov. 1889 utfärdade cirkulär angående Svenska språkets rättstafning. Utg. hoppas att den därjämte skall befinnas i ett passande urval lämna en lämplig öfversikt af vårt språks och vår vitterhets utveckling.

Lund i December 1889.

Utgifvaren.

Innehållsförteckning.

Sjette eller Tegnérska tidehvarfvet, 1800—1846.

Sid.

Frans Mikael Franzén:

Menniskans anlete . . . . . 1.
Sång öfver Grefve Creutz . . . . . 8.
De små . . . . . 12.
Studentvisa . . . . . 14.
Afskedssång af en ung beväringsman . . . . . 17.
Riddar S:t Göran . . . . . 18.
Ur Emili eller en afton i Lappland . . . . . 22.
Ur Minnesteckning öfver Lidner . . . . . 26.

Johan Olof Wallin:

Guds lof . . . . . 34.
Försakelsen . . . . . 38.
Smeden . . . . . 40.
Hjertat . . . . . 42.
Maries hjertekamrar . . . . . 43.
Skandinavisk sång . . . . . 45.
Dödens engel . . . . . 48.
Ur Predikan på 12:te Sönd. efter hel. Trefaldighet . . . . . 57.

Per Daniel Amadeus Atterbom:

Mina önskningar . . . . . 61.
Ur Blommorna:
Liljeconvaljen . . . . . 63.
Blåklinten . . . . . 64.
Sparfven . . . . . 66.
Slädfarten . . . . . 68.
Härskri (1810) . . . . . 69.
Fridsrop (1820) . . . . . 70.
Till den hädangångna . . . . . 73.
Ur Lycksalighetens ö . . . . . 75.

Sid.

Ur Fågel blå . . . . 88.

Ur Svenska siare och skalder:

Gustaf III och hans män . . . . 95.

Erik Gustaf Geijer:

Invigningen . . . . 102.

Manhem . . . . 104.

Den siste skalden . . . . 106.

Svegder . . . . 112.

Idunas äpplen . . . . 114.

Längtan . . . . 116.

Reseda . . . . 117.

Minnestal öfver Esaias Tegnér . . . . 117.

Berättelse om Götiska förbundets stiftelse och verksamhet . 124.

Per Henrik Ling:

Ur Asarne . . . . 134.

Esaias Tegnér:

Det eviga . . . . 143.

Krigssång för Skånska landtvärnet . . . . 144.

Fågelleken . . . . 147.

Jätten . . . . 150.

Den vaknade örnen . . . . 151.

Götha lejon . . . . 152.

Vid magisterpromotionen i Lund 1829 . . . . 153.

Vid Svenska Akademiens 50-åra minneshögtid . . . . 155.

Svar på P. D. Atterboms inträdestal i Svenska Akademien . . 160.

Till Leopold . . . . 167.

Till Franzén . . . . 168.

Ur Tal vid jubelfesten 1817 . . . . 171.

Tal vid offentliga föreläsningarnas slut, 1824 . . . . 179.

Ur Tal i Jönköpings skola, 1836 . . . . 187.

Af Bref till C. G. Af Leopold . . . . 192.

Bernhard von Beskow:

Ur Torkel Knutsson . . . . 197.

Ur Lefnadsminnen: Gustaf IV Adolfs karakter . . . . 216.

Carl August Nicander:

Tassos död . . . . 230.

Fåglarnas lycka . . . . 236.

Skaldens blomma . . . . 238.

Gustaf Wasa . . . . 239.

Vågen . . . . 241.

Ur Konung Enzio: Enzios sista sånger . . . . 241.

Sid.

Erik Johan Stagnelius:

Ur Wladimir den store . . . . 248.
Ur Martyrerne . . . . 258.
Ur Liljor i Saron:
Floden . . . . 283.
Våren . . . . 285.
Hjertats förhoppning . . . . 286.
Endymion . . . . 286.
Amanda . . . . 287.
Månen . . . . 288.

Erik Sjöberg (Vitalis):

Den kämpandes sång . . . . 289.
Till vestanvinden . . . . 290.
Sanct Johannis död . . . . 291.
Den bäste vännen . . . . 293.
Lifvet och döden . . . . 293.
Försakelse . . . . 294.
Af Komiska fantasier . . . . 295.
Af Julkalaset . . . . 296.

Sjunde Tidehvarfvet.

Tiden efter 1846.

Johan Ludvig Runeberg:

Flyttfåglarna . . . . 300.
Morgonen . . . . 301.
Saknaden . . . . 302.
Fåfäng önskan . . . . 303.
Psalm: Herrans bön . . . . 303.
Bönen . . . . 305.
Sveaborg . . . . 306.
Julkvällen . . . . 308.
Fru Lenngren . . . . 330.

Karl Wilhelm Böttiger:

Af Kungarne: Karl IX, Karl XIV Johan . . . . 335.
Af Fåglarne: Trasten . . . . 337.
En visa om Peter Persson . . . . 337.
Främlingen i S:t Gallen . . . . 341.
Fågeln i November . . . . 342.
Fantasi . . . . 343.
Ur Minnesteckning öfver E. J. Stagnelius . . . . 345.

Sid.

Bernhard Elis Malmström:
Angelika . . . . . 351.
Pärlan . . . . . 355.
Dryckesvisa . . . . . 356.
Hjärtklappningen . . . . . 358.
Det gamla paret . . . . . 360.
Ur Minnestal öfver P. D. A. Atterbom . . . . . 363.

Wilhelm Erik Svedelius:
Föredrag vid studenternas nordiska fest i Lund . . . . . 372.

Karl W. A. Strandberg (Talis Qvalis):
Ur Sånger i pansar:
Korporalen . . . . . 377.
Vaticinium 378
Fornforskaren . . . . . 380.
Birger Jarl . . . . . 380.
Riksskymning . . . . . 382.
Lifvet, minnet och grafven . . . . . 386.
Helgmålsklämtningen . . . . . 387.
Tack för god vakt . . . . . 388.

Gunnar Wennerberg:
Ur Trollrunor: Runa om näcken . . . . . 391.
Ur Romerska minnen:
Under en aftonsång i Trinità del' Monti . . . . . 399.
Under pinjerna i Villa Borghese . . . . . 401.
Krig och fred . . . . . 302.
Solnedgång 402,
Nattvandring . . . . . 402.

Zacharias Topelius:
Finlands namn . . . . . 404.
Vintervisa . . . . . 405.
Respolska . . . . . 406.
Vintergatan . . . . . 407.
Den ringa gåfvan . . . . . 408.
En liten pilt . . . . . 409.
Mitt hjärtas kung . . . . . 410.
Den resande studenten . . . . . 412.
Rose-Marie . . . . . 412.
Ur Nordiska taflor:
Saga på kämpens hög . . . . . 414.
Julnatten . . . . . 414.

Viktor Rydberg:
Kantat vid jubelfest-promotionen i Uppsala . . . . . 416.
Träsnittet i psalmboken . . . . . 418.

Sid.
I klostercellen . . . . 423.
Tomten . . . . 424.
Din sorg är din . . . . 426.
Ur Romerska sägner:
Paulus i Rom . . . . 327.
Ur Romerska dagar:
Campagna di Roma . . . . 433.
Karl Snoilsky:
Folkets sångmö . . . . 441.
Ur Svenska bilder:
Kung Erik . . . . 442.
Stenbock vid svarfstolen . . . . 443.
Den trettonde Mars . . . . 447.
Vid järnvägsstationen . . . . 450.
I porslinsfabriken . . . . 451.
Den tjänande brodren . . . . 452.
Sommarregn . . . . 453.
Skilda gåfvor . . . . 455.
Karl David af Wirsén:
Lampan . . . . 456.
Geijer vid pianot . . . . 458.
Elfvaåringen . . . . 460.
Storken . . . . 463.
Julottan . . . . 466.
Martin Weibull:
Ur Gustaf Adolf: Det trettioåriga kriget . . . . 467.
Esaias H. W. Tegnér:
Om språket . . . . 473.

Sjette eller Tegnérska tidehvarfvet.

1800—1846.

Franz Mikael Franzén.

(1772—1847.).

Menniskans anlete.

Redan hann sin purpurslöja
öfver cederskogen höja
tidens sjette dag.
Guldbevingad, öfver bäcken
fjäriln flög till rosenhäcken,
kysste dess behag.

Pärlan sken i vattnets spegel,
hvita glänste svanens segel
i ett skuggrikt sund.
Vinet glödde rödt i drufvan;
öm och menlös, lekte dufvan,
uti Edens lund.

Men den högsta skönhet feltes
i naturen: kronan feltes
än i skapelsen;
till dess menniskan ur gruset
hof sitt anlete i ljuset,
hof upp ögonen.

Snön på fjellen höll ej färgen,
morgonrodnan bakom bergen
sönk fördunklad ner;

stjernan, som i dagens panna
satt så skön, ej ville stanna
öfver jorden mer.

Djuren hyllande sig böjde
för de ögon, som sig höjde
ifrån stoftet opp;
der behag och kärlek myste,
der, bland sorgens tårar, lyste
ett odödligt hopp.

Englaskaran står betagen,
ser de talande behagen
och på skaparn ser.
Skaparn tryckte sitt insegel
på sitt verk och i dess spegel
ser sin bild och ler.

I, som ropen: "Det är ingen,
ingen själ fördold i tingen,
allt är stoft, ej mer";
dårar! blott till källan stigen,
sen ert anlete och tigen,
rodnen, höljen er!

Se den gamle vises panna,
se en tafla af det sanna,
som ger sekler dag.
Se en blick ur hjeltens öga,
se ett elddrag af det höga,
som ger verldar lag.

Och det sköna, milda, ljufva? —
Lyft min Selmas morgonhufva
från dess rosenkind!
Se dess ögon, ömma, blyga,
se dess mörka lockar flyga
sorglöst för en vind.

Eller följ den hemligt flydda,
då hon lyss i sorgens hydda,
till dess klagoröst.
Se, hur själen, genom tåren
på de svarta ögonhåren,
blickar fram med tröst.

Skymt af himlen i naturen,
englavålnad ibland djuren,
menskoanlete!
Pryder du blott dödligheten?
Skall du ej i evigheten
tåras än och le?

Ack jo! englar än skall röra
Selmas uppsyn, då de höra
hennes röst bland sig.
Selma! än i himlens salar,
än i Elyseens dalar
får jag se på dig.

Sång öfver Grefve Gustaf Philip Creutz.

Belönt af Svenska Akademien med dess stora pris år 1797.

Ingen Erato på Thules fjällar
gratierna bjöd till dans. Der klang
i dess stormbebodda hällar
ingen lesbisk sång. Blott Rota* sprang
tjutande kring heden; och i spåren
döden flög från rad till rad.
Barden stod på klippans brant, och håren
på hans hjessa reste sig. Han qvad.
Såsom nordanvinden skarpa,
stormade hans ljud; och på den harpa,
der hans djerfva finger lopp,
stänktes blod af slagna kämpars tropp.

Långsamt mogna vettet och behagen;
hemsk var denna sång, var blott ett skri
af barbaren, som betagen
tryckte känslan ut med raseri.
Som ett norrsken blänkte öfver Norden
denna skaldkonst, rysligt vild.
Men ock den försvann. Ej mer på jorden
syntes Valhalls aningsfulla bild.

---

* En af Valkyriorna, krigsödets gudinnor.

Namnets seger öfver tiden
mer ej tjuste: blott om rof var striden.
samma stumma, döda natt
öfver norden, öfver södern satt.

Redan strålar öfver Roms ruiner
en ny dag från Orientens strand:
knappt en dunkel strimma skiner
öfver runorna i Göthens land.
Tusen taflor våra häfder gömma:
ingen skald dem vecklar opp.
Hjeltars minnen bort med tiden strömma;
obesjungen, Vasa slöt sitt lopp.
Helsad blott af fogelns qvitter,
på en thron af berg naturen sitter
och i hafvet ser sin bild,
dristigt skön och majestätligt vild.

Men förvånad Manhem ser omsider
sjelf sin storhet vid Europas lof.
Segerns gyllne vinge sprider
en ny anda öfver land och hof.
Snillet vaknar, skyddadt af Kristina,
och re'n gro på Mälarns strand
Pindens blommor, ack, men de förtvina
undan vården, Stjernhjelm, af din hand.
Främlingar här under polen,
sakna de den eld, som stänks af solen
öfver Mantuas lagerlund,
öfver Lesbos myrtenkrönta sund.

Hvad! om Göthen, dristig som naturen,
för sitt snille bröt en egen ban
och, bland polens öknar buren
på en klippa i dess ocean,
sjöng om stjernehvalfvet, som kring fjellen
svängs af en osynlig hand,
sjöng om gastars skrän i norrskensqvällen
mellan isberg längs vid hafvets rand? —
Nej, bland cypriska favoner,[1]
följd af gratier och kupidoner,
der naturen sorglös ler,
föddes skönheten — och föds ej mer.

[1] vestanvindar.

Endast bjellrors klang bland frusna klippor
harmonin i våra bygder är.
Blott af hastigt vissna sippor
är den namnsdagskrans, vår sångmö bär.
Ville än naturen sin förmåga
visa inom vinterns zon
i Dalin: hvad var hans snilles låga?
Blott en lusteld vid Lovisas tron.
Blott att roa hennes tärnor
flög den upp i solar och i stjernor
med ett lekande behag
flyktigt tända för en bröllopsdag *

Hvilka syner! Afrodites dufvor
kyssas här uti en mossig tall.
Nymfer der på hedens tufvor
lockas fram vid ljufva flöjters skall.
Hvilken trollmakt alla sinnen röna!
Allt har en ovanlig glans.
Sällsamt skön är Norden i sin gröna,
evigt gröna, stjernbeströdda krans.
Skön är klippan sjelf, som nickar**
i den lugna sjön, dit månen blickar
mellan rönnens drufvor ner
och en himmel i dess spegel ser.

Och der stå, som elyseiska hamnar,
bilder upp af skönhet och behag,
dem förtjust hvar yngling famnar
och ser verlden i en nytänd dag.
I oskyldighetens hvita slöja,
hand i hand med kärleken,

---

* Både Akademien och författaren hafva insett, att denna strof icke gör nog rättvisa åt Dalin, som bildat svenska språket och i svenska skaldekonsten lemnat ett så långt afstånd mellan sig och sina närmaste föregångare. Men då vid föreslagna ändringar och rättelser betänkligheter förekommit, har Akademien, i anseende till strofens poetiska förtjenst, ansett den kunna bibehållas, med förklaring å författarens vägnar, att här egentligen varit fråga om den mängd af Dalins smärre tillfälliga stycken, som nästan utgöra hans så kallade vitterhetsarbeten och som tvifvels utan hindrade honom att fullkomligen uppfylla det hopp, hvartill hans stora snille och hans första skrifter gifvit en rättvis anledning.

Svenska Akademiens anmärkning.

** En klippa öfver branten hänger
och nickar med en skäggig topp.

CREUTZ. *Sommarqväde.*

Daphne[1] syns, och tusen hjertan röja
nu med sorg, att de ej älskat än.
Hofvets döttrar gå i tårar
bort att sucka öfver flärdens dårar,
som för qval, i skimmer klädt,
sälja hjertats, sälja dygdens rätt.

Nya känslor, nya dygder vakna
i de Göthers jernbeslagna bröst,
som ej mer med tomhet sakna
Carls och krigets fasansfulla röst.
Gylfes skär för deras tjusta villa
blott Dianas lunder te,
och med Atis hvar af sin Camilla
får en skymt i hoppets spegel se.
Endast kärlek doftar linden,
blickar månen, susar aftonvinden,
och hvar stjerna tyckes se
blott på skalder och på älskande.

Der du satt ibland ett bortgömdt slägte
på det öde Finlands vilda strand,
ädle yngling! o, hvem räckte
detta snillets prisma i din hand? —
detta trollglas, som en dager brutit
af så öfverjordisk glans
på din tafla, der tillsamman flutit
all den skönhet, i naturen fans!
Ega kärleken och våren
någon blomma, som ej föll i spåren
af din Atis, kastad dit
af en blyg, försvinnande charit?

Tystnen, forsar, och du storm, som tjuter
mellan bergen, tystna för de ljud,
denna Orfei lyra gjuter
bland ett folk, som lånar björnens skrud.
Hör dem, Nord, må Södern sjelf dem höra,
mer förvånad, mer förnöjd,
än när Ossians vilda sång dess öra
rysligt slog från Skottlands kala höjd.
Är det dessa Göthers sträfva,
hjeltelika språk? Se, lätta sväfva
gratierna i dess drägt,
genomskinlig, rörlig för hvar flägt.

[1] en dikt af Creutz.

Lyssnen än, I sångens yngre söner,
och det altar i naturens lund,
som hans sköna lager kröner,
tyst besöken i er skaldestund!
Lyssnen länge, förr'n I vågen blanda
edra toner med hans sång,
der i svenska ljud med grekisk anda
känslan går en så harmonisk gång,
der med sanningsklara strålar
skönheten så ren, så ljuf sig målar,
som i Elyseens flod
hennes bild för Platos ande stod.

Höga skugga! re'n dit opp försvunnen,
ser du henne der i himmelsk dag,
ser en urbild, här ej funnen,
till din dröm om skönhet och behag,
af hvars återsken i dina sånger,
under plågans öfvervigt,
vi oss trösta: fruktan, qval och ånger
tjusas bort af en oskyldig dikt.
Denna verld, ej sedd med sinnen,
o, hvem skapte den? Månn' dunkla minnen
från en forden ande-sfer
väcka snillet ur sin dvala här?

Dessa ensamhetens tysta tårar,
denna köld för allt det gyllne grand,
hvilket mängdens ögon dårar,
då det fjerran ses i lyckans hand;
denna trängtan, evigt lyft på vingar
åt en högre salighet;
detta själens qval, som stoftet tvingar
i dess flygt åt sin fullkomlighet;
detta hopp att en gång hinna
systersjälen af en älskarinna,
i ett landtligt paradis
sedd så ädelt skön, så menlöst vis:

detta allt i lifvets morgondager
dig, o Creutz, en hemlig tjusning gaf.
Förr'n dig vinkat ärans lager,
var du skald och visste ej deraf.
Än med Maro[1] irrande kring heden,

[1] Romerske skalden Virgilius.

njöt du forna ålderns bild;
än försvann i ett Miltoniskt Eden[1]
ofvan skyn, från jordens söner skild;
tills du steg fullkomnad neder
och blef landets och blef menskors heder
och förvarade ditt namn,
yngling, i odödlighetens famn.

Men ej nöjd att med ditt snille tjusa,
ville du ock gagna med din dygd,
och du lifgaf med din ljusa,
med din varma själ din hela bygd.
Se'n din morgon helgats åt behagen,
konsterna och kärleken,
du åt mödor offrade opp dagen
och var statsman och var menskovän.
Denna skönhet, hvaraf glödde
hvarje tanke, som din ande födde,
röjde du ej blott i sång,
men i verk, i hela lifvets gång.

För Arkadiens sköna drömverld buren,
du i pligtens hem dig skapte den,
I ditt snille fann naturen,
i ditt hjerta menniskan en vän.
Sårad djupt af lasten och af flärden,
och förlåtande likväl,
du ej knotade att finna verlden
olik bilden i din rena själ.
Oskulden af ungdomsvåren
du förente med dess ljus af åren,
som förstör, till menskans blygd.
mången dröm om sällhet och om dygd.

Fridens härold, sänd af fosterlandet,
du försvann till söderns milda zon,
der din vishet höll upp bandet
mellan Vasars och Bourboners thron.[2]
Brinnande att nya syner röna,
du af tusen föremål
valde ut det sanna och det sköna
åt ditt land till nyttigt ändamål.

[1] "Det förlorade paradiset" och "Det återvunna paradiset": dikter af engelske skalden Milton, [2] syftar på Creutz anställning såsom minister i Paris.

Snillets ande fann ett tempel
i ditt hus, och konsterna sin stämpel
räckte åt din säkra hand,
Nordens son, i sjelfva smakens land.

Politikens mörka min ej skrämde
gratierna från sin älsklings spår:
de ännu hans lyra stämde
och med myrten kransade hans hår.
Dock de sörjde: staten hade vunnit
undan dem hans snilles skatt.
Hvilka sköna skapelser försvunnit
med hans hufvud ner i grafvens natt!
Så i bubblan, då hon hinner
glimrande åt skyn, der hon försvinner,
osedd spelt med skiftad färg
mången bild af lunder och af berg.

Fosterlandet, freden, menskligheten
främst för allt du satte, ädle man!
För din själ odödligheten
var ett straff, om dygd ej henne vann.
Fosterlandet, att dess väl bevaka,
du förlät med lydig flykt
och med glädje i dess famn tillbaka
flög, från Seinens sköna stränder ryckt,
från ett folk, hvars tjusta sinne
ser dig än i ett så älskvärdt minne,
vid dess tron med vördnad hörd,
med triumf ibland dess snillen förd.

Der Le Kain[1] i scener, romerskt höga,
tjuste dig med fruktan och med hopp,
eller Buffon[2] för ditt öga
lät naturens stora riken opp;
eller samtal slöto för dig dagen,
såsom i Aspasias[3] hus,
då hvart ämne, utsökt af behagen,
rördes i sin flykt af snillets ljus:
hade vänskap, tid och vana
re'n ett annat hem dig hunnit dana,
Sveriges son! men intet band
skilt din själ vid dina fäders land.

---

[1] berömd fransk skådespelare, [2] fransk naturforskare. [3] Atenaren Perikles maka, hvilkens hus var samlingsplats för Aténs vittra värld.

I din flykt, hvem bringar dig att stanna?
Hvilken vis, så rik på muntra år!
Hvarje skrynka på hans panna
talar sanning mellan silfverhår!
Ädel står den borgerlige mannen
i så romerskt enkel drägt
bland de stora. Lasten, som tyrannen,
såg ej denna uppsyn oförskräckt.
Det är Franklin. Stum ser flärden
denna rena dygd från andra verlden.
Creutz! han räcker dig sin hand,
sämjans tolk ifrån de fries land.

Glad, med denna helsning, länge saknad
ifrån Vinland,[1] Sveriges forna vän,
kom du hem och, liksom vaknad
ur en bildrik dröm, dig fann igen
bland de berg, de skogar och de sjöar,
der du först din känsla rönt,
och ännu med sina tusen öar
fann du Sverige så romantiskt skönt.
Tjust bland Mälarns tysta lunder,
åt din hvilas lyckligt gömda stunder
reste du ett landtligt tjell,
der med vänner och naturen säll.

Öfver rangen höjde sig ditt snille,
öfver ståten höjde sig din dygd.
Men dock en gång lyckan ville
se förtjenstens öde utan blygd,
och hon lyfte dig att närmst vid thronen
stå, dess prydnad och dess stöd,
der din ena hand du åt nationen
och den andra åt monarken bjöd.[2]
Sanning talte du för makten,
såg blott skal i högheten och prakten
och med enfald från din höjd
smålog ner åt hvar oskyldig fröjd.

Mången ny förtjenst och sällsynt gåfva
af din örnblick ses i dalens skygd
och ett tidehvarf sig lofva
renadt genom smak som genom dygd.

[1] Nordbornas namn på Amerika. [2] Creutz blef till sist Gustaf 3:s kanslipresident.

Alla prydnader af konsten sprida
öfver Sveriges bygd sin glans.
Gustaf på dess tron, Creutz vid dess sida
sjelfve fläta vitterhetens krans.
Öfver svenska språkets tempel
sväfva deras lysande exempel,
hviskande med himmelsk röst
än i talarns; än i skaldens bröst.

Men ett sällsamt lof bland snillets söner,
tjusta lätt af sköna villors sken,
Creutz, din vandels ära kröner,
såsom ljuset glänsande och ren.
Snille blott i fantasiens rike,
du en vis i staten var:
gjorde ej ett medel af din like
för en bragd romantiskt underbar;
köpte icke glans för nytta,
sökte ej med maktens spira flytta
till din bygd i polens land
drömda bilder från Atlantens strand.

Att välsignas ock i nödens hydda,
ej att lysa blott i minnets sång,
var ditt mål. — Men hastigt flydda
höljdes spåren af din visa gång. —
Lyfte du med konst, natur och lycka
denna stam af sällsynt dygd,
o Försyn, att i dess mognad rycka
från dess land dess frukter och dess skygd?
Ack, han föll — och vidt kring jorden
klagades hans fall, och stum från Norden
flög den genius, som dit
vinkat konster, vinkat dygd och flit.

Fåfängt, vid hans röst, från forna verlden
smaken kom, ej konstlad eller vild;
prakten, vällusten och flärden
resa på dess tron en sminkad bild.
Gråt, natur! och du, hans tvillingstjerna,[1]
ensam lemnad i din gång,
göm dig mulen: knappt en landtlig tärna
nämner mer hans oskuldsfulla sång.

---

[1] skalden Gyllenborg.

Men en dag, då stormen hviner
kring Europas mossiga ruiner,
stån I öfver fjällens topp,
utan nedgång, evigt klara opp.

De små.

Vet, söta pappa, då jag for
i jons så snällt till ottesången
och lyste med mitt hvita flor
som en prinsessa första gången —
det floret, som den bocken bar
åt mig till jul och ville stånga,
och jag skrek till, och tänk, det var
bror Wills med horn så långa, långa!

Det floret, hvad det klädde mig
med lilla rosenröda tröjan!
Och mormor sad': ”Gud signe dig!
Du är så vacker med den slöjan
som Magdalena, der hon står
inunder Kristi kors och gråter” —
och vid det ordet föll en tår
på mormors stora bibel åter.

Och pappa slog mig med sin vant
och sad', jag var en liten näbba;
och Stella såg så obekant
uppå mig och begynte bjäbba;
och pappa lyfte sjelf mig opp
i breda släden bredvid mamma;
och, klatsch! for Brunte med ett hopp
ut genom porten i det samma.

”Jeannette! se inte på dig så;
sitt rak!” — sad' söta mor i racken,
och när jag lyfte hufv'et, då —
puts weg! var hufvan öfver backen
och flög i vädret upp och ner,
just som vår stora hvita dufva,
och aldrig tänkte jag att mer
få se min enda granna hufva.

Men ett tu tre! kom en så nätt,
så vacker gosse — och i blinken,
fast ingen bad, for han så lätt
som Vilhelms snurra öfver brinken
och fick så qvickt i bandet fast,
som mormors stygga katt i vingen
på svalan, då hon skrek så hvasst:
"Jo pytt! jo pytt!" och flög ikring'en.

Der satt vi flata i vår rack,
just som två bilder, midt på vägen;
och inte sad' jag en gång tack.
Vet pappa! jag var så förlägen.
Men han var just som min kusin,
så egen, och tog af sig hatten
och sad' med en så hurtig min:
"Nog flög hon bra, men jag fick fatt'en".

Och se'n i kyrkan, bäst jag satt
och såg ett hål på nya floret
och sad' åt mamma: "Tänk, hvad spratt!" —
så står han midt för oss i koret.
Och hade pappa sett hans hår!
Så långt det hängde som en kappa
och brunt som kaffe, när jag slår
helt litet grädde i för pappa.

Och hvit och röd, som mjölk och bär,
han stod der, splitterbar i barmen;
och rocken var som himmeln der,
och hatten låg så nätt på armen.
Tänk! att jag än i all min dar
sett ingen så'n! — jo tyst! — min amma
beskref Guds englar; och det var
i drömmen en — ja, just den samma.

Men hör nu, pappa! — bäst jag ser,
så brinner jag så röd i synen,
och dosan far i bänken ner,
pladask, med alla sockergrynen.
Och han i choret såg sig om
med sina stora, sköna ögon.
Jag vet nu intet hvad det kom
ifrån de sköna, bruna ögon.

Det var så godt, det var så ömt,
jag hade lust att ta'n i fam'en;
det var som om jag hade drömt,
när presten i en hast sad' Amen.
"Hvar är min handske?" sad' jag då.
"Du har ju honom på dig, flicka!"
sad' mamma, och jag skämdes så,
för han gick just förbi och nicka'.

Och se'n, när jag kom hem och låg
i fönstret, gick han åtta gånger
på gatan af och an och såg
hit opp och helsa' alla gånger.
Det ringer! tyst! hvar är mitt flor?
Vi ska' väl, mamma, dit vi ärna?
Vet, pappa, att jag aldrig for
i någon aftonsång så gerna.

Studentvisa.

(1801).

Student! om du, det namnet värd,
vill klinga med oss alla,
så topp, att lika rask, som lärd,
för sanning stå och falla!
Sanning! vi helga dig hjerta och röst,
så från embetspulpet som catheder.
Sjelfve vår väg, det är mödornas tröst,
vi oss bana till lycka och heder.

CHOR.

Sanning! vi helga dig hjerta och röst, m. m.

Student! det namnet säger flit,
Till flit är menskan buren.
Blott flit, blott oupphörlig flit,
är lifvet af naturen.
Se, från planeten, som fyller sitt lopp,
till de kräk, som för stacken arbeta,

allt vet sin tid: och vi, tänkande tropp,
    och vi skulle vårt klockslag ej veta?

Blott flit så dygd som lärdom gör
    och ger dig rang för gräsen,
du länk, som sjelf dig fästa bör
    i himlens ked af väsen.
Köpman en dag, eller knekt eller prest:
    såsom menska, förädla din gåfva!
Sky att som masken, vid löfvet blott fäst,
    ditt förnuft och din frihet försofva.

Dock märk, att visheten begär
    sin prydnad af behagen.
Naturen sjelf sitt regnmoln klär
    i färgerna af dagen.
Gå någon gång till en dans från Porthan:[1]
    äfven Sokrates knäppte sin lyra.
Tänk ej likväl blott på valsen den da'n
    så att chrian gör circlar, som yra.

Hvar dag med ädel visdomstörst
    stå fram vid Mimers källa;
men på en bal låt andra först
    sin spotska handske fälla.
Yngling! ju mer du har värde, dess mer
    är försynthet din prydnad och ära.
Mer än sin rätt man den blygsamme ger,
    då man ser honom mindre begära.

Från skum skilj drycken, som från stoft;
    sky sprätten, som pedanten.
Bär på din frack ej cedrodoft,
    ej dam från folianten.
Käck till försvar af hvar lidande dygd,
    ej i gränder sök mandomens heder.
Röj, till den trotsande dumhetens blygd,
    att dock kunskap är mer än blott eder.

För moln af rök, der ruset bor,
    fly alla gracer unnan.
Den Bacchus, som var Phœbi bror,
    är icke den på tunnan.

[1] berömd professor vid Åbo universitet.

Drick vid en högtid ett glas eller par
för att glädas, ej blott för att dricka.
Drick, som du drucke, om munskänken var
din i brudstolen rodnande flicka.

Må hon, må denna drömda bild
af en oskyldig maka
din känslas eld, som flammar vild,
med blygsamhet bevaka:
att på din kind, då du plötsligen röjd,
som en julklapp, bland syskonen hamnar,
ungdomens rosor må lefva, till fröjd
för din mor, som dig forskande famnar.

Se der vår ordens bud, min vän:
vill du dem heligt lyda,
så klingom! — Dock — ett vilkor än,
det första jag bort tyda:
svär till allt spel ett osläckeligt hat;
båd' din tid och din själ det föröder.
Svär du? — Välan! var välkommen, kamrat!
Och nu drickom hans skål, mine bröder!

Din skål, du planta för ditt land,
till odling vald för mängden,
hvars knopp re'n under ymparns hand
förljufvar hela ängden!
Spride din blomma sin doft till den gård,
der hvar resande vinkas och spörjes:
"Lönar min son all den kostnad och vård,
som af mig och af staten besörjes?"

Din skål, du son, hvars dygders pris
den gamles hjerta gläder;
som reser hem, så frisk som vis,
med böcker och med kläder.
Trefaldt din skål, om du bär till din far
ditt betyg om förkofran och heder
ej blott i fickan på prent, som bedrar,
men i uppsyn, i tal och i seder!

Afskedssång af en ung beväringsman.

1813.

Bort, plog och spade, ur min hand!
Kom, svärd och bajonett!
Jag går att slåss för kung och land
och skaffa fred och rätt.

Jag köper ej en annans blod,
mitt eget vågar jag.
Är jag för ung? Har jag ej mod?
Försök, om jag är svag!

Dansk eller fransk, hvad heter han,
som ej vill Sverge väl!
Han skall få känna, hvad den kan,
som ej är född till träl.

Farväl, min far! Välsigna mig
med ett par Herrans ord
och se'n förgät, att det är krig:
blott sköt i lugn er jord!

Gråt ej, min mor! Var nöjd: ni bar
en stridsman åt ert land.
Det är på ärans väg, jag far,
och under Herrans hand.

Ej utan Gud en sparf förgår,
om jag mins skriften rätt.
Vill Gud, så rubbas ej ett hår,
fast kulor hvina tätt.

Vill Gud, så ser jag er ännu
och blir er ålders tröst
och kör min plog, så flink som nu,
med ärren på mitt bröst.

På väggen hänger mitt gevär,
med mången blodig fläck.
Der ser min brud, som hemförd är,
hur jag har varit käck.

Och fort går mången vinterqväll,
då jag berätta kan,
hur Sverges här stod som ett fjell,
då prinsen förde an.

Men skulle jag — vid fredens slut,
då alla komma hem
och gå med er att tacka Gud —
ej synas ibland dem: —

hur sällt att dö för land och kung,
vid ärans segerrop,
hur skönt att saknas re'n som ung
bland Sverges kämpahop!

Min flicka, som till kyrkan går
och ser den raska tropp,
men ser ej mig, skall med en tår
åt himlen sucka opp.

Der hoppas hon, i evig fröjd
hos Gud få råka mig
och sjunger, med hans vägar nöjd:
"O Gud, vi lofve dig".

Farväl! Så trång blir hyddan här,
och hjertat sväller opp.
I fält! i fält! Så fri är der,
så rask båd' själ och kropp.

Dit vill jag, öfver haf och land,
der man i elden är!
Der vill jag stå, med svärd i hand,
och döden se helt när.

Riddar S:t Göran.

På hinsidan jorden, der folket skall gå
med fötterna gent emot våra —
som flugor i taket spatsera de då,
kan jag förstå:
men dans skall väl trötta dem svåra! —

Den tiden, då troll, som nu hjeltar ibland,
fort sopade länderna rena,
en konung i blomma såg under sin hand
sitt hela land,
ej nejden vid hofvet allena.

Men dit kom en drake, en gräslig figur,
med gap som ett bergs uti låga.
En slingrande orm i hans stjert låg på lur.
Det stygga djur
var blott med sin åsyn en plåga

Men hören, hvad föda han fräckt för sig grep:
slikt främmande Wolga ej sänder.
Som tranan små grodor, så menskor han knep,
och folket pep
som ostron i bestiens tänder.

Från granne till granne gick trumma och tut,
och hingstar och rustningar gnydde.
Förgäfves! — Han höll både glafvar och spjut
som klippan ut.
Han fnös: och allt föll eller flydde.

Re'n stod han för staden, med två sina ben
mot vallen, och röt efter föda.
Hans giftiga anda längs gatorna hven:
på sten vid sten
der stupade döda på döda.

Ej rikas palats mer än fattigas tjell
förbifor den vingade döden.
De klämtande klockor från morgon till qväll
med skräll på skräll
begreto den stigande nöden.

Med häpnad ser kungen sitt glesnande folk.
Hvad råd att förödelsen hämma?
Här hjelper ej statskonst, ej gift eller dolk; —
tills ödets tolk
i templet upphöjer sin stämma:

"En mö utan vank skall till draken ges ut
hvar dag, efter lott, utan skoning." —

Man fasar, man tvekar. Dock sker det till slut:
en mö förs ut,
och trollet beveks till försoning.

Han drog sig från staden till närmaste flod.
Der sam han, en hiskelig groda,
tills offret kom fram: då mot stranden han stod
och grefligt blod
höll, lika med borgligt, till goda.

Ty ingen familj, ej den högsta en gång,
fick undan för lottningen vika.
Hvad båtar nu ärans och höghetens bång
och guld och prång?
Ack, nöden gör menniskor lika.

"O himmel! Prinsessan! Prinsessan!" — man skrek
en morgon och sprang uti staden.
"Nu komma de, Gud! Huru skön, huru blek,
(o, lyckans svek!)
hon går för den snyftande raden.

Ach, se med hvad tåligt, hvad christeligt mod
hon möter den grufliga döden.
Förgiftiga drake! En ängel så god,
af kungablod!
O, hvilka förskräckliga öden!

Se kungen! — Han gråter! — Ja gråt, du är far.
Men folket skall torka bort tåren.
Din endaste arfving, ditt öga det var!
Men se, du har
ju tusende barn uti spåren." —

Så sorlade folket och jemrade sig,
och konungen vred sina händer.
"Hvar blir nu den krona, jag ärnade dig?
Hvad gagna mig
nu alla de sköflade länder?

Hvart leds du, min dotter? Är brudstolen här?
Ve mig! jag försmådde den make,
som himlen dig sände, som var dig så kär!
Och nu beskär
dig himmelens dom åt en drake!"

I silfverhvit svepning, vid klagomusik,
frambäfvade mållös den arma.
Nu tar hon sitt afsked vid tusendes skrik,
re'n halft ett lik.
"O evige Gud, dig förbarma!"

Der står hon på stranden, det menlösa lam:
och draken, med ögon som lågor,
upplyfter ur floden sin glödande kam
och rusar fram
ifrån de nedrullande vågor

Re'n gapar det glupande vilddjuret opp
med hundrade gnistrande tänder.
Re'n faller hon död — då i dundergalopp,
med trofast hopp,
en blänkande riddare länder.

Med bröst af ett lejon, med arm utaf jern,
med uppsyn, som trollen förfärar,
han kom, som från himlen, till oskuldens värn:
hans arm af jern
mer gällde än vallar och härar.

Förr'n draken sig vände, med fnysande mod
stod hingsten på fjelliga nacken;
och klingan i gapet, i lungorna stod,
och hu, hvad blod
svart forsade utföre backen.

"Ligg der och ät folk, du din helvetes hund!"
skrek hjelten, lik hämnarens engel,
och flög till den sköna, som låg i sin blund
med andlös mun,
lik blomman på törstande stängel.

Han ropar, han suckar, han kysser — och nu,
lik blomman på qvicknande stängel,
hon lyfter sitt hufvud: "Ach, vän! är det du?
I Eden nu
oss ingen skall skilja, min engel."

Men Eden försvann, medan riddaren lopp
och högg sig en tand utaf draken

och svängde prinsessan på gångaren opp:
och hopp, hopp, hopp!
till kungen, som tror sig ej vaken.

"Min dotter, min dotter! — Du ende bland män",
— nu tog han prinsessan vid handen —
"tag halfva mitt rike, tag henne, min vän,
men gif mig den,
men gif mig den dyrbara tanden."

Ännu i en samling af helga trofér
den gräsliga tanden skall finnas;
och ingen, som draken i Storkyrkan ser,
lättsinnigt ler
åt sagan, som klockarne minnas.

Ur Emili eller en afton i Lappland.

Första stunden.

På berget och i Dalen.

CARL.

Ja, här, min Emili, är målet för vår flykt:
här stanna, mot mitt bröst med sorglig glädje tryckt,
och se der nere gömd vår fristad — i en öcken.
Hit släpad, hundra mil, i köld och storm och töcken,
på isberg ofvan skyn, och öfver haf af snö:
du bytt de stolta slott vid Mälarns glada sjö
mot dessa usla tjell i denna vrå af verlden.

EMILI.

Mins du ett vingadt par, som slöt den långa färden,
igenom molnens rymd, från Nilen till vår bygd?
Mins du dess val af bo längst bort i klippans skygd,
mins du dess trefnad der?

CARL.

Ja: som en fågels läger,
så ödsligt och så tomt, blir här ditt hus, min vän.

EMILI.

Nej, så i tysthet sällt, så varmt af kärleken;
så rikt af de behag, naturens enfald äger.
Blott ledsnan gör behof af konstens yppighet;
men den, som älska kan, af ingen ledsnad vet.

Min Carl! hvad verklig fröjd af lifvet kan mig fela,
när jag har bröd och tak, med dig, — och genom dig?
Såg du vid socknens gräns, hur herdegumman mig
tog fatt om hals och knä, och ville med mig dela
allt hvad hon ägde godt: så glad vid prestens syn,
som med sin unga fru hit ländt, liksom ur skyn.

Hur usel trodde jag i detta djup af norden
dess öknars vilde son: hur säll jag honom fann!
Fri född, han far med sång emellan skyn och jorden,
och bytte ej sin ren mot någon förstes spann.
Trygg, bland ett jemlikt folk af herdar och af bröder,
här för en annans skörd han ej behöfver så,
och ej ett landsvägshjon vid höga portar stå:
han ser med ömkan ner på myrorna i söder,
förskräckt för deras tråk och trängseln, der de bo:
sjelf lik det lätta mygg, som lefvande för qvällen,
far med musik och dans kring hjordarne och tjellen.
Så menskan öfver allt är säll, blott af sin tro.

CARL.

Snart äfven söderns son blott Lappen lycklig finner.
Hans fjellar än ge skydd emot en omstjelpt verld;
hans öknar skiftas ej af orättvisans svärd;
hans hyddor ingen bomb från röfvarskeppen hinner;
hans lugn ej ryktet ens, det ständigt grymma, stör.
Se der, hvad du ändå vid denna landsflykt vinner:
du ser ej dagens brott, du ej dess jemmer hör.

EMILI.

Min Gud! hvad treflig dal der öppnas mellan bergen;
i så förtroligt lugn, så utan anspråk skön!
Hur lent der sticker af, emot den hvita färgen
af drifvorna, en lund, ej stor, men ändå grön,
om vintern äfven grön! — Och bakom den till venster
hvad rödt der skiner fram? Är det din kyrka? Nej?
Hon här på högden står. Ach! prestgåln! är det ej?
Jag ser en skorsten ren, jag ser en rad af fenster,

och löfträn framför dem med stam och ansad topp!
Är jag i Lappland än? O trefallt fyllda hopp!

CARL.

En boning, som din fars betjening höll för ringa!

EMILI.

Min sköna snälla ren! se hur han anden drar,
den arme! — Som en pust han rör sin ludna bringa.
Han flög ock framom din, i snabbhet underbar,
lik seglet öfver sjön, utaf en stormil jagadt.
Så nådde vi, i kapp, som i en riddarlek,
för natten, detta berg, som utmed himlen dagadt,
först syntes oss så när, och sen så fjerran vek.

Kom! medan här en stund de goda djuren rasta,
låt oss till branten gå och klättra ner förut.
Se, månen röd går opp, att på vår resas slut
(vår lefnads likne det!) en himmelsk stråle kasta.

CARL.

Du sjelf en himmelsk glans åt allt omkring dig ger
ifrån din sköna själ. Så engeln, skickad ner,
i verldens gyldne dar, att vandrarn beledsaga,
upplyste med sitt sken hans väg i öknens natt.
Dock, vid de mödors tyngd, du bär så lätt och gladt,
ditt sjelfva ädelmod jag känner mig anklaga.

EMILI.

Nu är jag nere ren: och nu först hisnar jag
att se, hur jag kom ner. Så under ödets slag,
vi känne till dem knapt, då vi dem hurtigt möte.
Sen undre vi med fröjd, hur vi dem härdat ut,
och känslan efter dem en njutning blir till slut.
Se här, en banad stig bär ner i dalens sköte,
till prestgården gerad. Hör! framför oss hvad dån,
hvad knarkande i snön! Ach! se der bortom ån
hvad rörlig skog af horn med grenar uppå grenar!
En renhjord, kanske vår, flyr hem med fulla spenar!
O huru skön att se är egen hyddas rök!
Liksom ett skolans barn, vid första hembesök,
så glad jag helsar här på alla trän och stenar.
Allt syns mig förr bekant. Allt på ett eget vis
mitt hela hjerta rör. Här är mitt paradis.

CARL.

Här? i naturens graf, dit verldens glada öga
tre tider blickar knappt, den fjerde lifger föga!
Ett paradis — min Gud! af mossa, sten och is!

EMILI.

Nej, af förnöjsamhet och kärlek. — Nå! det Eden,
som af hvar dödlig söks, vis mig det söderut.
sen det ej fins i norr. Ach! månn det ej till slut
blott i vårt hjerta fins, der skapt af sinnesfreden?

CARL.

Tänk dig den vackra ön i Mälarn, der du satt
i höga popplars skygd, så mången sommarnatt,
och näktergalens sång från Svartsjöns parker hörde;
och såg vid månens sken i vattnet spegla sig
ett tempel från en högd; och kände rundtom dig
af dina neglikor en doft, som vinden förde?
Tänk dig det sköna hem, på dessa öde fält,
der mellan nakna berg, kring grofva herdatält,
blott vilda forsar gny, och hemska norrsken blossa,
till rysligt tidsfördrif vid qvällens tröga lopp!

EMILI.

Välan! den iskoloss der ofvan, från hvars topp
den lösa klippan tycks sig luta att mig krossa;
den fors, hvars hjul af skum vill rycka hän med sig
de hällar, der min fot med möda fäster mig;
de norrsken, som i hast de mörka djup bestråla
och fräsa ner i snön och den med purpur måla:
allt detta för min syn en egen skönhet ter,
vild, det är sant, men stor, ej ljuf, men hög dessmer.
Hur höjer den min själ från lifvets små bekymmer!
Hur vidgar den mitt bröst, som jord och himmel rymmer.

Först, när jag lände hit, och lyft bland molnen såg
åt jordens pol, hvars krets för mina fötter låg:
såg dessa ras af berg, som tanken sjelf förvåna,
från verldens byggnad qvar, och ämnen till en ny;
såg kring mitt hufvud sträckt blott en omätlig sky;
såg för mig, efter mig, de hvita landskap blåna;
fann fästet högre spändt och mer på stjernor rikt;
fann allt så enkelt stort, så djerft, så jättelikt;
och hörde stormen sjelf mer stark kring rymden dåna:
hur liten syntes mig, med allt sitt stolta lån

af konst och rikedom, den verld, jag flytt ifrån!
I stilla majestät satt ensam här naturen,
ostörd, som då hon först från himlen sänkte sig;
och undan fåfängt stoj i hennes sköte buren,
här, såsom hon, så ren, så fri jag kände mig.
bland rymder, högder, djup, som evigheten stora,
bort i en högre verld jag gick att mig förlora.

CARL.

Jag vet: lik fjellens ros, på klippan, närd af skyn,
din själ skall trifvas här. Hon lefver af en syn,
en bild, en känsla blott. Men må du sjelf det glömma,
Jag kan ej glömma det, som slöt dig i min famn,
att du är något mer än blott en själ, en hamn.
— — — — — — — — — — — — — —

Ur Minnesteckning öfver Lidner.

Mångfaldig erfarenhet gör det tvifvelaktigt, huruvida en stor skaldegåfva, ehuru lysande i verldens ögon och i sig sjelf skattbar genom de verk, den frambringar, dock för sin ägare är någon verklig förmån, då den förutsätter icke blott fantasiens, utan känslans ytterliga rörlighet, som ej sällan förleder till regellösa utflygter i det verkliga lifvet, så väl som i det blott drömda. Väl kan man emot en Tasso och en Camoëns[1] ställa en Voltaire och en Göthe, för att visa, huru de största snillen varit än af det grymmaste öde förföljde, än af lyckan begåfvade med allt hvad de kunnat önska. Och sjelfva anledningen till föregående anmärkning, nemligen det minne, som Akademien i dag framkallar, då det jemföres med det, som hon nyligen uppsökte af en annan skald på det näst thronen högsta äreställe i riket — Creutz, påminner, huru olika de timliga lotterna för sånggudinnornas dyrkare falla. Men denna skillnad beror icke af vittra idrotter, utan af andra egenskaper och förtjenster såsom medel till lycka.

För en skald, som är dertill född, bör det dock icke ens vara ett behof att göra hvad man kallar lycka. Hvad han helst må önska, är att få lefva blott för sitt yrke, så att han med

[1] Tasso, italiensk; Camoëns, portugisisk skald.

Kellgren kan säga: *Omnis in hoc sum.*[1] Men få äro i tillfälle dertill i ett land, der vitterhetens idkare bero mer af hvarandras, än af allmänhetens bifall. För det farliga att tro sig genom sin lyra allena kunna Amfioniskt[2] bygga sin lefnads väl borde unga snillen varnas af så många exempel, ända ifrån Lucidor den olycklige; om de ock icke betänkte det behof, man vid en högre ålder har af den tillfredsställelse, som vinnes blott genom mödor af pligten ålagda.

Stora genier må man dock förlåta, om de ej kunna bära oket af hvardaglig tjenstgöring eller trifvas vid det enahanda i ett inskränkt lugn. De likna örnen. som helst vistas på de högsta bergsklippor vid det stormiga hafvet. Men icke kan gökens enformigt tröttande sång ursäkta hans försummelse af all vård om hvad honom åligger och tillhör. Näktergalen deremot måste man beklaga, om den hänryckning, hvarmed han sjunger sent om qvällen och tidigt om morgonen, skulle genom glömska af dagens omsorger bringa honom i betryck och nöd. Men lärkan är afundsvärd, som, under det hon sjunger, höjer en poetisk flygt åt skyn och dessemellan, gömd i sitt prosaiska bo, gläder sig tyst i den gröna broddens trefliga skugga.

Dock hvad behöfver jag med dessa liknelser famla efter mitt ämne, då närvarande skådepenning visar oss den bild, under hvilken han sjelf, som är dess föremål, helst ville ses af samtid och efterverld? Mer än en gång har han jemfört sig med svanen, som klagar, i det han flyr, förföljd. Svanens höga flygt och sång tillegnas honom obestridt. Men någon annan förföljelse, än af hans egen oro och dess beklagansvärda orsak, känner man icke. Mången torde vid detta tillfälle vilja se blott en lysande framställning af hans skaldesnille, utan någon af hans menskliga svagheter. Men deremot får man erinra, att skalden och menniskan hos Lidner äro svåra att skilja; att de hafva gemensamma skuggor, och att dessa framstå i de drag, med hvilka han sjelf tecknat sig i sina skrifter. Förnämligast efter dessa är han här afskildrad, med tillägg af kända omständigheter i hans lefnad och hvad om hans personlighet, af samtida och sammanstämmande vittnesbörd bestyrkt, ej kan undgå efterverldens uppmärksamhet. Denna begynnes för honom nu redan, då innan kort ett halft århundrade efter hans död förflutit.

Lidner var, medan han lefde, i hela riket känd blott under detta namn, utan att någon titel eller ens hans förnamn kom i fråga. Om författaren till Spastaras död talte alla; och man berättade om honom många besynnerligheter, som ökte hans ryktbarhet Men för öfrigt visste man om honom icke mer, än man

---

[1] "jag lefver helt och hållet för det", [2] jmfr I. 163.

vet om en främmande fågel, som i lunden infinner sig om våren och med sin ovanliga sång väcker en allmän uppmärksamhet.

Många år efter hans död, då en teckning af hans lefnad skulle åtfölja en ny upplaga af hans arbeten, var man oviss om hans härkomst. Enligt någras uppgift hade han af en musikalisk fader ärft det harmoniska öra, hvarom hans verser vittna. Andra, som hört, att han var son af en Ostindiefarare, tyckte sig deraf kunna förklara den poetiska flygten af hans rika inbillning. Det sanna är, att hans fader, Bengt Lidner, var Orgelnist vid Domkyrkan i Göteborg, och att hans stjuffader, som hette Aurell, var Inspektor vid Ostindiska Kompaniet. Modren, Elisabeth Boëthius, härstammade från den såsom statsfånge namnkunnige Prosten Boëthius i Mora. Sonen Bengt föddes i Göteborg den 16 Mars 1759 och blef faderlös redan vid tre års ålder.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Angående hans uppfostran vet man, att han blef hållen i Göteborgs skola och gymnasium, och att han dessförinnan och derjemte haft till lärare den sedermera såsom predikant berömde Doktor Brag.

Den moderliga omsorgen, som utgör en så vigtig del af ett barns moraliska och religiösa uppfostran, förlorade Lidner, då han, såsom en uppväxande yngling, mest behöfde den och djupast kände förlusten deraf. Också har han egnat hennes minne en nästan till afguderi gränsande hyllning. Ofta ställer han henne fram i sina dikter, äfven utan någon anledning, såsom i Yttersta Domen, med denna i sig sjelf vackra invokation:

Men du, som öfver mig i midnatts-molnen sväfvar,
min mor! jag sjunger vid din graf. —
Ack, att vid lyrans slag du mig en blick ej jäfvar,
ljuf, som den första kyss i Eden Eva gaf.

Mera på sitt ställe är hon i Spastara, der den förträffliga målningen af moderlig ömhet synes ingifven af hans egen sonliga känsla. Oväntad kommer hon väl äfven der, i en tillsats vid slutet. Men hvarhelst den står, beundrar man en bild, som denna:

Spastara! om min suck dig hinner,
der du med englar dig förent;
om du en himmelsk skönhet finner,
ett hjerta, som Guds tanke rent,
ett hjerta, som mitt öde sårar,
Spastara! om du henne ser,
då tyst, som tålamodets tårar,
på detta klot hon blickar ner,
och hennes suckar uppenbara,

att från en älskad son hon for:
i hennes sköte flyg, Spastara!
— — Det är min mor.

— — — Då han vistades vid Akademien i Lund, gick hans oordentlighet så långt, att den väckte allmän uppmärksamhet. För att lemna honom tillfälle att på främmande ort, skild ifrån det sällskap, som befordrat hans förderf, och utan hinder af en nedsättande och derigenom äfven nedstämmande fräjd, stadga sitt uppförande, blef han skickad till Rostock. Men ehuru den Filosofiska Magistergraden, som han der tidigt vann, vittnade om hans flit i studier, var han till sina seder snarare försämrad, än förbättrad, då han till fäderneslandet återkom. Hans anhöriga vidtogo då den utväg, som vanligen försökes med utsväfvande ynglingar. De skickade honom till sjös, i hopp, att den stränga ordning och tukt, som råda på ett fartyg, skulle bryta hos honom den makt, hvarom vanan täflar med naturen.

Men när Ostindiefararen, som han åtföljde, hade hunnit till Goda Hopps-udden, rymde han ifrån skeppet, för att undgå den uppsigt, under hvilken han om bord befann sig. Allt det sköna och märkvärdiga, som Österns underbara verld, så väl i konstens som naturens alster, erböd för hans poetiska inbillning, uppoffrade han för ett nöje, som, ehuru ofta af skalderna besjunget, dock i sig sjelf är af den mest prosaiska art; och ehuru mycket det må förfinas och förskönas af det sätt, hvarpå det njutes, dock i sin ytterliga verkan gör, att det sublimaste geni ej kan skiljas ifrån den råaste tölp, som berusar sig på en marknad.

På Afrikas yttersta udde ibland ett främmande folk lefde han nu ett helt år i den bedröfligaste belägenhet. Utan tvifvel var det i synnerhet på detta skifte i sin lefnad han tänkte, då han begynte sin skönaste och namnkunnigaste dikt med denna rörande klagan:

"På Nova Semblas fjäll, i Cejlons brända dalar,
hvar helst en usling fins, är han min vän, min bror:
då jag hans öde hör, med tårar jag betalar
den skatt jag skyldig är, natur! dig, allas mor!
Nej, himmel! icke jag ditt delningssätt anklagar.
På blomman af min vår du hagelskurar sändt:
men om jag tälja fått en mängd af sälla dagar,
att jag ett hjerta har, jag kanske än ej känt.
Bland ödens ebb och flod min lefnads julle kastas,
af svaga hoppet styrs, med plågor öfverlastas:
jag ingen hamn för töcken ser."

Om det ock icke var himmelens hagelskurar eller ödets stormar och töcken, som vållat hans ofärd, måste man dock beklaga den olycklige ynglingen, då han, såsom en värnlös främling, irrande på Taffelbergets klippor, åt hvad väderstreck han än vände sig, ej såg framför sig annat än ett ändlöst haf eller en ogenomtränglig öcken; ej hade annan tillflykt, än de dörrar i den under berget belägna staden, som den christliga kärleken för honom icke tillslöt.

Goda Hopps-udden var för Lidner förtviflans udde, till dess äfven för honom hoppet uppgick med en seglare från Ostindien. Den återförde honom till Göteborg, der han, lik den förlorade sonen, blef af sina anhöriga emottagen med den förlåtande ömhet, hvarigenom faders- och modershjertat blir en skuggbild af sjelfva den gudomliga barmhertigheten.

Hos hvilken af sina anhöriga han fann detta hjerta, då icke blott morfadern utan ock modern, kanske äfven mormodern voro döde, är obekant. Men hvilka de än voro, som nu vårdade sig om den förvillade, men snillrika ynglingen, med nytt hopp om hans räddning, så hvilade detta hopp icke blott på hans erfarenhet af sina felstegs bedröfliga följder, utan ock på den utsigt till lycka, som för honom syntes öppna sig genom utvecklingen af hans poetiska anlag.

Lika med mången annan, som icke genast känt det rätta och rikaste malmstrecket af sitt skaldesnille, uppträdde Lidner med stycken af helt annat slag, än de, med hvilka han sedermera gjorde uppseende och stadgade sin ära. Hans vid tjugo års ålder utgifna fabler vittna emellertid om en i poetisk styl och versbyggnad redan öfvad hand. De äro mindre Esopiska[1] apologer, än satiriska allegorier, och sakna icke en viss uddighet, som ej plär förfela sin verkan, helst då den hyllar tiden och smickrar mängden. Några utmärka sig äfven genom en lycklig uppfinning.

Gustaf den Tredje var för stor älskare och beskyddare af vitterheten, för att se förbi den lofvande skalden, som nu vistades i Stockholm, inskrifven vid det Kongl. Kansliet. En särskilt anledning till den uppmärksamhet, han på honom fäste uppgifves sålunda. En dag, då konungen befunnit sig i sitt museum och vid Trajani byst yttrat något ord till denna förträffliga kejsares beröm, har Lidner till honom framträdt med detta impromtu:

”Hur kan du, store kung! förklara
den suck, ditt hjerta från sig ger?
Du önskar, att Trajanus vara:
du är ju Gustaf; det är mer.”

---

[1] Æsōpos, grekisk fabeldiktare.

Konungen var för mycket van vid sådana rökverk, för att i denna fransyskt artiga quatrain akta annat än det qvicka deri. Efter en närmare kännedom af Lidners poetiska anlag beslöt han att skicka honom till Paris, för att der fullkomna hans bildning, kanske äfven för att skilja honom ifrån hans omgifvelser i Stockholm, ibland hvilka det räknades till geniets utmärkelser att i sin lefnad vara oregelbunden. Såsom hörande till den svenska legationen, skulle han i tre års tid stå under beskydd och tillsyn af ambassadören, grefve Creutz. Huru denne skulle emottaga ett af Gustaf den Tredje anbefaldt poetiskt snille, kan man sluta så väl af hans nit för allt, som gagnade eller prydde fäderneslandet, som af hans varma känsla för den konst, han sjelf så lyckligen idkat. Grefve Creutz gaf honom icke blott rum i sitt hotel, utan ock en fri tillgång till sitt bibliotek, och, hvad mest betydde, ett öppet tillfälle att höra hans råd och bildas af hans umgänge. Lidner i skola hos Creutz, hvad väntar man icke deraf? Hvem föreställer sig icke att, under en sådan ledning, i en sådan krets, den vilde ungfålen skall kunna tämjas, och utan att förlora sin lifighet, vänja sig vid tygeln.

Utan tvifvel har ock Lidners skaldegåfva ganska mycket vunnit genom den säkra smak, den fina känsla för det äkta sköna, som utmärkte Creutz både som skald och domare öfver konst och vitterhet. Af författaren till Atis och Camilla lärde han icke blott att göra versen ledig och helgjuten; utan ock det naturliga och egentliga i uttrycket, som hans styl behåller, äfven då tanken är öfverdrifven eller känslan förhäfd. Men denna tukt öfver språket hos den unga skalden åtföljdes icke af den verkan på hans seder, som man med skäl väntade blott deraf, att han vistades inom dragningskretsen af den svenska ministerns ädla och älskvärda personlighet.

— —

Efter sin återkomst till fäderneslandet måste Lidner, då konungen, som förlorat allt hopp om hans bättring, ej mer sörjde för hans underhåll, åtaga sig ett kall, för hvilket har bar en poetisk afsky. ”Till skolmästare blifve den för evigt dömd, som väger ord, då han har tillfälle att gråta”, yttrar han i företalet till ett af sina arbeten. Och, då han var informator i ett adeligt hus på landet, som han kallade ett englars hem, ”klagade han dock öfver sin belägenhet der, som skulle den varit sådan, att han derpå kunde tillämpa det bekanta ordet af Shakspeare: ”den som vid vissa tillfällen ej förlorar sitt förnuft, den har ej något att mista.” ”Men mitt grymma öde skall förändras”, tillägger han: ”det skall! och jag reser” —

Det var till Stockholm han reste; och hvad svårighet han än må haft att der vinna sin utkomst, så var det dock nu, han nådde höjden af sin poetiska ära. Dertill anses Thorild, i hvilken

han fann en trofast vän, hafva bidragit genom sin granskning af de tre arbeten, som göra Lidners namn odödligt: Året 1783, Spastaras död och operan Medea. De utkommo samma år, som Thorild blef namnkunnig genom sitt af Sällskapet Utile Dulci belönta poem, Passionerna, och den deröfver uppkomna striden.

— —

Lidner var icke mer än tjugofem år gammal, då han utgaf dessa tre märkvärdiga skaldestycken. Hvad borde man då icke vidare vänta af ett så rikt begåfvadt snille, som inom ett enda år hade utgjutit liksom ur ett ymnighetshorn dessa sköna alster. det ena efter det andra. Men det hade redan nått sin kulminationspunkt. Snillet i Norden liknar ej sällan norrskenet, hvars präktiga spel med strålar, som tyckas lofva en uppgående sol, knappt hinner förvåna och förtjusa, innan det försvinner.

Ännu försökte han väl något stort. Ämnet för hans nästa skaldeverk var ej mindre än Yttersta Domen. Ryktet derom flög kring hela riket och man väntade på dess framkomst, liksom på en komets, nästan med samma häpnad, som skulle det bådat hvad det beskref.

Att det icke kunde uppfylla en sådan väntan, säger sig sjelft. Yttersta domen är ett ämne för målaren, mer än för skalden. Handlingen deri, ehuru stor, ehuru den största, som kan tänkas, varar dock endast ett ögonblick. I detsamma de döde vakna och uppstå, är deras öde afgjordt. Detta ögonblick är för målaren, som framställer en stående syn, icke för skalden, som utvecklar en följd af föremål för tanken eller inbillningen och känslan. Milton sjelf skulle ej kunnat göra deraf någonting helgjutet, åtminstone icke i episk form. Lidners poem har i det hela ingen form; och då det saknar all plan och ordning, bör det bedömmas blott såsom ett fragment eller en ruin; men måhända är det just derigenom tjenligt för sitt ändamål, att väcka en häpen föreställning om en sönderfallande verld.

— —

Lidner var, hvad hans namn tyckes antyda, blott ett lidande verktyg, en eolsharpa, på hvilken vinden spelte än dessa ljufva ackorder, dessa högt stigande toner, i hvilka man tror sig höra en engels himmelska, men af vår jordiska luft afbrutna harposlag: än åter skärande ljud af en demonisk klagan.

Om någon gång denna klagan under stormiga vindkast utbröt i förtviflans rop, som dessa och flera dylika:

”Gud, den jag fruktar, fast ej känner” —
”När ville jag väl skapad bli?”

så förbyttes hon dock, innan hon för alltid tystnade, i en stilla suck af tålamod och försakelse, undergifvenhet och förhoppning.

Huru tröstefullt äfven för dem, som, intagna af hans sånger och ömma om hans minne, beklaga hans olyckliga lefnad, är icke detta uttryck af hans tänkesätt vid slutet af sin bana:

"Förgäfves min harpa jag tager,
hon vägrar det suckande hjertat sitt ljud.
Farväl, min odödlighets lager!
Jag glöms, men dock käns af en vän och af Gud."

Den vän, han mente, var hans maka, och dessa få rader utgöra både för henne och honom sjelf det skönaste äreminne. De visa oss henne såsom en i djupet af hans elände honom tillsänd tröstens engel. De visa oss honom färdig att försaka äfven det, för hvilket allena han lefvat, hvarigenom han äfven hos efterverlden skulle lefva, "sin odödlighets lager." Det hjerta, hvaruti, ännu mer än i sin lyra, han satte sin ära, yppar här utan den öfverdrift, hvari dess uttryck ej sällan föll, en lika sann, som ädel känsla af tacksamhet emot den vän, som delat alla hans sorger och missöden, öfversett med hans svagheter, och i den vård, hon bar om den hjelplöse, låtit honom erfara icke blott all en makas huldhet, utan ock den moderliga ömhet, han så ofta besjungit och begråtit:

Att fela menskligt är, gudomligt att förlåta,

säger han sjelf. Hvem instämmer ej deri?

Och detta sista ord till Gud, denna i sin slockning åt himmelen upphöjda blick, ger hans minne en förklaring, som utplånar allt det mörka deri. Så ser man skuggan, som följer vandraren och blir allt större, ju längre det lider åt aftonen, i ett ögonblick försvinna, då han vid målet lägger sig lugn till att hvila.

Den länge aftynande lampan af Lidners jordiska lif slocknade natten emellan den 3 och 4 Januari 1793, då han föga mer än inträdt i den manliga åldern, ännu icke fullt 34 år gammal. Hans stoft hvilar obemärkt i Adolf Fredriks kyrkogård. Hans enda minnesvård är det sköna företalet af den ädle Nils von Rosenstein till den samling af hans arbeten, som efter hans död utkom.

— —

Johan Olof Wallin.

(1779—1839).

Guds lof.

(Davids 104:de psalm).

Sjung, min själ
den Eviges lof!

* * *

Oändlige!
Allsmäktige!
All verldens Gud!
I evigt majestät och ljus
med stjernor du beströr din skrud,
och himlars himlar är ditt hus,
och verldar hvälfva på ditt hus,
och verldar hvälfva på ditt bud:
Oändlige!
Allsmäktige!
All verldens Gud!
Ditt ord går ut af skyarne,
och tordön är dess återljud,
och lågor dina tjenare,
och stormar dina sändebud:
Oändlige!
Allsmäktige!
O du, vår Gud!

* * *

Jorden ej sjöng ditt eviga välde
än i de himmelska härars förbund!
men ett allmaktsord du fällde
och hon framgick, hon sig ställde
trygg, orygglig på sin grund.
Mörkret omhöljde, svallet beklädde
hennes obanade, ödsliga rund:
men du bjöd — och skön hon trädde
ut ur djupet, och sig glädde
af sin första morgonstund.

Då sköto de opp,
de trotsiga fjällar,

sin skyhöga topp:
der stormarne ryta,
och forsarne bryta
bland dånande hällar
sitt fradgande lopp.

Då sänkte sig den stilla dal,
i gräs och blommor klädd,
der lunden kransar, lugn och sval,
den friska källans brädd:
der bäcken leker, klar och blå,
omkring den gröna mark,
och luftens härar nederslå
uti en löfrik park!
Och under hjordars fröjdesprång
och näktergalars ljud
all nejden stämmer upp sin sång,
och lofvar dig, o Gud!

* * *

Dig, som dock åt menskan unnar
största nåd och högsta tröst,
lofve alla menskomunnar,
tacke alla menskobröst!
Du, som med allt godt oss kröner,
fredar, frälsar, lyckliggör,
du, som hörer våra böner,
Gud, vår lofsång äfven hör!

* * *

Sjung, min själ,
den Eviges lof!

* * *

Du sträcker ut din starka hand
till berg och dal och sjö och strand,
och must och saft,
och lust och kraft
kring berg och dal och sjö och strand
strömmar från himmelen neder.
Skyhög du reser Libanons ceder
och örnarne trygga
dess grenar bebo.
Vällukt från Hermons cypresser du breder,
der hägrarne bygga
sitt näste i ro.

Karmel du bjuder bland åskor sig lyfta,
och djupt i dess klyfta
gazellerna fly:
medan kring Saron, till grönska och gröda,
välsignelser flöda
på sommarens sky.

―――

Solen går ner:
en dag är förliden,
den kommer ej mer.

De vaksamma djur
i skogarnes iden,
nu draga derur.

Med girigt behof
si, parden framljungar
och aktar på rof.

Med rytande mod
gå lejonets ungar
att dricka dess blod.

Solen går opp —
de fly, de fly, till skogens mörka vrår:
och menskan med förnyadt hopp
Utur sin hydda går:
med munter flit, i jordens mull
sitt korn hon lägger ner,
och blickar upp förtröstansfull
till dig, som växten ger.

―――

O du, som var! O du, som är och varar!
O Evige, hur högt, hur skönt, hur tusenfaldt
din vishet. nåd och kraft i allt,
all jorden, häpnadsfull, förklarar!

Och hafvet svarar —
det grundlösa djupa,
det gränslösa vida,
der böljor på böljor stupa,
der vindar mot vindar strida;
der härar af lif, utan tal, utan namn,

krälande, hvimlande om hvarandra,
fylla omätliga afgrunders famn;
der de tunga hvalar vandra
ur den stumma nattens gömmen,
och menniskan, ej mätt af jordens bröd,
jagar kring dödens herradömen
efter lifvets öfverflöd.

* * *

Till dig, till dig, du allas Far!
vår tröst vi alla ställe:
åt allt, hvad lif och anda har,
du gifver uppehälle.
Din milda hand du låter opp,
och lif, lycksalighet och hopp,
till allas väsen strömmar.

* * *

Ack, när du icke mer, ifrån det höga,
oss mättar med din hand, oss lifvar med ditt öga,
vi tråne bort,
vi dö . . .
Ack, inom kort
vi tråne bort —
och vinden skall vårt stoft förströ.
Men si, öfver jorden din anda går ut —
och jorden sig kläder i skönare drägter;
på våra grafvar nyfödda slägter
sjunga din ära till dagarnes slut:
till alla folk och tider
din kärlekshand. o Gud, är sträckt;
kring verldens rymd sig sprider
din sannings ljus, från slägt till slägt.
Si, jordens grundval skälfver
för dina ögonkast;
din blotta vink omhvälfver
dess yta i en hast:
men under alla öden
är du den frommes tröst;
i lifvet och i döden
till dig han höjer glad sin röst.

Så länge hjertat andas,
och tungan stamma kan ett ljud,
skall ock min stämma blandas
i verldars lof till härars Gud.

Förstummens snöda sinnen,
som hafven synden kär;
från jordens krets försvinnen,
ty jorden Herrans är.
Må glädjens rena toner
ifrån dess hela rund,
dess hyddor och dess troner,
hans lof förkunna hvarje stund!

* * *

Sjung, min själ,
den Eviges lof:
Hallelujah!

Försakelsen.

Vinka, glädje, vanskligt trofast!
Flyktiga nomad, i verlden
slår du upp ditt tält ibland;
men der blef du aldrig bofast,
alltid färdas du, och färden
bär till obekanta land.

Äfven jag bjöds in i tältet,
tömde glädtigt nektarskålen,
utan fruktan att bedras;
likväl står jag nu på fältet,
utan skugga emot strålen,
utan värn mot stormens ras!

Sällheternas minnen smärta,
sällheternas hopp bedraga,
deras njutning är en dröm.
Säg mig, du, som har ett hjerta,
måste icke menskan klaga,
att dess själ blef god och öm?

Undan flärden eller döden,
hvarför mäktar hon ej berga
något dyrbart föremål?

Hvarför mot de grymma öden,
som dess skörd i brodden härja,
har hon ej ett bröst af stål?

Hvarför lik den lätta slupen,
än på svällda vågors bränning,
än i afgrundernas famn,
skall hon vräka öfver djupen
utan ledning, utan känning
af en efterlängtad hamn? . . .

Jo, min hamn, mitt mål jag känner —
hamnen i den stilla grafven,
målet på dess andra strand.
Stilla sorger, mina vänner!
I mig lotsen öfver hafven
till ett lyckligare land.

Vandren gerna vid min sida,
kommen att min själ fullkomna
under pröfningarnas år!
Härligare skall jag strida,
roligare skall jag somna,
när min aftontimma slår.

Menskan klagar, då hon lider,
men hon höjes, hon förkofras,
hon blir god och känslofull.
Heta äro qvalens strider,
men den ädla malmen sofras
genom elden, och blir gull.

Mellan ömma sorger sliten,
lyckans råd hon ej behöfver
för att tänka sant och stort.
Mer och mer blir jorden liten,
himlen klarnar upp deröfver,
lidandet är himlens port.

Som vid höstens början dagen,
skönare än alla vårar,
ljusnar fram bland milda regn,
så, af himmelsk kraft betagen,
småler själen genom tårar,
i den stilla sorgens hägn.

Fast ej middagssolen blänker,
helsar likväl aftonstrålen,
vänligt leende och klar,
medan hjertat tacksamt tänker
på de dyra föremålen,
som det ännu eger qvar.

Mera talrika, men smärre,
mera spridda, mindre njutna,
medan dagen strålar än,
bli de större, bli de färre,
tätare till hjertat slutna
mot den skumma aftonen.

Vänskap, vishet, väna luta,
som bland sorger vägen banen,
tåld och nöjd i ert förbund,
skall jag rätt min lefnad njuta,
skall jag, sjungande som svanen,
möta min förvandlings-stund.

Smeden.

Vak upp till möda, min raska arm!
Vak med makt
min trogna, dundrande slägga!
Den dagen skola vi hålla varm
i hurtig takt,
tills sent i qväll vi oss lägga!

Mig blåser ej lyckans vind på sned,
jag har ej lust
för den att springa och flåsa.
Här står jag, min egen lyckas smed,
och med min pust
jag sjelf långt bättre kan blåsa.

Väl har jag i elden jern så mång,
dock deribland
ej något enda jag bränner.

Jag vänder dem alla med stadig tång
och säker hand,
och hvad de tåla, jag känner.

De menniskonackar att böja rätt,
ej vill förslå
hvad medel de stora bruka;
men mina klampar jag sköter lätt,
jag dunkar på,
till dess att de blifva mjuka.

Se'n gör jag utaf dem hvad jag vill,
hvad bonden bäst
behöfver, — och det blir duga:
åt honom hamrar jag lia och bill,
och skor hans häst,
och läser hans kista och stuga.

Ibland, när jag torkat i mitt kall,
ett godt glas öl
kan jag behöfva och tåla;
men aldrig någon mig träffa skall
i gräl och söl
bland dem, som på krogen skråla

Med första gnistan, som far mot skyn
utur min härd,
uppsänder jag morgonbönen,
och prisar om qvällen Guds försyn,
som dyrkansvärd
mig skänker hvilan och lönen.

Men lördagsqvällen en sotig kropp
förnöjd jag tvår.
ty då är sabbaten inne,
och glad, när morgonen träder opp,
till kyrkan går
med rent både linne och sinne.

Så gå mina veckor in och ut.
Min ringa lott
ej menniskors afund retat;
men om mitt arbet af Gud till slut
bepröfvas godt,
jag ej förgäfves arbetat.

Hjertat.

(Till ungdomen vid Upsala akademi).

Barn af himlen hjertat var,
men det sattes af sin far
uti skola på vår jord
följdt af trenne fadersord,
    och hvart ord i hjertats
    alla vinklar ljöd,
    innan än det smärtats
    ibland köld och nöd.
    innan än det svärtats
    af en verld så snöd.

Hjertat måste vara *varmt,*
om det ej skall blifva armt,
måste öfver allt ha kärt
hvad som är dess kärlek värdt.
    Derför skall det strida
    till det sista drag,
    derför skall det svida
    under hårda slag.
    derför skall det bida
    en fulländningsdag.

Hjertat måste vara *helt,*
mellan hvitt och svart ej deldt,
höra blott det sanna till,
göra hvad det rätta vill,
    och ej sedan tveka
    om det godas makt,
    ej sin Gud förneka
    för Pilati vakt,
    intill döden bleka
    fromt och oförsagdt.

Hjertat måste vara *rent,*
kunna yppa hvad det ment;
sättas fläckar utanpå,
ingen komme inifrå!
    Klart det skall sig spegla
    uti ljusets flod,
    hafva till sin regla:

oskuld, *frid* och *mod*,
och sin tro besegla
med martyrens blod.

Kulen andas tidens flägt,
sliten blir min vandringsdrägt,
trampa skall jag trötta fjät.
spör dock ej: hvad lider det?
Lifvets kalk må bräddas
bittert eller lent,
dödens säng må bäddas
tidigt eller sent,
endast hjertat räddas
varmt och *helt* och *rent*.

Maries hjertekamrar.

Mitt hjerta är en landtlig hydda,
som har tre, fyra kamrar blott,
ej prålande, men likväl prydda,
och der är alltid varmt och godt.
Parisiskt yppiga gardiner
få ej fördunkla hyddan min,
der solen hela dagen skiner,
och hvem som helst kan titta in.

En kammare har mamma ensam,
en annan bor min tant uti,
den tredje är för fler gemensam,
och, mina vänner, der bor ni.
Men, kära flickor, nog förstår ni
jag äfven har ett kabinett,
och hvem bor der? Jo, gissa får ni!
Ni gissar ändå inte rätt.

Jo, vet ni der, der sitter fången
en liten alltför rolig gäst;
men, flickor, tyst — ty annars mången
vill kanske komma i arrest.
Han heter eljest Astrild, skalken,
och är väl inte känd af er?

Men, kära barn, er häpnad svalken,
så ska' ni snart få veta mer.

Ja, Astrild heter han, den lufven!
Och hans historia lyder så —
jag kan väl tro hur ni er grufven
för hvad ni här ska' höra på;
jag kan väl tro hur ni bevaken
för spejaren hvarenda stig —
ack, det gör inte stort till saken;
han narrar er såväl som mig!

Men hör nu på, i hvilka grader
den skälmska gossen mig besvek!
I början höll han serenader
och var så gråtögd och så blek.
Jemt återför hans unga luta
de suckar vindarna förströ;
jemt hotar han att aldrig sluta,
och slutar jemt med hot — att dö.

Nog, må ni tro, jag stängde vägen
och syntes ömsom döf och stött;
men ack, han var så öm, så trägen,
och tänk om stackarn hade dött!
En gång — jag vet ej af hvad sprittning —
mitt hjerta kom liksom på glänt;
men flux! tog han det i besittning,
förrän jag visste hvad som händt.

Men nu — ej gret han mer, ej vek han
för något hot och något krus:
"I gummor, maken åt er!" skrek han,
"I flickor, jag rår om mitt hus!"
Långt värre än kung Carl i Bender,
han larmade och tog ej fred:
och jag skref opp i min kalender
det enda jordskalf hyddan led.

Jag tror att flickorna fått rymma,
och gummorna bo temlig trångt,
om jag ej väpnat af den grymma,
förrän han komma fick för långt.
Jag narra'n in i kabinettet
och pang! sköt regeln utanför.
Nu, kära flickor, vet ni sättet,
hur man despoten ödmjuk gör.

Men när hans yrsla var förgången,
och frid med grannarne som förr,
jag tyckte synd om stackars fången
och öppnade hans fängseldörr:
"Var fri igen!" — "Nej," hörs han svara,
med ömt begär och fint behag:
"Marie, här är mig godt att vara,
jag sitter der jag sitter, jag!"

Der sitter han, der går han ledig,
der jollrar han i menlös frid,
han får väl lof att vara sedig,
då tant och mamma bo bredvid.
Han är ej mera yr och yster,
men glad och ljuf, den lilla gud;
kanske för mycket för en syster,
kanske för litet för en brud!

Skandinavisk sång.

November 1814.

Om någon ton af lyran du tvang,
sångmö, en gång:
lär mig i dag att stämma en klang,
sjunga en sång
om fäders land,
om bröders band!
Tryggadt är *nu* det urgamla, älskade, härliga landet.
Knutet är *nu* det heliga, fasta, lycksaliga bandet,
af hjeltens hand!

Lefve hjelten, som åt Norden
återför en gyllne tid,
försten, som åt fosterjorden
bjuder frihet, fröjd och frid!
Kyssen, sälle skandinaver,
handen, som er bergat hafver
ur förödelsernas flod,
och i glömskans djup begrafver
forntids tvister, gråt och blod!

Res upp dig, Tolfte Carl, och se
fullbordadt och odödliggjordt
det storverk, som du började,
och se ditt namn allt mera stort,
och se ditt folk allt mera sällt
af endrägt, mannamod och dygd,
och se det höga Manhem ställdt
i Carls och i Carl Johans skygd,
och gack, af denna synen glädd,
till ostörd ro på ärans bädd!

Lefve segraren, som stöder
Carl den Mildes gamla thron
och, af länge skilda bröder,
gör en enda säll nation!
Se, han hög på fjellet stiger,
äskar ljud — och stormen tiger,
himlen ljusnar kring den nord,
som till sjelfbestånd han viger,
gudalik, med dessa ord:

”Helgd vare kämpars bygd!
Frid vare Gylfes barn och Nores ätteläggar,
och frihetstemplet rest af nordisk kraft och dygd,
i *Carolinska* lejons skygd,
men stjernhvalfvet till dôme och fjellarna till väggar!
Och nu, förbrödrade nation,
slut kärlekens förbund omkring en faders tron!
Nu fri och stark och säll du blifve
af fädrens redlighet och dygd och religion.
och nordanvinden, från din zon,
all söderlandets pest fördrifve!
Du har inom dig värn
mot armod och förtryck, när du har jord och jern
och flit och redlighet och mod och enkla seder,
och styrka i din arm, och i ditt hjerta heder.
Och dessa skatter gif åt dina barn till arf,
från tidehvarf till tidehvarf!
Då hvälfve jorden fritt, bland lågorna och svärden,
och börje åter omloppsfärden:
Din makt skall, på sin punkt, stå fast som nordens pol,
din ära, mild och klar, som polens sommarsol,
än stråla öfver dig, när midnatt höljer verlden!”

Så talade hjelten — och stormen teg,
och ljus blef himmelens sky,

och öfver klipporna fröjdfullt steg
de skakade sköldars gny;
och göthiske kämpen tryckte säll
den nordiske kämpens hand,
och högljudt skallade östanfjell,
och högljudt skallade vestanfjell:
en kung, ett folk, ett land!

En kung, ett folk, ett land skall nu vår lösen vara,
vårt fröjderop, från strand till strand,
och fälten repa upp och bergen återsvara:
en kung, ett folk, ett land!

O Carl, se dina barn! De gläda sig, o fader,
i dina kronors milda skygd,
som, likt de strålande ovanskliga Plejader,[1]
bevaka Nordens bygd!

O Manhems patriark! Med fröjdfull blick på hjelten,
och handen åt en sonson sträckt,
välsignar du i dag från Ishafvet till Belten
en enda brödraslägt.

Der krigets tordön röt, *nu* herdaflöjter skalle,
då dagen gryr och då han flytt!
Der kämpar stupade, *nu* gyllne skördar falle
för svärd i lia bytt!

Och blifve våra dar, i hägnad af din spira,
en fridens oafbrutna fest,
som redlighet och flit och stilla dygder fira,
och der hvar vän är gäst!

Men kommer fienden, han bäfva skall tillbaka
för norrskenet af våra svärd,
och för den höge Tor, hvars dubbla viggar skaka
en trotsig underverld.

Så länge Boreas[2] kring våra kullar andas
sin friska, fria andedrägt,
skall Göthers mannamod och Norrmäns styrka blandas
hos skandinavers slägt!

---

[1] en stjärnbild, [2] nordanvinden.

Så länge böljor som vulkaner kring oss sjuda,
som lejon ryta från vår strand,
skall dälden repa upp och klippan återljuda:
en kung, ett folk, ett land!

Dödens engel.

I Adams barn, som af jorden födens,
och vänden åter till jorden om!
I ären mine, I ären dödens,
allt sedan synden i verlden kom.
Jag står i öster
och når till vester;
och tusen röster,
i tidens gäster,
jag bär till eder med Herrans ord
från luft och lågor och haf och jord.

I bon och byggen, som sparfvar bygga
sitt bo i sommarens gröna lund.
De sjöngo glada, de sutto trygga
i trädens löfviga skygd, en stund:
men fåglanästen
ej profvet höllo,
när deras fästen
för stormen föllo —
och tyst blef sången, och sjöngs ej om,
och glädjen, gången, ej återkom.

I gån och sucken, som dufvor sucka,
för morgondagen. som I ej sett;
då oförtänkt, som en fallets lucka,
sig jorden öppnar för er med ett —
och I försvinnen
i plötsligt nedan —
och edra minnen
försvinna sedan —
och nytänd måne ur silfversky
ser andra komma — och andra fly.

I sväfven lätta i dansens ringar,
I stojen yra i nöjets lag,
och myrten blommar, och lyran klingar . . .
men öfver tröskelen stiger jag:
då stadnar dansen,
då sänkas ljuden,
då vissnar kransen,
då bleknar bruden,
och *sorg är änden*, som skriften sagt,
uppå all glädje och glans och makt.

Jag är den starke, som hafver makten,
till dess en starkare komma skall.
På höga fjällen, i djupa schakten,
det är min anda, som susar kall.
De smittans ilar,
som rensa länder;
de nattens pilar,
som ut jag sänder,
de slå sitt offer, och slaget tål
ej mur af koppar, ej sköld af stål.

Jag sveper vingen om nordanstormen,
och rullar dynande våg mot strand.
Af stats-systemer jag krossar formen,
och vrider viggen ur dundrarns hand.
Som nattens väkter,
jag sekler jagar;
och menskoslägter
och verk och dagar,
som böljor, hvälfva sig för min fot,
tills sista böljan der lagt sitt knot.

Mot mig förlora sig vett och vapen,
mot mig ej lärdom och konst består.
Jag frihet ger åt lifegenskapen,
och herrskarviljan i jern jag slår.
Jag striden leder —
och härar falla;
de ligga neder,
de ligga alla,
och vakna ej vid larmtrummans bud
men först vid domens basunaljud.

Min hand blott vinkar — och jorden sopas:
allt lefvande till det rummet får,

der intet öra hör namnet ropas,
och ingen tunga sig rör till svar.
Min fot lustvandrar —
och stjelper troner:
och Alexandrar,
Napoleoner,
de herrar fordne i höga loft,
der äro vordne en handfull stoft.

I låga jorden, på den de vandra,
på den de strida om rang och arf,
jag blandar slägterna om hvarandra,
jag lägger tiderna hvarf på hvarf.
I djupa natten
ej följer prakten,
och icke skatten
och icke makten.
En gång de ägas — en annan gång
de andras äro, som laga fång.

Ej ofvan jord är en borg belägen,
som eder tryggar, I vandringsmän!
En egen egendom I ej ägen,
fast öppet fastebref lydt på den.
Se, diademen
och sorgedoket,
och purpurbrämen
och arbetsoket
sig nya hufvuden sluta kring,
om nya halsar de slå sin ring!

I ären komne, I skolen gånga;
I hafven här icke hem och hus:
I skolen bo i den staden trånga,
der sol och måne ej tända ljus;
der sköldemärket
i porten krossas,
och ur dagsverket
den trötte lossas,
och fångens länkar och hjertats band
så spröde brista för samma hand.

Hvar är din moder? Hvar är din maka?
Då ha de vandrat den vägen bort,
på den de komma ej mer tillbaka,
på den du följer dem innan kort . . .

Ty skatten akta,
som Gud dig sänder!
Den halkar sakta
ur dina händer,
och ses ej åter af dig, förrän
du svara skall, hur du vårdat den.

Hvar är din broder? Hvar är din like?
Så frågar Herren dig då ej mer.
Då har du bröder, du spotske rike!
uti de matkar, du näring ger. —
Och när de mätta,
som du, aflida,
skall efter detta
en matk dig bida,
som närs och lefver, i evig tid,
uppå ett samvete utan frid.

Han bidar eder, som liknöjdt skåden
en annans fall, blott I sjelfve stån,
som tro och fädernesland förråden,
och med det heliga drifven hån,
som lagar vriden,
och hjertan villen,
och oskuldsfriden
på lek förspillen!
Och *ve* blir slutet på hån och lek,
då hämdens vålnad sig reser blek.

Han bidar eder, I lögnens andar,
då tungan låder vid eder gom.
Åt redligheten sitt gift hon blandar,
och äran faller för hennes dom —
men mot min glafven
I intet kunnen:
jag spärrar grafven
och smädemunnen,
som nästa gång, se'n han målet mist,
för *den* skall svara, som dömer sist!

Ransaken, dödlige, edra syften,
med bäfvan forsken er själs begär;
och rena händer och hjertan lyften
till *den*, som vet hvad i menskan är,
I till den orten
dock skolen lända,

der öfver porten,
till tidens ända,
det skrefs oryggeligt det beslut:
här hvar går in, och går ingen ut!

Er jorden slukar, med värf och planer,
och lycker åter sin mun igen,
om likt favoner, om likt orkaner,
I vederqvickt eller härjat den —
men ej af jorden
ert mått begären:
ty det I vorden
och det I ären,
det verket, eder blef anbefaldt,
den Ende känner, som känner allt.

Hvad Herren äskar, till dig han sade;
han mätte ut, för ditt vandringslopp,
hvad du, o menska, att bära hade,
och hvad du hade att fylla opp.
Han kraft beskärde
till hvad du borde,
och vishet lärde,
att rätt du gjorde,
om blott du hörde i lydigt bröst
den store, helige Andens röst.

Hör anderösten, den klara, djupa,
och i hans ärende upprätt gack;
du se'n ej spörje, om du skall stupa,
ej heller sörje för verldens tack!
Du fylle kallet —
och frukte icke!
Ur sjelfva fallet
du uppåt blicke!
Så skall dig fatta en englahand
och stilla föra dig till ditt land.

Gack trygg, i styrkan af ädel vilja,
igenom profvets och mödans tid!
Så kan dig verlden från lyckan skilja,
men ej från dygdens och sinnets frid;
så kan i jorden
väl kroppen myllas,
dock gudaorden
på anden fyllas:

du trofast var intill dödens dag;
nu, gode tjenare, lönen tag!

Gör rätt åt alla, och lindra nöden,
och trösta sorgen, hvarhelst du kan!
Försvara sanningen uti döden,
och vinn som kristen, och fall som man!
Ej jordisk vinning
till lön du tager,
ej kring din tinning
en snarblekt lager,
men, ljus och evig och skön och hel,
de sälla heligas arfvedel.

Hvad vore tron, om den icke låge,
en klarögd perla, på hjertats grund,
och upp till himmelen stilla såge,
då skalet brister i mogna'ns stund?
Den sköna hvilan
gör slut på plågan . . .
och — blixtrar bilan,
och flammar lågan,
martyr, se himmelen öppnar sig,
och kronan räcker Försonarn dig!

Hvad vore dygden, om lifvet vore
med stoftets flämtande gnista släckt?
Du förste Gustaf! Du andre Store!
Du frie, modige Engelbrekt!
Och alla visa,
och alla ömma,
som menskor prisa —
och menskor glömma!
Hvad vore ömhet, förstånd och kraft,
om endast grafven till mål I haft?

Hvad vore äran, som till er ropar
att vörda pligten — att dö för den —
om hon berodde af fala hopar
och deras falare hufvudmän?
Nu strålar friden
från hennes anlet,
om också tiden
en suck föranlät;
ty tiden stänker ej upp sitt dam
till stjernegatan, der hon går fram.

Hvad vore lyckan? Hvad vore glädjen,
i kärleksringen, så ljuf och ren,
om, när den bryts, I ej återkedjen
dess brutna länkar vid hoppets sken?
    Så ödeblifvet,
    o hjertan såta,
    hvad vore lifvet?
    En olöst gåta!
Ett obarmhertigt Uriebref,
som Gud i vrede för menskan skref!

En åldrig Jakob sin Josef mister,
och Jonatan ifrån David går,
och pressadt bröst i en suckan brister,
som ingen tröst i all verlden får;
    och Rachel gråter
    de kära späda,
    och sig ej låter
    af något gläda;
ty ute är med hvad dyrast var
för hennes hjerta och hennes dar:

Men Gud är kärleken. — Lugnen eder,
betryckta hjertan, och fatten hopp!
Det korn, I laden i jorden neder,
i gyllne skördar skall spira opp!
    O, hvad I laden
    med sorg i grafven,
    hvad kärt I haden,
    hvad kärt I hafven,
det är ej borta — men dock ej der,
det är hos *honom*, som evigt *är!*

I honom lefver allt lif, och röres
all kraft, och tänder sig klart allt ljus.
Hans kärlek famnar ock det, som föres
till andra boningar af hans hus.
    Se genom dimman,
    du barnasinne!
    När äfven timman
    för dig är inne,
så kallar Fadren. Emellertid
med trohet verka och tåligt lid!

Dröj, lik Maria, med känslor rena,
vid Jesu fötter, och hör och bed!

Se upp till korset, som Magdalena,
der nåden blickar till ångern ned!
Johannes, slut dig
till Vännens hjerta!
Han tager ut dig
ur tvång och smärta,
till helig frihet och salig fröjd
uti sitt himmelska rikes höjd.

Väl dem, som redligt det ädla velat,
det rätta sökt och det milda tänkt,
som älskat mycket, fastän de felat!
Dem varder mycket ock efterskänkt.
De här ej blefvo
allt hvad de skulle;
men englar skrefvo,
så kärleksfulle,
hvad genom dem, uti minsta mån,
den verlden glädt, som de kommo från.

De hafva hållit sig vid det ena,
att frukta Herran, och intet mer:
de hafva tvagit sin kläder rena
uti det blodet, som oskuld ger.
All strid är lyktad,
all synd förlåten,
och oron flyktad,
och stillad gråten —
den store Fadren vet deras namn,
och trötte sjunka de i hans famn.

Så fridfullt de uti Herran somna,
så fröjdfullt helsa de Herrans dag:
de ur bedröfvelse äro komna
och undan ödenas alla slag.
Ej mera fångna
i jordebanden,
de äro gångna,
så talar anden,
ur mödans träldom till fridens hem,
och deras gerningar följa dem!

De äro gångna! De gingo tida
till rätta hemmet i Fadrens hus.
De skola bo i den staden vida,
der sol och måne ej skifta ljus:

ty klara solen
är *han*, som råder
från höga stolen,
och ser i nåder
till allt, som rum i den staden fick,
och lif och salighet är hans blick!

Och rum för alla, som tro och hoppas,
för alla rum uti himlen är!
Och som, när fikonaträdet knoppas,
I veten sommaren vara när:
alltså I kännen,
då dagen svalkas,
hur Himlavännen
till eder nalkas,
och för till rummet, som han beredt,
der I med honom förblifven ett.

Då dagen svalkas och skuggan breder
kring edra dalar och berg sitt flor,
så kommer han och förlossar eder,
hvars makt är såsom hans kärlek stor.
De ögon trötta,
en stund de somna . . .
de verktyg nötta,
en stund de domna . . .
en annan stund till ett annat lopp
I edra hufvuden lyften opp!

Och ny är himlen, och ny är jorden,
och ny är himlens och jordens son,
och saknar icke, odödlig vorden,
det trånga hemmet, han kom ifrån.
Det har försvunnit,
det är förvandladt —
men tro, som vunnit,
men dygd, som handlat!
I hafven lotten åt er beredd,
af låga sinnen ej hörd och sedd.

Då äro torkade alla tårar,
då äro helade alla sår . . .
ej mer, på trafvar af lik och bårar,
med fackla nedvänd och släckt, jag står.
Jag facklan vänder —
och i detsamma

den återtänder
vid lifvets flamma,
och blandar, evig seraf, min ton
i eder lofsång vid ljusets tron!

Ur Predikan på tolfte Söndagen efter heliga trefaldighets.

Förvara dig, att du icke talar annat än godt.

Det är med denna religionens förmaning vi i dag, genom Guds nåd, skola söka uppbygga hvarandra.

Förvara dig, christen! *Tänk intet annat än godt, så talar du ej annat än godt!*

Huru sanna och sköna äro ej Christi ord i detta hänseende, likasom alla hans öfriga ord! *En god menniska,* säger han, *bär godt fram af sitt hjertas goda fatabur.* Det ligger inom hvarje christeligt hjerta ett förråd af godhet, af deltagande, af milda känslor och af kärleksfull vilja, ett rikt outtömligt förråd, som ej visar på skryt sina skatter för verlden, men som alltid är till hands, alltid röjer sig och stämplar allt, som ur hjertat framtages, med sin ädla och älskvärda prägel. Ett godt träd kan ej annat än bära goda frukter; och en christen talar ej annat än godt, ty han tänker ej annat än godt. Ödmjuk, stilla, undseende och tålig, så långt rättvisan och menniskovärdet sådant tillåta, huru skulle han kunna yttra annat, än hvad som grundar sig i sjelfva hans väsende och öfverensstämmer med hans sätt att känna och tänka? Nöjd med Försynens delning här i verlden och tillräckligt vägledd af det ljus, som uppenbaradt är till menniskors tröst och efterrättelse, tviflar han ej på den eviga Vishet, som ger somliga mer, andra mindre, men åt en hvar sin beskärda lott, — icke heller på den himmelska sanning, som, ehuru ej än till alla delar insedd, likväl innebär allt, hvad vi här behöfva för vårt lugn och vårt hopp: derföre höres han aldrig knota öfver Guds underbara skickelser, aldrig blanda sin röst med deras, som missakta det heliga, aldrig utan vördnad vidröra det, som ändå i både lif och död blir vår sista och säkraste tillflykt. Glad att lefva i ett samhälle, der han, så väl som alla andra, måste vidkännas bördor och brister, men der ock han, så väl som andra, njuter skydd af lagar, trygghet mot öfverváldet,

frihet till sina krafters lofliga bruk och så mången ljuf frukt af belönade mödor och dyra förbindelser, känner han tacksamt, att de olägenheter, som äro oskiljaktiga från hvarje samfundsinrättning, vida öfvervägas af dess förmåner, och vet, att den öfverhet, som är, hon är skickad af Gudi: derföre oroar han hvarken sig eller andra med onyttiga farhågor, utan sköter i stillhet sitt kall, önskar lycka öfver konung och land, samt vårdar med omsorg och trohet hvad honom tillhörer· sitt hus, sitt hjerta och sin tunga. Grannlaga, ädelsinnad och alltid försättande sig i andras läge, tillåter han sig i sammanlefnaden inga utfall mot dem, som verlden tror sig saklöst kunna förakta eller bele, eller anse med likgilltighet; han sätter således ingen ära uti att göra den fattiga modfälld, den ringe försagd, den enfaldige förvirrad eller den oerfarna svarslös. Han vet, hvad ett hårdt eller bittert ord svider, hvad ett vänligt, ett deltagande ord fröjdar, och försakar gerna den usla fåfänga att roa de lättsinniga och utmärka sig sjelf för den sanna hedern att göra rätt åt menniskovärdet hvar det finnes, den hugnande känslan att värderas af de redbare och älskas äfven af dem, hvilkas omdöme man, efter tidens sätt att tala, kan sätta sig öfver. Lycklig af sin tro på menskligheten, så länge han kan äga denna tro, hör han med ovilja förtalets och smädelsens domar; han känner deras otillförlitlighet, han vet, huru ofta de äro förhastade af obetänksamheten, födda af illskan, förbittrade af ensidigheten och utsådda af det beställsamma fåvettet, som inbillar sig att blifva upphöjdt på andras förnedring. Skulle han då med likgilltighet eller med oädel förnöjelse höra sina svaga, sina misskända likar lemnas till pris för skadelystnadens eller småsinnets angrepp? än mera, skulle han sjelf kunna anfalla dem, som ej ega tillfälle att sig försvara? Skulle han ej hellre i det längsta hoppas om dem det bästa, tala om dem det bästa, och med glädje omfatta allt, som styrker ett sådant hopp och underhåller ett sådant tal? Ja, han öfverskyler, han tillrättaställer, han söker, så länge möjligt är, den blidaste uttydningen af andras förhållande. Och äfven der den menskliga svagheten är röjd och ej mera bör eller kan bemantlas, tänker han ännu så gerna, att den svage i denna stund *är* bättre än han *var*, är en annan till uppsåt och begär inför den, som allena pröfvar hjertan och kanske redan slutit det återfunna barnet i sin fadersfamn. Huru kan då en christen dömma omildt, när utslaget så lätt kan bli orättvist? Bör ej *den, som står,* hellre *tillse, att han sjelf icke faller,* och tacka Gud att han undgår, om icke lastarens tillmälen, så dock sitt eget samvetes? Så tänker och talar en christen; men hans mildhet är aldrig feghet; sanning talar han utan fruktan, rättvisa delar han utan väld; dock *så*, att det rör sak, utan anseende till personen; *så*, att allt åsyftar förbättring eller varning; *så*, att han, med öga

på följderna, kan inför Gud och menniskor svara både för hvad han tänker och talar.

Ja, christen, *förvara dig! Besinna följderna af ditt tal, så talar du ej annat än godt.* Vi kunna med skäl säga, mine åhörare, att då en orsak är gifven, så sträcka sig dess verkningar ut emot det oändeliga. Och ett ord, som är sagdt, kan väl, såsom det heter, tagas tillbaka, kan på sitt sätt förklaras, mildras, urskuldas, men det kan dock aldrig mera blifva osagdt; det har gått ut i verlden och man vet ej hvad väg det tager, det kommer ej åter i sina spår, det vandrar fort framåt, och kan hvarken bestämmas till sin gång eller uppehållas i sin ilande fart. Borde ej redan åtanken härpå göra oss varsamma i våra yttranden, utan att derföre göra oss onödigt betänksamma i likgilltiga ting, eller slutna, der förtrolighet bör råda, eller ändtligen försagda, der det gäller att utsäga en oväldig, allvarlig tanke? Den rättsinnige, den saktmodige, den, som vet med sig sjelf, att han vill ingens skada, utan uppригtigt önskar alla godt och fruktar att förnärma eller förfördela äfven den ringaste, han behöfver inga föreskrifter i detta afseende; han förgår sig åtminstone aldrig med uppsåt mot rättvisans och grannlagenhetens fordringar. Der hans uttryck ock skulle kunna misstydas, är han trygg vid sin goda eller oskyldiga afsigt; och äfven der honom någon gång skulle undfalla hvad han vid lugnare eftersinning ej sjelf skulle gilla, är han både villig och snar att ställa allt till rätta och afskära det onda i sjelfva dess rot. Hans tal blir derföre ingen till förvillelse eller förargelse, ingen till förfång eller förnedring, och han vågar lugna sig med den tanken, att i hvarje fall skall under den eviga Godhetens ledning allt styras till det bästa. Så kan ej *den* lugna sig, hvilken, antingen vrång med kall öfverläggning, eller hänförd af ett herskande oädelt begär, aldrig styr sin tunga, utan framkastar, oåterhållen och oansad, hvadhelst illviljan eller öfverilningen förestafvar. Om sådana menniskor, hvilka antingen med afsigt stifta ondt eller föga bekymra sig om hvad de åstadkomma, om dem kan man nyttja Skriftens uttryck, att *deras tungor äro skarpa svärd:* de gifva sår, som sent eller aldrig läkas, banesår åt friden, trefnaden och den broderliga förtroligheten. Ordet af deras mun är såsom tisteln utsådd bland den goda säden. Lönligen rotande sig, skall den efter hand förtaga dess tillväxt; och försöker en vårdande hand att upprycka den, så har den oftast redan fröat sig och på vindens vingar spridt sitt skadefrö öfver hela fältet. Du lemnar fart åt allt, hvad ditt onda lynne eller ditt orena begär ingifver dig; afunden, hämnden, knotet och det ständiga missnöjet frambryta eller förråda sig i allt, hvad du talar. Dina bittra eller fräcka utlåtelser vittna om ditt hätska eller sjelfsvåldiga lynne; man hör af din mun ej annat än bannor eller tal, som kränker goda seder: hvad menar

du, att detta skall hafva för verkan på de oerfarna, de unga, hvilka omgifva dig och ej äro vane att mottaga bättre intryck? Skola de ej både förlora den billighetskänsla, utom hvilken ingen fördragsamhet har rum bland menniskor, och efter hand afkläda den blygsamhet, hvilken himmelen satte till oskuldens närmaste skyddsengel? Och dina barn — om du olyckligtvis eger sådana — skola de ej från första åren antaga en riktning till det onda, hvilken sluteligen ej kan motvägas? Och när de, utan förmåga att beherska både sitt lynne och sina lustar, en gång brytas af den stela nödvändigheten, eller störta oansade i lasternas djup, hvem, om icke du, är orsaken till deras förnedring och deras elände? Du smyger försåtlig omkring att hviska smädelser i hvarje lättroget eller nyfiket öra; du är beställsam att uppdaga och till sin ort frambära allt, som kan väcka oro eller betänksamhet; du vill gerna vara onämnd och åtager dig ingen bevisning; du vill blott varna och ingifva försigtighet: din afsigt är ock ej så mycket att skada, som fast mer att göra dig sjelf vigtig; du tror dig lägga till egna förtjenster hvad som afgår från andras, och blifva upphöjd i den mån de nedsättas. Du bedrager dig. Men när emellertid misstroendet, lik en giftig växt, planterad under nattens tystnad, skjuter opp och utbreder sig i mången omhägnad örtagård, der vänskapen, glädjen eller den husliga friden vårdat sina ädlaste blommor; när kallsinnigheten med sin vinterkyla öfvergjuter de själar, som kände och tillhörde hvarandra och med gemensam värma borde verka för nyttans ändamål; när en hvar går sin ensliga väg, fruktande och förbehållsam, och ej vet åt hvem han törs skänka sin tillit: då ser du ditt verk, och måste, om du ännu har en mensklig känsla qvar, känna huru arm du är; då, om ock ingen borgerlig lag hinner dig, så ertappas du af ditt eget samvete och i *dess* dom sakfälles du, utan att kunna försvara dig, utan att kunna vädja derifrån, vare sig till Gud eller verlden. — Du inträder i ett samqväm, der en hvar söker att på *sitt* sätt lifva och underhålla sällskåpsron; du vill, lika med de öfrige, lemna ditt bidrag dertill; din afsigt är, må hända, ingen annan: men ämnet blir vanligen den frånvarande nästan, ty detta ämne är både angenämast och snarast till hands. Om honom berättar du hvad du vet och hvad du icke vet; hvad du blott hört, anför du, som hade du med egna ögon sett det; du framställer honom, icke som han är, utan som han behöfver synas för tillfället; hans oskyldigaste handlingar gör du tvetydiga; hans sätt att vara, som ingen har rätt att klandra, blir i din mun löjligt; hans hemliga tankar och uppsåt, som endast Gud kan känna, *dem* mönstrar du ända till påtaglighet; hans lefnadsförhållanden, hans husliga omständigheter, dem har du dig bekanta till punkt och pricka. Här och der en osanning, för att gifva ämnet lif och hållning; här och der ett litet tillägg,

för att göra det sammanhängande och fullständigt; här och der ett låtsadt deltagande, för att inge trovärdighet. Man har hört dig med uppmärksamhet; du är sjelfförnöjd åt din skapelse, och än mer åt ditt lyckade sätt att uppenbara den; du glädes, att ingen kunnat vederlägga dig; du slutar: men tror du, att dermed har det slut? Nej! der du lyktat, sättas nu andra munnar i rörelse, och efter dem ännu andra, i allt vidsträcktare och mångfaldigare kretsar, och en hvar har sitt tillägg, sina uppfinningar, sin egen förbättring af den drifna texten: så att, om du, efter någon tid, råkar att betrakta ditt verk, skall du häpna, att ett sandkorn, som du kanske ansåg det, kunnat växa till ett sådant berg. Då vill du till äfventyrs hjelpa saken, då vill du, vid lugnare eftertanke, rätta det felaktiga och mildra det öfverdrifna; men det är för sent; den arma nästan har fallit ett offer för dina så kallade umgängesgåfvor: hans goda namn är förderfvadt; hans timliga lycka är förstörd, hans sinnesfrid lönnmördad — och du (betänk det med rysning!), du är förderfvaren, förstöraren, lönnmördaren! — — — — —

Per Daniel Amadeus Atterbom.

(1790—1855).

Mina önskningar.

(Till min mor).

Hulda moder! allt omkring oss grönskar;
allt med längtan upp mot ljuset gror;
allting fröjdar sig — men allting önskar:
gifs ett lif, der ej en önskan bor?

Och så önskar äfven jag, som vårens
alla andra barn, hvart i sin stad;
tankans vingar hasta framom årens,
och de söka — vill du veta, hvad?

Allraframst en lönn-omskuggad hydda,
snarlik den, der först jag dagen såg;

kullar rundtomkring, af björkar prydda,
dal, med tegar böljande af råg.

Mellan dessa, hundrafaldigt vriden,
lik en perltråd, slingrar sig en å, —
här och der bland alar gömd och viden,
tvingande min lilla qvarn att gå.

Toge himlen mig härvid på ordet,
för mitt hushåll se'n visst sörjde den;
att hvar dag en kraftig rätt på bordet
kunde delas med en hjertlig vän.

Lika täck med hyddan vare smaken,
som dess bohag ordnar inuti:
men ett bläckhorn dock blir hufvudsaken,
outtömligt, som mitt rimmeri.

Oförtyngd af lärda vurmars griller,
innerst skall en hylla stå af en,
rymlig nog för Bürger, Hölty, Schiller,
rymlig nog för Lidner och Franzén.

När vid deras sång hvar nyväckt aning
vecklar ut sin känslodruckna knopp,
o, hur ljuft, att sträcka sjelf sin spaning
till den rymd, der konstens sol går opp!

Men dertill en vandringsban behöfves,
skuggig, luftig, rik på träd och berg,
sjöar, som, när dagen väcks och söfves,
spegla stjerneglans och purpurfärg.

O! när vinden friskar upp sin anda
vid convaljens och linnéans kyss,
när sin vällukt alla flägtar blanda,
och till lifvets glädje-sus du lyss:

Hvem vill icke låta då sitt hjerta
till det vida blå med lärkan fly,
att i menlös fröjd och salig smärta
klart mot Skaparns blick, som dagen, gry?

Kommen, hjeltar ifrån Nordanfjällen,
kommen, tärnor ifrån Söderns park!
Hvimlen nu för vandrarns syn, tills qvällen
träffar honom än i skog och mark!

Hemmets fönster då tillbaka locka,
fjerran, gullrödt, aftonskimra de;
kring dess dörr syrener tätt sig flocka,
och ur den — o, hvilka ögon le?

Månn en makas? — Ja, hos henne sätter
skalden sig i gudahägnadt bo,
och i månskensljusa strömkarls-nätter
prisar vågens stilla sång vår ro.

Hulda moder! Nu min lott är färdig —
färdig? Nej! det bästa felas än:
skall en lycka bli min önskan värdig,
lef, ack lef, med mig att dela den!

Ur Blommorna.

Lilje-convallien.

En saga går kring berg och dal,
att engeln Sommar kom:
från buskens fot, ur skuggan sval,
mig lyster se mig om.

Knappt skönjer mig, der blyg jag står,
den undersköna gäst;
men nöjd jag är, när gömd jag får
bivista dock hans fest.

Ha! mellan skogens stammar ser
jag re'n hans högtidssal,
och strålar från hans blick, som ler,
gå ut i tusental.

Från ljusblå hvalfvets silfversky
till dunkla djupets våg,
hell dig, du skimmerverld, så ny,
som älsklig för min håg!

Jag vet ej, om jag fordom var, —
skör är mitt minnes länk;
En sanning blef mig uppenbar:
att ljuf är lifvets skänk.

Ack, ägde jag ett hjerta blott,
o menniska, som du;
hur skulle ej så mycket godt
af mig bli prisadt nu!

Ett ringa offer dock jag bär,
till tack för lifvadt stoft:
en lönlig själ, som ren och skär
förnimms i majfriskt doft.

Der bor en kraft, så sträng som blid,
med oförstådt' behag;
de plumpa djur, de fly dervid
ur kretsen af min dag.

Jag liten är, men icke låg,
mitt värde ej jag glömt;
jag möta vill en ädel håg,
ett sinne, fint och ömt.

Du väna mö, som tankfull går
den lilla stigens spång,
och hör, hur bäcken, genom snår,
gör höga glädjesprång!

Om du mig plocka vill, — välan!
Jag löna skall din nåd:
jag vill om val af fästeman
dig hviska många råd.

Blåklinten.

Ljus och skuggor skifta vänligt,
strömoln fly för vinden blid;
solen sänker, omisskännligt,
färden nedåt vesterlid.

Harmas ej, o mensko-öga,
som bland rågen mig försport,
att naturen ock, den höga,
någonting för *sig* har gjort.

När till gagn för er så mycket,
jordens herrar! fram hon bär:
skall hon ej få fägna tycket
åt hvad endast *hennes* är?

Sjunger näktergaln, måhända,
blott när han af er blir hörd?
Djerfs ej dagens bloss sig tända,
innan eder sömn är störd?

Ofta flyger skönsta fjäril
der af ingens blick han följs;
perlan, född i musslans käril,
ofta städs af hafvet döljs.

Skald, som ströfvar kring på bergen,
glad och gagnlös, du som vi,
dig, jag vet, behagar färgen
af vår fägring, klar och fri.

Men der sitter, tung och trumpen,
på sitt stenrör nyttans son;
räknar oss, och pipnubbs-stumpen
slår i kras med vredens dån.

När vi vaja på hans gärden,
böljevis, bland gyllne ax,
önskar han allt ondt i verlden
öfver oss med Parcens[1] sax.

"Idel flärd", han skriar, "glitter
utan korn till mjöl och malt!" —
Tvärvigg! bläng der bäst du gitter:
skönhet har sin *egen* halt.

Hennes yrke, hennes lefnad
är att, utan hufvudbråk,
slå en ring af himmelsk trefnad
kringom jordens lumpna tråk.

Se! ur tjäll af grenar täta
nygift par på renen går . . .
Hvad? Vill man till krans oss fläta
kring den unga husfruns hår?

[1] ödets gudinna.

Hulda, ja! låt dem dig smycka,
Ceres[1]-blommans döttrar blå;
blomstrings-lycka, skörde-lycka
önska dig de fromma små!

Sparfven.

Muntra sparf i linden,
gungande för vinden,
kan du säga mig ditt ödes gång?
Herrligt må det vara,
att kring verlden fara
luftens väg, så strålande och lång!
Sitt på grenen stilla,
hvila vingen lilla,
qvittra om ditt lif en sommarsång. —

"Jo, när böljan dansar
mellan skogens kransar,
jorden står i rosenkronan grann:
pappa lockar mamma,
mamma gör detsamma;
ljud och lågor leka med hvarann.
Löfven bäddas redan,
mamma sjuknar sedan,
pappa bergar sig så godt han kan.

Jag blir kläckt med möda,
pappa skaffar föda;
innan kort en mogen man jag är:
stolt i glans och fjäder,
luftens sångarkläder,
söker jag mig sjelf en hjertanskär.
Det kan synas tidigt:
likväl är, ostridigt,
kärleken den enda slöjd jag lär.

Toppar, dunkelgröna,
visa mig min sköna:
hastigt nog vi bli ett artigt par:

[1] åkerbrukets gudinna.

nyttja blott vår tunga,
duga blott att sjunga,
ingendera till vårt hushåll spar.
Sommarn för oss sätter
tusentals med rätter,
hösten har ännu ett förråd qvar.

Att på axen sitta,
läckra gullkorn hitta,
dricka se'n de silfverdroppar små:
det är all min möda, —
får jag också blöda
någongång för bordets nöjen då.
Sedan, Gud att prisa,
höjer jag min visa;
annan utskyld ej han lagt mig på.

Skyttar mig förfölja;
svårt det är att dölja
undan hån och svek ett menlöst lif:
och, när skotten knalla,
många bland oss falla
under våra ljufva tidsfördrif.
Dock, man hurtigt svingar
sina snälla vingar;
sångarslägten är ej stark i kif.

När det mörker blifver,
jag till sängs mig gifver,
lilla hjessan under vingen böjd;
orkar mer ej drilla,
sofver sött och stilla,
och i morgonskimret vaknar nöjd.
Skyn sin ban mig bjuder;
och i blodet sjuder,
ljudande, den nya dagens fröjd.

Ack! men vintern nalkas,
luftens rymder svalkas,
tunga, kalla dimmor stiga opp:
dagarna bli mulna,
nätterna bli kulna;
sådant tvingar hårdt min späda kropp.
Snöslask och oväder
skämmer mina kläder,
bröd blir knappt, och svagt är lifvets hopp.

Dock, jag höstens flöden,
snön, och sjelfva döden,
sjungande, ifrån min gömsla ser;
sjelfva glädjens brånad
är en hemlig trånad:
gåtan löses, och man syns ej mer.
Väna minnen lykta
timmarna, som flykta;
slockna tacksam — och begär ej fler!"

Modigt så, mitt hjerta!
Låt ej jordens smärta
matta dina unga vingeslag!
Vill ej solen glimma,
bringar dödens timma
åter frihetens och ljusets dag.
Du blef skapt att törsta;
kärlek var ditt första,
och musik ditt sista andedrag.

Slädfarten.

Kom, dyrkade flicka!
hör! bjellrorna klinga,
och trafvaren frustar
på glittrande snön.
Kring rymderna blicka;
hvad vällust de bringa!
Se, månan förlustar
sig nedre på sjön!

Förtroligt de glimma
mot klippor och dalar,
de bladen, som susa
på Yggdrasils topp;
från gudarnes salar,
de blåa, de ljusa,
som facklor de strimma
att leda vårt lopp.

Slut hufvan om kinden,
om barmen pelisen,
göm väl under fällen
din lockande fot!
I stjernklara qvällen,
på speglande isen,
vi flyga, som vinden,
vårt öde emot.

I hoppet, i glansen
af jord och af himmel,
den vingade släden
oss bär, som till skyn;
de hvitklädda träden,
likt tärnor i dansen,
i nickande hvimmel
fly undan vår syn.

Hur ljufligt hon drömmer,
den hvilande Frigga!
Sin Balder hon sluter
till moderligt bröst;
på barmen, som njuter,
snöliljorna ligga.
och skymningen gömmer
den lyckligas tröst.

Från kullen du spanar
nu vännernas skara:
mot månan den strålar,
en andefärd lik;
med hvirflande mahnar,
de trotsiga fålar
hvarandra besvara,
vid bloss och musik.

Hvad båtar att skälfva
för timmar, som stunda?
Hvad båtar att kalla
på flyktade dar?
Låt bjellrorna skalla,
låt Nornorna blunda;
om släden de hvälfva,
är jag ditt försvar.

Dock, villigt de vika
för flammande sinnen,
de faror, som brusa
kring kärlekens spann!
Från minnen till minnen
vi störta, vi rusa:
vill målet oss svika,
är banan dock sann.

Men redan vi speja
framför oss, ur skogen,
ett skimmer, som blänker
från festliga rum —
den kyss du mig skänker,
se natten och Freya:
den sista är trogen,
den första är stum.

Förtrollande höjas
de himmelska toner,
bland kronljusens stjernor,
som fladdra i lust;
guldlockiga tärnor
ur strålarna röjas,
champagne och citroner
oss bjuda sin must.

Du nalkas, min Thilda,
och valsen bevingar
i salen, den höga,
din tjusande hamn;
som andar vi bilda
på moln våra ringar,
med öga mot öga
och famn emot famn.

Två glas! — låt oss dricka;
champagne är ju tiden;
än dikten vill tömma
sitt socker deri!
Hvad natten är liden,
ej fråga, ej blicka:
låt timmarna strömma
med fraggan förbi!

Härskri.

(1810.)

Välan, till kamp! De rusta sig, de fräcka,
de frukta glansen af den nya dagen;
på morgonsolens spann, af glorian slagen,
vill nattens ätt de gyllne tyglar bräcka.

Med vattusigtigt snack de hota släcka
ljusstrålen, från Uranias hjerta tagen:
välan! ur sumpen edra skrifter dragen!
För Gudars skymf skall Gudars hämd er räcka.

Att er dess förr i egna böljor dränka,
I söken gycklets finter fram, att hämma
den makt, hvars stridsmän krossa edra hopar.

Än sen I få af våra glafvar blänka,
dock snart skall högre skalla chorens stämma;
"fall, Hekatomb!"[1] re'n offerpresten ropar.

Fridsrop.

(1820.)

Åter, o fädernebygd! din jord jag beträder; och inga
sydliga taflor din bild plånat ur vandrarens bröst.
Vänligt den vinkat mig hem, och frid ur dess björkar har susat;
djerfves jag tro dem, att frid redan beviljas mig der?
Har man väl än mig förlåtit det brott, att jag dristat på nya
banor till skönhet och sång leda din dikt och ditt språk?
Att i det gamla, som glömts, jag sökt det evärdeligt nya?
Att mot ett kallt ordprång svärdet till örlig jag drog?
Att, blott yngling, min ro, min lycka jag gaf, för att vara
röst i öcknen, ett rop: "Reder åt Herranom väg!" —
Frågan besvarar du ej; din naturs ljusalfer ej spörja,
hvem man bland menniskors ätt korar till hat eller gunst.
Ej om de *flestas* dom jag mig bryr: dock de *bästas* jag ärar;
deras förnämst, som sitt lif sjelfve åt konsten ha vigt.
Mången jag känner bland dem, till hvilken jag vördande uppser;
säll om, af hvad jag försökt, *något* dem söngs till behag.
Likså ljuft att *beundra* det är, som tomt att *beundras:*
högsta fröjd för ett Jag är ju ett *ädlare* Du.
Dåras min själ? eller nalkas den tid, då det eniga Manhem
skådar i värdigt förbund *hela* sin sångarekrets?
Då dess skalder, ej lyssnande mer till sorlet för dagen,
söner af samma natur, broderligt älska hvarann?

---

[1] offer (af hundra oxar).

Rymd för oss alla det har, det herrliga Skandien; annat
kräfver det, än att i köld hvarje sig söndrar för *sig*.
Slutom då ringen! och tubbe oss ej mångsnackande hopens
eviga kif, att igen skiljas och grubbla derpå!
Fritt må emellan sekter och namn sig tvistande splittra
de, som vid *namn* och *person* fästa det skönas begrepp:
skulle dock vi, som lefva i det, som lefva för sången,
glömma, hur fjerran dess mål är för hvarendaste satt?
Tallöst är ju i gåfvor och art, som det vingade slägtet,
skaldernes: derför så rikt klingar naturens concert.
Örnen åt solen ju ställer sin färd, och dufvan åt skuggan,
näktergalen förstår rosens och ungdomens dröm,.
Phenix på doftande bål afhöljer sig konungaskruden,
lärkan, ett jollrande barn, qvittrar sin morgon och dör.
Ingen dock klandrar hvarann för näbbens och vingarnas mångfald,
sjelfva den ringaste gök äger sin kraft, sitt behag.
Kärleken tänker ej argt. *Hvad* äro vi, om vi ej älska?
Älska, hvad mer är än vi, himmel och fädernesland?
Endast i kärlek är lif, och endast i kärlek är framtid;
skapande, formande makt honom förutan ej finns.
Bildom då gladt, hvad oss himmelen skänkt, i syskonlig endrägt;
stort, den som kraft har dertill; täckt, den som svagare är.
Må se'n afund och veld förtyda, förvränga, förprisa,
och vid hvar mensklig fläck larma med djurisk triumf!
Smädelsen följe ett sparsamt beröm frikostig i spåren:
hjertats orakel har dock evigt en röst, som är sann.
Skyndom tillsamman då fram, att resa det götiska templet,
templet af Svithiods konst, färdigt i ritningen re'n!
Lägge det svenska sinnet dess grund; men förnekom ej, fåviskt,
söderns förklarande prakt smycka dess mäktiga hvalf.
Solen, den glädtiga, skifte sin tid med den smäktande månan,
att genom fönstren derin blicka, till jubel och sorg;
stråle från murarna ned, i de målade rutornas dager,
för *hvart* högre behof, bilder af himmelsk natur;
altaren höje sig opp åt helgon, bland ljus och bland rökverk,
glädjen der offre sin tack, smärtan sin bedjande tår;
vandre derinne skuggor omkring af fäder och hjeltar,
fredligt bland drömmar, som nyss lekt i orangernas land:
och när förtjusningen stiger åt skyn, från templet och jorden,
tusende röster af sång fylle dess pelareskog!
Ja! ej längre om plan och om mål de byggande stride;
vare förbistringen slut! Lärom hvarandra förstå!
I, som nu ropen allenast på ljus, på kristaller, på blankhet,
byggnaden visst ej af glas önsken I gjord, eller is?
Dunklet bekrigen I. Godt! men hvarhelst ett *verkligt* sig *visar*,
är det dunkla dock med, såsom det ljusas beting.

Natten, den trogna, alltjemnt är färgors och skepnaders moder,
närer dem huldt vid sitt bröst, räcker till fadern dem fram;
och när i rymden de se'n bland hvimlet och gnyet förspridas,
bor hon inom dem, som tyst aning om skapelsens ord.
Så ock i dikten det gifs, ja i tänkandet sjelft, ett förborgadt,
heligt, hemlighetsfullt; roten af tanka och dikt.
Hvad ur det innersta hörs, kan blott ur det innersta fattas:
sådan är lifvets mystér; sådan är sångens mystik.
"Sjukdom" vore det, hvad? när ifrån den roten, i blomma,
själarnas längtan står fram, magisk i doft och i drag?
Då, välan! är jag sjuk; och i sanning! jag blygs ej deröfver:
Plato var dödskrank då; Dante, den svärmarn, än mer.
Näppligen helsan är der, hvar hon braskande föres på tungan:
helsan är ödmjuk, mild; skryter ej, att hon är frisk.
Dock — ej tvistom härom! Vi *alla* ju vilja det sköna,
vilja det spegladt i fullt mått af vårt mödernespråk;
sträng i sin fordran derpå, gemensamt oss manar en framtid.
njugg i sitt lönande pris, hård i sin straffande dom.
Klar er syftning mig är, och herrlig i den är er början;
vänligt begripen ock min! Mera den icke begär. —
Af millioner ögon, som öppnats och öppnas på jorden,
finner hvar stråle sin väg opp till den sol, som dem tändt.
Hvarför? Ty jorden, en dotter af solen, men fjermad från henne,
älskas af modren ännu, vet det, och älskar igen.
Så mot en enda punkt, mot skönhetens andliga solblick,
millioner af glas vänder den speglande konst.
Hvarför? Ty konstens eld är naturens offrande flamma,
skärad i konstnärns bröst, vårdad af känslans vestal.
Skulle då de, som bestämts att offret förrätta för folket,
ej af det varmaste band känna sig alla som en?
Ve den Narcissus,[1] som vill i diktningens eviga källa
skåda sitt timliga sjelf, rusad af Echos beröm!
Vid den lagerskuggade brädd, der stjernornas ringdans
glimmar på darrande våg, dör han af törst och förgås.
Tiden är snar. Ett nu är evigheten för lifvet.
Endast för kärlek och Gud räcker dess knappa minut.
"Ära ske *Honom!* på jordene frid! god vilja oss allom!"
Heliga valspråk, skrif djupt i hvart hjerta dig in!

---

[1] En ung skön jägare, som älskades af bergnymfen Eko, men försmådde hennes kärlek och därför dömdes att förälskad i sin egen bild betrakta denne i en källa, tills han försmäktade.

Till den hädangångna.

(Tillegnan af Lycksalighetens ö.)

Ej vid din graf, Förklarade! jag klagar,
när dessa blad jag der till offer strör.
Hur skulle jag ej unna dig de dagar
af evig sol, dem ingen smärta stör?
Dock vet jag, att din tanke än ledsagar
ditt hjertas vän; att än min röst du hör;
att öfver nattens svalg en grundfast brygga
odödlig tro och helig saknad bygga.

Ej gifs ett rum för "skymmas" och för "glömma"
inom den verld, hvars lif är idel ljus.
Så dväljs du hos mig qvar, du trogna, ömma,
skyddsande, nedsänd ifrån Faderns hus!
Med hvilket gny ock tidens vågor strömma,
hörs öfver dem dock dina vingars sus,
det blida, lena; öcknens rymd förgylles,
och skärt mitt bo af flydda strålar fylles.

Förnim då dessa ljud från fordomtimma,
och le emot dem — med en englatår!
En himmelsk sommardröm ur jordisk dimma
de bringa med sig från vår kärleks vår;
en morgonbild, hvars färgor återglimma
den strand, der kaprifolii-hyddan står,
de marmorbrott, de fagra vikars ängar,
der jag för dig slog ännu unga strängar.

Halfdiktad redan då var denna saga;
fulldiktad blef hon på din trägna bön.
Hur säll hon kände sig, att dig behaga!
Du gaf dig sjelf åt mig till sångarlön.
Min drömgestalt fick verklig skepnad taga:
och Svanhvit[1] blef min brud, jungfruligt skön;
med liljans växt, med ögon af azuren,
med blåklintskrans på cherubshufvud buren.

O, hvad din gåfva trofast mig beskärde!
En själ, från hvarje flärd ovanskligt fri;

[1] en kvinna i skaldestycket Lycksalighetens ö.

ett lif, hvars lust sig blott af pligter närde;
ett tempels helgd, och bönens fröjd deri;
en gränslös sjelfuppoffrings helgonvärde;
det enklas skönhet, dygdens poesi:
det allt jag fick, till tretti-årig lycka,
i vänsällt hem mot saligt hjerta trycka.

Förbi! Förbi! — Ej dit får återvända
det diktens luftskepp, som min Astolf bär.
Skall till din nya strand nu fram det lända,
då i sin flygt det rymden genomskär?
Det helsar från de älskade, de kända,
för hvilkas krets din grift ett altar är.
Ack! när vi der med våra kransar digna,
ej tacka kunna vi; blott stumt välsigna.

Men när en dag de skingrats, alla floren
af sorg och natt kring slutad pilgrimsstig;
när i ditt tjäll, till nya lifvet boren,
den kretsen åter hunnit samla sig:
det språk du talar nu i högre choren, —
hur ljufligt då, att lära det — af dig!
Då först skall ock det arma snillets tunga
få rätta ord, att evig kärlek sjunga.

Till hvila ha de gått, de sångens söner,
bland hvilka förr jag ynglingsharpan slog.
Min qväll är kommen; aftonrodnan kröner
min synvidds gräns i enslig nordanskog.
En flägt jag redan från det fastland röner,
hvars hägrings-ö min längtan fordom drog.
Om någon än vill hennes toner höra? —
Jag vet det ej; det hinner ej mitt öra.

Ju mer för mig hvart jordens bländsken släckes,
dessmera klart, du himlaminne, brinn!
Förblif min första tanke, när jag väckes:
förblif min sista, när jag somnar in!
Hvar gång min blick af tårars sky betäckes,
tillhviska mig den frid, som nu är din:
ledstjerna! lär mig, att till dig mig svinga;
att bedja — verka — hoppas — och förklinga!

Ur Lycksalighetens ö.

[Astolf, en ung furste i ett nordiskt land, råkar vilse under en jagt och anländer till vindguden Æolus' grotta. Af dennes barn, vindarne, får han höra berättas om den sköna prinsessan Felicia (Lycka) på "Lycksalighetens ö", och Zefyr, en af vindarne, förer honom till den undersköna ön, der Felicia, omgifven af sina tärnor (de sköna konsterna) bebor ett praktfullt slott. Dit begifver sig Astolf, uppenbarar sig för de förvånade invånarinnorna och har snart vunnit prinsessans kärlek. Från sång och lekar skyndar han ljuft betagen ut i skogen.]

ASTOLF

kommer häftigt in på fältet mellan tvenne cypresser; en krans af myrt, rosor och vinlöf bekröner hans hår.

Hvad? blända mig de skimmer än, som blossa
i salen der, bland feers dans och sång?
tag, fria himmel, mot din son, och lossa
ifrån hans bröst all hämmad lågas tvång!
Gif dina englars kraft och sans, att krossa
hvart band, som gör min sällhets verld för trång;
jag hör ju mer ej jorden till: en ande,
jag *fritt* i syskon-andars ring mig blande!

Hur hon framför mig sväfvade! Hur gjuten
af luft och snö och rosenglans, hon flög!
Hur stolt från hårets natt, i molnsvall bruten,
spreds diademets gloria, mild och hög!
Från handen, djerft af mina fingrar sluten,
en ström af eld vid hemlig tryckning smög,
och liksom sträng vid sträng, till samljud slagen,
hvar sena skalf, hvar ådra spratt betagen.

Af nya känslors aning ljuft förvånad,
en dubbel sol i hennes ögon log;
och skiret, månans likt, sin silfverspånad
kring barmens himmel under suckar drog.
Hur säll var slöjan, som i smygsam trånad
sin purpursky kring hals och skullra slog!
Hur sällt det golf, som vestanlätt hon rörde,
hvart hon i dans de späda fötter förde!

Och när hon talte nu och hördes fråga:
"hvi står du så, från våra lekar vänd?"
Hvad språk, hvad uttryck fanns i min förmåga
för lågan, ständigt mera full och tänd?
I hvart af hennes ögonbryn sin båga
höll nöjets gud mot min förvirring spänd;
inom mig skälfde, stumt, ett haf af lystnad:
förstod hon väl min tjusning och min tystnad?

O lif! o lust! o himmelsk allförening
af hulda qval, af lyckliga begär!
Du höll ditt ord! I evigt ljus dess mening
på hjertats rymd med stjernskrift ristad är.
Fullborda, flod af klarhet! själens rening;
gör mig, som du, så skön, så spegelskär!
En svan, jag vill på dina böljor gunga,
och dö af samma glans, som lärt mig sjunga.

Ja, helga fröjd att *vara, skåda, känna!*
Med tusen sinnen, med omätlig törst
jag dricker dina flammor; ej de bränna,
de svalka blott, och då är värman störst.
Lik Memnons bild, blef ock min själ, som denna,
en frigjord klang, vid morgonstrålen först
till känslans dag ur marmorsömnen vaknad;
o dag, så ofta drömd, så länge saknad!

I stjernor, blommor, gröna lundar alla,
i vatten, sprittande vid månans kyss
ur drömmar, som bland ambraångor svalla!
På edra samtal vill en stund jag lyss.
Ack! blott ett ljud de lärt sig återkalla,
ett genljud af ett evigt Nu och Nyss:
Felicia! — Hvad kan det annat svara?
Felicia! — Hur kan hon fjerran vara?

FELICIA

framträder från en annan sida. mellan tvenne höga rosenträd.

Felicia — hur kan hon fjerran vara,
ifrån sitt jag, som sig i skugga gömt?
O Astolf!

ASTOLF.

Hör! det är min ljufva fara,
min död, mitt lif, som ropar mig så ömt.

Han ilar henne till mötes.

FELICIA.

Jag sökte dig i festens jubelskara;
du fanns der ej — och glädjens mått var tömdt!
Den granna hvirfvelns tomhet mig förskräckte:
jag flydde hit — och snart din röst mig räckte.

ASTOLF.

Jag flydde hit — och snart din röst mig räckte,
så känd, så klar, mitt hjertas näktergal!
Af den musik, som fordom tiden väckte, —
när han steg ned från hvilans azursal,
ett fullsöfdt barn, och sina vingar sträckte, —
än klingar echo't i din sång, ditt tal.
Min barndom hörde det, bland hemmets tallar;
det lifvets morgonstund tillbaka kallar.

FELICIA.

Det lifvets morgonstund tillbaka kallar,
så länge tiden sjelf ett *barn* blott är.
Han åldras ej på *dessa* blomstervallar,
hos *mig* sitt *första* anlete han bär.
Från dig till mig det samma echo skallar;
mig tycks, du var i samma sal mig när,
då än min moder höll mig qvar derinne:
du var min aning, och jag var ditt minne.

ASTOLF.

Du var min aning, och jag var ditt minne
inom det ljusland, som förborgadt njöts
då våra själars evigt ena sinne
af gudars konst i två gestalter göts.
Nu konstnärn gläds! och när vi här oss finne,
och blick af blick i väckt erinring möts,
springfjädern vänder han i stjerne-uren
att slå den skönsta timma för naturen.

FELICIA.

Att slå den skönsta timma för naturen,
hör! hur hvart hjul i gyllne uren rörs!
Hur verld med verld samspråkar gladt! hur buren
från klot till klot en röst af vällust förs!
När deras vänskap, oförgängligt svuren,
i alla spherer sammanljuda hörs,
hur sällt det är, att dagens larm försaka
i nattens tjäll, der du och hjertat vaka!

ASTOLF.

I nattens tjäll, der du och hjertat vaka,
hvar blomma gjuter nöjets offertår;
violen suckar fritt, och för sin maka
de ljufsta driller trogna vakteln slår.
Med bifallsdoft orangerna sig skaka,
och bäcken, der i bugter dröjd han går,
sin perlesand vid sakta mullring silar:
naturen söfver sina barn, och hvilar.

FELICIA.

Naturen söfver sina barn, och hvilar;
vid hennes vink nu tystnar vinden rädd.
Den trötta dagen samlar ljusets pilar
i kogret af rubin, på vesterns bädd.
Bland dagg och gnistor, se! gazellen ilar
till grottans lägerstad, vid källans brädd;
med silfvernät sig palm och ceder smycka:
allt stilla är, allt drömmer om vår lycka.

ASTOLF.

Allt stilla är, allt drömmer om vår lycka;
så skänk mig då dess fulla nektarmått!
Låt från dess råga ingen tvekan rycka
ett ögonblick, till *hälften* saligt blott!
Må mina läppar på din mun få trycka
en morgonrodnad af vår framtids lott,
och kyssens ros af dig sin like kräfva,
när bröst mot bröst med varma vågor bäfva!

Han kysser henne.

[Efter en lysande fest skiljas de åt.]

ASTOLF.

”God natt! Sof ljuft!” — Var det ej så hon sade,
när hon i pelargångens hvalf försvann?
”Sof ljuft!” — Ja, om jag dödens sömndryck hade;
men tro blott ej, att nu jag somna kan!

Slå ej så häftigt, fulla bröst! Förunna,
du ljumma natt, ett svalkans andedrag!
I trolldomsnät, af gyllne trådar spunna,
mitt hjerta spritter högt af vildt behag.

I parken vill jag, att mot träden kyla,
mot gräs och dagg min famn, min kind, min mund!

O, kunde jordens gröna förlåt skyla
för sinnets blick en *sluten* himmels stund!

Men hvart jag går, af stjernor, blommor, droppar
mig *hon*, blott *hon* i tusen bilder skänks;
och *hennes* barm det är, med rosenknoppar,
som under vårens täcke höjs och sänks.

Kanske hon slumrar nu, och lampan lyser
på hennes första dröm, som ler — om mig! —
Om mig? — Förmätne! hvilket hopp du hyser!
Men låt det hoppet vaka dock med dig!

De ögon blunda, som så vådligt speglat
i månljus midnattsglans min själs begär:
de källor likt, dem Salomo förseglat,
i mörker fängsla de sin andehär.

Men ack! de *ljusets* andar svagt förvara,
en ny förtrollning återbörjas re'n;
och samma ögon, lika öppna, klara,
inom mig blixtra än med samma sken.

Dock nej! jag känner, att hon äfven vakar:
hur skulle hon väl somna förr än jag?
De själar, dem naturen födt till makar,
likt två magnet-ur gå med lika lag.

Ja, nu hon visst sin luta klinga låter,
hvars toner kyssa hennes fingrars lopp;
i välljud sorgen ler och skämtet gråter,
och obekanta sinnen väckas opp.

De fly en fröjd, hvars öfvermått är smärta;
men hennes röst fördröjer deras gång:
hos mig de söka skydd; men till mitt hjerta
förföljer dem förtjusarinnans sång.

Som näktergalar, nyss ur fjerran komna,
med vingar darrande af lust och ve,
de reda der sin bädd, och önska domna,
för att i drömmar tiga blott och se.

Hvad syner då! o, hvilka taflor målas
i druckna färgor för min tankas brand!
Jag ser, hur hon af spegeln återstrålas,
när hennes tärna lossar drägtens band;

Jag perlan slockna ser och blomman falla,
som prydt för dagen hennes gudahår,
och blott en hvit beslöjnings dimma svalla
likt silfverskyar kring en himmelsk vår;

och lockarna, som fritt de dunkla vågor
mot varma marmorhöjders rundning slå — —
hur lycklig Salamandern är! I lågor
han lefva får, och kan blott lefva så!

Går med skyndsamma steg utföre, och försvinner i nattskymningen.

[Såsom Felicias gemål och med bibehållen ungdom framlefver Astolf på Lycksalighetens ö en tid, som han själf uppskattar till tre månader. Men när han får höra att han lefvat här 300 år, vaknar hos honom tanken på hans jordiska lif och hans rike, och han vill återvända dit. Efter svåra inre strider besluta de båda makarne att skiljas.]

ASTOLF

uppspringande, fattar hästens tygel.

Farväl! Farväl! Du trogna, himlablida,
du ljusets skönsta morgondröm, farväl!
Till skuggans verld jag far, att verka, strida;
men till din barm jag i hvar suck mig stjäl.
Du lif af mig, du refben ur min sida,
som, till gestalt för själen af min själ,
togs närmast från mitt hjertas trakt! Vi skiljas:
farväl! Farväl, min känslas sol, min viljas!

FELICIA.

Farväl! Farväl, min känslas sol, min viljas!
Hur mörk, hur meningslös blir dagen all!
På blommig torfvas grund, på enslig tiljas,
bland idel natt jag nattlig irra skall . . .
till mig skall nu hvar strimmas glimt, hvar liljas
tår-klara blick, hvar perleböljas fall
gemensamt arla, liksom serla, klaga:
farväl! Farväl! Du kan oss mer ej daga!

ASTOLF.

Farväl! Farväl! *Du* kan oss mer ej daga, —
mig, och det land, som nödgar mig till sig:
lik våren sjelf, är *sällhet* der en saga,
och storm och moln der ständigt föra krig.
Dock skall dess stumma höstluft ej förjaga
den näktergal, som helsar mig från dig;

ditt *namn* han är — som i mitt bröst hörs sjunga
"farväl! Farväl!" med oförgänglig tunga.

FELICIA.

Farväl! Farväl! Med oförgänglig tunga
min sorg sig känner stämd till samma sång;
och rör jag harpan ej, dess strängar gunga
ändå, af ett osynligt andetvång.
Du blixt, som vill igenom rymden ljunga,
ack! fyll en bana, lika snabb som lång, —
och snart, en fredlig stjerna, kom tillbaka . . .
Farväl! Farväl! . . . Ack, ila till din maka!

ASTOLF
till häst, räcker henne handen.

Farväl! Farväl! Ack ila till din maka
på tankans vingar öfver berg och dal,
när, långt från dig, jag tvingas att bevaka
bland kalla främlingar min blick, mitt tal!
När då min saknad vill af tårar smaka
en tröst för sitt med våld förklädda qval,
i all din kraft besök mig, himlalåga! —
Farväl! Farväl! *Dig* värdig, vill jag tåga!

Han sporrar sin häst, som i vildaste galopp sträcker af utför kullen, och innan kort upplyfter sig i luften lik en stor svart fågel, försvinnande öfver parkens lunder. Förhänget faller framför den i sina tärnors armar sjunkande prinsessan.

[Sedan Astolf funnit sitt rike så förändradt, att han där ej har något värf att fylla, beger han sig åter på väg till Lycksalighetens ö, men öfverlistas af en gammal gubbe, Tiden, som beröfvar honom lifvet. Zefyr förer hans lik till Lycksalighetens ö.]

Lycksalighetens ö.

En löfsal i Felicias park.

FELICIA
sittande, med ett öfver sitt knä utbredt perlband; aftonens månsken faller på henne mellan hvita törnrosqvistar.

Kom, milda skimmer från ett lånadt ljus!
    Vid qvällens sus
du tycks min längtan fråga, hvad den lider;
med tårglans du från nattens blickar går,
    när hon sitt hår
kring skullrorna i dunkla lockar sprider.

Snart ensam, för den söfda verlden gömd,
hon yppar glömd
det qval, som tungan, intill dess, förtiger;
och, när hon hviskar det åt våg och vind,
på hennes kind
i rodnad hemlighetens minne stiger.

Ack! innan ljus och mörker skildes åt,
och fröjd och gråt,
var hon en älskad konungs, dagens, maka:
men snart från sig hon såg gemålen fly;
och af en sky
hålls bruden än ifrån hans famn tillbaka.

Blott honom söker hon, blott hans gestalt,
i verldens allt;
men doket, som hon bär, hans åsyn hindrar!
Dock af hans skepnad, strålande och ren,
ett återsken
i hennes florbetäckta ögon tindrar.

Hvad är den högsta sällhet, hvad är Gud? —
En suck, ett ljud
af evig kärlek i ett ensligt hjerta? —
Ack ja! Den suck, som honom innebär,
oändlig är,
och salig är, fast utan gräns, dess smärta.

— — — — — — — — — — — — —

Platsen vid Amors vattenkonst.

ZEPHYR

som der nedlagt Astolfs lik, kysser det esomoftast och omlindar det med blommor.

Nu, klagansvärde döde!
din Zephyr vill dig bjuda
sin sista gärd; din vänskap den förskyller.
Högt skall ditt bittra öde
i mina toner ljuda,
när månan gryr, när solen allt förgyller.
Hvar morgonstund, jag fyller
en korg med blomsterflockar;
din vän skall hit den bringa,
och lent med dem sig svinga

omkring din mun och dina ljusa lockar.
Se här! Tag först till smycke
den väna krans, som vann i dag mitt tycke!

Han fäster på Astolfs hufvud sin egen blomsterkrona.

O, hvad du än är herrlig,
du sköna ynglings-vålnad!
Du tycks mig sofva blott, och ljufligt drömma.
Hur kan, så klar, så kärlig,
den flamma vara kolnad,
som dina slutna ögon nu förgömma?
Hur kan, med ens, du glömma
ditt hjertas herrskarinna,
och, — hvad dernäst du ärat, —
de vapen, som jag skärat
att stålblankt här mot månans silfver brinna?

Han upphänger öfver Astolf, på den släta jaspisväggen, hans vapen i form af en trophé.

Här sitta de! — Till minne
af dig, man dessa ord derunder finne:

Han ristar med en diamant-griffel i jaspisklippan.

”Allt öfvervinns af Tiden,
allt isas af hans anda,
allt ser sin dom stå tecknad på hans änne!
För menniskan får friden
med nöjet ej sig blanda;
det sköna sjelft kan ej befria henne.
Hon är blott ett af tvenne:
berusad, eller plågad! —
Ack, olycksamma slägte,
fördömdt till stoftets häkte!
Hvad båtar all den fröjd, som räcks dig rågad
af kärleken och våren,
då ingenstäds en fristad finns — mot åren?”

Så! — Nu, med nya kransar,
må andra vänner nalkas,
och med sin gråt din hårda bädd förljufva;
må tysta andedansar
hvar qväll, när lunden svalkas,
församlas här, vid spel af skogens dufva.
Må hon, från gren och tufva,
i kapp med näktergalen,
besjunga här din lefnad,
din lyckas korta trefnad;

och ropa ut, att, för de lömska qvålen,
ej på, ej utom jorden
en läkedom ännu är upptäckt vorden.

Der syns hon — Ej jag hennes qval kan skåda:
ännu i sena qvällen,
jag rymmer till min mor, till nordanfjällen!

Flyger sin kos med susande fart.

FELICIA
skyndar uppför gången.

Hvar är han? — Blef jag narrad? — Gudar! nej!
Der framme skönjes han . . . Han ligger? Ja,
och somnad, som det tycks! — Hvad? somnad, nu,
i denna stund? — Dock, hvarför icke? Restrött
han satt sig der, och gripits af en slummer,
som länge fåfängt lurat på sitt rof! —
St! St! Jag näns ej störa honom då;
jag upp och ned går några slag i gången,
tills hjertat lättare kan andas . . . O,
lång har mig tiden synts; men god du var,
som så pass snart ändock bröt af din irrfärd! —

Hon vill gå nedåt gången, men återvänder strax, och går rundtomkring Astolf på den släta platsen, under det hon oupphörligt betraktar honom.

Så, som du der i klara skenet hvilar
af strålar smekt kring panna, kind och hår,
en ny Endymion,[1] med nya pilar
af kärleksqval du Lunas hjerta når.
Hon ville visst besegra alla hinder,
som stänga henne bort från dagens land,
att se, när han bepurprar dessa kinder
och inga lock betäcka ögats brand!

Men nej, du jägare i lunden gröna,
jag är det villbråd, som du skjutit först;
ehvad hon säga må, den bleka sköna,
mitt anspråk på din helsningskyss är störst.
Om detta rof, jag vill med henne kämpa, —
och snart skall för medtäflerskan hon fly;
hon må sin hvita, matta låga dämpa!
Blott jag kan tända rosor på din hy.

[1] E. var enligt sagan en underskön yngling, som mångudinnan Luna försänkte i evig sömn, för att ostörd kunna beundra och kyssa honom.

Som jag dig fann, så tillhör jag dig evigt,
min sällhets drott, min dyrkade gemål!
Af ingen tid, af inga rymder jäfvigt
görs trohetens och hoppets tungomål.
Välan! hvad båtar längre stunds förbidan?
Skall han ej vakna gerna i min famn?
Jag stöter honom sakta blott på sidan,
och ropar blott med halfhög röst hans namn.

Hon går till honom och studsar vid åsynen af den nya inskriften i stenen öfver hans hufvud.

Hvem understår sig rista slika ord
i denna park, som gäckar tidens makt?

Läser inskriften till slut.

En "fristad!" Har åtminstone ej en
af dem, som här så oförsynt beklagas,
hos mig den uppnått? Hvem djerfs det förneka? —
Dåraktiga försök — och straffvärdt dock!
Ty menniskornas lott, — den smittar lätt
ifrån sig; mer och mer jag känner det!

Lutar sig öfver Astolf.

Så blek! så öfvermåttan blek! Omöjligt
det gagnar honom nu, att längre sofva.
Min Astolf! — Astolf! — vakna! Ja, en blekhet
af sådan art har ej han visat förr.
Har han från jorden återkommit sjuk?
Hvad? eller kanske känslig mer, än fordom,
för luftens och för daggens kylighet?
Han nästan mig förskräcker . . .

Med högre röst.

Astolf! — Astolf! —
Det är Felicia, som ropar dig;
o, älskling! sof ej längre! vakna! svara!

Med ängslan.

Hvad underbar orörlighet och döfhet! —
Gif handen hit — hu! hvilken köld! — I läppar,
nu låten mina lösa er förstelning!

Hon knäfaller bredvid honom och trycker sin mun på hans; men ryser tillbaka, betraktar honom nogare, och utropar gällt:

Död!!!

Sjunker afsvimmad öfver hans bröst.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Samma gröna plan.

Undinen Alida och Dryaden Melida stå på hvar sin sida om Astolfs lik.

UNDINEN.

Rolig natt! rolig natt!
du blef trött och matt;
låt nu se, att du hvilar dig stilla ut!
Jag unnar dig ro;
kom, dela mitt bo,
tills hafvet vill hämta oss hem, till slut!

DRYADEN.

Ej med lärkans drill
jag dig väcka vill;
i hvar topp, som i min, är nu sången stum!
Skall jag vissna och dö,
vill jag löfven dock strö
med en kyss, öfver dig och ditt hvilorum.

UNDINEN.

Här ofvan är qval:
i min djupa sal,
på den svala bädd skall du vederfås;
i en vagga blå
skall jag gunga dig då,
mellan skuggor och ljus, tills vår ö förgås.

DRYADEN.

Hon förgås! hon förgås!
Hör! den vind, som blås,
ropar ut det för vatten, för dal och lund!
Men, så länge jag kan,
kring den sofvande man
vill jag vifta och susa hvarenda stund.

Felicia kommer med sina tärnor, hvilka bära en blomsterlindad bår.

NÄKTERGALEN
ur ett träd.

Gifven plats! gifven plats!
I den månklara natts
halfmörker sig närmar de sorgsnas gång:
när ej mer vi dem se,
låt oss klaga, som de;
och jag stämmer då in med min sista sång.

ALLA TRE.

Rolig natt!, rolig natt!
Må du drömma gladt,
sofva bort det, som brydde så tungt din själ!
Nu midnatten rår;
nu fullmånan går
i tjocknande skyar: farväl! farväl!

Draga sig undan.

Vid en vink af Felicia, lägga hennes tärnor Astolfs kropp på båren och föra den ut af scenen.

Grafhvalf;

upplyst af en i taket hängande lampa.

— — — — — — — — — — — — — — — —

FELICIA

uppreglar dörrarna för sina nymfer, som inträda.

Välkomna, systrar! Nu, för sista gången,
välkomna till er drottning — Talen ej!
Förlorad möda talet är, som sången;
på bägges bön är enda svaret: Nej! —
Der borta, inom kistan af kristallen,
allt, hvad mig återstår, I skåden ju;
men, innan öfver mig min borg är fallen,
förnimmen, om jag älskar er ännu!

Vår syskonring, af glans och fröjd berusad,
förgat, hvartill vår makt oss gifven var.
Jag uraktlät, *blott* i mig sjelf förtjusad,
de andars lott, dem jorden fängslat har.
Blott i de ringaste af mina krafter
min verld med *deras* stod i sammanhang;
der drömde mången om vår nektars safter,
men ingen hörde rätt min harpas klang.

Ack! sjelf jag stämde den ej rätt. Mitt rike
blef söndradt så från menniskornas verld,
en luftig ö; blott *han*, som till vår like
jag gjorde, nådde den med dristig färd.
Då glömde äfven han de arma bröder,
fastän de äro gudaslägt, som vi;
och flamman, som för evigheten glöder,
vi slöste bort på timmans gyckleri!

Nog: straff är straff — och här, vid vännens läger,
jag stannar; ensam vill jag stanna der.
Kanske mig då, till slut, en Dämon säger
hur lifvet tändes, när det slocknadt är.
Att skiljas från min saknads öckenländer,
ej mer för någon smärtsamt vara bör:
från dem, jag Er till Astolfs hemverld sänder . . .
O systrar! rysen ej så hemskt derför!

Väl sannt: ej evig sommar der får spänna
sitt ljustjäll ut; ej ungdoms-brunn der finns;
men har man från sin födsel druckit denna,
dess kraft ej se'n af jord-år öfvervinns.
Gån, mina budskap, dit; och återlifven
den dikt, som der på vägen är att dö,
om evig skönhet, kärlek, lycka, gifven
åt hjertats längtan efter vårens ö!

Kring menskorna — de arma! — låten strimma,
i närmad omkrets, himlaminnens bloss;
må de, hvarhelst de dessas sken förnimma,
sig sälla tro, som förr enhvar af oss!
Men, när de i odödliga minuter
ha känt, hvad gudars sällhet innebär, —
då nämnen, att den ö, som er förskjuter,
en saga blott — kanske en spådom är!

Hon räcker dem handen till afsked. De trängas gråtande omkring henne, knäfalla och kyssa hennes händer.

Blott inga *ord!* — Min bild på hvarje stig
ledsagar er! — Farväl! Jag vet, I minnens mig! —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ur Fågel Blå.

Florinnas fångrum, i ett torn af slottet. Det är afton.

FLORINNA
vid gallret, med en luta, sjunger:

Jag vet ett hus i fjerran dal,
af himlen gömdt för jordens qval:
i sömnens underbara land

dess väggar trotsa tidens hand;
dess tak är hvälfdt, liksom ett bröst,
dock höjs der ej ett hjertas röst.

Ej dörr, ej fönster finnas der,
ej värden någon gäst begär;
ej störs hans ro af solens ljus,
ty dunkelt är det trånga hus:
blott någongång i månans glans
han träder ut till andedans.

I dalens gröna skymning då
de bleka vänner stumma gå,
vid nattens fackla, ljuf och klar,
de minnas än förgråtna dar;
men när dem dagen nalkas, varm,
de fly till modrens svala barm.

Den helga Trohet hvilar der,
en bild af Gud i själen bär:
hon väntar, trånadsfull och öm,
en morgon för sin långa dröm;
och hennes tårar, hennes hopp
i dagg och blommor tindra opp.

Hon stiger upp och blickar ut genom gallren. Aftonrodnan skimrar öfver slottsparken. Hon sjunker i åskådning.

ROSA
närmar sig, med blygt deltagande.

Min prinsessa! —

FLORINNA.

Ser du, hur de höja
sina armar, bedjande, mot målet?

ROSA.

Hvilka?

FLORINNA.

Blommorna, mot aftonpurpurn!
Ack! den tid, då sjelf ett barn var Tiden,
låg, som nu, bland liljor och jasminer,
gudabarnet, drömmens engel, *Friden*;
vallmon stänkte lätt dess runda kind — —
kom från stjernorna en ande neder,

väckte barnet, sade: ”se åt höjden!
Der jag bor, mitt namn är *Sällhet*, evigt
lycklig gör jag, och jag älskar dig!”
Tärnan såg med fröjd den sköna andens
höga bildning; blå, som himlafärgen,
var hans blick, och himmelsblå hans drägt —
svarade: ”o dröj hos mig bland blomstren!”
Hastigt ropte anden: ”har du vingar?
Arma barn! vi annars måste skiljas:
huru kunde jag bland blomster dröja,
jag, som lefver blott af stjernors sång?”
Bredde derpå ut från elfenskullran
sina blåa vingar, klyfde luften,
kunde snart af Fridens syn ej räckas,
gömdes sist, der aftonrodnan brann — —
se’n, när dennas strålar dem förgylla,
tårar barnets blomsterögon fylla,
och små rosenprydda händer sträckas
till den verld, der flyktingen försvann.

ROSA.

Vore detta öde blomstrens blott!
Äfven vi med verop helsa tidens
kalla ljusblick och den hårda vaggan.

FLORINNA.

Rosa, undra ej att lifvet gråter,
när det, fängsladt i en skepnad, styckas
från den hulda, moderliga natten,
i hvars sköt det så lycksaligt låg!
Undra ej, att det sin fordna lyckas
stumma njutning klagande förlåter,
der det, droppan likt i hafvets vatten,
bildlöst samm i evighetens våg.
Undra snarare, att det ej myser,
systerligt, emot sin ende vän,
som, när qvällens afsked stilla lyser,
öppnar modrens helgedom igen.

ROSA.

Lik ett helgon syns du mig, furstinna!
Ren, som denna månas kyska skimmer,
ser du ned på ödets stora målning,
länge med dess hemlighet bekant.

FLORINNA.

Sjelfva månan önskar famna jorden,
dåras *ock* af ett begär, och sörjer
att hon det omöjliga ej når! —
Goda! ej den själ är renad vorden,
i hvars spegel hemska makter rista
smärtans troll-ord, lockande till gruset
hennes öga från den klara höjden,
der blott viljan, obegränsad, rår — —
endast *der* du ej förgäfves spörjer!
Smärtan är ej verklig mer, än fröjden;
men i begge göms en gudagnista:
lycklig den, som hennes eld förstår!
Känsla kallas hon, magnet till ljuset,
lifvets lilja, växt i skaparns spår;
verldar skifta om och hjertan brista,
aldrig den gudomliga förgår.

ROSA.

Och hon plockas helst i nattens halfdag,
der hon viftar, lik en andes snödrägt,
mot den milda Lunas vemodsblick!
Mig behagar nästan högre dock
jordens sol, den glada drottningsblomman,
som af systerns ståt på dagens himmel
öfverglänsas kan, men ej fördunklas.

Underbara fågeltoner ljuda på afstånd, och under det följande, med korta afbrott, allt närmare och starkare.

FLORINNA.

Är då ej Rosen, der *Skönheten* brinner,
vuxen på känslans nattliga grund? —
Vet du, hvi himlarosen försvinner
hvarje qväll vid cypressernas rund?
Sänkt i det åldriga dunklet tillbaka,
läskar hon sig hos det fostrande haf,
medan de kretsande stjernor vaka
öfver kärlekens heliga graf.
Jorden, i glindrande nätet fången,
kan ej sin blåa brudgumme fly;
ljuft han nalkas, på vinden och sången,
dröjer, tills morgontimmarna gry.

ROSA.

Hör du näktergaln i myrtenhäcken?

FLORINNA.

Ja, han kommer ifrån klangens rike,
i den lätta diktens fjäderdrägt,
söker bland de dödlige sin like
och en tärna af sin gudaslägt.
Lyssna, hur han vet försköna smärtan!
Älska är ett brott i detta land;
men den engel, som beveker hjertan,
gaf dem makt, att trotsa sina band.

ROSA.

Slumra in vid näktergalsmusik!
Jag aflägsnar mig; de ljufsta drömmar
fylle snart min plats: sof sött!

FÅGELN
nära utanför fönstret.

Florinna!

ROSA.

Hvad? jag tror att näktergalen *talar?*

FLORINNA
sansar sig.

Fantasier! Det är sent på natten,
och vårt samtal tog en rigtning, kanske
vådlig för ett fjortonårigt sinne —
det är hemligheten. Tänd ej lampan,
ännu lemnar jag mig ej åt hvilan.
Då betjenar jag mig sjelf, min Rosa! —
Du är ju min vakterska? —

ROSA.

Tyvärr!
Kunde jag befria er, ni vore
redan fri — men

betydande

tiga kan jag dock!

Går i rummet bredvid.

FLORINNA
ser efter henne.

Hon är ett barn. Bör denna oskuldsblick
än mena annat, än hvad munnen jollrar?

Öppnar fönstret och ropar sakta:

Min sköna Fågel blå,
du till mig flyga må!

FÅGEL BLÅ

visar sig på en öfver gallret hängande cypressgren. Hans fjädrar äro himmelsblå, näbben elfenhvit. och på hufvudet bär han en guldfärgad kam, lik en krona. Månen flyter ur en sky och kastar sitt klaraste ljus på det dunkelgröna trädet, fågeln, gallret och prinsessan.

FLORINNA.

Min sköna Fågel Blå,
hur kan du dröja så?

FÅGELN.

Genom natt och dunkel stilla,
sväfvar Trohet, gömd och säll;
endast ljud, som ej förvilla,
hinna förr till kärleks tjäll.
Nattens stjerna
lyser gerna
sångarns varma vingeslag,
och i milda
speglar bilda
sig den älskades behag.

FLORINNA.

Ack! men hårda galler sluta
kärlekens förbjudna tjäll;
fåfängt hennes tårar gjuta
rosendagg på murens häll.
Inga vingar
glad jag svingar
upp till molnen med min vän.
Blåa bana!
Endast ana
kan jag, men ej följa den.

FÅGELN.

När de klara tårar falla
på din liljehvita kind,
mina suckar fjerran skalla
i en vild och enslig lind.
Ack, de kalla
alla, alla

klagande på nattens stund,
löfven susa,
sånger brusa
ur min ömma trånads grund.

FLORINNA.

Hvila vid mitt hjerta, hvila
trogna fågel, från din färd!

FÅGELN.

Jag vill ila, jag vill ila
till min längtans hulda verld.

Flyger genom gallret och sätter sig på hennes barm.

FLORINNA.

Tystna — tystna!
Lyssna — lyssna!
Hör du, hur det slår för Dig?

FÅGELN.

Ja, i vågor
svalla lågor
genom snön, som läskar mig.

FLORINNA.

Men när österns norna vaknar,
o, hvart flyr du från min hand?

FÅGELN.

Då min själ, som tärs och saknar,
söker sångens fosterland.

BEGGE.

Till sin dufva
höga, ljufva
toner sänder turturn ner;
jorden känne,
att blott *henne*,
sjelft från solens nejd, han ser!

FÅGELN.

Der i himlens ljusa höjder
sällt en anad lycka bor,
och kring evighetens fröjder
spänner luftens blåa flor.

BEGGE.

Lifvet svingar
sina vingar;
är hon ej af natten skymd,
kärlek gråter;
trohet åter
döljer sig i klangens rymd.

Man klappar häftigt på dörren och åtskilliga röster höras utanföre.

FLORINNA
i tårar, halfhögt.

Min sköna Fågel Blå,
du från mig flyga må!

FÅGELN
under bortflygten, långsamt förklingande.

Kärlek gråter,
trohet åter
döljer sig i klangens rymd.

Ur Svenska Siare och Skalder.

Gustaf den Tredje och hans män.

— — — Här äge vi till föremål hans vittra bragder; samt, framförallt, beskaffenheten och verkningarne af hans alltupplifvande beskydd.

Innan man går att bryta stafven öfver denna beskaffenhet och dessa verkningar, torde vara skäligt att gifva någon akt på ett vitsord af den redlige Gyllenborg, som ingalunda var sin konung på slafviskt vis tillgifven. Det må här ur företalet till hans "Theater-Stycken" andragas: ty det målar, minnesvärdt, Svenska språkets och vitterhetens tillstånd vid Gustafs uppträdande på thronen. Man läse det, och jemföre det med hvad jag förut berättat om hans moders inverkan; och dömme sedan, om de hos denne monark, som vanligen beskylles att hafva "förfranskat" dem, stå i någon annan förbindelse.

"För svenska språket" — berättar Gyllenborg — "var det hög tid, att upphäfva sin stämma; för att icke falla i den djupaste glömska. Hofvet och hufvudstaden, som stifta den allmänna

smaken, voro, af franska spektaklets ständiga bevistande, så intagna af ett främmande språk, att man knappast engång mer förmådde att tänka på svenska. Ibland flera medel, som af vår tredje odödlige Gustaf upptänktes och verkställdes till vårt modersmåls uppodling, var äfven inrättningen af ett nationelt skådespel. Oöfvervinneliga hinder tycktes dervid möta; men det voro sådana, öfver hvilka denne konung var van och gjorde sig ett nöje att segra."

"Franska theaterns mästerstycken hade i flera år, på deras språk, blifvit på skådeplatsen uppförda af de skickligaste aktörer. Deremot ägde vi på vårt språk knappt ett enda drägligt skådespel; icke heller ett tillräckligt antal af svenske aktörer, som med de franske kunde jemnföras. Det oaktadt förafskedades de främmande. Operan var det enda dramatiska arbete, som till en början kunde göra saknaden mindre kännbar. Hon uppfördes; och svenska sånggudinnan, åtföljd af alla de fria konsternas förtjusande behag, förmådde allmänheten, att för första gången i senare år med nöje låna sitt öra åt modersmålet. Musiken, som ledsagat skaldekonsten ifrån dess första upprinnelse, gjorde henne under vår himmel ett lika lyckligt biträde, som fordom under blidare luftstreck. Snart tåldes skaldmön att höras ensam, i skådespel, blandade med divertissementer, som mellan akterna afsjöngos. Ändteligen vågades på skådeplatsen goda öfversättningar af franska theaterstycken, och några svenska originaler; med allmänt nöje, förutan af några småmästare af båda könen, som, med ytan af franska vitterheten, trodde sig berättigade att fördömma all annan."

"Svenska skådeplatsens snara och oförmodade framgång bör allena tillskrifvas konungens outtröttliga omsorg. Författare, aktörer, allt, skapades af honom allena. Våra första skådespel skrefvos af honom sjelf på prosa: af hvilka en del oförändrade blifvit på skådeplatsen bibehållna; andra författade på vers af då varande kände skalder; och deras arbeten efter den strängaste granskning först bevärdigade att uppföras. Ur svenska historien voro de tjenligaste ämnen för theatern uppsökta att på modersmålet afhandlas. Åter ett skäl, för skådeplatsen att kallas nationel, och för framtiden, att i dess höge stiftare erkänna en patriotisk furste."

Så Gyllenborg; och det är icke blott genom sin konungsligt nitälskande omvårdnad, som Gustaf III intager en hufvudplats i svenska vitterhetens utveckling. En särskild aktning förtjena äfven hans egna dertill lemnade bidrag; hvilka, dels såsom Tal och Minnesteckningar, dels såsom Skådespel, upptaga hälften af hans genom skalden Oxenstjerna utgifna "Skrifter i Politiska och Vittra Ämnen". Väl kunna talen anses vara fastmer politikens tillhörigheter, än vitterhetens. Men deras egenskap såsom väl-

talighets-stycken berättigar dem här till ett rum: och om det höga värde såsom sådana, hvilket särdeles de vigtigaste af dessa tal äga, torde nu knappast mer än ett omdöme fällas. Åtminstone bedömma dem på lika sätt alla de, som förmå uppskatta en språkfägring, hvars egentlighet består i att med eld och raskhet uttrycka ädla tankar och manlig fosterlandskärlek och ridderlig lyftning. Om "Personalierna öfver Konung Adolf Fredrik" och "Äreminnet öfver Torstenson" kan visst med grund sägas. att bägge lemna rum åt en och annan ouppfylld önskan: dock återfinnes äfven i dem samme vältalare med nöje. Större skiljaktighet torde yppa sig angående värdet af skådespelen; och sannolikt är mången hugad att tillkänna dessa, ehuru enkom tillhöriga vitterheten, ett inskränktare mått af ästhetisk förtjenst. Till antalet elfva, kunna de icke heller sins emellan vara samtligen jemngoda. Mycket kan ock vid dem alla saknas, i synnerhet då man läser dem: man tycker då esomoftast, att både idealiteten kunde vara sannare och realiteten gedignare; så i poetisk, som i historisk och psychologisk hänsyn. Men allasammans intyga ändock en afgjord dramatisk, och enkom theatralisk, talent; noga taget, en större, än som fanns hos någon i hans omgifvande skaldekrets. Kompositionen utmärker sig öfverhufvud genom fyndig och klar plananläggning, sinnrik uppställning och alltid på effekt välberäknad tillställning, med en utveckling, som, lifligt framskridande, på skådebanan städse underhåller intresset. För dessa dygder böra synnerligen dramerna "Helmfelt" och den "Svartsjuke Neapolitanaren" berömmas. Likaså komedierna "Bedragne Bachan" och "Den Ena för den Andra", som äro stycken af qvick munterhet och intagande glädtighet. Egentligen syftade Gustaf, liksom i hela sitt lif, så äfven i sin konst, — och alltså framförallt i de stycken, på hvilka han sjelf lade högsta vigten, — åt det historiskt-romantiska; hvilket dock, onekligen, för hans behandling oftast förvandlade sig till ett blott opera-messigt heroiskt. Men detta, tillika med hans diktförmågas art att i allmänhet stanna vid blotta utkast eller contour-teckningar, lände honom, såsom naturligt var, just vid componerandet af operor eller sångspel till mycken förmån. Att tänka ut sådana var i sjelfva verket hans största poetiska styrka; och höjden af hans framgång deri betecknas af de ryktbara lyriskt-dramatiska verken "Gustaf Wasa" samt "Gustaf Adolf och Ebba Brahe". Af honom sjelf (likasom de öfriga) författade på prosa, sattes dessa, enligt hans begäran, i vers af Kellgren. Då här sammanverkade, för det första, hans egen theatraliskt rika och glänsande fantasi; för det andra, Kellgrens musikaliska språk och verskonst; för det tredje, bägges gemensamma brinnande fosterlandskänsla och nit för all svensk ära: så skulle nödvändigt ur allt detta någonting framstå, som allsmäktigt hänryckte *sin* tid och ännu i *vår* gör

ett skönt intryck på poetiska och patriotiska sinnen. Såsom ett *helt*, är af dessa stycken "Gustaf Wasa" det fullkomligaste. Tvifvelsutan var det ett misstag, att inom tragediens rymd förlägga operan; hvars egna och rätta område är det *rent* romantiska. Konungen sjelf befarade förebrås, att hafva "gjort en opera af ett sådant ämne och skrifvit en opera utan kärlek". Man ser det af företalet till hans egenhändiga utkast. Men han svarar: "Hvarför skulle man ej använda föreningen af *alla* sinnenas nöjen, för att fira nationens hjeltar och låta dem så, till ny förtjusning, ånyo framgå för folkets ögon?" Svaret är karakteristiskt. Och visst är, att denna såkallade "lyriska tragedi" förblifver, ehvad än den ästhetiska kritiken må i våra dagar påminna, likafullt ett alltid för svenska hjertan kärt national-skådespel. — I "Gustaf Adolf och Ebba Brahe" är motsatsen mellan hofvets och landsbygdens förhållanden, mellan kärlekens lidanden inom det förras krets och hans glada fortgående inom allmogens kojor till sitt oskyldiga mål, ganska väl hoplänkad och utvecklad. Hvad der mest anslår våra sympathier, är dock de idylliska dragen och taflorna ur svenska folklifvet, hvilkas behag vunnit oförgänglig ungdomsfriskhet genom Kellgrens naiva och ömma lyrik. — Vers skref konungen sjelf någongång: dock, såsom det synes, blott under sin första ungdomstid; och endast på fransyska.

- -

Och härmed är åter *det* verkningssätt vidrördt, hvarigenom den Tredje Gustaf djupast ingrep i svenska vitterhetens utvecklingsgång. Det var hans enskilda umgänge med de utmärktaste af dess idkare, och hans hulda omsorg att förskaffa dem ett, om än tarfligt, dock sorgfritt jordiskt lefnadsbröd, oftast mot *ingen* annan (och eljest mot *föga* annan) förpligtelse, än att utbilda, i glad öfverlåtenhet åt sköna ingifvelser, sina från Gud och naturen erhållna egentliga anlag. Lätt begripes, att samma politiska beräkning, samma med furstlig fåfänga förenade statslist, som blifvit utropad för driffjädern till hans allmänna nitiska hägn om vitterhet och konst, till hans särskilda offentliga stiftelse för svenska språket, skaldesången och häfdaminnet, äfven har angifvits enkom för bevekelsegrunden till detta förtroliga samlif med sitt lands vackraste snillen och det ömma aktgifvande på deras timliga vilkor, i hvilket han lika beredvilligt innefattade till och med dem, som stodo hans personliga tycken och önskningar fjermast. Men i vida rikare mått, än belöningar, ägde han för dessa yrken och deras idkare — ett hjerta. Lät han påskina detta af uträkning: så synes den, betraktad såsom politisk, ej varit öfvermåttan klyftig. Ty det var icke genom den ästhetiska sidan af sitt konungasinne, som han vid sin regerings början vann tillgifvenhet hos massan af sitt folk; tvärtom: hvad han i sådan hänsigt gjorde, ansågs leda till onytta, flärd, veklighet,

sedeförderf; icke heller kan skönjas under fortsättningen och mot ändan af hans bana, att det i ringaste mån blidkade, afväpnade, eller minskade hopen af hans fiender. Men han *nedlät* sig icke af *beräkning* åt sånggudinnornas nöjen; han *öfverlät* sig åt dem af *behof;* och den ärelust, som dervid blandade sig i njutningen för hans känsla och inbillning, var en ärelystnad af denna höga art, som i alla tider varit gemensam för stora furstar. Bland de störste af de store lysa evärdligt de, som älskat skönheten, poesien, konsten. Sådana hafva alltid förstått, att det nyttiga, begärligt för alla, frambringas af många, men det sköna, begärligt för många, endast af ganska få; att desse äro, redan genom sitt fåtal, långt blottställdare för yttre omständigheters betryck; att äfven det sköna har, bredvid det nyttiga, ett samhällsvärde, och ett absolut, — ja, är sjelft ett nyttigt af högsta slag och ordning; att hos dess odlare, sällan rätt dugliga till annat än detta, är snillets fria sträfvan till sina krafters utveckling tillräcklig merit för brödföda, utan att böra förvandlas till någon tjenstemannabanas misslottade bihang. Sådana furstar hafva ock alltid, mellan regerings-bördans mångfaldiga bryderier, sökt sin enskildaste umgängelse, sina käraste vederqvickelser bland *dem,* hvilkas varelse och kall är att lefva i den ”*glada* vetenskapen”, och således i all dess förening af höga tankar, oskuldsrena syftningar, harmlösa lekar, ädla och ljufva känslor.

— —

Huru *liberalt* denne konung (emedan han sjelf var snillrik) värderade *allt* snille, — jemväl det, som icke bar den för klassisk gällande franska smak-skolans uniform: derpå är just hans uppförande mot *Thorild, Lidner* och *Bellman* det ovederläggliga beviset. Den förste ville ej af honom hjelpas; den andre *kunde* det icke: men intetdera var konungens fel. Hans bevågenhet räckte till för *båda de grupper,* mellan hvilka tidens yppersta vitterhets-män delade sig. Den *ena* gruppen formerades af dessa trenne vänner, och några andra dem tillgifna snillen af lägre ordning. I nyssnämnda triad var Thorild egentligen *profeten,* och de andra bägge egentligen *poeterne;* till hvilka hans allmänna förhållande var, att hans önskningar uppfyldes i *en* rigtning genom Bellman, och skulle i en *annan* rigtning uppfylts genom Lidner, om han kunnat bättre, än Creutz, lyckas att bibringa denne en smula förstånd. Fogar man till de trenne *Ehrensvärd,* hvars lära i så mycket sammanträffar med den Thorildska: så har man den dels indirecta, dels också directa oppositionen mot det Gustavianska tidehvarfvet fullständig, som oaktadt sina inbördes olikheter var deri öfverensstämmande, att den midt i detta tidehvarf sökte omvända Svenskarne till samma (först från Rousseau utgångna) natur-evangelium, hvars makt ungefär liktidigt utvecklade sig i Tysklands vitterhet. Med undantag af de Bell-

manska sångernas skalkaktiga glädtighet och qvickhet, förstod sig Gustaf III ej på detta natur-evangelium särdeles mycket. Men han förstod, att också *deri* var *snille:* sådant var nog att påkalla hans uppmärksamhet och ynnest. Den *andra* och motsatta gruppen var dock *sin* tids enkannerligen *klassiska:* till denna, hvars åsigter och smak äfven (i det hela) voro konungens, hörde, vid sidan af Creutz och Gyllenborg, företrädesvis Kellgren och innan kort Leopold; samt, jemte dem, Oxenstjerna och Adlerbeth, samt de båda vältalarne Rosenstein och Lehnberg. Snillrikast af dessa fyra var *Oxenstjerna,* Gyllenborgs systerson, grefve och skald liksom han, men tillika hofman: glänsande på engång af qvickhetens pilar och af en icke djup, men känslofull och yppig fantasis rika färgskimmer; i hela sin bildning, och derför äfven i sin behandling af modersmålet, alltför fransysk; men likväl af uppriktig kärlek besjungande naturen och landtmannalifvet, i dikter, hvilkas fägring, oaktadt tillsatsen af åtskillig flärdstät, är oförgätlig; sin konung tillgifven med oinskränktaste hänryckning, och för honom oumbärlig, — än såsom smidig och vältalig chef för hans utrikes ärenden, än såsom med-uppfinnare och galanteri-versmakare vid hans romantiska karuseller. Denne olik i både förtjenst och brist var *Adlerbeth:* mera manlig, grundlig, i sina öfvertygelser sjelfständig; sorgfälligt laggrann, i sin vers som i sin lefnad, om sanning och rigtighet; men torr, ofta sträf. och öfverhufvud i sin poesi mera tänkare än skapare; likafullt en af de verksammaste författarne för konungens nya theater: af honom offentligt prisad såsom dramatisk skald och ansedd för Sveriges egentlige sorgspels-diktare (åtminstone intill Leopolds uppträdande med ”Oden”). Till Adlerbeths rättmätiga pris må sägas, att han i sina — visserligen något kärfva — tragedier och operor ådagalägger långt mera sinne för antik enkelhet och renhet, än de fransmän, hvilkas skådespel han följde såsom mönster och stundom äfven tillät sig omarbeta; vidare, att han med älskande allvar, och icke utan framgång, lyssnat till hjelteljud från vår fordna nord, i sin ombildning af Eivind Skaldaspillers dråpliga qväde öfver Hakon Adalstens-fostre; slutligen, att han i sitt obundna föredrag är klar, bestämd, värdig; i sina många åminnelsetal alltid en trogen och sakrik tecknare. Till en senare tid höra de metriska öfversättningar från romerska skalder, genom hvilka han på Sveriges vitterhet utöfvat sin varaktigaste inverkan och fördenskull jemväl skördat sin varaktigaste ära. Filosofen i denna krets, dess egentlige vittre tänkare och smaklärare, var, enligt dess eget enhälliga omdöme, *Rosenstein:* i sin filosofi och smak helt och hållet encyklopedistiskt-fransysk, men till hjerta och lynne svensk, hedersam, redbar; i sitt skrifsätt ren och behaglig; för efterverlden mest läsvärd i sina Minnestal och Företal. Arten af *hans* vältalighet är i sjelfva verket en vida

sannare eller äktare, än *Lehnbergs:* fastän denne var företrädesvis tidehvarfvets vältalare, och utom all fråga är i ett slag af talkonst, hvilket vi ej kunna gilla, en likafullt hänförande mästare; särdeles har "Äreminnet öfver Gyllenhjelm", emellan en mängd endast blänkande och bländande prydnader, stora verkliga skönheter. Ett väsendtligt drag i Gustafs karakteristik är, att i sina politiska tänkesätt voro både Adlerbeth och Rosenstein ganska frisinnade, utan att det någonsin minskade konungens vänskap och förtroende. Adlerbeth var en bland dem, som fingo åtfölja honom på resan till Italien 1783; och Rosenstein gjorde han till sin sons lärare, med det svar till någon, som påminte om den utkorades kända frihets-grundsatser: "betyder ingenting; min son blir nog royalist, när han blir kung". Sjelfve Kellgren, ehuru konungen med honom sympathiserade i så mycket och äfven gemensamt diktade operor, var långt ifrån att med sin monark, i politiskt afseende, alltid tänka lika. Bland alla Gustafs vittre — med undantag af Gyllenborg — var *han* den, som *minst* var hofman; han höll sig alltid på ett visst (ehuru vördnadsfullt och vänligt) afstånd. Sådant hindrade icke, att konungen skattade honom, såsom skald och granskare, högre än någon af de andra; i det längsta åtminstone, eller tills Leopold syntes göra företrädesrummet stridigt. Till följd häraf blef det för Kellgren möjligt att i sitt sigill föra en lyra, med den afundsvärda omskriften: *Omnis in hoc sum.* Ty Gustaf ville ingalunda, att hans skalder borde tillika, ja i främsta rummet, vara någonting *annat;* så vida de ej sjelfve åstundade det, och verkligen *voro* äfven dertill dugliga. Vanligtvis hade han åt dem i beredskap vissa tjenster af den art, att de kunde behandlas alldeles, eller nära nog, såsom sinecurer; befattningar, vid hvilka titlarne och lönerna, eller gratifikationerna, utgjorde hufvudsaken. I andra fall tillstälde han alltid så, att verkligheten af en vigtig befattning ändock ej blef uppoffrad. Så, när han förordnade Oxenstjerna till kancelli-president efter Creutz, satte han ock bredvid honom riksrådet De Geer som medhjelpare. Creutz sjelf, om än långt mera "man för sig" än Oxenstjerna, var visst icke lika skicklig embetsman, som t. ex. Adlerbeth. Men hur gjorde konungen? Han satte honom på platser, der det förnämsta kunde uträttas genom intrycket och inflytelsen af hans personlighet. Den slugaste och förslagnaste diplomat skulle, såsom minister i Paris, ej hos den tidens fransoser ha uträttat hälften så mycket, som Creutz derigenom, att han *förtjuste* dem.

Kort sagdt: i Gustafs hof tillgick härmed fullkomligt så, som i det vidtberömda Weimarska hofvet, vid samma tid och sedermera. Det ligger i menskliga tingens natur, att ingen läsande allmänhet eller nation, äfven med gynsammaste vilja, har i sin förmåga de medel, som stå en upplyst furste till buds, att

förhjelpa utmärkta författare till en ställning, der desse kunna utbilda sig och verka i fullt oberoende af allt, hvad eljest från målet bortleder; således ock, när så behöfves, i fullt *oberoende af hopens tycken*. Verldsbekant är, och kan ej vederläggas genom äfven de gällaste *rop* om öfverflödigheten och skadligheten af vitter furstegunst, att utan Weimars dåvarande hertig, och den moder som fostrat honom, skulle hvarken Goethe, eller Schiller, eller Wieland, eller Herder, eller många andra med dem, blifvit hvad de blefvo. Någon torde här anmärka, att i den Weimarske storhertigens omgifning buro de furstliga välgerningarne ojemförligt förträffligare frukter, än i den Svenske konungens. Om så är: bör detta läggas välgöraren till last? kan det minska värdet af hans konstkärlek och fosterländskt ridderliga afsigt? Men anmärkningens sanning tål betydlig inskränkning. Vill man än förbise allt det öfriga vackra, som framblommade i denna tid af blida vårdagar, hvars like aldrig sedan har i Sverige varit synlig: måste ej den ohämmade utvecklingen af sådana skalder, som Bellman och Kellgren, räknas för ett jätte-resultat? Och dervid bör tillika besinnas, hvad den sistnämnde, den progressivaste af alla den för "klassisk" gällande gruppens skalder, *var på väg* att blifva; när han, föga öfver fyrtio-årig, från jorden borttogs.

Erik Gustaf Geijer.

(1783—1847.)

Invigningen.

Sång i Götiska förbundet.

Vill du veta, hvem Göten var,
du, som vår broder är vorden? —
Try ting voro för honom klar';
han djupt i sitt hjerta de trenne bar,
han såg dem i himlen, på jorden.

Nordstjernan öfver hans hufvud brann,
bland stjernor ovansklig allena:
ej nedan om fjällen hon nånsin försvann,
hon byter ej ställe, hon vandra ej kan,
allt hvälfver kring henne allena.

Hvad hon är i himlen, på jorden är *tro:*
den ära, som löfte ej ryggar;
uppå den ovanskliga enstamt bero
allt samfund, all säkerhet, välfärd och ro
och Göten vid henne sig tryggar.

Hans land drog ej Söderns yppiga färg:
med svett gror blott skörden i Norden.
Han lefde bland strömmar och skogar och berg;
men dristigt han trängde till fjällets märg:
med jernet han öfvervann jorden.

Derföre lärde han *kraft* af sitt land,
ej blott uti lemmar, men hjerta.
Bergen och skogen dem tämde hans hand,
hans själ klädde af alla vekliga band
och log åt dödar och smärta.

Tro, skild från kraft, utan sjelfbestånd är;
med kraft utan tro fins ej heder.
Blott den är man, som åt båda sig svär;
hvad samfäldt de skapa, af Göten lär!
De skapa de manliga seder.

Han bygger det land, der fjällen stå grå,
och floden ur urnan dansar,
och rent sig hvälfver himmelens blå,
och evigt friska luftströmmar gå
öfver kullar, som granskogen kransar.

Man andas ej fängelseluft i det land:
man blir fri som sin himmel, som jorden,
som böljan, som leker kring klippig strand;
och *frihet* — en fackla i evig brand —
uppflammar från höjden af Norden.

Vill du då blifva hvad Göten var,
du, som vår broder är vorden,
låt dessa try ting för dig vara klar'!
Har du dem blott i ditt hjertas förvar,
du ser dem i himlen, på jorden.

Manhem.

Det var en tid det bodde uti Norden,
en storsint ätt, beredd för frid som krig.
Då, ingens slaf och ingens herre vorden,
hvar odalbonde var en man för sig.
Med svärd han röjde våld, med plogen jorden,
med lugn för Gud och man han gick sin stig.
Sig sjelf sitt värn, han visste andra skydda,
och kungasöner växte i hans hydda.

Till honom ej från vidt aflägsna stränder
med skeppen flöto konstiga behof.
Ej krämarn musten sög utur hans länder,
ej flärdens yppighet hans vinst begrof.
Men åkern plöjde han med egna händer,
hans tillit var hans arm, hans skatt var hof.
Vår konst att njuta är, hans var umbära,
och sjelf sig vara nog var all hans lära.

Om han ej öfvad var att sirligt tala,
hans handslag gälde mer än ed och skrift.
han drog ej agg inunder löjen hala:
hans hand bar svärd, men ej hans tunga gift.
Han ej förstod med ord en skuld betala
och språka om sitt hjertas ömma drift.
Hans hat var eld, hans vänskap gick i döden,
och med sin fosterbror han delte öden.

Hans lärdom var ej stor. Han visste lida
och lefva som en man. Hvad vet' vi mer?
Vi veta huru sol och stjernor skrida;
de öfver veklingar gå upp och ner.
Vi apa åskan, kunna vapen smida,
men ej det mod, som emot faran ler.
För lyckan krypande vi slåss om brödet.
Han upprätt stod och brottades med ödet.

Och föll han äfven, — ej han hördes qvida,
han tåligt drog hvad lag som menskan fått.
Med fåfäng suck han bad ej plågan bida,
han tiggde ej om lifvets usla lott.
Med färdigt mod att lyda och att strida
han böd ett stålsatt bröst mot lyckans skott.

Allt kan dess nyck förta och allt beskära,
ej makt att lefva fri och dö med ära.

Af dessa dygder fordom Manhem nämdes,
ty det var fosterland för manlig dygd.
Vid blotta namnet veklighetens skrämdes
och tänkte rodnande sin egen blygd.
Här, der ur klippans hällar jernet tämdes,
hon grundades, den evigt fria bygd;
och när åt bojan folken tycks sig lemna,
då kommo Nordens söner att dem hämna.

Så tänkte man i våra fäders dagar.
Du är försvunnen, tid af dygd och makt!
Hvad mer, om Tysklands lärdom oss behagar,
och Gallien kläder oss med lust och prakt,
och Indiens krydda våra rätter lagar,
om lika många band de på oss lagt?
Hvad mer, om tusen skatter till oss hvälfva,
och vi då ega allt och ej oss sjelfva?

Och Nordens son Europas flärd församlar
och känner allt, men ej att vara fri,
af ljus ej ser, af idel visdom famlar,
tills lust och maklighet hans herrar bli,
och då hans sköra lycka slutligt ramlar,
än vekligt höjer hopplöshetens skri,
än trotsigt vill åt ödet vördnad lära,
och talar högt om sina fäders ära!

En slaf är den, som usla lustar jaga,
om kedjan aldrig skramlat kring hans fot.
Blott det är dygd att handla och fördraga
med enfald och med kraft och utan knot.
Det blott *en* vishet finns — att emottaga
med lugn sin lott, oaktadt ödets hot.
Du fåfängt söker den kring vida jorden,
om i ditt bröst den ej är nedlagd vorden.

På segerrika marker svensken träder,
der berg och skogar tala forntids bragd.
Han ropar dig, den sång som stormen qväder
kring kämpars aska, djupt i högen lagd:
kan du förgäta dina stora fäder
och ibland deras skuggor stå försagd?

Steg då med deras ätt och deras seder
ock Nordens kraft i grafvens sköte neder?

Nej, renom det, de forna dygders tempel,
för evigheten rest på denna jord!
Är hon ej med naturens egen stämpel
till manlighetens starka boning gjord?
Upplifvom dem, de forntida exempel
af ära, kraft och tro uti vår Nord!
Då skola i vårt fall vi äfven hämnas,
och Manhems namn på jorden åter nämnas.

Den siste skalden.

Hans växt var kämpalik, men böjd af åren,
med långsam gång han öfver heden skred;
från hjessan fladdrade de hvita håren,
det sida skägget flöt till gördeln ned.
Han följde ingen väg, han såg ej spåren,
men framåt oförryckt tog han sin led.
Mot klara himlen stadigt stod hans öga,
som om sitt mål han sökte i det höga.

”Hvarthän, o vandrare, i nattens timma?”
Han vänder sig ej om vid röstens skall
Hans steg ej vilsefar i skog och dimma;
en gud bevarar visst hans fot för fall.
I luften höras milda toner simma,
som suckande dö bort mot klippans hall.
Så vandrar han med harpan uti händer,
så har han vandrat genom många länder.

En sällsam gäst från gråa forntidsdagar —
ej någon visste talet på hans år —
han går sin stilla gång och icke klagar,
att han på jorden ingen fristad når,
att andra tider infört andra lagar,
att längese'n försvunnit sångens vår.
Hans slägt gått ut. Han sina vänner miste.
Han utaf skalderna är qvar den siste.

I kungaborgen lyste ljusen klara,
vidt hördes midnattsfestens vilda fröjd;
kring borden satt de fagra jungfrurs skara
och mången ungersven, till lekar böjd.
Låt bägarn, fyld till brädd, kring laget fara —
skrek konungen: — jag är i qväll förnöjd!
Men tunga slag på porten störa festen:
låt upp, sad' kungen, för den nye gästen.

In trädde skalden. — Dörren knappast rymde
den gamles majestätiska gestalt.
En okänd fruktan lagets glädje skymde,
och tyst som grafven blef i salen allt.
Snällt mången mö bakom sin granne rymde,
af bäfvan månget tignarhjerta[1] smalt.
Men tyst, en vålnad lik från andra verlden,
stod gästen der med ögat fäst på värden.

"Hvem är du, främling", ändtlig kungen frågar
och gör ett kors utöfver bägarns rand.
"Om jagad upp ur grafvens sköt du tågar,
vik hän i korsets namn till skuggors land!
Om i ditt bröst än lifvets flamma lågar,
så tag den gyllne bägarn af min hand."
Den gamle bägarn tar och drycken tömmer,
hans öga tänds, han mjödets kraft berömmer.

Hvad du mig gjort, dig Gud en gång betalar
och tröstens dryck dig ej i nöden spar.
En gammal man, o konung, du hugsvalar,
hvars lefnad en gång skådat bättre dar.
I festens prakt i gyllne kungasalar
ej skalden fordomdags en främling var.
Nu är han trött af hundraåra skiften,
han öfverleft sin tid, hans hopp är griften.

Af sångens barn, som tystnat uti Norden,
jag ensam blef. — Jag tog min vandringsstaf.
En flyktig främling i min ålder vorden,
min harpa mig mitt uppehälle gaf.
Från dörr till dörr jag vandrade på jorden:
jag kom till fjerran land och Christi graf.
Jag harpan slog till mången pilgrims psalmer,
jag spelte under helga landets palmer.

---

[1] Tignar-män, hofmän.

Men giftig var i Södern blomstrens ånga,
der synden frodas uti solens brand,
och illslugt folket, deras hjertan trånga;
sjelf sången låg i vinningslystnans band.
Jag karlavagnen såg på fästet gånga;
jag trådde åter till mitt kalla land,
der ren står blåa himlen öfver tjällen,
och äran bor, ovanskelig som fjällen.

Det drog mig bort. Jag kunde icke dröja.
i mina ögon sällan kom en blund.
Jag gick, då natten stjernbestrött sin slöja,
jag gick, då solen gjorde dagens rund.
En högre makt har tyckts min styrka höja,
och jag har härdat ut till denna stund.
Så har jag vandrat öfver berg och dalar,
så har jag kommit i min konungs salar.

Af dig, o drott, jag intet vill begära,
ej kostlig gåfva, icke bröd och lön;
men vill du skalden någon nåd beskära,
så tillstäd honom blott en enda bön:
att än en gång få höja festens ära.
"Välan, utaf din konst gif oss ett rön!"
Sad' konungen. — Den gamle satt i gången
och harpan slog och söng den sista sången:

"Vid målet är jag
af långa resan.
De matta senor
mig icke svikit
på sista färden.
Tack er, I makter,
som nådigt vakat
öfver den gamle,
att hans själ
måtte se den dag,
hvarefter hon längtat!
Jag vet, hvar jag är.
Känner jag icke
det väldiga Svithiods
konungasal?
Der tapprare männer
i högsätet sutit,
kung, före dig,
och skalder fordom

stämde opp sången
bättre än jag.
Mig tyckes jag ser dem,
de gråa skuggor,
med stilla allvar
resliga stå
bland de stojande gäster.
Jag kommer, jag kommer!
Ej fruktlöst de vinka.
Jag längtar till er,
till eder, I hjeltar!
Och lifligt går upp
för min hänryckta själ
det röda skenet
af forntida minnen.

I forna dagar
satt skalden ofta
vid kungabord,
der skummande hornen
gingo kring laget
i kämpasamqväm.
Vid hans sånger
om segerrik bragd
bröt ljungande mod
in i männers hjertan;
och mången stod opp
från hårda bänken,
svärjande löfte
om framtida storverk.
Då var ärofull
sångens lön;
och ett konungasvärd
från hjeltens sida
var värdig skänk
åt skalden, hvars arm
nog visste det föra
i forna dagar.

I forna dagar
var skaldens plats
ej i gästabud blott,
men i härnad.
Då kämpen drog ut,
blef ej skalden qvar.
Då kämpen drog hem,

kom skalden och qvad
om ärofull död eller seger.

Då hären på heden
sig lägrat till hvila,
vid gryningens timme,
satt skalden upp
i den tysta natt
och med högan röst
qvad förfäders ära.
Sångens makt
tog fatt på hans själ
och gaf honom kraft
att betvinga männer.
Som svärdsegg skarpa
gingo hans ord,
han grep uti harpan
med väldig hand,
och ljudet trängde
till hjerta och märg
och tände der eld
och en hjeltevrede.
Med svärdet tryckt
till klappande bröst
ligger kämpen tyst,
han räknar på stjernorna
nattens lopp.
Än tindra de klart
öfver fjällets topp;
och ur dalens djup,
ur den stormande fors
tycks fjerran dånet skicka en röst,
som ropar: till Valhall! till Valhall!

Fast månge äro
min lefnads dagar:
jag sett ett slägte
af jorden gå;
jag sett ett annat
på jorden komma.
Men knappast bevarar
min hågkomst matt
ifrån barnaår
ett minne af sångens
gyllene dagar,
då ännu stod

i sin forna prakt
Uppsala tempel.
Der, under hvalf
af timmerhög skog,
bodde de mäktige
Svithiods gudar. —
Jag såg konung Inge;
han kom med makt
och lärde med svärdsegg
kristen tro
i min ungdoms dagar.
Jag minnes den natt,
då branden bröt ut
utur helgedomen.
Med hiskeligt brak
störte de urgamla
murar ned
uti svalg af lågor.
I luften hveno
sällsamma ljud;
och folket, som stod
förstenadt af fasa,
hof ett skri:
nu draga de hädan,
de gamle gudar!
Då blef jag döpter
i Fyris å,
som hvälfde röd
utaf hednablod,
i min ungdomsdagar.
Åttio år
har jag väntat se'n.
Men de komma ej åter,
de gamle gudar.
Derföre måste jag
gå till dem.
Och de kristnes fader,
som jag bekänt,
han är rik och mild:
hans hämd skall ej söka
en ringa man,
som vid grafvens brädd
stammar en bön
åt förgätna gudar;
han skall ej vredgas
om skalden förskjuter

himmelens glans,
för att i nattens
gråa djup
sitta med kämpar
i Odens sal
och sjunga sin sång
med Brage den gamle."

I salen hörs ett harmfullt sorl kring borden,
och upp står konungen med häftigt mod.
"Din sång jag löna vill, och för de orden,
din hednahund, du pliktar med ditt blod!"
Den gamle satt med pannan böjd mot jorden,
han famnar harpan, som för honom stod.
Han svarar ej — han ej ur stället rymmer,
ty dödens skugga re'n hans öga skymmer.

Men hastigt grep hans hand i harpans strängar —
de darrade med gäll och ljuflig klang.
Det är hans själ, som sig med ljudet mängar,
då fri den sig ur kroppens bojor svang.
Och stundom ännu uppå våra ängar
man hör i qvällens timme denna klang;
då hviska barnen tyst — och fly till sängen:
"den siste skalden vandrar öfver ängen".

Svegder.

Satt Svegder drott uti sin sal om julen,
i Uppsala, vid gudars stora fest.
Ej fanns en man mer skön och karlavulen:
bland kämpar alla syntes han dock bäst.
Till honom höjdes mången blick förstulen
af mången sköldmö, som der var hans gäst.
Han satt å konungs-stol af hårda malmen,
och mör och svenner lekte uti halmen.

Då tog han Bragebägarn uti händer;
en osedd gudamakt hans själ grep an.
Då trår hans själ bort till de goda stränder,
der Asars stolta slägte först upprann.

Det är en sed, sad' han, i våra länder,
att drotten gör sitt löfte som en man.
Den död ej rädes, sig till ledung samle!
Jag går att söka Oden upp, den gamle.

De kämpar tolf från sina säten sprungo;
sin härkomst minnas de af gudars stam.
Af vapenbrak de dystra hvalfven klungo,
förstummadt är de glada lekars glam;
men när som vårens första lärkor sjungo,
drog drotten med de tolf mot skeppen fram.
De väna jungfrur stodo uppå stranden
och sågo seglen fly mot himlaranden.

Han for, han for så snällt på östervågar,
och lade skeppen sist i stilla vik.
Ej efter väg och stig han noga frågar,
der han i skogar går i Gardarik'.
Men följd af kämpars här han framåt tågar,
en färd på underbara öden rik,
och öfver hed och mark sin kosa vänder
alltjämt åt solens hem och Odens länder.

Sist efter år han slutligt en gång länder
till flodens skiljegräns vid Tyrkialand.
Han stod på Tanaqvisls[1] höga stränder,
då aftonrodnan log från vesterns rand.
Hans kämpar tända eld och vid dess bränder
sin qvällsvard laga till med egen hand;
men drotten ensam går i qvällens stunder
uti den fagra nejd bland ros och lunder.

Han såg, han nalkades till gudars säten:
så sällsam och så skön var denna mark;
ur skogen klungo underbara läten,
ur flodens fulla våg steg sången stark.
Det skymtar honom skepnader i fjäten
än här, än der uppå den skumma park.
I daggigt gräs stå blåa, klara ringar,
der älfvors dans i nattlig ro sig svingar.

Han går och går, hans väg alltmer sig tränger
emellan klippors hvalf och brutna berg.

[1] floden Don.

En bergvägg honom slutligt stigen stänger;
der sitter silfvergrå en gammal dverg.
Till föttren ner det sida skägget hänger,
likt rimfrost glittrar det i månans färg.
Han sjunger ljufligt genom lugna qvällen:
"kom, Svegder, Svegder, Oden är i hällen!"

Tillbaka drotten vill, — det är förgäfves:
en hemlig trollkraft återför hans fot.
Han ropa vill, — hans stämmas ljud förqväfves;
han hotar, — dvergen nickar åt hans hot.
Men fullare beständigt sången häfves
och skallar honom öfverallt emot;
det klingar tusenfaldigt genom fjällen:
"kom, Svegder, Svegder, Oden är i hällen!"

Då öppnade sig bergets hårda sida,
och in såg Svegder; — men hvad der han sett,
det kan ej menskligt öga och lida,
det forskar fåfängt något mensklig vett.
Allt nog, — han kunde icke längre bida,
i hällens öppna barm han lopp med ett.
Den slöts; — och är ej sagans vitsord jäfvigt,
så sitter konung Svegder der för evigt.

Idunas äpplen.

Det stod en lustgård uti fordomtimma
långt österut, der morgonrodnan bor.
Den gyllne frukten sågs i solen glimma,
i lunden glänste gudars hela chor;
ej någon storm dit hann, ej köld och dimma,
och öfver parken sjönk ej nattens flor.
Ack, Idavallens namn var stort i Norden;
nu är dess fägring plånad ut af jorden.

Den stilla floden, lik en silfverstrimma,
kring lunden flöt, och Bifrosts höga bro
med färgig båge sågs deröfver simma:
den drager dit der sälla gudar bo.

Här Frejas väna mör vid stranden stimma,
här vandra drottar i högtidlig ro.
Iduna räcker frukt i gudasalen,
och Brages harpa klingar genom dalen.

Det var en tid, då allt i verlden tydde
på ljusa, nyss intryckta gudaspår.
Ack, Balder sjönk till Hel! Med honom flydde
du himlaburna frid, du oskulds vår!
Än barndomssagan går, hur glad den grydde,
den gyllne ålder i de första år.
Förgäfves jorden, skyn och menskan gråter:
en verld i tårar sörjer den ej åter.

Hvad hjelper dig, om ock med Thors förmåga
du kan besegra ondskans reseätt?
Om Mimers hufvud dig tillstädjes fråga?
Om Oden sjelf dig gör all visdom lätt?
Om stjernorna i Frejas smycken låga
Uppå din drägt och dig med skönhet klädt?
Dig hinner stränga Norman med sin glafven,
du sjelf, ditt minne flyr, och stum är grafven.

Hvar sorlar nu det rena lifvets källa?
Odödlighetens frukt, gror du ej mer?
Jo, poesi! uti ditt sköt de qvälla,
i dig den första ungdom ännu ler.
Oblidkeliga öden hjelten fälla,
den ljusa skönhet går i grafven ner,
och vishet mattas, gudar sjelfva gråna;
du ensam kan dem evig ungdom låna.

Derför, Iduna, ungdomsgifvarinna!
Du dväljs bland lundarne i sångens land,
der som dess evigt friska källor rinna
och lummig Yggdrasil står uppå strand.
De gyllne äpplen ibland löfven brinna;
du vårdar dem, de räckas af din hand.
Säll ho dem får! Han trotsar sina öden.
Du spisar gudarne: de se ej döden.

Men hvar är glansen nu af Valhalls salar?
Hvar orten för Idunas parker spord?
Om gudarne hvar är den röst som talar!
De flyktade med sångens sista ord.

Han syns ej, stigen till de skumma dalar,
der deras skuggor bo i fjällhög Nord;
ty Brage välte klippan framför dalen:
för harpans klang blott återöppnas salen.

Upp, skalder, spejen då den dunkla vägen!
En lyra fordom hällens barm betvang.
Jag visar er hvar dalen är belägen,
der förr odödlighetens brunn uppsprang.
Gån fram till klippans dörrar och oss sägen,
om eder harpa haft den rätta klang!
Då skall, om gudars lefnad är förgången,
dock deras minne lefva än i sången.

Längtan.

Ser jag strömmen strida
rinna och ej bida
svalla, falla fort;
ser jag molnen vandra,
evigt sig förandra,
fly till fjärran ort;
hör jag vinden susa,
genom skogen brusa,
suckar jag som han:
"skyar, vågor, vindar,
sen I under lindar
den som har min tro;
ifrån mig, som ängslad,
fästad, tröstad, fängslad,
fåfängt söker ro,
helsen henne! Klagen!
Se'n er kosa dragen,
skynden fritt ert lopp!
Spriden er, förrinnen,
hasten och försvinnen
som min ungdoms hopp!"

Reseda.

Blomster i de svala lunder,
der du dväljes obekant,
dig jag sjunger, dolda under,
främling från ett bättre land!

Solens stråle icke stänkte
med sin purpur dina blad:
ibland gräsen du dig sänkte,
steg ej främst bland blommornas rad.

Fast du ej af ljuset smekas,
bor en helig eld i dig;
och din själ, som uttryck nekas,
blommar stilla inom dig.

Lefva, ack, det är att lida!
Ljuft du andas ut din bön.
Gläd dig, blomma! Glädje sprida,
bättre är än vara skön.

Minnestal öfver Esaias Tegnér.

Uppläst vid en minnesfest öfver skalden, som firades af Literatursällskapet i Stockholm den 15 December 1846.

Det är ett älskadt, ett dyrbart och ärofullt minne, som samlat oss på denna stund. Mig ligger detta minne i synnerhet nära. Den bortgångne var min ungdomsvän. Han kallar min tanke till tiden af min egen ungdom tillbaka. Ibland dennas käraste minnen är min första bekantskap med Tegnér. Jag önskade kunna skildra detta första intryck så som det sedermera af en mångårig vänskap besannades. Det må vara ett bidrag till den store skaldens karakteristik. Jag skall försöka att återkalla ett gladt ungdomsminne, fast den blick, som uppsöker det, skymmes af en gammal mans tårar.

Det var en vacker September-morgon år 1804 på Uddeholm i Vermland, då jag och flera unga jämnåriga voro uppe med

solen för att deltaga i ett jagtparti. Jag har väl inga ärofulla minnen att återkalla vid sådana tillfällen. I anseende till min vårdslöshet i handterandet af geväret och åtskilliga bomskott, farligare för kamraterna än för villebrådet, hade jag redan tidigt med nesa blifvit drifven ur skogen. Denna gången fick jag likväl vara med, ehuru utan bössa, och räknad för en ibland samhällets tärande medlemmar. Emellertid är denna morgon ibland mina gladaste minnen, en solblick, som ännu hänger qvar i mitt bröst, lik den denna morgon på gräs och löf och i spindelväfvarne tindrande daggdroppen. I sjelfva verket, hvad kan vara mer lifvande är ett jagtparti på en vacker höstmorgon!

Uddeholm ligger vid en af skogshöjder bekransad sjö, ibland hvilka man i blånande fjerran äfven ser dem, som begränsa den här ej aflägsna Klar-elfvens lopp. En af löfskog skuggad å, som högre upp drifver ett stort jernbruk, utgjuter sig nära invid gården. Vi rodde ett stycke uppföre ån, öfver hvilken den glesa dimman småningom höjde sig, under det solstrålarne refvo stora hål i det öfver oss sväfvande dimmiga floret, hvarigenom himmelens djupa blå här och der redan framblickade. Ko-skällornas klang, vallflickornas jodel dränktes snart i hundskall, jagtrop och skratt. Vi förlorade oss i skogen. Jag klättrade i kapp med getterna i bergen och har allt sedan haft en synnerlig kärlek för detta vackra, djerfva djur med sina kloka, lifliga ögon.

Det lönar sig att gå omkring i Vermlands skogar, så skiftande i utsigter med sina vatten och berg. Stora vattendrag emellan skogshöjder dela hela landet i vidsträckta dalsträckningar från norr till söder. Det är karakteren af både landets vestra och mellersta del, i hvilken sistnämda *Elfdalen*, som utmärkes af Klar-elfvens lopp, äfven deraf har namnet. Jag är uppfödd på dess stränder; man skall derför förlåta mig om jag älskar den. Hvilket lif ger ej en stor flod åt ett landskap! Redan att den kommer långt ifrån, ger den ett eget intresse. Jernbåtar, timmerflottor komma ifrån stora afstånd och föra äfven tanken fjerran bort. Äfven den enslige fiskaren vid stranden ger intet intryck af ensamhet. Man tycker sig vara i stora verlden äfven midt i ödemarken. Och hvad är slutligen skönare än utloppet af en stor flod, som med sig förer den menskliga flitens alster! Hvad talar han ej om! Hvilka minnen lifvar han ej! Det är som om alla tankar finge vind i seglen. Jag har känt det vid hvarje återseende af min fädernebygd.

Om jagten har jag ej stort att förmäla. Den gick sin gång mig förutan, tills frukosten samlade oss i en vacker skogsbacke, och en kort hvila gaf nya krafter. Jag föreslog då en längre vandring öfver de skogar, som skilja Uddeholmsverken från Rämens bruk, beläget på gränsen emellan Vermland och Dalarne. Tvänne fogelskyttar läto förmå sig att med mig taga denna väg.

Vi gingo åt öster. Det öfriga jagtsällskapet förlorade sig snart åt ett annat håll. Vår väg var för lång att tillryggaläggas på en dag. Vi tillbragte natten i en hölada på skogen och fortsatte vår vandring, väckta af en ny, den herrligaste morgon.

Det östra Vermland — den egentliga Vermlands bergslag — är till sitt skaplynne skiljaktigt från landets vestra och mellersta del. Det är det senast odlade, emedan det genom sin mångfaldigt brutna belägenhet satt de mesta svårigheterna emot menskig odling och gemenskap. Också är det endast jernet, som genom dessa berg och dalar kunnat bryta bygd. De långa, genom allt mer sig öppnande höjder fortsatta dalsträckningar, som bilda bäddar för de stora strömmar, som eljest öfver allt dela landet från norr till söder, återfinnas ej här; deremot stöter man öfver allt på grupper af större och mindre sjöar, förbundna genom åar eller sund, hvar och en med sitt omgifvnnde bålverk af skogkransade berg. Det hela är liksom en uppe i bergen inkastad skärgård. I en dal mellan sådana vatten visade sig om aftonen för oss det trefliga Rämen med sina höga lummiga träd, som skugga gården, omgifven af lundar (grönskan har i bergslagen en egen lifighet), och med gärden, der grönrågen prålade i all sin för ögat så välgörande prakt; längre bort sågos verkstäder af alla slag, uppfylda af en idog menniskoskara; i sjelfva gården huset fullt af barn, och en glad ungdom svärmande kring alla backar.

Det är lyckligt att ha lefvat sin ungdom i ett land med friska, ännu oblekande minnen, — i ett nytt land, der odlingens steg dag för dag ses och höras. Man tager derpå med sig ett förlag af ungdom genom lifvet, som, rikt på hopp, äfven riktar ålderdomens blick framåt. — Redan länge hade vi fröjdat oss åt de bebådande tecknen, som utmärkte att vi ur skogen nalkades till bebygda orter. Slagans ljud från det ensliga torpet, yxans från svedjefallet eller milan, qvarnar i bäckarne, sågverk vid vattenfallen: allt hänvisade på att vi åter nalkades menniskors boningar. Hvad vi slutligen sågo framför oss var i sjelfva verket också ett nybygge, som knappt hade två generationers anor; och den vördige, hvithårade patriark, hvars husbondeblick här kärleksfullt vakade öfver sin faders och sitt eget verk, och som på mellanstunderna läste Tacitus, kunde sjelf väl minnas den tid, då på så månget ställe plogen här först sattes till fåran och borret trängde ner till jernmalmens ådror.

Jag behöfver ej säga, att vi voro välkomna. Jag har ännu lefvat i den tid af patriarkaliska seder, då i denna landsort alla, i synnerhet bergsmansfamiljer, räknade sig för *en* slägt, då alla ungersvenner kallade äldre personer för farbröder och fastrar, och på vackra kusiner var ingen ända. Ett hederligt brukspatronshus för 40 till 50 år tillbaka skulle lemna ämnen nog för

en underhållande skildring, om jag ej fruktade att trötta mina åhörares uppmärksamhet. Det vore ett ämne för en idyll af egen art, ehuru af den bastanta sorten, särdeles hvad välfägnaden angick. Men också var man i rörelse från morgon till qväll i fria luften. Ett utmärkande drag hos denna tids ungdom var dess stora lust och kärlek för kroppsöfningar, som öfver allt kanske äro behöfliga afledningar för en samlad, allt för yster ungdomslifliglighet. Denna lust delades af båda könen och inskränktes ingalunda endast till dansen. Våra damers drifhus- och kammarlif var för denna tidens Vermlands-flickor okändt. De deltogo i husets både nöjen och arbeten, som vexlade med årstiderna. Att bära aftonvard till det på åker och äng sysslande folket var en högtid för husets döttrar, och de försmådde ej att svänga om i polskan, om också kavaljeren vid uppbjudningen förläget strök håret bakom örat. I enkeleken pröfvade mer än en sylfidisk gestalt sin snabbhet, och ungdomens anskri under kälkåkning utför långa backar skallade om vintern vidt omkring nejden.

Midt i detta ystra lif gick ensam en tyst främling. Man kunde kalla honom den *frånvarande* gästen ibland de många närvarande. Han var smärt och spenslig, med ljust, lockigt hår och blåa, särdeles klara ögon. Men dessa ögon tycktes ej se någon framför sig, och deras egare vankade omkring liksom i en half dröm. Blott om hans uppmärksamhet väcktes på något, strålade dessa ögon med ett eget skalkaktigt ljus, vanligen åtföljdt af ett blixtrande infall och ett godmodigt småleende. Det var *Esaias Tegnér*, då förlofvad med *Anna Myhrman*, yngsta dottern på Rämen. Jag kom nu i håg, att jag sett honom en gång förr. Han kom då till min fars hus, sittande bakpå kronofogden Brantings schäs, och berömdes af den fryntlige gubben såsom en särdeles ferm räknare. Han lemnade knappt sitt rum under hela vistelsen hos oss. Då jag en gång kom i hans kammare, der han ej var tillstädes, men hade lemnat den bok uppslagen, i hvilken han oftast läste, tittade jag i den. Det var *Iliaden*.

Ingen synnerlig bekantskap oss emellan syntes just heller vilja blifva frukten af närvarande möte. Han tog föga del så väl i välfägnaden som i de stojande nöjena. Hans tider voro ej husets tider, hvilka voro myoket bestämda. Man saknade honom vid kaffe-, vid frukost-, ofta nog vid middagsbordet. Hans vägar tycktes ej vara andra menniskors barns.

Efter ett par dagar skulle vi bryta upp. Mina fågeljägare läto öfvertala sig att blifva qvar. Jag beredde mig således att företaga hemvandringen ensam, då jag i bruksgatan vid bortgåendet träffade min drömmare, som först studsade vid mötet och derpå vände om samt följde mig. Huru vi kommo till tals med hvarandra, minnes jag ej, men väl att vi snart befunno oss i den

häftigaste disput. Det gick så då, som alltid sedermera. Vi ha aldrig samtalat utan att disputera, och då vi aldrig kommit öfverens, torde deraf den slutsatsen också dragas, att vi i sjelfva verket aldrig förstått hvarandra. Jag vet ej hur det i detta afseende förhöll sig med Tegnér. Jag trodde mig åtminstone förstå honom.

Jag erfor snart, att man med honom icke kunde föra något ordentligt resonnement. Han vek af och undan, och återkom ständigt; och man visste lika litet gången af hans tankar som solstrålens väg genom löfven. Ty allt, hvad han sade, blänkte. Egentligen upprepade han detsamma, fast med andra ord. Likväl kunde man med skäl om honom säga, att han var evigt samme, evigt ny. Det var ett stjernfall af bländande hugskott, infall på infall, ett verkligt fyrverkeri i skogens dunkelhet. Så kunde man väl lära känna *honom*, men kom ej längre i *saken*.. Jag kom helt varm från mina första filosofiska studier, visserligen med mer aning af än insigt i det tingens inre sammanhang, som alltid mer än något annat intresserat mig. Jag vill ej säga, att detta sammanhang ej existerade för Tegnér. Det låg i hans känsla, men outveckladt, och han tillät ingen stråle af sitt snille att falla på det dunkel, hvari det låg begrafvet. Allt sådant fördömde han opåsedt såsom tyskeri och gräl. Vid hvarje försök till en ordentlig slutledning vände han sig åt sidan för att äta lingon bredvid vägen, eller att se efter en fågel, eller att beskåda en skuttande ekorre.

Vi följdes hela den dagen. Vi lågo tillsammans under föga sömn den följande natten på Liljendal, en god mil från Rämen. Mitt minne begynner blekna, och jag vet ej, om jag kan åter uppkalla Tegnérs ande, så liflig som han nu framstod för min själ och i många år har följt mig.

Han föreföll mig såsom ett naturväsende, såsom en grann fågel, såsom en genius med glänsande vingar. Jag har ej känt någon, om hvilken man med mer skäl kunnat säga, att han var en *ögonblickets* varelse. Han var ögonblickets genius. Ingen har så fångat det som han; dess finaste färgdoft, dess flyktigaste glans fästade han ögonblickligt i en bild, som fick diamantens ljus och färgskiftning. Deraf det friska, det evigt nya i hans skapelser. Egentligen är ock hans poesi ljusets, ögats, — mer målande än musikalisk. Med all den fullkomlighet i ton och rytm, hvaraf han är så mäktig, är likväl färghållningen i hans dikter det mest beundransvärda, och i denna åter ej så mycket sjelfva färgerna som det medium, hvarigenom de synas, som sammansmälter dem, och som sjelft ses utan att synas. En större mästare i det *poetiska luftperspektivet* har väl aldrig funnits.

Denna poetiska luft behöfde ett *fjärran* för att framträda, och med den lyckligaste instinkt fann Frithiofs sångare detta i

den *nordiska fornåldern*, som åter hade begynt upplifvas i nationens minne. Man känner skådespelet af den nordiska aftonrodnan öfver vidt blånande vatten, skog och berg. Redan i den poetiska målningen af sin *Hembygd* hade Tegnérs genius öfver dess himmel stänkt sitt guld. Men det fordrades ett fjerran ej blott i *rum*, utan i *tid*, ett fjerran äfven i *seder*, *tänkesätt*, *bedrifter* och *minnen*, för att hans pensel skulle kunna öfva hela sin trollkraft. Så uppstodo de odödliga *Frithiofs-sångerna*. Taflan försätter oss här midt ibland Noriges djerfva natur. Ifrån fjellforsens brusande och hafsvågens sorl i den klippiga fjärden; ifrån isblinkens eld på fjellets topp till björkarnes och blommornas vällukt och grönska i dalen; ifrån kämpaborgens krigiska buller till friden i det låga tjället; ifrån vapnens klang till herdeklockans ljud; ifrån hjeltesångens kraft till kärleksvisans ömhet, saknas här intet drag, intet intryck, som ej skalden uppfattar, sammansmälter, förskönar. Och ej mindre är hans styrka i framställningen af menskliga handlingar och lidelser. Ty i denna natur lefver ett slägte af männer, hjeltelikt, äfventyrslustigt, tumlande om i djerf bedrift till sjös och till lands, lidelsefullt, häftigt, lefnadsfriskt, dödsföraktande, — lefver ett slägte af qvinnor, blandande hos sig i sinne och gestalt alla de qvinliga behagens trollmakt, ifrån valkyrians strids- och dödslust till kärlekens sköna mod hos den blyga jungfrun. I hvilken underbar närvaro lefver ej denna fornverld upp under skaldens pensel! Ser man närmare till, så ligger hans egentliga styrka i *kontrasten*, i sammansmältningen af de mest motsatta effekter till ett skönt och underbart helt. Det är det från ögonblicket likasom undansnattade lifvet i dessa forntida gestalter, stundens friskaste färg på en länge sedan förgången verld, liksom ungdomens blomstrande rodnad på förgängelsens egen kind, som i allt detta rörer, förvånar och hänför, såsom såge man för sig verkligheten af det omöjliga i upplösningen af en skön gåta. Det är dermed som Tegnérs snille förtjusat, det är dermed som hans namn och glansen af hans dikter gått öfver verlden.

Vi ha härmed karaktiserat så väl den store skalden som — ty värr och emot vår vilja — äfven den vanmäktiga hopen af hans efterhärmare: ej blott *Tegnér*, utan äfven *Tegnériserandet*. Det senare har man efter honom till fyllest försport i vår literatur, med samma verkan som i försöket att tända på en sur rishög, då knalleffekterna stanna vid mycket sprakande, hvilket i stället för eld föder af sig rök med åtföljande ögonsveda. Tegnér är ett vådligt exempel att följa. Han har sjelf både börjat och slutat sin skaldeskola, är ensam i sitt slag och lärer det förblifva.

Ett fattades honom. Det *närvarande* var hans lif och lust. Han saknade det slutligen i sin första friskhet eller kände ej igen det, och sjönk dermed sjelf tillbaka i det *förflutna*. — *För-*

yngringsprocessen i historien var honom förborgad. Han hade intet öga derför, utan lefde på motsatsen emellan det *nya* och det *gamla*, hvarvid, i den mån han sjelf åldrades, det senare tycktes få öfverhanden. Likväl är det denna föryngring af det gamla, som egentligen utgör existensens väsende. Men en blick för hvad som *verkligen* är och finnes till är i allmänhet sällsyntare än man föreställer sig.

"Allt ytterligt är ställdt på gränsen af ett fel:
ju högre bergets topp, ju brantare derunder",

har en lika vis som stor skald sjungit. Höjden ha vi sett i Tegnér. Djupet har ej heller hans närmare, utan han sjelf visat oss. Han var en djup natur. All ljusets strål- och färgprakt härledde de gamle ur den uråldriga nattens sköte. Att det fanns också en natt i denna glada, ljusa själ torde få hafva anat. Likväl var också der ett mörker på djupet, ehuru äfven der en himmelsk gudaflägt sväfvade öfver vattnet. Ingen har närmare kunnat känna Tegnér, utan att hos honom förmärka dessa skiftningar af ljus och mörker, som kommo och gingo öfver honom utan all märkbar yttre orsak, — emedan orsaken låg inom honom sjelf. Vi ha sagt, att *kontrasten* var hans poesis största konst och medel. Hvarför? Emedan han *sjelf* var denna kontrast. *Derföre* har han deri äfven uttalat sitt väsende, ehuru han höljde djupet af sitt innersta med att deröfver kasta en hel vår af blommor. I sig sjelf och i grunden var hans verldsåsigt mörk, dunkel, ja tragiskt dyster. En djupare känsla af förgängelsens makt har aldrig någon burit inom sig än denne till utseendet så glädtige ögonblickets son. Denna motsats tärde sig allt mer fram hos honom med aftagande ungdomskraft; ty han *kunde* endast vara *ung*. Den kom allt mera i dagen med förändrade yttre omständigheter, hvilka fordrade, att han ej mera skulle fullt vara sig *sjelf*. Och han kunde likväl intet *annat* vara; ty han var den grundärligaste själ och kunde aldrig lära sig förställningen och skrymteriet ens till deras första nödiga element. Så har han i strid med sig sjelf och sin ställning både förblifvit sig sjelf och slutligen förlorat sig sjelf. Ty den inre hos honom arbetande kontrasten har slutligen sönderbrutit hans väsende, och denna herrliga stjernas ljus skulle släckas i dimman af en genom honom sjelf med ryslig aning profeterad inre förvirring.

De blommor, som Nordens vår snart framlockar på hans graf, skola blifva hans mest rörande minnesvård. De sträcka sina tårfylda kalkar mot ljuset, liksom han på dödsbädden *utsträckte sina händer upp till Guds berg och hus*, der ljus är och evig klarhet. Och finnes bland dessa blommor på grafven en blå *förgätmigej*, så hviskar den sitt rörande valspråk ur hans eget och ur Nordens hjerta.

Berättelse om Götiska förbundets stiftelse och verksamhet.

(1845.)

I slutet af 1810 funno sig i Stockholm flere unga män tillsammans, som närmare slöto sig till hvarandra för att fortsätta det umgänge, som redan tidigt förbundit dem. Med undantag af tvänne, voro de från samma hembygd, Vermland. De flesta voro barndomsvänner, alla sedermera i Upsala akademikamrater, nu i hufvudstaden unga arbetare på den civila eller militära tjenstebanan. Äfven jag, år 1809 anställd såsom e. o. kanslist i kongl. riksarkivet, men följande året nämd till docent i Upsala, befann mig, efter återkomsten från en resa till England, i denna krets af vänner. Med mig och min bror voro vi tolf, af hvilka hälften numera är af döden skördad. Huru ibland oss förslaget, att kalla oss ett *Götiskt förbund*, våra sammankomster *stämmor*, och i dessa utmärka oss med *götiska namn*, först uppkom, erinrar jag mig ej. Hvad jag minnes är, att det från början var ett skämt och troligen ej blifvit annat, hade ej en af vännerna påtryckt uppfinningen en annan stämpel.

Denne var dåvarande kanslisten i ecclesiastik-expeditionen *Jakob Adlerbeth*. Af en högst bestämd karakter, som yttrade sig i det största som det minsta, gaf han denna bestämdhet åt alla sina företag, ibland hvilka man äfven kunde räkna hans tidsfördrif och nöjen. Ty han bedref allt med en viss grundlighet och stannade i intet på halfva vägen. Dermed förenade han det varmaste, redligaste hjerta och en trofasthet utan gräns, som gjorde honom dyrbar och ännu gör honom oförglömmelig för sina vänner. Att i vänskapen upplifva det gamla nordiska fostbrödralaget, dertill var han framför alla kallad och värdig. Han tog saken ganska allvarsamt och fann öfverensstämmelse, då han framstälde den såsom en *moralisk-patriotisk* tanke. Man kan anse honom såsom Götiska förbundets egentliga upphofsman. Han författade inledningen och uttalade grundsatserna till de stadgar, som uppgjordes och antogos. Götiska förbundets första stämma hölls under honom såsom ordförande den 11 Februari 1811, då han äfven valdes till vårdare af förbundets skrifter och handlingar. Under förbundets utvidgning och snart framträdande verksamhet förblef han i detsamma den egentligen personliga principen. Efter afslutandet af hans allvarliga föredrag vid våra stämmor voro samtal, sång och ett gladt dryckeslag, der mjödet på förfädrens vis tömdes ur horn, våra tidsfördrif. "Göterna fordomdags drucko

ur horn" var en älsklingsvisa. Jag diktade en egen *invignings-sång*, som förbundet förbehöll för sig. Huru många af de götiska sånger, som sedan utgingo bland allmänheten, uppstämdes ej först i dessa glada, vänskapliga lag! Vi hade ibland oss goda sångare; i synnerhet en förträfflig röst, tolk af ett lika förträffligt hjerta. Så, som jag hörde förbundsbrodern *Johannes Dillner* sjunga Idunas första sånger, skall jag ej höra dem mer.

I tolf år var förbundets verksamhet i mer än en riktning liflig. Derefter begynte den mattas och upphörde småningom. Omständigheter, deltagare, intressen hade förändrat sig. Endast Jakob Adlerbeth var ännu densamme som år 1811 och ville ej erkänna någon förändring. Han pålyste sina götiska stämmor, visserligen ej så ofta som förr, men regelmässigt. Han fortfor att behandla de gamla formerna med lika högtidligt allvar. De mer än en gång gjorda framställningarna att upplösa förbundet, sedan det mest blott till namnet fanns qvar, gingo honom mycket till hjertat. "Förbundet upphör ej, men det hvilar", sade han mig slutligen, efter en för detta ämne, såsom han tillstod, tillbragt sömnlös natt. Det var det beslut, hvartill han ändtligen såg sig nödsakad att komma. I förbundets 22:dra år instälde det helt och hållet sina sammankomster, "intill dess förändrade omständigheter påkallade dess förnyade verksamhet", hvilka omständigheter skriftvårdaren förbehöll sig att få pröfva. Dess handlingar, dess tillhörigheter fortforo att vårdas med lika noggrannhet. Sjelf tycktes Adlerbeth med Götiska förbundet draga sig ur verlden. Hans lif blef allt mera ensligt, men omfattade med lika ståndaktighet de föremål, åt hvilka han egnat sin ungdoms kärlek. Han hade öfverlefvat Götiska förbundets *verksamhet*; till *namnet* kunde det ej öfverlefva honom. Den 2 September 1844 bortryncktes af döden en af de redligaste menniskor jag känt, lika utmärkt genom sina egenskaper som genom sina egenheter. Götiska förbundet har upplöst sig öfver hans graf och förordnat om sin qvarlåtenskap.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Götiska förbundet var ett frö, hvaraf blef mer än dess stiftare förestälde sig. Fröet föll i en tacksam jord. I denna förening, som hvarken var eller ville vara något ordenssällskap, var ingenting annat bestämdt än den *fosterländska* riktningen. Men denna hade i allmänhet blifvit nylifvad af flera orsaker. Fäderneslandet hade nyss stått på branten af undergång och hade i detta ögonblick blifvit dyrbarare för alla sina söner. Dess öde var ännu oafgjordt, dess räddning tvifvelaktig. Det sökte ett stöd äfven i sina minnen, och svenska hjertan voro stämda mer än förr att lyssna äfven till de halft förglömda äldsta, som talade om nordisk kraft och ära.

Under sådana inflytelser skref jag i Stockholm vintern och våren 1811 sångerna: *Den siste kämpen, Vikingen, Den siste skalden.* Jag satte dem äfven i musik. Endast melodien till Vikingen har blifvit bibehållen. Musiken till de bägge andra är förkommen, till föga skada, då denna uppgift öfversteg mina krafter. Dessa dikter författades i och för den nämda kretsen af vänner. De voro en öfverraskning för dem och nästan för mig sjelf; ty jag hade ditintills föga försökt mig på det poetiska fältet. Dessa försök följdes innan kort af *Odalbonden, Manhem* med flera andra. I förbundets stämma den 20 Maj 1811 föreslog jag utgifningen af en tidskrift till befordrande af förbundets ändamål. Den 31 påföljande uppläste jag en anmälan till en sådan. Första häftet af *Iduna, en skrift för den nordiska fornålderns älskare,* af mig ensamt författadt, utkom genom förbundets försorg under loppet af sommaren 1811, då jag befann mig hemma i min födelsebygd. Jag minnes ännu, huru jag en vacker afton gjorde mina föräldrar och syskon första gången bekanta med min nya värdighet såsom poet, med att uppläsa dessa skaldestycken under en stor alm i den till min faders gård gränsande skogshöjden.

Det tillhör ej mig att dröja vid verkan af detta försök, hvars flera upplagor vittnade om, att det slog an på allmänheten. Men äfven hvad som i sin början framstår mindre betydande blir det mer, om det hänvisar på ett sammanhang af fortsatta bemödanden. Derför inskränker jag mig till den anmärkning, att här vidrördes strängar på svenska lyran, som länge varit stumma, af *Ling* anslogos samtida med mig, om ej förr, och hvilkas ljud sedan *Tegnér* lät klinga öfver Europa.

Iduna, hvars *andra,* innan samma års slut utkomna häfte äfven till största delen var af mig författadt, fortfor sedan att med förenade krafter uppehållas, tills tidskriften år 1824 med det 10:de häftet upphörde. Den upptog jemte sin poetiska beståndsdel, för hvilken den hade flera skalder att tacka, äfven andra ämnen och utbredde sig småningom, ej utan frukt, öfver åtskilliga delar af den nordiska fornforskningens fält. Våra fornlemningars undersökning, vård och beskrifning låg förbundsbrodern *Rolf* (det var det namn, Adlerbeth i förbundet förde) synnerligen om hjertat. Hans egna uppsatser, om man undantager en om det gamla Bjarmaland, rörde mest detta ämne. Hans uppmuntran till arbeten deruti var ifrig, hans kostnad ospard; ty han bekostade af egna medel flera antiqvariska resor och undersökningar inom fäderneslandet. Förbundsbröderna *J. H. Schröder* och *Bruzelius,* senare *Wallman* och *Liljegren,* voro i synnerhet hans medarbetare på detta fält. Den vård, regeringen begynte taga om våra forntida minnesmärken, var en stor anledning till fägnad, och han anmärker i en af sina årsberättelser till förbun-

det, att detta ej skett utan förbundsbröders medverkan. Det nya deltagande, förbundet väckt för nordisk fornkunskap, gladde mången undangömd forskare. Så blef en enslig lärd skolmästare på Ulriksdal vår förbundsbroder, och vi besökte honom, då hans sjuklighet nekade honom att infinna sig i våra sammankomster. Han dog innan kort och öfverlemnade till förbundet, mot en ganska billig lösen, sin icke obetydliga samling af böcker, handskrifter, mynt och kopparstick. Förbundet uppsatte en enkel bautasten å hans graf på Solna kyrkogård, med inskrift: *"C. W. Tholander, död den 15 nov. 1815. Hans vänner reste stenen"*. Bidrag af honom finnas i Idunas 4:de och 5:te häfte. I allmänhet blef förbundet en föreningspunkt för flera förut spridda bemödanden. Samlare af fornsaker, traditioner, permbref, historiska dokument trädde med oss i förbindelse. Förbundsbrodern *Rääf i Småland* var genom sina betydande samlingar och sina allvarliga studier verksam för våra ändamål. Mycket af hvad för dessa sedan skedde i offentlig väg blef genom förbundet först föremål för allmännare uppmärksamhet och deltagande.

Iduna är den hufvudsakliga urkunden af Götiska förbundets verksamhet. Men till den sluta sig äfven andra verksamhetsyttringar, som, om de ej omedelbarligen ifrån förbundet sjelft, dock mer och mindre från dess medlemmar utgingo, men det trädde i nära sammanhang, rörde sig på samma grund och syftade till ett gemensamt mål. Ingenting visar bättre, att det var tidens egen riktning, som i fäderneslandet uppbar alla dessa bemödanden.

Med *tredje* häftet begynte Tegnérs bidrag till Iduna, hvilken han sedan fortfor att pryda med de skönaste blommor. Huru många af hans här först ljudande sånger blefvo ej nationens egendom och lefva än på allas läppar! Frithiofssagans harpa klingade här först. Dess särskildt i Iduna meddelade sånger voro de äpplen, genom hvilka gudinnan ännu bevisade sin förmåga att odödliggöra.

En poetisk kallelse af annan art lät först höra sig i detta häfte. Förbundsbrodern *Afzelius* var då lärare vid frimurarebarnhuset, der min bror *Karl Fredrik Geijer*, en af de ibland oss så kallade *Stamgöterna* och tillika förbundets skattmästare, bodde, och der förbundets stämmor länge höllos. Har hade varit den förste. som ökade tolftalet af bröderna. Han begynte ibland oss blifva verksam med tredje häftet af Iduna, der han framträdde med romansen *Necken*, diktad till den herrliga folkmelodien *Neckens polska,* hvilken äfven såsom musikbilaga till detta häfte utgafs. Sällan har man hört ett innerligare och ljufligare sammanhang mellan ord och musik, än i denna sköna dikt. Det var också en ny ton lockad ur den svenska lyran, eller rättare det var den gamle *strömkarlens* toner, som väcktes ibland ett yngre slägte. Det var den *svenska folkvisans* ton, som åter

var träffad och upplefde. Den, som först anslog den till det bildade och förbildade slägtets förvåning, var en man, från barndomen med densamma förtrogen och som var i besittning af stora samlingar i detta afseende, hvilka han plockat från folkets läppar. Han föreslog mig, ehuru jag i början ej var synnerligen gynsamt stämd för honom och hans bemödanden, att vi bägge gemensamt skulle utgifva en samling af gamla svenska folkvisor. Jag lockades af de gamla herrliga melodierna, af hvilka han äfven samlat ett stort antal, och kom derigenom in i ämnet. Jag skref inledningen till *Svenska folkvisor från forntiden, samlade och utgifna af E. G. Geijer och A. A. Afzelius,* af hvilka 1:sta delen utkom 1814 och 2:dra och 3:dje 1816 och 1817; ett arbete, hvarpå mitt namn mycket oförtjent står främst; ty ehuru jag, eller rättare min fästmö, meddelade några bidrag af Vermlands-visor, och jag genom min vänskap med kapellmästaren Hæffner af honom fick melodierna redigerade samt skref en i tredje delen införd afhandling om *Omqvädet,* var arbetet i sjelfva verket Afzelii. Dermed begynte vår *medeltids* poetiska skatter att aftäckas: ett bemödande, som sedermera blifvit fortsatt af Afzelius sjelf, af *Atterbom,* af *A. I. Arwidsson,* af *Wieselgren,* och senast af *Cavallius, Stephens* och andra, samt lemnat rika frukter.

Ännu en annan riktning blef ifrån 3:dje häftet af Iduna märkelig och fruktbärande. Vi voro entusiasmerade öfver den nordiska fornålderns sånger och sagor; och vi kände dem i sjelfva verket ganska litet. En kort framställning af nordiska mytologien hade jag försökt i 1:sta häftet af Iduna i en recension af Adlerbeths från danskan öfversatta *Edda eller Skandinavernas hedniska gudalära;* men denna mytologis urkunder kände vi endast genom Göransson och Resenius. År 1812 kom den unge, men redan då rättvist berömde danske språkforskaren *Rask* till Stockholm och lefde der en längre tid i Afzelii hus. Deras vänskap bar frukt i en kedja af arbeten, som i kännedomen af den hittills hos oss mera åberopade än kända gamla isländska literaturen gjorde epok. Med Rasks biträde meddelade Afzelius i tredje Iduna-häftet efter en handskrift den isländska texten af den djupsinnigaste bland den gamla Nordens mytiska sånger, *Völuspá,* och bifogade en svensk öfversättning. Derefter utgaf Rask i Stockholm sina bekanta upplagor af den *äldre* och *yngre Edda* samt *Skálda;* hvilka alla Afzelius genom öfversättningar gjorde äfven för mängden af läsare tillgängliga. Det var ett stort och vigtigt steg, en obestridligen stor förtjenst. Sålunda blefvo den *nordiska gudasagans* poetiska skatter äfven afslöjade. Snorre Sturlesons nordiska *Konunga-sagor* hade redan förut, af oss oafhängigt, genom patriotiske mäns åtgärd börjat att i text och öfversättning allmängöras. I Lings stora poetiska arbeten, i hans sinnrika framställningar och förklaringar af vår mytologi, framstod

en verldsåskådning, i hvilken den nordiska forntiden syntes på ett eget sätt åter upplefva.

Det är omöjligt att, äfven i den kortaste behandling, sysselsätta sig med närvarande ämne, utan att mer än en gång stöta på denne märklige man, som sjelf var ett Götiskt förbund i sammandrag och derför ej heller på bästa sätt sämdes med det andra. Bäst sympatiserade han utan tvifvel med Adlerbeth. De hade en stor väsendtlig likhet. Bägge utmärktes genom en stor bestämdhet och ihärdighet i karakteren. I alla andra afseenden voro de högst olika och kommo kanske just derför så väl öfverens. Adlerbeth hade ej en gnista af inbillningskraft, men stor respekt för den, om den betedde sig rätt fosterländskt. Hos Ling var inbillningskraften en vulkan, men den ville endast kasta sina lågor ibland isar. *Nordens* natur var det fält, inom hvilket han strängt höll den bunden. Den fick ej förirra sig åt de väderstreck på den poetiska kompassen, der Lings hand hade varnande tecknat: *söder* och *veklighet* Sjelf kunde han till kropp och själ väl gälla för en den nordiska kraftens representant. Han var till profession en fäktmästare, till hjerta och inbillningskraft en skald, till förstånd och hufvud en skarp och uppfinningsrik slutare, om ordet mig tillåtes, och hade den klaraste, mest träffande blick på både saker och personer, men allt inom vissa *gränsor*. Begränsningen var hans eget *jag*, med hvilket han i sina dagar haft nog att göra, och som skaffade andra äfven tillräckligt att göra. Ödet hade varit hårdhändt emot honom och tillhuggit honom i råa former, hvilka han aldrig kunde öfvervinna. Han var en *sjelflärling*, och att i kampen mellan honom och hans öde *sjelfvet* stod segrande fram, var på en gång kanske hans största förtjenst och fel. Han kom till Stockholm för att ombilda svenska nationen genom gymnastik och fosterländsk skaldekonst. Adlerbeth hade med honom trädt i förbindelse och beredt, såsom jag tror, sjelfva denna flyttning. Vi besökte honom gemensamt mången gång under den närmast följande tiden, då han med sin första hustru ännu bebodde ett par små rum i Bergstralska huset. Ingen menniska har från början på mig öfvat på en gång en så fängslande och en så tillbakastötande inflytelse, som Ling. En fortsatt bekantskap förde oss närmare till hvarandra. Man kunde ej lära känna honom, utan att älska honom. Det mildaste, blödigaste hjerta bodde i sjelfva verket under den råa ytan. Vi drogo slutligen väl öfverens, dock först sedan det kommit derhän, att, liksom genom en tyst öfverenskommelse, våra oförenliga meningar blifvit lemnade på ett neutralt gebit emellan oss, på båda sidor om hvilket vi räckte hvarandra handen. Det höll hårdt med erkännande af denna först beväpnade, sedan vänskapliga neutralitet, och vi voro en gång på god väg, såsom jag snart skall berätta, att blifva fiender.

Ling, som ej utan Adlerbeths och flera götiska vänners trogna medverkan slutligen fick sitt gymnastiska institut i hufvudstaden inrättadt, hade emellertid med öppna armar blifvit emottagen i Götiska förbundet, men var likväl ingen flitig besökare af våra stämmor. Jag kommer i håg, att han var närvarande, då en vår nykallade ledamot, öfverintendenten *Per Tham*, i förbundet högtidligen emottogs. Den gamle, vördade antiqvariske mæcenaten lät oss genast förstå, huru det egentligen förhöll sig med rikets antiqviteter, hvilkas förnämsta minnesmärken skulle befinnas vid och omkring hans eget gods Dagsnäs i Vestergötland. Det tycktes som till och med sjelfva asken Ygdrasil der skulle hafva stått. Nu räckte ej Lings tålamod längre till. ”Den står väl i helvete heller!” utropade han och gick ur salen. — Snart bröt likväl Ling med Götiska förbundet; och anledningen gaf jag emot min vilja. Med den stora omfattning, som han i allt gaf åt sina sträfvanden, ville han äfven uppstå såsom reformator af den bildande konsten i fäderneslandet. Det sammanhängde med hans gymnastiska ideer och hans stora kännedom af menniskokroppen i alla dess lägen och ställningar. En af hans älsklingstankar var en ny, på naturen grundad konst, med ämnen hemtade ur nordiska mytologien, och såsom hans egen poesi nordisk och fosterländsk. Man kunde ej i detta, såsom knappast i något ämne, höra honom utan att hänföras af hans eld och beundra hans skarpsinnighet. Han umgicks med artister. Han gjorde proselyter. En ny bana började utstakas för konsten, och ett och annat försök på densamma skedde. Jag hade sjelf emottagit ett ganska smickrande prof deraf. Efter att någon tid hafva hållit offentliga föreläsningar i Upsala öfver Skandinaviens gamla historia, emottog jag af mina der studerande landsmän en hedersskänk, ett götiskt dryckeshorn, prydt i drifvet silfver med lika sinnrika som skönt utförda framställningar ur de nordiska myterna, efter min vän *Fogelbergs* ritningar. Jag var högst tacksam, men trodde mig likväl på denna nya bana böra äfven fästa uppmärksamheten på en afväg och framstälde mina betänkligheter i några *Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst*, som infördes i Idunas 7:de häfte 1817. Jag ville varna för en allt för uteslutande nordiskhet i både skalde- och konstlära. Ling tog det såsom ett *crimen læsæ*[1] emot den *fosterländska konsten* och trädde ut ur Götiska förbundet till förbundsbrödernas stora bestörtning. I sitt afsägelsebref åberopade han sina göromål och sin helsa. Till någon, som frågade honom om egentliga orsaken, skall han hafva svarat: ”skulle min herre t. ex. vilja förblifva medlem af en kristlig församling, om någon der uppstode och med allmänt bifall förnekade vår herre Kristus?” —

[1] cr. l. majestatis — majestätsbrott.

Jag träffade honom kort derefter hos Adlerbeth. Han sade hårda ord. Jag hade godt af min lyckliga förmåga att ej lätteligen blifva stött. Vi blefvo småningom åter vänner. Det var en af de flera erfarenheter jag haft, att, med verklig aktning och kärlek för en person, tillfälliga misstycken ej häfta eller tränga till själen.

Emellertid hade fältropet af nordiskhet, af fosterländskhet äfven inom konstens verld, väckt uppmärksamhet och deltagande. En schism begynte äfven här uppkomma, en protestantisk församling att bildas, som ville lösgöra sig från slentrian och auktoriteter. I Juni månad 1817 öfverlemnades till Götiska förbundet af en konstälskare, som ville vara okänd, en summa af 50 dukater, att till de svenska och norrska konstnärer, hvilkas arbeten voro utförda enligt nordiska mythen, utdelas såsom belöning eller uppmuntran, enligt vilkor, hvilka innefattades i en särskild anmälan, om hvars kungörande den okände gifvaren anmodade förbundet, som tillika borde välja en pröfningsnämnd att besluta öfver utdelningen. Kungörelsen skedde i allmänna tidningarna. Nämnden valdes och bestod af konstälskare och litteratörer så inom som utom förbundet, och den 26 Januari 1818 bestämdes för fullgörandet af det gifna uppdraget. Flere af våra utmärktaste hemmavarande konstnärer (*Byström*, vår förbundsbroder, var frånvarande) — den så djupt kännande och så samvetsgrant arbetande *Fogelberg*, som redan i sina modeller af Frey, Odin och Thor visat hvad en ren och lycklig uppfattning kunde skapa af dessa nya ämnen; den grundlige tecknaren och målaren *Sandberg*; den genialiske skildraren af nordisk natur, *Fahlcrantz* — intresserade sig lifligt för uppgiften. Tjugusju större och mindre konstalster i skulptur, målning och teckning inkommo till bedömande; deribland arbeten af Fogelberg, Sandberg och *J. von Breda*. De sistnämnde afsade sig allt anspråk på belöningar, hvilka tilldelades yngre konstnärer.

Den häraf föranledda schismen, som jag påpekat, blef ej heller för öfrigt utan sina synbara tecken. Fråga uppstod om en offentlig exposition af de nämnda konstalstren. Förbundet kom derigenom i kollision med de Fria konsternas akademi, som ensam hittills besörjt sådana expositioner, och denna akademis dåvarande præses hade i ett offentliggjordt tal utdömt de nya ämnena från konstens gebit, *"såsom råa och vidunderliga foster af de äldsta nordiska folkslagens inbillningskraft"*. Andra missnöjen inom akademien torde vid samma tid hafva kommit till utbrott. Nog af: utaf den tillämnade inskränkta Götiska expositionen blef en stor och allmännare i f. d. Kirsteinska huset, der hufvudstadens förnämsta artister förenade sig till en oakademisk exposition af sina arbeten, hvilken blef lika lysande som talrik och besökt. Envoyéen baron *Silfverhjelm*, som inträdt i Götiska förbundet och

kanske var stiftaren af de utdelade prisen, inbjöd å förbundets vägnar den kungliga familjen att hedra expositionen med dess besök, såsom äfven skedde. De kungliga personerna yttrade det nådigaste bifall, och H. M. konungen anbefalde de af Fogelberg modellerade nordiska gudabildernas utförande i marmor för sin egen höga räkning. Expositionen lemnade ett betydligt öfverskott, hvilket Götiska förbundet beslöt att använda till samma ändamål, och som till en stor del äfven dertill användes. — Den lifilghet, hvarmed flera af våra konstnärer beträdde den nya banan af en egendomlig nordisk konst, har ej kunnat blifva densamma som i dessa första dagar; men den har, såsom alla de likartade bemödanden, med hvilka den var samtidig, ej blifvit utan varaktiga frukter. Den, som sett Fogelbergs senare herrliga Odinsbild eller *Qvarnströms* nyss utförda Iduna, kan med egna ögon öfvertyga sig derom.

Vi ha kastat en blick på de olika riktningar, i hvilka den fosterländska väckelse röjde sig, till hvilken Götiska förbundet mer var ett tecken än en orsak. Man torde fråga, om den ej äfven hade någon politisk karakter. Visserligen. Vi voro alla först och främst ifriga patrioter. De af förbundsbröderna, som gingo i kriget, följdes i synnerhet af de hemmavarandes deltagande och erhöllo för tappra vapenbragder skriftliga uttryck af förbundets bifall och tacksamhet. Vår värderade förbundsbroder *Södermark* (i förbundet *Sigurdr)*, nu såsom konstnär så utmärkt, emottog ett sådant af förbundet under fälttåget i Norge. Att en fransysk prins kallades på trappan af Sveriges thron var väl, om jag skall döma till andra efter mig sjelf, för flera af oss ej synnerligen behagligt. Men *Carl Johans* bedrifter och stora egenskaper underkufvade äfven oss; och föreningen emellan Sverige och Norrige fylde oss med förtjusning. Jag skref öfver Carl Johans hemkomst poemet *Den 3 Juni 1814*, Tegnér sin *Nore*, bägge införda i Idunas 5:te häfte. Det blef mig i förbundets stämma uppdraget att uppläsa Tegnérs skaldestycke. Det rörde mig så, att jag ej kunde fullborda läsningen, utan brast i tårar. Sådana känslor voro vår politik. För våra riksdagar voro vi mera främmande. Likväl började en och annan förbundsbroder såsom *Hartmansdorff*, *Lagerhjelm*, *Carl Spens*, *Lefrén*, *Ludv. Heijenskóld* och *Stråle* äfven att i dem ingripa och följdes med lifligt deltagande. På 1823 års riksdag talades till och med om ett *götiskt parti*.

Och här slutar jag denna korta skildring — en återblick af vemod och nöje på gångna dagar, som gifvit mig så mycket att minnas, så mycket att med tacksamhet erkänna. Otrogen har jag aldrig blifvit detta minne; ehuru jag växt till i den erfarenhet, att *gamla former* ej i allt äro den *gamla, goda saken*.

Äfven inom förbundet uppstod af sådana orsaker slutligen ett slags söndring, som förlamade dess verksamhet. Vår dilet-

tantism i nordisk fornforskning öfvergick i sinom tid till verkligare historiska studier, som visade mycket i en annan dag, än vår förtjusta ungdomsblick i början på god tro antagit. Jag kom genom första delen af *Svea rikes häfder* i lukt af kätteri, åtminstone i antiqvariskt hänseende. Adlerbeth sade mig aldrig något derom. I hjertat var han en hemlig *Rudbeckian*, åtminstone så vida, att han ej utan yttersta prut ville afstå något, vare sig i längd, bredd, höjd eller djup, af de i den svenska ärofulla fornålderns namn någonsin gjorda anspråk. Ett samtal emellan tvänne andra vänner i detta ämne blef mig berättadt. Den ene yttrade sina betänkligheter öfver mina betänkligheter i afseende på Ynglingaättens kronologi. Den andre tog mitt försvar och anmärkte med tillfredsställelse, att jag åtminstone lemnat den ännu äldre *Fornjoterska* ätten oantastad, som vore sjelfva grundstenen till vår historia, — emedan jag derom sagt ingenting.

Men ingen skepticism i verlden, den må göra hvad nederlag som helst, förmår göra den minsta åverkan på *det rena i hjerta och afsigt*, der detta verkligen finnes. Det är ock det enda, som i himmelen och på jorden bär frukt och ej är beroende af de förgängliga former, hvari det sig här uppenbarar. Derigenom har ock detta ynglingaförbund verkat och skall fortverka äfven in i den efterverld, som kanske ej mera skall minnas dess namn. Det har deri ett gemensamt öde med andra dylika ungdomliga föreningar äfven inom vårt eget land.

Man kan ej utan deltagande följa dess korta, men lärorika historia. Man ser ett lifligt, eldigt, välsinnadt, öfver sig sjelft dunkelt och i sina yttringar ensidigt sträfvande tändas, arbeta, med sig förena andra likartade bemödanden, derigenom först utvidga sig och tillväxa, småningom dela sig på olika banor och till utseendet upplösas; under det likväl den första goda afsigten sväfvar öfver alla dess skilda verksamheter, såsom ett gemensamt kärt och lifvande minne.

Jag har kallat det götiska sträfvandet ensidigt. Hvarje kraft är det. Men Försynen har tillräckligt sörjt derför, att aldrig blott en enda finnes; och verldens inre och yttre sammanhang är i våra dagar större än någonsin. Samtidigt med götiska ynglingaförbundet i Stockholm var ett annat ynglingaförbund i Upsala, hvilket, då Göterna stiftade *Iduna*, redan hade framträdt med *Phosphoros*. der *Atterboms* innerliga, poetiska natur först började uttala sig. Till deltagarnes lynne och sträfvande voro de helt olika, ehuru bägge voro opponenter mot den förut hos oss herrskande fransyska smaken. De förstnämda vände blicken ur sitt eget bröst mot Nordens fornålder cch stärkte sig med att poetiskt fira den gamla hedendomens kraft; den andra, om äfven en och annan bland dem ej för denna riktning blef främmande, vände sig förnämligast mot Södern, mot Tysklands snart alla

litteraturer omfattande vitterhet, mot Italiens himmel och poesi, och sjöngo äfven sin förtjusning i hemfödda toner. De voro kristligt-romantiskt sinnade i motsats mot den nya Gotismen. — *Göter* och *Phosphorister* höllo sig afsöndrade från hvarandra, och Phosphoristerna skärmytslade äfven i sin tidning *Polyfem* emot Göterna. Dock saknades ej nuancer mellan bägge. *Manhems-förbundet*, en förening af en på en gång patriotisk, theosofisk och romantisk syftning, praktisk ej mindre än theoretisk, i spetsen för hvilken den genialiske *Almqvist* stod, kan sägas ha fyllt mellanrummet emellan dem och på sitt eget sätt omfattat och förvandlat bådas sträfvande. Senare trädde jag med Phosphoristerna äfven i förbindelse och har på visst sätt tillhört både dem och Göterna, ehuru min egen bana mer och mindre skulle skilja mig från bägge. Bägge utmärkta moment i historien om svensk bildning, som ej skola förgätas. Bägges inre frändskap, oaktadt all yttre olikhet, skall äfven framstå allt tydligare, ju mer bladen af svenska vitterhetens häfder i sitt sammanhang uppslås. Och tacksamhet mot min vän Atterbom — nu äfven den ädle tolken af Lings minne — som i sina *Svenska Siare* och *Skalder* börjat och fortsätter skildringen af svenska vitterhetens förnämsta epoker och män och deri med lika mycken kärlek som insigt ådagalägger både deras egenheter och deras sammanhang, — tacksamheten mot denne vän ingår i de känslor, med hvilka jag här nedlägger pennan.

Per Henrik Ling.

(1776—1839.)

Ur Asarne.

Af Första sången.

I norden, der årligt den gullklädda solen
kring höjderna dansar om midsommarsnatt,
ännu på den urgamla herrskarestolen
vår åldrige Gylfe[1] befallande satt.
Så hvit, som en fjäll, hvilken isen bekransar,
när solstrålar kyssa dess glittrande pansar,

[1] herrskare i Norden vid Asarnes intåg.

och granar och furor, i sommarens drägt,
stå nedan vid foten af verldsgamla fjällen,
sig bugande, hvar gång från skykrönta hällen
der susar en mild, men befallande flägt;
så Gylfe på herrskareklippan den höga
satt silfverbelockad, med strålande öga:
omkring honom der, likt en susande skog,
en högväxt skara sin mannaring slog.

Nu talade Gylfe från herrskareklippan,
hvaröfver som tak, i mång hundrade år,
en silfvergran bredde sitt yfviga hår.
Ett hyende, prydt af den nyfödda sippan
och virkadt af mossornas sammet, der låg
för herrskarens fötter. Hans härsköld man såg
i hvila på glänsande stammen af granen;
så måne sig speglar på isklippans vägg.
Vid sidan stod svärdet; man såg på dess egg
mång blodiga skorror, likt kammen på hanen
i glada Valhalla. Som eldsolen klar
sken hjelmen af koppar, fast ärrig den var.

Och Gylfe ett signande afsked nu sade
åt skaran, som färdig till hemtåget stod;
ty midvintersoffringen slutat man hade
och nordfjällens andar försonat med blod.
Re'n tystnade Gylfe. Nu äflas, nu tränges
hvar man till den andra, likt vindkastad agn.
Som när utaf segrarne sköldborgen spränges,
och härkungen sitter dock lugn på sin vagn,
så hopträngdes skaran, så öppnades ringen.
Man lyddes och såg, och man såg likväl ingen;
men stilla satt Gylfe. Till honom då gick
en sierska, himmelsk till bildning och blick.
I handen en gullskollad sejdstaf[1] hon förde,
med hvilken hon bugande pannan berörde.
Förtjuserskan stod i en sierskas drägt:
i himmelsblå kofta, så riklig betäckt
af stenar med eldögon, stjernorna lika.
På snöhvita halsen, likt Brysing det rika,[2]
ett band utaf perlor sitt strålskimmer spred;
kring midjan en gördel sig kärligen vred,
som älskarens slingrande armar de följa
en ungmö. Det lockiga håret, som ned

[1] trollstaf, [2] Frejas halssmycke.

åt länderna rann, likt en solbeglänst bölja,
var täckt af en hufva, med tredubbla slag.
som delade färgen af natt och af dag.
Så omhöljdes äfven den svanhvita handen;
och hårskor, med gyllene knappar kring randen,
den fagra på höghvälfda vristerna bar.
Af ungjättar fyra ledsagad hon var,
förfärlige både i blicken och gången.
Men sjelf med det lugn, en odödelig har,
stod sierskan der och hon qvad denna sången:

"Se, till Gylfe jag kom
med en bergreses spann;
men min håg är dock from
och min budsändning sann,
ty en härold jag är
ifrån Asarnes här
och från Asarnes drott.
Deras fridsbud jag bär
och hans skyddsord jag fått.
Redan tåget de ställt
ifrån Saxarnes strand
fram till nordherrskarns land,
vid det tånghöljda Belt.
Må, som fridsguden blid,
Gylfe ge dem sin hand!
Må, som stridsguden djerf,
Gylfe resa sig opp,
för att hylla mitt värf
och med ära och frid
fylla Asarnes hopp!"

Så qvad hon. På henne hvar nordbo sitt öga
nu fäste. Hon liknade solen den höga,
när vidt öfver fjällen hon ställer sin gång,
och kölden och skuggorna fly sina färde.
Med sejdstafven sierskan tystnad begärde
och qvad inför Gylfe den heliga sång,
som Havamal kallades; Asar den lärde
af Oden hin gamle. En brusande flod
var sången. Och stum, liksom skuggor sig sträcka
ur grafven, när sejdmannens sånger dem väcka,
var hopen, fast ingen den sången förstod.
Blott Gylfe den fattat; men stilla och sluten
han satt, som en vissnande ätthög, begjuten

med lifvande vårdagg; hof sierskan då
sin röst och till herrskaren qvädde hon så:

"Nordens drott, som glad
gästat Asgårds stad,
ännu der berömd,
sitter här så kall
på sin klippestol,
lik en vintersol,
mellan snömoln gömd.
Är din kraft då all?
Och är Asars ätt
ren af dig förglömd?
Njuta bragd och börd
ingen fosterrätt
uti drifvans bygd?
Blir ej sångalf hörd,
när hon qväder här,
under tallars skygd?
Sjelf jag ej begär
guld af Nordens drott;
sångens allkraft är
sjelf sin himlaskörd.
Men ett plogland blott
här vid Eystrasjön[1]
blifve nu min lön,
blifve Gefions lott!"[2]

Hon slöt; men af nordherrskarn Gylfe hon fick
ett konungsligt bifall och bort hon nu gick.
De trollkämpar fyra, vid Gefions sida,
helt makligen bort utur folkhopen skrida.
Så molmstoder tåga på himmelen,
när vattrade ströskyar sväfva på den.
Två hirdmän befallning af herrskaren fingo
att visa det plogland, åt Gefion han gett.
Strax desse med henne ur manskaran gingo,
och snart skall förtäljas det under, som skett.
— — — — — — — — — — — — — —

— — — Förrän Gylfe hann sluta de orden,
förmörkades solen, och blixtar och dön
i leding nu drogo mot svallande sjön.

[1] rättast: Eystrasalt, Östersjön. [2] Ynglingasagan berättar, att Gefion fick af Gylfe ett dubbelt plogland, till belöning för sin sång.

Förfärligen skakades heliga jorden;
det knakar i berg och det brakar i sky!
Likt rusige män, som kring mjödkaret vandra,
så växelvis männerne knuffa hvarandra:
de vilja, men icke de kunna fly.
Den klippan, der herrskaren plägade sitta,
sig rörde, som offerdjurs inelfvor spritta.
Men Gylfe satt stilla; ty hjertat fick lugn
igenom sin tro, fastän ofvan och under
det hördes ett hafssvall, det hördes ett dunder.
Fast himlen var röd, som en glödande ugn,
och upp stego töcknar, så svarta och tunga,
som svaflade väder ur Heklas lunga.
Omsider de hirdmän, som sierskan följt,
der störtade in. Liksom undsluppne fången,
med ännet af tillrande svettdroppar höljdt,
den ena till herrskaren qvad denna sången:

"Jordgrunden skälfde,
jag sjunka den såg.
Eystrasalt hvälfde
mot klippan sin våg.
Sierskan sköna
sitt plogland nu kör
ned i jordens grund.
Verlden får röna
det trollverk hon gör
med fjärdar och sund.
Hon danar i Norden
en strandfager sjö,
hon gör utaf jorden
en blomstrande ö."[1]

Den andra hirdmannen fram äfven trädde,
i siaretjusning, och sålunda qvädde:

"Jordgrunden skälfde,
jag sjunka den såg.
Eystrasalt hvälfde
mot klippan sin våg.
Ungjättar fyra
som dragare stå
för sierskans plog;
den månd hon styra,

[1] Seland.

så fårorna gå
under berg och skog.
Nu gör hon i Norden
en strandfager sjö.
Nu gör hon af jorden
en blomstrande ö."

På närmaste höjder nu männerne hasta
och spejande blickar kring nejden de kasta.
Der syntes blott störtade hyddor och tjäll,
blott rotbrutna skogar och splittrade fjäll,
och svartblå var solen och himmelen blodig.
Förfärad en hvar sina händer nu höll
för ögat, och ned på sitt anlete föll.
Omsider en yngling, mer härdad och modig,
steg opp på en bergspets. Med stirrande blick
han tyckte sig skönja hvar sierskan gick.
Och likasom nordherrskarns hirdmänner sade,
han såg hur de ungjättar fyra, hon hade,
som dragare gingo, likt vårdimmor fram.
Han tyckte att dessa nu följde hvarannan,
med dubbla och silfrade stjernor i pannan;
men sierskan sjelf höll i trollplogens stam.
Med allstarka armar hon årderet styrde,
att vattnet det fräste och mulltöcken yrde,
och jordgrunden skälfde kring haf och kring land,
när plogbillen stötte mot klippor ibland.
Han såg det, ty blodet var eldadt af faran,
och trofast beskref han den härliga syn,
han sett genom dimmor, vid himmelens bryn.

— — — — — — — — — — — — — —

Men Gylfe på härolden kallade sedan,
och denne gick fram för den åldriges bord,
med vördnad att lyssna till herrskarens ord:

"Nu vårstormen hviner
och vårnyets glans
på isarne skiner.
Snart böljornas dans
skall börja vid stranden
och svänga sig snällt
öfver hvalarnes fält;
på glittrande sanden
blir snödrifvan smält.
I svallande bölja

min snäcka då sätt.
Af hjeltestor ätt
välj män, som dig följa
till gudarnes fränder,
vid Belternas stränder.

"För Asarnes drott
och för Asarnes här
du tale de orden:
Af herrskarn i Norden
ett budskap jag fått
och fram jag det bär,
med frid och med ära.
Se, nordfjällens land
han ger i er hand.
Må Asarnes lära,
som vårsolen ren,
snart sprida sitt sken
kring snöbetäckt Nord!
Hell! Nornornas makt
besegle de ord,
som Gylfe sagt!"

Och våren han kom, och på gullsnäckan gingo
så härold som svenner, och medvind de fingo.
Men Gylfe den hvälfning beskåda nu vill,
som sierskan gjorde. Se, böljorna svalla,
der nordherrskarn förr sina hjordar lät valla!
Trehundrade öar och tusen dertill
man såg, liksom härflottar ankrat der hade.
Den åldrige Gylfe inom sig då sade:
"Du nyskapte sjö är som himmelen blå;
likt skiftande moln dina öar framgå,
der vindarna söfvas och vågorna stupa.
Dina steg äro lugna; men äro dock djupa,
se, derföre, Lögaren[1] heta du må!"
Och Lögarn de älskade fjärdar än sköljer,
fast Verdandi forntida namnet fördöljer. — — —

[1] Mälaren kallades fordom Lögaren.

Af Tjugesjunde sången.

Jägarsång.

"Vi jaga i skogen,
i vårens dar.
Haloh, haloh!
Må bergshäll oss mota,
må fjällström oss hota;
ung jägare har
en härdad kropp.
Den bär honom trogen,
friskt opp, friskt opp!"

"Friskt opp, friskt opp,
med ilande lopp!
Hör skallkedjans rop:
ren björnarna brumma! —
Nu icke försumma
att svänga din lans.
Träng närmre ihop
den jägaredans!
Sök mannarön;
sen famna med glädje den hulda mön."

"Vi jaga på bergen,
all vintren om.
Haloh, haloh!
Fast yrväder susa
och vindströmmar brusa,
kom, jägare, kom!
De lifva opp
allt blodet, all mergen.
Friskt opp, friskt opp!"

"Friskt opp, friskt opp,
med ilande lopp!
Mot ulfven dig smyg
på ljungande skidor!
Längs fjällarnes sidor,
med höglyftad lans,
som stormvinden flyg,
till jägaredans!
Njut sen din lön,
och famna med glädje den hulda mön."

"Vi jaga vid stranden
all hösten ut.
Haloh, haloh!
Må svanorna rädda
i hvassen sig bädda;
vid skälhundars tjut,
vid uttrars hopp
far jägareanden
friskt opp, friskt opp!"

"Friskt opp, friskt opp
med ilande lopp!
Ej stanna du får;
fast isen den brakar.
Kring råk och kring vakar
sväng om, med din lans.
Hej! Lustelig går
den jägaredans,
på vilda sjön!
Sen famna med glädje den hulda mön!"

"Så skola vi jaga
från tid till tid.
Haloh, haloh!
Fast här utaf Jotar
än lockar, än hotar:
för frihet och frid,
med trofast hopp,
till striden vi draga
friskt opp, friskt opp!"

"Friskt opp! Friskt opp
med ilande lopp!
Hör, jagthornets ljud!
Det varnar, det ropar:
Se, Jotunahopar
svänga sin lans.
Upp, nordson! Dem bjud
till jägaredans
på fältet och sjön!
Sen famna, med glädje den hulda mön!"

Esaias Tegnér.[1]

(1783—1846.)

Det eviga.

Väl formar den starke med svärdet sin verld,
väl flyga som örnar hans rykten;
men någon gång brytes det vandrande svärd
och örnarna fällas i flygten.
Hvad våldet må skapa är vanskligt och kort,
det dör som en stormvind i öknen bort.

Men sanningen lefver. Bland bilor och svärd
lugn står hon med strålande pannan.
Hon leder igenom den nattliga verld
och pekar alltjemt till en annan.
Det sanna är evigt: kring himmel och jord
genljuda från slägte till slägte dess ord,

Det rätta är evigt: ej rotas der ut
från jorden dess trampade lilja.
Eröfrar det onda all verlden till slut,
så kan du det rätta dock vilja.
Förföljs det utom dig med list och våld,
sin fristad det har i ditt bröst fördold.

Och viljan, som stängdes i lågande bröst,
tar mandom, lik Gud, och blir handling.
Det rätta får armar, det sanna får röst,
och folken stå upp till förvandling.
De offer du bragte, de faror du lopp,
de stiga som stjernor ur Lethe opp.

Och dikten är icke som blommornas doft,
som färgade bågen i skyar.
Det sköna, du bildar, är mera än stoft,
och åldern dess anlet förnyar.
Det sköna är evigt: med fiken håg
vi fiska dess guldsand ur tidens våg.

[1] För läsningen af Frithiofs saga, Nattvardsbarnen, Svea, Axel hänvisas till separatupplagorna af dessa dikter.

Så fatta all sanning, så våga all rätt,
så bilda det sköna med glädje!
De tre dö ej ut bland menskors ätt,
och till dem från tiden vi vädje.
Hvad tiden dig gaf må du ge igen,
blott det eviga bor i ditt hjerta än.

Krigssång för skånska landtvärnet.

(1808.)

Hvi pröfvas ej huggande
jernen ännu?
Hvi klyfvas ej skuggande
hjelmar i tu?
Förlorad är tiden
i kojornas skygd;
till fältet, till striden
för fädernebygd!

Hvad krigiska röster!
De komma från öster,
de dåna som stormen kring fädernestrand;
de komma från vester,
de objudna gäster.
Till striden, till striden för fädernesland!

Ack! ett folk af stilla herdar, bodde
vi lycksalige i okänd nord;
uppå fädrens fält vår föda grodde,
och i fädrens dalar sprang vår hjord.
Våldets slagtningar oss brydde föga,
liksom åskor hörda långt ifrån;
men de nalkas, — och med blodigt öga
tittar kriget ner på fjellens son.

De sekelgamla,
de lagbesvurna
verldsformer ramla;
det strömmar en flod
af offerblod
kring verldens urna.

Som en röfvare i natten smögo
de förrädiske med bortgömd dolk.
Plötsligt deras fanor flögo
bland ett tryggt och fredligt folk.
Våra skördar komma de att ströfva,
våra fäders ben att trampa på,
våra qvinnors dygd att röfva,
våra söners kraft att slå.

Oss dalarna nära,
oss kringmura berg;
i bröstet är ära,
i benen är merg.
Vi samlas, vi tåga
till fosterlands värn,
med hjertan af låga,
med händer af jern.

Fritt på pannan segrarn sätte
mången stulen krona opp!
Fritt de svaga folken mätte
med sitt blod hans bödlars tropp; —
än har ingen ovän stuckit
ut sitt läger på vår strand,
ingen oväns häst har druckit
källorna i Götens land.
Ännu ledas våra tärnor
till sin brudstol af vår hand,
ännu blicka nordens stjernor
ner på ett sjelfständigt land.

Blott hjertat är modigt
och viljan är varm,
vi lyfta vår arm
och hämna oss blodigt.
Fritt öfver oss hvälf
båd' ryske och danske;
vi kaste vår handske
mot ödet sjelf. —

Hvarför mäter icke hjelten
sjelf sin kraft med svenske mäns!
Hvarför vaka ännu Belten
troget kring en hotad gräns?
Låt dem skicka sina slafvar,
låt dem vimla kring vår strand!

Inga byten, endast grafvar
få de i de frias land.

Ty lejonet vakar
på jägarens ban,
det ryter, det skakar
sin väldiga man.
Det hör inga böner,
det räds intet hot.
De osällas söner
dess kula gå mot.

Bojor och blygd de förmätne ärna
oss som ej frukta, oss som ej fly.
Förr ifrån himlen de stjäla en stjerna,
än de ta bort från vårt land en by.
Många de äro: välan, så dricke
jorden de mångas blod — och bli fri!
Många? — de stridande räkne vi icke,
endast de slagna räkne vi.

Upp, mötom de krossande
härar med mod!
Upp, släckom de blossande
åskor i blod!
På sträckande kampar
de flykta, — farväl!
Förskräckelsen trampar
de flyendes häl.

Så länge ännu Carlavagnen vältar
de gyllne hjulen omkring nordens zon,
så länge bergen än ge jern och hjeltar,
så länge står det gamla Sveas thron.

Den fallne skall hvila i
fädernas jord.
Hans rykte skall ila i
sjelfständig nord.
Den gamle skall komma
på vacklande staf
och lägga en blomma
på ynglingens graf;

en flicka med sväfvande
lockar skall gå

och fälla en bäfvande
tår deruppå;
en skald skall besjunga
med hjertat i brand
den slumrande unga,
som föll för sitt land.

Snart stormen tiger,
och solen ler,
och friden stiger
från himlen ner.
Kring bygden skallar
blott fröjd och ro,
och under tallar
de frie bo.

Och dagen firas
med dans och lek,
vår panna siras
med krans af ek.
Den fylda kannan
kring laget går,
och ingen annan
är skåln än vår.

Fågelleken.

Ladda ditt rör,
grönklädde jägar!
Bergets vägar
smyg utför
ner till mossen!
Än är det tid; de nattliga blossen
blicka på jorden, som kärleksvarm
slumrar vid vårens barm.

Akta dig, akta!
Fågeln är som glädjen skygg,
kärlek är vaksam, är aldrig trygg.
Smyg dig sakta,
tyst, på tå!
Rättnu börjar fågeln slå.

Ser du, natten
bleknar, flyr,
morgon gryr;
land och vatten
ljusna opp,
dagen är röd på bergens topp;
men inunder
än är det mörkt i dal och lunder.
Ser du, holmen, krönt med fur,
skymtar ur
ljusnad dimma;
ser du, hur dess kronor simma
i en halfdag ännu blek? —
Der är det fågellek.

Lyss, hur de ömma slagen
helsa dagen,
helsa den sköna, som alltre'n
vaknat på gren.
Hur de längtansfulla ljuden
söka bruden,
fria till den blyga, som
låtsar hon ej vet derom!
Hör, hur de klaga
och förtälja hjertats gamla saga
om odödliga begär,
om en tro, som evig är.
Allt hvad ömmast längtan säger,
allt hvad gladast hoppet eger,
suckar och jubelskri,
blandas deri
om hvarandra;
skogens skald må ingen klandra.
Eviga natur,
hur du talar derutur!
Heliga flamma,
vexlande ständigt och dock den samma!
Lifvets skaparord,
tingens hjerta,
högsta fröjd och högsta smärta
uti himmel och på jord,
kärlek, kärlek, sjung du fritt och svärma,
ingen konst kan dina toner härma! —

Men vildare blir på en gång
fågelsång,

hvirflar, knotar;
hör hur han hotar
hatad rival:
han skall bort, han skall bort öfver berg och dal.
Hvem kan de vrede lugna?
Krigssång, strid,
samma strid, samma pris, som vid
Troja, det mångbesjungna.
Striden vore värd sitt blad
uti skogens Iliad.

Härarna dra sig till sida,
Menelaus skall strida
med Paris nu;
priset är den sköna fru.
Helena sitter — ej på muren,
sitter i furen,
ser kämparna an;
hur det går, får hon en man.
Blodig är bardaleken
mellan Trojanen och Greken.
Bröstgänges spännas de två,
vingarna slå,
och den röda
ringen sväller kring ögon, som glöda.
Kroknäbb och klo
ge ej rast, ej ro,
fjädren flyga bort, blodet droppar
ner på gräsets toppar;
tills uttröttad af sitt äfventyr
Paris flyr.
Ack, men snart en Pandarus[1] spänner
bågens försåt,
syftar åt
segrarn, som yfs bland achäiske männer.

Segersång
klingar nu, den blir ej lång;
talar om bragders ära
för den sköna, för den kära.
Än är det vrede i sångarns röst;

[1] En på Trojanernas sida stridande bågskytt, som med sin pil sårade Menelaus och därigenom förorsakade att kriget, trots aftaladt fredsfördrag, ånyo uppblossade; o: jägare.

dock, i förälskadt bröst
trifs ej stränge
vreden länge.
Hör, hur tonen bytes om
småningom
sjunker neder,
veknar, beder
och i längtans suckar inom kort
smälter bort.
Skynda dig, jägar! När fågeln spelar,
synen felar,
hörseln felar: spring, gif akt
uppå sångens makt!
Men när de hvirflande ljuden stanna,
luta dig ner som dödens panna.
Mossen är djup, hvad gör det?
Vattnet dig går blott till knät.
Vill du segern vinna,
skotthåll, skotthåll skall du hinna.

Fyr!
Sången tystnar, skaran flyr.
Lodet sitter midt i sångarns hjerta;
men han föll förutan smärta,
bäst han sjöng och bäst han brann:
lycklig han.

Jätten.

Jag bor i bergets salar,
djupt under jorden,
dit aldrig Odens öga
trängt med sin stråle.
Jag hatar hvita Asar
och Askurs söner,
som böja knä för gudar,
dem jag föraktar.

Min glädje är att åka
på midnattsstormen.
Jag trampar fältens gröda,
jag bräcker kölar.
Jag leder vandrarn vilse
från sökta hyddan
och fröjdas att han ryser,
när jätten skrattar.

Dock tål jag äfven dagen,
hur klart han skiner,
när blott valkyrior vifta
blodröda vingar.

Hur skönt, när bågens svalor
kringflyga hären
och breda svärdet kyler
ett menskohjerta!

"Hvad vill du med din oskuld,
du Emblas dotter?"
Se, uti trollets armar
har blomman vissnat.
"Hvad strider du för landet,
du nordens yngling?"
Han sålde fädrens grafvar
för lumpna guldet.

Der satt en vis i dalen,
han talte sanning,
så djup som Oden talar
med Mimers hufvud.
Jag slog en handfull dunster
för grubblarns öga.

Hur skönt! Den narrn förnekar
Allfaders välde.

Jag hatar skaldens drömmar,
de Valhallsburna,
om fosterland och ära,
om dygd och gudar.
Jag kan ej dåren locka
från blåa molnen:
dock är jag nöjd: på jorden
är han föraktad.

Thor kommer med sin hammar,
jag ler åt honom;
jag sätter fjällens hjelmhatt
uppå min hjessa.
Låt hjeltekraften kämpa,
låt solen stråla.
Det onda är odödligt,
liksom det goda.

Den vaknade örnen.

Hans vinge var skjuten, hans öga var lyckt,
han sof på sin klippiga ö.
Vi trodde den väldige sof för att dö;
se, nu har han vaknat. Kring land och kring sjö
han spänner sin kungliga flygt.

Som natten han breder de stormvingar ut,
och ljungarens åskor han bär.
Förskräckelsen flyger kring korparnas här.
Små roffåglar, akten er, hämnarn är när,
han gör på er delning ett slut.

I sutten så tryggt på Europas lik
och hackaden bit ifrån bit.
I snattraden dumhet båd' hit och dit:
att verlden var fri och att korpen var hvit,
så var edert eviga skrik.

Välan, så försvaren er, nu är det tid;
låt se, hvad I ändtligt förmån!
Ur skyarna kommer han, bragdernas son,
och verldsrymden fylles af vingarnas dån,
och klon är som jordringen vid.

Flyg, kungliga örn, som du fordom var van,
din segerflygt, flyg ännu den,
att småkräken darra på thronen igen,
och hvem, som fått vingar till flygt, sträcker än
mot solen, mot solen sin ban!

Götha lejon.

(På Oscars-dagen.)

Det gamla Götha lejon hvilar,
med öppna ögon sofver det.
Dess dröm är om de brutna pilar
och om de rifna jägarnät.
Frid ler i nord, frid ler i söder,
och glädjen bär han i sin famn;
då klinga vi med glasen, bröder,
och sjunga hans och Oscars namn.

Men flyger kriget öfver norden
på dunkelröda vingar opp,
och ropa rösterna ur jorden
om forntids bragd, om framtids hopp:
då, bröder, klinga vi med svärden,
då kalla vi på Oscar än,
och, vaknadt, kring den häpna verlden
går Götha lejon löst igen.

Det simmar öfver mörkblå vågor,
och stormen flyger i dess man.
Det är så gladt, det andas lågor
och störtar fram på välkänd ban.
Då flyr den bleka jägarskara,
som fordom hennes fäder flytt;
då ryter det, och bergen svara
med bäfvan till dess röst på nytt.

Du Carlars son, du nordens stjerna,
vårt hjerta och vårt svärd är ditt.
Tag mot vår fria hyllning gerna,
ditt namn är kärt, ditt folk är fritt.
Led oss så långt som hafvets bölja,
så långt som dagens öga når;
vi slå på sköldarna och följa
hvart Oscar och hvart segern går.

Vid magisterspromotionen i Lund 1829.

Tre gånger tre midsommarens sol har stigit ur vågen
tidigt på morgonen upp och vakat tills länge på qvällen,
sedan jag talade här, med en krans af ynglingar kring mig.
Tre gånger tre af de vexlande år förändra oss alla,
plöja i pannan och snöa i håret och snöa i hjertat.
Köld är den åldrandes vinst; men jag prisar evärdlige Fadern,
att han bevarat mitt inre för frost, att jag älskar som fordom
tankens allvarliga värf och diktens olympiska lekar.
Derför jag glädes som förr af staden, helgad åt begge,
der jag förlefvat min gladaste tid, der löfviga kronor
känna igen mig ännu och helsa bekant och en hågkomst
står i hvart fönster och nickar mig till med förklarade ögon.
Dock — när kronorna dött och de hjertan, som mindes mig, brustit,
se, då står det ännu det mäktiga templet, det fasta,
under hvars tusenåriga hvalf parnassen har stält sig.
Hemma jag räknar mig der, ty han är befolkad af minnen
fjerran från skönare dar, och af er, I fäder och vise!
Ingen jag skådar bland er, som ej vän eller lärare var mig;
mången jag saknar likväl, och *en*,[1] som senast har bortgått,
tog mig i faderlig vård och lärde mig skalan till sången,
när jag var ung och behöfde hans råd; och han harmades icke,
om jag ej följde dem jemt, men försökte, som ynglingar pläga,
vingarnas par i rymder ej hans; det var ädelt af honom.
Ryktet må glömma hans namn, men jag tackar den glömde i grafven,
ack! i en främmande graf, ty han dog i befolkade öknen;
enslig i lifvet han var, och enslig förblef han i döden. —

Mannen må peka på graf och på natt, men för eder, I unge,
falla dess varningar, likt timvisarens skugga, i solsken.

[1] Professor A. Lidbeck.

Se hur han strålar den deliske gud, hur han kläder med lager
porten, som förer er in i verlden, er första triumfport!
Icke den sista blir det (så tänken I,) vägen är fullsatt
framåt med likar till den, och strålande tempel på höjden,
fulla af Gud, blott vänta på er, och lärarestolar,
vishetens åldriga bon, förbida er; domaresäten
bjuda er hålla med kraft rättvisans osvikliga vågbalk.
Hela den blomstrando verld, den sköna, som lefver inom er,
ut må hon träda och prägla sig af i stat och i kyrka. —
Glänsande syner är det: jag har sett dem, jag ock, i min ungdom,
ack! men för litet af dem blef verkligt. Förtrollade öar
skimrade äfven för mig: min blick var på ledande stjernor,
handen på rodret alltjemt, och jag bredde hvart segel i vinden.
Men när jag nalkades bäst, då veko de öarna undan,
vika mig undan ännu allt längre och längre i vester,
stanna ej, innan de nått nedgående solen, och der först
ankrar den simmande arkipelag, — han ankrar i grafven.
Dock — fast allt ej må nås, är bemödandet skönt, ty i lifvet
sträfvandet sjelft är sitt mål, när det gäller hvad ädelt och stort är.
Derför förmanar jag er, att I akten och minnens med kärlek,
äfven när hjessan är kal, de drömmar, som bodde inunder
ynglingens krusiga hår, ty de komma från Gud; och att mannen
icke må tänka för smått. bör ynglingen hoppas det stora.
Ack! men det stora är ej för en tid, förbildad som denna,
som af den gamla har gömt hvart lyte och tager förskottsvis
alla den nyares fel. Sen på, hur den haltande vacklar
mellan idén och handlingens kraft, oduglig för begge,
hermafroditisk, ej qvinna, ej man, ej dikt och ej sanning,
obevingad för skyn och vingelfotad för jorden.
Detta är lynnet alltjemt af en tid, som ännu ej satt sig;
när han går öfver till form, månskifte i häfderna är det,
vädret är vexlande då, och magnetnåln irrar kring skifvan.
Skall hon ej föra er vill, så förstån missvisningens gradtal,
styren som stode hon fast, och det rätta står fast och det sanna,
hur man förtyder dem ock, och det sköna, som vexlar här nere,
har dock i himlen sin eviga grund, sin stående urbild.
Hållen er faste vid dem, vid de tre, hur tiden må vackla!
Ynglingar, hören en faderlig röst! — ty som söner jag anser
alla bland eder i dag, och en son jag har ju ibland er,
fostrad med er och bildad med er, och som älskar och söker
samma det målet som I, jag välsignar i honom er alla —:
rakt fram vare er gång, men sen I till höger, till venster,
skefögd handlingen blir; för en tidsnyck vike ej mannen.
Tiggen ej dagens beröm! den som kryper opp till sitt rykte
hastigt han faller igen; förakten den surrande myggdans,
född i en slocknande sol! ty den krans, som I söken, betecknar

ännu det evigas grönskande ring, han är mer än för stunden.
Detta är summan af tidens behof, det är summan af festen.

Dock — jag förgäter mig här, jag fördröjer allenast er högtid.
Mig hör dagen ej till, det är du, som skall tala och lära.
Derför, du vän från ungdomens dar, du purpurbeklädde,[1]
innan din purpur går ner, i dess aftonrodnad bekransa
lockar, som längta till lagern i dag; så har Oscar förordnat.

Innan du börjar likväl din lagerfördelning, så skänk mig
en; den är icke för mig, men i en vill jag adla dem alla.
Skaldernas Adam[2] är här, den nordiske sångarekungen,
thronarfvingen i diktningens verld, ty thronen är Göthes.
Visste blott Oscar derom, han gåfve sitt namn åt min handling:
nu är det icke i hans, och än mindre i mitt, men i sångens,
i den evärdligas namn, förnummen i Hakon och Helge,
som jag dig bjuder en krans, han är vuxen der Saxo[3] har lefvat.
Söndringens tid är förbi (och hon borde ej funnits i andens
fria, oändliga verld), och beslägtade toner, som klinga
Sundet utöfver, förtjusa oss nu, och synnerligt dina.
Derföre Svea dig bjuder en krans, här för jag dess talan:
tag den af broderlig hand och bär den till minne af dagen!

Vid svenska akademiens femtiåra minneshögtid

den 5 April 1836.

Jag stod på stranden under kungaborgen,
när dagens oro ändtlig somnad var,
och öde voro gatorna och torgen,
och på kung Gustafs stod sken månen klar.
Der låg ett uttryck i de milda dragen
som när det åskat i en fredlig dal,
och hjelten var der, men jemväl behagen,
en segerkrans, men som bland blommor tagen,
en blick till hälften örn, till hälften näktergal.

---

[1] Promotor. prof. Engeström, [2] Danske skalden A. Oehlenschläger.
[3] Saxo Grammaticus, dansk krönikeskrifvare under medeltiden, tros hafva bott i Lund ("Saxos stad").

Förunderliga makt, som konstnärn eger!
Se anden färdig så till strids som sångs,
en bild, som oss sin egen saga säger,
en lefvande gustaviad i brons!
Ja, sådan var han, när han kom ur striden,
men sådan äfven, när han göt sin själ
i folket in, bland konsterna och friden,
ty store andar ge sin form åt tiden,
och Gustafs tidehvarf bär Gustafs drag jemväl.

Min barndom föll uti hans solskensstunder,
jag mins den tiden: hur den är mig kär,
med sin förhoppning, sina sångarunder
och allt det nya lif, som rördes der!
Det var som våren, när hans värma droppar
ur blånad sky och löser vinterns tvång:
då leka djur, då svälla lundens knoppar,
och kinden färgas, menskohjertat hoppar
och allt omkring är lust och mod och fågelsång.

De gamle Caroliner hade somnat
i blått och kyller, ifrån splitets dar,
som allt försökt och ingenting fullkomnat,
då ingen kung och ingen ära var.
Hvad norden evigt vill, en kung som känner
sin egen kraft, stod åter fram i glans,
och der vardt ordning ibland frie männer,
och makt och lydnad blefvo åter vänner,
och allt var gladt och tryggt vid tanken, att *han* fanns.

I purpur satt förtjusaren på tronen,
och spiran var en trollstaf: med hvar stund
der växte nya hjertan i nationen
och nya blommor, fast på jernmängd grund.
Vår gamla dröm om bragder och om ära
förflyttades till någon fredlig trakt,
der ek och lager sina kronor bära
och milde vise ljus och seder lära, —
och styrkan skar sitt skägg, och vettet blef en makt.

Den svenska äran bröt sig nya banor
i tankens obesökta land: Linné
stod segersäll bland sina blomsterfanor,
oskyldig, älskvärd, konstlös liksom de.
Melanderhjelm beräknar himlafärden
för månens skifva, för planetens ring,

när Scheele skedar skapelsen i härden
och Bergman drar grundritningen till verlden,
och häfdernas mystèr ransakar Lagerbring.

Och här, der Mälarn gjuts i Östervågor
och kungastaden midt i skogen är,
hvad sydligt lif inunder norrskenslågor,
hvad sångartempel på de öde skär!
Det språk, hvars toner ligga midt emellan
hvad norden djupt, hvad södern klangfullt har,
ett bortglömdt barn, som kom i samqväm sällan,
steg fram och speglade sin bild i källan
och häpnade att se, hur högt, hur skönt det var.

Och då sjöng Gyllenborg, en mäktig ande,
fast stundom rimfrost på hans vingar låg.
Ack, klippor finnas, der vi alla strande,
och äfven dikten har sin frusna våg.
Men stark var bågen, som den ädle spände,
och pilen skarp, som sökte opp sitt mål,
och allt hvad menskohjertat djupast kände
steg fram och gret i *Menniskans elände,*
en djup, oändlig suck, vårt slägtes modersmål.

Bredvid hans sida, drömmande och stilla,
satt Creutz och band på rosor utan tagg
och diktade om *Atis* och *Camilla*
en sång af vestanvind och morgondagg.
Den sången är en dröm ur gyllne åren,
en gång i lifvet af hvart hjerta drömd,
fast ej så skön, fast ej så himlaboren;
en sång så ljuf som lärkornas om våren,
öm, enkel, oskuldsfull — och derför är han glömd.

Gif plats, gif plats, ty nordens vingud nalkas,
och sången svärmar kring hans vigda mun.
Hör hur han skämtar, se hur gladt han skalkas
bland nymferna uti den gröna lund.
Men ack! hans glädje ligger ej i kannan,
ej i idyller, som han kring sig strött;
hans druckna öga söker än en annan,
och märk det vemodsdraget öfver pannan,
ett nordiskt sångardrag, en sorg i rosenrödt.

I Djurgårds-ekar, susen vänligt öfver
den störste sångarns bild, som norden bar!
Det fins ej tid, som dessa toner söfver,

det fins ej land, som deras like har.
En sång, som växer vild och likväl ansad,
bär konstens regel, men försmår dess tvång,
till hälften medvetslös, till hälften sansad,
en gudadans på gudaberget dansad
med faun och gratie och sångmö på en gång!

Dernäst hör Lidner! "Grafvens portar knarra
på tröga gångjern, domen förestår,
och lampans matta sken på marmorn darra,
och midnattsklockan ifrån tornet slår."
Förstörd, förvissnad före mogningsstunden,
en rik, men sönderbruten harmoni,
en genius, ack! för djupt i stoftet bunden,
hur ömt begråter han i lagerlunden
hvar likes qval: du hör hans eget deruti.

Men som en stilla sommarqväll på landet,
när daggen darrar uti blomsterskåln
och aftonrodna'n knyter rosenbandet
kring vesterns lockar, kring de lätta moln:
på ängen samla sig till dans de unga,
de gamle till rådplägningar i byn,
sitt matta guld i vinden skördar gunga,
hvar blomma doftar, alla foglar sjunga,
och frid och salighet se ner ur aftonskyn:

Så är det i din sång, o Oxenstjerna,
Italiens himmel öfver Nordens berg!
Din sångar-gratie är en sydlig tärna,
och sydlig äfven glöden af din färg.
Hvad solglans ligger öfver *Dagens stunder*,
hur klangfull lian genom *Skörden* går,
och *Hoppet*, lifvets tröst och diktens under,
hur blef det diktadt under furulunder?
Jag undrar mången gång, men gläds, att du var vår.

Och Kellgren, som "af skönhet och behagen
oss än en ren och himmelsk urbild ger!"
Se'n *Nya skapelsen* stått fram i dagen,
hvad ha vi andra till att skapa mer?
Hur klingar svenska lyran i hans händer,
hur ren hvar ton, hur skär, hur silfverklar!
Ack! i mitt öra, hvart jag också länder,
den diktens grundton ständigt återvänder,
en dunkel melodi ifrån min barndoms dar.

Men hvad är lyrisk klang på silfvervågor
och evig blomdoft uti blånad luft?
Den ädle skalden har ock andra frågor,
och skönhet vill han, men jemväl förnuft.
När Kellgrens snille slog de stora slagen,
de blixtrande, för sanning, rätt och vett,
i skämt och allvar, hur det flög för dagen
kring land och rike, och en hvar betagen
sprang upp och undrade, att han ej förr det sett!

Roms sångargudar flyttade till Norden
med Adlerbeth — en romare i slägt
med dem till andan, icke blott till orden, —
och tjuste åter i sin nya drägt.
Och Rosenstein, så hög som han till sinnes,
så klassisk, bandet uti sångens krans,
fast icke sjelf en sångare, — hvar finnes
den svenske skald, som ej med tårar minnes
en själ så ljus, så ren, så faderlig, som hans?

Och han, som slöt den långa sångarraden
och lefde länge för att sörja den,
en rosenkrans med taggar mellan bladen,
behagens, skämtets, tankens, Gustafs vän:
han, som bar kronan i de vittras gille,
en lagrad veteran i vettets sold,
kanske ej främst som skald, men främst som snille,
som ville ädelt, kunde hvad han ville,
den blinde siaren Tiresias-Leopold!

Jag sjöng hans drapa, minnets döttrar sjunga
en dag, och bättre, hvad han Sverge var,
ty der bor oväld uppå framtids tunga,
och all förtjenst till slut sin krona har.
Han stod emellan tvenne sångartider,
den enas varning och den andras stöd,
men tid och sansning kämpade hans strider,
tills solen bröt utur sitt moln omsider
och sjönk förstorad ner i gull och purpurglöd.

De gamla gyllne lyrorna ha tystnat,
och deras klang är klandrad eller glömd.
Till många toner ha vi sedan lyssnat,
och strängt är Gustafs sångarskola dömd.
Naturen vexlar, äfven snillet träder
i vexladt skick för skilda tider fram,

i grekisk enkelhet, i galakläder,
med lejonman, med skiftrik turturfjäder,
men *ett* dess väsen är: väl den, som det förnam!

Der låg ett skimmer öfver Gustafs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill,
men det var sol deri, och, hur du klagar,
hvar stodo vi, om de ej varit till?
All bildning står på ofri grund till slutet,
blott barbariet var en gång fosterländskt;
men vett blef plantadt, jernhårdt språk blef brutet
och sången stämd och lifvet menskligt njutet,
och hvad Gustaviskt var blef derför äfven svenskt.

I höga skuggor, ädle sångarfäder,
jag lägger kransen på ert stoft i dag.
En efter annan bland oss alla träder
snart opp till eder uti stjernströdt lag.
Der låt oss sitta och se ner till Norden,
förtjuste af hvad skönt som bildas der,
och strof-vis om hvarannan sätta orden
till stjernmusiken om den fosterjorden,
som väl förgätit oss, men dock är oss så kär.

Svar på P. D. A. Atterboms inträdestal i svenska akademien

den 29 Maj 1840.

Att här *du* sitter, att *jag* helsar dig
välkommen bland oss, visar tidens välde,
ombildarens, som länge stälde
inunder skilda fanor dig och mig,
och ej blott mig, men äfven mången annan
af sångar-ätten från kung Gustafs dar,
som bar ovansklig lagerkrans kring pannan.
Den kransen hänger än bland stjernor qvar
på minnets hvalf, när qvällens vindar sopa
på vår förgätna graf tillhopa
blott vissna blad af min och mången anns
förgängeliga sångarkrans.

Dock striden är förbi. Hvad ondt den vållat
förgätes bättre än det tänkes på.
Vi tacka glömskan, som sin aska sållat
på släckta glöd, och undra bägge två
hvad sällsam villa, som vår syn förtrollat:
med åren komma frid och sans ändå;
och allt som skiljemuren börjat ramla,
den nya skolan flyttar i den gamla.

Vi sågo ej, men känna dock en tid,
en gyllne tid, då der var knappast strid
emellan diktens bild och verkligheten;
ty blott det sköna verldens grundlag var,
och ännu lekande bland blommor qvar
låg vid naturens hjerta menskligheten.
Naturen sjelf, som nu ej lefver rätt,
spratt då af lif, och dansande och lätt
sig rörde hennes unga näringssafter;
personligt lefde alla hennes krafter
som lekkamrater åt sin menskoätt.
I öster Eos[1] satt med purpurfanan,
och timmarna sig radade till dans;
men på sin vagn i oförgänglig glans
for Helios[2] och mätte strålebanan
igenom zodiakens sagoverld
och knäppte lyran på sin himmelsfärd.
Och ej blott himlens hvalf, men äfven jorden
var utaf lefvande gestalter full.
Hvar helst du vände dig, förnummos orden
af verldspoemet, diktadt för din skull.
Ur lundens toppar nickade dryaden,
dess fibrer lefde uti hvarje stam;
och hvar en källa sprang bland bergen fram,
satt med sin urna sorlande najaden.
Dig mötte idel fränder på din stig;
i vindens sus, i blommorna, i gräsen
en ande lefde, ett beslägtadt väsen,
ett sagans barn, som tänkte, kände sig
och såg med vänligt öga opp till dig.
Men ofvan skyarna i rika skrudar
der sutto herrskande Olympens gudar,
men stego likväl ned ibland,
välkomna gäster, öfver sjö och land
och bodde gladt i marmortemplen inne,

[1] morgonrodnadens gudinna. [2] solens gud: Apollo.

de sköna templen, der hvar jordens son
förklaradt läste högre verldars minne;
som trösten faller i hvart ädelt sinne,
föll ljuset i rotundan ofvanfrån.
Ju menskligare gudar voro,
ju mer gudomlig menskan blef,
och hjeltarna kring jorden foro
som gudasöner, hvart dem anden dref.
Då blödde hydran, afundsjukan, splitet,
Nemäas lejon,[1] terrorismen, föll,
och Jofurssonen Gorgohufvu't[2] höll
mot det förvända, det besatta nitet,
men ack! det skedde då, som nu, för litet.
Men i Olympia, i Kronions lund,
en skog af gudastoder och oliver,
der mätte täflingsbanan ut sin grund
för kraftens lekar, för de ungas ifver.
Med senor spänstiga som hamradt stål,
skönnakne ynglingar till brottning drogo,
och diskus hven och cästusklubbor slogo,
och segervagnar rasslade till mål,
der kraft och djerfhet sina kronor togo.
Ynglingasagan om hellenisk ätt
qvad der Herodotus, historiens fader,
och brusande i mäktiga kaskader
flöt Pindarssången genom skog och slätt.
O, diktens brudqväll, sångens jubeldagar!
för er hvart menskligt hjerta måste slå,
och skaldens längtan lågar upp och klagar:
"O, hvarför, hvarför lefde jag ej då?
Den gamla herrligheten är försvunnen,
förseglad evigt rika sångarbrunnen,
naturen enögd, skönhetskänslan blind,
och rosen vissnat har på lifvets kind." —

Så klagar mången; — men hvad är det sköna,
om ej med något himmelskt i förbund?
Ett yppigt färgspel på förgänglig grund,
en vansklig blomma, vuxen i det gröna,
förvissnad, innan året fyllt sin rund.
Det hednasköna sjönk, när lifvets stjerna
gick opp och lyste öfver Bethlehem;

[1] Enligt sagan ett rasande vilddjur, som dödades af Herkules. [2] Gorgonen Medusas hufvud, som enl. sagan hade makt att förvandla en hvar, som såg det, till sten, men afhöggs af Perseus.

då kom en längtan till vårt rätta hem,
då löstes skalet ifrån lifvets kärna;
sitt inre djup den diktande förnam,
och andens högre skönhet trädde fram,
den skönhet, inre ögat skådar gerna,
ej lekande, men sträng och allvarsam.
En ann betydelse fick menskligheten,
ett annat mål, ett annat bildningsskick,
ty sprängd var porten till odödligheten,
ett annat hjerta slog i verkligheten,
och dikten snart på andra toner gick,
ej fullt så klingande som förr och klara,
men mera djupa, mera underbara,
ty sanningen, med blod och offer köpt,
var fäst vid himlen, och det sköna döpt.
Det trifdes nu som förr i lunder gröna,
men med en renare, en himmelsk håg
upp emot stjernehvalfvet skalden såg.
Det innerliga adlade det sköna,
och hvarje lyra vid ett hjerta låg.
Ej blott en fader, skapare af tingen,
ej blott en gudason, som menska var,
men ock en moder satt i stjerneringen,
och menskoslägtet deras färgor bar.
Det gick en längtan genom menskans sinne
till något osedt, underbart, till Gud,
ej olik den, vi än hos jungfrun finne,
för första gången rodnande till brud.
Den längtan trifs ännu i hjertan inne,
men trubaduren satte den i ljud.
Så skön som förr var icke lifvets saga,
så yppigt klädd i rosenrödt och gull,
men mer allvarlig, mer betydningsfull,
lik moln, som öfver sommarsolen jaga.
I mystiskt dunkel, mera än i ljus,
i månskensskymning var den sagan hållen.
Väl kommo englar från Gud faders hus,
men utur bergen skrattade ock trollen,
och aningen om synd och död och fall
igenombäfvade naturen all.
I skaldens sånger, om ock än så ljufva,
en suck af trånad klingade ändå,
som när i qvällen näktergalar slå,
som när i skogen kuttrar enslig dufva.
Men stolt var tiden, svärmande och djerf;
med djupt förakt för nyttans lägre värf

drog riddarn ut på äfventyr till striden,
först för sin tro, och för sin dam dernäst:
med hennes handske uppå hjelmen fäst,
med hennes färger uti skärpets siden,
han sin medtäflare ur sadeln slog
och segerns pris ur sköna händer tog.
Men var det lek inom torneringsskranken,
till blodigt allvar vändes också tanken.
Då sprängdes porten till förtrolladt slott,
och svärdsslag hamrade på jätteskallen,
tills hednisk trollkarl klufven låg och fallen
och frälst prinsessa ur hans bojor gått.
Sanct Görans lans bet djupt i drakens lunga,
och Rolands[1] klinga skar sin egen ban,
bland krokig sabel, blödande turban
han rasade för Angelique, den unga;
men många vindar häfva ocean
och qvinnans bröst, och när hon fanns i skogen,
ack! hon var skön ännu, men icke trogen. —
Så vexlade uti romantisk ton
emellan kärlek och religion
den underbara riddardikten,
och sagan visste tusen äfventyr,
hur riddarn slår, hur Saracenen flyr,
och sköna synder visste öronbikten. —
Jag älskar klassisk tonart, ty hon är
till smak och harmoni vår bästa ledning,
och sången ifrån Hellas är mig kär,
ehur jag känner, att den var en hedning.
Men romantiken, underbar och fri,
med innerliga, sällsamt djupa rösten,
må ock af sångens söner aktad bli;
och äro litet ludna hjeltebrösten,
ett trofast hjerta klappar dock deri. —

Men diktens välde går utöfver jorden;
der fins ej öcken, fins ej bortgömd vrå,
der menskor bo, hur vilda och hur rå,
der ej förnimmas, blott du lyssnar, orden
af skaldens gudaspråk ändå.
Der bodde fordom i det höga Norden
från hedenhös en kraftig ätt,
ömtålig om sin frihet och sin rätt,

[1] S:t Göran och Roland ("den rasande") berömda hjältar i medeltidens sagor.

med hårda händer och med hårda sinnen:
till Valhalls throner stego deras minnen,
och öfver vågor, öfver dal och slätt
förblödde deras vilda strider.
Strid var mot menskor, mot en karg natur
med frusen barm; men kämpen bröt derur
en tarflig näring, segrande omsider.
Det voro mörka, voro arma tider,
men skalden var dock med. Han stod
i sköldeborgen kämpande med mod;
med svärd och toner lika skarpa
besjöng och slog han banesår;
der stänkte blod uppå hans harpa,
och stormen flög uti hans hår.
Hårdt var hans språk, men i norränatunga
en mäktig malmklang låg ändå, en skär,
ej blott att stridens minnen sjunga,
men äfven hjertats ömmare begär.
Med längtan sökte Vanadis sin Öder
igenom rymderna från norr till söder,
och trånande i sina skuggors verld
satt hvite guden med sin bleka panna,
i sakna'ns tårar smälte bort hans Nanna,
och Frej förpantade sitt svärd.
Hvad stort och enkelt ligger i passionen
och troheten i lif och död
(som dock är mer än söderns kärleksglöd),
det visste nordens skalder väl, och tonen,
hur vild han var, likväl ur hjertat ljöd,
det outgrundliga, det rika,
som hafvet stormande och djupt tillika.
Af många under dock dess djup bebos,
och lätt är att på färgen skilja
en nordisk trohet med sin hvita lilja
från söderns älskog med sin röda ros.
Helst klingade dock runosången
om Valhalls gudaverld, ej än förgången,
hur Oden qvad sitt Havamal,
enögde guden, hvilken styrde verlden
och drog på åttafota färden
med Sleipner öfver berg och dal;
hur nornorna vid tidens källa,
tre sköldemör på evigt ting,
uttydde runorna, som gälla
Heimskringla och Valhalla kring
och ömsom fria, ömsom fälla;

och hur det onda hos det goda bor;
hur väldigt med sin åska Åsathor
slog efter jättarna i fjellen;
hur Idun blomstrade, hur Freja spann
och Gefion frös och Lofna[1] brann,
och ljusa alfer dansade i qvällen. —
Den sången var en half barbar,
men kraftfull dock och underbar.
En hög gestalt med slagsvärd vid sin sida,
han sågs utöfver bergen skrida,
med nordens stjerna fäst på hjelmens rund,
och djup och vildhet om hvarann
låg på hans sångaranlet i förbund:
der brunno norrskensögon under pannan,
och storm och åska lekte kring hans mund. —

Sitt vördnadsfull uppå den sångarstolen,
der Asa-skalden suttit före dig.
Högt är det minne, som der reser sig,
fast nedergången är Valhallasolen.
All stor natur är egen, djerf och fri,
och harposlag, som genom verlden hvina,
dö ej, fast deras tid är re'n förbi;
det stora lefver qvar i poesi,
fast andra stjernor öfver dikten skina.
Hans sångartoner voro icke dina,
men kraft och snille lågo dock deri.
Trångbröstad smak är en och enahanda;
med regelrät, med sträng landtmätarked
mäts sångens land ej upp. Frisinnad anda
tar andra trakter, ock de vilda, med.
Det jättestora trifves med det ljufva;
hvem älskar kuttret ej af sångens dufva?
Men fritt må örnen på sin klippa bo,
blott han bär himlens blixt i mäktig klo.
Ej form, ej färg är stängd ur sångens gille,
en regel smaken har: den heter *snille*,
mångsidig regel uti dikten spord,
och rum är der för söder och för nord.

Hans sångartoner voro icke dina;
blott vårens stjernor, inga norrsken skina
uppå din sångarhimmel, dunkelblå,
en sydlig himmel, men derunder

[1] äktenskapets gudinna.

hur doftande naturens under,
nej diktens under, dina *"Blommor"* stå!
Fastvuxna fjärlar i de gröna lunder,
hur sköna — och symboliska ändå!
Som aftonrodna'ns guld på viken,
en himlafallen slöja likt,
så präktig ligger symboliken
och gungar öfver djupets riken
uti din underbara dikt.
I hennes röst och drag tillhopaställas
hvad södern ljufvast, norden djupast lär:
till formens skönhet hon ett barn af Hellas,
till tankens djup ett nordens barn hon är.
Ej endast stormens språk i hjeltesagan,
men vestanvindens nordbon ock förstår
och lyss förtjust till *"näktergalens klagan"*,
som suckar i hans korta vår.

Till Leopold.

(Tillegnan af Axel.)

Der satt på en af Pindens throner
en sångarkung i utdödt hof,
och harpan med de rena toner
låg tystnad på hans arm och sof.

Han var ej mer, som förr, den glade
förtjusarn, hörd af stad och land,
och mörkret, för att hämnas, hade
uppå hans ögon lagt sin hand.

Då reste sig ett yngre slägte
med sorl ur sina dalars natt.
De stormade, men ingen räckte
till thronen, der den gamle satt.

Gick så en främling med sin lyra
den vilda tummelplats förbi.
Han såg väl striden och dess yra,
men icke meningen deri.

"Hvad vill", sad' han, "det långa kifvet?
Den höges måttstock är ej vår.
Från andra höjder såg han lifvet,
hans sång på andra toner går.

Från himlen kommer sångarljuset,
dess första färg har ingen sett.
Det bryts i skyn, det bryts i gruset,
för Gud allena är det ett.

Som blomstren skifta i det gröna,
så skiftar diktens lätta här.
I många former trifs det sköna,
och skönt är allt, som snillrikt är.

Hell dig, bland klassiska ruiner
du gamle, hög och undransvärd!
Du Farus, som står qvar och skiner
ur en förgången sångarverld!

Till skum slås vågorna och stanna
emot din fot: för seglarns syn
du står med lågan på din panna
och lyser djupet, tänd i skyn." —

Så talade han rörd och lade
för skaldens fötter ned en krans.
Den krans var ringa, men han hade
ej någon bättre då till hands.

Och solen sjunker i det samma,
och natten står på bergets topp;
och rundt kring sångarns hjessa flamma
det gamla minnets facklor opp.

Till Franzén.

(Tillegnan af Kronbruden.)

Jag mins — snart är det femti vintrar sedan —
då dina sånger först förtjuste mig.
Jag var ett barn ännu, men allaredan
med rim och meter låg jag då i krig.

Jag hörde dig och undrade, emedan
din sång var ny, men ingen lik, blott sig;
han kom ur Östern, ja ur Edens sommar,
der näktergalen slår och morgonrodnan blommar.

Jag, fattig vilde, plägade beundra
helt annat, och din sång var skild från allt,
jag hittills känt. Ej hördes åskor dundra,
och intet märktes der af skämtets salt;
men mera skön, mer oskuldsfull än hundra,
jag känna lärt, der framflög en gestalt;
hur ömt, hur enkelt sjöng hon! På det viset,
som Eva, förr'n hon föll, sjöng uti paradiset.

Förtjust jag var, men dock ej härma ville,
jag märkte väl, det hörde mig ej till.
Det gifves många slag af sångarsnille
(jag sade), jag mitt eget följa vill.
Jag räknar mig till Brages diktargille
och rymmer ej derur, nej, jag blir still.
Jag öfvergifver icke nordens fana,
hon mina fäders var, — der vill mig seger ana.

Så skildes mer och mera våra banor.
Min mera djerf, mer klippig, mera vild,
och hopen jublade, ty nordens fanor
framför mig drogo med sin Valhalls-bild.
För Odens korpar mer än Frejas svanor
har nordbon sinne, hugstor mer än mild;
från dina vestanväder han sig vände,
men stormen känner han, sin lekkamrat, sin frände.

Ensidig är dock sång, allena nordisk,
frisk är dess ton, men vild likväl och rå;
med göthisk kraft, så rytande, så mordisk,
drifs mycket apespel tyvärr också.
En gäst på jorden, fastän öfverjordisk,
är poesin, den himmelska, ändå;
för allt, som lefver, rörer sig och bildas,
är hon organ, så väl det bildades som vildas.

— — — — — — — — — — — — — —

Jag kan ej skilja mig från höga fäder,
min håg står jemt till denna sagoverld,
der kraft, fast vild, alltjemt i dagen träder
och äran växer på det breda svärd.

Jag vet det väl, en annan tid oss gläder,
en mera bildad. Är han sången värd? —
Hur skalden stormar, hur han gläds och klagar,
ett eko syns han mig ifrån försvunna dagar.

En dunkel hågkomst fyller diktens stunder,
den rätta sångmön minnets dotter är.
Dess hem var det Atlantis, som gick under,
med högre kraft, med ädlare begär.
På hafvets botten susa nu dess lunder,
och store andar gå i månsken der.
Vår konst besvärjer dem. På våta vingar
de dyka stundom opp, när skaldens lyra klingar.

Tro icke hopen, store sångarbroder! —
Tag här en blomma från din egen mark;
ack, der är paradiset med dess floder,
som silfversnören i en rosenpark.
Min ros förtjente icke att få bo der,
dess tagg för uddig var, dess doft för stark.
Olika sångens gåfvor vi förstodo, —
ja, ringa gåfvan är, men håll den dock till godo!

Hvad mer, om olikt våra sånger tona,
min ädlare, min bättre sångarbror!
Din sångmö dväljes i en blomsterkrona,
som fridens ängel i sitt Eden bor:
min är en skaldmö, älskar ej att skona,
trifs helst med natten, tingens äldsta mor,
trifs uti stormen, i oroligt kaos; —
hur skilda ej vi två, men låt ej det bedra oss!

Det går ej blott en väg, men der går tusen
till mång-afsätsiga Parnassens topp.
En förer nedåt ifrån himlaljusen,
en annan går ur blomstergårdar opp,
en våt af tårar är, en annan frusen,
en genom minnet går, en genom hopp.
En som Titan sin djerfva bana fyller,
en annan fyller den, men helst ibland idyller. —

Kom, Mikaël, kom, låt oss sitta samman
och fylla Odens gamla land med sång!
En gnista skänktes oss af gudaflamman,
så vårdom henne, förr'n hon släcks en gång!

För höga Svea, gamla hjelteamman,
vi henne fått. Så sjungom utan tvång
och låt oss verka, tills hon är förgången,
det kära landet för, och för den kära sången!

Ur Tal vid jubelfesten 1817.

Den högtid, vi i dessa dagar fire, är i mera än ett afseende märkvärdig och upplyftande. Halfva Europa står upp och begår minnet af en enskilt man, som, utan någon borgerlig betydenhet, utan några yttre hjelpmedel, endast med sitt hufvud och sin fria, uppåt sträfvande ande förändrade verldens utseende och befriade både religion och förnuft från deras nesliga bojor. Folken församlas i Herrans tempel och prisa den evige, som sändt sitt ord, och näst honom *den*, som åter framdrog det i dagen, så rent, så enkelt, så kraftfullt, som det fordom hördes ifrån heliga läppar. Skalderna sjunga till hans lof, och den ene talaren aflöser den andra för att prisa hans minne. Dagen hör ingenting annat än hans beröm, och natten lågar af bilder, som skola antyda hans verk. Ett allmänt jubel fattar land och stad. Man glömmer tidens trångmål och tänker ej, talar ej om annat än den väldige mannen och hans under. Öfver den prisades bröst har jorden redan länge hvilat; men märkvärdigt och upplyftande är det för en hvar att se, huru sanningens strid alltid slutas med seger, huru menniskan är stor endast genom sin tanke och sin kraft, och huru den verkliga storheten aldrig förgätes af efterverlden.

Förtjenster sådana som Luthers borde också minst af alla äfventyra att blifva förgätna. Hans företag var så vigtigt för allt hvad mensklighetens skattar heligast, det verkade så afgörande på hans tid, dess följder ligga så öppna, äfven i våra dagar, att liknöjdheten sjelf ej kan få tid att glömma. Men till denna allmänna beundran verkar äfven betydligen en annan omständighet. Luther var nemligen en af de sällsynta verldshistoriska karakterer, som alltid, i hvad de ock företaga sig, genom sjelfva sitt sätt förvåna och outplånligen inprägla sig i minnet. Det låg någonting ridderligt, jag ville nästan säga någonting äfventyrligt, i hela hans väsende, i hela hans företag, sålunda som det både började och fortsattes. På allt hvad han gjorde eller sade tryckte han alltid en egen stämpel af nästan ofattlig storhet, af nästan öfverbrusande kraft. Hans handling var som ett helt, hans blotta ord var som ett halft fältslag. Han var en af de väldiga själar,

hvilka, likt vissa träd, endast blomma under stormen. Hela hans stora, rika och underfulla lif har alltid förekommit mig som en hjeltedikt, med sina strider och sin slutliga seger. En sådan ande måste nödvändigt alltid skaffa sig rum, han måste nödvändigt på ett afgörande sätt gripa in i historien, hvarthelst också hans verksamhet vändes och under hvilka förhållanden och hvilka tider han också framträdde.

Det tidehvarf, hvari Luther framstod, var en af de stora verldshistoriska epoker, då tidens orm byter om skinn och framgår i föryngrad gestalt. Medeltiden hade redan länge stått vid sin graf. Den gamla riddar-andan, som utgjorde dess egentliga lifskraft, var af flera orsaker så godt som förslocknad. Kriget hade tagit ett nytt skick och trängt den blotta personliga tapperheten tillbaka i skuggan. Staterna hade samlat sig i större massor, en fastare ordning hade stadgat sig, och lagen och dess mäktige handhafvare var öfver riddaren och hans svärd. Nya borgerliga förhållanden hade äfven småningom uppkommit. Ett nytt stånd hade bildat sig, hvilket täflade med de förra i förmögenhet och var dem öfverlägset i bildning och praktisk behändighet. Handeln med sin verldsförenande ande sammanband folken och utbytte emellan dem icke blott varor, utan äfven tankar och åsigter. En ny verld hade sprungit upp ur oceanen och skickade den gamla sitt guld och sina under. Genom boktryckeriet hade man ett nytt, förut okändt medel att sätta i omlopp och utsprida satser och undersökningar. Det var omöjligt att längre spärra tanken inom ett särskilt skrå eller qvarhålla den lössläppta forskningen. Hon gick genom lyckta dörrar. Det hade växt vingar på den unga örnen, och han pröfvade dem alltjemt och steg emot solen. Man kunde bränna kättaren; men hans skrifter blefvo qvar för en hvar och ropade som anderöster öfver jorden. Den gamla klassiska forntiden hade nyligen blifvit framdragen ur sitt grus. Lik en ur jorden uppgräfven stad, stod den för den förvånade verlden, med alla sina tempel och stoder. Dess ofantliga massa af klara föreställningar och djerf forskning kastades på en gång som ett jäsningsämne i den redan förut oroliga jorden. Hierarkien hade redan länge beherrskat verlden. Den hade förut till äfventyrs varit nödvändig för att som en osynlig makt, som en hand ur molnen, sammanhålla det förvildade Europa. Europa hade flera sekler igenom ej haft eller kunnat hafva någon annan verklig föreningspunkt än kyrkan. Nu var förhållandet annorlunda. Det theokratiska systemet hade efter tidens förändrade skick blifvit onödigt, följaktligen äfven olämpligt. Det måste derför lemna plats för ett annat. Hierarkien måste falla. Dess ålderdomsutsväfningar och dess halsstarrighet att ingenting vilja medgifva påskyndade endast dess fall. Men den kunde verkligen ingenting medgifva. Den var som en slagen eröfrare, hvilken ej kan under-

handla, ej kan återlemna något, emedan han derigenom äfventyrar att förlora allt. Flera märkvärdiga försök att störta den hade redan blifvit gjorda. Det är sannt, de hade misslyckats; men den blinda lydnaden var dock genom dem bruten och en möjlighet gifven att tvifla på den ofelbara. Med detta tvifvelsmål var också dess undergång oundviklig; ty den berodde från sin början på frånvaron af allt tvifvel, liksom mörkret beror på frånvaron af ljus. Den var som ett pappersmynt, hvars värde är förloradt, när förtroendet dertill upphör. Det afgörande ögonblicket var inne. Jorden var ihålig under den gamles thron, och det fordrades blott en djerf beslutsamhet och en kraftig arm för att störta honom i den öppnade afgrunden.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förringa värdet af Luthers stora företag. Meningen är endast att förklara dess historiska möjlighet. Det stora och verldomhvälfvande kommer aldrig oförberedt. Det mognar långsamt, emedan det lefver länge. Endast det obetydliga fladdrar plötsligen fram som ett stjernskott och dör bort likasom det. Man säger, att en stor man skapar sin tid, och man har rätt, så vida man härmed ej förstår en orimlighet. Af intet skapar Gud allena. En stor man, äfven den störste, är nödvändigt alltid en son af sin tid; men han är dess äldste son, han är tidens fidei-kommissarius. Tidehvarfvet är hans, och han förvaltar sitt gods såsom honom bäst synes. De spridda elementen finner han för sig, men vanligtvis ännu outredda och i kaotisk oordning kämpande emot hvarandra. Att samla och ordna dem till en skapelse, att rikta dem till ett bestämdt mål, att verka på tiden ledande, sammanbindande, med ett ord, bildande: detta är hans storhet, detta är hans egentliga skaparförmåga. Hvad han sålunda frambringar, det är, det kallas med rätta hans verk. I denna menskliga betydelse taget, skapade Luther sin tid. Mycket var gjordt före honom; ty hvad han gjorde hade annars varit en omöjlighet. Men icke dess mindre var han ensam den sekulariske mannen, på hvilken allt ankom; det var verkligen han som omhvälfde hela andens verld, det var han som hämnade förnuftet, det var han som störtade vantron och påfveväldet.

Man kan betrakta och betraktar äfven vanligtvis reformationen endast i dess förhållande till kyrkan. Emellertid utgjorde religions-reformen, sjelfva de theologiska satserna, blott dess ena sida, vigtig utan tvifvel, men derför icke den enda. En alldeles isolerad religionsförbättring är i sig sjelf omöjlig; ty med religionen hänger allt menskligt, i ordets skönaste bemärkelse, tillsammans. Reformationen är i ett annat hänseende att betrakta som det menskliga förnuftets nya testamente, som en befrielse från den gamla träldomen. En ny tid tog med den sin början och lemnade i arf till de efterföljande tankens frihet, forskningen och

öppen plats för utvecklingen af alla våra ädlaste anlag. Luther planterade icke kunskapens träd — Gud planterade det redan i paradiset —, men han nedref klostermurarna omkring det, att dess grenar kunde vagga i en renad luft och dess frukter mogna i solen. — — — — —

Ur Inträdestal i svenska akademien

den 22 Juni 1819.

Mine herrar!

Från den aflägsna bygd, der eder godhet uppsökt mig, inträder jag med förlägenhet i den lysande samling, som jag i dag skådar för första gången i min lefnad. Ty icke utan hemlig fruktan intar någon en plats som denna; icke utan förvirring finner man sig uppflyttad ur skuggan till höjderna, der sången och staten samlat sine ypperste. Hvilka minnen omgifva mig här! Står jag icke här midt i en stor konungs stiftelse, i ett samfund, som med rätta bär nationens namn, emedan nationen åt det samma anförtrott vården af sina dyrbaraste skatter, af hvad som utgör dess innersta lif, den egentliga blomman af dess väsende? Framträda icke på afstånd de konungsliga skuggorna, stiftarens egen och de hjeltars, hvilkas ära han ville upplifva? Och hjeltarne i diktens och tankens verld, sångens och vältalighetens högtidsnamn i Norden, ha de icke till större delen personligen tillhört er; vistas ej ännu deras andar omkring eder? Med vördnad böjer jag mitt hufvud inför de höga gestalterna, och med billig glömska förgäter jag mig sjelf i deras åskådande. Den som i ett sådant ögonblick icke kände sig mera förödmjukad än hedrad, den som vid åtanken på de store bortgångne ännu kunde hysa en känsla af fåfänga; — sannerligen, han hade redan derigenom förverkat sin ära, och lagern, om han bure den, borde förvissna på hans egenkära hufvud.

Det har varit tider, då det val, som i dag tillåter mig att tala inför eder, icke skulle ha varit möjligt; skönare, rikare, ädlare tider. Huru mycket äro de ej nu förändrade, hvilka förluster räknar ej svenska sången och ert samfund! Svårare och svårare blir med hvarje gång ersättningen, och man nödgas att fylla bristerna med hvad dagen gifver. Af alla detta samfunds förstnämnda ledamöter är nu mera blott *en*[1] öfrig, ett sörjande vittne

---

[1] N. von Rosenstein.

af skönare dagar, den enda återstående pelaren af grundresningen till detta tempel. Men omkring den pelaren bygga vi andra våra hyddor. Till den mannen sluter sig med tillförsigt det uppträdande slägtet och lyssnar med rörelse till den gamles röst, som förtäljer om bättre tider och likväl dömmer mildt om de närvarande. Med rätta begråter han de stora döde; men äfven för oss har han råd och deltagande. Lik Nestor i Iliaden, lefde han fordom med ett bättre slägte, men det närvarande ledes af hans vishet. Det gifves icke på länge någon nykomling i sångens verld, den han icke med faderlig ömhet omfattat; det gifves ingen, som ej tackar honom för några af sitt lifs skönaste stunder. Och om, vid ett tillfälle som detta, jemförelsen både med det förflutna och det närvarande icke nödvändigt nedsloge mitt sinne, så skulle min stolthet vara den, att han ibland hopen icke en gång öfversett mig och att min enskilda tacksamhet här kan förena sin röst med den allmänna, som fäderneslandet och svenska vitterheten egnar honom.

Men det är icke om mina enskilta förbindelser, utan öfver ett vida vigtigare ämne, som jag i dag skall tala. Jag är hitkallad för att fira minnet af en skald, hvars milda stämma i snart fyratio år beherrskat hvarje känsligt hjerta i Norden. I vänten icke af mig, att jag skulle uttömma hela rikedomen af ett sådant ämne. Det fordras en vida starkare hand än min för att hålla vågskålen, hvari menskligheten väger sina herrlige. Endast på afstånd har jag känt den berömde mannen; och, långt ifrån hans höjder, har jag blott kunnat uppfatta de allmännaste dragen af hans lefnad. Äfven gränsorna af ett tal tillåta ej den utförlighet, som här kunde anses nödvändig; och icke en målning, endast en skuggbild, kan jag bjuda er af *Skördarnas* store sångare.

Grefve Johan Gabriel Oxenstjerna härstammade från en slägt, hvars namn sjelfmant väcker minnet af fäderneslandets ärofullaste dagar. Jag skall ej uppehålla mig vid den gamla frågan om bördens företräden, hvarom, i politiskt hänseende, så mycket blifvit sagdt och ännu kunde sägas. De äro tillfälliga, men icke mera tillfälliga än snillet och skönheten, dem dock ingen nekar sin hyllning. Jag anmärker endast den poetiska sidan deraf. Börden är för den enskilde, hvad fäderneslandet med sina minnen är för ett helt folk; det är egentligen ett poetiskt intresse, som fäster oss dervid. Ty det förflutna förekommer oss alltid som ett skönare, ett förklaradt närvarande. Förfädrens himmel hänger full af lyror. De tala ej, utan de sjunga ur molnen. Det måtte dock vara skönt att som ättling lyssna till de beslägtade rösterna och från barndomen kunna sammanknyta sitt väsende med hvad

fäderneslandet haft högst och ädlast. Grefve Oxenstjernas far var en allmänt aktad och vördnadsvärd man; men sitt snille tyckes han egentligen ha ärft efter sin mor, en född Gyllenborg och syster till den berömde skalden. I sin ungdom hade han till ledare den bekante Bergklint, en man redan i sig sjelf märkvärdig i vår vitterhet, men likväl tilläfventyrs, liksom Chiron[1] hos de gamle, mera berömd genom sin store fosterson. Sin mesta tid tillbragte den unge grefve Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, hvilken älskade honom som en son; och härifrån, snarare än från blotta slägtskapen, härrörde den innerliga tillgifvenhet och förtroende, som förenade de bägge skalderna hela deras lefnad igenom.

Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, uppväxande under hans ögon och förelyst af hans efterdöme! Det är den unge Orfé i skola hos skaldefadern Linus.[2] Till lifvande och utvecklande af grefve Oxenstjernas skaldegåfva må Gyllenborg kraftigt ha medverkat; men på lynnet och riktningen deraf synes han alldeles icke haft något inflytande. Ty olika delar sångmön sina gåfvor. När den ene helst uppfattar naturen i sina gladaste och mildaste förhållanden och förlustar sig i solskenet och leker med blommorna och andas med vestanflägten; då blickar den andre med manlig betänksamhet helst ner i de dolda djupen; och kraftigare, men också hårdare, framgår han, en vinterklädd genius med nordstjernan på sitt hufvud. Jag dömmer icke emellan de bägge skalderna; jag antyder endast deras skiljaktighet.

Vid Upsala akademi emottogs grefve Oxenstjerna i den berömde Ihres[3] hus, med hvilken han på mödernet var beslägtad. Det var äfven under Ihres inseende, som han första gången offentligen framträdde. Vid ett af de tillfällen, då drottning Lovisa Ulrika, tillika med då varande kronprinsen Gustaf, besökte lärosätet, önskade hon att vara vittne till en af dessa akademiska talöfningar, dem forntiden värderade mera än den närvarande. Ett ämne uppgafs för tillfället, och grefve Oxenstjerna utsågs till dess försvarare. Tvisten fördes på svenska; och ehuru alldeles oberedd, försvarade sig den sjuttonårige talaren med en lätthet och fyndighet, som intog alla, men tillika med en blygsamhet, som är öfverlägsna naturgåfvors vanligaste kännemärke. Prins Gustaf förklarade honom offentligen sin tillfredsställelse med tillägg att han beklagade, det den unge Oxenstjerna ej hette Axel, liksom den store statsmannen. Hela denna händelse må synas obetydlig; men det tyckes ha gifvit första anledningen till den uppmärksamhet, Gustaf III fästade vid grefve Oxenstjerna, och grundlagt ett förhållande, som på hela den senares lefnad var af det största inflytande.

---

[1] Akilles' fosterfader, [2] Orfeus och Linus, grekiska, i sagan berömda skalder, [3] berömd språkforskare.

Emedlertid hade grefve Oxenstjerna uppnått den ålder, då staten vanligtvis fordrar medborgarens tjenst och utkräfver ersättning för den uppfostran han emottagit. Det var utan tvifvel mera sina stora förfäders efterdöme, än sin egen böjelse, han följde, då han från sin ungdom egnade sig åt diplomatiken. Åtminstone beklagar han sig ofta öfver sin vedervilja mot chifferns öfvermakter, som han kallade dem, hvilkas mörka min äfven måtte ha varit afskräckande för den unge och liflige Apollosonen. Han tillbragte emellertid flera år vid svenska beskickningen i Österrike, missnöjd med sin belägenhet för det närvarande och, i sakernas då varande ställning, utan hopp om någon förbättring för framtiden. Men efter Gustaf III:s anträde till regeringen och den kort derpå följande förändringen började en ny tidpunkt, icke blott i grefve Oxenstjernas lefnad, utan äfven för hela nationen.

Det hör icke hit att pröfva de mycket olika omdömen, som i senare tider blifvit yttrade öfver Gustaf III:s inflytande, icke blott på svenska vitterheten, utan äfven i allmänhet på hela nationens lynne och tänkesätt. Man kan, efter olika åsigter, anse det för lyckligt eller olyckligt; men deri måste dock alla instämma, att den man, som på detta sätt verkade på folket, måtte ha varit en af de sällsyntaste och rikast begåfvade, som häfderna känna. Ty icke småningom, utan på en gång, flög hans ande som en elektrisk stöt genom den domnade nationen. Som en vår trädde han in i svenska historien; och plötsligen stodo alla nationens krafter på en gång i blomma, och lifvet utgöt sig, och sången vaknade rundt omkring honom. Han öfvade öfver folkets sinnen ett välde, som icke hade någon skugga af fruktan, utan blott och bart grundades på känslan af hans personliga öfverlägsenhet; ett välde, som jag ville kalla snillets theokrati och som är det mildaste, det minst förödmjukande af alla. Utom Carl XII har aldrig någon svensk konung så, som han, lefvat i folkets hjertan. Och likväl var det icke genom krigiska dygder (faran utvecklar hastigt alla slumrande krafter), utan genom sitt fredliga snille, som han verkade så förunderligt. Men orsaken härtill var visserligen icke endast vidden af hans snille, den blott få kunde uppskatta, utan äfven och ännu mera den egna arten deraf, den alla fattade. Han hade nämligen i sitt väsende icke blott något stort utan tillika något ridderligt; den höga hjeltekraften visade sig hos honom icke med sköld och svärd, utan i behagens lättaste drägt. Han var en stor romantisk hjeltedikt med sina äfventyr och förtrollningar, men tillika med hjertats ömmaste utgjutelser och med glädjens yppigaste lekar. Derför verkade han också romantiskt på allt hvad som omgaf honom, derför bildade sig hela nationen, eller sökte åtminstone att bilda sig, efter honom, utan att sjelf veta derom. Hans inflytande var som luftstreckets, hans tidehvarf var, om jag får säga, svenska snillets

torneringstider. Men vid blott lek stannade det ingalunda, åtminstone hos honom sjelf. Hans själ var för stor för en lek utan allvar; han älskade den menskliga storhetens yttre tecken och ville, att den skulle synas. Men man gör honom orätt, då man häraf sluter, att han blott ville föreställa hvad han egentligen saknade. Den som endast *spelar* en stor man, sannerligen, hans roll är blott för en teaterqväll. Icke så djupt, icke så varaktigt som denne förunderlige man, griper han in i nationens och tidehvarfvets hjerta. De skenbara motsägelserna i Gustaf III:s lefnad bevisa dock tydligen för en hvar, som vill inse det, att det icke var någon tomhet, som han utsmyckade, utan att hans inre väsende var äfven så rikt, som dess yttre var mångfärgadt och skiftande; och samme man, som med ifrig beställsamhet anordnade en fest inom sitt hof, utsatte med köld sitt lif på slagfältet och hämtade personligen den blodiga segern på Svensksunds vågor. Hans stora själ hade rum, icke blott för hjeltens och statsmannens planer, utan äfven derjemte för konstens behag och för lifvets glädje. Han var en Herkulsklubba, omvirad med löf och rosor, han var som demanten, den fastaste af alla ädelstenar, men tillika den, hvars yta spelar med de skönaste och rikaste färger. Jag vädjar till eder, M. H., till dem ibland eder, hvilka, så väl i de lugna som stormiga skiftena af hans lefnad, närmast nalkades hans hjerta, — jag vädjar till eder att afgöra, huruvida någonsin tadlet gjutit sin galla öfver en större, en rikare själ. Jag lemnar åt eder att bevittna, hur han vedergällde sitt folks kärlek, hur han öfverallt på jorden älskade det svenska namnet, hur han lefde för dess ära och dog — till dess förnedring. Jag lemnar åt eder att afgöra, huruvida det lof, som min beundran i dag egnar honom, bör tillskrifvas endast en ledamot af svenska akademien och icke snarare medborgaren af det svenska folk, hvars kärlek, hvars föresyn, hvars stolthet han var.

Grefve Oxenstjerna fattades som hvar och en annan af den store monarkens snille. Äfven hans åsigter i vitterheten och hans enskilda tycken voro ej utan inflytande på den unge skalden. Men derjemte fästade han sig vid sin kunglige välgörare med en innerlighet, en hängifvenhet, som blott ett ömt och ädelt hjerta kan fatta. Han såg i honom ett slags högre väsende, som han väl vördade, men derjemte älskade med förtjusning. Allt ifrån början hörde han till dess förtroliga krets, utan tvifvel, den snillrikaste umgängeskrets, som någonsin funnits i Norden, och der alldeles ingen annan rang gällde än snillets. Grefve Oxenstjerna fästades nu för alltid vid hofvet, der han icke blott af regenten, utan äfven af alla andra var älskad för sin fromhet och sitt milda lynne, beundrad för sin flödande qvickhet och nästan oumbärlig genom sin skaldegåfva. Denna senare anlitades också ofta, kanske oftare än efterverlden skulle ha önskat. Emedlertid finna vi

honom äfven under denna tid i statens högsta embeten. Han upphöjdes till Svea rikes råd, efterträdde den berömde Creutz som kanslipresident, åtföljde, såsom chef för utrikes ärenderna, konungen i första finska fälttåget, innehade sedermera en plats i den under kriget tillförordnade regeringen och utnämndes slutligen kort före konungens död till riksmarskalk.

Men med Gustaf III:s död var också solen försvunnen ur grefve Oxenstjernas lefnad. Hans embete qvarhöll honom väl ännu för en längre tid vid hofvet, men han igenkände der ej mera sin ungdoms gudamakter. Äfven embetsbanan öfvergaf han, och endast som ordenskansler fortfor han att bekläda ett offentligt kall. Han drog sig allt mer och mer tillbaka i det enskilta lifvets lugn. Ack! vi veta alle, huru väl ändå bekymret hittade vägen till hans ensliga boning. I de senare åren, i synnerhet efter förlusten af en älskad maka, lefde han i afsöndrad indragenhet, endast med sina minnen och sin lyra.

Jag hoppas att icke inför er, M. H., behöfva någon ursäkt för det ofullständiga i denna öfversigt af grefve Oxenstjernas öden och politiska lefnad. Ty, hvarföre skulle vi ej erkänna det? Det är icke riksmarskalken, utan skalden Oxenstjerna, hvars namn går till odödligheten. Det var icke hans purpur, utan hans lyra, som utmärkte honom ibland er och inför nationen. En stor författare, i synnerhet en skald, borde aldrig betraktas annorlunda än som en ande. Han är icke en *talande*, men endast en *röst*. Hans snille, det är han sjelf; hvad han verkar och bildar, det är hans lefvernesbeskrifning. — Alltså, hvad skönt han diktat, hvad hans sånger äro — detta är för efterverlden Oxenstjerna. Jag förekommer icke hennes dom. Endast det enskilta intryck, grefve Oxenstjernas dikter gjort på mig personligen, vill jag här uttala, med den oskrymtade vördnad, jag är skyldig en stor man, men också med den öppna frimodighet, hvarförutan jag skulle rodna att träda fram inför hans ära. — — — — —

Tal vid offentliga föreläsningarnas slut

på Carolinska lärosalen i Lund, April 1824.

Jag slutar härmed mina föreläsningar öfver Thucydides; och med det samma slutar jag äfven den offentliga lärarebefattning, jag i tolf år bestridt vid akademien. Det är naturligt, att det ögonblick, då man afträder från ett kall, som man i längre tid innehaft, hvarvid man i mer eller mindre mån fästat sitt sinne,

måste förekomma hvem som helst vigtigt och betydningsfullt. Man befinner sig derigenom vid en afdelning af det menskliga lifvet, det är ett tidskifte, ett slags nyår, som måste uppväcka en mängd betraktelser hos hvarje ej alldeles förslöadt sinne. Det framfarna ligger bakom oss med alla sina minnen. Gifvas der några obehagliga bland dem, så gömma de sig i skuggan; men de angenäma framträda med ovanlig glans i dagen: de stå som slägtingar på kullarna vid stranden och vinka med handen ett afsked åt den bortseglande. Det är, som om man öfvergåfve ett fädernesland, hvars värde man känner först då man skiljes derifrån, eller som om man toge afsked af en umgängesvän, vid hvars fel man vant sig, hvars förtjenster man aldrig skattar högre, än då man står färdig att lemna honom. Och framtiden åter, de nya förhållanden hon medför, huru dunkla, huru osäkra måste de ej synas oss? Det är lunder sedda på afstånd: hvem vet, hvad som bor under deras grenar? I sanning, vanan verkar mäktigt på det menskliga sinnet, och hvad yrke som helst fäster oss småningom med tusende band, från hvilka man ej lätteligen gör sig lös. Är man då tillika öfvertygad, att detta yrke är vigtigt i sig sjelft, att det ej kan eller åtminstone ej bort vara utan allt inflytande på mensklig bildning: då måste det ögonblick, då man är färdig att lemna det för alltid, blifva på en gång både högtidligt och rörande. —

Det vore lätt, M. H., att sluta mina föreläsningar med det, hvarmed många börja sina, med ett loftal öfver deras ämne. Jag skulle kunna säga er, att ej blott ingen akademisk lärdom, men i allmänhet ingen högre bildning är möjlig utan kännedom af grekiskan. Jag skulle för ett sådant påstående kunna anföra vitsord af berömde män och lägga dertill vigten af flera århundradens öfvertygelse. Jag skulle i anledning häraf kunna upphöja detta studium på bekostnad af alla eller åtminstone de flesta andra. Men detta vore tvifvelsutan en ensidighet. Jag erkänner tvärt om gerna, att i verldens närvarande skick mycken bildning, ja äfven mycken verklig lärdom är möjlig utan kännedom af de klassiska språken. Ty hvarför kallas de klassiska? Klassiskt är ett språk icke blott genom sin egen inre utbildning, utan äfven och i synnerhet genom sin litteratur. Men en sådan litteratur hafva numera flera af de lefvande språken. Den massa af idéer, som utgjorde de gamles bildning, har småningom öfvergått i det allmänna tänkesättet; vi lefva af de fonder, som forntiden samlat. Så måste det äfven vara: ty ingenting i menskligheten är enstaka. mensklig odling är en fortgående kedja; den närvarande länken är alltid sammanhakad med en föregående, och denna åter med en annan, ända upp till skapelsedagen tillbaka. Den ena generationen ärfver alltid den andra; bildningens historia är en fortlöpande förklaring öfver menskligheternas stora ärfdabalk. Men ett

sådant arf är egentligen blott *materiell:* det är endast råämnen, som det ena tidehvarfvet emottager af det andra, att på sitt eget sätt förarbeta och använda: *formen* måste alltid bero af den närvarande tiden och dess tillfälliga omständigheter. På detta sätt har vår tid långt för detta tillegnat sig alla de gamles väsendtliga idéer i lagstiftning, i vettenskap, i vitterhet. De äro ej längre nya, de äro lätt tillgängliga för en hvar; i hvad språk som helst kan man inhämta dem. Man vet för närvarande icke blott hvad de gamle visste, utan i många fall oändligen mera: de materialier, de lemnat, äro ej blott samlade, utan äfven på mångfaldigt sätt förökta; erfarenheten, som hos dem var ett barn, har blifvit fullvuxen och är nu en mognad man. Man har alltså rätt, då man påstår, att klassiska litteraturen numera kan, nämligen i detta materiella afseende, anses för umbärlig. Men hos intet folkslag i verlden har det materiella i bildningen, sjelfva kunskapsförrådet, varit så förenadt och sammanväxt med dess form, som hos grekerna. Sjelfva idén var för dem alltid blott det ena elementet af bildningen: det andra, äfven så väsendtliga, var dess uttryck och sinliga framställning, efter de allmänna lagarna för det sköna. Deras äldsta filosofemer öfver naturen, deras uråldriga historiska minnen rundade sig strax från början till poetiska gestalter; deras första lagstiftning var metrisk, sjelfva deras gudar gåfvo endast poetiska orakelsvar. De råa, men betydningsfulla mytiska gestalter, som de emottogo från Orienten, ombildades af dem till idel skönhetsmönster, Olympen blef ett museum, liksom nationalsagorna blefvo ett epos. Med ett ord, den yttre formen var för dem aldrig likgiltig, grekerna voro födde formalister. Hvad som i synnerhet utmärkte dem i detta hänseende, det var ett naturligt sinne för det passande och skickliga i hvarje sak, en gifven afsky för all öfverdrift och utsväfning i hvad form som helst, en äfven så sann som fin känsla för det mått, det lagom som är det verkliga skönas norm och väsende. Man talar i esthetiken om en skönhetslinie: om en sådan finnes, så kunde man säga, att det gamla Hellas låg inom dess gränser: det var hon, som skiljde landet från barbarerna. Derför har också den grekiska smaken hos alla bildade folkslag i mera än ett afseende blifvit ansedd som normalsmak. Hvad som är deröfver eller derunder eller på sidorna, det är platthet eller öfverdrift eller förvirring. Främst och allmännast gäller detta om de bildande konsterna. De olympiska gudagestalterna stå ännu, efter så många århundraden, qvar i hög, i oöfverträffad skönhet; det menskliga konstnärssnillet mäter ännu i dag sin framgång endast efter sitt närmande till de eviga mönstren. Men äfven i afseende på vitterheten, det vill säga i afseende på poesi, vältalighet och historisk konst, har man länge ansett de grekiska mönstren såsom de yppersta. Detta är också riktigt, om man endast, som är billigt, gör de inskränkningar,

sakens natur fordrar. Ty vitterheten i allmänhet och poesien i synnerhet äro en så universell, en så verldsomfattande konst, att den nödvändigt måste uttrycka sig på mångfaldiga olika sätt. Hvarje tidsålder, äfven den råaste, har sin egen poesi, liksom hvarje växt har sin egen blomma. Jag skattar högt den grekiska skaldekonsten: men jag är långt ifrån att anse den för den enda riktiga eller ens för den yppersta i alla afseenden. Det gifves poetiska förträffligheter, hvarom grekerna ej hade eller kunde ha någon aning. Älsken I bilderna af en icke blott rik, men yppig fantasi, glädja er de djerfvaste utflygter än till zenit och än till nadir, viljen I se en poetisk verld full af rosenfärgade under: då måsten I vända er till Österlandets skaldekonst, der alla figurer uppträda i purpur, hvarje blomma glöder som en jordfast morgonrodnad och tankens örn flyger alltjemt på förgylda vingar emot solen. Men föredragen I åter betydelsens djup och betraktelsens allvar, älsken I de jättelika, men bleka gestalterna, som gå omkring i dimman och hviska om andeverldens hemligheter och om alltings fåfänglighet, utom ärans: — då måste jag hänvisa er till det isgrå, till det sagorika Norden, der Vala sjöng skapelsens grundtoner, under det månen sken på fjällarna, bäcken slog sin entoniga sång och trasten satt i toppen på en gulnad björk och qvad ett sorgeqväde öfver den korta sommaren, öfver den döende naturen. — Eller behagar er känslans innerlighet och en längtan, som icke trifves på jorden, utan alltjemt ser upp till det himmelsblå stjernfältet, der saligheten bor, der det klappande hjertats oro stillas: då bören I vända er till den vesterländska romantiken, helst under medeltiden, då trubaduren sjöng en öfverjordisk kärlek och riddaren kämpade lika ifrigt för den heliga jungfruns och sin skönas ära. — Men älsken I åter mera idéernas rikedom och reflexionens sanning, viljen I se ner i djupet af menniskans bröst, viljen I se alla hjertats ådror blottade liksom med ett trollslag: då mån I gå till den moderna poesiens heroer, till dem nämligen ibland dem, som gått sin egen sjelfständiga väg och ej lyssnat till andra ingifvelser än tidehvarfvets och sitt eget snilles. — Allt detta utgör utan tvifvel förträffliga poetiska elementer: ingen klassisk ensidighet bör hindra oss att erkänna deras värde. Men i hvilka tunga, förvirrade, barbariska former måste vi ej ofta uppleta dem, liksom man uppletar diamanter bland de ödsligaste klyftor. Hos grekerna deremot finna vi dessa elementer kanske blott sparsamt; men allt hvad vi förefinna, det finna vi förträffligen ordnadt och afrundadt. Hvad Corinna[1] sade till Pindarus, som i sin ungdom visade några anlag för orientalisk öfverdrift, att man nemligen bör så med handen och icke med fulla säcken, detta var grekisk nationalsmak, det var en stående grundsats i

---

[1] Grekisk skaldinna (omkr. 500 år f. Kr.).

hela grekiska vitterheten. Vi finna der en poesi, som äfven under känslans häftigaste utbrott eger sig sjelf: hon gläds med måtta och sörjer med anständighet: hon är som Polyxena[1] hos Euripides, som ännu i döden bemödade sig att falla med värdighet. Vi finna en fantasi, den Grekerna symboliserade under bilden af Pegasus, som icke blott har vingar, men äfven tyglar. När Perseus med den flög Olympen för nära, då störtades han, ehuru sjelf en gudason, neder af de vredgade gudarne. Vi finna ett poetiskt förstånd, som aldrig förgäter sig, aldrig glömmer det hela för någon gynnad del, aldrig förlorar fattning, klarhet och öfversigt äfven i ingifvelsens stormiga stunder. Vi finna, i afseende på form och framställning, en instinkt mot det utsväfvande och öfverlastade, en omsorg för det rent sköna, en stilens tukt och aga, som icke hänför, men intar, icke skakar, men lugnar. Allt är så lätt, så otvunget. som hade det växt vildt, utan konst och omsorg: det är så enkelt och naturligt, som om det alldeles ej kunnat vara annorlunda. Man kan förlikna den romantiska poesien i alla dess arter vid en ek, som i väldiga, men oregelbundna former lutar fram från en bergsskrefva öfver den dunkla dalen; men den grekiska deremot är smärt och afqvistad och rak som ett palmträd, med sin rika, men symmetriska krona, och en näktergal sitter emellan bladen och sjunger. Grekiska poesien är att betrakta som tungan på konstens våg: hon utvisar den rätta jemvigten, som är blott ett annat ord för det fulländade sköna; under det orientaliska eller occidentaliska romantiken kastar ensidigt sina tunga massor i endera af vigtskålarna. Med ett ord, är frågan om blott poetisk naturkraft, om uppfinningens rikedom, om tankens djerfhet, om känslans låga: då stå Grekerna till äfventyrs efter eller åtminstone ej öfver flera andra folkslag. Men är åter frågan om sammansättningens konst och förstånd och sanning, om formens osminkade skönhet, då äro de ännu och förblifva de eviga mönstren, då måste jag hänvisa er, icke blott till Homerus och Sofokles, utan äfven till Plato och Herodotus och Xenofon; ty något ypperligare, något mera fulländadt i detta afseende har hittills icke, så vidt jag vet, visat sig på jorden. —

Men just detta, hvari grekiska litteraturens yppersta förtjenst består, just denna formens skönhet är det, som för en hvar, hvilken vill fatta den, gör grekisk språkkunskap oumbärlig. Hvad en grekisk författare ungefärligen tänkt och menat, det väsendtliga innehållet af hans skrift, kan man fatta genom en öfversättning. Men uttryckets egentliga karakter och anda, alla de särskilda, ofta blott lingvistiska egenheterna af framställningsformen, dessa

[1] Polyxĕna, dotter till trojanske konungen Priamus och trolofvad med Akilles, på hvars graf hon offrades.

äro så sammangjutna med språket sjelft, att de omöjligen derifrån kunna löstagas och framvisas särskilt. Hvar och en öfversättning, äfven den trognaste, kan derföre om allt detta ej ge annat än ett ungefärligt och ofullständigt begrepp. I synnerhet gäller detta om poeterna, der ofta en hel följd af associationer fäster sig vid ett enda ord, som icke i något annat språk har ett fullkomligen motsvarande. De gamla utdöda språken ha icke blott en från de lefvande skiljaktig grammatikalisk byggnad, utan äfven en egen poetisk symbolik, som ofta med ett enda uttryck öppnar ett helt galleri af bilder, som nästan alltid måste gå förlorade i öfversättningen. Förhållandet mellan en dylik öfversättning och originalet är merendels ungefärligen som förhållandet mellan en topografisk karta och en landskapsmålning: den senare visar oss floder och lunder och berg i träffande bilder, då den förra i deras ställe endast ger oss orediga, betydningslösa streck: vi få ett dunkelt begrepp i stället för en lefvande åskådning. Alltså, för att förstå de gamle, måste man till en början förstå deras språk. Det är i sanning obeqvämt, att vägen till det klassiskt sköna går, till en början, genom grammatikan och ordboken; men det finnes verkligen ingen annan; och den, som vill hinna fram, måste äfven underkasta sig resans besvärligheter.

Vi befinna oss alltså nu på en punkt, der vi kunna afvisa de vanliga inkasten mot grekiska litteraturen, icke med maktspråk eller åberopande af gammal häfd, utan med verkliga skäl. Vi hafva funnit, huru och hvarföre det karakteristiska af denna litteratur ej kan inses, åtminstone ej fullkomligt, utan kännedom af språket. Men att en sådan insigt i allmänhet bör anses för vigtig, det förmoda vi icke att någon sätter i fråga. Den är vigtig i historiskt afseende; ty grekerna intaga en så utmärkt plats i den menskliga bildningens historia, deras inflytande på Europas närvarande kultur är så uppenbart, all bättre och renare smak ibland oss är så tydligen en grekisk koloni, att en närmare bekantskap med vår hyfsnings stamfäder ej kan eller bör vara likgiltig för någon, som vill öfverse mensklighetens gång och har sinne för utvecklingen af dess ädlaste krafter. Den är vidare vigtig för vitterhetsidkaren, som ännu i årtusenden kan studera de gamla mönstren, utan att dessa behöfva befara att se sig öfverträffade i det, som utgör deras egentliga storhet. Den är äfven vigtig för den, som utan lust och förmåga att bli hvarken skald eller vältalare eller häfdatecknare, likväl har sinne för det sköna och ädla i allmänhet och älskar deras klassiska uttryck. Men i synnerhet vigtig är den för akademierna, hvilka ej böra bära sitt grekiska namn förgäfves, hvilka som universiteter måste omfatta, om ej det hela, åtminstone det väsendtliga af universell bildning. Just i den mån klassiska litteraturen gjort sig sjelf umbärlig och derigenom dragit sig tillbaka ur den allmänna och nödtorftiga

bildningens område, i samma mån bör hon äfven finna en tillflyktsort vid lärosätena. Hon är som Nilen, hvilken, sedan den gjort fälten kring sig fruktbara, drar sig tillbaka inom sin ursprungliga strömfåra. Men der bör hon också rinna ogrumlad, en konungslig flod, hvars åder aldrig förtorkas, hvars källor ligga på mensklighetens höjder. Redan en gång förut har klassiska litteraturen räddat Europa ur barbariet. Återgången dit är ännu icke omöjlig. Den närvarande tiden söker åtminstone allahanda vägar till detta mål. En af de genaste vore utan tvifvel den, om man kunde lyckas att göra de *gamla* grekerna äfven så förgätna, äfven så misskända, som man vill göra de *nya*. Men vi vilja hoppas, att beggedera skola bibehålla sig. Vi vilja hoppas, att ännu efter årtusenden ett bildadt slägte skall beundra de forntida hellenernas snille och prisa de närvarandes bedrifter, då troligtvis vår närmaste efterverld, med föraktets liknöjdhet, skall fråga om begges motståndare: huru hette de?

Men timmen är redan förbi, och jag måste sluta. Undren icke, om jag så sent, jag kan, lemnar ett ställe, der jag trifts så gerna. Lärarens kall är visserligen både ansvarigt och mödosamt; men hvad som på andra sidan äfven gör det angenämt är den omständigheten, att han ständigt lefver bland ett uppväxande slägte, bland ungdomen, som merendels har ett öppet sinne, ett friskt mod och en ofördunklad åsigt af lifvet. Pindarus säger om de saliga, att i deras land fins det ingen annan årstid än våren; och äfven lärosätet har i detta afseende en fortfarande vår. Men våren är en ömtålig årstid, och blomningsdagarna fordra fördubblad omsorg. Varen derför varsamme: ty om blomman vanvårdas, så ger hösten inga frukter. Frukten Gud: ty gudsfruktan är icke endast vishetens begynnelse, utan äfven dess fulländande, för den som fattar henne rätt. — Ären konungen: ty i vårt land är konungen blott den personliga bilden af folkets majestät, och när vi hedra honom, hedra vi med det samma oss sjelfva. — Vörden edra lärare: ty det är dock för er som de arbeta, och deras kall är icke så lätt som I tilläfventyrs föreställen er. Bekymret sitter ofta på lärostolen, och när timmen är förbi, är dagens arbete derföre icke slutadt. — Varen flitige: ty flit är framgångens moder; lifvet är kort, men konsten lång, den som förspillt tiden, han har bortspelt sitt arf, huru rik han i öfrigt må vara. Räknen ej heller för mycket på en lättare fattningsförmåga eller på större gåfvor, som skulle ersätta försummelsen. De stora gåfvorna äro skänkta åt få, och de, som fått dem, veta väl att de behöfva odlas. Snillet är en förnäm gäst: det trifves ej gerna i okunnighetens skräpkamrar. — Varen or-

dentlige: ty ordning är arbetets häfstång, som lyfter lätt äfven de tyngsta bördor; men oordningen är som ett ur utan visare: det går och går, och ingen vet ändå, hvad tiden lider. — Varen glade: ty glädjen tillhör er ålder, glädjen är lifvets vinst, hon är själens vingar. Men akten er för öfvermodet, för ett slags mod i synnerhet, som öfvar sina hjeltedater i skumrasket. I ären kallade att strida *emot*, men icke *i* mörkret: i gränderna gro inga lagrar. Den rätta glädjen kommer af själens allvar; men akten er äfven för det falska allvar, som spelar på ytan och har sin skylt hängande i det surmulna anletet. Det rätta allvaret ligger, som de ädla metallerna, på djupet. Dess panna är merendels klar, men sjelft bor det i hjertekamrarna. Och när det gäller något stort och ädelt, när fråga är om det sanna, det rätta, det heliga, då springer det upp, som ett ungt lejon ur sin kula, och och griper sitt rof och släpper det icke. — Varen sjelfständige: ty sjelfständigheten är icke blott undervisningens, utan lifvets högsta mål. När barnet kan gå, kastar det bort sin fallhatt; när sinnet är utväxt, lemnar det gångstolen. Hvad I lären af andra. det är i sig sjelf ringa; den rätta läromästaren är edert eget årsbarn, han bor inom er, han är er bättre menniska. Ingen lärare kan göra mera än lossa vingarna på den bundna örnen; viljen I flyga, så måsten I pröfva egna vingsenor. Lärdom är själens spis. Men det är fåfängt att vi mata er, om I ej sjelfve kunnen smälta maten och förvandla den till merg och näringssaft. Pröfven derför sjelfve, fatten, förstån, tänken: ty då först blir vetandet ert eget. Tron är öfvertygelsens barn, annars är hon oäkta. Sägen derföre ej blindt efter hvad I hören; det är ljud och icke sak; munväder är ondt väder. Den sjelfständige är vittnesgill öfverallt i andens verld, äfven om hans gåfvor äro ringa; men den osjelfständige blifver öfvermaga till sin död, och hans utsago gäller icke inför domstolen.

Försmån ej dessa varningar. De innehålla ingenting nytt; men det kommer deraf, att det rätta merendels är gammalt. Mången kunde ge dem bättre, men I förloren dock icke på, om I följen dem. Jag lemnar eder nu. Jag lemnar en plats, som varit mig kär, jag lemnar en ungdom, som jag älskat. Jag vet äfven, att I älskat mig tillbaka, och derför tackar jag er i dag med rördt hjerta; ty något bättre än kärlek och förtroende kan den ena menniskan ej gifva åt den andra. Tilläfventyrs träffar jag framdeles ännu många ibland er; men det sker då under andra förhållanden. I ären då männer i staten, edra läroår äro förbi, ungdomens blomdoft har förflugit och hjertat dragit sig tillsammans. Men jag hoppas att det åter skall öppna sig, jag hoppas, att I alltid skolen anse mig som en vän från er ungdom. Lefven lycklige emellertid, arbeten, utbilden er, förkofren er. Edra framsteg skola vara min glädje, er välgång skall jag skatta

som min egen. Och när vi sålunda återse hvarandra, då vilja vi påminna oss de stunder, vi fordom tillbragt tillsammans. Då vilja vi äfven påminna oss denna stunden och glädjas att dess bitterhet är förbi. Farväl, farväl!

Ur Tal i Jönköpings skola,

Juni 1836.

— — — — För mera än femti år sedan höll den berömde Herder ett tal öfver *skolans genius*. Han förde, som I veten, uppsigten öfver läroverken i Weimar, som på den tiden var det menskliga snillets hufvudstad. Århundradets, kanske många århundradens yppersta namn, Wieland och Goethe, Schiller och han sjelf, lefde der med furstar, som voro stolte att låna sin ära af dem. Jag vill säga några ord öfver samma text, jag kan ej säga dem så som Herder, men dock lämpade till tid och ställe.

En romersk skald — och de romerska skalderna äro skolans husgudar — en romersk skald har sagt:

Victurus genium debet habere liber:
bok, som vill lefva alltjemt, måste sin genius ha.

I kännen de gamles föreställning om en genius, som åtföljde menniskan genom lifvet. Det var hennes skyddsande, varnande i medgången, tröstande i olyckan, rådgifvande i alla tvetydiga fall, det rättas, det godas, det ädlas förespråkare i hennes bröst. Den utgjorde, med ett ord, personifikationen af allt det bästa och ädlaste i menniskonaturen. Diktade, forskade, handlade hon, så var den skyddsanden med. Han stod vid hennes vagga, och han krossade det himmelska vapnet vid hennes graf. Låt vara, att detta är en dikt, en poetisk bild. Det var dock en skön, en tröstefull dikt: det är ett behof för menniskan att befolka det oändliga svalget mellan himmel och jord med beslägtade, skyddande, vänliga väsen. All den herrligheten är nu förbi. Menniskoslägtet har växt ifrån sin gladá barndom och sitter ensamt och begrundande, som en gubbe på en graf. Genierna, englarna, som fordom lekte i molnen, i morgonrodnaden, de äro nu blott dunster och synvillor, som de naturkunnige bevisa oss. Vi ha fått kunskap i stället för aning, abstraktion i stället för åskådning, begrepp i stället för bild. Det går en nattfrost genom menniskosinnet, ja genom verldshistorien. Sannerligen, det är dock en torr, ödslig, i sitt innersta väsende prosaisk tid:

hermafroditisk, ej qvinna, ej man, ej dikt och ej sanning, obevingad för skyn och vingelfotad för jorden.

Men det var icke endast den enskilda menniskan, som hade sin genius. Hela folkslag och städer ansågos äfven ha sin. Den verldsbeherrskande Roma, ännu i dag minnets enkedrottning, hade då också sin genius. I finnen honom stundom på skådepenningar, en stolt och allvarsam yngling, med offerskålen eller ymnighetshornet i hand. Och icke endast städer, äfven hvarje annat ställe, i synnerhet om det var utmärkt genom skönhet eller trefnad eller också genom någon vigtig händelse, hade sin skyddsande, sin *genius loci.* Och sålunda omfattade denna föreställning icke blott den lefvande, utan äfven den liflösa naturen, eller rättare, der fanns ingen liflös natur, allt tog *ett anletsdrag, som kändes,* och en gudastämma förnams ur djup och höjd, tröstande, varnande, vägledande. Det gick en rik symbolik genom verlden, naturen var icke ett anatomiskt preparat, utan en lefvande gudom med strålande ögon; och på hvad ställe du kom, vakade en vänlig ande deröfver.

Men om det finnes något ställe på jorden, som måste ha sin genius, så är det skolan, och vi kunna derföre med en ringa förändring säga:

Victura et genium debet habere schola:
skolan, att lefva och trifs, måste sin genius ha.

Ty, är icke skolan menskligheteus förgård? Kommer något in i lifvet, som icke förut gått genom skolan? Jag är ingalunda af deras tanke, som tro, att naturen är något likgiltigt, en blott bildningsmassa, och att uppfostran kan göra henne till hvad hon vill. Detta är otvifvelaktigt falskt, äfven om man tar uppfostran i sin vidsträcktaste bemärkelse, så att den omfattar omständigheter och förhållanden, som ligga långt utöfver skolåren. Bestämda anlag göra sig alltid gällande, i eller utom skolan. Den enfaldige blir genom ingen skola ett snille, de medfödda onda böjelserna öfvergå aldrig till dygd; ty det är dock Gud, och icke skolläraren, som skapar. Det ges dessutom en oändligt mäktigare bildningsanstalt än skolan: tidsandan, som har sin egen skollag; efterdömet, som varnar eller förför; tillfället, som lockar; tusen obestämbara förhållanden, som gå lifvet igenom och ge det sin rigtning. Men betraktar man skolan endast som en undervisningsanstalt (och det är den, väsendtligen, nu för tiden), så är dess inflytande på förståndsgåfvornas utveckling, till någon del äfven på karakteren och sedebildningen, onekligt. I bägge dessa afseenden behöfver skolan sin genius.

Skolan har två elementer, lärare och lärjungar:

Victurus genium debet habere docens:
lärarn, att lefva och trifs, måste sin genius ha.

Och hvad fordrar en sådan genius? Mångahanda: kunskaper, undervisningsgåfvor, kärlek till de unga, nit för sitt yrke, ordning i allt. Låtom oss för ett ögonblick fästa oss vid den sistnämnda, vid ordningen.

Det var en ordnande ande, som drog verlden ur kaos; utan ordning skulle den sjunka dit tillbaka. Denna ordning är en gång för alla bestämd. Naturlagarna äro paragraferna i denna stora ordningsstadga, och ingen riksdag har ännu förändrat verldens grundlag. Solen kör fram med sin vagn på klockslaget, och I hafven icke hört, att månen försofver sig. Djuret vet sin tid; skulle menniskan ej veta den? Tar du bort visaren på urtaflan, så går väl tiden ändå, men du vet ej, hvad han lider. Ingen tid räcker till för den, som ej passar på honom. Hans lif blir en kedja af uppskof, försummelse och oreda, och han kommer alltid för sent — utom i sin graf. Denna sanning går lifvet och alla dess yrken igenom; men i synnerhet gäller den för skolan. Det är betydelsefullt, att lagen för undervisningen kallas för *skolordning*. Det betecknar, att ordning är dess grund och yttersta vilkor. Bristande ordning, försummelse, slarf äro här skadligare än någorstädes, och det af flera orsaker. Läroåret i Sverige är vida kortare än på något annat ställe i Europa. Det upptar föga mer än hälften af det borgerliga året; det öfriga är ferier, ofta lösdrifveri. Det hör icke hit att utreda anledningarna till ett sådant bruk och dess verkan på ungdomens bildning. Men under sådana förhållanden kan man åtminstone fordra af den nitiske läraren, att han ockrar med stunden. — En förlorad eller åtminstone mycket afkortad stund för undervisningen är dock icke den enda, icke ens den största förlusten. Men den föreställningen, som genom lärarens efterdöme bildar sig hos barnet, att den tid, som *han* låter gå sig ur händerna, dock icke måtte vara så viggig, och att ordning och noggrannhet kunna åsidosättas utan åtal, denna föreställning anser jag för vida förderfligare. Menniskan är ett vanans väsende, ofta dess slaf. Vänjer hon sig icke redan i skolan vid ordning och skick och punktighet, så öfvergifva henne dessa genier vanligtvis för lifstiden. I krig beror segern ofta på ett ögonblick: den, som försummar det, förlorar slaget. Ögonblicket är lyckans gudomlighet. Vänjen derför de små, vänjen dem genom er egen föresyn att akta på stunden, att värdera henne, att gripa henne i de blixtrande vingarna. Tron mig, ordning är halfva arbetet. Tappar du den, så tappar du ledstången på bryggen öfver tidens ström, du svindlar och drunknar i det orediga djupet. Hvad som är på sin tid, på sin plats, det trifves och blomstrar just derigenom; hvad som är utom det vissnar och dör, och vinden sopar dagligen bort dess stoft. — — — —

Men skolan består icke endast af lärare, den består äfven af barn. Barnen åter ha sina föräldrar, och dessa inverka på mång-

faldigt sätt på skolans, på undervisningens lif och gång och riktning:

Victuri genium debet habere pater:
fadern, om sonen skall trifs, måste sin genius ha.

Fadern är i många fall en vigtig medarbetare i skolan och borde vara lärarens trognaste bundsförvandt. Märker barnet, att föräldrarna anse skolgången endast som ett nödvändigt ondt, önska de att, så snart och så ofta de kunna, befria gossen derifrån, ömka de sig öfver den möda, han måste använda på sin onyttiga lexa, äflas de att förmildra skoltvånget genom dagens nöjen och förströelser: då motverka de uppenbarligen lärarens bemödande och undervisningens väsendtliga ändamål. Ty detta ändamål är ingalunda, såsom fåkunnigheten ideligen upprepar, att bibringa honom några onyttiga glosor, utan att bibringa eller utveckla hos honom arbetshåg och arbetskraft, att stärka sinnet och ge det sin spänstighet för lifvet genom tukt och allvar. Detta är ju uppenbarligen den offentliga skolans så ofta missförstådda mening. Hon vill och bör bilda till vetande; men icke för vetandet allena, ehuru godt och nödvändigt det är, utan derföre att krafterna böra öfvas, själen stålsättas och den lösa viljan stadgas och sluta sig kring en fast kärna. Man säger, att lifvet bildar. Ja, men det missbildar äfven; och i allt fall måste skolans bildning gå förut. Vill du ha glädje af din son, säger en grekisk författare, så neka honom mången glädje i barndomen. Frågan är icke den: hvad är barnets glädje, ty det veta vi alla är lek. Utan frågan är den: hvad är barnets behof, hvad är det som gagnar, som utvecklar, som bildar menniskan inom dess bröst? Och det är, så vidt jag vet, arbete och hvad som följer deraf, kunskap, sjelfständighet i hufvud och hjerta, allvar för lifvets allvarliga förhållanden. Barnet behöfver intet annat umgänge än den husliga kretsen, skolkamraterna, den lefvande läraren och de store döde. Det behöfver ingen annan dans än gymnastiken, ingen annan barnbal än den själens barnbal, som dagligen gifves inom skolväggarna. Vill gossen fira namnsdagar, så hör han ju dagligen de största namnen i lärosalen; låt honom fira dem. Vill han gå på theatern, som annars är ett bildande nöje för dem, som förstå det, och ett tomt tidsfördrif för de andra, så är ju äfven skolan en theater i högre mening. Låt det vara ett skuggspel; men det är stora, det är klassiska skuggor, som der gå öfver skådebanan, och det gör honom godt att beta sina ögon på menskligbetens förebilder, de rena, de ädla, de storartade formerna. Får barnet vara yngling, så vill ynglingen vara man, och mannen blir gubbe i förtid. Tron mig, det är icke från det brådmogna umgängeslifvet, icke från técirklarna för barn, som staten eller kyrkan eller ens näringarna en dag hämta sina bästa ämnessvenner. Tvärtom kom-

mer just derifrån, och i tusental, ett ytligt, ett dagdrifvande slägte, *det der otidigt född är*, som förstår föga, men dömmer så mycket käckare öfver mensklighetens högsta frågor; ett lösligt slägte, utan mod och sjelfständighet och hållning, när det gäller — vindflöjlarna på dagens skepp, samhällets drönare, som lefva utan gagn och dö utan ära.

Och barnen slutligen, för hvilka skolan är byggd, förutan hvilka den ej skulle finnas:

Victurus genium debet habere puer:
gossen, att lefva och trifs, måste sin genius ha.

Viljen I veta, I små, hur skolbarnets genius ser ut? Han är hvitklädd, ty hvitt är oskuldens färg, och barnets genius är oskyldig. Men hans hvita drägt är en *prætexta*,[1] med ett bräm af purpurrödt; ty rödt är blygsamhetens färg, och barnets genius är blygsam. Han står med lutad panna, ty den sänkta pannan är lydnadens symbol, och barnets genius är lydig. Och när han blickar opp, då stråla kärlek och förtroende ur hans ögon, ty barnets genius tror blindt på den, han älskar och vördar. Och i sin ena hand bär han griffel och minnesbok, som äro flitens tecken, ty barnets genius är flitig; och i den andra håller han en törnrosknopp, hoppets sinnebild, ty barnets genius är förhoppningsfull, och lifvet bär både rosor och törnen. När jag ser ett välartadt skolbarn för mig, då tycker jag mig se en sådan genius. Fördunklen, vanställen icke den bilden för mig, ty den är mig kär, den flyttar mig tillbaka till min barndoms verld. Ack, huru lyckliga ären icke I, lyckliga äfven derigenom, att I ej ens anen, huru det kunde vara annorlunda. Ännu ligger det onda, likt en blindfödd lejonunge, och slumrar i ert bröst. Men när han vaknar och ryter, då gäller det kraft och mod att tygla honom, om I ej viljen sönderslitas af vilddjuret. Och den kraften, det modet måsten I grundlägga här, ty menniskan bildas icke styckevis, och striden mot okunnighet är endast en öfningslek, en förberedelse till striden mot sitt eget hjerta. Sen I, sommaren är ändtligen här och ferierna med honom. Det lockar er med tusen röster ut i det gröna. Men låten dock icke locka er allt för långt ifrån boken: hon är en trogen men svartsjuk vän, hon vill ofta besökas, hon delar ej gerna er kärlek med andra. Varen henne derför trogne, ty hon har alltid något nyttigt att säga eder. — Farväl, I stigande lärkor i lifvets korta vår, I tvåfotade blommor på de ödsliga fälten. Måtte himlen fostra er med sin dagg och solen med sina strålar! Den högste gifve er trefnad och välsignelse! Farväl!

[1] Toga prætexta — purpurbrämad mantel, som bars af högre ämbetsmän i Rom.

Af Bref till C. G. af Leopold.

(Titel.)

Härmedelst har jag äran öfversända ett poem[1] som jag tagit mig friheten att tillegna Herr Statssecreteraren. Att stycket i alla afseenden är obetydligt och ingalunda värdigt det berömda namn hvarmed jag sålunda prydt det, erkänner jag gerna; men en hvar ger så godt han har, och jag kände ej något annat medel att offenteligen tillkännagifva min vördnad för den gamle mästaren och mitt innerliga deltagande i hans olycka. Jag hoppas att Herr Statssecreteraren för välmeningens skuld ursäktar de dåliga versarna och gör rätt åt afsigten, ehuru misslyckadt också utförandet må vara.

I afseende på Frithiof har Herr Statssecreteraren genom Franzén meddelat mig

"ett ord till tröst och ett till aga"

och den uppmärksamhet, hvarmed Herr Statssecreteraren hedrat de strödda fragmenterna, torde visserligen mera än allt annat uppmuntra mig till fortsättningen. Men den gamla sagan är ett vildsint och obändigt ting. Utan att till en viss grad modernisera är all poetisk behandling deraf nu mera omöjlig; men just genom en sådan modernisering utplånas också till en stor del det caracteristiska och colossala deruti. Att här någorlunda träffa medelvägen är en ganska svår uppgift, och jag inser väl att det ej lär lyckas för mig. Men jag hoppades dock att genom mitt försök, huru det också utfölle, gifva en anledning för framtida lyckligare skalder i Sverige att på denna väg hinna högre. Ty att den gamla nordiska sagan och mythen icke lika så väl som alla andra skulle kunna ingå som poetiskt element i en modern dikt, att det nordiska hjeltelifvet framför alla andra skulle vara odugligt till poetisk behandling — detta är en så besynnerlig tanke, att väl svårligen någon hyser den på fullt allvar. Jag är för min del öfvertygad, att den rätta poetiska anden trifves äfven så väl bland jättekumlen som bland sarkofagerna och uppstår lika lätt ur begge, när endast den rätte besvärjaren kommer. En dylik är t. ex. Oehlenschläger i Danemark. Det är sant, den så kallade göthiska poesien har hittills misslyckats i Sverige; men om vi som misslyckats endast ville vara rätt uppriktiga, så skulle vi erkänna att Thor, Oden och Frej och alla de gamla kämparne deri äro fullkomligt oskyldiga. Det är också sant att vi ha Mosen och profeterna, att vi ha Kellgren och Leopold och Creutz

[1] Axel. Se s. 167.

och Oxenstjerna, och att vi ej behöfde några andra att följa. Men det är icke så lätt att följa. Gustaf d. III:s tidehvarf kan ej mera återkomma för vitterheten. Det menskliga lifvet hade då i Norden en helt annan caracter, en gladare, friare, skönare. Nu är allt dystert och mörkt. Skämtet är utdödt och glädjen känna vi nästan endast traditionsvis. Derföre kunde poesien då trifvas ofvan jord och leka som hon bör ibland blommorna: nu åter har hon vändt sin håg från menniskor och sitter antingen grubblande i de metafysiska catakomberna, eller också drifver hon bergshandtering och ransakar de gamla fjellarnes innanmäten, der dvergarne smida förtrollade svärd och drakarna sofva på guld. Men äfven dernere böra vi hoppas att hon icke skall förneka sitt väsende, utan någon gång återvända, rik af underjordens skatter. — All dikt, liksom allt annat menskligt företag, bär stämpeln af sitt tidehvarfs lynne, liksom af författarens eget, och i sig sjelf är väl intet ondt deruti. Ty egentligen kommer det väl icke derpå an om poesien har bruna ögon eller blå, men endast derpå, att de äro lifliga och uttrycksfulla. Också är det väl icke det oclassiska i arten, icke heller det skefva i de theoretiska åsigterna ensamt, som gjort vår närvarande bitterhet så usel, utan snarare och väsentligare bristen på sant poetiskt snille, hvaraf alla vi yngre mer och mindre lida. Hvad mig särskilt angår, så verka dessutom äfven andra tillfälliga omständigheter. Embetsgöromål, sjuklighet, fattigdom förqväfva all poetisk lust och nedtrycka mitt fordom glada sinne. Men jag bör icke klaga, då så många bättre än jag, och Herr Statssecreteraren sjelf äfven fått sin andel af lifvets vedermöda. Måtte vi bära den som männer och ej vanhedra oss med någon fåfäng klagan! Och må Herr Statssecreteraren i det allmänna deltagandet finna åtminstone en tröst i olyckan. — Framhärdar etc.

Lund d. 7 Februarii 1822.[1]

(Titel.)

Jag hoppas Brinkman[2] redan framfört de skäl som hittills hindrat mig att besvara det bref,[3] hvarmed Herr Statssekreteraren hedrat mig. Dessa skäl fortfara ännu, och jag borde derföre ännu längre låta dem gälla. Men mitt lidande till kropp och själ ser ut att bli långvarigt; och bättringen kommer långsamt, om hon verkeligen kommer. Ingen vet dessutom huru nära han

[1] Leopolds svar: I, s. 254, [2] C. G. von Brinkman, diplomat och lärd. en af Tegnérs förtroligaste vänner, [3] se I, s. 256.

står sitt mål; och det skulle göra mig ondt om jag uppnådde det, utan att förut ha tackat för den största ära som vederfarits mig i lifvet.

Men hur skall jag tacka? Jag bör börja med att försäkra det jag ingalunda tviflar på *uppriktigheten* af Herr Statssecreterarens omdöme öfver Frithiof; ty hvartill skulle det, under närvarande omständigheter, tjena att tala mot sin öfvertygelse? Både Herr Statssecreteraren och jag hafva, ehuru från olika håll, redan inträdt i vår skriftestol; hvad vi säga genom det slutna gallret, det hör biktfadren derutanför. som äfven är mensklighetens fader, är vår: jag vet ej hur hycklet skulle våga sig fram på läppar som vänta att snart förstummas. Men just härföre bör jag ej heller förtiga min särskilta öfvertygelse i denna sak. Det gifves hos poetiska och lättrörliga sinnen ett *öfverskott* af välvilja som man är glad att kunna placera någorstädes. Der man finner *någon* förtjenst, ville man gerna finna *all*. Skimret från ett och annat starkt belyst ställe reflecteras vida omkring, och äfven de dunkla partierna visa sig småningom i ett förklaradt sken. Hvad som ej på detta sätt kan illumineras, betraktar man heldre som en felaktighet hos ämnet än hos författaren. Men, egentligen att tala, hvem väljer då både ämnet och behandlingen, om icke författaren sjelf? Äro de begge, eller är en af dem olämplig, på hvem kan han kasta skulden härföre? Borde han icke sjelfmant ha afhållit sig från hvad som ej kunde lyckas honom, enligt Horatii yttrande om Homér:

— — — et quæ
desperat tractata nitescere posse, relinquit?[1]

Mitt stora fel i Frithiof var, icke att jag valde ett ämne ur den gamla sagokretsen, men väl att jag derför valde en ton och behandlingssätt, som hvarken är gammalt eller nytt, hvarken antiqvariskt eller poetiskt, utan sväfvar på gränsen mellan begge. Ty huru behandlar man ett ämne poetiskt, om icke derigenom att man derifrån afsöndrar allt som hör till en främmande och förgången tid, och som nu mera icke talar till något hjerta? De hjertan det talat till äro förmultnade, andra tänkesätt, andra känslor äro nu gängse, det ena tidehvarfvet kan aldrig rätt öfversättas på det andra. För poesien finnes egentligen intet förflutet. Hon är ögonblickets förskönade lif, hon är blott dagens färger, hon kan icke tänka sig det döda. Hvad det närvarande eger bäst af bildning och känsla, det framställer hon i förskönade gestalter, af verklighetens råa porfyrblock gör hon, efter omständigheterna, en urna eller en blomstervas. Sjelfva det organ hon

[1] "hvad han ej hoppas måla med sköna drag, det lämnar han ute på taflan".

nyttjar, språket, symboliserar hennes väsende, det uttrycker alltid nationens odlingsgrad, och antar derföre med hvarje århundrade ett nytt utseende. Det är ej större åtskilnad mellan Frithiofs språk och vårt närvarande, än emellan tänkesätten i hans tid och i vår. Vi nyttja ej mer det förra: med hvad rätt eller med hvad conseqvens använda vi då de senare? Hvarföre ligga Grekland och Rom med sina stora minnen, hvarföre ligga forntidens mythologier med sin djupa betydelse eller med sina sköna former bakom oss som en förstenad verld, om icke derföre att all dikt ytterst är funderad på dagen, eller med andra ord, att all poesi måste vara modern? Jag tror mig känna det väsendtligaste både af gammal och ny skaldekonst, och har efter ringa förmåga tänkt öfver bådas egenheter. Men just derföre är jag öfvertygad att all poetisk behandling af ett forntida ämne fordrar dess modernisering, och att allt antiqvariskt här är ett misstag. Detta gäller icke blott om den nordiska utan äfven om den grekiska tonen. Se, till exempel, på Goethes Iphigenia. Hvem beundrar icke den sköna, enkla, ädla, helleniska formen? Och likväl, hvem har någonsin känt sitt inre uppvärmdt af denna stenbild? Den flyttar oss icke, som poesien bör, från jorden till himlen, utan endast från Norden till Grekland. Ingen lefvande ande är inblåst i denna näso, de stirrande ögonen se på mig utan lif och rörlighet, der klappar intet hjerta under den grekiskt rundade marmorbarmen. Det hela är ett misstag, oändeligen skönare än Frithiof, men likväl efter samma konståsigter. Grekerne sade att sångmön var *Minnets* dotter; men detta gäller endast det materiella, sjelfva ämnet, som öfverallt är likgiltigt. Frågan är här om behandlingen: och hvar denna faller in i det antiqvariska, der har hon förfelat sitt ändamål, der framställer hon, liksom Frithiof, endast *nybygda* ruiner. Dylika konststycken få också aldrig någon popularitet. Poesien är likväl till sitt innersta väsende en populär konst. Ett poem som den bildade allmänheten ej fattar, är just derigenom ett misslyckadt: all poesi måste, i denna högre mening, vara folkpoesi. Pope[1] har sagt om publiken:

"He can not criticize, but he can sleep",

och det är en rättighet som han aldrig låter betaga sig. Endast de konsterfarna hålla sig vakna, under det de demonstrera författarens skicklighet att drapera — fikonalöfven. Men de förgäta att alla fikonalöf hänvisa på ett ursprungligt syndafall, det vill säga på ett missbruk af den fria viljan.

Härmed må nu vara huru som helst, Frithiof må i dessa och andra afseenden vara så felaktig man behagar — *en* stor effect kan han dock berömma sig af, den nemligen att han föranledt

[1] Engelsk skald, död 1744.

ett sådant bref som det jag från Herr Statssecreteraren emottagit. Jag läser det ofta; och fast jag tänker olika hvad innehållet angår, beundrar jag dock alltid å nyo dess skönhet och älskar den välvilja som förestafvat det. Jag vill testamentera det åt min son: och när snart mitt namn är förgätet, skall han trösta sig med detta bref och säga: "så tänkte ändå Leopold om min fader".

Men, huru hastigt också detta inträffar, så fruktar jag likväl att Frithiof redan innan dess verkat förderfligt på vår vitterhet. Det ligger i svenska lynnet att helst eftergöra det felaktiga, hvilket också är lättaste. Jag vet ej heller hvem af de nu lefvande skulle vilja eller kunna leda våra skalder på bättre väg. Med Herr Statssecreteraren är den skönaste, den sista sången af vår Gustaviad slutad. Franzén predikar, uppbyggligt vill jag hoppas, ehuru jag fruktar han är för ortodox för att taga sitt *oomvända* genie med sig på predikstolen: det blir hemma och håller Selma och Lidona sällskap. Det rent poetiska är honom i allt fall för profant. Wallin är en otacksam. Poesien har dock gjort hela hans ära, till och med hans borgerliga lycka. Men när man är uppe på muren, sparkar man stegen undan. Hvad de öfriga angår, så är af dem ännu mindre att vänta. Jag hör att Järta nu slutit sig till dem; men de dra honom blott med sig i sitt fall. Han blir monumentet på deras tidiga graf.

Under mina resor i stiftet har jag funnit tillståndet ungefär sådant som jag väntat det. Der är mycken physisk trefnad hos presterskapet. Skillnaden mellan ett godt hufvud och en god mage är der i synnerhet påtaglig. Det lekamliga lefver och frodas, men allt hvad som kan kallas andeligt, förtynar och dör. Det kan ej heller vara annorlunda i ett stift som alltsedan Wallqvists död, således i tjugofem år, haft ständig biskopsledighet. Tvenne åtgärder har jag vidtagit, hvaraf jag hoppas något; den ena är organisation af läs-sällskaper, den andra utlysandet af årliga biskopsförhör med det yngre presterskapet. — Med scholorna är jag mindre missnöjd; af dem torde ännu något kunna göras. Ett par ord i anledning häraf medfölja. Förlåt det tomma och trivala deri. Hvar man kommer måste man tala landets språk, för att göra sig begriplig.

Geijer var hos mig några dar på sin utresa. Han omtalte med glädje det vänskapsfulla och hjertliga sätt, hvarpå han af Herr Statssecreteraren blifvit emottagen. Jag är glad att han nu ändteligen tyckes inse och följa sin bestämmelse som författare, den nemligen att stå vid sin runosköld och rista Sveriges häfder. Litet mera mildhet, icke i hjertat, men i omdömet, skulle jag dock önska till hans kraftiga natur. Fördragsamhet är geniets kristendom. Förlåt en prest om han öfverallt värderar ed christeliga dygderna.

Förlåt mig äfven om jag genom detta alltför vidlyftiga bref pröfvar Herr Statssecreterarens egen fördragsamhet; men jag afbryter ogerna mitt umgänge med en man till hvilken jag tycker jag ännu hade så mycket att säga, så mången tacksägelse att frambära, så många känslor af välvilja och aktning och beundran att uttrycka. Tillåt mig sammanfätta dem alla i en vanlig, men denna gång åtminstone ej meningslös försäkran om den djupa vördnad och varma tillgifvenhet, hvarmed jag till döden framhärdar etc.

Lund d. 17 Augusti 1825.

Bernhard von Beskow.

(1796—1868.)

Ur Torkel Knutson.

Sorgespel i 5 akter.

Af *Personerna:*

Birger, konung i Sverge.
Erik, hertig af Sverge, } Birgers bröder.
Waldemar, hertig af Finland, } Birgers bröder.
Torkel Knutson, riksföreståndare och riksmarskalk.
Christina, deras dotter.
Birger Pehrson Brahe, till Finstad, riksråd och lagman öfver Upland.
Alfred, en af konungens små svenner.
— — — — — — — — — — — — — —

ANDRA AKTEN.

ANDRA SCENEN.

BIRGER (ensam).

(Sorl af folk utanför slottet. Man hör rop af "Lefve Torkel Knutson Lefve segervinnaren! Sverges ära och stolthet!" — Konungen går till fönstret.)

Der kommer han! — *Riksföreståndaren!*
Hur folket stormar! — Segersäll och stolt,
med egen fana höjd vid riksbaneret,
af höfdingar och fala hofmän följd,
han håller i *min* hufvudstad sitt intåg!
Guds dag är ej nog klar att lysa honom.
Af faklors mängd uppfylles slottets förgård —
en herre-sed, som än blott tillhört kungar.
Nu lyftes han af hästen — hopen jublar
och bär på händerna sin gamla afgud.

(Går ifrån fönstret.)

När deras kung sin Eriksgata tågar,
då är det tyst. Knappt några barn och gummor,
kring vägen spridda glest, ditlockats, fikne,
att kungen se i Torkel Knutsons rike.
Skall det bli evigt så? —

ALFRED (träder in, anmälande:)

Riksföreståndarn!

Konungen gör en rörelse af ovilja. men dämpar den hastigt och ställer sig med värdighet vid öfre ändan af rummet.

TREDJE SCENEN.

KONUNGEN. BIRGER PEHRSON BRAHE och FOLKE JONSON BLÅ. HERTIGARNE ERIK och WALDEMAR, följde af MATTS KETTILMUNDSON och ARVED GUSTAFSON SPARRE. TORKEL KNUTSON i en lysande rustning, företrädd af tolf små-svenner med faklor. och omgifven af sina höfdingar. Framför honom bäres hans fana. Riksmarskens följe stannar i bakgrunden. Torkel Knutson träder fram och böjer knä för konungen, hvilken upplyfter och omfamnar honom.

BIRGER.

Välkommen, frände! från ert härnads-tåg.[1]
På bragder rik och sparsam blott på ord,

---

[1] Detta härnadståg företogs för att stadfästa och utvidga svenska väldet i Finland samt därstädes utbreda kristendomen

ni icke lemnat andra bud från hären,
än seger-tidningar.

TORKEL KNUTSON.

Min kung och herre!
Jag gjort min pligt. Ej mera.

BIRGER.

Sannerligen,
är pligten då det högsta!

TORKEL KNUTSON.

Ja, det är den.

ERIK.

Jag vid lyckönskningen till edra segrar
i främsta rummet vördar deras mål,
att sprida och befästna christna läran.
Ej härnadståg, men korståg var er färd.

TORKEL KNUTSON (småleende).

Det fägnar mig, min prins! att höra dock
en tunga än i Sverge, som ej nämner
mig kyrkans fiende.

WALDEMAR.

Ni tröttat hofvet
så väl som ryktet —

TORKEL KNUTSON (förundrad).

Huru då, min prins?

WALDEMAR (lättsinnigt).

Tror ni, att här vi varit overksamme?
Vid hvarje budskap om en vapenbragd
vi ordnat fester — ringspel — jagt — tornering —

(Smickrande.)

Ni finner, att hvar härold, ni oss sändt,
var nöjets ilbud.

TORKEL KNUTSON (alfvarsamt, vändande sig till konungen).

Tillåt mig, min konung,
att ställa för er blick de tappre män,
som vågat lif och blod för er och Sverge.

(Visande sina höfdingar.)

De äga rätt till eder nåd och huldhet.

BIRGER.

Att gälda vår och fosterlandets skuld
mot dem, rättvisa blir, ej nåd. — Hvad jag
ej kan afbörda mig mot er, min frände,
jag gälda må åt Sverge. Hvarje svensk
som nalkas mig i dag, skall blifva bönhörd.
Min broder Erik! Du den främste är
bland våra underdåner.

ERIK (bugande sig).

Kung och Herre!
Din godhet rör mig och jag motstår ej
tillbudet af ditt ädelmod. Mitt hjerta
ren länge närt den önskan, att, som skyddsmakt
mot verldens villor, äga en relik
af vårt skyddshelgons, af Sanct Eriks ben.
Tillåt att svenska kyrkans erkebiskop
mig den förunnar.

BIRGER (torrt).

Jag tillåter det.

WALDEMAR.

Mig må du ej förtänka, om min bön
bär anletsdragen af min lefnads glädje.
Han önskar en relik; jag mer: en engel,
en himmelsk Fylgia —

BIRGER (vänligt).

Hur nämnes hon?

WALDEMAR.

Jag vet ej.
(Pekande på Torkel Knutson.)
Fråga hennes far?

TORKEL KNUTSON (hastigt).

Min dotter?!

BIRGER (med en harmsen blick på marsken.

Herr Riksmarsk! Kan *det* väl förundra *er?*
Mig tillhör, att förvånas. Bör jag vänta —

TORKEL KNUTSON.

Jag öfverraskas mer än ni, min kung.
Prins Waldemar ännu ej sett min dotter.

WALDEMAR (till Torkel Knutson).

Sök dölja stjernan bakom moln, en glimt
dock tränger fram, att tjusa vandrarns öga.
Så såg jag henne. Stum min dyrkan var,
som om den för ett helgon böjt sitt knä,
till denna dag. Nu höjer jag min stämma,
begär af er min fursteliga brud.

TORKEL KNUTSON.

Ert val, så syns det, borde smickra mig;
men tillgif, konung! och ni, unge prins!
den gamle mannens välbetänkta vägran.
Jag har ett enda barn. — Naturen nekat
mig glädjen att få trycka till mitt bröst
en manlig ättling. Njugg mot åldrens bön
hon gaf mig blott en dotter; men jag klagar
ej öfver ödets delning. Misstänkt må
en faders dom er synas, då han dömmer
sitt eget barn. Men om jag irrar mig,
gör detta misstag dock min lefnads sällhet,
och hvem af er vill mig beröfva den?
Jag kunde säga, att så skön, som hon,
en qvinna sällan gick ur skaparns händer,
att hon är arfving af mitt namn, min ära, —
allt detta vore titlar inför verlden,
ej för en far. Hon utgör ej en del
utaf min lycka; hon är *allt* för mig.

WALDEMAR.

Naturen gaf dig ingen son. Min kärlek
dig hyllar re'n som far. Vill du förvisa
min framtids hopp ur detta drömda Eden
som mot oss ler —

TORKEL KNUTSON.

Hvad hoppets drömmar lofva,
det håller verklighetens armod sällan.
Man viger sig ej blott till ostörd glädje
vid altaret, sin trohets-ring man vexlar
med sorgen äfven, och den håller löftet
mer troget, än hvar sällhets-bild i lifvet.
Har ni besinnat detta ock, min prins?

WALDEMAR.

För henne lida vore ju en himmel,
ty sorg och glädje äro blott två namn
för samma känsla hos ett bröst, som älskar.

TORKEL KNUTSON (skakande på hufvudet).

Med dessa luftslott bygges ingen sällhet
på jordisk grund. — Dock nog härom. — Min dotter
må äga valet af sin framtids öde.
Hvad hennes sällhet gör, blir äfven min.
Vänd er till henne, prins!

WALDEMAR (fattar hans hand med värma

Ni ger mig lifvet!

BIRGER.

Jag gillar ert beslut. Er dotter svare.

TORKEL KNUTSON.

Nu är det i min ordning, herre, konung!
att bedja om en andel af er nåd.
Om troget jag förvaltat har det arf,
jag vid er store faders sotsäng mottog,
af trenne späda söner och hans rike,
förunna mig, som lön för tretton år
af kamp och mödor, edert höga bifall,
att lägga ned mitt ansvarsfulla värf
och lemna räkenskap i edra händer.

BIRGER.

Ni öfverraskar mig, min frände! — Jag
är ej beredd så hastigt öfvertaga
den tunga vården af en krona. — Dröj!
Låt småningom, och ledd af edra råd,
min hand bli vänjd, att föra statens roder.

TORKEL KNUTSON.

I dag ni myndig är, min kung! Att dröja
ett ögonblick mottaga spiran, vore
bekänna er ej värdig henne —

BIRGER.

Säg
bekänna blott min önskan, att af er
få lära ännu mer förtjena henne.
Regerings-konstens dunkla labyrinth,

är fremmande för mig. Jag fordrar någon,
som mäktar i dess irrgång följa mig,
afslöja, vid hvart steg, de dolda djupen.
En underjordisk mina lik, man sagt
hvar statsmans lif. Den ständigt lugna ytan
förborgar krafter, hvilka, på hans vink,
i dagen springa, när och hvar han önskar.

TORKEL KNUTSON.

Min konung, om så är, ni finner mig
nybörjare, som Ni. Den enkla stats-konst
jag lärt, är öppen såsom solens ban.
Blif sann, gudfruktig, — ej som mängden är
i ord och tecken, men i tro och handling.
Guds helga ord i kungens hjerta bringa
välsignelse utöfver folk och land.
Var rättvis. Brottet en gång frikändt, upphör
att vara brottslingens, men blifver domarns.
Var löftesfast. Ett kungsord är ett gullmynt
hvars värde hålla bör hvad pregeln lofvar.
Var mild, deltagande vid nödens klagan.
Låt folkets talan tränga fram till er.
Hvar underdåne, fastän arm, har rätt
att vara herre öfver kungens öra.
Var verksam; mörda tiden är till slut
ej annat, än ett fegt och långsamt sjelfmord.
Med denna lära, så enfaldigt enkel,
att dagakarlen fattar den, som vi,
man menskor styra kan, så väl som plogen.

BIRGER.

När jag besinnar hvilka stora ting
ni utfört, bör jag deras dolda grund
så enkel tänka mig?

TORKEL KNUTSON.

Ej annorlunda.
Gudsfruktan — löftestro — rättvisa — mildhet —
på thronen föda storhet, dygd i kojan.
Mitt värf är slutadt. Eder bana börjas.
Till templet har jag kallat råd och folk.
De vänta er. Gud gifve eder lycka!
— — — — — — — — — — — —

TREDJE AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

Konungens rum.

BIRGER kommer in uppbragt, och följd af BIRGER PEHRSON BRAHE som vill blidka honom.

BIRGER.

Ej mer ett ord härom! — *Ni* föreskrifva
mig lag! – Var nöjd, att under gamla marsken
ni prentat Uplands-lagen.

BRAHE.

Men att dömma
till landsflygt edra bröder? . . .

BIRGER.

Bättre det,
än blifva biltog sjelf. Min broder Erik
missbruka vill sitt namn af Sverges hertig
— tror sig en Magnus Ladulås allre'n. — Men han
ej finna skall i mig en Waldemar!

BRAHE.

Böj hjertat till försoning, herre, konung!
En ungdomsflärd —

BIRGER.

Våldgästa i min borg,
lemlästa, håna mina tjenare!
Den som en kindpust ger min portenär,
min krona fläckat!

BRAHE.

Bjud er vrede stillas.
Försigtighet! Ni är den svagare.

BIRGER.

Hvad, är jag icke deras kung och herre?

BRAHE.

Men utan vapen — fästen — höfdingar.

BIRGER.

Jag måste kufva dem.

BRAHE.

Då gifs ett medel
blott.

BIRGER.

Hvilket?

BRAHE.

Återkalla Marsken.

BIRGER.

Aldrig,
en fridlös!

BRAHE.

Utan er han det ej vore.
Och tror ni väl ett ord utplånar honom
ur folkets hjerta?

BIRGER.

Det blir munkars sak.

BRAHE.

Ur härens minne!

BIRGER.

Jag blir sjelf dess höfding.

BRAHE.

Så hör mitt sista ord. Som ni er vändt
ifrån er fosterfar, skall himlen vända
från er all framgång och välsignelse.

BIRGER.

Nej, gamle, hör och döm mitt innersta.
Om ödet gett *mig* denna man till kung
jag skulle vörda honom — dö för honom;
men — jag till undersåte honom fått —
Döm ej för strängt. Jag känner pligtens lära —
men, jag är menniska, än mer, är yngling.
Din vagga omgafs ej af kronans glans,
du lekte ej med spiran, som en trollstaf,
hvars makt du trodde en gång verkliggöra

den rika drömverld, som med dig växt opp.
Du kan ej känna då, hur grymt bedragen
på hela lifvets hopp en yngling är,
då ur den verld, han trott förtjust beherrska,
en kall och mäktig hand bortstöter honom.
Kan jag väl älska den, som ren på förhand
min efterverld inkräktat, plånat ut
mitt namn ur häfden i dess födslostund?
Allt hvad jag rör, bär stämpeln af hans hand.
Tillbaka! — ropa de — rör ej hans verk!
och jag är dömd, att tjena blott till skugga
åt denna jättelika, ljusa bild!

BRAHE.

Jag er beklagar — och beklagar Sverge!

BIRGER (fortfarande).

Hvad under, om den unga falken, löst
ur den förfarna jägarns hand, vill pröfva
sjelf sina vingar, svingande mot solen?
Dess glans må mig förblinda, må jag sjelf
af döden stäckas i min flykt, jag har dock
den enda timma left, då jag blef fri!

ALFRED (träder in och lemnar Konungen ett bref).

En ryttare, betäckt med svett och dam,
bragt detta bref.

(Går.)

BIRGER (öppnar det).

Ifrån min trogna drots,
Jon Brunke. — Ha! hvad ser jag? Mina bröder
ha samlat krigsfolk — De förenat sig —
De yrka hvar en tredjedel af riket —
som lagligt arf —

(Hopkramar brefvet i den krampaktigt upplyftade handen.)

Och det är till sin kung
de våga yttra sådant!

(Går med häftighet opp och ned.)

Men de grymt
missräknat sig! — För tidigt hycklar-masken
har fallit — spelet röjts, och innan qvällen

står jag i spetsen för min här — ja, dyrt
de skola sitt förräderi umgälla!

(Stannar liksom träffad af en tanke. Öppnar åter brefvet och genomlöper ett par rader deri.)

En tredjedel af riket, — en och hvar,
en tredjedel! — Det är omöjligt! — Nej!
sig sjelfve lemnade, de aldrig vågat —
En mäktigare hand har — Ja, så är det. —
Vi skola altså dela, jemnt om jemnt.
Rätt broderligt af gamla marskens måg,
att lemna mig likväl en tredjedel, —
tills vidare förmodligen. — Jo, jo!
Jag ser allt —

(Lyftande fingret straffande mot Brahe.)

Birger Pehrson! Här likväl
din gamla vän mig spelt ett dåligt streck.

BRAHE.

Ni tror dock ej, min kung! att Torkel Knutson —

BIRGER.

Hvar var min tanke, då jag lät, förblindad,
mitt eget blod befrynda sig med min
dödsfiendes? — Såg du, hur strålande
den gamles blick vid furstekronan dröjde,
som jag dåraktigt fäst på dottrens hufvud?

BRAHE.

Vid Gud, Ni irrar er!

BIRGER.

Nej, nej, tyvärr!
Tror du, en yngling — denna Waldemar,
blott närd af lek och qvinnoglam, djerfts fordra
en tredjedel utaf mitt land, om ej
en större själ närt denna dröm hos honom?
Jag känner denna själ. Det gifs ej mer
än en i Sverge, mäktig såsom denna,
ej mer än en, för hvilken sjelf jag darrar.
— — — — — — — — — — — — — — —

FJERDE AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

Rum i hertig Waldemars slott.

CHRISTINA (inträder med ett öppet bref i handen, på hvilket hennes blickar hvila.)

"Förrn aftonstjernans stråle kysst ditt öga,
du återser din trogne Waldemar." —
Jag qvällens skuggor falla märkt, — försvinna —
och lik en blygsam drottning, hvilken fruktar
mottaga spiran af sitt herrskarvälde,
den kyska månan, darrande och blek,
ifrån sin eben-thron beherrskar verlden, —
men ingen hästhofs dån i stilla natten
bebådar hoppet om hans återkomst! —

(Omläser brefvet.)

"Förrn aftonstjernans stråle kysst ditt öga,
du återser din trogne Waldemar,"

(Trycker bladet till sina läppar.)

Jag släcker ut med kyssar hvarje ord,
att dagen ej skall se dem — intet öga
må hvila på min älsklings hand — blott mitt!
Hur underbar är kärleken! Hur gerna
sin verld han sluter i en slöjas halfdag,
lik silkesmasken, som ett enda blad
blott önskar, för att spinna in sitt lif.

(Betraktar bladet.)

Jag skulle rodna, om en qvinnas blickar
såg dragen af hans kärlek. Afundsfull
jag skådar vinden med hans lockar leka
och källans spegel taga mot hans bild,
och blomman tryckas af hans fot i stoftet.

(Närmar sig ett bord, der en lampa står, och itänder hastigt brefvet.)

Du flamma, renaste bland elementer —
min känslas afbild — tär, förtär till aska
hans kärleks uttryck. I en annans hand
det bladet skulle döda mig! —
Förkolnadt
är ren hvart ord, förkolnadt sjelf hans namn —

(Ryser.)

Hvad har jag gjort? – En isköld pressar hjertat —

(Ringer. En tjenare inträder.)

Ännu ej något bud från hertigen?

TJENAREN.

Nej.

CHRISTINA.

Låt vårdkasar tändas på hvart fjell,
och sänd budskapare åt alla vägar.

(Tjenaren går.)

Hvad bör jag tro? — Så ömt han tog farväl!
Hur varmt han talte om min faders räddning —
Dit har han ilat – dit! Hvarthän väl eljest? . . .
Tyst, svaga hjerta! Hviska ej förrädiskt
om otro, ormen likt, som hvässer gadden
mot spegeln, der han stinga tror en ovän,
men dödar blott sig sjelf. — Han, trolös? — Nej!
Bär jag ej här en mäktig talisman,
som vittnar om hans oskuld —

(Betraktar sin ring.)

Ha — svart! — svart! —
Hvad afgrundsgyckleri —

(Stapplar några steg och nedsjunker i en armstol. — Gör en rörelse, liksom för att ännu en gång betrakta ringen, men sträcker, med bortvändt ansigte, handen hastigt ifrån sig.)

Jag kan ej se den mer — —

(Sansar sig.)

Men är det ej
ett bländverk af min dårade inbillning? . . . .
Helt visst mitt öga irrat sig . . . . Af oro
min syn beslöjades . . . .

(Kastar en rädd blick på ringen och neddignar.)

Nej, det är sanning! —

(Betäcker sina ögon med handen. Tystnad. Blir varse askan efter det uppbrunna brefvet.)

Hvarför är ej mitt hjerta ren förkolnadt,
som denna aska, – kallnadt stoft, som den? —
Det lätta bladet var min lefnadssaga.
På oskuldshvita pannan ödet skref

ett sällhetslöfte, ett bedraget hopp,
och vigde offret, lekande, åt döden.

(Pause.)

Hans trohet lefde icke ut den svaga,
nybrutna ros, min kärlek honom gaf.
En enslig dufvas klagan är mitt lif —
en stjerna fallen från sig egen himmel —
en enda ohörd, lång, oändlig dödssuck.

(Stiger opp.)

En outsäglig ångst mig fattar — jagar
mig härifrån! — Ha! — lefvande begrafven
jag tycker mig i denna borg. Luft — luft —
mitt arma hjerta vill! Och ingen stjerna
mig lyser! —
Fly! — Hvarthän? —
Till dig, min far!
Olyckan är ett slägtband, varmare
än glädjens, starkare än sjelfva blodets.
Till dig jag bär mitt namnlösa elände, — —
och då du spörjer mig: "hvar är din älskling?"....

(Hon betraktar ringen och brister i tårar. Med half röst:)

Han är borta, som en dröm förjagas
ur vårt hjerta, när det börjar dagas
och dess bilder emot himlen fly.
Han försvunnit, som en stjerna seglar
öfver bäcken, i dess glas sig speglar
och blir bortskymd af en aftonsky.

Han är borta, som en lösryckt bölja
flyr, dit ingen dödligs blickar följa,
med en ros, som han ej ger igen.
Denna rosen var min lefnads blomma.
Vågens flykt skall länge gå och komma,
blomman — aldrig återkommer den.

(Går).

— — — — — — — — — — — — —

FEMTE AKTEN.

FÖRSTA SCENEN.

Rum i göthisk stil på Kungslena gård.

TORKEL KNUTSON (sitter och arbetar vid ett bord, på hvilket befinnes en mängd manuskripter, permbref och handskrifna böcker).

”En evig Gud styr verlden, och en själ
styr menniskan. Hon är en del altså
utaf verlds-själen.” — ”Höfding, som missaktar
Guds bud, hans egna bud missaktas skola.
En sol har dagen och en kung har riket.
Till värn du svärdet fick, och ej till våld,
men lagen vara skall en sköld för alla.
Håll för beröm, att onde män dig lasta,
var lugn i motgång, ödmjuk under medgång,
var sen till hämnd och skyndsam att förlåta.” —

(Stiger opp.)

Mitt verk är slutadt, och jag tackar Gud,
som skänkt mig krafter, att fullborda det.
Det är mitt arf till Sverge. Skrinlagt har jag
deri, hvad lifvets långa skola lärt mig.
Om Konunga- och Höfding-styrelse,
jag kallat det. Jag äger ingen arfving,
som bär mitt namn. Månn detta stumma foster
af mina tankar, en gång lemnar det
åt efterverlden?

(Betraktar ett blad.)

Här står: ”*Torkel Knutson*
har skrifvit denna bok.” — Det är likväl
en syndig tanka, att så vilja ockra
med sin odödlighet bland menniskor,
och att förnedra ljusets gåfva, själen,
att dermed köpa sig ett namn bland maskar.

(Rifver sönder bladet.)

När vandrarn finner vid sin väg ett träd
med frukter, läskande, han spörjer ej,
förrän han plockar dem: ”hvem uppdrog trädet?” —
han njuter frukten och välsignar skaparn.

ANDRA SCENEN.

TORKEL KNUTSON, BRAHE.

BRAHE (uttrycker en häftig glädje då han får se Torkel Knutson).

Der är han — ja! — O Gud, jag tackar dig!
Jag ser din vink — hans ädla lif skall räddas.

TORKEL KNUTSON (lugnt).

Hvem räddas? Hvarifrån? Du syns så upprörd? —

BRAHE.

Du är till döden dömd —

TORKEL KNUTSON.

Jag anat det.
Jag står för många här i vägen.

BRAHE.

Ännu
är domen ej bekräftad — om en timma
han kanske är det. — Du kan förekomma
det gräsligaste, med ett ord —

TORKEL KNUTSON.

Låt höra.

BRAHE.

Försona dig med kyrkan —

TORKEL KNUTSON (småleende).

Munkarne,
du kanske menar. (alfvarsamt.) Med den sanna kyrkan,
Guds röst i menskohjertat, var jag alltid
försonad.

BRAHE.

Jag i fosterlandets namn
besvär dig: mana icke med ditt trotts
en blodsdom, som befläcka skall vår tid!
Ditt lif ej tillhör dig, men Sverge. Vill du,
lik en sjelfspilling, för en nyck det offra?

TORKEL KNUTSON.

Du irrar dig. Hvad jag har mäktat gagna
fullbordadt är. Då man förtrott åt tiden
den ädla skördens frö, hvad skadar väl
om jordens blinda krafter vilja krossa
ett bräckligt skal? Hvad jordens var, blir jordens.

BRAHE.

Blod skall då flyta, förrän du bekänner
att du, som menniska, har kunnat fela?

TORKEL KNUTSON.

Jag biktar det för Gud, med upprördt hjerta,
men böjer ej mitt knä för Baal.

BRAHE.

En undflykt —
en blind halsstarrighet.

TORKEL KNUTSON.

Så kallar du,
hvad som gör mannen till en man: att lefva
och falla för sin tro på rätt och sant.
För laglig kunga-makt, för andans frihet
för Sverges oberoende af Rom,
jag utsått skördar, eviga som ljuset,
och nu jag skulle fegt förtrampa den?
Nej, förr än jag min handling återkallar,
skall jorden återvända i sitt lopp.

BRAHE.

Oböjlige! Så kalla intet åter:
men rädda dock ditt lif — fly härifrån!

TORKEL KNUTSON.

Den fege — brottslige — blott flyr sin gerning.
Om jag mitt verk förnekar, skall man säga,
att jag det ej var vuxen. All min ära
är den, att vara lika hög med det.

BRAHE.

Försoningslära — fosterland — och vänskap —
de lånat då förgäfves denna röst!
Men du är äfven make — du är far.
Hur ofta har ditt ädla hjerta blödt
vid faderlösas, vid en enkas tårar!

Du tröstat dem, du funnit ödet grymt,
som sliter lifvets heligaste band;
och hvad är blinda ödet mot en far,
som för sin stolthet krossar barn och maka?

TORKEL KNUTSON (borttorkar hemligt en tår.

Du funnit vägen till mitt hjertas svaghet,
och vill missbruka den? — Det är ej ädelt. —
Var vän af mig, men mera af min ära.

BRAHE.

Du söker äran i att dö oskyldig.

TORKEL KNUTSON.

Vanära vore det, att skyldig dö.
Det Gud förhindre blott! — Nu, hör min vilja.
Af detta bref du ser min sista önskan.

(Lemnar honom ett bref.)

Bär det till Birger. När mitt hufvud fallit
han kanske gör mig rätt. En djup och mäktig
försonare är döden.
Som ett minne
af mig tag dessa böcker — Sturleson
och Saxo — och de gamle Romare.

(Visar några böcker på sitt bord.)

På månget blad du finner der min hand
och när den ren förmultnat, lefver du
med mina tankar om bland dessa perm-bref;
ty själen löser grafvens galler, flyktar
ren omärkt, mången gång, från denna jord,
att tala med de kära, sörjda döde.

(Sorl af röster utanför slottet.)

BRAHE (kastar en blick åt fönstret).

För sent, för sent! Barmhertighetens Gud!

— — — — — — — — — — — — — — —

ELFTE SCENEN.

Ett fängelse, hvars fond är betäckt med ett svart täcke.

TORKEL KNUTSON (ser sig omkring).

om dessa stumma murar ägde tunga,
hur mången hemlig bikt förråddes ej?

(Närmar sig muren.)

Här de olycklige, af hvilkas bostad
jag blef en timmas arfving, sina namn
inristat. — Hur dock menskan alltid äflas
att öfverlefva sig! Den ena tecknar,
för verldens blick, sitt namn i häfderna,
och fången skrifver det på fängselmuren.

(Betraktar namnen.)

Jag känner intet namn af dessa tusen,
med tårar fuktade. Lugnt är mitt bröst. —
Står icke der en kungakronas bild
och under: "Erik, son af Waldemar?" —
Jag bröt hans bojor. — Några ord han tillagt . . . .

(Betraktar närmare inskriften.)

"Välsignelse åt den, som gaf mig fri!" —
Ett mäktigt ord från en olyckligs mun!
Jag bytte det ej, Birger, mot din krona. —

(Går fram på scenen.)

Att dö oskyldig? — Hvem kan säga det? —
Det är en händelse. För menskor skuldlös
har mången synts; men hvem stod ren för Gud? —
Herrsklystnad — stolthet — och begär att lysa —
Oböjligt sinne — och förakt för andra —
Jag dessa fel har ägt — de mot mig uppväckt
tallösa fiender — Jag deras hat
med hån har trotsat — Vedergällningsstunden
är kommen — De, jag kufvat, fordra nu
den stolta herrskarns hufvud till försoning. —
Kanske jag gått för långt. Måhända tiden
ej inne var. En forntids vis ju sagt,
att om hans hand slöt hela jordens sanning,
han skulle akta väl att öppna handen.
Den fege! Hvad är väl den sanning värd,
som ej en man vill köpa med sitt lif? —

(En klocka klämtar.)

Jag hör! Jag ljusets ljus ej mer skall skåda
i dunkel bild, men öga emot öga.

(Betäcker sina ögon med handen.)

En okänd rymd sig öppnar. På den strand,
der snart jag helsas af försvunna vänner,
en nyfödd engel[1] räcker mig sin hand,

[1] Dottren Kristina, hvars död förf. i det föreg. skildrat.

en barnslig hand — hur väl jag henne känner!
Dock — engelns öga glänser af en tår —
ja, än från himmelen vi se tillbaka
till den, som tröstlös här vid grafven står,
och söka — hon en moder, jag en maka!
— — — — — — — — — — — — —

Ur Lefnadsminnen.

Gustaf IV Adolfs karakter.

— — — — Innan vi taga afsked af denne olycklige konung och af det ej mindre olyckliga året 1809, ville jag försöka att teckna hans bild, sådan jag kan erinra mig honom, fullständigad af deras uppgifter, som sett honom längre och på närmare håll, och bland hvilka jag känt många, dem jag sökt utforska i detta ämne; ty jag har ända från min ungdom älskat psykologiska undersökningar, och Gustaf Adolf är i detta hänseende ett föremål utan like, gäckande all slutkonst genom den egna blandningen af nyktert förstånd i enskildheter med fullkomlig galenskap i plan, — eller, såsom konung *Claudius* säger om *Hamlet*, att "det är metod i hans galenskap". Också bedömdes han länge, ja nästan till slutet, olika under olika tider och af olika kretsar, särdeles sådana, som blott sågo åtgärden, men ej kände grunden och målet. Den yttre handlingen var ofta rigtig, men synpunkten galen; eller ville han det rätta, men använde origtiga medel. I detta fall liknade han Don Quixote, som tänkte ädelt och handlade förryckt. När han t. ex. skickade tillbaka ordnarne till kejsaren i Ryssland och kungen i Preussen, emedan han ej kunde bära samma hederstecken med Enghiens mördare, så var det ädelt och högsinnadt tänkt, men en politisk galenskap i ett ögonblick, då han behöfde samma magter. Att han ville våga det yttersta af landets krafter i kampen mot Ryssland, var rätt, men medlen användes bakvändt. Hvad som höll honom uppe hos folket var, att han hade en rättvis sak och sjelf var känd för sträng rättvisa, samt att ingen belysning af de offentliga handlingarna var tillåten, med bunden press och instälda riksdagar. Folket förvexlade hos honom regenten med den enskilde mannen, hvilken var oförvitlig, och dömde regeringssättet efter lefnadssättet, som var ett mönster af sträng ordning och sparsamhet, hvilka egenskaper värderades desto högre, som de följde på Gustaf III:s slöseri och oordning i förvaltningen af allmänna och enskilda medel.

Frånvaron af all opposition, både skriftlig och muntlig, offentlig och enskild, medförde hos mängden en helt annan föreställning om konungamagten och regentens helgade person, än man i våra dagar kan fatta. Gustaf Adolf förekommer mig visserligen blott som en ungdomsdröm, men jag eger dock deraf ett lifligt minne, och huru konungadömet den tiden tycktes något så helgadt och vördnadsbjudande, att dess innehafvare var liksom ett högre väsen. Den glans, som i mängdens ögon omgaf Gustaf Adolf, och hvartill sjelfva det odödliga namnet bidrog, skingrades sent. Jag påminner mig huru jag gick på den då brukliga måndags-paraden, för att betrakta innehafvaren af Gustaf Wasas, den store Gustaf Adolfs och Carl XII:s krona ty ingen hade då ännu vågat sätta en fläck på de framfarne hjeltarnes minnen, och deras glans återkastade sitt sken på efterträdaren. Hans yttre var fördelaktigt. Han var öfver medelmåttigt lång, väl byggd, med smärt lif, hög panna, böjd näsa, blå ögon, blondt hår, uppstruket som Carl XII:s, hvars drabant-uniform han bar. Ett nära och skarpt skärskådande kunde först märka, att detta anlete var intetsägande, liflöst, erinrande i detta fall om de sista Bourbonernas och om gamla slägters i allmänhet, hos hvilka ligger något slocknande, liksom förebud af en stam som skall utdö. Gustaf Adolfs hållning syntes vid första anblicken majestätlig. Man såg, att det var en kung, med känsla af sin höghet. De, som sett honom gifva kur, påstodo, att ingen af hans samtida gjort det med mera värdighet. Han stod då vanligen stilla vid öfre ändan af rummet, men när han rörde sig, syntes han stel. I allt det yttre liknade han mycket sin mor, som hade alla nyssnämnda egenskaper. Att han var Gustaf III:s son, har man svårt att föreställa sig, ehuru det icke är omöjligt Psykologiskt sedt, kunde han ärft böjelsen för det äfventyrliga och stundom ridderliga, hvaraf spår icke saknades, af fadern, och det inskränkta, vidskepliga. högdragna af modern. — — — — —

Om Gustaf Adolf ej var egentligen älskad, var han det, som är lika nödvändigt för en kung: *aktad.* Man kunde ej frånkänna honom den enskilde mannens dygder, hvilket väsendtligen bidrog att göra honom högaktad af folket. Lemnad åt sig sjelf, under fredliga förhållanden, hade han egentligen ingen svaghet, vid hvilken tadlet kunde fästa sig. Han sysselsatte sig uteslutande med regerings-ärenden och sökte sin hvila i det husliga lifvets stillhet, på Gripsholm eller Haga, dit då ingen okallad fick komma. Allt gick. i de inre ärendena, likt ett urverk, som man säger. Han höll vissa dagar konselj, både för- och eftermiddag, samt lemnade andra dagar företräde åt sökande, äfven för- och eftermiddag. Han var ofta långt in på nätterna sysselsatt med att genomläsa och underteckna regeringshandlingar. Under sin fredliga tid tog han uteslutande råd af sina embetsmän, och säl-

lan hafva de inre ärendena varit bättre vårdade än af Wachtmeister, Ehrenheim, Rosenblad, Lagerbring, Zibet, Lagerheim, Toll m. fl. Detta var Gustaf Adolfs vackra sida, och hans gyllene ålder varade under hela fredsskiftet, eller tio år, till dess kriget i Pommern började. Han bannlyste det forna hofvets lättsinne och slöseri, och vann derigenom folkets fullkomliga bifall. — — — Han gjorde under de första åren stora indragningar, till och med bland garderna, ehuru militären alltid låg honom mycket om hjertat. Den kostbara operan inskränktes; den franska teatern indrogs. Allt detta gillades af allmänna meningen, helst Gustaf III:s smak för teatrar och offentliga nöjen af alla slag länge klandrats, och man kan säga, att Gustaf Adolf en längre tid, än flere regenter, varit bland sjelfva folket populär, fast han ej var älskad af hofvet och den tidens liberale, som visserligen ej utgjorde flertalet. Vid sjelfva Norrköpings riksdag hade han med sig de tre ofrälse stånden, hvilket i våra dagar anses högst förtjenstfullt af en regent, och aristokrat-oppositionen var *då* på långt när ej så betydande, som man sedan velat göra den, samt hade troligen fördunstat, om man ej onödigtvis gifvit ökad vigt och fart deråt, genom att vid Göta hofrätt låta tilltala de unga brushufvuden, som afsagt sig adelskapet, hvilket gaf ett sken af förtryck och förföljelse, der man bort låtsa likgiltighet och undvika att genom någras martyrdom, som de sjelfve eftersträfvade, göra dem intressanta och betydande i det allmänna. — — — — Det hade varit lyckligt för Sverige, om Gustaf Adolf, i stället att taga Carl XII till förebild, hade valt Carl XI, hvilken han onekligen kunnat närma sig. Hans bildning i detta hänseende var vida grundligare och vidsträcktare, än man trott. Sveriges historia, statsrätt, förbund och författningar kände han närmare, än kanske våra fleste regenter; man kunde nästan tillägga, än för honom sjelf var nyttigt. Man har nemligen anledning till den förmodan, att det var en hemlig tanke på det s. k. Norrköpings beslut, hvarigenom den kung förklaras tronen förlustig, som förmäler sig med en furstinna af annan lära än den Lutherska, som förmådde honom att bryta förbindelsen med storfurstinnan Alexandra. Han kunde gälla för en god kameralist. Äfven i finanserna hade han rediga åsigter. Allmänna historien, särdeles hvad som rörde regenternas personligheter, var honom bekant. Han talade och skref obehindradt Franska och Tyska, samt skref Svenska rätt bra, i synnerhet embetsmanna- och kanslispråket. Den förträfflige Nils v. Rosenstein hade skarpsinnigt uppfattat hans anlag, måttet af hans fattning, samt derefter bildat honom till svensk regent. Man kan, bland många exempel på Gustaf III:s stora förmåga att välja folk, knappt anföra något mer talande, än valet af lärare för hans son, hvarvid ännu må märkas, att han vägde emellan de då unga skrifvarne Rosenstein och Adlerbeth, än

hvilka säkerligen ej i hela Sverige funnos bättre, hvilket vi, som följt dem till slutet af deras bana, kunna säkrare bedöma, än det då kunde ske, om man ej egde Gustaf III:s snille. Rosenstein var Gustaf Adolfs gode ande. Så länge denne lydde sin lärares ingifvelser, var han lycklig. Detta varade under de första regeringsåren, då Rosensteins råd och ledning fortsattes, dock så, att ingen inflytelse fick märkas. Det var under denna tid som Gustaf Adolf, jemte utrotande af den gamla tidens flärd, otro, lättsinne och slöseri, äfven bannlyste dess femte kräfta: favoritväldet. Knappt hade han emottagit regeringen, förrän den allmänna nyfikenheten var sysselsatt med att utforska, hvem han skulle utkora till gunstling. Oaktadt alla under åratal fortsatta spaningar, lyckades man ej upptäcka någon. Att han tycktes skänka mer eller mindre förtroende åt vissa embetsmän, derom var intet att säga. I början tog han företrädesvis råd af Wachtmeister, Ehrenheim, Fersen, Toll o. s. v. Senare ansågos Rosenblad och Ugglas vara hans gunstlingar, men med orätt. Den förre var, såsom föredragande för kammar-, finans- och ecklesiastikärendena, d. v. s. hela den inre styrelsen, samt hofärendena och tidtals krigsärendena, beständigt konungen följaktig, både i hufvudstaden och på resor, hvarför mängden af dem, som vände sig till regenten, måste i främsta rummet söka Rosenblad; men han var ingen gunstling och erhöll färre prof af konungens nåd, än mången annan. Ugglas hade, såsom öfverståthållare och förvaltare af konungens handkassa, anledning att dagligen och stundligen se regenten och mottaga hans befallningar; det förtroende, som Gustaf III skänkt Ugglas, fortsattes af sonen, men denne tog i allmänhet ej hans råd och lät sig ej ledas af honom, hvilket skulle stridt allt för mycket emot Gustaf Adolfs lynne. Det enda prof af öfvervägande gunst, som konungen skänkt någon, synes under hans första regeringsår tillfallit dåvarande öfverste kammarjunkaren friherre Clas Fleming (sedan grefve, excellens och riksmarskalk), för hvilken han tycktes hysa en känsla beslägtad med vänskap, åtminstone så långt vänskapen kunde finna rum i ett så slutet och kyligt sinne. Fleming, upplyst och ädel menniskovän, begagnade sin ställning att förorda olyckliga och behöfvande, jemna missförstånd, upplysa orättvisor, som af konungen kunde afhjelpas. Såsom bevis på sitt inflytande den tiden plägade han berätta, att han en gång lyckats utverka nåd till och med för en boktryckare, som begått någon förseelse mot tryckfrihetslagen, i hvilken fråga Gustaf Adolf, liksom anande tryckpressens blifvande välde, så litet förstod skämt, att knappt någon vågade tala med honom derom. Anledningen till upphörandet af Flemings inflytelse hos Gustaf Adolf är för mycket målande, att ej anföras. En löjtnantssyssla vid Kalmar regemente var ledig, och Fleming vågade fälla ett ord till förmån för en aflägsen anhörig. ”Är Fleming öfver-

ste för Kalmar regemente?” frågade konungen med allvarsam uppsyn. Sysslan gafs åt den, som öfversten föreslagit, och man trodde sig märka, att från denna stund något mer främmande blandade sig i förhållandet emellan konungen och hans förtrogne. Det säger sig sjelf, att med en sådan skuggrädsla för inflytande från sin omgifning var intet gunstlingskap möjligt. Anekdoten hedrar emellertid konungens rättskänsla, hvilken var så allmänt känd, att den var blifven till ordspråk.

Om man vill rättvist bedöma Gustaf Adolf, så måste man skilja emellan tvenne synpunkter och tvenne tider. Den synpunkt, ur hvilken han betraktades af hofvet, den högre societeten, de liberalt och franskt sinnade (den tidens opposition), var en helt annan än nationens, den stora massans. Af de förra var han allt igenom, för sin sträfhet, sparsamhet, sjelfrådighet, afsky för nöjen och för allt slags frihet, lika litet omtyckt, som han var populär hos det lägre folket för sin gudsfruktan, tarflighet, rättvisa och stränghet emot hög och låg. Detta hvad de olika synpunkterna beträffar. Vidkommande åter de olika tiderna, så kunde man indela dem i tidsskiftet under Nils v. Rosensteins inflytelse, och efter det samma. Vanan att lyssna till Rosensteins vishet var allt ifrån barnaåren så inympad hos den unge konungen, att han ej sjelf märkte dess inverkan, helst den gamle lärarens blygsamhet och bemödande att både inför konungen och andra förtaga allt sken af inflytelse från hans sida, ej gaf anledning till misstanke om något gunstlingsvälde. Det säges, att öfverste kammarjunkaren friherre Taube först utträngde Rosenstein ur konungens förtroende, medelst föregifvandet, att folket ansåg Rosenstein vara den egentligen styrande, och mer än en sådan vink behöfdes ej hos den om sin magt så ytterst ömtålige Gustaf Adolf, för att göra slut på allt förtroende till Rosenstein som rådgifvare. Om Taube verkligen varit orsak dertill, så har han dymedelst gjort både Sverige och dess konung den största otjenst, som då var möjlig. Det torde nemligen utan öfverdrift kunna sägas, att Sverige under de första tio åren af Gustaf Adolfs regering var det lyckligaste land i det dåvarande Europa. Man har såsom ett lågt och sannigslöst smicker ansett den hyllning, som den tidens talare och skalder egnade honom, men de sjöngo ur folkets bröst. Hvad folket behöfde, var lugn och säkerhet, då för tiden sällsynta i de flesta länder. — — — — —

Man eftergaf då mycket af de fordringar, som väcktes under en senare tid, af parlamentariska former, tal- och tryckfrihet, för att endast ega ett lugnt och ostyckadt fädernesland, hvilket då ensamt var händelsen med Sverige. — — — Rosenblad plägade säga, att Gustaf Adolf hade i sitt hufvud tvenne lådor: en med godt sundt förstånd och den andra med oförnuft. Erfarenheten visade småningom, att den förra drogs ut när fråga var om inri-

kes ärenden, och den andra när det rörde den yttre politiken. Detta sammanträffar fullkomligt med Zibets yttrande, att kungen var förståndig i inhemska saker, men förvirrad i de utländska. Då detta senare ej skedde af obekantskap med ärendena, utan af ett eget slags idiosynkrasi, utgör Gustaf Adolf ett psykologiskt fenomen, som det är eget att undersöka. Det har ej saknats beskyllningar mot hans högste embetsmän, att de antingen varit förrädare, eller oförlåtligt kortsynte; men en närmare undersökning kan må hända äfven uppdaga, att de i båda hänseenden varit oskyldige.

Man har sagt, att lifmedikus Dalberg, genom föreskriften att monarken, som barn, alltid skulle hafva fötterna blottade, så uppdrifvit blodet åt hufvudet, att han ofta led af hufvudvärk och tankeförmågan försvagades. Man anmärkte såsom en synnerlig egenhet, att han redan vid åttonde året plågades af gyllenåder, hvilket tillkännagaf oregelbundenhet i blodets omlopp. Man påstod äfven, att hans hårdt tilldragna halsduk, för att likna Carl XII, stockade blodet åt hjernan och vållade sinnessvaghet. Förhållandet kan dock sannolikt lättare förklaras psykiskt, än fysiskt. Gustaf Adolf saknade ej förstånd, men det var inskränkt. Dess måttstock passade för smärre frågor, men räckte ej till i de stora. Således dömde han rätt i befordringsmål, vanliga tvistefrågor, hushållsämnen o. s. v., men kunde ej omfatta stora politiska ärenden, der hvad som syntes honom *rätt* var höjden af oklokhet. Han påstod t. ex., att Napoleon begått en mängd ”lagstridigheter”, när han gjort sig till kejsare, samt att, då man ej bör understödja lagstridigheter, kunde han ej sluta förbund med en sådan man. När samme Napoleon erbjöd honom de största politiska fördelar, om han ville deltaga i kriget mot Ryssland, öfversände Gustaf Adolf den Franska noten till Alexander och bad honom vara på sin vakt, hvarigenom han, med rätta, ansågs hafva gjort sig denne förbunden, men hvilket deremot besvarades med ett lömsk anfall. Då Stedingk, 1808, skref bref för att underrätta, att Alexander rustade sig till ett infall i Finland, svarade Gustaf Adolf, att kejsar Alexander var hans svåger och bundsförvandt, samt att det vore en låghet att misstänka honom för ett dylikt brott emot blodsband och helgden af slutna förbund, hvarför inga försvarsanstalter behöfdes. Man kan ej säga, att sådant vittnar om galenskap, ehuru följderna blefvo sådana, men han lade blott den enskilde mannens måttstock för *rätt* på de politiska frågorna, och kände eller erkände ej den Franske statsmannens grundsats, att *”en politique, la grande morale tue la petite”*. Den hederlige Gustaf Adolf stadnade alltid vid den ”lilla moralen”, och kunde ej höja sig till ”den stora”, — en dygd hos den enskilde, ty värr mer än hos regenten. När man gjorde honom uppmärksam derpå, svarade han: ”ärlighet varar längst”.

Sådant var hans ursprungliga skaplynne, hvarmed han under en fredlig tid, såsom t. ex. den ifrån 1814 till 1848, kunnat föra en lugn, lycklig och aktad styrelse, under mer än en mansålder. Möjligen hade han äfven mägtat göra det på sin tid, med förlust af Pommern, som svårligen kunnat räddas, när Napoleon funnit sin statskonst (hvilken ej var besvärad af den "lilla moralen") kräfva dess borttröfvande; ty Finland hade kunnat försvaras. Men, liksom Spegel säger i sin *Passions-Andakt:* "Allt vårt elände begyntes i en lustgård", så började äfven Gustaf Adolfs olyckor med lustresan till Tyskland, der han, skild från sina gamla rådgifvare, vande sig att alldeles styra på egen hand, och sedan föraktade alla råd. En inre röst varnade honom länge för denna resa, liksom den varnade honom från att, vid faderns död, emottaga kronan, hvartill hans guvernör med yttersta möda kunde öfvertala honom. Det är sannolikt, att dessa varningsröster stärkt hans tro på mystiska tecken och uppenbarelser, hvilken tidigt grundades hos honom af Reuterholm, som tillhöll honom att flitigt besöka frimureriets mysterier och invigde honom i andarnes så kallade "sublima operationer", till föga fromma för hans inskränkta förstånd. Det var sannolikt en lemning deraf, som föranledde yttrandet till hertigen af Glocester (och som denne berättat), att hans (Gustaf Adolfs) ande var en förening af Carl XII:s och Erik XIV:s, hvilkas öden han befarade. Detta yttrades af honom vid hertigens besök på Gripsholm, i förtroende. Under Rosensteins upplysta ledning tycktes detta grubbel hafva blifvit släckt; men oförmodadt återuppvaknade det i Tyskland med ohejdad kraft. Dertill kom, bland Gustaf Adolfs många goda egenskaper, hans företrädesvis onda ande: *högmodet.* Det visade sig redan hos honom ganska starkt då han, vid faderns återkomst från Finska kriget, måste upphöra med deltagandet i regeringen, hvaruti fadern tidigt ville inviga honom, och då det blef särdeles påkostande för den trettonårige gossen att åter anse sig såsom undersåte. Äfven denna onda andes utbrott hade Rosenstein, åtminstone till det yttre, lyckats dämpa, så att föga mer syntes än hvad som kunde förråda en djup känsla af kunglig värdighet. Men den hyllning af Tysklands och andra länders furstar, som omgaf honom på resan, då han redan vid ankomsten till Frankfurt uppvaktades af de Badiske prinsarne, storfursten Constantin, kurfurstarne af Hessen, far och son, prinsarne af Sachsen-Gotha, Sachsen-Coburg, Darmstadt, Homburg, Isemburg, Solms, Reuss m. fl., hvilka i den nye Gustaf Adolf helsade den forne Tysklands räddare återväckt, — den mängd högbördade franske emigranter, som sade sig hoppas af honom sitt fäderneslands befrielse, eller åtminstone att i hans stater få en tillflygt, när de skulle af Napoleon fördrifvas ur Tyskland, — allt detta gaf den slumrande högmodsanden en uppflygt, som ett svagt omdöme ej mägtade

fjettra. Utan rådgifvare, — med undantag af Lagerbjelke, hvars framstående egenskap ej var karaktersfasthet, eller kraft och mod att bekämpa sin enväldige herrskares åsigter, — ensam med sina storhetsdrömmar, hvilka tvärtom lifvades af hans svärmor, ett fruntimmer med utmärkta själsegenskaper, men intagen af ett hat mot det franska öfverväldet, som fann en tacksam jordmån i svärsonens lynne, — mognade hos honom ostörd och i tysthet tanken att blifva Europas skiljedomare. Hos oss, som sett utgången deraf, väcker drömbilden endast medömkans löje. Så var ej förhållandet hos alla på den tiden. Det lugn och den förvånande djerfhet, hvarmed Gustaf Adolf fattade de vågsammaste beslut, ingaf hos många, innan han ännu pröfvat sin förmåga, föreställningen om en ovanlig inneboende kraft. Sjelfva den verldserfarna, skarpsynta Katarina II villades deraf, och ehuru förgrymmad hon var öfver hans djerfva uppförande emot henne, i närvaro af sjelfva hennes hof, yttrade hon efteråt till en gunstling: *il faut avouer cependant, que ce jeune homme a du caractère.* Sådan aktning hade den adertonårige ynglingen ingifvit herrskarinnan öfver 50 millioner undersåtar. Efterlefvande Tyskar från samma tid hafva försäkrat författaren af dessa rader, att man väntade något storartadt af Gustaf Adolfs första uppträdande i Tyskland. Hans namn, hans förfäder, hans lugna, bestämda, konungsliga hållning inverkade på sjelfva snillet. Då, under hans vistande i Weimar, Schillers ”Wallenstein” gafs för honom såsom galaspektakel, förde skalden dit sin son, för att visa honom den då lefvande märkligaste regent, arftagaren af den store Gustaf Adolfs namn och krona, — ty, sanningen att säga, hade *då* ingen af hans samtida fördunklat honom. Efter skådespelets slut talade konungen länge med Schiller, i värdiga och passande ordalag, samt lemnade honom till minne en dyrbar juvelsring. Schiller, på hvilken konungen gjort ett aktningsbjudande intryck, dog 1805) sannolikt med den öfvertygelse, att Vasa-sonen skulle följa sina förfäders fotspår. En konungs ton och hållning öfvergaf icke Gustaf Adolf ens i de sista tiderna, då han allmänt ansågs rubbad till sina sinnen. På andra årsdagen före sin sista regeringsdag, eller den 12 Mars 1807, emottog han i Malmö en deputation af skånska adeln, anförd af grefve Jakob De la Gardie, som i ett svassande tal anhöll att, såsom vedermäle af länets tacksamhet för de stora fördelar, som Skåne vunnit genom enskiftesverkets införande, få uppresa konungens bildstod på det torg i Malmö, som bär hans namn. Konungen svarade, bland annat: ”Jag hade önskat, det ridderskapet med sina medständer samrådt i detta ämne — — Äfven kan jag ej underlåta att göra den anmärkning, att då jag, med de nu uppräknade författningar, endast uppfylt en af mina första pligter, så är jag redan fullkomligt tillfredsstäld genom den af eder yttrade tacksamhet. — Jag har

haft den lyckan att befinna mig i mera gynnande omständigheter, än mina företrädare, hvilka, i samma belägenhet, säkert gjort hvad jag nu kunnat utföra och som äfven af dem till en del blifvit beredt. Detta tillfälle återkallar ock i mitt minne den hjelte, som å nyo återvunnit Skåne till Sveriges krona. Denne man är Magnus Stenbock, hvilken jag skulle önska att företrädet lemnades." Man kan ej, i få rader, svara mer värdigt och passande. Tillrättavisningen åt adeln, för det den ansett sig ensam utgöra länet, utan att samråda med sina medständer, — den vink, som ligger i sjelfva den kalla tonen, om ett onödigt fjesk, — blygsamheten, att ej tro sig hafva gjort mer än sin pligt, — rättvisan emot den store företrädare, — och slutligen hyllningen åt Magnus Stenbock, — allt är der. Skada, att skånska adeln glömde denna dess af konungen inskärpta hedersskuld, liksom dess talare snart i Carl Johans hof glömde Gustaf Adolf. Många bevis kunde anföras, att begreppet om hvad som anstår en *konung* alltid förblef klart hos Gustaf Adolf, ehuru förvirrade föreställningarna voro om hvad *statsmannen* och *krigaren* borde göra, men vi inskränka oss att endast erinra om den ädla och vackra ton, i hvilken hans egenhändiga tronafsägelse är affattad i fängelset på Gripsholm, — de enkla raderna under ständernas uppsägelse af tro och lydnad, samt det ögonblickliga uppbrännandet af denna skrift, på det att, såsom konungen sjelf säger i sin berättelse om statshvälfningen, hans son aldrig skulle få veta, hvilka som undertecknat denna handling. — — —

Emellertid är det möjligt, att nyssnämnda ärelystnadsdröm icke af honom skulle förvandlats till verklighet, utan inträffandet af tvenne oföresedda händelser. Under vistandet i Carlsruhe var konungen i brefvexling med hertigen af Enghien, som vistades i grannskapet och erhöll genom konungens adjutant Tawast underrättelse, att vara på sin vakt emot det af förste konsuln tilltänkta bortförandet, hvarjemte konungen uppmanade sin svåger att sända trupper till försåtets afvärjande. Tawast kom åtta timmar för sent, och skyndade tillbaka att anmäla hertigens bortröfvande; konungen förebrådde sin svåger hans feghet att ej skydda hertigen, uppmanade honom att genast, efter detta våld emot folkrätten, bortvisa det franska sändebudet, och sände Tawast till Paris med en not till franska regeringen, affattad i så häftiga ordalag, att vårt dervarande sändebud Ehrensvärd ej vågade framlemna den, utan, på eget ansvar och för att undvika krig, utbytte den emot en af lugnare ton. Ett olyckligt sammanträffande ville, att då Tawast återkom till Carlsruhe, skedde det just som konungen satt sig till taffeln, dit Tawast inkallades och måste berätta Enghiens ohyggliga öde, hvarvid Gustaf Adolf, uppskakad af den våldsammaste sinnesrörelse, fälde sådana yttranden om förste konsuln, att franske ministern Massias, som var bland de

inbjudne. måste stiga upp och lemna sällskapet. Konungen klädde sig i sorg, återkallade Ehrensvärd från Paris, och lät sin minister i Wien, Armfelt, uppmana kejsaren att aftvå den skymf, som träffat Tyska jorden, hvilken ej borde vara slaf under en våldskräktare och mördare. Då förste konsuln besvarade detta med att låta kröna sig sjelf till kejsare, befaldes Armfelt att inlemna en ny not, om "vådan för alla suveräner att erkänna en äfventyrare, som ännu rök af en ädel Bourbons blod". Man ser, huru hos Gustaf Adolf det enskildt rätta oupphörligt stod i strid med det politiskt kloka. Ännu upprördare blef hans själsstämning genom underrättelsen, att Napoleon ämnade bortföra honom sjelf från Carlsruhe, för att möjligen röna Enghiens slut, och hvilket var kanske mer än ett löst rykte. Huru skulle i sådant fall Sveriges framtid blifvit?

Man kan ej neka, att det låg något ridderligt i detta uppträdande till försvar för folkrätt och menskilighet. Så ansågs det äfven, icke endast i Tyskland, utan äfven i Frankrike af både legitimister och republikaner, ja af alla, som ej försvurit sig blindt åt Napoleon. Författaren af dessa rader har hört af Signeul, som då var Svensk generalkonsul i Paris, att må hända intet främmande sändebud emottagit lifligare lyckönskningar öfver sin monarks uppförande, än han vid detta tillfälle, ehuru naturligtvis enskildt. Man var allmänt öfverens, att Gustaf Adolf ensam fört det språk, som anstod en sjelfständig regent, under det de mäggtigare skamligen tego. Och var hans åsigt, närmare betraktad, ens så politiskt oklok? Om de andre tänkt och handlat som han; om Österrike, Preussen och Ryssland, i stället att kort derefter låta särskildt, hvar för sig, slå sig af Napoleon, sedan de lemnat honom rådrum att bilda Rhenförbundet och söndra de Tyska staterna sins emellan, hvilket då ännu icke skett; — om de i stället för detta, på grund af den kränkta folkrätten och med förklarande, att en mördare (ty ordet kan svårligen undvikas) ej kunde upptagas i regenternas förbund, samfäldt företagit samma tåg, hvartill de tvungos sedan, då Europa ytterligare blödt under tio års orättmätiga krig, — hade det ej varit en vinst för menskligheten och ett värdigt hämnande af den våldförda folkrätten? Äfven nu hade legitimister och republikaner blifvit för dem mägtiga bundsförvandter, ty Frankrike sjelf ansåg sin ära fläckad genom mordet i löpgrafven vid Vincennes. Det var icke grunden af Gustaf Adolfs politik, som var origtig, men sättet att föra den. Samma politik följdes sedan, under annan form, nemligen öppet förbund med Napoleon, hvars intressen icke iakttogos, och förklaradt krig mot England, med hvilket vänliga förhållanden hemligt underhöllos. Det var moraliskt orätt, men den enda politiska utväg att rädda oss under brytningen emellan tvenne magter, af hvilka hvar för sig kunde krossa oss, och den

ena (Napoleon) ej tillät neutralitet. Detta förhållande undföll ej Gustaf Adolf, som yttrade derom till en af mina vänner (i Thun 1810): "Att på allvar bryta med England är en omöjlighet, så länge man vill ha salt och bröd i Sverige." Med hans begrepp om det moraliskt rätta, var det dock en lika stor omöjlighet att spela det förtäckta politiska spel, som då endast kunde rädda från undergång, hvaraf den tragiska nödvändighet uppstod, att antingen han eller Sverige skulle falla, och han blef offret.

Det bör ej förbises, att Napoleons egenskap af uppkomling hade mindre del i Gustaf Adolfs vägran att upptaga honom i fursteförbundet, än hans förhållande i Enghienska saken. Vi hafva sett, att konungen nyss förut lutade mer till förbund med Frankrike, än med England, och såg ej ogerna franske ministrarne Bourgoing och Massias. Från det blodiga uppträdet i Vincennes var deremot intet förbund emellan upphofsmannen och konungen möjligt.

Detta var den ena oföresedda händelse, som egde en så olycklig inflytelse på Gustaf Adolfs kommande öden. Den andra var läsningen af *Taschenbuch für Freunde des Christenthums* af den ryktbare Jung, som vistades i Carlsruhe, och ofta syntes vid hofvet, der kungen gjorde hans bekantskap. Jung var ingen svärmare och pietist af alldagligt slag. Sådane män, som Goethe, Herder och Matthisson, hvilka personligen känt honom, skildra Jung såsom en ovanlig man, vördnadsbjudande genom snille, kunskaper och dygd. Det är lätt förklarligt, att han skulle göra ett oemotståndligt intryck på ett sinne som Gustaf Adolfs, böjdt för det svärmiska eller mystiska. Jungs tro på Försynens omedelbara ingripande i menniskans öden, hvarigenom man, medelst att anropa dess hjelp, skulle räddas ur hvarje olycka och fara, slog i synnerhet an på Gustaf Adolf. Genom flitig läsning af förklaringen af Johannis uppenbarelse, om *vilddjuret,* hvilket skulle besegras af någon "som heter *Trofast* och *Sannfärdig,* ridande på hvit häst", kom han till den öfvertygelse, att han sjelf vore den af Försynen utkorade räddaren. På samma gång blef det honom klart, att *vilddjuret* i skriften var ingen annan än Napoleon. Besynnerligt nog var han ej ensam om en sådan uttydning. Flere spådomar af denna art kringlupo den tiden. — — — —

Det kräfdes ej mer än ett fortsatt studium af dylika skrifter, för att i en svag hjerna, som beherrskades af svärmeri, högmod och envishet, alstra en oöfvervinnelig fix idé. Man har sagt, att den artikel emot Gustaf Adolf, som Napoleon lät införa i *Moniteuren,* väckt den förres oförsonliga hat. Den uppbragte honom visserligen på det högsta och föranledde befallning till Ehrenheim att gifva franske chargé d'affaires i Stockholm sitt pass, förbjuda införande af alla franska böcker och tidningar, samt lemna tillsägelse åt alla Svenskar, som vistades i Frankrike, att genast

lemna detta land. Men denna ofvannämnda fixa idé var religiös, och konungen ansåg sig, för sin själs frälsning, ej kunna undgå att bekämpa *"vilddjuret"*. Många bevis derpå förekommo. Tibell, som ännu ej kände den inre förvandlingen, berättade en dag för konungen, att hans svåger, kurfursten af Bäyern, mottagit hederslegionens storkors, hvartill konungen svarade: "det är ett förebud af kurfurstens olycka." Han öppnade derpå bibeln, och pekade på orden i Uppenbarelseboken: "Ve den, som tager vilddjurets tecken." Han ansåg sig derför äfven pligtig att angripa Napoleon vid första tillfälle, men det dröjde ännu ett par år. — — — Och när, sedan kriget i Pommern tagit för oss den olyckligaste vändning, Napoleon, som verkligen behöfde Sverige, medan han gick mot Ryssland och Preussen, bjöd fred, genom Bourienne (fransk minister i Hamburg) och genom marskalk Mortier (till Essen i Stralsund), hvarvid han till och med ej fordrade att erkännas som kejsare af Gustaf Adolf, afböjde denne alla föreställningar i denna väg. Wetterstedt, som nu efterträdt Lagerbjelke, och förgäfves förespeglat vår undergång, inberättar till Toll, huruledes konungen uttryckligen förklarat, att "ingen konsideration, intet land, intet folk vore nog dyrbart, för att förmå honom öfvergifva sin föresats. Den är religiös (tillägger Wetterstedt) och härleder sig från Johannis uppenbarelse; *Vilddjuret* som der omtalas, och hvars tal är 666, har någon för konungen uträknat vara *Napoleon Bonaparte*. Detta har kungen sjelf förtrott mig."

Det ofta oförklarliga i Gustaf Adolfs handlingssätt blir således icke blott förklarligt, utan följdrigtigt och på sitt sätt naturligt, när man antager hans religiöst-mystiska utgångspunkt. Derför måste han, i afseende på sina bundsförvandter Alexander och Fredrik Wilhelm, ehuru han behöfde deras bistånd, bryta med dem och återskicka deras ordnar, emedan han ej kunde ega något gemensamt med "vilddjurets tecken". Med vilddjuret måste han, såsom "Trofast och Sannfärdig", föra en evig strid. Framgången var viss, ty genom Försynens anropande skulle han räddas ur hvarje olycka och fara. Så hade Jung sagt. Derifrån kom hans oförklarliga lugn, der alla andra förtviflade. Man kunde fråga, huru det var möjligt att så länge dölja ett sådant själstillstånd, om man ej visste, att religiöst grubbel alltid är hemlighetsfullt, i synnerhet hos en så sluten karakter som Gustaf Adolfs, hvilken aldrig egt någon förtrogen. Lagerbjelke, som förde hans brefvexling och verkställde alla befallningar, anade i de sökta tillfällena till krig ej annat än vanlig stridslystnad. Så bar Gustaf Adolf detta frö till sin och Sveriges framtida olycka i tre år, utan att någon derom egde kunskap, och äfven Wetterstedt, som dagligen omgaf honom, hade ej fått spaning derpå, förrän konungen sjelf förtrodde honom hemligheten. Hvad som ännu mer missledde omdömet i denna del, var det förstånd, den

ordning och den oafbrutna uppmärksamhet, hvarmed han fortfarande skötte alla inre ärenden, hvarom de till regeringen i Stockholm återsända föredragningslistor, der beslutet för hvarje mal var egenhändigt tecknadt af konungen, postdagligen buro vittne. Ofta genomvakade han nätterna vid detta arbete, på det att ärendenas afgörande ej skulle fördröjas. Sålunda var han under åratal rubbad till förståndet, utan att man märkte det. Zibet förvånades öfver, hur man kunde så väl bedöma det inhemska och så illa det utländska, men kände ej orsaken. Rosenblad förundrade sig öfver att man kunde ha i hufvudet två lådor, en med förnuft och en med oförnuft, men var lika okunnig om den fixa idé, som utgjorde grunden Endast genom tillvaron af ett sådant dubbelväsen i samma person kan man fatta, att regering och embetsmän så länge fördes bakom ljuset, och att alla ärenden inom fäderneslandet gingo sin vanliga gång, ända till ett år före statshvälfningen, — ja, att Platen, som dock tillhörde de missnöjde, kunde ännu i Februari 1809, vid uppmaningen att deltaga i revolutionen, säga: "Godt nog som det är, — det kan bli sämre." Näst den tyska resan, Gustaf Adolfs största olycka, kom frånvaron af all offentlighet. Sjelfva regeringen visste så litet af sakernas verkliga förhållande, att den upplyste Ehrenheim kunde skrifva till Toll om konungens tapperhet i striden: "Kungen har beständigt varit framme i elden, och sjelf gifvit ordres." Och detta skrefs den 20 Juni 1808, sedan kriget varat tvenne år, dels i Pommern, dels i Finland. Lika okunnig var kungen sjelf om det allmänna missnöjet, att döma af hans samtal med Silfversparre, som denne meddelat, och hvari Gustaf Adolf säger sig endast fått underrättelse derom genom några anonyma bref, hvarpå han ej kunde fästa afseende. Om landtvärnet yttrade han: "Det tillstyrkte general Schwerin, och jag antog så mycket säkrare detta råd, som jag trodde honom i *publiken ansedd* både som god *militär* och *patriot*." Om något försvar behöfdes för en konstitutionell regeringsform och fri yttranderätt, så lemnas det af Gustaf Adolfs styrelse. — — — —

Tilläggas må, att, oaktadt inflytandet af nämnda fixa idé och alla misstag, Napoleon med hela sin magt sannolikt ej skulle förmått mer, än för någon tid beröfva oss Pommern (hvilket i ett omhvälfningsskifte, då riken utplånades af allherskaren med ett penndrag, var jemförelsevis en obetydlighet), om Alexander ej haft den låghet, att låna sig till verktyg för hämnden emot en svåger och bundsförvandt, hvilken kort förut vägrat de mest lysande anbud af förening med samme Napoleon mot Alexander sjelf. Den ene segrade genom lömskhet och förräderi; den andre föll under tro på menskligbet och Försyn. Då han, förlustig tronen, under sin landsflykt åter träffade Jung, sade honom denne,

att han icke var bestämd för en jordisk utan en himmelsk krona, hvilka ord skänkte den olycklige en lindrande tröst. — — — —

Det mest tragiska i Gustaf Adolfs öde såsom regent är, menskligen taladt, att sjelfva hans dygder voro upphof till hans ofärd. Med mindre djup gudsfruktan. eller en som icke öfvergått till öfvertro och vidskepelse; med mindre nit att uppfylla hvad han ansåg som heliga pligter, bekämpandet af tidens otro, lögn, förräderi och våldsbragder; med mer förställning mot fiender och mindre trofasthet mot bundsförvandter, hade hans regentbana tvifvelsutan utfallit annorlunda. Om man ville skrifva en afhandling öfver olikheten emellan regentdygder och den enskilde mannens dygder, med tillämpning för en senare tid af hvad Aristoteles derom anmärker för sin tidsålder, så skulle man knappt finna tvenne lämpligare karakterer att uppställa såsom motstycken, än Fredrik den andre och Gustaf IV Adolf. Hvad man hos den senare, efter öfvergången till det enskilda lifvet, mest klandrat: skilsmessan från hans sköna, älskvärda, skuldlösa och olyckliga gemål, hade äfven sin grund i en dygd: ett sedligt bevarande af äktenskaplig trohet. Med all den ovilja, det hat, som utgjutits emot honom som regent, är det lätt möjligt, att han af efterverlden kommer att som menniska ses i en aktningsvärd, poetisk dager. Hans fel som konung äro försonade genom evig landsflykt och förlusten för sig och efterkommande af den krona. som hans misstag förverkat. Dygdernas glans åter förhöjes af de motgångar och försakelser, ja sjelfva armodets pröfningar, som den i konungaborgen födde, från tronen nedstötte under ett trettiårigt kringirrande genomgått, och hvarigenom han för efterkommandes blickar skall synas omstrålad af olyckans majestät, en ny kung Lear. Ehvad menskliga svagheter han derunder må hafva låtit komma sig till last, — och hvilka torde vara icke blott, som vanligt, förstorade af ryktet, utan kanske till icke ringa del diktade af gamla, oförsonliga motståndare, eller af politiska beräknare, som ansett nödigt att derigenom ytterligare afvända det försvunnas återkomst, eller slutligen af lycksökare, som genom förmörkande af den nedgångna dagens skuggor velat förhöja den nyas glans, — så genomgick han dock denna långvariga och hårda skärseld med samvetslugn och ståndaktighet. Den sjelfständighetskänsla, som på tronen var en politisk olycka, då han der trodde sig kunna handla ensamt stödd på det moraliskt rätta, blef hos den enskilde aktningsvärd, då han, olik så många andra regenter, hvilka i motgången sökt skydd under andras tak och lefvat af förra likars nådegåfvor, afvisade de rika underhållssummor, som Sverige, England och Ryssland erbjödo, och försakade de furstliga boningar, som öfverallt öppnades för ättlingen af en bland Europas äldsta och ädlaste konungastammar. Han offrade allt detta, för att i torftighet, ensam med sin bibel, vara sjelf-

ständig som på tronen, men andas friare än der. Sedan han fann sig ej kunna verka för sin sons återställande, öfvergaf han konungastäderna, och lefde bland det fria Schweizerfolket, i den rena alpluften. Verlden har dömt honom som regent, men måste med tystnad böja sig för *menniskan*, öfverlemnande slutdomen åt konungars konung, som ensam vet, hvarför hans åska splittrat den trehundraåriga Vasastammens sista gren, liksom hvarför han viger hela folk åt förstörelsen.

Carl August Nicander.

(1799—1839.)

Tassos död.*

”Min själ är fri. Mitt hjerta hoppas åter.
I morgonskimret här jag finner mig
lik hyacinten, som af glädje gråter,
när solens första stråle tänder sig.
Natt! allt ditt mörker nu jag dig förlåter
och som försvunnen vill jag älska dig;
ty flydda faror vandrarns mod belöna,
och mörka minnen hoppets ljus försköna.

Mitt lif var natt. Invid Tartarens elfver
jag mina tårbestänkta lagrar skar.
Lik eolsharpan, som för vinden skälfver,
min lyra gaf på mina suckar svar.
Och som på nattens himlarymd sig hvälfver
ett irrsken fram, min Leonora var
en drömbild blott, som mildt emot mig myste
så länge diktens strålar den belyste.

Men nu är natten med sin dröm försvunnen:
i verlden intet mig bedrager mer.
Min onda genius är öfvervunnen,
och segrens krona ren jag vinka ser;

---

* Belönt med stora priset af Svenska akademien 1826. Torqvato Tasso dog 1569.

men diktens lampa är ej nederbrunnen,
fastän hon här ej flera strålar ger.
Min ande flyr från menskor som mig hata,
till sitt "Gerusalemme liberata."[1]

Italien! krona bland naturens under,
du, som med dina floders silfverfall,
din blåa himmel, dina rika lunder,
så ofta lifvat mina känslors svall!
Här, i den lugnaste af mina stunder,
jag älskar dig, och jag förgäta skall
att dina lagrar nu beskugga slafvar,
och Lazaroner trampa Bruters grafvar.

O! Rom, som fordom stiftat verldens lagar,
och än uti ditt intet allt förmår!
Gudomliga ruin der minnet klagar!
Du verldens Colisé,[2] som vördad står,
och kring hvars mur, i fallna slägters dagar,
en yppig blomsterranka konsten slår.
Du än ej glömt förglömda fäders lära:
du kallat mig till lagerkronans ära.

Ren graziers händer lagerkronan vira,
högt i min aning dyrkad, ej begärd.
Men se! den hjessa, som hon ämnar sira,
blir först i döden hennes prydnad värd.
Hvem vet om ej, då de min högtid fira,
på samma gång den fröjd blir mig beskärd,
att höljdt af lof, mitt namn kring verlden ilar,
min sång förtjusar — och mitt hjerta hvilar?"

Så söng Torqvato Tasso, der han satt
vid Sanct Onofrio, i klosterlunden,
och njöt med lugn den sköna morgonstunden,
som följde långsamt på en qvalfull natt.
Hans kind var fallen, men der fanns bevarad
en rodnad, tänd för härligare dar,
och själens eld, af lidandet förklarad,
i skaldens sunkna öga glänste qvar.

[1] "Det befriade Jerusalem". dikt af T. Tasso. [2] Colosseum, en fornromersk amfiteater, nu en af Roms märkligaste ruiner.

Han satt på gruset af en verld som farit,
bland Romas spillror invid Tiberns elf,
liksom en dröm om hvad han fordom varit,
en skön ruin af dikten och sig sjelf.
Inför hans blick stod minnets bleka tärna,
i dunkel skrud, allvarlig och allen;
men i dess panna hoppets morgonstjerna
framtindrade med oförgängligt sken.

Rikt var hans snille. Rikt var ock hans hjerta,
och som Italien sjelf hans sång var skön:
och verlden njöt hans sång, men gaf sin smärta
och bojans tyngd åt sångaren till lön.
Då glädjen njutes bäst, i ungdomsvåren,
af qvalen troget följdes han i spåren;
men nu med all den tjusningskraft hon har,
nedsväfvar äran på sin ljusa char,
att glorians sken omkring hans tinning sluta,
då han ej mer förmår dess skönhet njuta.

Till en triumf, liksom i fordna dagar,
i högtidskläder Roma smyckar sig:
dock ej till en triumf för vunna krig,
hvaröfver döden ler och lifvet klagar,
men till en fest, hvars anda kärlek är,
och till hvars firing friden blommor bär.
Ren Capitolii höga hvalfport dundrar,
då han slås opp, och solen sig förundrar,
att skåda in i Latiens helgedom,
bebodd af minnen, men på kämpar tom:
och Dea[1] Roma, hon hvars rykte skakar
en verld — hon, som på hjeltars grifter vakar,
och triumferar än, i konstens bild,
så manligt kraftfull, och så qvinligt mild,
bekransad blir af senatorers händer
med oljoqvisten, växt på Tiberns stränder.
Allt är så gladt och ljuset är så ljust,
som om det föll från tusen öppna himlar,
och lifvet synes i sig sjelf förtjust.
Af vandringsmän och vagnar Corso hvimlar,
och fåfängt söks till festens dag en plats
i fönstren af de lyckligas palats.

---

[1] Gudinnan.

Med blomsterkorgen Vignerolan[1] sakta
uti en båt på klassisk bölja far,
och då sin rika skörd hon syns betrakta,
hon sjunger med en röst, som klockans klar,
utur Aminta[2] några sköna ställen,
dem hon vid silfverlampan lärt om qvällen.
På Forum herdar från Albano gå,
och medan hjordarna sin hvila få,
och ur en brusande fontaine förfriskas,
Torqvato Tassos namn förstulet hviskas,
af herdar och herdinnor om hvarann,
församlade omkring en vingårdsman,
som stolt att bo i Rom, och kunskap äga
om påfvens bref, om hvad de stora säga,
om kröningsfesten, som i morgon sker,
förnummit mycket, och berättar mer.
Från Monte Pincio hymner, öfversungna
af ynglingars och tärnors valda tropp,
mot klar och molnfri himmel stiga opp:
och myrtenlunder, doftande och lugna,
som lefvande sig tro, på kullen stå,
och utan susning lyssna deruppå.

Men Tasso hör dem ej. Han kan ej höra
den fröjd, som sprider sig kring berg och dal:
från hoppets drömda land en näktergal
med andra toner sjunger i hans öra.
Mot dödens kalla bröst han sänker ner
sitt hufvud, som så mycken skönhet tänkte:
dock mera klart hans slutna öga ser,
än då den verld, som nu blott skugga ger
uti dess öppna spegel återblänkte.
För intet jordiskt mer hans hjerta slår:
af det förflutna har han knappt ett minne:
för det närvarande han saknar sinne.
Vid menskolifvets horizont han står,
der jord och himmel flyta mildt tillsamman;
der intet hörs om ej serafers ljud,
der intet syns och lyser utom flamman
af alla verldars ljus och kärlek — Gud.
Som svanen längtar från en gulnad strand
och från en stormande och kylig bölja,
att ilande på sträckta vingar följa

[1] vingårdsflicka, [2] dikt af Tasso.

sefirens flygt till söderns varma land:
så längtar Tassos själ, af drömmar gäckad,
af tidens hand förtryckt, men obefläckad,
att ur sitt eget hjertas mörker fly,
att löst derur, som stjerna ur en sky,
i himlens famn en evig boning vinna,
och der af fröjd, ej mer af smärta brinna.
Snart skingras tidens moln — snart är han fri.
Den sista striden skall en seger bli.

När nu med rädd förhoppning skaldens vänner
kring honom stå, fast han ej mer dem känner,
den dubbla klosterporten låtes opp
och Cinthio Aldobrandini träder
till Tasso fram, i rika högtidskläder,
omgifven af en reslig Schweitzer-tropp.
Uti hans blick brann glädjens låga mäktig,
den höga pannan vittnade om mod,
och manteln föll kring hans gestalt så prägtig,
som gudadrägten kring Apollos stod.
Med vördnad han som sändebud sig böjde:
för sångens son, och så sin stämma höjde:

"Den helge fadren låter hälsa dig,
Torqvato Tasso! Han erinrar sig,
att fordom lagerkronan hedrat mången,
hvars ära ren af jorden är förgången;
han beder dig, hvars sånger ej förgå,
att ock en gång du henne hedra må.
Den helge fadren, så mitt budskap ljuder,
till morgondagen dig högtidligt bjuder,
igenom mig, vår kyrkas cardinal,
till Capitolii festligt prydda sal,
att der för dina snilleverk belönas,
af folkets hyllning och med lager krönas.
Så hans behag och vilja yttra sig.
Med honom vare makt, och frid med dig!
Hell dig! och hell den krona du skall bära!
Välkommen, Tasso! till din egen ära!"

Då lyfte Tasso sina ögon opp
och sade med en blick af himmelskt hopp:
"O! hvad är jag för en så stor belöning?

Den helge fadren kallar mig till kröning —
hans stämma nyss till mig högtidligt ljöd —
Jag kommer — ja! jag kommer" — Dessa orden
de sista voro af hans mun på jorden!
Han sönk i Cinthios armar och var död.

Men ryktets genius strax på snabba vingar
med dödens tidning vidt kring staden far.
Dess röst som en begrafningsklocka klingar:
"Han är ej mer, som vår förtjusning var.
De högre makter honom nu begära.
Han lemnat jorden. En elysisk ära
är ren hans lön, och kransen, som han bär,
af menskohänder icke flätad är."
Och häpne vandrarne på Corso stanna,
och saknaden och sorgen öfvermanna
hvart romerskt bröst från thron till hydda ner —
och Vignerolan sjunger icke mer.
Albanos herdar, som tillbaka vandra
och växla brutna suckar med hvarandra,
ej tala mer om Tassos kröningsprakt,
men hviska fram de sista ord han sagt:
och glädjens hymn, den Rom ej mer behöfver,
i luftens stillhet än man ljuda hör,
tills den i ett adagio mildt går öfver.
och liksom skalden tjusar, tynar, dör.

Men spridda skaror bort till klostret strömma,
der deras älskling blef från lifvet skild,
att för en stund sin egen saknad glömma
vid synen af hans hvila och hans bild,
och för att se hur lagerkransen målar
den panna nu. inom hvars yttre snö,
så nyss, vid ljuset af Apollos strålar,
förföriskt, yppigt, som Armidas[1] ö,
ett paradis af skönhet blomstrat hade,
förr'n dödens skuggor sig deröfver lade.

Det sägs om Gottfrid, korsets riddersman,
när han med storm den helga grafven vann,
att för sin bragd han skulle der belönas,

[1] Kvinna i Tassos dikt "Det befriade Jerusalem".

och i Jerusalem till konung krönas.
Men Gottfrid sade: ”Eder jag besvär
att mig för kronans tunga prakt förskona,
så sant jag lefver jag den icke bär!”
Han fick i döden först sin rätta krona.
Så blef ock du på jorden obelönt,
o skald! som sjöng så tjusande, så skönt,
om lejonhjertan och om riddartider,
om helga grafven, Gottfrid och hans strider:
du som Jerusalem med snillet vann,
som han med svärd — fick samma slut som han.
Men om från en förgänglig fest du rycktes,
och ärans stämpel först på griften tycktes;
ditt namn är tryggt i seklernas förvar;
så länge Latiens dalar blommor föda,
och vattenfallen strö sitt silfver der,
och purpurdrufvorna på bergen glöda,
en evig blomsterfest ditt minne är.
När morgonrodnan flammar opp i öster,
och hafvet lugnt som diktens källa slår,
en sång, försmält med sköna, klara röster,
från strand till strand i ljuflig växling går.
När aftonrodnan tänder sig i vester,
begynnas der ånyo samma fester,
och diktens trolldom, ny för hvarje dag,
förbyter ej sitt himmelska behag.
Och främlingen från Nordens land, som sutit
på klippans spets och hört — och tårar gjutit,
i sin förtjusning ropar mången gång:
”O! af en engel lär den sången vara!
Då ropas stolt från glada landtmäns skara:
”Nej, ädle främling! det är Tassos sång:
och nejdens lagerhöjda kullar svara
med klangfullt echo: ”Det är Tassos sång.”

Fåglarnas lycka.

All vinden dör:
ej löf sig rör
i lindarnas kronor.
Bofinkarnas honor,

när hanarne spela
husmoderligt dela
guldflugor och frön
åt ungarna qvicka,
och honung att dricka
en skatt dem bespard
till aftonvard.
Men fadren sig svingar
kring almarnas toppar,
han rör sina vingar
och jublande hoppar
från gren och till gren.
Hans sång är så ren,
hans lif så behagligt;
ja! nattligt och dagligt
hans lif är en dröm,
som aldrig försvinner:
hans sång är en ström,
som aldrig förrinner,
förr'n allt är förbi.
Se'n trött han sig svingat,
och sången förklingat,
se'n himmelskt han lefvat,
ej trälat och trefvat
i stoftet, som vi —
mer stilla och fri
han slumrar, än vi.

O fågel! som spelar,
om ock du förfelar
en ton någon gång,
du icke fördömmes.
Man njuter din sång
och felet förglömmes.
Naturen och Gud
ej strängt recensera;
ty icke blott ljud,
men ock något mera
i sången de höra,
som når deras öra.
De skåda så väl
i sångarens själ.
De se, när han gifver
det offer han har,
att innanför blifver
det skönaste qvar.

I, tonernas englar,
som glädtiga svingen
kring blommornas stänglar,
som sjungen och springen,
och flygen och glimmen
i aftonens glans,
i lekande dans,
och lyckliga simmen
på vågornas yta:
jag ville väl byta
med eder min lott.
O vore jag blott
en trast uti linden,
en lärka i vinden,
det — eller en svan
på böljornas ban.
Då skulle jag sjunga,
vid dagens förlopp,
med renare sinne
och klarare tunga,
med ljufvare minne
och friskare hopp.

Skaldens blomma.

En blomma skalden har:
så skön och underbar
är ingen annan blomma.
Hon blommar ej på grönan äng;
hon står på ingen blomster-säng,
    ej vid en källas rand:
långt bort hon är i längtans blåa land.

När hösten vingen rör
och rosorna förstör,
står likväl skaldens blomma.
Som hon ej är i purpur grann,
den köld och frost förderfva kan,
    hon trotsar tidens elf:
hon evig är och mild som skalden sjelf.

Hon är ej gul, ej blå;
men högtidsklädd ändå,
och hvitare än liljan.
En himmelsk doft i kalken är,
fast ingen fjäril suger der:
den trogne skalden blott
har löftet än om hennes kyssar fått.

Ej blommans namn han vet;
men hennes hemlighet
är aningens fullbordan.
"Du pilgrim! under lifvets lopp,
blif fast i kärlek, tro och hopp,
så får du blommans tröst."
En rosenengel skref uti hans bröst.

När skalden harpan slår,
till blomman tonen går
på längtans ljusa vingar:
i fridens verld han blickar då,
och önskar hän till blomman gå. —
Han kommer ock en gång:
hans väg till himmelen är klang och sång.

Och när han hädan går,
han blomman träffa får,
som han så ofta drömde.
Då binds den bleka liljekrans
utöfver bleka kinder hans,
i sista sömnens blund:
och döden för mot *blommans kalk hans mund.*

Gustaf Wasa.

Yngling! eho du än är, som redligen verkar och strider,
verkar för sanning och rätt, strider för kommandes frid!
Krön dig ej sjelf, förr'n kampen är slut, med krans eller krona,
stjernbeströ ej din väg, innan du vandrat den ut.
Se på solen: hon går sin blå, sin härliga bana
majestätisk och tyst, spridande värma och ljus.

Men när hon vestern nalkas och der bereder sin hvila,
lägger hon kronan af guld öfver sin skapelse ned:
och när hon döende sjunker, hon minnets förklarade stjernor
strör öfver fästet ut: så blir af natten en dag —
eller ock lyft din blick till *Wasa,* som räddade Sverige —
kröntes han, innan han krönt sjelf sitt odödliga verk?
Skåda hans bild, och betrakta hans själ i historiens spegel
lyst af det strålande ljus han öfver Scandien tändt.
Böjer sig då ditt anlete ej till ödmjuk beundran,
klappar ditt hjerta ej stolt — visa ej dagen ditt svärd. —

Vågen.

Mitt lif är en våg,
som röres en tid
i svallande tåg
vid vindarnas strid.

När lugn blir på haf,
och vinden är tyst,
då somnar hon af
Vid stranden hon kysst.

Hon lägger sig ner
till ro i det blå.
Hon synes ej mer,
men finns der ändå.

Af verldshafvet ju
en droppe hon är,
och solen ännu
kan spegla sig der.

Ur Konung Enzio.

Enzios[1] sista sånger.

I.

1256, den 6 Januari.

Gläd dig, Bologna! allt är slut:
din fulla hämd du njöt.
Mitt hjertas ljus du släckte ut:
min andes kraft du bröt.

Din sista pil mot mig lägg an,
du djupa mörkrets råd!
Hvar plåga, du mig skänka kan,
är bättre än din nåd.

Allt tyngre, tyngre fjettrar smid,
hölj mig med länk vid länk!
Allt mera mörker kring mig sprid,
i jordens djup mig sänk!

Att mera lätt och mera fort
min själ må se sitt ljus,
och genom fängslets lyckta port
må fly till fridens hus.

Det enda, som mig ära ger,
är att jag blir din skam.
Jag föddes dock till något mer,
än till ditt offerlam.

Uti min andas helgedom
du öfvat helgerån:
din hårda lag, din grymma dom
mig gjort till ryktets hån.

Bologna! — Häfden har en lag,
som är min tröst ännu:
"Mer är att *lida* så som jag,
än *handla* så som du."

[1] Son af kejsar Fredrik II och af honom satt till ståthållare i Italien, deltog Enzio i faderns kamp mot påfvemakten och de italienska städerna, men besegrades af Bolognesarne 1249 och hölls af dessa i fångenskap till sin död 1272.

II.

1257, den 12 Sept.

Hvilket månsken! hvilken qväll!
O! jag drömde, jag var säll,
när jag söng och cittran rörde:
Lydia stod bakom och hörde.
Hvarje ton blef eld — och hon
själen i hvarenda ton.
När med blixtens fart mitt finger
öfver gyllne strängar springer,
tonen gnistrar, läppen brinner
af den klingande idé,
som min kärleks snille finner,
syns hon tjust i tårar le.
Liksom vårens vestan föder
fram ur vinterns famn en ros,
som i middagsstunden glöder
och om qvällen flyr sin kos;
så en flägt af Lydias anda,
i min vinter vårens vind,
ljuft förmår att rosor blanda
uti snön uppå min kind.
O! då flammar än mitt öga;
till mitt mörker ned den höga
diktens gudom sänker sig.
Sången lefver på min tunga,
Lydia ber mig mera sjunga;
detta thema ger hon mig:

Tonerna af näktergalen,
silfverflodens lopp i dalen
bilda ju naturens vår:
bilderna af lifvets vår
äro sången och en tår —

”*och en kyss*”, jag stilla tänkte:
ack! om du en kyss mig skänkte,
Lydia! blott en enda gång
till belöning för min sång!”
Lydia svarar: ”Nej! min låga
skulle då en vådeld bli,
himlens fröjd en jordisk plåga
och min dyrkan slafveri.
Alltid här på samma timma
våra *tankar* mötas ju,

älskande som jag och du,
inför stjernorna, som glimma
och vår blyga kärlek se —
Enzio! *då kyssas de.*"

Då, i gyllne altarskruden,
liksom af min längtan buden,
pater *Angelino* står,
prydd af sköna silfverhår,
mellan mig och mellan henne:
och jag hviskar: "Våra tvenne
händer slut ihop till en;
ett är hjertat längese'n.
Fader! vig oss här tillsamman;
himlen håller bröllopsflamman." —
Och då knöts med himmelskt band
Lydias hand vid Enzios hand:
och så glömde han sin smärta,
när han sönk till hennes hjerta:
och i samma ögonblick
han sin frihet återfick;
ja! han återvann sitt rike
och en krona utan like.
Hvilken fröjd och hvilken qväll!
Ack! en gång var Enzio säll. —
Evigt kan ej månen brinna:
snart blir stjernans stråle matt.
Hvarför skulle du försvinna
i en morgon, ljufva natt?

III.

1263, den 20 Maj.

O min son! din bild, så skön som våren,
fängslar mig ännu vid lifvet qvar.
Utaf mig du fått de gyllne håren;
mörka ögon som din mor du har.
Unga *Florio*
Bentivoglio!
Du är allt, som lefver af din far.

Lycklig du, att ödet dig vill skona
för en usel höghet såsom hans!

Bär, i stället för hans namn och krona,
stilla dygders afundsfria krans.
Ryktet är ett doft,
kronan gyllne stoft,
och ett irrsken rikedomens glans.

Blekt mitt minne flämtar, likt en fabel,
som ett barn vid midnattslampan lär.
Spindelväfven hänger kring min sabel:
ser du kronan, hvad hon dammig är?
Rör dem ej. min son!
Fort gå derifrån!
Sätt dig ned och lek med lyran der.

Kom, så vill jag lära dig att spela;
skönast diktens krans min tinning prydt.
Sången blott kan lifvets sorger hela,
och gör gammal glädje ung på nytt.
Vid din moders bröst,
för min lyras röst
som en svala sorgen från mig flytt.

Spela, gosse! Sångens glada yra
gör all verldens storm så tyst och still,
Sitt på mammas knä, och rör din lyra,
sjung om mig, när du mig minnas vill!
Sköna *Florio*
Bentivoglio!
Sjung om mig, när jag ej mer är till.

IV.

1272, den 12 Mars.

Jag, konung Enzio, grånad som ung,
sist utaf Hohenstaufer i tiden,
ser af min lefnad, så dimmig och tung,
natten förliden.

Trånar till Stygens förlofvade strand,
liksom till vattnet den solbrända liljan;
tecknar med fjettrad och darrande hand
yttersta viljan.

Blomstrande riken och präktiga slott
ägde jag väl, men dem aldrig jag styrde;
luftslott i mängd af inbillningen blott
dårad jag hyrde.

Sköna de voro; men nu äfven de
fallit till aska. Jag saknar dem icke.
Stoft är ju allt, hvad på jorden vi se,
hvart vi än blicke.

Hör mig, *Alfons af Castilien*, du
Fredrik af Thüringen, älskade fränder!
Tagen med svärden och härarna nu
Enzios länder!

Rycken ur *Anjous* tyranniska hand
spiran, och *Conradins* mördare krossen!
Rädden mitt arf, och ur nesliga band
folken förlossen!

Enige blifven! Och ännu en bön:
när ifrån thronen I skiften och dömmen,
Enzios skulder, hans tjenares lön
icke förglömmen!

Gif mig, Bologna! en hederlig graf;
trösta den maka, som lider och gråter!
Jag deremot all den sorg, du mig gaf,
evigt förlåter.

Lydia! jag skänker dig allt hvad jag har
här i mitt fängelse, utom min smärta.
Allt utan saknad jag lemnade qvar,
utom ditt hjerta.

Lyran och korset, min tröst och mitt hopp,
boken med sångerna — dem må du skona;
men låt i flammande lågor gå opp
Enzios *krona*.

Kronan ej trycke mitt hvilande stoft!
gyllene prydnad ej stoftet behöfver;
kärlekens ros med sitt blygsamma doft,
blomstre deröfver!

Ej af din fader du ärfver, min son!
borgar och torn eller lagrarnas ära,
kronornas glans eller bragdernas dån; —
hör på min lära:

Gud är det första. Din Skapare känn!
Själen han tände, en tindrande gnista.
Gnistan han fordrar som flamma igen:
Gud är det sista.

Offra åt honom, från vagga till graf,
blomman af handlingar, känslor och tankar!
Han uppå lefnadens svallande haf
vare ditt ankar!

Fri eller fjettrad, du är honom när;
vägen till honom ej bojorna hämma.
hela *naturen* hans anlete är:
sången hans stämma.

Fly till naturen, när verlden är kall:
sjung dig till fröjd, när ditt hjerta vill klaga,
när, vid din lyckas försåt eller fall,
vänner bedraga!

Tro den du älskar. Bedrager han ock,
torka din tår; men bedrag ej tillika.
Bättre och sällare kallar jag dock
svikas än svika.

Först efter gerningen menniskan döm;
se ej på sol, förr'n mot hafvet hon skridit.
Allt, hvad du *gjort* eller *handlat*, förglöm!
Mins hvad du *lidit!*

Lidandets frukter, de mogna ej fort;
sötare bli de, ju längre de gömmas.
Mins ingen mer än du sjelf hvad du gjort,
då må det glömmas.

Sök ej i storm de lycksaligas ö;
träffar dig storm, när du lyftat ditt segel,
vare du lugn som den vindfria sjö,
stjernornas spegel!

Lönen i lugnet mot seglaren ler,
vinkar de fromma och famnar de sälla,
skön som i Lago Maggiore du ser
Isola bella.

Mödan är hvilans och njutningens frö:
hvila ej förr än ditt segel du refvat.
Lefve du så som du önskar att dö!
Dö som du lefvat!

Lyssna till lärornas varnande röst:
aldrig från dem och det rätta du vike!
Nu har jag döende, son! i ditt bröst
grundat ett rike.

Mörker för ögat och ljus i min själ. —
Himmelen sänker sig öfver mig neder.
Älskade skuggor! jag känner er väl,
längtar till eder.

Lefve på jorden all skönhet och kraft,
ljusets och hoppets odödliga gnista!
Denna, den dyraste önskan jag haft,
vare min sista!

Ur Hesperider.

Julaftonen i Rom.

Hvad solen gjuter för ett magiskt sken
utöfver lagrars och cypressers toppar!
Hvad gräset grönskar och hvad mängd af knoppar
slå ut, som vore våren kommen re'n!
Och Sefir vaggar, sommarvarm och len,
orangen, der bland frukter fågeln hoppar,
och i fontanans svala silfverdroppar
sig speglar dagen, paradisisk ren.
I vinterns sköte frodas blomstrens skara:
den enda snö här finns, med rosor blandas
uppå den sköna Romarinnans kind.

Du ock, min själ! må som naturen vara!
  Det är en evig vår, hvars luft du andas, —
slå ut och blomma, smekt af söderns vind!

O! om en vestanflägt jag kunde sända
  som budskap hem ifrån min sällhets ö,
  till Sveas dalar, glittrande af snö,
  till Sveas berg, de älskade och kända!
Han skulle fjellets is i tårar vända,
  sitt rosendoft kring dalens tufvor strö,
  och andas bojan bort från mången sjö,
  och blomstrens lif, trots vårens slummer, väcka.
Han skulle sakta hviska — ej mitt namn —
  (jag vill och näns ej med de simpla orden
  betunga hans eteriskt lätta hamn);
men om min kärlek blott till fosterjorden,
  och helsa alla älsklingar i norden,
  och flyga först uti min moders famn.

Erik Johan Stagnelius.

(1793—1823.)

Ur Wladimir den store.

Skaldedikt i tre sånger.

Första sången.

Öfver de vestliga klippornas topp fullmånen sig höjde,
log bland silfrade moln, och beglänste med darrande strålar
Theodosias stad och Wladimirs skimrande läger.
Sjelf i det furstliga, höga, af festbloss glimmande tältet
herrskaren satt, i höfdingars krets, och sög, ur en perlsatt
väldig pokal af guld, det ljufva lesbiska vinet;
medan en spelman slog guldharpan med fladdrande händer,
och vid strängarnas ljud två undersköna Grekinnor,

klädda i glesa flor och med blomstrande kransar om håren,
vände sig glädtigt för herrskarens blick i yppiga dansar.
Men af festernas prakt, af musikens förtrollande toner,
skönhetens blickar och drufvornas must ej stillas det väckta,
ångrande hjertats qval och själens hemliga uppror,
tystas ej samvetets röst och hämmas den eviga andens
sträfvan ur bojor och natt till ljusets och frihetens zoner.
Dyster monarken satt, och ett moln betäckte hans panna.
Så för den skrämda seglarens blick, ur vågornas sköte,
höjer sig väldigt mot skyn en nattfull, hotande klippa.
Drömmande, tankfull Wladimir satt, i sitt inre fördjupad;
såg ej den lysande, stolta, den guldkedsmyckade skaran,
hörde ej harpans sväfvande ljud, och gaf ej en vänlig
blick åt de milda behag, som under slafvinnornas lätta,
fladdrande slöjor tindrade fram, likt nattliga irrbloss.
Mörker betäckte hans själ, af ångest skälfde hans hjerta,
och på hans läppar till gift förbyttes det gyldene vinet.
Hemsk var den tystnad, som rådde bland guldkedsmyckade skaran.
Alla sågo det qval, som tärde monarken; men ingen
vågade tala och ropa hans själ ur drömmen tillbaka.
Ändtligen höjde sin röst den till loftal färdige Iwan:
"Nowgorods furste! hvi plågar du så dina trogna Bojarer?
Bjud dem förskingras, de moln, som hemskt din panna betäcka,
och från ditt kungliga hufvud de svarta bekymren förjaga!
Ängsligt vårt hjerta slår af bäfvande väntan, då herrskarns
solansigte i moln fördöljer sin lysande klarhet,
och ej andas vi förr, än den alltupplifvande strålen
gläder vårt öga på nytt, ur förintelsen kallar oss åter.
Säg, hvad qväljer din själ? Så vidt den grönskande jorden
hvilar i hafvets blånande famn; så vidt som de höga
skyarne tåga, hvar fins en dödlig i sällhet din like?
Se! ifrån Röriks thron beherrskar du blomstrande länder,
dem, i ormande lopp. väl hundrade elfver beströmma,
och det trognaste folk, som dagens fackla beskiner,
vaktar din konungastol med tättomglimmande lansar.
hvimlande hjordars tal de rodnande ängarna betar,
och beströdde af dagg, för vestanammande flägtar,
yppiga kornfält gå i långhänsvallande vågor.
Tallöst silfrade fiskar bebo dina haf, dina elfver,
bergen med lysande guld och silfver hafvande äro,
med mångnyttiga kopparn och mannamördande jernet.
Skogar dem kransa, der tätt, i tusenåriga skuggor,
kostliga villbråd sväfva, med brokiga fällar beklädda,
och från håliga träd nedqvälla bäckar af honing.
— — — — — — — — — — — — — — — —

Detta Bojaren. Och nu med sörjande stämma monarken:
"Iwan! hör upp att prisa mig säll. De himmelske endast
sälle må nämnas: i ro ur evigt brusande kalkar
dricka de gudom och se, med liknöjdt öga, i tidens
elf, huru år och sekler och folk och ätter försvinna.
Upp öfver stjernorna sällheten bor, om dess väsende finnes;
men förbannelsens hem är den hafomgördlade jorden.
Menniskans glödande själ, en gnista från ljusare rymder,
irrar i lifvets natt, från sitt höga, sitt himmelska ursprung
ständigt allt längre bort, och slocknar omsider förlorad.
Alle, fast purpurns drägt och matkens krona vi bära,
fast med vår träldomssvett vi främmande tegar befukta,
böjas suckande dock i samma ödets demantok.
Nakne och utan värn, med tårade blickar vi helsa
dagens qväljande sken; genom lifvets törniga dalar
gå vi med glödande steg, af sorgerna följde, och digna
sist i en nattfull graf, och sofva den eviga sömnen.
O! det är rysligt att kasta sin blick i förruttnelsens boning!
Harpor och skimrande bägare der omklinga ej segrarn:
aldrig en kyssande mö till njutning den multnande kallar,
aldrig basunernas skri, af härmande klippor besvaradt,
ropar till kamp och seger den djuptinslumrade hjelten.
Ångest betager min själ, så ofta menniskolifvets
sorgliga lott jag tänker och ödets nattliga gåta.
Dock ej tysta jag kan de qväljande frågor, som anden
evigt sig gör. Ej blott i nattens ödsliga timmar,
äfven på segrens fest, i nöjets bedöfvande armar
fatta de mig, omtöckna min blick och döda mitt löje.
Vänner! I tron mig säll, I skåden min lycka med afund.
Ack! I ej kännen de qval, som under den yppiga skruden
fräta mitt bröst: I kunnen ej se den hemliga oro,
hvilken till konungens innersta rum, till konungens hjerta
banar sig väg, genom härarnas vakt, genom riglade portar,
och vid yppiga bord, på elastiskt svällande bäddar,
griper med armar af jern det aldrig förfelade rofvet.
O! när det inträdt har, det rysliga spöket, då brinna
lamporna svafvelblå i den skimrande borgen, då sitta
gästerne bleke som lik, då strömma från harporna dödsljud,
och i ett grafhvalf byts den höga, festliga salen.
Ack! en förkastad jag är, ett mål för himmelens vrede.
Ofta, då tystnaden rår i jordens hyddor, och natten
spänner kring länder och haf den af stjernor glimmande pellen,
blodiga skuggor jag ser omsväfva mitt furstliga läger,
och till mitt öra nå, som ur grafvar, klagande toner.
Ofta, när dagen sitt klaraste sken kring rymderna sprider
och i skarornas krets jag den gyldene thronen bestiger,

tror jag mig höra en röst, doft hviskande: "Furste! en afgrund
gapar under din fot, ett svärd, med blodiga strålar,
öfver din hjessa blixtrar i skyn, och är färdigt att falla."
Vänner! Ett medel likväl jag vet att förjaga min oro
och att njuta mig sjelf. När de sträfva lurarne skalla
härligt från bergen igen, när fålarne gnäggande stampa
marken i krigiskt begär, och fanorna svara, och svärden
blixtra i kämparnas hand, och kopparbågarne spännas:
o! då sväller mitt bröst af tjusning, då jublar min ande.
Alltså, Bojarer! hören mitt bud, och färdige varen
att, förr'n sjöar och fält af den kommande solen förgyllas,
i blodregnande storm Theodosias murar bestiga.
Gån nu till hvila en hvar, i sömnens förnyande armar
hemten till striderna kraft; men vaknen tidigt, då lärkan
klingar sitt jubel i skyn, och dagens prunkande härold
svänger bland österns blodiga moln sin purprade fana."

Teg, och reste sig opp; de andre bugande gingo.
Midnatt råder kring länder och haf, och tystnad i lägret.
Men på sin yppiga bädd, af själens marter bestormad,
Wladimir ensam låg. Genom tältets öppning med vemod
tittade månen in, och längre i blånande rymden
blänkte stjernornas eld, som lampor i helgade grafchor.
Fjerran ifrån ett dån af de brusande elfverna hördes,
blandadt med vindens sus i en nära belägen cypress-skog.
Så, när till skaparens thron, på musikens gudomliga vingar,
jordens klagan och nöd ur templet melodiskt sig höjer,
ljuda kring nejderna vidt Cecilias[1] orgor och sången.
Uppåt Wladimir såg i den eviga rymden med tårar:
mäktigt hans hjerta slog af himlarnas aning; han knäppte
händerna festligt till bön och vred dem och kunde ej bedja.

Hastigt ett bländande sken omstrålade herrskarens läger,
himmelska toner fyllde hans tält, och ett doft, som af rosor.
Wladimir blickade opp, och öfver hans hjessa en himmel
hvälfde sin lysande rund, mer skön än den himmel, som fordom,
brämad af åttonde morgonens guld, öfver Adams och Evas
doftande, näktergalomspelade läger sig hvälfde.
Buren på rosiga moln, stjernblommor om gyldene håren,
och i mantlar af ljus, en himmelskt strålande ungdom
vaggades långsamt ned. En del af den heliga skaran
gjöt ur gungande skålar af guld paradisiska rökverk;
andre, med händer af snö, ur melodiskt klingande harpor

[1] Den heliga Celicia, kristen martyr, kyrkomusikens beskyddarinna.

kallade stormar fram af harmonier, och andre
söngo i festligt chor den nattligt varnande sången:

Wladimir! Rasa ej så mot Christi rike på jorden,
och med de trognas lik beså ej de blomstrande fälten!
Bäfva för domarn i skyn! Om hämnd till den eviga himlen
ropar de christnas blod, som i brottsliga fejder du gjutit,
ropar det högt ur städernas grus, ur störtade tempel,
och anklagande talar din synd med tusende tungor.
Vänd, o Wladimir! vänd från afgrundsanden tillbaka,
innan din sol går ned i den eviga natten, och mörker
plötsligt betäcker din stig. O, släck den härjande facklan,
och böj ångrande knän för det saliggörande korset.
Härligt är frälsarens kors: till ett lifsens träd har det uppväxt,
skuggar en helgad verld, och blommar med lefvande rosor.
Dröj i dess himmelska skygd en timme allenast, och själens
marter skall gjutas straxt i vederqvickande tårar.
Lugnt skall ditt hjerta slå, med svalkande vingar skall tröstens
ängel din själ omsusa, och himmelsk frid och förtjusning
sänka sig ned i ditt bröst, som till jorden en leende majdag.
Wladimir! skådar du ej den heliga staden der borta?
Ljufligt rodna dess torn i den eviga morgonens strålar,
murar ej kransa dess rund, ej väpnade männer den vakta,
men kring den himmelska kärlekens thron de frälsades andar
saligt trygge der bo och fira sin eviga sabbath.
Aldrig ett nödens rop från dess fredliga gator sig höjer,
aldrig en qvalfull suck ur rosenhyddorna stiger.
Renadt från hvarje fläck, i odödligt blomstrande skönhet,
går under palmerna der det förlösta menniskoslägtet,
sådant på tidernas morgon, i Edens grönskande lundar,
skaparn sig tänkte dess bild, och var glad åt sin himmelska tanke.
Vill, o Wladimir! du ej föröka den himmelska skaran?
Åtrår icke din själ den oförgängliga kransen?
Andens begär för trång är jorden med hela dess ära,
men oändligt stort är det himmelska riket deruppe,
och den Evige blott kan räkna dess lysande kronor."

[Sedan denna syn försvunnit, uppenbarar sig för Wladimir dels hans farmoder Olga för att förmå honom att antaga kristendomen, dels i hans aflidne faders gestalt satan för att mana honom att "trampa i grus det smädliga korset" och genom krig och eröfringar skörda makt och ära. Wladimir beslutar att följa den senares maning.]

Andra sången.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Glädtigt monarken red genom Ryssarnas ordnade leder.
Härligt från hjelmen i vindarna flöt den sväfvande busken,
och i den mäktiges hand brann festligt det blottade svärdet.
Stolt på sitt folk han såg. På de ädla ryssarnas kinder
glödde i purpur stridens begär, och ur kämparnas öga
blixtrade mod. Sin väldiga röst nu herrskaren höjde:
"Ryssar! ej tarfvas att egga med ord er lågande ifver.
Fiendens stad I sen, de väpnade männer I skåden,
som omkransa dess rund: nog högt till Eder det talar.
Åldriga sagor föras omkring och dunkla orakel
om ett kommande, stort, af ryssar blomstrande rike
och en bestämmelse, högre än vår, för prisade söner.
Lagom, att desse en dag för de gångna fädernas aska
hånligt ej blygas må och vårt namn i glömska begrafvas.
Lifvet är endast skönt, när ärans kransar det smycka:
lif utan ära är död, är långsam förruttnelse — ljufvast
blommar dess härliga träd, när kampen det vattnar med blodregn.
Hastom då, Ryssar! att lära vår makt åt vekliga Greker!
Hastom, ty minnet blott oss öfverlefver på jorden."

Teg, och ett högljudt skri af tusen förenade röster
svarade herrskarens tal, och af nejdens tusende genljud
svarades sjelft. Mot himlen steg det väldiga ropet:
"Lefve Kiews monark och ryska äran och kriget!"
Grekerne hörde Sarmaternas röst, och skälfde, som lammen
skälfva, när fjerran de hört det åskande lejonets stämma.
Gällt till kampen på nytt den krumma kopparen ropte;
och med ett olycksbådande dån mot fiendeborgen
ryckte Slavonerne an, som hafvets fradgande böljor
tallöst vältra sig fram, af stormarna drifna mot stranden.
Väl från murarnas höjd, från de vidtkringskådande tornen
härjande skurar störtades ned af slungor och bågar.
Mången till marken föll, dock fram Sarmaterne trängde.
Allt var i ordning re'n till den grymma, blodiga stormen,
grafven med vassar fylld och de hotande stegarne reste;
för murbräckornas slag doft suckade portarne redan,
och till murarna fram, liksom fiendens skansar att gäcka,
fördes rörliga torn, från hvars höjd beväpnade männer
strödde ett mördande regn af stenar och hväsande kastspjut.
Mången Romaniens son, vid den redan växande striden,
slungades ned af Ryssarnas arm i den eviga natten,
och med rosor af blod Theodosias vallar besåddes.

Oviss kampen dock var. Den outsläckliga elden,
Byzantinernas fynd, itände Wladimirs stormtorn,
och i lågornas svalg nedstörtade skaror af Ryssar.
Dånande stockar rullade tungt öfver stegarna neder,
förde i loppet förkrossande ned doft qvidande männer.
Sjudande tjära och glödande sand från murarna gjötos
öfver de vidtframstormande ned; genom pansarens fogning
med olidliga qval den heta materien trängde.
Fåfäng var Ryssarnas kamp. Så rusa förgäfves orkanens
vredgade ilar till fejd mot ekbekransade fjällen.
Fälten de svepa i hvirflar af dam, och skaka från trädens
kronor ett grönskande regn: dock står den åldriga skogen
qvar på sin plats ännu med väldiga stammar och rötter.
Mången ädel Bojar här slöt sin lysande bana.
Mången förträfflig Ryss med sitt blod befuktade jorden.
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Bäfvande solen steg från zenith. I snedare rigtning
gjöt hon sitt brännande sken, och tvänne stormar förgäfves
Ryssarne redan gjort på Theodosias murar.
Modfälld Wladimirs här, bland kamraternas stympade kroppar,
än kring skansarna stod. Af harm och förtviflan de ädle
kämparne tändren skuro och smädade högt sina gudar.
Men i Wladimirs bröst sig modets gudomliga flamma
höjde med ökad kraft och, lik ett lejon, det jägarns
vingade pil har sårat, han röt kring nejden sin vrede.
”Ryssar!” så dånade mäktigt hans röst, och de åldriga bergen
gåfvo hans stämma igen, och de tornade murarne skälfde,
”Ryssar!” skall då till slut den himlavandrande solen
skåda vår smälek, vårt fall, och det segergynnade folket
hånligt mista i dag sina hundraåriga palmer?
Icke så länge en gnista af lif i Wladimirs hjerta
flammar ännu! I skurar af blod hvem följer sin furste?
Ej till fädernas borg, till Kiews lysande salar,
slagen och flyktande, nu jag ämnar vända tillbaka,
att med rodnad och harm mina fordna troféer betrakta.
Död eller seger! Vänner, se der min eviga lösen!”
Sagdt; och af skummande fålen han for, och stötte med väldig
arm, förfärlig och vred, stormstegen mot suckande muren,
och dödsängelen lik, med det flammande svärdet i handen,
rusade opp på sin vådliga stig. Men när Ryssarne sågo
herrskarn i våda, straxt med ett bergen skakande härskri
störtade alle vildt i hans spår och drefvo som flodens
böljor hvarann, som himmelens moln. när den rasande nordan
tjuter sin vrede i skyn. För den älskade fursten af stridsmän
trängde sig lefvande bröstvärn fram, genom dödar och blodregn

banande ifrigt en väg. Som en flod öfver bräddarna stiger
och kring blomstrande fält, der silfverulliga hjordar
vandra i bet, och kring odlarens tjäll och kring yppiga tegar
gjuter förödelsens våg; så växte den böljande mängden
ständigt allt högre, och svallade re'n öfver kufvade murar.
Fåfängt i templens famn Theodosias bäfvande döttrar,
bleka som lik, med sväfvande hår och klappande hjertan,
ropte med böner och tårar om hjelp till den himmelska modren,
fåfängt i festlig skrud. vid det undergörande korset,
silfverlockige prester till bön för de christna sig sänkte.
Ödet fyllde sin dom, Theodosias timma var slagen,
och i himlarnas famn den stjernbekransade jungfrun
vände från staden sitt anlete bort. Sitt himmelska öra
slöt hon för barnens skri, och intet förbarmande kände.
Ty hon visste förut hvad sällhet Wladimirs seger
skulle bereda en dag den nattomdunklade jorden,
för århundraden slumrande än i tidernas chaos;
och ur slagtningens blod hon såg odödliga palmer,
stänkta af himmelens vårliga dagg, i ljuset sig höja,
blomstra i evig pragt och skugga frälsade ätter.
Redan med fladdrande hand och kinderna röda af tjusning
Olga på harpan slog en triumfsång; helgonen gladdes.

[Under det Wladimir hvilar ut efter striden, föres till honom en fången, skön kvinna, som tillkännagifver sig såsom prinsessan Anna, syster till kejsaren i Konstantinopel. Hon har i Teodosia besökt en döende väninna och begär nu att få återvända till sitt hem. Wladimir intages af häftig kärlek till den sköna fången och vill taga henne till gemål, men hon afvisar hans anbud, emedan han är hedning, och begär att hemsändas, hvilket ock sker.]

Tredje sången.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Wladimir trenne dar i Theodosia dröjde.
Ingen beherrskaren såg. I borgens innersta kamrar
dolde han sig. Blott Gud och helgonen kände hans tankar.
Men när tredje morgonens sol förgyllde Olympen,
lät han till festligt råd de höga drottarna kalla.
Wladimir thronen besteg; hermelinommantlade redan
kring dess konungastol de ädle Bojarerne stodo.
Oleg bland dessa man såg, den stolte, som ledde från Rörik,

Kiews och Nowgorods första monark, sina lysande anor;
Boris, förfaren i råd och grånad för hundrade vintrar,
Jaroslaf, Grekernas skräck, och den rike Konek, hvars åkrar
plöjdes vid Wolkofs strand af tusen suckande oxar;
Mading dessutom och Rognwald och Dir, vidtfräjdade kämpar.
Genom de hvälfda fönsterna steg den rosiga dagen
i de församlades sal. Så stiger en strålande ängel
ned i de trognas krets med kraft och glädje från höjden.
Alle tego; då höjde sin röst den väldige fursten:
"Ädle Bojarer! bepröfvade män i fejder och rådslag!
Ej att stridernas råd af eder taga, att åter
öfver fredliga folk besluta det blodiga kriget,
kallar jag eder i dag. Mig qväljer ett högre bekymmer.
Sen I, hur solen gyldne och röd, framljungar i öster?
Så ur villornas natt, för tio sekler tillbaka,
uppgick sanningens dag för i mörkret irrande ätter.
Fjerran, der Jordans heliga flod med silfrade vågor
vandrar i palmernas skydd, der Libanons härliga cedrar
susa i himmelens vind och det tornade Zion sig höjer,
lefde en Gud, och blödde och dog, och försonade verlden.
Allt nu förvandlar sitt skick. En väg mellan himmel och jorden
öppnar sig vänligt på nytt, och på ångerns och reningens bana
vandrar de dödliges ätt till ursprungslifvet tillbaka.
Dufvan förföljer den blodiga örn. Mer väldig än alla
krigares svärd, än hjeltars triumf och beherrskares kronor,
flyger från strand till strand, korsfanan, af änglar beskyddad;
och en lysande stad från himlen till jorden sig sänker,
vattnad af lifvets elf, omhvälfd med skyar och rökverk,
sjelf dock symbol af den stad, som högt öfver stjernorna glimmar
ljuset besällar allt. Blott Ryssland suckar i mörker,
slagtar hånligt ännu åt Peraun blodiga offer.
Wladimir gör det ej mer. Han längtar att rena från syndens
brännande fläckar sin själ, att ur nya födelsens vågbad
stiga föryngrad opp och hvila i skuggan af lifvets
evigt blommande träd, vid kärlekens stora crystallhaf.
Ädle Bojarer, hören min röst! I mig kännen, I veten
allt hvad för Rysslands ära jag gjort, för min egen och eder.
Greklands kejsarethron med väldiga armar jag skakat,
kufvat de folk, som bygga vid Bog, i det bördiga Kasan.
Glad vill jag lemna ändå i edra händer tillbaka
krona och scepter och svärd, och maktens lysande purpur
byta i munkdrägt bort, om ej mitt exempel I följen.
Innan den sol, I skåden, sitt bloss i böljorna kastat,
träder jag resan an till det höga Constantinopel,
dopet att motta der och svära lydnad åt korset.
Mäktige kämpar! till mord och segrar I fordom mig följden,

viljen I nu min väg till lifvet och helgelsen följa?
Sorgligt I tveken! Välan! sitt beslut har Wladimir fattat."

Teg; och för allas blick ett lysande under sig tedde:
öfver de samlades hufvud en himmel af silfrade skyar
hvälfde sig, härlig och stor; en sol af gyldene strålar
brann i dess midt, med förbländande glans och sommarlig värma.
Nu i ett skimrande kors, omslingadt af himmelska rosor,
solen förvandlade sig, och med vårligt susande vingar
öfver de samlade flög en snöhvit blänkande dufva.
Ljuf var dess vinges flägt; så andas den milda zefiren
sakta kring lyckliga herdar, så kysser den svalkande vinden
odlarens kind, då säden han skär på den steniga åkren.
Vingade cherubshufvun, med saligt rodnande kinder,
blickade medlertid, ur de purpurbrämade molnen,
strålande ned, och söngo med silfverklingande läppar:

"Låf ske Fadren, som varit, som är, som evigt skall blifva!
Låf ske Sonen, som steg till gruset, försonande neder!
Låf ske Anden, som vintrar och natt ur själen förjagar!"

Och på anletet ned Bojarerne föllo med fursten,
stego så långsamt opp, men flydd var den härliga synen.
Alle svuro de nu åt korset everdelig lydnad,
och förr'n dagen sitt bloss i de vestliga böljorna kastat,
trädde Nowgorods drott med Bojarernas skara och hären
fredligt sin resa an till det mäktiga Constantinopel.
Före de vandrandes tåg ett kors af lysande silfver
bars af en helig prest: så fordom för Persiens mager
vandrade stjernan vänligt förut till Bethlehems kojor.
Och ett under på nytt snart mötte Sarmaternas blickar.
Se! ur skyarnas famn en örn, tvåhöfdad, sig sänkte
långsamt mot norden ned, omflög det heliga tecknet,
satte sig ändtligt derpå och med blodiga näbbar det kysste;
dröjde der äfven qvar, tills redan vid Constantinopels
murar Wladimir stod; hvitslöjade grekiska jungfrur
skredo på kejsarens bud, som Wladimirs ärende visste,
denne till mötes, och söngo hans låf och strödde ut blomster.
Så, när den heliges själ ur kroppens tryckande bojor,
pröfvad och segrande, går till det nya Jerusalems bygder,
möta i portarna der snöglänsande jungfrur, som tvagit
kläderna hvita i Lammets blod, och, vid klingande harpors
toner, sin gäst välkomna till andarnas eviga sabbath.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ur Martyrerne.

Dramatisk skaldedikt.

Af *Personerne:*

Hilarianus, pro-consul i Libyen.
Sylvius, senator, stadd på en resa i provinserna.
Albanus, romersk riddare, bosatt i Carthago.
Aulus, hans son.
Perpetua, hans dotter, enka efter riddaren Flavius. } Christne.
Theodorus. } Christne.
Eubulus, m. fl. } Christne.
Flavius, Perpetuas son, åtta år gammal.
Gabinius, centurio.

— — — — — — — — — — — —

(Tiden för handlingen är början af Septimii Severi regering. Rummet. Coloni-staden Carthago och dess grannskap.)

FÖRSTA AKTEN.

— — — — — — — — — — — — — —

HILARIANUS. SYLVIUS (uppträda).

HILARIANUS.

Het bränner middagsstrålen. Låt oss dröja
ett ögonblick i skuggan af platanen. —
Du lemnar oss då genast? Likt en sol
på vintrens dag, du skymtar och försvinner.
Ostadige! kring sjöar och kring land,
flyttfogeln lik, du sväfvar, kan ej finna
på något ställe ro.

SYLVIUS.

Du irrar dig.
Af äfventyr och resor trött, jag vänder
tillbaka nu i skötet af det gamla,
det kända Rom, vill tömma der i stillhet
falernpokaln[1] . . .

[1] Falern(vin), ett italienskt vin från falernbygden i Campanien.

HILARIANUS.

Klokt, oss emellan sagdt,
gör du deri. Hvad du på resan söker,
ditt hjertas lugn, bor ej i tid och rum.
Ju flera stadiers väg du far, ju flera
år af din lefnad glädtigt du fördrifver,
ju fjärmare du kommer från ditt mål.

SYLVIUS.

Hvem säger detta? Seneca? Pantänus?[1]

HILARIANUS.

Läs deras verk! Men, fast mitt skägg, min kappa
ej är en philosophs, hvad hindrar mig
att lära dem, som visa råd behöfva?

SYLVIUS.

Jag hindrar ej, fast längese'n i Pallas'
olivbekrönta stad jag släckt min lystnad
på academie, trädgård och portik.
Hvad först jag fråga bort, till sist jag sparat.
Säg mig, hvad nya tidningar du sport
från Rom. Sju hela måna'r ha förflutit,
se'n från Italiens kust ett bud jag träffat.

HILARIANUS.

Knappt vet jag då, hvad som kan vara gammalt,
hvad nytt för dig. Att Didius Julianus
sitt hufvud mistat i Palatium, vet du.

SYLVIUS.

Bah! gammalt nytt.

HILARIANUS.

Också, att Niger stupat
med sina legioner?

SYLVIUS.

Sjelf jag sett
den valplats, der han föll. Af hvita ben,
af dödens liljor, skimrar den mot solen.

[1] En till kristendomen omvänd, stoisk filosof, som i slutet af 2:a årh. var föreståndare för kateketskolan i Alexandria.

HILARIANUS.

Då vet du säkert sjelf det andra nya.
Severus herrskar, genom Romas portar
han tågat i triumph, har rikt belönat
med guld och silfver sina legioner
och gett åt pöbeln skådespel osh bröd.

SYLVIUS.

Du hade rätt. Det visste jag förut.
En sällsam tid! Knappt händer något nytt.
Den gamla kända visan ensam skallar
oss jemnt i öronen. En mördad Cesar,
pretorianer, säljande hans spira,
och borgarkrig, och slutligt en triumph!

HILARIANUS.

Du misstar dig. Vår tid är rik på under.
Hvad äro väl Nicanders[1] och Ovidii
metamorphoser mot de sällsamheter,
som redan timat eller tima snart?
Den gamla verlden ligger i sin dödskamp,
och Phenix bygger än en gång sitt bål.
En annan Romulus, ett annat Rom
ur gruset uppstår af förstörda verldar,
och nya gudar skaka innan kort
från Capitolium maktens nya viggar.
Re'n spinner parken på sin dunkla slända
en mystisk följd af underbara sekler,
och Pyrrhas[2] hårda menskoslägte lemnar
rum för ett annat. Ej från himlen dock
nedsväfvar detta. Nej! ur mörka skogar,
ur djupa hålor i den svarta jorden
framhvimlar det, likt Nilens gräshopps-svärmar,
förstör allt gammalt, omgestaltar lifvet,
och bildar snart ett ängsligt skuggors rike
af Romar-verldens strålande Olymp.

SYLVIUS.

Du fruktar alltså, att det höga Roma,
med sina gudar, sina hjelteminnen,
skall återfalla i sitt fordna intet,
att jernets ålder af en sämre än
utträngas skall, att dessa Christianer . . .

[1] Ni'kandros, grek. läkare och förf. omkr. 150 f. Kr., [2] Se I s. 224.

HILARIANUS.

Jag fruktar ej — Jag vet, att allt det gamla
plats måste lemna åt det friska nya,
och stjernbeströdda nätter evigt följa
i spåren af den sunkna dagens sol.
Nog länge re'n varginnans fostersöner
beherrskat verlden. Länge nog har Mars
med blodrödt sken på tidens himmel brunnit.
Snart uppgå andra tider, andra slägter.
Ja, tro mig, Sylvius! dessa Christianer,
så arma, svaga, hatade, betryckta,
som, bäfvande för dagens gyllne strålar,
i skogars djup, i grottors natt sig dölja,
tro mig, de äro rikare än vi,
förlegne Romulider. Långa sekler
och nyare verldar vänta dem som arf.

SYLVIUS.

Jag medger, stort är deras antal.

HILARIANUS.

Antal!
Hvad gör väl mängden? Myriader myggor
i sommarqvällen surra öfver fälten;
en kulen regn-natt dödar likväl alla.
Nej! mängden är ett intet. Styrkan blott
af enheten, som denna mängd förenar
och ordnar alla delar till ett helt,
mångfaldens själ, kort sagdt, den är att frukta.

Men se, hvem nalkas? Ha! Centurionen
Qvintus Gabinius. Dröj ett ögonblick!
Du innan kort skall veta mer i ämnet.

GABINIUS. DE FÖRRE,

GABINIUS.

Pro-consul! uppfyldt är ditt bud.

HILARIANUS.

Hvad fann du?

GABINIUS.

Bör det ej sägas mellan fyra ögon?

HILARIANUS.

Jo visst. Men denne är mitt andra jag,
är kejsarns vän, senatorn Marcus Sylvius.

GABINIUS.

Godt! Elfva stadier från den väg, som för
landsbygdens folk med hjordar, mjölk och frugter,
till och ifrån de bullersamma torgen,
en gångstig böjer sig från stora vägen,
likt silfverbäcken, som i sanka ängder
sig skiljer, sorlande från hufvudfloden.
Bland stenar, grus och rosenprydda törnen,
i tusen bugter ormlikt den sig kröker
i trakter hän, beständigt mera vilda,
af menskor ständigt mera obesökta,
och sänker sig omsider i en dal,
skön, lik det Tempe skalderne oss måla.
Af höga klippor dalen omhvärfd är,
med väggar af granit. — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — Djupt in i skogen
oss stigen ledde slutligt till en grotta,
stor, vid och rymlig. Sjelf naturens ande
i berget henne bildat, på den tid,
Då chaos födde verldarna, då vattnet
i djupet sönk, och, till en sol förbytt,
på gyldne vingar elden i triumf
uppsväfvade till blåa himlasalen.
Två oljeträd planterade man såg
vid grottans öppning. Mildt en källa flöt
i deras skygd. Af bleka facklor lyste,
vi stego in i bergets dunkla salar,
med helig skräck, som i Trophonii håla[1]
orakelfrågarn, som i maners rike
Æneas fordom, eller Thraciens skald.[2]
Längs klippans väggar trenne rader lampor,
med skålarna af Pallas' olja än
till hälften fyllda och med släckta vekar,
vi funno här, och lyktor af kristall
nedhängde öfverallt bland droppstens-bilder.
I kulans bakgrund höjde sig ett altar.
Ett kors af silfver glänste deruppå
mot våra facklor i det gråa mörkret.

[1] En håla i Bœotien i Grekland med ett bekant orakel, som rådfrågades i synnerhet af sjuka. [2] Orfeus, jfr. I. s. 176.

Nu vet du allt. Jag verkställt har mitt uppdrag,
ej mer och icke mindre. Nu jag väntar
på ny befallning, eller ock belöning.

HILARIANUS.

Godt! hör mig nu, Gabinius! På din trohet
och drift jag litar. Välj ibland centurian
en tretti', fyrti' raska karlar ut.
På skilda tider och på skilda vägar,
till bönder eller jägare förklädde,
dock alla hemligt rustade med svärd,
de tåge genom stadens höga portar.
Så länge solen strålar från den höga
Olympen ned, de hålle sig fördolda
i skogens mörker, icke långt från grottan,
tätt invid stigarna, som leda dit.
Men då Selene[1] står på silfver-charen
med nattens spira i sin ljusa hand,
och tystnaden beherrskar fält och byar,
då ruse de, likt skogens lömska tigrar,
till kulan fram, tillfångatage allt
hvad lefvande der träffas, och i band
till stadens häkten de sitt byte före!
Du vet min vilja. Föranstalta nu,
att allt går skyndsamt och förutan buller.

(Gabinius går.)

SYLVIUS.

Hvad skall då blifva härutaf? Hvad tänker
du göra med det arma folket?

HILARIANUS.

Släppa
amphiteatrens grymma lejon lösa
och mätta dem med Christnas kött och blod.

SYLVIUS.

Och sådant, tror du, skall förvärfva segren
åt vår Olymp, åt Capitoliums åsk-gud!
Bedrag dig icke. Blod är endast olja
på svärmeriets eld, en fruktsam dagg
på hennes åker. Alla bödelssvärd
ha endast putsat Christendomens träd
och, hindrande en alltför yppig växt,

[1] Mångudinnan.

blott härdat kraften, som i stammen bor.
Låt trädet ostördt växa. Jofurs ek
det skall likväl i ålder ej besegra.

HILARIANUS.

I detta tar du felt. Ett ringa träd
var i sin första början Christi rike,
(så kallar detta folk sin dunkla liga)
nu är det vuxet till en väldig stam,
ett stort, osynligt underträd, hvars rötter
omarma djupen, och hvars stolta grenar
snart hindra stjernorna i deras lopp.
Rätt sade du likväl, att intet svärd,
att ingen bila mägtar det förstöra.
En fåfäng kamp sig Roma företog.
En hydra Christendomen är, långt värre
än den Alcides nedlagt; för hvart hufvud,
som du slår af, uppväxa andra hundra.
— — — — — — — — — — — —
Men låt oss gå. En ankar gammalt Massiskt
jag vid din sida än en gång vill tömma,
bland myrtenskuggor i min park, och se'n
de bref dig lemna, dem till Rom jag skrifver.
— — — — — — — — — — — — — — — — —

ANDRA AKTEN.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

(Ett rum hos Perpetua.)

PERPETUA. FLAVIUS (inkomma från motsatta sidor).

FLAVIUS.

Ack, mamma! länge har du varit borta
ifrån din Flavius. Säg mig, hvar du varit.
Du är så tankfull. Dystert är ditt öga
och våt din kind. Jag tror, att du har gråtit.

PERPETUA.

Jag kommer från en sjuk. Eländets åsyn

[1] Ett slags luta.

mitt hjerta qväljer, och i tårars lopp
det ömma qvalet sig en utgång söker.

FLAVIUS.

Säg, hvarför är du alltid hos de sjuka?
Blif hellre hemma, spela på teorben[1]
och sjung en glädtig visa för din Flavius.

PERPETUA.

Min son! man skaptes icke blott för sig.
Man är ej ensam på den vida jorden.
Tro mig, o Flavius! ej teorbens röst
är ljuf som vittnesbördet i ens hjerta,
att pligtens fordran man tillfyllest gjort.
Så himmelskt säll är ingen veklings sömn
på rosors bädd, i myrtenträdens skugga,
som dygdens hvila efter mödans kamp.
Ack, Flavius! alla måste vi omsider
från verlden dö. Ej evigt solens ljus
skall kyssa oss ur lätta morgondrömmar,
ej evigt månens vexlingar regera
vår snabba tid. Snart ingen helsning mer
från vårens lärka, ingen vänlig sång
från näktergalarna i rosenlunden!
Då, när en slutlig qväll i blodig purpur
vår himmel klär, då fröjdas dygden först,
som dagens tygd bland pligtens törnen burit.
Likt åkermannen efter slutad skörd,
hon minnets fest i fridens skugga firar,
och änglar torka från dess panna svetten
och räcka vänligt aftonens pokal,
der glömskan af det jordiska sig blandar
med himlens försmak. Mot en evig morgon
hon slumrar in vid psalmodiers ljud.

FLAVIUS.

Ljuft är ditt tal, o moder! Väl begriper
jag ej din mening; högt mitt hjerta slår
likväl af tjusning vid de söta ljuden.
Se! när du talte, i mitt öga trängde
sig underbart en tår. Jag tyckte mig,
i famnen af en mörk omätlig skog,
en vänlig fogels sång om natten höra.

PERPETUA.

Med tiden, Flavius! skall du allt förstå;

skall fröjdfullt se, hvad än du endast anar.
Till Gud jag hoppas det, ej sanningen
skall flygtigt bort ditt glada öra tjusa,
nej, heligt bo i hjertats helgedom
och ordna, lik en himmelsk trollmusik,
till dygdens offertjenst det korta lifvet.

(Hon sammanknäpper händerna till bön.)

Ja! Du som räknar barnens suckar alla,
Gud! hör den bön ett sorgfullt modershjerta
ur jordens dalar skickar till din thron!
Ej guldets låga skatt, ej ärans skimmer,
ej nöjets kalk, af druckna sinnen bräddad,
jag för min älskling gråtande begär.
Må glädjens sol hans bana städs förgylla,
må svarta moln hans lefnads himmel hölja,
allt det är intet — räkna honom blott,
när lifvets dröm af evigheten slutas.
till brödrafolkets sälla myriader,
som, i den hvita sabbathsdrägten klädde
och skuggade af segrens friska palm,
triumfens sång på andars Zion höja.

FLAVIUS.

Skön är du, när du beder. Strålar glänsa
då i ditt öga, och ditt anlet skimrar
som liljans krona, som en marmorbild
i tempelsalen. Lär ock mig att bedja.

PERPETUA.

Jag kan det ej. Det ord, som skapte hjertat,
kan ensam lära hjertat bönens ord.
Så ögat ej af egen kraft kan se,
om dagen ej dess späda dag bestrålar.
Ett underverk nödvändigt är, om stoftet
skall tala med sin Gud, och Anden blott,
den rena dufva, som med silfvervingar
mildt sväfvar öfver tidens mulna flod,
lär våra bröst den helga suckens genljud.
Kom hit imellertid. Jag vill dig visa,
hur du till bönens nåd skall dig bereda.
När till ditt upphof med din känslas offer
du ämnar framgå, tankarna då ropa
från hvarje jordiskt föremål tillbaka;
knäpp sedan händerna, till vittnesbörd
att dina sinnen du för verlden sluter;

böj sedan knän; för hela verldens Herre
böj dina knän. Blott till det låga sänkes
det höga neder. Bönens himlastege
står djupt i ödmjukhetens blomsterdal.
Höj sedan tungans, höj ditt hjertas röst,
och bed med dessa eller lika uttryck:

O Du, som, fjerran öfver molnens rymder
och stjernornas och änglarnas församling,
bor i ett ljus, dit tanken fåfängt lyftar
sin matta vinge! Du, som, himmelskt god,
af stoftets barn dock helsas vill som Fader!
Må, Evige! för äran af ditt namn
i hvarje bröst ett heligt rökverk brinna!
Må jorden, länge höljd af brott och plågor,
omsider fri och lycklig bli; o komme
till oss ditt rike, Herrans stad, det nya
Jerusalem, bebodt af nåd och sanning,
i gyldne skyars krans från himlen ned!
Då skall ej längre blott en magtlös suck,
en fåfäng bön, vårt hjertas kärlek tyda:
ske skall bland oss din vilje, som den sker
ibland din himmels eviga naturer.
Allgode Gud! åt våra själar gif,
i pröfningens och jemrens törnedalar,
hvad för det högre lifvet de behöfva;
styrk deras kraft och faderligt dem mätta
med gyldne frukter ur ditt paradis!
Förlåt oss, Herre! så, som vi förlåte!
Mät bördan efter våra svaga skuldror,
och led oss ej i frestelser, der segren
ej är beredd! Oss från det onda fräls!
Ty kärlekens och ljusets gudaspira
du evigt sträcker öfver ting och andar,
och i äoners skiftande äoner
är magten, äran, härligheten din.

FLAVIUS.

O hvilken bön! Hvar har du lärt den, moder?

PERPETUA.

Har jag ej sagt! Det ord, som skapt vårt hjerta,
kan ensam lära hjertat bönens ord.
Ja, Flavius! Gud, den milde Gud, hvars blod
försonar jorden, lär oss så att bedja.
Kom till mitt bröst. Snart skall din moder sofva

i grafvens natt. Snart skall du fåfängt söka
dess öppna famn, dess varma kyssars tröst.
Fly då till Gud, den kärleksrike Fadren
i fästets höjd, hvars öga aldrig blundar —
gråt ej, min son — den intet kan förlora,
hvars kärlek är ovanskligheten sjelf.
Nu lemna mig. Jag ser din mormor komma,
ej må ditt joller hennes allvar störa.

(Flavius går.)

Hvad kan hon vilja? Häftigt slår mitt hjerta.
Månn re'n hon vet? Perpetua, blygs! Du bäfvar;
för mörkrets öga bäfvar ljusets barn!

[Sedan Perpetua inför modern tillstått att hon är kristen, söker denna med böner, hot och tårar förmå sin dotter att afstå från sin förbindelse med "kristianerna", men förmår intet uträtta mot hennes ödmjukhet och fasthet.

Under en nattlig gudstjänst öfverfallas och gripas de kristna, bland dem Perpetua, och kastas i fängelse. Här bestormas Perpetua af sin broders och faders böner, men förblir ståndaktig i sitt beslut att lida martyrdöden.]

FJERDE AKTEN.

(Ett underjordiskt fängelse.)

(Perpetua, sluten i kedjor, införes af soldater.)

PERPETUA (ensam).

Så långt har då Försynens hand mig ledt,
Guds nåd mig uppehållit. Gläds, mitt hjerta!
Snart genom ödets alla labyrinther
du lyckligt vandrat, och den frälste anden,
på korsets dunkla himlastege, ilar
ur dödens natt i änglars sällskap upp.
O mörka fängelse! jag dig välsignar.
Ej klappade mitt hjerta förr så lugnt
i festens gyldne, kransbehängda salar.
O tunga kedjor! glad med er jag leker,
glad som ett barn med blommorna i dalen.

En pant I ären mig af himlens kärlek,
en dyrbar gåfva af min själabrudgum.
Gud!
Gud! med hvad ord skall jag din godhet prisa?
Dock hvartill ord? o, hade jag blott tårar
och känslor nog! men du mitt armod ser.
Allsmägtige! hur skall jag tacksam vara
mot all den nåd din kärlek mig bevisat?
Mig har du aktat värdigt för ditt namn
att lida döden. Martyrkronans ära
af evighet mig, arma, du bestämt;
mig, som af nattliga demoner nyss
grymt fängslades i villorna och gruset.
O glada hopp! snart pröfningarne slutas,
snart, efter vintrens mulna sorgedagar,
med sina blommor, sina fogelröster,
en evig vår på ambravingar nalkas;
snart vid lycksalighetens gröna kuster
min farkost hvilar, frälst ur stormens våda;
snart intet rop och inga tårar mer,
snart ingen röst från Capitoliums åskor,
der, blodigt krigande mot ljusets rike,
verlds-fursten thronar, hotande och vred.
Nu bort hvar jordisk tanke ur mitt hjerta!
O gråa hvalf! en vestibul mig blifven
till glädjens sälla borg, ett brudgemak,
af hvita englars myriader vaktadt,
der själen tyst förenar sig med Gud,
vid tusen andeharpors lätta hviskning.

(Ett ögonblicks tystnad. Fängelsedörren öppnas.)

Hvem kommer? rysligt gnissla portens riglar.
Det Aulus är. Nu börja dödens strider.

AULUS. PERPETUA.

AULUS.

O jemmerfulla anblick! Hvad? min syster,
i bojor smidd, af tunga kedjor lastad!

PERPETUA.

Du bäfvar, Aulus! Fången sjelf är lugn.
Ej qvinnan gråter, sänkt i häktets jern,
och mannen, hjelten, ryser vid en skymt
af hennes bojor. Kom, min ömme bror!
Betrakta mig vid lampans bleka skimmer.

Är jag förändrad? Lyser ej mitt anlet
lugnt, som en månes, mellan nattens moln?

AULUS.

Olyckliga! hvad har du gjort? dig sjelf,
din far, din mor, din hela slägt du störtat
djupt i ett haf af jemmer och elände.

PERPETUA.

Om ock så vore, är jag utan skuld.
Rår elden, väckt af himlens storm, derför,
att i sin fart han, dånande, förtär
hvart jordiskt ämne, som kom honom nära?
Men, Aulus! hvarför kalla mig olycklig?
Jag är det icke. Tro mig, det fördolda,
osynliga i oss, som ömsom skapar
vår sällhet och vår plåga, ej med jern
det fängslas kan; af lyckans falska blomster
du flätar ej dess glada högtidskrans.

AULUS.

Bort, grymma svärmerska, med din drömmar!
Här gäller verklighet. Då nästa morgon
ur oceanen lågande sig höjer,
du måste, med de andra fångnes skara,
inställas för pro-consuln. På ett ord
ditt och de dinas lif och död bero.
Ditt och de dinas. Du förstår mig, syster!
Hvad? eller tror du, att de gamla båda,
din kärleks första, dyra föremål,
af år och sorger lutande mot grafven,
uthärda kunna än den bittra sorg,
den grymma skymf, att, af en blodig straffdöd,
i folkets åsyn, vid dess glädjesorl,
en älskad dotter nesligt bortryckt höra?

PERPETUA.

O hårda slägt! Du unnar mig ej dö.
Ack! döden, döden är dock lifvets högsta
välgerning. Aulus! har du sagan hört
om Cleobis och Biton? Modren bad
för dem till himlen om den högsta skänk,
som ofvanfrån kan jordens söner gifvas,
och, efter slutad bön, hon fann de kära
omslingrade af dödens liljeband.
Så tänken I, nationer! I, hvars gudar

dock sjelfve känna ingen högre vällust,
än detta lifvets, flickor och pokaler. —
Hvad bör en christen då om döden tro?
Förlossning blott från träldomen han är,
en gyldne port till lifvet i äoner.
Som himlens ena stjernbeströdda pol
den andra motsatt är, så era tankar
och våra tankar. Hvad I kallen död
är lif för oss. Er sol vår Hekate,[1]
er natt vår dag, ert jordlif den Tartar,
der sorgsne vi, som bleka maner gå
och namn åt tidens flod af Lethe gifve.
Ja, tro mig, Aulus! Vaggan är en nedgång
till Plutos rike, grafven är en uppgång
till blåa ethern och de sällas land.

AULUS.

Vansinniga! hör upp med detta språk!
Tag sansen åter, rasande bacchant!
Förförda drömmerska, ur slumren vakna!

PERPETUA.

Jag rasar ej — känn, hjertat klappar lugnt.
Väl drömmer jag, men blott en morgondröm,
af andeverldens nära sol ingifven.

AULUS.

Dröm sedan gerna. Hör mig endast nu.
O syster! hör mig. Lif och död du äger
i dina händer. Med ett ord du räddar
dig och de dina. Med ett ord du störtar
oss alla hjelplöst ned i qvalets afgrund.

PERPETUA.

Så säg mig, Aulus! hvilket är det ord,
med hvilket magiskt jag kan lyckliggöra?
Ljuft är att dö, ljuft att ha kämpat ut
den sista kampen; men då pligten bjuder
att kämpa än, hur qvalfull måste då
den alltför tidigt sökta hvilan blifva!

AULUS.

Ett enkelt ja kan lossa dina kedjor.
En mild och upplyst Herre är vår Cesar.

[1] Nattens gudinna.

Ej mot er tro och era tänkesätt
han lyfter straffets blodbestänkta bila.
Er inre menska han ej fjättra söker;
er yttre blott han tvinga vill till likhet
med lagens föreskrift. Är detta hårdt?
I öfvermorgon firar han en årsdag
af sin regering, och hans vilja är,
att hvarje Romare sin trohetsed
på brukligt sätt förnyar och, som tecken
af hjertats egen tysta hyllningsgärd,
ett festligt offer hembär åt hans genius.

PERPETUA.

Hvad är då kejsarns genius?

AULUS.

Är en digt,
om du så vill, är annars kejsarns lif,
af oss med gudomsära rättvist vördadt.

PERPETUA.

Är kejsarns lif ej, som den lägsta slafs,
en skänk af Gud? en bland hans skapelser?
Hvad är ett offer? Bilden af vårt hjerta,
symbolen af vår kärlek. Men vårt hjerta,
vår kärlek är ej vår. En stråle blott,
aflägsen, dunkel, af Guds härlighet,
i tidens natt på stoftets grund han blänker.
Hvad ej är vårt vi kunne ej ge bort,
blott återbära hvad ej längre vi
förmå att vårda. Sådan är vår pligt.
Gud sjelf är kärleken — Guds är all kärlek.

AULUS.

Förryckta! upphör med ditt grymma joller!
Hemskt i mitt öra ljuder det, likt sången
af en vansinnig menniska, då huset
står högt i lågor öfver hennes hufvud.
O syster, syster! vid vår barndoms minnen
jag dig besvär, vid denna oskulds-tid,
då än i stilla fröjd, på blomsterfälten,
vi plockade vid aftonrodnans skimmer
i späda korgar daggiga violer,
än musslor samlade på hafvets strand,
än, lägrade bland mossiga ruiner,
med barnsligt vemod läste Mantuas skald

om Didos kärlek, om dess offerdöd
i bålets lågor, fordom, här på kusten. —
Ack! ofta, ofta tyckte du dig se
den högas vålnad. Sväfvade en dufva
upp ur sin klyfta, rasslade en vind
med plötsligt gny bland nattliga granater
och oljeträd, straxt tänkte du: hon kommer!
Och darrande dig till mitt hjerta smög. —
Dock hvartill minnet af det evigt flydda,
af sunkna eliséer? — vid mitt lugn —
det var dig förr så dyrbart — vid min framtid —
han dör med dig — vid allt hvad heligt än
ditt hjerta känner, lofva mig, o syster!
att kejsarens och lagens bud hörsamma.

PERPETUA.

I allt, blott ej när offer de befalla.
Gif kejsaren hvad kejsarns är, och Gud
hvad honom tillhör, talade det ord,
som, iklädt kött, försonat våra synder,
den gode herden, till hvars fromma hjord
jag, vilseförda, äfven samlad blifvit.

AULUS.

O hvilken hårdhet! låt ditt hjertas röst
omsider tala! Ej för mig jag beder,
för mig ej mer. Säg, har du mod att stöta
i älskade föräldrars hjerta dolken?
O svara mig! har du väl mod att gå
som fadermörderska till andra lifvet?

PERPETUA.

Ja, hellre det, än samvetet befläcka.
Rent samvete är dyrbarast af allt.
För verldens riken, alla himlens stjernor,
det köpes ej. Dess värde att betala,
Guds Son, Gud sjelf, högtlofvad i äoner,
på qvalets kors sitt blod ju måste gjuta.
Ack, hör min bön! ack, tvinga mig ej fläcka
den bröllopsdrägt, som himlarne mig gifvit.
Vet, samvetssåren svida mera grymt,
än alla furiers jernris, mera hjelplöst
förinta de, än alla magtens åskor,
än alla gräsliga förbannelser
af slägt och vänner, fader, moder, broder.

AULUS.

Ve! jag ej äger flera ord. Blott tårar,
blott tårar har jag. Kom i mina armar.
Se upp från jorden! se, vid lampans sken,
mitt bleka anlet badande i tårar.
O qvinna, qvinna! mannens gråt du pressar.
Ve och förbannelse! hvad kan jag mer? . . .

PERPETUA.

O broder, mig förskona! Brännhet faller
din gråt på systerns hjerta. Vid vår kärlek,
vid alla minnen af vår fordna sällhet
i tårefloder knäböjd vid din fot,
besvär jag dig! Förbannelsen ej kalla
på detta hufvud, förr så älskadt, ned.
O, unna mig mitt hjertas lugn och döden.

AULUS.

Stig upp, stig upp. . . Beklagansvärde fader!
Beklagansvärda mor! . . . Må aldrig mer
jag återse er . . . Och, o arma syster,
farväl för evigt! Gudarne förbarme
sig öfver dig i dödens grymma qval! . . .

PERPETUA.

Säg icke gudarne. Säg Gud! Blott en
allsmägtig hvälfver himlarna och jorden;
och om än flere gudar, flere herrar
beherrska skilda verldar, skilda hjertan,
så har likväl din syster endast en.

AULUS.

Nå väl! Gud dig välsigne! Öfvergifna!
Din Gud välsigne dig! farväl, farväl!

(Han lemnar hastigt fängelset.)

— — — — — — — — — — —

PERPETUA (ensam).

O Gud! ej blott de heliga du vårdar,
som himlens pant, som korsets tecken bära:
till hvarje själ i stoftets kedjor bunden
du sträcker hjelpande din fadershand.
De äro dina, liksom vi. För alla
står himlen öppen, som för oss. Hvart öga

af solens klara gudomseld bestrålas:
hvart hjerta fröjdar sig i nådens sken,
om sjelfmant ej sin purpurblick det sluter.
Till alla, alla närmar Anden sig,
för alla blodets helga bölja flöt,
en paradisflod, ut i fyra verldar.
Om endast christne, vigda händer blott
af lifvets träd få gyldne äpplen bryta
och blommors prakt, till evigt friska kransar
åt sina lockar, o, så grönskar dock
ert hopp, nationer! på hvart blad der spirar.
Se, derför vågar jag till etherns höjd
mitt öga lyfta med en bönens tår,
en stilla suck för honom, som mig födde
till jordens lif. O Herre, tillstäd ej,
att mörkrets andar honom platt förgöra!
Gjut tröstens dagg i branden af hans qval,
näps stormarna, som rasa i hans bröst,
och låt förnuftets klara solbild åter
tillbakastråla från en lugnad själ.
O kärlek, kärlek, som, från ljusets rymder,
att i din famn de villade församla,
till jorden steg i mensklig skapnad neder
och älskade och dina armar sträckte
i korsgestalt mot verldens allhet ut!
Symboler blott af tidens sol bestrålas.
Blott en symbol, ett tecken af den kärlek,
som älskat oss, förr'n verldens grundval lades,
var din i tiden speglade försoning,
då mellan Gud och menniskan du trädde
på Golgatha i blodig offerskrud.
Men endast krigerskan i stoftets dalar,
blott menniskan behöfver ord och lösen,
ej du, Allseende! — Du känner dina,
och ingen magt dem sliter ur din famn,

(Lång tystnad.)

Hård var min kamp. Den ändad är. Haf pris,
barmhertige, som uppehöll min svaghet!
Jag segrat har. Förvarad är min skrud
och fridens palm och helgonkronans skimmer.
Ack! denna kamp bestods ej af den svaga,
den öfvergifna qvinnan. Gud! din kärlek
mildt stridde, led och segrade, i mig.
Gud! hvilket offer kunna mina läppar
hembära dig? ej hjertat äger tankar,
ej språket ord, att mäta nådens djup.

Dock gläds, min själ! Snart Edens majfest kommer,
snart klingar äfven du, en tonrik svan,
på lifvets elf, de frälsta andars hymn,
snart, jublande mot evighetens sol,
du hänryckt sväfvar, en melodisk lärka.

(Tystnad.)

Så är jag ensam med mig sjelf och Gud.
Kom, glömska af allt jordiskt, kom från himlen
guldvingad ned och med din trollpokal
mitt hjerta söf i paradisets drömmar.
Ett enda minne, fruktar jag, skall följa
mig ur min landsflykt hem till fosterlandet.
Ett enda enda föremål än håller
min tårblick fjättrad lågt vid tidens dal.
Det är min Flavius. Lik den späda telning,
hvars moderliga stam, för yxans jern,
i förtid sönk på bergens fria höjder,
mot ödets storm han ensam strida skall,
mot lifvets och förförelsens; o himmel!
hans själ bevara och i modrens famn
det dyra barnet återför en dag
vid änglars chorsång på de rosenfält,
der lifvets träd beskuggar Edens strömmar.
O nådens Gud! Du modershjertat skapat:
din egen kärlek är en moders lik.
Se, åt din vård med tårar jag förtror
den enda skatt jag än i lifvet äger.
O, slut min älskling till ditt fadersbröst!
Låt honom trygg och salig hvila der,
ack, tryggare än förr i dessa armar!

FEMTE AKTEN.

Torg i Carthago. På en balustrad utanför sitt palats sitter pro-consuln i purpurdrägt och på elfenbens-stolen. Bakom honom stå Apparitorer. Nedanför balustraden är en schavott upprest, hvarest de christne fångarne, slutne i kedjor, bevakas af krigare. Inom ett skrank, åt fonden till, sitter Qvæstorn med notarier. Fonden är uppfylld af invånare i Carthago.

HILARIANUS.

O hvilken fräckhet, hvilken ryslig blindhet!
Från magtens höjder fåfängt nåden kallar

de vilseförda i sin famn igen.
Ursinnige! än står er fritt att träda
i pligtens väg tillbaka. Än er lycka
uppblomstra kan i värman af den sol,
som, leende, från Palatinska berget
sin strålglans gjuter kring en lycklig verld.
I viljen ej. O marmorfolk! ej lifvar
en mensklig känsla era bröst, ej glöder
en gnista der utaf Promethei låga;
och Jofurs dunder, skakande Tartaren,
kan er ej väcka, kan er krossa blott.

EUBULUS.

Pro-consul! uppfylld är din pligt mot oss.
Haf tack, att våra lif du velat rädda,
medlidande med våra själar haft.
Nu är det tid att andra pligter sköta.
Förspill ej mer en dyrbar möda. Skynda
att iklä oss vår helga marterskrud.

HILARIANUS.

Hur veten I, att dödens korta straff
jag er förunnar? än om nya kedjor
jag låter smida öfver dem I bären
och sänker er i dubbelt djupa hvalf,
dit ingen flägt, dit ingen strimma når,
att lefvande förmultna der i natten?

THEODORUS.

Gör hvad du vill. Vår frihet icke fängslas.
Ej jernets lag, blott kärlekens hon lyder.
En hand, ur molnet sträckt, i rosenband,
ur labyrinthen vänligt henne leder.

HILARIANUS.

Tig du. Till dig i alla fall ej talar
den hulda nåden. Du skall sjufaldt dö,
gråhårige förförare!

FLERE RÖSTER.

O, smäda
vår fader ej. Hans silfverlockar vörda
och engelns lugn, som från hans panna ler,
likt midnattsstrålarna från månens anlet.

HILARIANUS.

Hur underbart! Folk, som, ett liknöjdt vittne
till detta skådespel, omkring mig står!
Dig frågar jag, om rätt mitt öga ser,
mitt öra hör. Hvad? eller gäckar blott
en dröm från Orcus mina druckna sinnen?
Ej är ovanligt att se furien tända
bland menskoskaran här och der ett hjerta
med sina flammor an; men sådan mängd
vansinnigt yrande, af svindeln fattad,
det är förmycket, kan ej vara sannt.
Om ynglingar allena jag dock röjde
ibland de rasande, allt kunde lätt
förklaras då; ty svärmeriets farsot
angriper helst det heta ungdomsblodet,
och går det kalla, pröfvade förbi.
Men nu, o blygd och jemmer! hela fält
af silfverhjessor, svigtande för ålder,
stå väntande på straffets skördedag.
O, I elände! var er hela forntid
så litet värd, att för en drömbild blott
I säljen bort dess minnen och dess kransar,
tillintetgörande med brottets död
ett lif åt dygden och åt äran helgadt?

EN GUBBE.

Vårt fordna lif var död. Först nu vi lefve;
vid grafvens rand, i åldrens vinterdar,
oss lifvets dufva med en suck besjälat.

HILARIANUS.

O raseri, o dårskap utan like!
Och sådant språk förs af erfarenheten!
Välan! ej alltid silfvergråa lockar
betyda vishet. Till de yngre nu
jag vill mig vända. Kanske motstår än
i någons bröst den friska ungdomsglöden
förderfvets höjd, och hvad en osäll stund,
vid grymma stjernors fängslande aspecter,
förstört, upprättas kanske af ett ord,
sagdt under gynnande planeters ledning.
O hvilken anblick, sorgelig och skön
på samma gång! Af ynglingar en här,
frisk, blomstrande och reslig, som de palmer,
hvars kronor le från Ganges' speglar åter,

jag ser omkring mig stå, en praktfull rad
af fosterlandets barn, i fjättrar slagna.
O, hvilken anblick! värdige att strida
för Cesar och för republik, att bära
triumfens krans och genom Romas portar
högtidligt gå, i segerdrägter höljde,
den helga vägen vid Pääners[1] ljud;
ack! värdige att lefva hjeltars lif,
till slafvars död de sjelfve sig fördömma.
O, I förförde! Skymfadt skall ert namn
till efterverlden komma. Ingen vän
skall era ben församla på den höga
amphiteaterns blodbestänkta sand,
och ingen brud med tårars dagg beströ
er urna i den månbeglänsta lunden.

EN YNGLING.

Hvad rör oss menskors bifall? o, hur fåfängt
är ej det låf, som öfver minnesvården
här nere ljuder! fåfängt mer än vinden,
som vaggar blommorna på grafvens yta!
Vårt eget hjertas sälla vittnesbörd,
den ära, som af Gud allena kommer,
är föremålet för vårt djerfva hopp.
Af våldets nyck skall ingen blodig dom
beröfva oss den ljufva segerkransen.
Hvad mer, om ej ett jordiskt ögas tår
vår urna fuktar, endast ljusets änglar,
en stjernklar afton, hviskande och sälla,
det rum besöka, der vårt gjutna blod
högt vittnade om Gud i mörkrets dalar?
— — — — — — — — — — — — — — —

HILARIANUS.

Hvem nalkas der? Hvem tränger mellan vakten
ursinnigt fram?

PERPETUA.

O Gud! det är min far.

DE FÖRRE. ALBANUS.

ALBANUS.

Nej, vaktade ock alla verldens härar,

[1] ɔ: segersånger.

med dragna klingor, vägen till min dotter,
nej, höll det grymmaste af Nubiens lejon,
i blodigt gap, emellan skarpa tänder
den arma re'n, ej något skall mig hindra —
jag henne se, jag henne rädda vill.
O jemmerfulla skådespel! ett mål
för himlens vrede och för folkets hån,
i fjättrar smidd, i jernets boja sluten,
vid domarns tribunal min dotter står,
min ömma, fromma, oskuldsfulla dotter!
Kom, o mitt barn! i fadrens kända salar,
i skuggan af hans parker, glad, tillbaka,
kom. slumra åter vid kristallers sorl,
bland rosenhäckar, der i lifvets vår
du mot en diktad framtids himmel drömde.
Kom, följ mig, flicka!

PERPETUA.

Kan jag väl dig följa?
Jag kedjor bär, mig tusen lansar vakta.

— — — — — — — — — — — —

ALBANUS.

Så vill jag då det yttersta försöka.
Ej nog jag bedt, ej nog jag gråtit än,
ej för min dotter nog mig förödmjukat.
Omsider vintrens ispalats dock smälta
för solens brand, för vestanvindens suckar,
och bergets malm för eldens stränga magt
i klara purpurströmmar slutligt flyter.
Än klappar, dotter! i din barm måhända
ett menskligt hjerta. Till en Atlas-klyfta
den nya läran kanske dig ej bytt
än med sitt grinande Medusas hufvud.
Så gör jag då mitt yttersta försök.
Ej harmens känsla vid de grymma plågor,
med hvilka du min ålder öfverhopat,
ej rättvis blygsel för de tusen vittnen,
som förr, i lyckans och i hedrens famn,
mig hvila sett på friska lagerbäddar —
afhålle mig att tigga dig om nåd,
i glödhet gråt till dina fötter dignad.
Se, dotter, se! För dig till jordens grus
jag böjer nesligt mina knän. Se tåren!
Min hjertblod är det, som i varma strömmar

ur ögat ilar öfver bleka kinder —
se mina qval . . .

PERPETUA.

Se, fader, äfven mina.
Du kan det icke. Endast Gud dem ser.

ALBANUS.

Här vill jag ligga, vill med trötta armar
omfamna dina knän, i tårar smälta,
tills du bevekes, eller ock min själ
jag andas bort i heta jemmersuckar.
O, haf medlidande, o, hör den röst,
som fadershjertat, ur ett afgrundsdjup,
till dig, sitt ödes drottning, halfdödt, sänder.

PEPETUA.

Stig upp, o fader! dina armar bränna
som Molochs kopparармar. Grymt de qvälja,
som ormens ringar den Trojanske hjelten —
stig upp, att ej på stället jag förgås.

ALBANUS.

Se dessa hår — de grånade med heder,
de kransades af ekens blad. Nu sliter
jag deras lemningar med våldsam hand
från hjessan bort. Nu, rasande af qval,
jag offrar dem åt nattens Eumenider.
Se detta bröst! fast som en klippa fordom
det stod i pilars regn, bland svärdens ljungeld.
Nu med förtviflans hemska slag jag vill
det sjelf förkrossa.

PEPETUA.

Himmel! dig förbarma!
Nu skiljas våldsamt tvenne verldar åt.
Nu brista jordens band. O afgrundssmärta!

ALBANUS.

Du ej bevekes. Nå, välan! jag svär,
du skall dock räddas. Ingen vilddjurstand
skall gudlöst såra dessa blomsterlemmar,
och banans sand ej dricka skall ditt blod.
Jag vill dig rädda. Trots Cesarers bud
och härars vakt och vreda gudars dunder,

jag vill dig rädda, vill med väldig arm
dig släpa bort ur dina bödlars krets.
Ur vägen vakter! Fadershjertat samlar
den sista kraften. Emot jord och himmel
det sig beväpnar för ett älskadt barn.

(Han omfamnar Perpetua med ena armen och blottar med den andra en under togan hittills förborgad lans.)

PERPETUA.

Hvarthän? hvarthän? o Gud! hans arm förlama!
Qväf raseriet i hans bröst!

HILARIANUS.

Hvad, usling!
Du trotsar vakten? blottar våldets jern?
Du lägger hand på Cesars fånge? Stridsmän!
Hvi töfven I? Fort! gören eder pligt!
Fort! sliten qvinnan ur hans famn, och jagen
hans fräcka jemmer fjerran från den ort,
der obeveklig dom allena thronar.

(Strid mellan Albanus och vakten. Genomborrad af flera lanssting, nedsjunker den förre, döende, vid sidan af schavotten.

PERPETUA.

O Gud! o Gud! till sista droppen tömd
är jemrens kalk. Ack! tusen gånger re'n
har offret dött, som korats åt ditt altar.

(Hon neddignar vanmägtig i Felicitas' armar.)

FLERE FÅNGAR.

Perpetua! ryslig var din kamp: din seger
gudomligt skön. För dig vi hjessan böje
med helig vördnad. Snart vid Lammets thron
för änglarna din ära vi bekänne.

(Lång dödslik tystnad.)

HILARIANUS.

Så har omsider svärmeriet vunnit.
Det vill en blodsfest. Må dess vilja ske.
Hör mig, du folk, som, troget Cesars bud
och Romas gudar, för en ny idol
ej rysligt böjde dina knän, ej drack
ur villans kalk, af furier bräddad, döden!
Till vittne nu jag högljudt kallar dig,

om något medel oförsökt jag lemnat,
ej tålamodets alla skatter slösat,
det blod att spara, som en vred Olymp
till sin försoning länge kräft; men fruktlös
all möda var. Välan! min hand är ren.
I brottslingar, till hvilka nåden redan
förgäfves talat, hören domens åska
gällt dundra nu, och rysen, men för sent.
Då nästa sol, mot vesterns öknar lutad,
förgyller Atlas' skogbekrönta fjellar —
hon blir er sista — Rysligt då I skolen
i cirkens krets, vid sistrers[1] ljud och folkets
handklappningar, af vilddjur sönderslitas.
I koppar domen ristas må, och sekler
högt läsa den och era namn bespotta.

FLERE RÖSTER.

Pris Dig, o Evige! Vårt ödes tärning
är lyckligt kastad. Segerkronan vunnen,
och ändad hvarje kamp. Ack, himlen öppnas,
och menniskan i gudomsära ler!

Ur Liljor i Saron.

Floden.

Se den klara
strömmen fara
genom fält och skogar hän.
Se dess ljusa
böljor susa
under gröna poppelträn!
Aldrig rastar,
fjerran hastar,
fjerran bort hans silfvervåg.
Intet hinder
honom binder
på hans långa vandringståg.

---

[1] lat. sistrum — bjällra, instrument.

Vårens händer
kring hans stränder
blommor strö till tusental,
och de unga
foglar sjunga
rundtomkring en skuggrik dal.
Eliséer,
land af féer
rikt befolkade han ser,
och kring svallen
af kristallen
gjutas myrtenskuggor ner.

Månens milda
klot ses bilda
i hans våg sin återglans.
Solens skära
gudomsära
lifvar den med stjernors dans.
Gröna öar,
vattnets möar,
sträcka honom famnen mot.
Guld och klara
perlors skara
trampas flygtigt af hans fot.

Evig trånad,
dunkel brånad
honom för mot hafvets strand.
Oceanen
länkar banen
med fördolda kärleksband.
Utan hvila
ses han ila,
vill i azurdjupets ro
sig förlora,
i det stora
fadrens vatturike bo.

Så ock anden,
löst ur banden
af en jordisk kärleks tvång,
söker friden,
genom tiden
rastlöst hvälfvande sin gång.

Vårens löjen,
lifvets nöjen
han föraktar. — Glädjens hamn
vill han hinna
och försvinna
i oändlighetens famn.

Våren.

De svarta molnen skingras mer och mer.
Oändligheten öfver jorden ler.
Från blåa rymden, hänryckt, sväfvar anden
på ljumma vingar kring de kulna landen.

Och Christus vänligt från det höga ser
i kärleksglorians helga strålar ner.
Han väcker jorden ur sin vinterdvala:
de döde uppstå, röra sig och tala.

Se! lifvet gjutes i naturens barm.
Med änglabarnen på sin moders arm
hon i sin brudgums milda ljus sig gläder,
af liljor krönt och klädd i högtidskläder.

Ur oceanen sväfvar svalan opp,
ur mullen blomstren framgå ur sin knopp,
i purpurfjäril larfven sig förbyter,
och stela vågen mellan säfven flyter.

Af trånad blek den kyska liljan står.
På rosens kinder glädjens flamma rår.
Kring henne vestan, varm af älskog, kryssar:
glad som en brud, hon darrar för hans kyssar.

Dit upp, dit upp! så suckar hvarje bröst.
Dit upp, dit upp! så hviskar hvarje röst.
Dit upp, dit upp, mot ljusets sälla länder,
min qvalda själ sitt våta öga vänder.

När skall hon lösas ur materiens band?
När skall hon, lifvad af sin gudabrand,
odödligt sig förlora i azuren,
på silfvervingar, lik en dufva, buren?

Hjertats förhoppning.

O arma hjerta! hvarför slafviskt qvida,
af bojan tryckt, af ödets pilar såradt?
Från verldens början re'n till offer koradt,
hör upp att brottsligt mot Försynen strida!
Ett mystiskt kors, der alla väsen lida,
är denna jord, ett fält af blodsdagg tåradt.
Tartarens andar dina sinnen dårat,
om segrar här och nöjen de förbida.
Fromt under skaparns böj en renad lilja.
Dig blotta lydigt för den höjda glafven.
Väl skall du dö, men uppstå ock ur grafven.
I Edens vårar skimrar först din vilja.
Omflägtad der af ljusa segerpalmer,
du klinga skall din känslas morgonpsalmer.

Endymion.

Ode.

Skön, med lågande hy och slutna ögon,
slumrar herden så ljuft i månens strålar.
Nattens ångande vindar
flägta hans lockiga hår.

Stum, med smäktande blick och våta kinder,
honom Delia ser från etherns höjder.
Nu ur strålande charen
sväfvar hon darrande ned.

Och af klarare ljus, vid hennes ankomst,
stråla dalar och berg och myrthenskogar.
Utan förerska spannet
trafvar i silfrade moln.

Herden sofver i ro. Elyseiskt glimma
i hans krusiga hår gudinnans tårar.
På hans blomstrande läppar
brinner dess himmelska kyss.

Tystna, suckande vind i trädens kronor!
Rosenkransade brud, på saffrans-bäddar
unna herden att ostörd
drömma sin himmelska dröm!

När han vaknar en gång, hvad ryslig tomhet
skall hans lågande själ ej kring sig finna!
Blott i drömmar Olympen
stiger till dödliga ned.

Amanda.

I blomman, i solen,
Amanda jag ser;
kring jorden, kring polen
hon strålar, hon ler.
I rosornas anda,
i vårvindens pust,
i drufvornas must,
jag känner Amanda.

När guldharpan klingar,
när vestan sig rör
med susande vingar,
Amanda jag hör.
Allt, ängel! bestrålar
din himlagestalt.
Lik skaparns, i allt
din gudom sig målar.

Se! själarne ila,
vid dödsängelns bud,
till gyllene hvila
i famnen af Gud.
Se! floderne hasta
med skummande fart,
I hafvet de snart
sig dånande kasta.

Men aldrig min trånad
till målet skall nå.
Blek, suckande, hånad,
jag enslig skall gå;
skall evigt, gudinna!
lik stjernan dig se
högt öfver mig le,
och aldrig dig hinna.

Månen.

På luftens haf i skyarna
jag blek och stilla flyter,
och, som ditt öde, menniska!
min skepnad evigt byter.
Än ser du mig i festligt ny
på blåa afton-himmeln gry,
än i mitt fylle uppenbar
med tjusning jag din själ betar,
en hänryckt midnattsstund, och sedan
jag tynar bort i dunkelt nedan.

Af solens kärlek mägtigt slår
mitt annars kalla hjerta.
På honom blicken fästad står
i vällust och i smärta.
Som Pleroma betraktar Gud,
som kyrkan i sin högtidsskrud
på korsets hjelte evigt ser
och ljuft ur änglatårar ler,
så mot det bloss, som Phœbus tänder,
jag evigt mina blickar vänder. —

O menska! vill du ljuset se,
ditt hjerta först då skära,
likt silfret, som i klipporne
mitt väldes strålar bära.
Igenom tidens skiften se'n,
förmörkad ofta, evigt ren,
din pröfningsbana tåligt skrid,
tills i en evig sabbats frid
du uppgår på den nya polen
en helig brud åt andesolen.

Erik Sjöberg (Vitalis).

(1794—1828.)

Den kämpandes sång.

Gå ned min sol och du, o hoppets strimma,
fördölj ditt trollsken på min öde stig!
Stolt vill jag vandra fram bland natt och dimma,
tills under föttren grafven öppnar sig.
Fröjd! jag dig saknat från min barndomstimma:
härefter ock min själ föraktar dig.
Gack, falska barndomsvän, att barnen smeka:
en man blott värdigt kan med blixten leka.

Kom öde, starka lejon! om du vågar,
på lifvets ö med mig en holmgång gör!
Den man, af gudaeld för frihet lågar,
din hyllning ej på fega läppar för.
Jag föga efter dina åskor frågar,
och din sirensång jag förtörnad hör.
Eldprofvet jag bestått i marga öden:
jag är en man i lifvet och i döden.

Det fega hopp ej mer mitt hjerta känner,
att finna kärlek uppå jordens rund.
Engång jag drömde ock en dröm om vänner:
ljuf var han; nedsänd ifrån Edens lund.

Välan! jag vaknat. Ingen längtan bränner
på hoppets graf, på hjertats marmorgrund.
Hon somnat i de blomsterlösa lunder
vid vaggesång af storm och åskans dunder.

Hvar vänlig engel vikit från min sida;
de trifvas ej i lifvets dunkla sfer.
Blott ljus kring mig de höga blixtar sprida,
på törnestigen, som till grafven bär.
Följ mig den stund ännu jag måste strida,
o mannakraft! som sköld och svärd mig är,
tills jag i hög, från lifvets valplats gången,
som segerherre för min ovän fången.

Till vestanvinden.

Kom sköna engel att dig sätta
bland blommorna vid källans rand,
och mig ett saligt ord berätta,
ack, om det fjerrblå sagoland!
Behöfver ensam du ej hvila?
Sjelf soln ju tröttnat i sitt lopp?
I morgon må du åter ila,
när Eos rosenkrönt går opp.

Jag känner dig se'n förra åren:
varmt jag dig alltid älskat har.
Ty skön du var, o son af våren,
och skön din maka Flora var.
Jag drack, när huld du för mig trädde,
din andedrägt som gudavin.
Skön var du; skönt du ängen klädde
i guld och blommande rubin,

Jag låg i skuggan utaf linden:
ljuft du i gräsets vågor samm.
Du kom, du kysste mig på kinden,
och äfven der en ros rann fram.
Hvar ton, som öfver fröjden råder,
i hjertat vaknade till sång,
och lifvet spratt uti hvar åder
likt yra silfverforssens språng.

Nyss vaknad på den gröna sängen
såg Flora vänligt mot mig opp,
när jag i kapp med dig på ängen
uppå den fria banan lopp.
Då hörde modrens fröjd jag tona
från tusen munnar, varm och öm;
mildt log hon i sin gröna krona,
som barnet i sin morgondröm.

Hur ljufva stå de rosentrakter,
der först du dagens skönhet såg!
Der sömnens vallmokrönta makter
mildt lugna hvarje hjertats våg,
der ljusets fader sjelf sig räddar
trött utaf himmelsfärdens qval,
och slumrar uppå purpurbäddar
hos Thetis i den blåa sal.

Kom snart, när resans gräns är hunnen,
och till en bättre vår mig bjud!
Tryck mig en stilla kyss på munnen,
med helsning från all skönhets Gud!
Och fri, som du, skall Psyche[1] fara
till andeverldens ether blå,
Väl skön den gröna jord må vara:
Guds himmel är mer skön ändå.

Sanct Johannis död.

Redan länge var det, se'n Johannes
låg vid Jesu bröst. Af helig längtan
brann hans själ att till den Gud få komma,
som engång på jorden honom älskat.
Ofta såg hans öga upp mot himlen
tårfullt, fastän tåligt, som det velat
klaga, att hans vän så länge dröjde
att intill sitt hjerta honom sluta,
då de andra heliga apostlar
till sin himmel re'n han hemförlofvat.

[1] ɔ: själen.

Men omsider klädd i ljus och skönhet
nedsteg dödens engel Paracletus
mild, liksom det budskap, som han förde,
för att hämta, utur bräckta musslan,
till Guds himmel opp den sköna perlan,
der hon skulle som en stjerna lysa.
Men när nu den goda herdens hjerta
skulle skiljas ifrån sin församling,
o, då steg en tår af himmelsk kärlek
i hans öga, en utaf de sköna,
som Gud gerna samlar i sin lägel.
Ty han såg ej blott den sköna himlen,
Jesu öppna famn och segerpalmen,
men han såg också de christnes tårar,
då ej längre från hans trogna läppar
evangelium de skulle höra.
Och ej blott af sina sköna bröder
englar i den höga empyréen[1]
han de ljufva välkomsttoner hörde,
men som svärd hans fadershjerta kände
barnens klagan vid den mörka griften,
der den milda tungan, som dem tröstat,
skulle ligga stum och kall i stoftet.
Men till Herrans hus han lät sig föra,
och när han nu upphof sina händer
sista gången ibland sina bröder,
då af det evinnerliga lifvet
uppgick morgonrodnan på hans kinder,
och han sade med en blick af kärlek
sådan, som han lärt ur Jesu öga:

”Älsker, mina barn, hvarannan alltid,
så som Herren Jesus oss har älskat.”

Och han böjde hufvudet tillbaka
stilla, som en lilja för en vårvind.
Och han slöt sin blick för detta lifvet
ljuft och mildt, som blommans sköna öga
stundom sluter sig och ler i sömnen.
Paracletus med en kyss tog själen
till den milda sköna menskosonen,
i hvars kärlek hon så länge brunnit
varmt och saligt på den kalla jorden.

---

[1] ɔ: himlen.

Den bäste vännen.

Min vän är ljuf, min vän är mild
och trofast i all lifvets smärta,
Ej jord, ej himmel har en bild
så skön, som hans uti mitt hjerta.

Liksom en stjerna mig hans röst
igenom tidens mörker förer.
Jag döljer mig invid hans bröst,
der jag ej lifvets stormar hörer.

Der hvilar jag i salig ro,
när qvalet andra hjertan bränner,
och sviker än all jordens tro,
min vän i himmelen mig känner.

Min vän är min och jag är hans
och än vår kärlekslåga brinner,
när solens eld och stjernans glans
i rymden slocknar och försvinner.

När han vid målet väntar mig
jag lugn fullborda vill min bana.
Mitt kors skall en gång byta sig,
som hans uti en segerfana.

Jag tänka vill uppå hans namn,
när tungans bruk är hämmadt blifvet,
och sjunka så uti hans famn,
som är *uppståndelsen och lifvet.*

Lifvet och döden.

Står jag om en morgon på fjällets topp,
med sin grönskande majkrona krönt,
och ser dagen i guld och purpur gå opp,
jag ropar: hvad lifvet är skönt!

Liksom uti lunden foglarnes röst,
då ljusningens timma är när,
uppvakna till sång i mannens bröst
de mäktiga hjelte-begär.

Då känner min själ en osläckelig lust
att fjerran från hem och från hus,
som solen, vandra från kust till kust,
och skapa blommor och ljus.

Står jag om en afton på fjällets topp,
försunken i andakt och bön,
och ser natten i silfver och purpur gå opp,
jag tänker: hvad döden är skön!

Och nalkas en smekande aftonvind
med blommornas doft i sin famn.
då tror jag naturen kyssa min kind,
och med kärlek hviska mitt namn.

Ser jag den oändlige himmelen stå
med stjernor, som barn, i sin famn,
alla menniskobragder tyckas mig små;
blott stort den Oändliges namn.

Ack, hur de förlora sin trollande röst,
all jordens fruktan och hopp,
när de eviga tankar i skaldens bröst,
som stjernor på himlen, gå opp,

Försakelse.

Hvi skulle jag ej möta glad min plåga?
Hon är en engel, sänd ifrån min Gud.
Hvi skulle jag den gode Fadren fråga,
hvarför han valde henne till sitt bud?

Som fogeln under modrens vingar hvilar;
intill hans bröst jag lutar mig i ro,
och kommer döden än med tusen pilar,
jag segrar dock, och segren är min tro.

Liksom en dufva mild sig bönen höjer
emot min Faders stjernefäste blå,
och när min Fader i sitt ljus hon röjer,
hon hviskar stilla i hans öra så:

Låt offret af min vilja dig behaga,
o Du som djupet af mitt hjerta ser,
jag vill af Dig min kalk med kärlek taga,
liksom Du honom utaf kärlek ger.

Af Komiska fantasier.

Och hjeltar slå läger uppå ett bord:
de tala icke ett enda ord.
De ha ej tid att dermed sig befatta:
de vilja så gerna hvarann beskatta.
De ha om ädla röfvare sett,
hur de i romaner sig betett:
nu vilja de ädla röfvare vara,
att de må röfva förutan fara.
Af köld man på landsvägen illa far:
förtret man också af lagen har.
Då fram de brokiga konungar komma,
det nya Chevaleriets blomma.
Med hufv'en i begge ändar de gå:
de hafva ock mycket att tänka på.
Och vishetsgudinnan, den härliga Pallas,
hos oss nu Spaderdame månde kallas
På Pinden finns ingen societet
och lifvet är ledsamt, som man vet.
Då månde hon sin mening förklara:
hon ville ej längre jungfru vara.
Kom så konung David med harpan i hand:
han kom direkte från Judaland.
Hon ville den husliga sällheten smaka
och tog konung David till äkta maka.
Han hade ännu idyller qvar
alltse'n han en fåraherde var.
Han nu med sin slunga från Pinden stänger
ho utan pass dit uppåt tränger. —
Men esset likasom ödet står:

det öfver gudar och menniskor rår.
Kung David och Pallas skälfva och bäfva,
när esset börjar öfver dem sväfva.
De brokiga konungar stupa i strid,
att de ädla röfvare blekna dervid;
åt mörka fantasier sig lemna:
konung Davids fall de måste hämna. —
Den femte akten sin början tar,
när man spelt bort så mycket man har.

Af Julkalaset.

Herr Hector af Cyniska skolan oss glädde
med tjutande välkomst, förutan all list.
Ja, sjelfva herr prosten till möte oss trädde,
med sammetskalott, i sin förstuguqvist.
Der stod han och buga, må läsaren veta,
och *ödmjuka tjenare* fingo vi heta.

Vi kröpo ur skinnet; men när vi befria
oss hunnit ur pelsarnes hämmande band,
som grisar sig tränga kring modren att dia,
så vi kring värdinnan att kyssa på hand.
Men prosten läst Josua; der fick han höra,
hur Israels barn man till Canaan skall föra.

I spetsen högtidligt gudsmannen sig rörde
med pustande mun, uppå stackiga ben.
Han oss till ett bord uti hörnet förförde,
der flaskan hon blänkte, den stumma siren.
Hon började gråta för presten, men tyste
vi tårarna bort från förförerskan kysste.

Att damerna ej något våld måtte röna,
nu högtidens hjeltar med trånande blick
den ene sin fula, den andre sin sköna
till matsalen förde på riddareskick,
der bordet står rikt uppå mat, käre bröder,
fast tiggarelikt det på träben sig stöder!

Som djuren till arken, den Noach beredde,
de månde nu parvis till matsalen gå.
Just ridderligt ej jag dervid mig betedde:
jag ensam gick efter och motade på.
Omsider oskadde till matsaln vi lände,
och ingenting märkligt på resan oss hände.

Vi herrar oss bugade, damerna nego,
och, enligt värdinnans förnuftiga ord,
de fogdar och länsmän till högrummen stego;
jag också fick äta vid herrskapets bord.
I anletes svett, som den Svenska soldaten
i Götha kanalen vi gräfde i faten.

Snart månde herr prosten sig låta förnimma
och vred sin kalott något litet på sned.
Go herrar, man sagt mig att fisken vill simma,
och ej må vi hindra hans lofliga sed!
Då fyllde man glasen och gästerne glade
fromt lade på sinnet, hvad presten dem sade.

Hvem räknar de alla uppbyggliga orden,
som foro i vädret, än hit och än dit?
Ej skapt af vår Herre till talare vorden,
jag gjorde dess bättre med maten min flit.
och såg så fundersam i tallriken neder,
som när ett problem ur Euclides jag reder.

Men bäst som jag slutat, I männer och bröder,
och midt öfver bordet min tjusblick sig smög.
och ögat, som svalan från Norden till Söder,
helt lifligt från tant till förtjuserska flög,
magistern skär grisen, det lät öfver bordet,
och aldrig jag glömmer det gräsliga ordet

Han låg uppå knä, (ack mitt hjerta, det rördes!)
lik älskaren uti poëternes land.
Jag gråtögd grep knifven och af mig han fördes,
som tveäggadt svärd i en skräddares hand.
Se'n satt jag vid hörnet och njöt af min ära
och gladde mig åt att jag slutat att skära.

Som Bonaparte bland sina vänner och fränder
fördelte Europa, jag delat min gris.

Som konstverk mottogos utaf mina händer
stekstycken ej skurna på menniskovis.
Fyrkantiga några, åttkantiga andra
att granskas och ätas de kring månde vandra.

Omsider vi upp ifrån stolarne stego,
och knäppte ihop våra händer, så små.
Vi herrar oss bugade, damerna nego;
se'n månde vi alla ur matsalen gå.
Så dyster liksom jag begrafvit min maka,
jag följde den makliga likfärd tillbaka.

Nu sömnen mig lät sina lockelser röna,
dock höll jag mig rask för anständighets skull.
Vi drucko vårt kaffe, och, mellan de sköna,
länsmännerne mådde som perlor i gull.
Omsider vi fikne till spelbord oss vände
då strålade kronan på dagens elände.

— — — — — — — — — — — —

Nu *vishetens bok* uti handen vi togo,
med brokiga bladen, en hvar i sin stad,
och mynt utur dem mina motparter drogo,
som bien dra honung ur blommornas blad.
Jag passade tappert, men lyckan mig felte,
och halfva min årslön på qväll'n jag förspelte.

Då talade prosten till råga på qvalen
och vred sin kalott något litet på sned:
min gunstlige herre, ren öppnad är balen,
och damerna otåligt vänta herrn ned.
Och neder mig dref den förskräcklige presten,
liksom man ett offerdjur motar till festen.

Och ödmjukt jag nederst vid dörren mig ställde,
der Linus och Orpheus stampade takt.
Som syrsor de begge fiolerna gnällde,
men länsmännen gripne af tonernas makt,
de struttade kring i den granna salongen,
likt rimmen i denna gudomliga sången.

Lik trollet i Ljungby en hedersam qvinna.
till mig, som stod dörrvakt, nu närmade sig.
Hon talade till mig — det var vår värdinna —
"o ungersvän, kom och tråd dansen med mig."

Jag stretade mot, amazonen dock rådde,
och dansen med gråtande ögon jag trådde,

Men, när min kometbana ändat jag hade,
ur högsätet steg i högvördig gestalt
vår öfverste prest och qvickt skämtande sade:
go herrar, jag rädes vårt brännvin blir kallt.
Då fyllde man glasen och gästerna glade
fromt lade på hjertat, hvad presten dem sade.

Vår herre sjelf kunde vår bordsbön ej höra,
förty hon var utan båd' tankar och ord.
Men sedan vi ätit, som gäster det böra,
så drucko vi skålar vid herrskapets bord.
Se'n länsmän och fogdar vi ärona gifvit,
dracks äfven min skål, sedan druckne vi blifvit.

Vi kysste värdinnan på hand, kära vänner!
Och hem till vårt land vi så drogo igen.
Så gjorde ock fordom de tre visa männer
och alla vi äro ej tokige än.
Dock medges, att visheten längre kan drifvas,
om ej man far bort, der man icke kan trifvas.

Sjunde tidehvarfvet.

Tiden efter 1846.

Johan Ludvig Runeberg.[1]

(1804—1877.)

Flyttfåglarna.

I, flyktande gäster på främmande strand,
när söken I åter ert fädernesland?
När sippan sig döljer
i fädernedalen
och bäcken besköljer
den grönskande alen:
då lyfta de vingen,
då komma de små;
väg visar dem ingen
i villande blå;
de hitta ändå.

De finna så säkert den saknade nord,
där våren dem väntar med hydda och bord,
där källornas spenar
de trötte förfriska
och vaggande grenar
om njutningar hviska,
där hjertat får drömma
vid nattsolens gång
och kärleken glömma
vid lekar och sång,
att vägen var lång.

---

[1] För läsningen af skaldens större dikter hänvisas till de utgifna separatupplagorna.

De lyckliga glada, de bygga i ro
bland mossiga tallar sitt fredliga bo;
och stormarna, krigen,
bekymren och sorgen,
de känna ej stigen
till värnlösa borgen,
där glädjen behöfver
blott majdagens brand
och natten, som söfver
med rosende hand
de späda ibland.

Du flyktande ande på främmande strand,
när söker du åter ditt fädernesland?
När palmerna mogna
i fädernevärlden,
då börjar du trogna
den fröjdfulla färden,
då lyfter du vingen
som fåglarna små;
väg visar dig ingen
i villande blå;
du hittar ändå.

Morgonen.

Solen några purpurdroppar
re'n på österns skyar stänkt,
och på buskar, blad och knoppar
daggens pärleskur sig sänkt.

Skogens alla foglar svinga
jublande från topp till topp,
tusen glädjeljud förklinga,
tusen stämmas åter opp.

Fjärden krusas, böljan randas,
lunden rörs af fläkt och fläkt,
lif och blomsterdofter blandas
i hvar enda andedräkt.

Ängel från det fjärran höga,
hvarje väsens blida vän,
gryning, har ett mulnadt öga
mött din ljusa anblick än?

Skingrad är bekymrens dimma,
tankens dystra moln förgått;
dagen i sin barndomstimma
älskar barndomskänslor blott.

Ingen lider, ingen saknar,
allt är glädje, frid och hopp.
Med naturens morgon vaknar
hvarje hjärtas morgon opp.

Saknaden.

I skogen finns ej mer en gren,
som löf och fägring bär.
Förbi är sommarn länge se'n,
och endast vintern här.

Ja, ute ser jag vinter blott
och inne likaså,
och om till världens slut jag gått,
jag såge den ändå.

Blef lunden grön, blef nejden varm,
blef dagen ljus och klar,
låg kölden i min egen barm
dock lika ödslig kvar.

O du, mitt ögas fröjd och vår,
jag dig ej återser.
O du, mitt hjärtas sol, du går
ej upp ur grafven mer.

Min själ var din, min känsla din,
ditt lif var lif för mig.
Jag har blott saknan kvar som min,
det andra for med dig.

Mitt bästa är att tyst vid hälln
få minnas flydda dar,
då brasan brinner ned och kvälln
ej flere slöjder har.

Fåfäng önskan.

Otaliga vågor vandra
på hafvets glänsande ban.
O, vore jag bland de andra
en bölja i ocean,
så liknöjd djupt i mitt sinne,
så sorglöst kylig och klar,
så utan ett enda minne
från flydda, sällare dar!

Dock, skulle en våg jag vara,
den samme jag vore väl då,
Här går jag ju bland en skara
af svala vågor också.
De skämta med fröjd och med smärta,
på lek de tåras och le,
blott jag har mitt brinnande hjärta
o, vore jag utan som de!

Psalm.

Herrans bön.

Fader öfver fäder alla,
fader, som i himlen är,
hör oss, när vi dig åkalla,
såsom barn en fader kär:
du all verldens tröst och hamn,
helgadt varde, Gud, ditt namn!

Konung, stor och utan like,
låt af din barmhärtighet
till oss komma här ditt rike,
som förblir i evighet:
heligt lif och salig frid
härska låt för synd och strid!

Gif, att vi vår lust ej skilja
från din lust och glädje mer,
ske på jorden, Gud, din vilja,
såsom den i himlen sker;
kärare från dag till dag
blifve oss ditt välbehag.

Du, som kan, när dig behagar,
sända rikdom eller nöd,
gif i dag som andra dagar
oss vårt dageliga bröd,
bröd, att kroppen lefva må,
bröd för själen likaså.

Gif, att vi i frid få vandra
denna korta lefnadsstråt;
såsom vi förlåta andra,
våra skulder oss förlåt!
Nåd låt gälla fullt förut,
innan ytterst rätt kräfs ut.

Världen söker oss bedraga
med sin sötma, konst och sed;
oss, så bräckliga och svaga,
ej i frestelse inled;
i all glädje med oss blif,
i all sorg förtröstan gif!

Mycken är vår brist, dess värre!
Ingens ofärd dock du vill:
fräls oss ifrån ondo, Herre,
kom med nåd och hjälp oss till,
när oss trycker timlig nöd,
när oss hotar evig död.

Ditt är riket, evigheten
skall ditt väldes slut ej se:
makten, äran, härligheten,
ensam dig tillhöra de.

Lof och ära vare dig,
Gud, vår Gud, evinnerlig!

Amen, ja det skall så hända.
Himmel kan förgås och jord,
men din nåd skall ej sig ända;
evigt är ditt löftes ord.
Herre, oss din nåd bete;
amen, ja, det skall så ske!

Bönen.

En gång, när i fromma, glada samtal
vid sitt middagsbord den gamle Luther
satt som vanligt bland förtrogna vänner,
talte en af dessa så med klagan:
"Svår och ond att lefva i är världen,
full af vansklig id och jordisk omsorg;
intet under därför, att så mången
sökt i klostrens lugn en saknad stillhet.
Äfven mig de plåga, dessa oljud
af en outtröttlig världslig sträfvan.
I mitt grannskap bultas, smids och hamras
oupphörligt hela dagen genom,
och hur tidigt än jag vaknar, störa
dån och hammarslag min morgonandakt."

Luther log och sade: "Hvarför störas?
Tänk långt hällre: 'Jag har sofvit länge.
Hör min fromme granne, hur han redan
hunnit stiga upp och börja bönen';
ty en bön, min vän, är flit och arbet.
Sannerligen, när den svarte smeden
vaknar upp och tänker: 'Gud har gett mig
åter dag och krafter att arbeta',
och med hurtigt mod begynnar smidet,
är hans trötta flämtning för vår Herre
icke mindre kär än dina suckar,
och på himlens portar slår hans slägga
kanske starkare än dina böner."

Sveaborg.

Vi sutto efter slutad dag
vid aftonbrasans sken,
den gamle fänrik Stål och jag,
det var vår vana re'n.
Vår dag flöt bort vid glam och skämt;
då råkte Sveaborg bli nämndt.

Jag nämnde flyktigt blott dess namn,
men det blef allvar då:
"Har du sett ön i hafvets famn
med Ehrnsvärds fästen på,
Gibraltars like i vår nord?" —
Så tog den gamle mörk till ord.

"Den blickar öfver haf och fjärd
med ögon i granit,
den lyfter högt sitt Gustafssvärd
och menar stolt: kom hit!
Det svärdet sänks ej för att slå,
det blixtrar blott och krossar då.

Låt bli att trotsigt nalkas ön,
då kriget gör sin rund;
stör icke drottningen af sjön
i hennes vredes stund:
hon slungar mot dig dödens bud
i tusende kanoners ljud.

Tillbaka trängd var Finlands tropp,
vid polens gräns den stod;
dock flammade ännu vårt hopp,
dock glödde än vårt mod.
Att bota allt ej troddes svårt,
så länge Sveaborg var vårt.

Klar blef i hast hvar mulen blick,
när detta namn blott ljöd,
allt knot var slut, all sorg förgick,
det fanns ej köld, ej nöd.
Ny fart den finska björnen tog,
den skakade sin ram och slog.

På drifvans bädd, hur mången natt
jag hörde detta ord
af gråa kämpen, där han satt
långt skild från hemmets jord;
det var hans eld, när det var kallt,
i fjärran bygd hans hem, hans allt.

Då flög en hviskning oss förbi,
ett rykte söderfrån,
det talte om förräderi,
om våra vapens hån;
från man till man, från trakt till trakt,
det möttes blott af stolt förakt.

Ej glöms i tiders tid den dag,
då denna sägn blef sann,
då, likt ett dystert tordönsslag,
det säkra bud oss hann,
att landets sista hopp gått ner,
att Sveaborg var svenskt ej mer.

Har hafvets bottenlösa svall
det i sin afgrund sänkt,
har himlens blixt, har åskans knall
dess fasta murar sprängt;
fanns ingen man på vallen kvar?
det frågtes blott, det gafs ej svar.

Men djupt ur mången sluten barm
en pressad suck sig bröt,
och mången blick, på tårar arm,
i strida floder flöt;
det hade dött, ens fosterland,
man stod och grät vid grafvens rand.

O lif! Den man, hvars skuld det var,
att denna tårflod rann,
en gång den skönsta lager skar,
som någon hjälte vann:
den svenska flottans största glans,
dess seger vid Svensksund, var hans.

Dock, om sitt ljus, sin glans en värld
utaf hans klinga fått,
om solar bleknat för hans svärd,
skall han föraktas blott.

Det blir hans lön för hans bedrift
på klippan där med Ehrnsvärds grift

Du älskar, yngling, ton och sång,
vår forntid älskar du,
kan hända sjunger du en gång,
hvad jag förtäljer nu;
då gif hans svarta bragd sin dag,
men hölj i natt hans namn, som jag.

Förtig hans ätt, nämn ej hans stam,
hvälf ej på den hans brott;
må ingen rodna för hans skam,
den drabbe honom blott!
Den, som förrådt sitt land, han har
ej ätt, ej stam, ej son, ej far.

Nämn honom blott den falska arm,
man ställt till Finlands stöd,
nämn honom blygd och hån och harm
och skuld och straff och död.
Det är blott så, han kallas bör,
det är att skona den, som hör.

Tag allt hvad mörker finns i graf,
och allt hvad kval i lif,
och bilda dig ett namn däraf,
och det åt honom gif;
det skall dock väcka mindre sorg
än det, han bar på Sveaborg."

Julkvällen.

Första sången.

Leende säges hon gå som en ängel emellan de andra,
skämta ibland och trösta ibland och förlika och lugna.

Tyst från sitt ensliga torp långt borta i djupet af skogen
gick den gamle soldaten Pistol mot kvällen omsider,

sedan han värmt sig i ro och tändt sin pipa vid härden.
Ingen han lämnade kvar i den ödsliga hyddan, och ingen
följde hans spår. En son, den ende han ägde sig närmast,
fjärran i härnad dragit och stred i det turkiska kriget.
Sorgsen syntes dock ej den gamle begynna sin vandring,
utan som andra han väntade glad julaftonens glädje,
bjuden att fira den nu på den stora, bemedlade herrgåln.
"Sitt ej", hade den aktade herrn, den ädle majoren,
sagt, då han träffade sist sin vapenbroder vid kyrkan,
"sitt ej, gamle Pistol, som en tjäderhane i skogen,
ruggig och gömd; hvi ser jag dig oftare ej i mitt grannskap?
Än är dagen ej all, än kan ju den bräckliga foten
stiga ett steg; blott kom, till jul åtminstone senast;
hälgen är lång, och ditt ord, då du talar om strider och marscher,
drifver en långsam stund från det sömniga folket i stugan."

Så han talat och smällt den gamle soldaten på axeln.
Nu för den vänliga bjudningens skull och den ädle majorens
glömde den gamle färdens besvär, lätt tålande skogens
tjocknande mörker och snön, som, af vindarna hopad om dagen,
låg på den ödsliga stigen ännu, ojämnad och spårlös.
Skyndande gick han och lyfte sitt djupt nedsjunkande träben,
nöjd som en kung, ur drifvan och hann, fast haltande, framåt.

Men med snabbare färd till den trefliga stugan på förhand
flydde hans tanke likväl, och han talade tyst i sitt sinne:
"Nu är glädjen ej dyr, nu börjar man hälgen i stugan,
kastar bekymren i vrån och arbetsdräkten i kistan,
tänder de strålande ljusen och strör halmkärfvar på golfvet.
Vore det jul också i den präktiga salen der uppe
nu som förut, när lekar och sång der hördes beständigt!
Men nu säges, att saknaden blott och sorgen och oron
sitta i den, se'n i fält mot Turken den unge kaptenen
tågade ut, kvarlämnande svärföräldrar och maka.
Se'n rörs sällan en sträng i det gälla klaveret, och ingen
manar till glädje och dans: af främmande vimlar ej gården.
Ensam dväljs i sitt rum kaptenskan och sörjer den korta
bröllopsmånadens fröjd och sjunger med klagan en vaggsång
öfver sitt hvilande barn, som af faderns öga ej skådats.
Mulen vandrar den åldriga frun, värdinnan i gården,
än från salen till köket och än från köket till salen,
harmas och ändrar och finner ej skick; men om stundom hon hvilar,
sitter vid vaggan hon då och hjälper sin dotter att gråta.
Så är trefnaden borta i allt. Den gamle majoren
ledsnar vid kvinnotårar till slut och brummar i länstoln

dagen igenom och tål ej höra den eviga jämmern.
En blott finnes där än, i sitt barnsliga sinne beständigt
färdig att glädjas och le, den vänliga fröken Augusta.
Leende säges hon gå som en ängel emellan de andra,
skämta ibland och trösta ibland och förlika och lugna,
när af sorger ett moln sig skockat och hotar att storma.
Vore ej hon, blef säkert i kväll välplägningen mindre
äfven i stugan, ty lätt förgäta de öfriga sådant;
hon, fast barnslig hon är och den yngsta af alla i gården,
glömmer dock ingen och lefver af andras glädje allenast."

Så han tänkte och hann byvägen och följde med lättnad
trampade spår i en gladare nejd, der fjärran en hydda
stundom mötte med ljus från den flammande härden hans öga.
Lång var milen dock än för vandraren. Aftonen framskred
kulen och mörk. Sin färd försökte den åldrige skynda,
när på en gång af bjällror en klang, kringljudande nejden,
nådde hans öra. Förskräckt åt sidan han stapplade undan,
stannade djupt nedsjunken i snön. — Stormodigt och högljudt
skallade kuskens varnande rop. Re'n ilade trafvarn,
äggad af tömmen, förbi; då ett mildt "god afton!" ur släden
hördes och fålen, spak i en blink, stod hejdad i farten.

Strax af en vänlig röst den åldrige hörde sig kallas:
"Kom blott, gamle Pistol, ty till oss visst ärnar ni vandra,
kom, här finner ni rum, om ni sitter på kanten af släden;
vägen är ödslig och lång för den bräcklige vandrarn i mörkret."

Sagdt, och den åldrige hörde med fröjd sig nämnas och kallas,
kände på stämman igen den värderade fröken Augusta,
lydde och satte sig glad att åka på kanten af släden.
Men med förundran talte han så till den vänliga flickan:
"Nu, hur firar ni här julkvällen i skogarna, fröken,
reser på öfveryrade vägar allena i kölden,
medan af värme och ljus till ert hem hvar människa lockas,
medan ock jag med min bräckliga fot framstapplar på drifvan,
endast i längtan att nå omsider den trefliga stugan?"

Skämtande svarade blott den sextonåriga flickan:
"Vet ni ej, gamle Pistol, att vid sjön där nere i dalen
finnes en koja, mera än er bofällig och ensam?
Där bland granar och snö i den trånga, föraktade buren
har jag en gammal höna med fem små ungar omkring sig,
hvilka behöfva sig korn och glädje som andra till julen."

Sade och log. En tår, osynlig i skuggan af kvällen,
fyllde den åldriges blick, men han talade, rörd i sitt hjärta:

"Så må glädjen till er, till den stolta, beprisade gården
komma i afton, komma och bli kvarboende ständigt,
som till den gömda hyddan i ödemarken ni kommit,
bringande hugnad och tröst åt människohjärtan i nöden."

Men med en suck genmälte den sextonåriga flickan:
"Aldrig, vänta ej ens, skall glädjen besöka oss mera;
borta är den, långt, långt, med kaptenen i turkiska kriget.
Se, då han reddes ut till sin färd och hans saker i brådskan
skulle från hundrade håll hopsamlas och föras i släden,
kommo min systers lycka, min moders fröjd och min faders
vänliga min att bli utburna med annat och glömmas.
Sist, då han själf tog afsked och for, kanhända för alltid,
ställde sig trefnaden tyst på meden och reste med honom."

Men han tänkte, den gamle, på människoödet, hur ojämnt
deladt det är, hur stor i hans koja den lycka dock vore,
som i den rikes boning försmås, och han talade åter:
"Hur kan saknaden bo med öfverflödet tillsamman,
människan glömma så lätt att fröjda sig öfver det goda?
Se, i ert hem, hvad brister väl där? Står icke er fader
än på sin ålderdom rask bland de sina och ordnar och leder?
Rörs ej dagen igenom er mor som värdinna i gården,
vördad af älskade barn och hulpen i lätta bekymmer?
Täfla ej tjänare gladt vid sysslorna? Yppas en önskan,
utan att villiga människor skynda att fylla den genast?
Gården är präktig och stor, att äfven den resande ofta
stannar af undran en stund och betraktar den. Ymnighet råder,
rik välsignelse tycks nedströmma på allt som ett solsken.
Är det ej nog, då så litet behöfs till människolycka?
Kom en gång och besök den gamle Pistol i hans koja!
Ensam finner ni där soldaten. Allena vid muren
sitter han, jämkar en brand på sin härd och tänker och tiger.
Ingen äger han mer, som delar hans torftiga håfvor;
ingen städar hans bädd, och ingen bereder hans måltid;
ödsligt är allt, ett ord af människotunga förspörjs ej.
Lyssnar han, hör han furornas sus i den vintriga stormen;
längtar han stundom att se en lefvande varelse, söker,
ensam liksom han själf, den ströfvande vargen hans boning.
Nalkas han fönstret och ser, hur världen synes där ute,
ser han, att himmelen går omsider till möte med jorden,
ser det och vet, att i hela den ändlöst skådade rymden
ingen finnes, som bär i sitt hjärta en tanke på honom,
ingen, som minnes med fröjd, att den åldrige krigaren lefver.
Icke dess mindre röker han än sin pipa i kojan,
börjar sakta en dag och väntar på dagen en ände."

Vänligt svarade åter den sextonåriga flickan:
"Sörj ej, gamle; en dag, kanhända, då minst ni det anar,
kommer från kriget er son till sin saknade fader tillbaka.
Men då vidgar han ut och förnyar er lutande boning,
odlar en teg, uppsöker en ung värdinna för gården,
trifves och lefver med er och förkofrar sig ständigt i välstånd.
Själf värderad och kär för älskade barn och för barnbarn,
sitter ni trygg bland egna och minns krigstiderna fordom,
medan en sonson, lärd att skyldra med käpp och marschera,
hvilar sig lätt på ert knä och hör er maning att en gång
blöda med ära som ni, om det gäller, för fäderneslandet."

Högre syntes den gamle i skymningen. Krigiska minnen
fyllde hans själ, och glömmande ensamheten och bristen,
nådde han herrgåln, stolt som en vapenbroder till ägarn.

Men då vid trappan omsider den modige trafvaren stannat,
gick han behagligt att fira sin kväll bland folket i stugan,
medan till salen glad den vänliga flickan begaf sig.

Glädje möttes dock nu i det älskade hemmet ej mera,
tystnad och oro blott, ovanliga gäster om julen,
mötte hon där. Förgäfves i glans från glimmande kronor
strålade festliga ljus, förhöjande prakten i rummet;
skarpare blott sig röjde den mulnande sorgen där inne.
Mörk i sin gungstol satt den ädle majoren och förde
ofta till trumpna läppar sitt glas, ohugnad af drycken,
medan af ledsnad mätt och bekymmer hans åldriga maka
glömde sitt te och försmådde den re'n halft svalnade koppen.
Men afsides och skymd för de goda föräldrarnas blickar,
dröjde, med pannan sänkt mot handen, den unga kaptenskan,
nu af den bittra saknadens tröst hugsvalad allena.
Mulen svällde en tår i den tystas öga, en annan
tecknat i ljus sitt spår på den glödande kinden och fallit.

Sådant såg, då hon kom i sin glädje, den vänliga flickan,
anande snart, att åter en storm de dyra i hemmet
skakat och stört; för en stund den tycktes lugnad allenast.
Tala tordes hon ej, knappt hälsa. I bäfvande tystnad
löste hon kappan, blottade ljuft sitt lockiga hufvud,
ordnade dräkten och smög till systerns, den älskades, sida.

Men med en suck omsider begynte den ädla majorskan:
"Kom, Augusta, och se jultidningar, läs, hvad oss posten
hämtade nyss. O, låge din arma moder i grafven!

Slagen är furstens kår, der din svåger tjänte, förlorad,
kringränd, fången till slut; blott få undkommit fördärfvet.”

”Kvinna”, talade strax allvarligt den ädle majoren,
”svärma ej! fångar nämnas ju ej, kringränning ej häller;
tagen i flanken, står det, och hårdt anfäktad i fronten,
miste han folk, men slog sig igenom och räddade äran.
Minska ej julens trefnad och skräm ej glädjen i afton!
Året äger ändå tillräckliga dagar för sorgen.”

Men med en bitter suck genmälte den åldriga makan:
”Ville du, kunde du skåda vår fröjd, om du såge oss glädjas,
såge oss leka i kväll lättsinnigt och glömma, att Adolf
kämpar i dödens armar kanske, förmultnar i stoftet,
eller ock firar förblödd i Turkarnes boja sin julkväll?”

Högljudt klagande spratt från sin plats den unga kaptenskan,
gömde i moderns öppnade famn sitt tårade anlet,
sökande tröst; men hårdt nedstötte den ädle majoren
glaset och reste sig upp. Klart lyste hans öga, och högre
lyfte i vrede han nu sin silfverlockiga hjässa.
Stolt för sin maka han stod och ryckte den skymmande dräktens
skygd från sitt väldiga bröst och viste den ärriga barmen:
”Se”, sade han, ”se, se’n trettio vintrar tillbaka
hvilar du här; säg själf, om de sår, här blödt och igengrott,
stört din ro och förbittrat din fredade sömn vid mitt hjärta?
Blir af din dotter en gång den saknade mindre värderad,
om en kula, ett svärd ojämnat hans hull, då han kommer;
har af hans ärriga famn hon ett svalare möte att vänta?
Tystna då; fölle han äfven, välan, hvad båtar er klagan?
Mer. ja, mer än strömmar af gråt från klagande kvinnor
gäller en droppe ändå af det blod, bland dödar en hjälte
offrar i slaktningens stund åt fäderneslandet och äran.”

Så han talte och satte sig ned förgrymmad i gungstoln,
medan, hans mulnare stund undvikande, sakta hans maka
vandrade ut till sitt kök och den sörjande dottern tillika
tröstlös gick till sitt ensliga rum att gråta i stillhet.

Ensam blef med sin far den sextonåriga flickan.
mildt i sitt barnsliga sinne bevekt af den åldriges sorger.
Bortskymd satt hon och fäste sin tårade blick på den gamle,
tänkande rörd, hur han förr i det lyckliga hemmet beständigt
trefnad mötte och fröjd, hur med kärlekens lugn på sin panna
själf förklarad han sågs som af aftonsolen en ljusning.
Nu, hur förändradt syntes ej allt! Undviken och fruktad,

lämnad åt ålderns tyngd, åt ledsnaden, harmen och oron,
dvaldes han oförstådd i sitt hem, den vänlige gubben.
Smeka hon velat hans hvitnade lock, bortkyssa hans pannas
skuggande moln, om störa hon vågat den åldriges vrede.
Nu blott stilla hon smög till klaveret och väckte med lätta,
dröjande fingrar en ton och en annan att sakta förklinga;
småningom dock höjde sig klangen, i rikare växling
fyllde sig takterna re'n, och en sång, af den åldrige älskad,
ljöd till strängarna klart från den sextonårigas läppar.

När från hans ungdoms tid de i vänligt minne behållna,
krigiska orden nådde på nytt hans öra i sången,
tömde han glaset och bragte i vaggning åter sin gungstol.
Harmen lämnade rum i hans hjärta för tonernas välde,
tankar på tider, som flytt, uppvaknade; gladare känslor
fyllde hans barm, och man hörde omsider hans väldiga stämma
djupt med sin bas frambrumma en strof, ledsagande dottern.
Men då hon slutat visan och blott med lekande händer
rörde tangenterna än till försvinnande, lätta ackorder,
reste den gamle sig upp från sin stol. Den vänliga flickan
skötte sitt ljufva, svärmande spel och märkte det icke,
innan den åldrige stod vid dess sida och lätt på dess hufvud
sänkte sin smekande hand. Mildt öfverraskad af glädje,
kände hon handen, höjde sin blick och såg på sin fader.
Leende lyste en tår i den ädle krigarens öga,
kufvad i samma minut, som den föddes; men ömt till sitt hjärta
slöt han sitt älskade barn, och han talte försonad och sade:
"Gå, vår tröstande ängel, och narra din moder att glädjas
så, som du narrade mig, illistiga! gå till din syster,
finn för den arma ett lugnande ord, jag söker det fåfängt,
talte jag än förnuft i min knarrighet kvällen igenom."

Så han sade och löste sin famn; försmulten i kärlek,
höjde sig flickan på tå och kysste hans panna och flydde.

Andra sången.

Tänk blott vänligt vid min saga:
att en systers sorg förjaga.
sjöng en flicka
en oskyldig sång.

Men i sitt hvardagsrum, i den ensliga kammarn å vinden,
satt hos sitt slumrande barn den unga kaptenskan och sörjde.
Tårögd satt hon och rörde den gungande vaggan med foten,

medan i stilla bestyr barnsköterskan ställde en rubbad
stol på sin plats eller skötte den långsamt tynande brasan.
Ingen talte ett ord, matt flämtade lampan på bordet,
mörk, enformig och tung var nu julkvällen där uppe.

Tystnaden bröt med en suck dock omsider den tjänande tärnan:
"O", så sade hon, "säll må jag skatta mig, arma, som ingen
gosse begärt, som känner ännu mitt fattiga hjärta
klappa för egen nöd och för egen lycka allenast.
Sitter jag ensam, kan jag en gång väl gråta af ledsnad,
tycka att dagen är lång och sakna en vän till mitt sällskap;
bättre dock ledsnadens tår än den frätande sorgens och orons.
O, hur vore det nu i min håg, om jag hade en fästman
ute i kriget också och drömt, som jag drömde i aftse?
Natten, tyckte jag, led till ände; men mörker och skugga
låg kring gården ännu, och sommar var det, och träden
buro väl löf, men sorgliga tårar lågo på löfven;
gråta syntes här allt, och bedröfvelse rådde beständigt.
Då steg hastigt i söder ett moln, blodfärgadt och dunkelt
steg det på himmelen upp och nalkades närmre och närmre;
men i det samma såg jag kaptenskan allena i parken.
Häpen ropte jag: 'Kom, sök skygd, ovädret är nära,
skynda er, kom!' Dock utan ett svar förblef ni på stället.
Se, och en rägnskur brast ur molnet, men icke af vatten:
rosor rägnade ned, så tycktes det, rodnande rosor,
klara som blod, och jag såg er skälfvande höljas af blomstren.
Men så tänker jag nu i mitt sinne: blodiga budskap
stunda väl söder ifrån med stingande törnen för mången."

Sakta höjde den sörjande frun sitt lockiga hufvud,
fäste på tärnan sin blick och kväfde sin smärta och sade:
"Gå att glädjas en stund med andra, som glädjas i afton;
stugan är ljus, där leks, där väntas ej blodiga budskap.
Lyckliga, innan du vet, kanhända du drömmer om stormmoln
äfven för dig och flyktar till ensamheten och mörkret."

Så hon sade; och glad bortskyndade tärnan till kvällens
nöjen, och ensam blef med sitt barn den bedröfvade modern.

Tyst satt länge den ädla och lät sin irrande tanke
hopplös svärma omkring, än lockad af flyktade fröjder,
än af en framtids anade kval, blott stundom till stilla
klagan förledd, då hon sjöng att söfva den vaknande späda.

"Slumra", sjöng hon, "o barn, som den gryende blomman i knoppen,
slumra och känn i din sömn, känn gladt, att din moder dig vaggar!

Snart, ack, hvilar hon själf som du, ohunnen af sorgen,
men af en främmande vaggas du då och drömmer så ljuft ej.
Sof, du din moders tröst, då hon lutar sig öfver ditt anlets
leende frid, då klarnar dess öga, och tåren förskingras;
fölle den än på din kind, du stördes ej, loge kanhända
sött som ibland, då din kind af mitt smekande finger beröres.
Hvila, du rodnande sky, i gryningens timme, då hvila
unnas ännu; snart, snart irrfärderna börja med dagen.
O, då du jagas en gång af ödets vindar i rymden,
mulnar ditt ljus, och din glödande purpur bytes i tårar.
Hvila, mitt guldmoln, hvila i morgonlugnet af lifvet!"

Så hon sjöng, dock stundom allenast. I växlande afbrott
följde på tonerna tystnad igen, och man hörde blott vaggans
suckande gång och den flitiga pendelns knäppar i uret.

Men då öppnades dörrn omsider. Den vänliga systern
kom i sitt ömma bekymmer att se och trösta den sorgsna.
Leende trädde hon in, men hon dröjde och låtsade vredgas,
när af skymning blott och af dyster stumhet hon möttes,
och så talte hon, bannande mildt den bedröfvade systern:
"Älskade, sitter du här som en skugglik vålnad i grafven,
enslig och gömd, o, skrämd snart kunde jag fly vid din anblick.
Tala ett ord, stig upp, kom, låtom oss jaga tillsammans
ledsnaden bort, en gäckande dröm oroar dig endast!"

Så hon sade och tände i hast upp ljusen, och kammarn
klarnade gladt, och hon log och talade åter och sade:
"Så skall du sitta i ljus, då ljusnar ditt hjärta, och sorgen
flyktar sin kos, och din kind begynner att blomstra å nyo.
Goda, man blygs, om du så, en gumma förvissnad i förtid,
möter din man, då han kommer med hufvudet fullt af Turkinnor.
Ler du? Välan, le, le, men akta dig! Vet, Orienten
är ej ett vildland; känslor af eld, svartblixtrande ögon,
svärmande tjusning finner man där och himlar på jorden.
Läs ett stycke i Moore eller Irving, läs om Alhambra,
o, och ditt hjärta drömmer ej mer om blod och om bojor,
fruktar väl snarare blott, att den älskade, rusig af fröjder,
glömmer sitt hem och sin lilla bedröfvade blomma i norden.
Se, om du lofvar förgäta en stund ditt bekymmer och lyssna,
läser jag sakta en sång, som diktats med tankar på Adolf;
kalla den blott ej svärmande! så, om fången han blefve,
skulle det hända; i allt är österland och är sanning."
Sade och vecklade upp ett fint brefpapper, med omsorg
skyddadt och slutet ihop, och hon rodnade lätt och begynte:

Bud på bud seraljen hinna;
harems ljufva härskarinna
får ej slumra mer.
Bref har kommit från sultanen:
"skynda, Seidi, på altanen,
sultaninna,
jag en fest dig ger."

Följd af tjusningen och våren,
re'n ur famnen af Bosporen
morgonsolen hann;
mera skön dock, säger sången,
mera strålfull, på balkongen
i juveler
harems stjärna brann.

Och dess milda öga skickar
öfver nejden sina blickar;
det är festens stund.
Mänskoskaror vimla, blandas.
Hvart hon skådar, seglas, landas,
lefva, röras
stränder, sjöar, sund.

Kan du jublets mening ana?
Segrat har Mahomas fana,
Portens hjältehär:
Osmans son kan ej betvingas,
i triumf till segrarn bringas
ryska fångar;
striden ändad är.

Se den bleka, sorgsna skaran!
Svärden, dödarna och faran
gick den lugn emot;
nu, en slaf i bojor vorden,
ser hvar kämpe stum mot jorden.
En bland alla
blickar upp med hot.

Vakter kring hans bana stoja,
fruktad än i segrarns boja,
går han stolt sin gång.
Mörkt är pannans hvalf, det höga,
blixtar ljunga ur hans öga,
hjältevreden
trotsar död och tvång.

Hotfull stormar folkets bölja,
tusen vreda blickar följa
den förmätnes färd;
blott från tornet, säger sången,
såg ett öga ned på fången,
mildt som stjärnans
från en högre värld.

Seidis tjusta hjärta rördes;
o, hon minns, hur själf hon fördes
från sitt fosterland,
långt från Serviens gyllne dalar,
från dess rosor, näktergalar,
från sin lycka
vid Moravas strand.

Barmen höjes, kinden lågar:
"Ser du främlingen?" hon frågar
sin förtrogne slaf,
"konungsfalken kan ej lära
band fördraga, bojor bära;
han vill flyga
öfver land och haf.

Frihet måste hjälten vinna,
lefva än för älskarinna,
ära, fosterjord!"
Sagdt, och i sin sköna ifver
på ett rosenblad hon skrifver
till gemålen
några blyga ord:

"Dyre, låt med rosens anda
Seidis tysta suck sig blanda
och ditt hjärta nå!
Tjusad af din makt, din ära,
ville hon en stund begära,
då för festen
hon kan tacka få."

Så hon läste och blickade upp förstulet och talte:
"Syster, du undrar ej alls, du frågar ej! Ser du, den första
slutades så, den andra romansen är öfrig att höras.
Tala då, sitt då ej stum, säg, sötaste, är det ej vackert?
Allt är, sådant det finns i tusende böcker. Allenast
sagan är ny om festen och sultaninnan och fången.
Nu må du lyssna igen och kyssa mig se'n, då jag slutat!

Gömd bland harems stolta lunder,
utan glans af konstens under,
utan prakt och flärd,
smyckad blott af söderns sommar,
står en rosenhäck och blommar,
vigd åt hjärtat,
härskarns lugna verld.

Krona ses han här ej bära,
ingen dyrkans kulna ära
här hans bröst begär;
blott af hourikyssars nektar,
västanvindar. balsamfläktar,
kärlek, kärlek,
får han mötas här.

Vill han spirans börda glömma,
om Mahomas himlar drömma
en förklarad kväll,
vill han se en känsla knoppas,
vill han minnas, vill han hoppas,
går han trogen
till sitt blomstertjäll.

Där, i ljufva dofters sköte,
vill han vänta Seidis möte;
så till svar han skref:
"När hans blomvärld aftonsvalkas,
då skall sultaninnan nalkas
den, som kysser
hennes rosenbref."

Re'n är solen skymd af bärgen,
dagen bleknar, purpurfärgen
mister hvalfvet re'n;
månen klarnar öfver dalen,
sången börjar näktergalen,
härskarn väntar. —
Är blott Seidi sen?

Nej, hon kommer! Lätt som vinden,
tyst som skuggan, skygg som hinden,
sin gemål hon når;
blygsamt re'n sitt knä hon böjer
och vid härskarns solblick höjer
slöjans dimma
från sitt anlets vår.

Purpur hennes kinder målar,
men i ögats himmel strålar,
stjärnlikt klar, en tår.
Är det sällhet, är det smärta?
Lyssna! Vid gemålens hjärta
nu hans fråga
hon besvara får.

"Seidis himmel!" så hon talar,
"från min hembygds sälla dalar
jag ett minne har
af en flicka, min väninna,
född att dyrkas och försvinna;
Serviens tjusning,
så hon kallad var.

Började nyss var blomstertiden,
när för korsets tro till striden
Serviens ungdom drog.
Serviens tjusning log ej sedan,
flydd var hennes blomning redan,
förr'n i lunden
första rosen dog.

Nu vid Savas silfverflöde
gömmer hon sitt tysta öde
i en ensam graf.
En blott kände hennes smärta.
Dyre, derför brast dess hjärta,
att en yngling
fördes hit som slaf.

När du jublets toner hörde,
väckta tankars sorg mig störde
under festens dag.
Späda äro hjärtats vårar,
därför ser du Seidis tårar,
dyre herre,
därför gråter jag.

O, där nordens bloss sig tända,
vissnar nu som hon, kanhända.
en förlåten brud,
blickar hit mot oss och gråter,
fordrar stum en älskling åter,
som försmäktar
här på segrarns bud."

Så hon suckar tyst som vinden,
lutar sakta rosenkinden
mot hans barm och lyss.
"Seidi", hörs han kufvad svara,
"din skall hvarje fånge vara;
lös dem, ljufva,
en för hvarje kyss!"

Österns himmel purpurrandas,
friska morgonvindar andas
öfver Peras strand,
och på böljans brutna spegel
skynda gladt med svällda segel
Seidis fångar
till sitt fosterland.

* * *

Du, som lyssnat på min lyra,
sök ej skaldens höga yra
i dess toners gång;
tänk blott vänligt vid min saga:
att en systers sorg förjaga,
sjöng en flicka
en oskyldig sång!

Så hon läste sin dikt med bäfvande stämma i början,
blygd och försagd, nu skyndande, nu lätt hämtande andan,
tills för sagan hon glömde sig själf, och rösten, en flöjtton
liknande, fyllig och vek, den milda berättelsen frambar.
Men då till slutet hon kom och nämnde sig själf och sin syster,
nämnde den älskades sorg och sitt blyga försök att den lugna,
brast hon i gråt och sänkte i handen sitt tårade anlet.
Tröstbehöfvande själf var den tröstande. Men vid sin vagga
dröjde den mognare systern ej mer; upp stod hon och tryckte
ömt till sin klappande barm och kysste den gråtande flickan.

Ändtligt talade sakta den sextonåriga åter:
"Älskade, nu för en stund må du lämna den ensliga kammarn,
gå att förströ dig, gå att besöka den trefliga stugans
lekar och se, hur af litet också ett hjärta kan glädjas.
O, där sitter visst nu den gamle Pistol vid sin pipa,
leende, medan vi här förgråta oss, nöjd med sitt öde,
rik med en mun full rök och ett ungdomsminne från kriget,
mera än vi, vi rike, som dock blott äga vår saknad.
Gå att föröka den åldriges fröjd, låt ställa en stäfva

öl för hans plats, och hans blick skall stråla dig glädje i hjärtat.
Gärna jag ginge, men dröjer du här och jag lämnar dig ensam,
mulnar ditt öga, som nu i sin klarhet lyser så vackert,
se, och din systers besvär med visan har varit förgäfves.
Frukta ej, vaknar den lille, är jag här färdig på stunden,
vaggar ej länge som du, men kysser hans leende öga
genast och värmer i hast mot min kind hans kläder för kvällen.
Se'n, omansad och fin, ej saknande dig i sin oskuld,
hvilar han lugn i min famn som en klar daggpärla i blommans."

Så hon sade, och mildt genmälte den vänliga systern:
"älskade, nu blott icke; i kväll skall du vara för alla,
hinna med alla och tänka på allt. Mig skänkte du redan
mera än nog, hvad mer jag behöfver, skänker mig denne."

Sade och visade lätt på det sofvande barnet och fortfor:
"Här är din systers tröst och förströelse, fåfängt en annan
skulle hon söka. En skymt af denne, och rik i sin saknad
känner hon sig, en blick, och det mulnande hjärtat är dagadt."

Öfver den spädes bädd, där han rodnade varm i sin slummer,
sänkte den sextonåriga nu sitt lockiga hufvud,
dröjde i skådning en stund och hviskade stilla och sade:
"sof då, din moders tröst, omhägnad af henne, tills tårar
fylla dess blickar igen; då vakna, och efter din tunga
saknar ett språk, säg ömt med ditt omotståndliga öga:
'moder, en lång, lång färd är för mig än öfrig att göra;
tårar finner jag nog; hvar finner jag glädjen och friden,
om ur ditt modersöga de ej mig följa på vägen?
Le, med ditt leende skingrar ditt barn se'n sorgen i lifvet!"

Sagdt, och slumrarens rosiga kind med spetsen af fingret
rörde hon lätt och försvann som en blomsterånga ur kammarn.

Tredje sången.

Skogen kläder Han grön. Han låter
den irrande fågeln
finna ett korn: mig hjälper Han
hädanefter som hittills.

Men han satt och förtäljde, den gamle soldaten, i stugan,
rökte sin pipa och talte om krig för det undrande folket,
tills omsider han kom med berättelsen långt i Turkiet.

"Turken", sade han då och blåste mot taket ett rökmoln,
"känner jag bättre än er, fast aldrig med honom jag kämpat.
Ofta i lägret förr, då vi slutade kvällen med samtal,
hörde jag pröfvade män, som stridt utrikes i världen,
tala om honom och än med häpnad minnas hans framfart.
Ali och Mustafa bey och Kapudan pascha och Achmed,
namn, som ej menniskotunga förmår oöfvad att nämna,
hörde jag då och förnam, hur hedningen lefver och strider.
Turken, vänner, är hård som koppar för kulor och svärdshugg;
faller han, springer han upp med den brokiga sabeln i handen,
rister sitt yfviga skägg som ett lejon och rasar å nyo.
Ingen skoning begärs i drabbningen, ingen förunnas;
stupar man, lycklig är den, som stupar och slipper att brännas.
Men när stundom en fest för hedniska gudar begynnes,
tar han en skara fångar och klär beckskrudar på alla,
tänder med glädje dem an och låter dem brinna som lampor.
Ofta i drömmar jag sett den unge kaptenen i lågor
stå för sin front och min son, den saknade, brinna med honom;
ofta som vaken jag trott, att bedröfvelse väntar oss alla."

Så han sade. — Vid dörrn mellertid, nyss kommen i stugan,
stod, af honom ej sedd, den vänliga fröken Augusta.
Löje stridde med sorg i den sextonårigas hjärta,
när till den gamle hon gick och med mild förtrytelse talte:
"Tystna då, gamle Pistol, storpratare, ärnar ni fira
julen med skrämmande ord och bedröfliga sagor allenast?
Vänta, en annan gång, då ni kommer och söker oss åter,
finner ni ingen, som hälsar ett gladt välkommen på trappan.
Nej, långt hällre jag går till grinden och vinkar med handen,
ropar på afstånd re'n: bort, olycksbådare, hädan,
bort till Turken, att värma er där vid brinnande mänskor!
Ingen soppa i dag! Här kokas ej; vandra förbi blott!"

Leende dock, genmälte den åldrige krigaren detta:
"Fröken, tala ej så och bekymra er icke, ty hjärtan
finnas hos Turkarne ock, fast fula de vore som vilddjur.
Se, hur såg man ej här i det sista fördärfliga kriget
människor värre ännu, Baschkirer och vilda Kalmucker,
rysliga, svarta som sot, blodsugare, närda med hästkött.
Tog en sådan en sup och tömde den yttersta droppen,
höjde han flaskan blott och behöfde ej höja sitt hufvud,
ty för honom ej var som för andra hans näsa till hinder,
utan den böjde sig upp mot pannan och mötte ej glaset.
Ögonen, svarta som kol med en tindrande gnista i sotet,
brunno i hufvudet djupt, och den vidt uppspärrade munnen

gapade röd som en ugn; förskräckeligt var att i striden
möta en slik, då med skri från sin flämtande fåle han anföll.

Men en afton det var, vårtiden vid början af kriget;
allt var stilla och tyst, och vi rastade, se'n vi om dagen
slagit och drifvit en tropp närgångna Kosacker tillbaka.
Ensam smög jag mig då till det ödsliga fältet att plundra,
lysten att finna kanske en silfverkopek hos de slagna
eller ett silfvergehäng eller annat, som duger att taga.
Så till stället jag kom, där den blodiga slaktningen hållits,
hittade lik vid lik och sprang otröttlig och sökte,
fast utplundradt var allt af ströfvande bönder på förhand.
Harmfull slöt jag dock sist att söka och nalkades skogen,
där vårt läger vi valt, då bland buskar ett stycke från vägen
åter en fallen jag såg och började hoppas å nyo.
Närmare kom jag och fann en Kosack ej, utan ett odjur,
fann en slagen Kalmuck. På en sjunken drifva bland tufvor
nära sin störtade häst, orörlig, en fasa att åse,
låg han och vände mot skyn vidöppet sitt blodiga anlet.

Häpnad fyllde min själ, och jag ärnade vända tillbaka;
men dock bar han sin dräkt och en skön, blå tröja på kroppen,
värd en flaska och mer, om man sålde den vänner emellan.
Denna förmådde jag ej kvarlämna till byte för andra,
utan jag skyndade till och fattade mannen i nacken.
Död han synts mig och stel; dock nu, då jag rörde hans hufvud,
väcktes ur dvalan han upp af smärtor och öppnade ögat,
stirrande häpen, och kved och talte och ropte i växling.
Ej förstod jag hans ord, men hans jämmer och plåga förstod jag,
rörd i mitt sinne att se, hur han, öfvergifven af alla,
låg i sin dödsstund där, då likväl han som människa föddes.
Därför kunde jag ej och ville ej röra hans tröja,
tog fastmera hans päls, som jag fann fastbunden vid sadeln,
löste den, klädde uppå och skylde hans skälfvande lemmar.

Men då jag jämkat allt, ombundit hans sårade hufvud,
flyttat från drifvan hans kropp och ett skäligt läge den skaffat,
satt han och såg mig i ögat likväl och klagade högljudt,
liksom om något han saknat ännu. Ej hade jag stunder
länge att bida och vaka min natt orolig i skogen,
utan jag tog till slut ur min ficka en flaska med brännvin,
drack och manade se'n den fallne Kalmucken att dricka:
'här, tag värme, kamrat! Drick ut, var mänska och skrik ej;
svårare kunde du dö än med brännvinsflaskan för munnen!'

Så jag sade, och han utsträckte den darrande handen,
fattade flaskan och drack och blängde med ögat af glädje.
Men då han druckit allt, att en droppe ej mera var öfrig,
teg han och stödde sig lugn mot tufvan och slumrade genast.

Snart till lägret jag kom, och det trummades åter till uppbrott,
såsom vi plägade då, fast segrande, draga oss undan;
tropparna ordnades alla till tåg, och vi började vandra.
Se, då hade jag tid att natten igenom i kölden
minnas, att flaskan var tom; och jag harmades öfver min enfald,
att som en kvinna jag sviktat och lydt mitt blödiga hjärta.
Dock gick natten förbi, och morgonen grydde, och strider
följde på strider igen; blod spilldes, och nya bekymmer
kommo med nya dagar, och lätt förglömdes de gamla.
Så blef sommar till slut, och sommaren följdes af hösten.

Aldrig tänkte jag mer på det öfverstånda och gamla.
Våren och vårens mödor och krig försvunnit ur minnet
likasom snön, som smälte och rann till sjöarna spårlöst;
ett blott tänkte jag på, att försvara det älskade lifvet,
kämpa som man för mig själf och därnäst för min granne i ledet,
se'n att hinna till aftonens ro, uttröttad af dagen.
Sådan kom jag en natt att af eftertroppen i nöden
glömmas och lämnas kvar på min post. Afsides och ensam
stod jag och anade ej, att kamraterna tågade dädan.
Men då det dagades, märkte jag allt, och med vrede i hjärtat
gick jag och tänkte på råd, om jag borde förfoga mig undan
eller förblifva på stället och dö. Svårt syntes att välja;
bättre jag fann det ändå att falla för fiendens kulor,
än att från vakten rymma och dö, kanhända, för egnas;
därför dröjde jag kvar, förbidande fiendens ankomst.

Talrik kom han ej först. Tre jägare syntes allenast
smyga bland buskarna fram, och de sågo mig, höjde gevären,
sköto och felade alla; men jag, då jag kände mig lefva,
spände förtörnad min hane och sköt och nådde den ena.
Strax var förbittringen tänd med skottet. De öfriga båda
kommo med fälld bajonett att hämnas och rusade mot mig.
Striden började då, och jag redde mig, bergande lifvet.
Re'n svårt sårad var en af de båda och famnade marken,
utan att resa sig mer, och den andra begynte att tröttna.
Själf med geväret i handen, beredd att värja mig ständigt,
stod jag och hoppades än, då en ryttareskara i fjärran
syntes och störtade fram i galopp till kamraternas bistånd.
Då var ute med allt. Snart smällde pistolerna, kulor
pepo som getingar tätt kring mitt hufvud, och innan jag visste,

fick jag ett skott i mitt knä, som jag haltar af lifvet igenom.
Sviktande stod jag och ville dock hinna förgöra min ovän,
innan jag stupade själf, när af ryttareflocken den förste
hann på sin flämtande häst till min sida och höjde sin sabel.
Hugget jag väntade strax, drog hufvudet neder och lyfte
kolfven förfärad till skygd, men, förunderligt! ryttaren högg ej,
sprang fastmer från sin häst och befallde de öfrige stanna,
föll mig om halsen och tjöt, högt gråtande; tårar på tårar
rullade strömmande ned på hans svarta, förskräckliga anlet.
Men med förvåning kände jag då den slagne Kalmucken,
hvilken i nödens stund jag skänkte förfriskning och bistånd.

Lätt det varit för honom att slå, då han kom i sin ifver,
vild som han var; hvi högg han ej till, hvad hejdade armen?
Se, hos honom också låg tacksamheten i djupet,
mänsklig och minnesgod, och mera än vreden förmådde
äfven hos honom kärlekens bud i det klappande hjärtat.
Knappt för sitt barn så sörjer en far, som den vilde Kalmucken
sörjde för mig, och han spred kring hela fientliga hären
snart ett rykte om mig, och ehvart som fånge jag lände,
hade jag vänner och firades. Själf den stolte genralen
log, då jag nalkades, mildt och kunde väl klappa min axel
stundom och fråga ett ord, hur jag trifdes och mådde och sköttes.
Men med den ringare delte jag allt. Det bästa beständigt
kunde jag taga och tvangs att äta och dricka och frodas,
så att af dagar de bästa, jag haft, jag hade som fånge.
Därför fatta blott mod; en människa är ju ock Turken!"

Sådant talade där den gamle soldaten, och alla
hörde med undran hans ord, men den lätt försonade flickan
gaf om aftonens fest anordning och lämnade stugan.
Skyndande kom hon på gården och följde den banade stigen,
mödosamt letande väg bland hopade drifvor i mörkret;
först då hon herrskapsbyggningen nalkades, höjande blicken,
såg hon — och kunde ej tro sitt öga — en främmande anländ;
än med flämtande spann stod hög kursläden vid trappan.
Full af förundran, vek hon åt sidan och ville ej genast
träda i salen, men gå köksvägen och först i de inre
rummen ordna sin dräkt, då hon såg salsdörren i skimmer
öppnas och märkte en skymt af sin fader och hörde hans stämma:
"Hit! Hvad, tändas ej ljus, finns folk ej mera i gården,
kommer då ingen och bär kaptenens saker ur släden?"

Så han ropte, och gladt i den sextonårigas hjärta
tändes en aning. Skyndande, utan att söka en omväg,
sprang hon i snön tvärs öfver och kom till sin fader på trappan.

"Hvem är den komne?" frågte med bäfvande stämma hon. "Fader,
skynda då, säg mig det, plåga mig längre ej! o, om min gissning
sviker, förgås jag af sorg. Är det möjligt, att Adolf är hemma?"

Utan att svara, tog den gamle sin dotter vid handen,
gaf framskyndande tjänare än en befallning och förde
flickan i salen. Ett rop af öfverraskning och glädje
flög från den sextonårigas läpp; men hon hämmade gången,
dröjde och såg, blott såg, med en tår i det leende ögat.

Kommen var han, den saknade, aningen såg hon besannad:
hög, med en krigares skick, fast bärande sårad den vänstra
armen i band, satt där vid sin makas sida kaptenen.
Återseendets skakande fröjd var mildrad, och tystnad
rådde i salen, tystnaden lik i templet, då orgeln
brusat till slut och stilla till bön hvart sinne sig samlar.

Knappast blef hon bemärkt af någon, den vänliga flickan,
där en minut vid dörrn i det stora rummet hon dröjde,
nu dock skyndade fram kaptenen och böjde sin friska
arm kring systern och tryckte en kyss på dess glödande läppar.

Men då man hälsat och gladt framkastat ett ord och ett annat,
gick till sin maka på nytt kaptenen och fäste en strålfull,
frågande blick i den älskades blick och hviskade sakta:
"Kom, här finns ju ännu en öfrig att träffa. Han sofver,
sade du nyss; evinnerligt får hans sömn dock ej räcka."

Sagdt, och ur salen snart försvunno de båda, och häpen
följde majorskan, färdig med hjälp, om de väckte sitt arma
barn och det skrämdes i hjäl af den stormande faderns mustascher.
Ensam blef med sin dotter i rummet den ädle majoren,
trumpen ej nu. Förklarad han satt, som fordom, i gungstoln,
sög sin pipa i ro och fläktade stundom mot taket
hvirflar af rök och vaggade fram och åter behagligt.
Men till hans sida smög sig den sextonåriga flickan,
följde i tysthet en stund med foten den gungande meden,
tills att med hjärtat fullt af bekymmer hon talade stilla:
"Fader, i glädjen minnas vi blott oss själfva. En annan
finnes här än; blir julen för honom glad eller sorglig?
Får den gamle Pistol sin fröjd tillbaka? I stugan
hör, kanhända, han nu vår lycka förkunnas och blickar
bäfvande upp och söker sin son och väntar förgäfves."

Knappt hon talat till slut, då man hörde den gamle soldatens
träben klappa i förstun och snart i den öppnade dörren

märkte en skymt af den åldrige själf. Saktmodig och tveksam,
trädde han in och förblef i tyst förbidan vid tröskeln.

Men på sin plats kvardröjde ej mer den ädle majoren;
fram till sin vapenbroder han gick och sänkte med sorgfullt
hjärta en trofast hand på den grånade krigarens skuldra.
"Gamle Pistol, tag mod!" så sade han, "hoppet är sviksamt,
långt, långt borta är den, som du söker; bedröfliga budskap
bringar kaptenen till dig och oss alla, men tåla är lefva."

Sagdt. Hans mening förstod soldaten och förde till ögat
handen och strök på en gång från den skäggiga läppen en darrning
se'n vid sin staf, orubblig och lugn, uppblickande åter,
teg han en stund och tog omsider ordet och sade:
"ärade herre, oss behöfver ej människolifvet
lära, hur vanskligt det är och hur ringa att bygga sitt hopp på.
Ofta vi sett långt förr, än ett kvällsmoln mister sitt skimmer,
äfven den rödaste kind omskifta i färgen och hvitna;
skulle förgängelsen då oss drabba med skräck som ett under?
Satt jag då mången kväll i den ensliga stugan vid härden,
såg tallbrasan till glöd förvandlas och hörde, hur stormen
växte med dån där ute och dref snöskurar mot väggen.
Hoppet gladde mig då; han kommer, tänkte jag, åter,
hugger mig ved och väcker till låga den slocknande glöden;
lättare blir det väl då, långt gladare slutar jag dagen.
Ärade herre, nu han kommer ej; skulle jag klaga?
Kom han, satt han en gång, kanhända, som jag i ett skogstjäll,
krumpen och tyst med kryckan och ålderdomen till sällskap,
ägde ej någon älskande själ att växla ett ord med,
ingen att hvila sitt öga uppå tillgifvet och vänligt,
ingen att trygga sig vid i sin bräcklighet. Vore ett sådant
lif väl önskeligt mer än den fredade hvilan i jorden?
Lycklig är han, som sluppit; för mig byts sakta till afton
dagen ändå som tillförne, och jag är öfvad att tåla."

Så han sade. Sin hand åt den åldrige räckte majoren:
"Gamle Pistol", så talte han, "se, för honom, som åter
trefnaden fört till mitt hus, för min dotters lif, för kaptenen
föll han, er son, så hör jag, och föll, som det egnar en krigsman.
Därför får ni ej mer i er enslighet dväljas i skogen,
hit skall ni flytta och bo; rum finns det i stugan och mänskor
mer än nog till er tjänst, då er krafterna svika med åren.
Kom, kamrat, kom, låtom oss gråna i friden tillsammans,
såsom i mången strid vid min sida ni kämpade fordom!
Lifvet är kort, hän vandrar den ena och andra, och sällsynt
blir allt mer för den gamle en vän från krafternas dagar."

Tigande dröjde en stund soldaten och tycktes betänksam
väga ett svar, omsider till ordet tog han och sade:
"ärade herre, ännu i mitt träsk slår gäddan i vassen,
än har orren sin stig och tjädern nära min koja,
krafter eger jag; sköta en krok, utgillra en snara
kan till min bergning jag än, och litet är nog för den nöjde.
Bodde jag här och toge min dagliga kost af er godhet,
kunde en tjänare lätt eller tjänarinna i stugan
kasta på nådehjonet ett ord, som mera än nöden
tyngde hans själ. Nej, där i mitt ensliga torp som min egen
lefver jag bäst och gästar den evige gifvarens håfvor.
Skogen kläder Han grön, Han låter den irrande fågeln
finna ett korn: mig hjälper Han hädanefter som hittills.
Tar jag af honom mitt bröd, finns ingen, som vågar förmäten
se på den åldrige ned, som ej lärt sig ännu att föraktas."

Sagdt; men i högre gestalt sig reste den ädle majoren,
fullare svällde hans barm, och hans blick, förklarad och manlig,
mätte soldaten; han teg, han kände sitt hjärta förstoras.
Finland stod för hans själ, det kulna, hans torftiga, gömda,
heliga fäderneslaud, och den gråa kohorten från Saimens
stränder, hans lefnads fröjd, hans femtioåriga stolthet,
trädde på nytt för hans syn med hans vapenbroder, som fordom
flärdlös, trumpen och lugn, med en järnfast ära i djupet.

Tyst omsider till bordet han gick och bryggde med hjärtlig
fröjd ett rykande glas åt den stolte; men sakta till dörren
smög mellertid hans dotter och kom till den gamle soldaten.
Ljuf i sin barnslighet kom hon, den sextonåriga flickan,
rodnande blygt, med dallrande, klara tårar på kinden,
tog i de fina händernas par den åldriges ena,
väldiga hand och talte med förebrående mildhet:
"elake, hårde Pistol, högmodige, vägrar ni komma,
menar ni, ingen finns, som behöfver er här i den stora,
lyckliga gården? Blicka dock upp, där ser ni min fader,
märk det, mera än jag är nu för honom hans pipa,
blott för sitt barnbarn lefver min mor, min svåger och syster
äga hvarandra: på mig ej tänker en enda af alla.
Ensam blir jag här snart, af den öfverflödiga minskas
fröjden ej mer, då hon går, och ökas ej mer, då hon kommer.
Lycklig är allt af annat, och jag gör glädje åt ingen.
Äfven för er är kojan och ödemarken och skogen
mer än min vänliga vård, om jag skötte er än som en dotter."

Så hon sade, men rörd i sin själ genmälte den gamle:
"Fröken, fresta ej ni den åldrige ufven att lämna

mörkret och flytta i ljus; hans ro är skuggan och natten.
Synes han oftare dock, än han borde det, här i er boning,
hjälp den gamle att då stugfåglarna hålla på afstånd,
medan han sitter en stund och betraktar ert strålande öga.
Se'n till sitt bo förfogar han glad sig åter och hvilar."

Sagdt, ur majorens hand mottog han det ångande glaset,
förde det tyst till sin mun och tömde det stilla i botten.

Fru Lenngren.

(1832.)

Denna författarinna, åt hvars stora skaldegåfva man önskade kunna skatta en gärd, var född Malmstedt i Uppsala år 1754 och genomlefde en period i svenska litteraturen, då vitterheten var tronen lika nära som regenten själf och. fostrad af hans händer, uppgrodde med en friskhet och en liflighet, som under ingen annan tid, icke en gång under den litterärt revolutionära vid det andra decennium af detta sekel, röjts hos den samma. Kellgren och Leopold utvecklade då den poetiska förmåga, som hos deras samtida beredde dem anseendet af den svenska skaldekonstens jättar; Oxenstjerna, Creutz, Gyllenborg, Lidner m. fl. dels hedrade, dels förvärfvade genom sina sånger namn, som öfverlefva dem, och Franzén och Bellman, utan likar båda, stämde då toner, dem ingen tid skall finna öfverträffade. Med många af dessa snillen var fru Lenngren ej blott umgängesvis bekant, utan äfven förenad genom banden af vänskap och den innerligaste aktning. Om man vid ett och annat blad af hennes skrifter upptäcker och kan klaga öfver ett menligt inflytande på hennes talang af åsikter, som voro tidens och som genom detta umgänge fingo väg till henne, så är man ur en annan synpunkt förpliktad att erkänna, att den gedigenhet, klarhet och hållning, som karakterisera hennes kompositioner, icke blott i allmänhet, utan öfverallt, och ega en så ädel del i deras skönhet, utbildats till mognad just genom åsikter, inhämtade medelst samma umgänge från samma tid. Ty onekligt är, att till konstandens hufvudsakliga fordran då hörde en säkert beräknad plan, korrekthet i teckningen och en bestämdhet i tanken, som lika litet tålde en abstraktionssats, hvars sanning eller osanning af något enda moln i framställningen skymdes, som någon inbillningen mutande bild utan egenskapen att kunna uthärda förståndets skarpt logiska

pröfning. Häri äger emellan denna och den gamla klassiska tidens ande en stor likhet rum; den härstammade också från Frankrike, där väckt af skalder, som bildat sig efter forntidens mönster.

I allmänhet kan man säga, att hvarje skola i konst, så snart dess ton af samtiden uppfattas såsom uteslutande sann och ädel, är en farlig klippa för en uppgående konstnärs-talang. Endast geniet i ordets högsta bemärkelse mäktar bryta sig väg förbi den. Det oberoende af en sådan skolas didaktiskt stela manér, hvilket i fru Lenngrens dikter visar sig i öfvervägande grad, vittnar därför om författarinnans stora naturliga anlag, och det så mycket mer, som hon med begreppet var bunden vid de antagna och allmänt hyllade formerna och blott genom sitt konstsinnes högre drift giok utom de samma.

Då man, såsom nu är fallet, måste egna det största loford åt en kvinnas litterära förmåga, kan man taga för afgjordt, att man mötes åtminstone af två slags fördomar, hvilka, ehuru visserligen icke allmänna, dock äro rådande hos ganska många män. Den ena af dessa fördomar hotar närmast den berömmande, den andra åter författarinnan själf. Den ena tillhör dem, som tro, att författare-talangen i sin sanna och höga bemärkelse är ensamt männens tillhörighet, och följaktligen måste anse hvarje högre loford åt en kvinna skeft och omotiveradt; den andra är deras, som i sin föreställning nedsätta en författarinna i afseende å kvinnligt värde, i den mån de erkänna hennes öfverlägsenhet som geni. Bägge dessa åsikter äro foster än af en ensidig erfarenhet, än af förhastade omdömen. Vi tvifla ej, att det rent vetenskapliga är främmande för kvinnans väsen, som klarligen ligger känslan och instinkten i högre mening närmare än abstraktionen. Ty näppeligen lär man äga bevis på, att kvinnan ägt något af ett rent abstrakt vetande, det hon icke eröfrat på mannens område, med uppoffrande till fullt motsvarande värde af några sitt väsendes egna, medfödda fördelar. Dock, helt olika är hennes förhållande till konst. Hon behöfver ej utom sin krets söka medel till skapelser af skönhet; om hon blott själf med sin egen verldsuppfattning idealiskt öfvergår i ett konstverk, bär också detta redan stämpeln af ideal.

Lättare än mannen, hvars medfödda känsla för oberoende ofta nog kan hålla honom skild från sanktionerade skolor i skön konst och ge honom åtminstone ett sken af originalitet, snärjes kvinnan af dylika; och däri ligger kanhända orsaken till, att så få författarinnor ens synas originella. Men i hvarje konstprodukt, där de icke äro originella, röja de en brist på kvinnlighet, i det att de visa sig där hafva sträfvat att genom begrepp blott fängsla vid sitt verk skönheter, som icke varit inneburna hos dem och ur deras egen natur själfmant öfvergått i form. Den hos männen

icke ovanliga bäfvan för vittra fruntimmer lär väl af det nyss anförda till en del kunna förklaras. De älska att studera kvinnan. och hvarje, äfven den minsta yttring af hennes egendomliga karakter är för deras reflexioner ett lika så lockande som outgrundligt ämne; men de sky att af henne emottaga uttänkta lärdomar, rundade begrepp eller konstiga definitioner, emedan de i dem ändå aldrig kunna upptäcka och erkänna samma skönhet och höga betydelse, som hennes natur allena i sin renhet för dem uppenbarar. Nu förfaller oftast och, man kan säga, alltid en konstnär i en blott och bar didaktik genom begrepp, om han ej äger det snille och den sanna originalitet, som förmår fängsla idéer i hans produktioner: är därför kvinnan icke så lottad, blir hon nödvändigt didaktisk och ledes in på ett fält, der hon minst är hemmastadd och mest vanställes. Är hon åter ett verkligt geni, så går hon aldrig utom sitt område och är äfven under sin högsta flykt ännu kvinna. Och i detta fall måste hon väl ega anspråk på vår innerligaste och mest oinskränkta hyllning.

Men vi komma tillbaka till fru Lenngren. De skrifter, hon efterlämnat, har hon kallat Skaldeförsök, ehuru alla i tekniskt afseende äro mästerstycken och de flesta, som poetiska skapelser betraktade, äro oupphinneliga i sitt slag. De äro till sin karakter af många arter. Man träffar ibland dem några, som äro nästan didaktiska, i den mening vi tagit detta ord här förut. Dessa måste man skrifva på den tidens räkning, i hvilken hon lefde; ty de äro främmande för hennes egen naturliga fallenhet. De af hennes stycken, som renast återgifva författarinnans grundton, äro af ett naturmålande eller satiriskt lynne. Alla dessa äro utmärkta af en lefvande sanning och en naivitet, spelande och oskyldig som naturens egen. Så nära till hvarandra gränsande dessa båda skaldeslag än äro, och så svårt det är att emellan dem uppdraga en bestämd skiljelinje, där de nalkas hvarandra. hafva de dock, sådana de framstå i fru Lenngrens dikter, nog mycken inbördes olikhet, för att kunna särskildt betraktas och bedömas.

Till hennes skarpast markerade satiriska sånger höra t. ex. följande: *Det högtförnäma äkta paret*, *Toaletten*, *Porträtterna*, *Kontrasten*, där en vissnande ålderdoms och en andryg skröplighets fåfänga målas, *Ålderdomströsten*, en aga för den moderliga klemigheten, och *Hans Nåds morgonsömn*, en framställning af det slags praktlif, som har för sin glans att tacka andras obetalda svett och mödor. Dessa äro alla ganska skarpa och bjärta; men de tyckas vara det utan författarinnans förvållande. Ty så otvunget och naturligt framträda i dem dårskapen och flärden, att de icke synas vara uppsökta, utan fastmer hafva självmant infunnit sig. Man har liknat fru Lenngrens pensel vid Hogarths,[1]

[1] Berömd engelsk tecknare och målare, död 1764.

och likheten äger, hvad dessa satirer beträffar, till den grad rum, att flere af dem i vissa drag kunna tjäna som förklaringar på några hans taflor. Man skall dock finna, att det verkligt sårande, som ligger i Hogarths stycken, är merendels i fru Lenngrens nästan bortjollradt af hennes kvinnligt lekande anda. Så mycket än dessa satirer vittna om författarinnans snille, är det dock icke vår mening att framställa dem isolerade såsom produkter af hennes förmåga i dess högsta flykt och älskvärdaste stämning. Visserligen är löjet, äfven det bitande, rent kvinnligt, men det beundras mer än älskas, hos hvem helst det finnes, om det ensamt är det rådande. Röjer sig åter därjämte en inre godhet, full af glädje och lefnadslust, så förhöjes blott denna godhets intresse genom det satiriska, medan detta försonas och förklaras af det blidare lynnet. Sålunda få fru Lenngrens satirer sin mest intagande betydelse genom den omedelbara öfverensstämmelse, i hvilken de stå till hennes mildare kompositioner. Man skulle kanske icke så klart se och igenkänna den oskyldiga ande, som gömmer sig i de förra, om man ej i de senare fått göra dess närmaste bekantskap.

De mest tjusande af hennes stycken gå idyllen nära; ett och annat är en verklig idyll. Då hon i sina satirer låter svagheten i människonaturen framstå såsom svaghet med dess ömkliga, löjliga, ibland brottsliga resultater, så målar hon åter i sina idylliska stycken en svaghet, som genom sin inneboende treflighet, frid och oskuld är idealisk. Man tycker sig å ena sidan genomse och mäta dessa bilders alla små önskningar, hela deras lif, och följaktligen stå högt öfver dem; men de äro tillika så skönt adlade, också i det obetydliga, att man å den andra måste tveka, om ett intressantare uttryck af ren mänsklighet, än det de visa, kan finnas. Författarinnan tyckes liksom skämta öfver deras böjelser, deras bestyr; men detta skämt förgudar dem tillika. *Den glada festen*, ett stycke, som utgör, så att säga, en andenyckel till alla de öfriga, till fru Lenngrens hela författarelif, visar klarast, hvad vi med det nyss anförda menat. Af dylik art, ehuru mindre markerad, är äfven den naivt hänförande idyllen, som hon kallat *Eklog*. *Grefvinnans besök*, som i friskhet och objektiv sanning fullkomligen liknar dessa förenämnda stycken, utgör redan på visst sätt en öfvergång till satirerna. Det är ett beundransvärdt fenomen i hennes dikter, att sålunda själen af hennes talang, klart uppenbarad i ett stycke, därifrån strömmar ut genom omärkliga öfvergångar till alla de öfriga, så att det hela får likhet med en fulländad organisk skapelse af skönhet och lif, hvars högsta betydelse ligger så väl yppad i och för sig själf som utgrenad till och afspeglad i en hel mångfald af skiftande partier.

Den sats, att konstnärn själf röjes i sina verk, kan till hela sitt innehåll ledas ur fru Lenngrens poetiska samling. Den, som

genomläst hennes skrifter och ej fått en klar bild af henne själf med hela hennes rikedom, skönhet och kvinnliga godhet, har visst icke haft sinnet öppet för att sentera deras betydelse och värde. Författarinnans samtida vänner, som hade den lyckan att se ej blott hennes sånger, men äfven henne själf, omtala med beundran den harmoni, som rådde mellan uttrycket af hennes person i alla dess nyanser, och det uttryck, hennes skaldestycken bära. Hos henne, säga de, fanns icke ett enda drag, som hade med anspråk röjt den vittra författarinnan, icke en tanke, som skulle med stolthet eller saknad sett ned på den skenbart inskränkta verld, inom hvilken hon som kvinna var stängd, och velat öfverspringa dess gränser. — Enkel, blygsam och i hög grad huslig, men därjämte glad, lekande och kvick, skall hon ej mindre själf trifts i den krets, naturen för hennes kön utstakat, än inom den samma spridt trefnad, frid och glädje. Sådan skildras hon af dem, som sett henne; och hvem återfinner ej henne med samma egenskaper och ännu närmare, ännu mer förklarad i hennes härliga dikter? Med den djupaste blick i människohjärtat och i lifvets förhållanden, tyckes hon vara ett barn allenast, för hvars spelande håg försynen öppnat världen som ett dockskåp. Så menlöst leder hon och delar sina lekverks fröjder och sorger, så menlöst agar hon å en annan sida, att man hos henne ännu ville igenkänna den jollrande flickan, som än öm, än sträng leker med sina beskedliga och obeskedliga dockor. Detta gäller om anden af hennes poesi, och ännu är ej mer än ett flyktigt ord nämndt om formen, om den sammas tekniska fulländning. Så nära förenade än ande och form äro, och så mycket de ömsesidigt bidraga att förhöja hvarandras intresse, så kan dock en hög grad af inre skönhet iklädas ett mindre intagande yttre; lika som en ädel själ kan äga rum i en icke vällottad kropp. Man måste likväl härvid noggrant iakttaga, att till en idealisk skönhet bådas harmonierande skönhet betingas. Det är svårt att säga, om fru Lenngrens produktioner tjusa mer genom den ena eller den andra af dessa båda delar; så samfödda tyckas i dem idéen och dess iklädnad vara. Hennes stycken likna i detta afseende de talande anleten, där hvarje tanke och känsla ögonblickligt afspeglas i naiva, lefvande drag. Hennes sånger äga intet af denna klangfulla, en yttre sinnlighet fångande diktion, som förskaffat några senare författares så kallade praktvers popularitet; men de äro dock i hög grad melodiska. Hvarje ord af henne smyger sig till den mening, som skall uttryckas, med en ledighet, egentlighet och mjukhet, som gör det på en gång harmoniskt med den stämning, i hvilken läsaren är försatt, och helt och hållet oersättligt af hvarje annat. Enkelheten i hennes språk är i följd häraf så stor, att en hvar, som icke pröfvat sin förmåga, kunde tycka sig och

hvarje annan böra vara i stånd att skrifva något dylikt; så vida det ju alltid borde falla sig så och icke annorlunda.

De minst vackra af fru Lenngrens stycken äro skrifna i ballad- och romans-tonen. Lyckligtvis äro dessa ganska få och hade utan saknad kunnat vara uteslutna ur samlingen af hennes verser. Detta anmärkes icke för att afpruta något på den hyllning, som vi i det föregående uttalat, en hyllning, som dock visserligen icke upphinner den förtjänst, åt hvilken den egnas, utan blott för att förebygga en möjlig beskyllning för blindhet i afseende å författarinnans svagare sidor och följaktligen för ett vrångt och omotiveradt omdöme äfven öfver hennes skönheter. Skulle vår förmåga att uttrycka föreställningar motsvarat vår uppfattning af fru Lenngrens alla företräden, så hade otvifvelaktigt berömmet, långt ifrån att minskas, blifvit både klarare och vidsträcktare. Ty med allt skattande åt dagens opinion, vågar man både hysa och yttra den öfvertygelse, att åt fru Lenngren i en framtid skall tilldömas en rang bland svenska författare vida öfver den, hon nu i allmänna tonen komparativt innehar. Det är åtminstone säkert, att svenska litteraturen icke kan uppvisa någon så verkligt originell och poetisk natur som hon, om man undantager de båda oefterhärmliga genierna Franzén och Bellman. Och då skönheter, som äro foster af sin tid och blott af den förstås, med årens och kulturens växling vissna och förskjutas, kvarblifva i oförvanskelig ungdom dessa ur naturens djup framsprungna skapelser, som tyckas födda för ingen tid och för all tid, och hyllas med så mycket oinskränktare dyrkan, ju flere efemera koryféers fall de öfverlefvat.

Karl Wilhelm Böttiger.

(1807—1878.)

Af Kungarne.

Karl IX.

Allt var i jäsning. Lif och död det gällde;
jag vanmakt såg och vantrons makt tillika,
ånyo munkar djärfdes att predika,
men Luthers bläckhorn öfver dem jag hällde.

När nu en veklings hand den spiran fällde,
som var min faders fordom ärorika,
jag, som ej velat förr därefter fika,
nu steg beslutsam fram och grep mitt välde.

”Ja, kraftfull var jag — säger du — men bister,
när jag med isköld lyfte bödelns bila”, — —
fördöm den skarpe ej, ty ett du vete:

Jag måste bota statens ref och brister,
jag måste skapa ordning, skapa hvila
jag måste ogräs rensa ur mitt hvete.

Karl XIV Johan.

Jag föddes kung, ej kungason. — Naturen
till drott mig ammade vid ringa härden;
jag växte opp bland fanorna och svärden
och högt jag blef på fria sköldar buren:

Men när om trohet mig en ed blef svuren
af detta folk, som från sitt hörn af världen
följt tappra kungar ut på segerfärden
och stridt som lejonet och stått som muren.

Då var jag svensk till handling och till sinne;
kring spirans guld jag flätade min lager,
och *prydde* tronen, se'n jag först den *stödde*.

Två ädla folk, välsignande mitt minne,
nu se den kungsörn i sin rätta dager.
som norden ägde, men som södern födde,

Af Fåglarne.

Trasten.

Andra må prisa rymdens fria slätter,
middagens hetta, stadens kvafva bur;
skogarnas skald, de ljusa sommarnätter,
kväder sin sång i enslig björk och fur.

Sommaren öfver gläds jag där att gästa,
afton och morgon lyssna till min drill:
glödande middag håller jag siesta,
döfvande glansen gör min tunga still.

Svalkande skuggor! I mig skolen höra;
ensliga hult! För *dig* blott sjunger jag.
Tallar, som bokar, låna mig sitt öra,
midnattens stjärna ler vid mina slag.

Ser jag kristallklar skogens tysta källa
spegeln mig räcka af sin silfvervåg,
plägar jag gärna vid dess glas mig ställa,
dröja fördjupad i hvad där jag såg.

Vingen jag badar, törstig näbb jag doppar,
bilden i källan rörlig är som jag.
Enslig ånyo, till min kvist jag hoppar,
djupare, ömma drilla mina slag.

Hörs intet genljud? Kommer ingen maka?
Skuggorna växa kring min ljusa topp.
Natten igenom vill i sång jag vaka,
strålande morgon! Svara på mitt hopp!

En visa om Peter Persson.

Nu sjunger ej om kungar jag,
men om en bonde, van vid plogen,
och van vid älfvens hammarslag
och yxans raska hugg i skogen.

I stugan, täckt af fjällets snö,
emellan skog och bärg och sjö,
der bor, som fordom, Peter Persson.

Hans far, det var en hedersman,
om alla vittnesbörd ej ljuga.
Det var för ingen godt minsann
att komma något vid hans stuga.
Sin egen mur, för den han stod,
men öppen, ärlig, vänfast, god,
så var den gamle Peter Persson.

Sin torfva vände han med kraft,
bröt, trotsande, naturens hinder,
och ur hans ådror hälsans saft
sken fram igenom bruna kinder.
Hans hjärta i hans öga brann:
häll dig, du frie danneman,
häll dig, du gamle Peter Persson!

Med fagra ord, med honungsröst,
han ej förstod sitt kval förljufva;
men det låg guld uti hans bröst,
som det låg järn uti hans grufva.
Att tänka enkelt, handla stort,
och själf ha låset för sin port,
det var en sed hos Peter Persson.

Han ägde gods och gårdar nog,
fast ej på guld och silfver sniken:
och månget bördigt fält där log
mot honom bortom östra viken.
Han for på sjön och såg sig om,
men fryntlig se'n, när vintern kom,
satt i sin stuga Peter Persson.

Vid brasans glöd i norrskenskväll,
vid mjödhorns skum i glammets stunder,
hur sången ljöd uti hans tjäll,
hur sagan täljde sina under!
Men blåste stridslur, var han med:
ett handslag var hans kämpaed,
därpå man kände Peter Persson.

Han följde trygg, han lydde gladt
den höfding, tingets val gaf välde,

och bar sin gärd och gaf sin skatt,
och gaf sitt blod, om det så gällde.
En vän han med sitt lif betalt:
men svika den, han en gång valt,
det kunde aldrig Peter Persson.

Hans dräkt var enkel som hans kost:
hans skylar räckte till för flera.
Kom också hagelskur och frost,
han teg, men plöjde desto mera.
Han vördade sin höfdings bud,
och främst han trodde på sin Gud,
den gamle, fromme Peter Persson.

Död är den gamle längese'n,
och mossa växer på hans minne.
Hans åker — sonen ärfde den,
gudnå's, han ärfde ej hans sinne.
Väl har han ännu stugan kvar;
men icke liknar han sin far,
mer än till namnet: Peter Persson.

Fri hets han vara, är dock träl
af tusen meningar för dagen:
jämt lefver han i bråk och gräl,
vill stifta, men ej lyda, lagen.
Och missnöjd, böjd för skoj och skrål,
på en gång slösare och snål,
så är den unge Peter Persson.

Hans dagsverk — skvaller och förtal,
men plogen låter han stå stilla;
för allt det stora är han sval,
men het och häftig för det lilla.
Han skiftar färg som rotlös björk;
men furuskogen står så mörk
och skäms för unga Peter Persson.

Hans höfdingar — det skall man se —
till lags de honom aldrig göra;
nej honom lyda skola de,
hvartill ha äljest de fått öra?
Att skydda dem är han för klok;
ju mer det går för dem på tok,
dessmer sig gläder Peter Persson.

Så har all ro, all trefnad flytt
nu ur hans gamla, sköna stuga:
allt kittlar honom, som är nytt,
det må för öfrigt föga duga.
Han löper efter hugskott kring,
tror ej på Gud, på någonting,
den stackars, stackars Peter Persson.

Vid östra viken har han mist
allt, hvad han fordom ägt, omsider:
med våld tog grannen det, med list,
och tar väl mera hvad det lider.
Ty alla nabor hemligt le
och hviska, när hans split de se:
"snart är det slut med Peter Persson."

Ett lejon förr för dem, en skräck,
så snart han rätt begynte brumma:
han är dem nu en skrytsam gäck,
en björn, som dansar efter trumma.
Det bästa utaf allt ändå
är, att han redan börjar på
bli gammal, unge Peter Persson.

Stå opp, föryngrad, ur din graf,
du rätte gamle! Tag tillbaka
ditt arf! Sväng yxan! — Fria haf
som förr din stugas dörr bevaka.
Än står hon täckt af fjällets snö:
gladt skola bärg och skog och sjö
dig hälsa, gamle Peter Persson!

Och endräkt blommar opp på nytt,
och kornets skörd i vinden gungar.
föraktet blir till häpnad bytt
för lejonet och för dess ungar.
Af bifall och af undran då
ett sorl skall genom världen gå:
"än lefver gamle Peter Persson."

Främlingen i S:t Gallen.

I en trädgård vid Sankt Gallen,
nära Goldachs klara våg,
utsträckt under lindens skugga
nyss en vandrare man såg.

Hjässan dignande af trötthet,
kinden sådd med dödens färg; —
ögat, slocknande och dystert,
stirrar mot Sankt Gallens bärg.

Långt och länge har han irrat.
ingen vän till sitt försvar,
knappt ett tak till skjul han funnit, —
och han förr en krona bar!

Förr han städer ägt och riken,
nu ej egen hufvudgärd,
ringa främling, hånad, gäckad,
snäst af sämsta värdhusvärd.

Svarta skuggor honom jaga,
vålnader från Stockholms slott, —
växla om med bilder ljufva
uti guld och himmelsblått.

Träda *de* i glans för minnet,
blir i hjärnans kamrar natt:
ofta då ett stilla vansinn
på den höga pannan satt.

Och så har han länge färdats,
skygg för mänskors blick sig gömt,
ingen vet, han konung varit,
och han själf det nästan glömt.

Men naturens klara öga
har den gamle känt igen,
vill, fast tiggare han lefvat,
han skall dö som konung än.

Och hon låter lindens grenar
snöga blommor i hans hår:

se, af dem kring glesa lockar
hur en strålljus krona står!

Och den nötta vandringsstafven
solen nu förgyller huld:
underbart i kvälln den blixtrar
som en spira utaf guld.

Aftonrodnan praktfull purpur
öfver hals och skuldror strör; —
nu kan hela verlden skönja,
att det är en kung, som dör.

Alper skimra. Är det icke,
ack! hans barndoms bärg mån tro?
Goldachs våg i fallet brusar
lika Mälarns vid Norrbro.

Och i solens sista strålar
tror han sig en hägring se:
borg, af lejonklo bevakad,
sköld med gyllne kronor tre.

Klockor rundt kring bärgen ringa,
sakta han till hvila söfs,
dör, med blick mot snö och isar,
som nordmannakung det höfs.

Bal på Stockholms slott sägs varit,
natten efter samma dag,
och på Riddarholmens kyrkport
vakten hört tre skarpa slag.

Fågeln i November.

Hör jag rätt? Ur djupa furuskogen
komma toner. Tyst! Jag ser dig nu,
skogens lilla skald, som blef oss trogen!
Skyld af granens kvist där sitter du.

Säg mig hvarför, när de andra foro,
har bland tall och gran du glömt dig kvar?
Tärs ditt bröst af någon hemlig oro,
månn' en vän i nordanskog du har?

Matt du sjunger. Kanske är du sårad,
vill, men kan ej, fly från nordens höst:
kanske är din vinge genombårad,
sitter kanske pilen i ditt bröst?

Eller — dock, hur därmed än må vara,
sjung, du lilla, sjung, ack sjung igen!
Flydd långt bort är dina vänners skara;
du är ensam. Tag mig till din vän!

Snart det faller snö i stora flockar,
intet grönt du får att hvila på,
granen själf får snö i sina lockar,
vingen stelnar. Säg, hur går det då?

Tills den långa vintern är förgången,
arma främling, skall du härda ut?
Dör ej mellan is och drifvor sången?
Fryser den ej äfven bort till slut?

Nej, hvar dag i vinter skall du spela
gladt för mig, när jag åt skogen går.
Frost och dimmor låt oss troget dela
och till söder följas åt i vår!

Fantasi.

Jord och himmel jag
glömmer natt och dag
och på dig allen jag tänker;
du är dagens hopp,
när min sol går opp,
du min bön, när sol sig sänker.

Hur du städse lyser på min himmel skön,
lifvets morgondröm och lifvets aftonbön!
Jord och himmel jag
glömmer natt och dag
och på dig allen jag tänker.

Säg, i helgonfrid
o hvar dväljs du blid?
Såg på jorden dig mitt öga?
Eller dröjer du,
ängel, kvar ännu,
ibland syskon i det höga?
Får jag aldrig trycka här din varma hand?
Bli vi först bekanta på den andra strand?
Säg, i helgonfrid
o hvar dväljs du blid?
Såg på jorden dig mitt öga?

När en tanke flög,
när en suck sig smög,
du var målet för dem båda.
I hvar stjärnas blick
din jag möta fick,
blommor små din bild förråda.
Aftonskyn i lågor skref ditt namn för mig,
ängen bar din dräkt, och lärkan sjöng om dig.
När en tanke flög,
när en suck sig smög,
du var målet för dem båda.

O jag vet, en gång
vid en bättre sång
skänker Gud oss åt hvarandra.
Följer du mig still,
hör blott du mig till,
må försvinna allt det andra!
Kärleken är evig, och när döden ler,
mötas vi och skiljas aldrig, aldrig mer.
O jag vet, en gång
vid en bättre sång
skänker Gud oss åt hvarandra.

Ur Minnesteckning öfver Erik Johan Stagnelius.

Uppläst på Svenska Akademiens högtidsdag 1871.

Rik på sång var i Sverige det nittonde seklets morgon. Ännu hördes länge och gärna mer än en af de skalder, som sjungit i det förras solnedgång. Oxenstjerna och Leopold hade ej ännu tystnat. Franzéns klara toner kommo, som förr, med östanvinden flygande öfver hafvet, och länge dröjde det ej, innan han själf kom efter. Fru Lenngrens lekande satir fortfor att hälsas med förtjusning: Valerii glada visor möttes ofta med stormande bifall. Många hjärtan hade Choræus vunnit med sin enkla lyra, och ännu flera stämdes till helig väntan af de första löpningarna på den Wallinska harpan. Men nu hördes med ens nya, friska, kraftiga stämmor. Ur Värmlands skogar hade Tegnér och Geijer trädt ut åt skilda håll, men det bästa af skog och bärg och älf hade de tagit med sig till Skånes och Upplands slättbygder. Snart möttes från dessa slätter en manlig växelsång, väldig och stark som forsens brusande fall, eller glödande och klar som järnet, när det rinner ur sin smälta. ”Landtvärnssången” sprang fram ur den enes bröst, ”Vikingen” sam ut från den andres läppar, och då ”Manhem” klingade från Uppsala, svarade i Lund ”Svea”. Samtidigt hördes en grånad nordmannavärlds mäktiga kämpatoner brusa fram ur Lings strängaspel, medan på ett annat håll folkvisan vaknade till lif och natursången dykade opp vid näckens nattliga spel ”djupt i hafvet”. Så skickade sig svenska sången i seklets morgonrodnad. Men med den stigande solen steg äfven han högre och högre. Gällast, om också icke mest harmoniskt, lät han sig förnimma från de unga röster, som i jublande kör samlat sig kring den vitterhetens *Fågel blå*, som de själfva utropat för nordens näktergal. De gjorde anspråk på upptäckten af en förbättrad tonskala, de fordrade patent på uppfinningen af en ny diktkonst. Ty nu dugde icke mer den gamla sången: man bjöd på en splitter ny, som dock starkt misstänktes att vara insmugglad utifrån. Skönheter ägde äfven denna sång, när han fritt utströmmade från en så rik poetisk källåder som Atterboms; men när den tungt arbetade sig fram ur hans anhängares magra ingifvelse, var den ofta till innehållet saftlös, till formen konstlad och förskrufvad: den var, framför allt, icke Svensk. Ur inhemska grundtoner framkvälde däremot den götiska, och det blef också den, som, förmedlande den gamla och den nya, snart i *Frithiofs saga* firade sin triumf.

Hvad i öfrigt må sägas om denna sångstrid med alla dess öfverilningar och förlöpningar, det var i den eld och lif och entusiasm. Efter en sömnig stiltje blåste med ens en frisk morgonvind genom alla grenar af vår litteratur. Poesien var icke då, som nu, trängd i skuggan af andra maktpåliggande föremål; hon var en lifsfråga för dagen, en national-angelägenhet, som af tusen lyssnande ögon och tusen klappande hjärtan följdes med den lifligaste uppmärksamhet. Hon var, hvad Frithiofs-skalden en gång kallade henne, ”nationens solvisare, som betecknar hvad dess dag lider”. Men på en tid, då så många stora snillen redan uppnått eller voro nära att uppnå sin middagshöjd, och då sådana skaldenamn som Franzéns och Wallins, som Tegnérs och Geijers, som Lings och Atterboms, genljödo genom landet, var det ingen lätt sak för en obemärkt yngre sångare att göra sig hörd och vinna erkännande, utan att, som Grafström och Nicander, i början sluta sig till det mer högröstade partiet, dit de genom färgen af sin romantik och måttet af sin formfulländning egentligen icke hörde, eller, som Vitalis, höja upprorsfanan mot detsamma och, genom utfall med satirens spjut, göra sig känd på samma gång som fruktad. Minst lätt var det för en så blyg, men tilllika så självständig, skald som den, hvars minne Svenska Akademien i dag återlifvar. Utan att närma sig till någotdera af de stridande partierna, gick han ensam sin bana, lydde blott sin inre kallelse, och sjöng, nästan utan allt behof af att höras. Han var fullt medveten af sitt snille, men han gjorde ej något buller däraf. Man visste knappt af, att han fanns, men när han var borta — borta redan vid tjugunio års ålder —, då häpnade man öfver, att ett sådant snille funnits, och förundrade sig öfver, att man ej vetat af det förr. Till ära och lycka kände sig Stagnelius icke född, — han var ju ej född ens till hälsa och glädje; — men han var född till hvad han blef, född till hvad så många sträfvat att blifva, utan att kunna blifva det: han var född till skald. — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Han var redan från späda år ett underligt barn och föreföll att vara ett af naturen vanlottadt. Hufvudet hade en besynnerlig form, kroppen tycktes ej veta af hvarken hälsa eller skönhet. Man anade redan nu, att något organiskt fel låg till grund för dess sjuklighet. Hos den uppväxande gossen röjdes dock snart ovanliga anlag. Han tänkte mer än han lekte och var emellanåt försjunken likasom i inre syner. Den enda kroppsrörelse, som roade honom, var att klättra. Sommartiden satt han gärna hela timmar uppe i något högt träd, så nära skyarne som möjligt. Att få honom ner därifrån var ingen lätt sak. Då, matdags eller sofdags, inga andra tillsägelser verkade, måste en gammal soldat, som vid prestgården gjorde tjänst på en gång som skomakare och trädgårdsmästare, tillkallas; ty denne gubbe, hvars

namn var Holts, hade på honom den största inflytelse och var länge hans käraste umgänge. Först när Holts lade sig ner vid trädets rot och lofvade att tala om en märkvärdig saga, lockades gossen ner ur sitt fågelbo. Vid samma tid hade han redan författat några verser till grafskrift öfver en ekorre, som dött i sin bur. Man förvånades öfver gossens minne och "med mycket liten möda — så berättar fadern — lärde han sig nästan själf att läsa i bok". Utan begagnande af något offentligt läroverk, och utan annan undervisning än den han fått af sin far och dennes adjunkt, ansågs han vid aderton år mogen att sändas till akademien. Härom berättar fadern själf: "Hans förnämsta sysselsättning i yngre åren var att genombläddra mitt obetydliga bibliotek. Han var nästan avtodidaktos[1] och ägde, ung, i vissa stycken en lärares kunskaper, och jag kunde ej begripa, hvarifrån han inhämtat dem". — Vid hans resa till akademien possederade han mera kunskap i grekiska, latinska och nordiska mytologien än kanhända mången akademisk lärare". — "Han ägde en nästan förvånande lärdom, hvartill hans starka minne, djupa tänkekraft och stora imaginationsförmåga bidrogo. Han fattade lätt äfven de benigaste saker. Dessa egenskaper röjdes från barnaåren".

Efter ett kort besök i Lund och där aflagd studentexamen, begaf han sig med en äldre bror till Uppsala i början af 1812. Hela hans akademiska bana inskränktes till två år och slutade med kansli-examen, Man vet om hans korta universitetslif, att det var utmärkt för mycken stadga, ovanlig flit och en ännu mer ovanlig tarflighet i lefnadssätt. — — — — — — — — — —

Skald var han redan nu, men han behöll hemligheten för sig själf, och pennan var hans ende förtrogne. Först efter hans död upptäckte den säck, hvari han, för vighetens skull vid de täta flyttningarna af sin bostad, plägade förvara sina handskrifter, att han redan som nyblifven student hade, utom en mängd lyriska dikter, författat tvenne episka af ganska stort omfång. I alla dessa dikter är den tekniska färdigheten redan hunnen till sådan höjd, att de ej gärna kunnat sakna en hop föregångare, ur hvilkas aska de uppstått; ty att på eldens altar offra hvad han förut framburit till sånggudinnornas, var, som bekant, hos Stagnelius en vana, den han ty värr icke till fullo bortlade ens under sin mognaste period. Ända från gossåren hade hans rörliga fantasi upptagit och omgestaltat allt hvad hans minne lärt och hans tanke fattat. Född och uppfödd på ett i Östersjön simmande landstycke, hade han från sin tidigaste barndom emottagit poetiska naturintryck. Ensligheten, omgifningen af ett vackert, leende landskap, och dagliga anblicken af det öppna hafvet, som nedanför hans fars ägor rullade sina vågor eller utbredde sin klara

[1] Själflärd.

spegel, hade i sjutton år satt hans själs strängar i harmonisk dallring. Ryckt ur famnen af sin älskade barndoms-ö, sjöng han sedan till hennes minne:

— — — — — — — — — — —

Dig, väna Öland, prisar jag
i enslig ro vid lutans slag.
I lönnars skymning stod min vagga
vid dina kusters silfverfragga.

Ljuft klingar skogens näktergal
i dina ekar sina kval,
och mäktigt susa skaldedrömmar
i dina björkar, dina strömmar.

Här silfverlammen vid en å
i purpurfärgad väppling gå,
och där, med svalkan i sitt sköte,
en mörkgrön skog gör ögat möte.

På fälten älfvor gå i dans,
och näcken med sin gröna krans
vid aftonstjärnans tysta lågor
sin harpa slår i bäckens vågor.

Ur ättehögens mörka famn
sig reser mången stålklädd hamn,
och kullarne af drakeld glimma
i nattens hemskefulla timma.

I skogens sköte vandraren
hör festens sorl med bäfvan än
från borgens mossiga ruiner,
dem nattens måne stumt beskiner”.

— — — — — — — — — — —

Efter att i Stockholm hafva blifvit inskrifven i konungens kansli 1815, tjänstgjorde Stagnelius i ecklesiastik-expeditionen, där han 1818 befordrades till kopist ooh fyra år senare till kanslist, en befattning, som han blott innehaft i några månader, då döden öfverraskade honom. Detta är hela hans tjänsteförteckning; vidlyftigare är icke hans yttre lifs korta historia. Att han som tjänsteman med nit och skicklighet fullgjort sina åligganden, vittna hans befordringar inom verket, men visserligen tog han ofta poesien med sig till ämbetsrummet, och man kan ej låta bli att tänka på ”Pegasus under oket”, när man ser ett fragment af

hans sista romantiska skådespel, *Thorsten fiskare,* skrifvet på baksidan af ett utkast till "Kongl. Maj:ts nådiga resolution på åtskilliga biskopars ansökan att befrias från skyldigheten att bevista riksdagen 1823". Af sin chef, dåvarande statssekreteraren Nils von Rosenstein, omfattades han med en faderlig godhet, nog stor att slå en brygga öfver svalget mellan den gamles och den unges olika meningar i vitterhet och öfrig litteratur. En förman med sådana egenskaper som Rosenstein kunde ej vara blind för snillet, äfven när det, som här, med yttersta ömtålighet tycktes sky dagsljuset. Ännu mindre kunde han undgå att bemärka det ovanliga mått af lärda och mångsidiga kunskaper, som någon gång lockades fram under förtroligare samtal, och han hade redan gifvit sin gärd af aktning åt tänkaren, innan han ännu visste af skalden. Dennes yttre skick, besynnerliga utseende och tysta, dystra, slutna personlighet väckte bland hans kamrater inom ämbetsverket mer undran än intresse. Främling icke blott för den glada värld, hvari de rörde sig, men tillbakadragen från nästan allt mänskligt umgänge, lefde han som en ensling, såg ut som en vilsekommen och gick omkring som en skugga. En större uppmärksamhet började fästas vid hans person, då, på andra året af hans vistelse i hufvudstaden, ryktet angaf den unge, folkskygge extra-ordinarien såsom författare till en nyss af trycket anonymt utkommen skaldedikt i tre sånger, benämnd "Wladimir den store". Detta poem väckte visserligen stort uppseende hos några kännare, men tillvann sig för öfrigt ej många läsare, och den enda tidning, som anmälde det, framhöll åtskilliga af dess förtjänster i en ton, som hade den velat uppmuntra nybegynnaren, i stället för att erkänna en hardt nära fulländad konstnär. Föga tillfredsställd af detta kyliga emottagande från allmänhetens sida, ingaf Wladimirs skald följande året till täflan i Svenska Akademien en "Sång till kvinnorna i Norden", som belönades med det mindre priset på högtidsdagen 1818. — — — — — —

Nu vidtager i skaldens lif ett nära fyraårigt skede, under hvilket hans konstnärskap visserligen i formelt hänseende stiger till sin höjdpunkt, men på samma gång spekulationen gör intrång i hans poesi och, genom sin starka lutning åt mysticism, är nära att göra en del af den senares alster onjutbar. Det var genom att, under sin sanningsspanande forskning, mer och mer fördjupa sig i Gnosticismens och andra, med den närbeslägtade, lärors dunkla mysterier, som han nu med ur dem hämtade teosofemer började att fylla innehållet af sina lyriskt-didaktiska skapelser. Ur samma lockande, men grumliga källor, på hvilkas botten en smyckad panteism ligger förstucken, upptog han ock en stor massa af namn, bilder, symboler och allegoriska begrepp, åt hvilka han, på ett mer egendomligt än lyckadt sätt, ehuru med ett outtömligt förråd af fantasi och känsla, sökte gifva, icke blott en

poetisk omklädnad, men, så godt sig göra lät, en mytologisk karakter. Vida mer än den historiska verkligheten hade allt hvad myt heter städse för honom haft en oemotståndlig dragningskraft. Han hade förut mäktigt känt sig dragen ömsom till den fornnordiska, ömsom till den klassiska. Nu kastade han sig med ens i armarne på ett barn af den österländska, under försök att med sin färgrika inbillning omdana till mytiskt hvad som i grunden ofta ej var annat än mystiskt. Så uppstod den samling af till en del tjusande, till en del blott undran väckande diktblomster, dem han, under den bibliska beteckningen "Liljor i Saron", lät utkomma i trenne häften från början af året 1821 till samma tid 1822. I flertalet af dessa teosofiska dikter är den elegiska stämningen utpräglad till hög grad af svårmod, ja, nära nog förtviflan. Icke nog, att där droppar blod ur ett sargadt, ett olyckligt människobröst; det är en hel världs-elegi, som i dem gråter. Men knappt hade man hunnit sätta sig in i det magiska halfdunklet af detta kristligt-orientaliska panorama och vänja ögat vid dimbilderna af Äoner och Demiurgen, eller örat vid de typiska namnen af Anima och Pleroma och Achamat, förrän man, redan innan slutet af sistnämnda år, genom ett af samme författare utgifvet sorgespel, "Bacchanterna eller Fanatismen", med ens fann sig återflyttad till den klassiska mytåldern och till grekiska mönster. Detta var det sista arbete, som Stagnelius själf utgaf och, utom detta, har han, som vi sett, icke från trycket utgifvit flera än "Wladimir" och "Liljor i Saron". För mer än så är han ej som skald inför eftervärlden ansvarig, och icke en gång för detta har han gått i borgen med sitt namn.

Det är sant, författaren var känd, utan att namnsedeln behöfde att brytas, och han hade redan gjort nog för att häfda sin rätt till ett framstående rum bland samtidens skalder. Det är äfven sant, att "Liljor i Saron" hade vidgat hans läsarkrets och att i synnerhet den i samma häften intagna dramatiska dikten "Martyrerna" hade tillvunnit honom flere varma beundrare. Men hans sista lefnadsår stod då redan på tröskeln, och mot hans popularitet som skald låg månget hinder i vägen, icke minst genom hans dikters uteslutande idealistiska riktning, deras i allmänhet djupt elegiska känsloton och, framför allt, genom den metafysik och gnostiska nomenklatur, som ofta i dem mötte och hvarmed flertalet af läsare hade svårt att komma till rätta.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Och i skuggan lefde han själf hälst. Man såg honom blott på ämbetsrummet, där han dag för dag infann sig allt mer blek och tärd, men ingen blick följde honom till de vindskamrar på Söder, där han bodde nästan som resande, tid efter annan brytande opp sitt nomadiska tjäll, när han trodde sig på annat håll finna mer ostördt lugn. Ingen såg hur han där utan uppehör

skapade i sin fantasi och brottades med sina smärtor, arbetade med sånggudinnorna och slets af furier, ty hans kroppsliga kval hade nu växt till en förfärande höjd, och det opiat, med hvars ökade satser han sökte att döfva dem, undergräfde i brådskande fart den sköra jordiska hyddan. "Martyrernas" skald, själf martyr både till själ och kropp, rusad af poesi, rusad af opium, led och sjöng, men gömde sina kval som han gömde sina sånger, och först när döden lagt sin mull på de förra, sprang en hel skattkammare af de senare i dagen. Med hvilken öfverraskning upptäckte man icke nu en massa af hittills otryckta och okända dikter, episka af stort omfång, dramatiska likaså, de flesta fullt utförda, andra i betydelsefulla fragment, och dertill psalmer, romanser, idyller, elegier, sonetter och hundradetals andra lyriska stycken, jämte en mängd öfversättningar från äldre och nyare skalder. Detta var arfvet, som han skänkte sitt fädernesland, ett rikt arf, hvarom ingen förut hade någon aning. Och för allt det myckna han så gaf, till glans åt vårt språk, till evig ära för vår litteratur, hvad hade väl detta fädernesland gifvit honom? Några tjänstebefordringar utan lön, och några kvadratfot jord på Maria kyrkogård. — — — — — — — —

Bernhard Elis Malmström.

(1816—1865.)

Angelika.

Belönt med Svenska Akademiens stora pris d. 20 Dec. 1840.

1.

Säg mig, du doftande vind, som dansar i fröjd öfver fältet,
    såg du min lilja? o säg! såg du min rodnande ros?
Säg mig, du sorlande bäck, som rullar ditt silfver i lunden,
    såg du min kärlek, o säg! såg du min flyende brud?
Blommor, dränkta i tårarnes dagg! kanhända I kyssten
    flyende ängelens fot — lyckliga, gråten och dön!
Sky, som löser dig upp i västerns skimrande guldstoft,
    var det af dig som hon bars stilla till himmelens rand? . . .
Klaga, du sångare! fritt: ack, ingen din stämma förnimmer:
    sucka, du flämtande bröst! — ingen, ack, ingen dig hör!

Ingen, ack, ingen förstår den sorg, som i själarnes midnatt
gömmer sin mäktiga rot, växer och näres af blod;
och ej irrar ändock härnere en själ, som ej hvälfver
fröjdernas skimrande hjul rundtom en axel af kval.
Menniskohjärtat är sjukt: därför det dväljes i mullen,
ömmar för himmelens hand, ömmar, men hälsas ändock.
Icke mot jordens flyktiga lust jag byter de tårar,
hvilka i minnenas natt stilla jag gråter ibland,
stilla jag gråter ibland, när de blånande rymder jag skådar,
dit jag förlägger mitt hopp, dit min Angelika gått.
Ack, men hur ofta ändock mitt ensliga hjärta vill brista!
Minnenas ljufliga tyngd trycker till jorden mig ned;
Ty jag har ägt för min kärlek en vår och en ros för mitt hjärta:—
stormen har härjat min vår, döden har tagit min ros.

2.

Hvila din vinge, min själ! — Dig hölj i ett töcken af tårar,
gjut ur ditt innersta djup sorgens elegiska ljud!
Klaga, som fågeln i skog, när hans bo är plundradt och öde,
sucka, som vinden i säf suckar när hösten är när!
Tro ej det smickrande hopp, som vaggas på luftiga skyar,
tro ej den svalkande frid, vindarne ljuga för dig.
Men när härjaren går i höstdräkt fram öfver fältet,
stormarne ryta i sky, vågorna brytas å strand,
då, min själ, får du tro: det språk, de tala, är sanning:
dödens, förgängelsens språk, kärnan af lefnadens dikt.
O! hvad drömde jag ej, hvad hoppades, ägde jag icke,
medan jag trodde ännu lifvets bedrägliga sken?
Friden krönte min natt, min dag var fylld af triumfer,
morgonen lyste af hopp, kvällen af minnenas fröjd.
O, min Angelika, hör du ännu den jordiska sångens
sväfvande, darrande ljud fjärran ur mödornas däld?
Hör du, när natten är ljum, och på genomskinliga skyar
vindarne vaggas i sömn, suckar ur sorgernas dal?
Hör du kanhända en suck ur mitt bröst, en ton ur min lyra?
Ler i din himmelska ro? känner kanske dem igen?
O, min Angelika! då, då bruste mitt hjärta af glädje,
och med en segrande sång flöge min ande till dig! . . .
Men jag lefver ännu, jag sörjer och irrar och faller!
Icke Angelika hör sångarens klagande röst.
Ack! hon sitter i ljus och dricker de saligas nektar,
änglarnes tjusande sång fröjdar dess jublande själ.
Himlarnes svalkande luft kringströmmar dess glödande ande,
Edens oändliga doft gjuter sig mildt i dess famn. . . .

Icke de saligas lugn af jordiska växlingar störes:
sorlet af människors lif studsar mot himmelens port.
Men kanhända likväl ett blygt, ett irrande minne
med min Angelika smög troget till själarnes land.
Minns du din barndom ännu, o! minns du i lindarnes skugga
lekarnes lätta behag, fröjdernas hviskande språk?
O! det var jag, som lekte med dig, jag, arme, som svor dig,
förr'n jag förstod, hvad det var, kärlek i lif och i död.
Säg mig, Angelika! är det ej så i himmelens lundar
saliga andarnes här älskar och älskas igen?
Minns du din barndoms ljufliga dröm ännu i din himmel,
bed, min Angelika, då, bed för min flämtande själ!

3.

Rusig af drömmarnes vin en kväll på den lummiga stranden
satt jag och hörde förströdd vågornas hulda musik.
Högt bland silfverglänsande moln satt sommarens måne,
ängarnes blommiga bädd drack dess försmäktande sken.
Vindarne susade mildt, och natten svällde af vällust:
hjärtat löste sitt band; kärleken diktade fritt.
Lugn var min ande och klar: mitt hjärtas tröttnade vågor,
sorgernas svallande sjö, lade sig sakta till ro.
Djärft jag blickade kring den ljuft-inslumrade nejden:
tänkte på seger och död: tänkte på människors lif.
"Icke, så tänkte jag då, skall dränkt uti tårarnes töcken
längre du dväljas, min själ, — höj dig i styrka och ljus!
Gack till grafven och kasta en krans af evighets-blommor,
saknadens sista, därpå! — Lämna den sedan i ro!
Blanda dig sedan i lefnadens värf, i njutningens hvirflar,
plocka hvar rodnande ros, smaka hvar gyllene frukt:
sök ej att rycka ur himmelens famn hvad redan den äger:
ingen Angelika mer blomstrar, du dåre, för dig." —
Så jag tänkte och knöt den första blomman i kransen,
offret som skulle en gång smycka Angelikas graf.
Snart ur skyarnes bristande dok en tindrande stjärna
såg jag vid himmelens rand skrida i helighet fram.
O, min Angelika! — svara — kanske dess blinkande strål-punkt
rymmer din älskande själs hvita, odödliga lif?
Ack, så länge jag ser bland himmelens väna gestalter
städse din luftiga bild, väfd utaf kärlek och tro;
ack, så länge i källornas sorl, i vindarnes hviskning,
blommornas vårliga doft, stjärnornas nattliga glans
än jag förnimmer och hör Angelikas väsen och anda,
vill jag med klagande sång dyrka min himmelska brud . . .

Men min stjärna har gömt sig i moln och månen har sjunkit:
flydde du, tjusande bild, gäckande töckengestalt?
Fläta, min darrande hand, din krans af evighets-blommor . . .
skynda — hon flydde ju dig — saknadens sista det är!
Dock — på minnenas krans ännu jag binder och binder —
ljufliga flicka, o säg! blifver den färdig en gång?

4.

Susen er grafsång, susen af sorg, I darrande aspar,
böj dina grenar, o alm, — här är Angelikas graf!
Klagar ej saknadens trast, du susande asp, i din krona?
Tömmer ej natten sin gråt, heliga graf, i din famn?
Här vill jag sitta, Angelika, här! och i skuggan af döden
bläddra igenom med dig minnenas gulnade blad.
Dig jag ser öfverallt; hvart blad, du himmelska flicka,
äger allena din bild, löst i en skugga till slut.
Skepnad af oskuld och änglabehag, hur skön i din blomning,
skön i din tyning ännu, skön i ditt lif, i din död!
Ängel, ditt väsen sväfvade blott — det gick ej på jorden;
ack! ty det saknade här jordiska drifternas tyngd!
Därför till hälften himmelens lif härnere du lefvat,
ofta din vinge du lyft, förr'n du i höjden försvann.
Ej på din stig jag skådar ett spår: en mask du ej trampat,
icke du brutit ett strå, icke du rubbat ett stoft.
Tyst lik ljuset du gick, och värmde lik himmelens stråle,
trängde som kärlekens eld ned i den dödliges själ.
Skärt som en fallande snö i luften dröjde ditt väsen,
himmelens lättaste vind lyfte från jorden dig upp.
Dock förstod ej en själ de jordiska sorgerna bättre:
aldrig af ljufvare tröst svällde ett hjärta än ditt.
Kärlek slog i din puls, din ande lefde af mildhet,
bönens odödliga ros blommade ljuft på din mun . . .
Och hon hvilar ändock, du Evige, hvilar härunder!
Grafvarnes trånga gemak rymmer ditt skönaste verk:
rymmer de hulda behag, som dagarne täflat att kyssa,
nätternas skräckande makt fruktat att andas uppå. —
Döden fruktade ej: han såg min lilja i dalen,
spillde en droppa af blod tyst på dess skinande blad.
Glödande rosor brunno alltse'n på den älskades kinder,
rodnande ljufligt och hemskt, Gud! af det finaste blod!
Snart dess källa var tömd: — då bleknade åter min lilja,
slöt sin förvissnade kalk, sänkte sitt hufvud och dog, —
dog som tonen tynar å våg, som vinden i skogen,
dog som aftonens glans slocknar på tempel-kupoln. —

Tyst, min klagande sång, tyst, tyst, hon slumrar härunder,
tystna, du susande asp, — ljuf är den älskades sömn . . .
Ljufliga evighets-dröm i grafvarnes heliga tystnad,
öppna, o öppna din port snart för min ande också!

Pärlan.

Det var en gång så grön en ö:
där sutto ungersven och mö,
där sjöngo trast och siska;
där lektes kärleks ljufva strid
utaf två hjärtan friska;
när dunkla ord vid minattstid
två röda läppar hviska:

"Ja, vill du hafva mig till vif,
du störta skall ditt unga lif
i outsäglig fara.
Ur hafvets djup — ditt enda hopp —,
i strid mot böljors skara,
du hämta skall en pärla opp,
den klaraste bland klara.

"Med den du vinna skall din brud,
med den hon smycka vill sin skrud
en gång vid altarrunden:
med den hon följer dig i tro
intill den sista stunden;
men utan den i lust och ro
hon gifver sig ej bunden."

"För dig, för dig, mitt unga vif
jag störta vill mitt unga lif
igenom eld och lågor.
Snart pärlan gifva skall ett svar
uppå ditt hjärtas frågor;
ty förr en gång jag skatter bar
ur hafvets vilda vågor."

Till vågomsköljda klippans topp
berusad, svindlande han lopp

att ned i djupet ila.
Men plötsligt stannar han: ej alls
han vill sig öfverila;
ty se, förtroligt om hans hals
två hvita armar hvila.

Och från två milda ögons par
en blick så varm och underbar
med hans sig sammangjuter,
att blodet sjuder, morgonglöd
hans väsende omsluter,
och salighet på lif och död
hans druckna hjärta njuter.

"Nej, nej — mitt hjärta är det haf,
som skatter tog och skatter gaf —
din lefnads ljufva fara.
Utur dess djup — ditt enda hopp —
min kärlek skall mig svara:
den pärlan re'n du fångat opp,
den klaraste bland klara.

"Med den du vunnit har din brud,
med den hon smycka vill sin skrud,
ack! snart vid altarrunden.
Med den hon följer dig i tro
intill den sista stunden:
och tryggt med den vi bygga bo,
som fåglarne i lunden."

Dryckesvisa.

Vinet fradgar. Ögat glimmar,
tanken spritter djärf och fri.
Nattens vallmokrönta timmar
sväfva yrande förbi.
Murgrön fläta kring din tinning,
bada dig i Lethes ström,
och ditt glas med lätt besininng
töm, o töm!

Om en sorg ditt hjärta trycker,
med ditt glas den tryck igen.
Om du världen ödslig tycker,
odla drufvor då på den.
Molnet, som din framtid skymmer,
det förflutnas falska dröm,
det närvarandes bekymmer
glöm, o glöm!

Lyckan är en flyktig tärna,
lämnar ingen man i ro,
leker med dem alla gärna;
ingen ger hon dock sin tro,
njutas vill hon för minuten,
går och kommer, som en dröm — — —
broder, om du är förskjuten,
glöm, o glöm!

Om dig hopp och minne smeka,
om din himmel än är blå,
ljumma vindar kring dig leka, — —
broder, töm ditt glas också!
Glömskans dryck ej du behöfver,
vinets vakna drömmar töm!
Saliga de fradga öfver — —
dröm, o dröm!

Om din kärlek, än i knoppning,
blygs att slå i blomma ut!
Slut dig då med din förhoppning
i ditt hjärta in och njut!
Vinet löse ej din tunga, — —
drick för henne, tyst och öm!
Och ditt hopp, det blyga, unga,
göm, o göm!

Hur dig ödets lotter skickas,
bär ditt öde som en man!
För så vidt som den kan drickas,
lyckan du betvinga kan.
Se! af vinets gud besvurna,
lifvets fröjd och lyckans dröm
samlas i ditt ödes urna — —
glaset töm!

— ----- — — -

Hjärtklappningen.

Om öfver dig jag skulle klaga,
mitt hjärta, ingen undra bör,
och derför nu jag vill dig taga,
förräderska, i strängt förhör.

Du vågar minst en gång om dagen
att slå revelj uti mitt bröst.
Det är likväl bestämdt mot lagen,
som du skref under i fjol höst.

Du minns, — då var det ej så farligt,
men du for fram på samma sätt.
Till slut du svor att klappa varligt
blott då och då och tyst och lätt.

Det är dock hårdt i ensligheten
att jämt ha dig att frukta för.
Blir du ej bättre, i förtreten
en vacker dag bestämdt jag dör.

Tror du, att jag dig kan förlåta,
att du mig narrar dag och stund,
att rodna, skratta, dansa, gråta
förutan all förnuftig grund.

Får jag ej bannor jämt och ständigt,
fastän det icke är mitt fel,
om någon gång jag syr eländigt,
förföljd utaf ditt gyckelspel.

Om någon gång en nål jag tappar,
om jag en maska fäller ner . . .
O du min Gud! när hjärtat klappar,
och hela världen se'n det ser.

Nej, falska hjärta, du min plåga!
På dig jag aldrig mer skall tro;
ty du har satt i eld och låga,
hvad fordom var ett fridens bo.

Och allting ut och in du vänder,
åskådliggör min sorg, min harm.

Du kinden målar, ögat tänder
och väcker suckar i min barm.

Att lefva i en ständig våda
för vittnen i min inre värld,
som veta allt — och allt förråda —
Gud! hvad jag är beklagansvärd!

Kanske vi blifva dock förtegna,
se'n vi förtrott hvarandra allt,
se'n dessa känslor innerst egna
arbetat ut sig till gestalt.

Välan! vi älska då, mitt hjärta!
Å ja — det är vår gamla trall.
Men hvem? och hur? Om ock med smärta
du detta dock förtiga skall.

Bevara väl den kära fången!
Ty flög den ut, då blef jag vred.
Och vet, mitt hjärta, denna gången
vi älska riktigt med besked.

Ack, åren komma, åren fara:
snart är jag tjugo — tjugotvå.
Väl är det bra att flicka vara,
men bättte vara fru ändå.

Nog är mig ensamheten bitter
på tu man hand med dig ibland,
när mamma länge borta sitter
hos fruarne med kort i hand.

Att vara god, att vacker kallas,
min Gud! hvad tjänar detta till,
då det är ingens eller allas,
hvad man den ende egna vill?

För honom blott jag äga ville
allt ädelt af en män'skas lott,
för honom dygd, för honom snille,
behag, talanger utan mått.

Med honom — Gud! — jag ville gunga
som fågeln glad på samma gren,

och sjunga, älska — älska, sjunga,
tills lifvets sista kväll blef sen.

Då skulle jag mitt hufvud sänka
emot hans bröst med trofast mod;
då skulle han med kärlek tänka:
för mig hon varit skön och god.

Dock, ack! jag fjolla, har ej åter
mitt hjärta sprungit re'n itu.
Det är ju löjligt, att jag gråter
så där för ingenting som nu.

Tst — Mamma kommer — — Akta, akta,
jag hör i trappan hennes fjät.
Ack, kära hjärta, klappa sakta,
du stannar nog ej af för det.

Att jag af bäfvan så skall stamma!
Gud! — om det vore någon ann' . . . ,
I himlens namn! det är ej mamma,
du vilda hjärta, det är — han!

Det gamla paret.

Kom sitt vid fönstret här och hvila låt ditt öga
på vattnets blåa rymd, som sig till spegel lagt.
Lägg bort din nål — vår flit nu mer oss gagnar föga,
vårt värf är redan gjordt, vårt ord är redan sagdt.
Tillräckligt många år vi lefvat ha för andra,
oss själfva höra till de dar, oss återstå.
Vi kunna sitta nu, försänkta i hvarandra,
och våra minnens skrift ombläddra tyst, vi två.
Oss världen lämnat har — välan, vi lämna världen,
och i vår ensamhet skall minnet bli vår gäst,
som sitta skall hos oss på soffan och vid härden,
och göra les honneurs på vår guldbröllopsfest.
Snart femti fulla år vi räkna från den dagen,
den sjufaldt sälla dag, då det förbundet knöts,
som gaf mig rätt hos dig att offra åt behagen,
och mer förälskad bli för hvarje gunst, som njöts.

Oss himlen gaf sitt skydd — han gaf oss barn och blomma,
men alla från oss gått att bygga eget bo.
Nu är vår boning tyst och våra salar tomma;
med forna bilders tröst vi sitta nu i ro.
Vår ungdoms yra fröjd, vår mogna ålders pröfning,
hvad skönt vår lott oss gett, hvad godt oss lifvet lärt,
vår tanke hålla än i jämn och nyttig öfning;
men hälst jag drömmer om hvad jag som ung höll kärt.

Minns du det slädparti't: — vi styrt vår färd till Haga,
en rimmig vinterdag, på insjöns frusna våg —
och balen se'n, som blef vår kärleks första saga?
Jag minns hvar småsak än, som, hur förtjust! jag såg:
det sammetslena bräm din hals omslöt i racken,
den bandros, hvit och röd, vid barmen fästad var,
den lilla sidensko, som, stödd på höga klacken,
en silfvervinge lik, dig genom dansen bar,
när vid min arm du flög, gazellen lik, ej tyngre — —
du ler därvid ännu: du har ej glömt det? nej!
Det leendet jag minns väl halfva seklet yngre,
men mera ljuft jag minns det ej.

Det var en annan tid, som förde oss tillsamman:
behagen hade här ännu sitt tempel kvar.
I umgänget hvad lif, hvad vett, hvad ädel gamman,
hvad kvickhet och behag, hvad skämt och fröjd det var!
Då än en dame af värld på glädjens oskuld trodde
och i Cytheras lund sin ros och myrten skar,
då lust och lek ännu i hennes hjärta bodde,
och hennes midja än Idalias[1] gördel bar — — —
nu går hon kippskodd hela dagen
och tuggar på ett rim och sväljer på en tår;
jag räknar ej de glesa undantagen,
hvaraf jag än ser täcka spår.
Ja, i en annan tid väl andra seder råda:
det falska allvar nu vill världens herre bli.
Det gör mig ondt ändå: nog ha vi åldrats, båda,
men ack! de unga dock ha åldrats mer än vi.

Hur annorlunda dock i våra ungdomsdagar,
då ynglingen ännu, ja gubben själf var ung!
Då pennan, som skref vers, skref nästa timma lagar,
och den, som nyss var skald, var timman efter kung;
då hofvet byggt sitt tjäll uti Parnassens lunder,

---

[1] Namn på skönhetsgudinnan (Afrodite).

der Gracen vittne var till skaldens himmelsfärd;
då Kellgrens lyra klang, och Bellman — seklets under —
omskapade i sång sin nyupptäckta värld;
och Thorild släppte lös sitt snilles blixt och dunder
med fog och utan fog, men städs beundransvärd.
Då hjälten än var yr och sprätten än var hjälte,
och balens lejon ock bataljens lejon var,
och gömde krut och bly ännu i samma bälte,
hvari han Amors pilar bar. — —
Ack, Gustaf Löwenhielm, sist bland Gustavianer,
med lifvet först ditt mod, din eld du släckas lät.
Som gosse re'n i strid du förde veteraner,
och vid din sena graf behagens moder grät.

Men säg, hur gör man nu? Ej mer man sig forcerar —
man drar sin spader lugnt och ser betänksam ut,
man röker sin cigarr, och om man sig generar
att för de skönas skull sig ta' en dans till slut,
man dansar ej — man promenerar,
Och man är konsekvent: bekvämt är sättet visst,
när pilt ej springa vill, vill mannen ej marschera:
vi stulta helst omkring vår egen förstukvist,
och när vi gå i fält, som ne'r i Danmark sist,
så slåss vi ej — bevars — vi bara promenera.

Hur obeslutsam nu hvar grundsats synes vackla!
Än hurrar man sig hes vid troninkräktarns stod;
revolutionen knappt har åter tändt sin fackla,
förr'n man ej kan få nog af jämlikhet och blod.
När ufven skräna hörs, af ångest gässen kackla,
och när han tystnat väl, så kackla de af mod.
Ty hvarje hjältebragd inskränker sig till orden,
man hvarje möda skyr, man vill ej jäktad bli;
se'n ordet blef en makt, som vill behärska jorden,
i handling visar man en himmelsk apati.

Du ler ännu en gång — och spefullt till på köpet;
du tänker, gubben visst har blifvit böjd för gnat:
men när man ser, som jag, hur tiden står i stöpet,
i dåsighetens stöp, så hämnas man med prat. —
Likväl! du kan ha rätt: vårt timglas är förrunnet,
för skumt vårt öga är att granska denna tid.
Bakom oss ligger den, när snart vårt mål är hunnet,
och må den ligga där i frid.
Ja väl, min hulda! snart vi bärga lefnadsjullen
en stilla sommarkväll, vid klämtningen till bön,

och lägga till i frid inunder gröna kullen,
hvars tempelspets just nu sig speglar mildt i sjön.
Där somna vi helt sött, att vakna upp omsider,
och skåda från en högre strand
med andra ögons ljus de nya bättre tider,
som uppgått för kung Gustafs land.

Ur Minnestal öfver P. D. A. Atterbom

hållet i Upsala den 9 Maj 1856.

En gammal erfarenhet lärer, att hvarje tidehvarf hyser ett visst missnöje med sig själft, och antingen med hoppets förtröstan blickar fram mot ett bättre tillkommande, eller ock med minnets vemod skådar tillbaka på en förfluten gyllene ålder. Denna erfarenhet är jämnårig med historien själf. En sådan det närvarande ögonblickets oro grundar sig på det dunkla medvetandet, att detta ögonblick icke är sig själft tillfyllest, utan har sin rot i ett fordom och sin fullbordan i ett framdeles. Den är ljudet af det mänskliga kulturlifvets evigt fortsatta pendelslag.

Så klagar man i våra dagar, att människorna mer och mer upphöra att visa deltagande för poesien och konsten, och att de tillämpade vetenskaperna och de praktiska yrkena vunnit ett öfvertag, som hotar att förkväfva alla rent andliga intressen. En viss sanning ligger till grund för denna klagan; men, stödde på historiens vittnesbörd, anse vi faran blott skenbar. Teorien tager nog en gång igen sin rätt, och jämvikten återställes. Att verkligheten nu i sin ordning upphäfver sig till uteslutande giltighet, är icke mer än billigt efter ett tidehvarf, som föraktade all verklighet. I sinom tid kommer man säkert öfverens om att verkligheten lika litet kan umbära idéen, som idéen verkligheten.

Emellertid kunna vi nu lefvande icke utan en känsla af djupt vemod öfver förgängligheten af människors lif och människors sträfvanden kasta våra blickar tillbaka på det idealiserande tidehvarf, som, likt ett tjusande morgonskimmer från konstens paradisiska vår, för mera än ett halft århundrade sedan uppstrålade öfver våra germaniska stamförvandter på andra sidan hafvet och kastade sitt varma sken äfven öfver vårt fädernesland. Vi torde knappast kunna föreställa oss den förtjusning, hvarmed denna nya romantiska gryning hälsades af en föregående generation af

detta universitets ungdom; huru förtjusningen steg, ju högre dess flammor spridde sig; huru den icke minskades däraf, att det nya ljuset aldrig förmådde skingra morgondimmorna, genom hvilka det endast bröt sig med så mycket underbarare, det unga sinnet så mycket mera lockande färger; tills slutligen den fosterländska nordanvinden framstormade, bortsopade med sin hälsogifvande kraft de kvalmiga dunsterna och visade, att det verkligen var en ny dag, men hvars kallelse det var — icke att måla granna färger på den tomma rymdens töcken — utan med en ny klarhet belysa verkligheten och lifvet,

Denna märkvärdiga epok af vår vitterhets utvecklingshistoria har jag blifvit kallad att skildra. Jag har nämligen i denna mening uppfattat det hedrande förtroende, som blifvit mig gifvet af Uppsalas studerande ungdom, då den åt mig uppdragit att teckna minnet af en af detta universitets mest vidtfrejdade lärare, den ej längesedan hädangångne ädle siare, som är medelpunkten i denna litteraturepok, eller, så att säga, själf utgör hela epoken. Men då de första alstren af hans vetenskapliga, kritiska och poetiska bemödanden i själfva verket voro exotiska blomster, måste jag för en stund undanskjuta hans egen bild för att skärskåda och till deras rätta värde bestämma de förutsättningar för hans tidigare verksamhet, som måste uppsökas i de kort förut försiggångna kulturhistoriska rörelserna hos ett främmande, ehuru stambesläktadt folk, på hvilka hans uppmärksamhet då ännu var företrädesvis riktad.

Den period af den tyska sköna litteraturen, som man kallar den klassiska, varade vid pass ett årtionde. Den börjar med öppnandet af den förtroliga bekantskapen, den flitiga brefväxlingen och det ständiga utbytet af tankar mellan Tysklands två största skalder, Goethe och Schiller, och fortgår till den senares död. Ty dessa två snillen voro grundläggarne och de enda representanterna af denna ärorika period. Hvad som karakteriserar den till skillnad från föregående perioder, är skaldernas sträfvande att lösslita sig från den närvarande verkligheten och sin egen föregående verksamhet för att återgå till den klassiska ålderdomen, där de funno sitt ideal. Denna riktning hade hos Goethe uppstått redan under hans italienska resa, vid betraktelsen af söderns natur och folk och de rika lämningarne af antikens konst. Hos Schiller blef den en följd af umgänget med Goethe. Märkvärdigt är det ock att se, huru de, fördjupade i sin åskådning af idealet, lyckades göra sig fria från den öfriga mänsklighetens alla intressen. Under en period af så våldsamma skakningar inom den bildade världen, då det var fråga om stora samhällens väl eller ve, stora sedliga idéers seger eller nederlag, under de betydelsefulla åren från kanonaden vid Valmy till slaget vid Austerlitz, upptäcker man i den vidlyftiga brefväxlingen mellan Schiller

och Goethe knappast ett enda ord, som syftar på de viktiga angelägenheterna för dagen. Man ser där ingenting annat än konstidealets eviga solsken, utan skuggor, utan färgbrytningar, rent och klart såsom Greklands middagshimmel. Hade Schiller fått upplefva den dag, då eröfraren måttade sina åskor omedelbart mot hans eget fosterland, så skulle otvifvelaktigt hans starka sedliga känsla hafva väckt hans patriotism: Goethe upplefde den; men icke en gång kanonerna vid Jena förmådde rubba hans olympiska lugn: det enda obehag han af främlingarnes öfvervälde synes hafva erfarit var oron att allt för mycket störas i sin heliga offertjänst vid idealets altare. Men denna liknöjdhet för den närvarande verkligheten skulle hos en senare konstskola öfvergå till förakt för all verklighet. Klassiciteten hade dock erkänt någon verklighet, ehuru den förlagt den till ett förflutet — till Greklands och Roms förgångna värld.

Mot yttersta slutet af århundradet slöt sig till de båda skaldefurstarne i Weimar en krets af unga, uppåtsträfvande män, som dels på nära håll, dels på afstånd egnade dem och deras åsikter sin hyllning. Främst bland dessa och såsom korförare för den öfriga vördnadsfulla skaran stå bröderna A. W. och Fr. Schlegel. Vid medlet af nittiotalet antogos dessa bröder till medarbetare i Schillers tidskrift ”die Horen”, en utmärkelse, som för dem måste anses hafva varit så mycket mera hedrande, som tidskriften stod under ledning af sådana män, som Goethe, A. v. Humboldt, Herder, Fichte och andra. Brödernas alla skrifter från denna tid äro författade helt och hållet i den klassiska skolans anda. Men omsider uppstod en söndring: Schillers fina moraliska instinkt upptäckte snart ihåligheten af de nya bundsförvandternas idealism, hvilken abstraherade från allt innehåll och i dess ställe satte den konstnärliga virtuositeten, fantasiens godtyckliga lek, och med det föregifna snillets ironiska missaktning för sedlighetens rätt mätte alltings värde endast med estetisk måttstock. Schiller bröt tvärt och icke utan en viss häftighet med den nya skolan, hvarvid han väl icke kunde undgå att aggas af det besvärande medvetandet att själf hafva i gemenskap med Goethe gifvit anledning till denna vådliga missriktning genom sin ensidiga vördnad för antikens ideal, med förbiseende af det verkliga lifvets fordringar. Goethe tog, såsom vanligt, saken lugnare, hade i det längsta fördrag med sina unga vänner, lät sig ej sällan hänföras af deras entusiasm för den bländande sköna formen hos söderns skalder, frånsedt allt innehåll, och lät deras fortsatta hyllningar sig väl behaga. Men äfven han skulle omsider öppna sina ögon för farorna af de resultater, hvartill en sådan abstrakt, innehållstom idealism slutligen kunde leda.

Den nya skolan nöjde sig snart icke längre med den klassiska skolans antika ideal; liksom med en instinktlik afund öfver

de segrar, som de stora skalderna vunnit under dess banér, med en oroande hemlig känsla af sin egen oförmåga af självständig produktion, sågo de sig nu om efter ett annat ideal, som skulle uttränga det förra. De trodde sig finna det hos de stora skalder, som med mäktiga harposlag firat den nyare tidens gryning ur medeltidens sagonatt: Dante, Ariosto, Tasso, Camoens, Cervantes, Calderon, Shakspeare. De skyndade att genom öfversättningar tillegna sin litteratur dessa skalders hittills föga bekanta mästerverk. Var icke en sådan nitälskan för det estetiska vetandets utvidgning berättigad och berömvärd? Utan tvifvel, — och likväl medförde den genom det sätt, hvarpå den gick till väga, högst beklagliga följder.

Det var för den nya skolan icke nog att genom dessa öfversättningar vidga den litterär-historiska vetenskapens synkrets, eller öka förrådet af estetiska njutningsmedel för de bildade, ej häller att genom dem framställa nya mönster för versform och bildprydnader: snart skulle man äfven förorda dessa dikters innehåll, den verldsåsikt, den tro, den sedliga lifsluft, hvari de röra sig, såsom den högsta sanning och skönhet, såsom det oundgängliga villkoret för all poesi så i lifvet som i konsten. Man skulle väl hafva förmodat, att den protestantiske Shakspeare med sitt sedliga djup skulle hafva utgjort en tillräcklig motvikt mot de sydländska diktarnes skadliga inflytande i detta afseende. Men långt ifrån detta, var det just den återstod af medeltid, som ännu kvarlefver hos den store britten, det humoristiska självsvåld, som han ofta tillåter sig och som kan synas ega ett flyktigt tycke med skolans egen ironi, det var detta, som företrädesvis tillvann honom skolans erkännande och aktning. Den sedliga grund, på hvilken alla hans tragiska handlingar hvilar, denna stränga Nemesis, som gör människan själf ansvarig för hennes handlingar och låter hennes öde utspinna sig ur hennes eget bröst, hennes egen känsla, hennes egen vilja, — detta kristligt-protestantiska element hos Shakspeare egnade man en helt ytlig uppmärksamhet. Också var man till slut i stånd att, såsom Fr. Schlegel, begå den hädelsen emot poesiens gudom att uttryckligen gifva den fanatiske fyrverkaren Calderon företräde framför Shakspeare. — — — —

Under det att dessa viktiga kultur-historiska rörelser pågingo i Tyskland — under de två årtiondena från 1790 till 1810 — befann sig den svenska skaldekonsten i ett slags självbehaglig hvila efter de glada ansträngningarne under kung Gustafs dagar. De stora skaldesnillena från denna lysande tid voro till största delen bortgångna: Bellman, Lidner, Kellgren hvilade i grafven, Thorild lefde i ett slags landsflykt, egnande sin tid och sina krafter åt den tyska spekulationen; Leopold ensam af den gamla sångarstammen stod ännu kvar och vördades såsom fäderneslan-

dets yppersta skald och högsta kritiska auktoritet. Utrustad mera med retorisk än poetisk talang, tillämpade han i sin vittra lagskipning den franska poetikens regler med de lindriga modifikationer, som de engelska skalderna under drottning Anna, uttryckligen Pope, vågat underkasta dem. Under hans beskydd och uppmuntrad af hans bifall uppstod en krets af yngre verskonstnärer, som med framgång täflade om utmärkelser af den vittra areopag, i hvilken Leopold var själen. Man kan ej neka, att den nya skolan i Sverige i allmänhet med full rätt sedermera begabbade medelmåttan af dessa prisbelönta foster af en förståndig, fantasilös, didaktisk retorik. Franzén gjorde inom denna yngre Gustavianska skaldekrets ett lysande undantag; men äfven han stod just vid den tidpunkt, då oppositionen började, i fara att låta sig bortföras af den allmänna lärodiktande strömmen. Hans svagaste poetiska arbete, den temligen tröttsamma didaktiska idyllen, "Carl och Emilie eller en afton i Lappland", utkom just vid denna tid, och emottogs af den nya skolans kritik med ett klander, hvilket likväl genom den aktning och kärlek, som det tillika uttalar, snarare liknar en klagan. — Geijer hade visserligen redan förvärfvat ett namn, men ännu endast på vältalighetens fält; Tegnér hade ännu icke hunnit fullt stämma sitt rika strängaspel.

Under denna tidpunkt af poetisk fattigdom och retoriskt regeltvång, sammanslöt sig här i Uppsala under namn af Auroraförbundet en krets af unge män, hvilka, väckta till friare åsikter af konst och poesi förnämligast genom studium af Tyskarnes nya filosofi och vitterhet, icke längre ville låta sig nöja med den poetiska själaspis, som bjöds dem af vårt Augustiska tidehvarfs prisvinnande epigoner. Stiftaren och själen i detta förbund var en sjuttonårig yngling, som, utrustad med ovanliga poetiska anlag, uppfostrad på ett för hans framtida kallelse högst gynnande sätt, redan var i besittning af den mogne mannens insikter, hos honom förenade med ynglingens dristiga beslutsamhet och eldiga energi. Denne morgonrodnadens genius, denne för allt skönt och ädelt svärmande yngling, som snart skulle ställa sig i spetsen för sin skara till outtröttliga härnader mot hvarje föråldrad fördom i diktens verld, var Pehr Daniel Amadeus Atterbom.

Sin barndoms och tidigare ungdoms lyckliga dagar. för hans lefnadshistoria så mycket vigtigare, som de gåfvo en bestämd riktning åt hela hans framtid, hans framtida sinnesbeskaffenhet och hans framtida verksamhet, tecknar han på flera ställen i sina dikter med intagande färger. Född och uppfostrad i ett enkelt presthus på landet i en aflägsen skogstrakt, dit sorlet från lifvets stora stråkvägar sällan hördes, från sina spädaste år omgifven af en skön och vild natur och lefnadsglada, ofördärfvade menniskor, uppväxte han i from kärlek till Gud, naturen och menniskorna,

och insög från ömma föräldrars läppar den djupa religiositet, som blef hans lefnads högsta lycka och som andas i alla hans skrifter. Tidigt utvecklad till förstånd och fantasi, tillegnade han sig redan såsom barn med en omättlig vetgirighet innehållet af föräldrahusets alla bokskatter, hvilka voro gammalmodiga nog att inhysa en hel massa af de sagor, som en modern smak då redan för längesedan såsom råa och orimliga förvisat till det s. k. sämre folket. — — — —

Man skulle göra Atterbom en orättvisa, om man påstode, att hans romantiska diktkonst hufvudsakligen eller ens väsentligen stödde sig på främmande förebilder. Hans romantiska stämning var redan gifven genom de poetiska föremålen för hans barndoms och hans tidiga ungdoms beundrande förtjusning, den fosterländska sången och sagan. De äfventyr, som sedan af hans mannaålders mogna fantasi utvecklades till mer och mindre fulländade konstgestalter, Fågel blå, Lycksalighetens ö, hade redan förut i sin folkmässiga form fängslat och lifligen sysselsatt hans barnsliga inbillning. Men när han sedan i sina ynglingaår gjorde bekantskap med Tysklands och Söderns romantiska diktkonst, vibrerade hans hjärtas strängar af mäktig sympati för toner, som voro besläktade med dem, hvilka redan förut varit anslagna i hans innersta. — — —. —

Efter att hafva gjort sina första stilistiska lärospån i tidningen Polyfem, utgaf han vid tjugu års ålder, år 1810, i förening med sina vänner i Auroraförbundet, den beryktade tidskriften Fosforos, som på sin tid väckte ett ofantligt uppseende, och genom sina häftiga anfall mot de gamla häfdvunna åsikterna i vetenskap och konst utmanade till den bittraste motkritik. En svag sida hos den nya skolan upptäckte man snart, nämligen dess fångenskap under en främmande auktoritet af tvetydigt värde och af svårbegriplig beskaffenhet, en annan svaghet hos densamma gaf motståndarne mer än en gång ett gifvet öfvertag i opinionen, nämligen det dunkla språk, hvarpå den i synnerhet i vers sökte uttrycka ännu outredda tankar; hvartill kommer ett väsentligt fel, som betydligt skadade skolan i det allmänna tänkesättet och länge hindrade de nya idéernas seger, och som endast kan ursäktas af den ungdomliga entusiasmen i medvetandet af en rättfärdig sak, nämligen den oerhörda våldsamhet, den af motkritiken ytterligt uppretade bitterhet, hvarmed man förgrep sig på poetiska minnen och kritiska auktoriteter, som, oaktadt sin ensidighet, dock ägde sina förtjänster, genom hvilka de med rätta vunnit nationens aktning och kärlek. — — — —

Oaktadt sina villfarelser var denna romantiska tid i det afseendet bättre än vår, att den var en tid af den lifligaste verksamhet för rent andliga syften, en tid af rastlösa ungdomliga sträfvanden i idealets tjänst, en tid af poetiska äfventyr, af lysande

segrar, omväxlande med lätta nederlag, en tid af sång och ungdomsglädje, af stora ansträngningar och stora förhoppningar — en tid af entusiasm, som efter hand hänförde mängden af de bildade i landet. Främst i denna ungdomliga skara, såsom dess erkände förste riddare och anförare, stod den ljuslockige skalden, ännu i fulla drag drickande lifvets vårluft, med sitt hjärta, svällande af de varmaste känslor, sin fantasi uppfylld af de rikaste mångskiftande bilder. Främst stod han bland dem alla, den ädle skaldeynglingen, i den gestalt, hvari han själf efter långa år af pröfningar och vedermödor en afton vid Mälarens strand återsåg sin ungdomliga tillvarelse:

Det var min egen bild från flydda åren
med alla dragen än af morgonvåren.

Där kommo, svunno, rörligt om hvarandra,
blyg kärlek, vemod, glädje, öfverdåd,
beundran, aning, trots mot dem som klandra,
orolig handlingslust, förmäten, bråd,
begär att tankens rymder genomvandra,
behof af bön vid korsets fot om nåd;
allt detta, ömsom, i det anlet röjdes,
som upp mot skyn ur ljusa lockar höjdes.

Ännu under de första åren af sin litterära verksamhet erkänner Atterbom sin obekantskap med fäderneslandets fornspråk. Denna lucka i sin bildning skyndade han att snart fylla, och inom kort var hans framtids riktning, den till Sveriges vittra häfder, bestämd. Sin nitälskan för fosterlandets äldre litteratur och språk uttalade han ännu på ålderdomen, då han för icke så många år sedan väckte ett helt nyligen återupptaget förslag att hos Riksens Ständer begära ett anslag till inrättandet af en ny profession i nordisk fornkunskap vid detta universitet. De första viktigare frukterna af hans studium af vår äldre vitterhet innehållas i den cykel af svenska folkvisor, som han under titeln "Nordmannaharpan" lät införa i den Poetiska Kalendern för år 1816. Genom Atterbom och hans vänner, förnämligast dem, som tillhörde det s. k. Götiska förbundet, blef den allmänna uppmärksamheten mer och mer fästad på dessa dyra föremål för fosterländskt deltagande, och man lyckades efterhand åt dem återeröfra den vikt, som dem med rätta tillkommer, synnerligen sedan Geijer lånat den goda saken ett och annat af sina jättehandtag.

Sitt berömda sagospel, Lycksalighetens ö, till planen uppfunnet och i vissa detaljer redan utfördt i författarens ungdom och fullbordadt i hans mogna mannaålder, underkastade han på

sin ålderdom en sorgfällig omarbetning. Dessa sköna sagobilder följde honom således hela hans lif igenom. Grundtanken i denna dikt torde förefalla mången liksom mig mindre klar; de enskilda partierna i denna dikt däremot vittna om en rikedom i fantasien och en ömhet i känsla, som alltid måste väcka beundran.

— —

Af ett annat sagospel, Fågel Blå, som länge sysselsatte skaldens ungdomliga fantasi, äga vi tyvärr endast några få intagande fragmenter.

Under sin tidigare mannaålder måste Atterbom såsom filosofie professor vid detta universitet företrädesvis egna sig åt studier öfver denna vetenskap. Lätt begripligt är att en så fantasirik och känslobegåfvad skaldenatur som hans i längden icke kunde känna sig hemmastadd i logikens och metafysikens abstrakta rymder. Då inrättades för tjugu år sedan den estetiska professionen, hvars första innehafvare Atterbom blef. Redan med anledning af 1809 års fredsslut hade Atterbom med ynglingens fosterländska förtrytelse utbrustit:

Det gamla Sveriges sol är nedergången,
en annan hembygd jag mig söka vill!
Gömd inom vetenskapen, konsten, sången,
jag glömma skall hvad utom dem är till.

Först nu fick han fullständigt verkliggöra denna ungdomliga föresats, då han nu kände sig äga rätt att sluta sig inne i sitt eget inre med minnena från den fosterländska odlingens häfder. Ju längre han lefde, desto starkare blef hans behof af enslig, ostörd betraktelse, och frukten af hans från alla yttre tjänstebestyr befriade studier blef hans viktigaste arbete, hans Svenska Siare och Skalder, i många fall ett mästerstycke af litterär häfdateckning. Från den tidpunkt, då han på allvar började sina forskningar i den svenska sångens häfder, en tidpunkt, som ungefärligen sammanfaller med den, då han mottog kallelsen att inträda i Svenska akademien, daterar sig hans fullständiga försoning med Sveriges äldre sångarskola, åt hvars förtjänster han nu gjorde full rättvisa, på samma gång som han med blid opartiskhet bedömde dess brister. Det historiska fält, hvarpå Atterbom nu inträdde, hade väl redan förut blifvit nödtorftligen uppröjdt, förnämligast af Hammarsköld; men denne våldsamme man hade framfarit med den nord-amerikanska nyodlarens halfbarbariska råhet och skoningslöshet. Med Atterbom gick den ädla humaniteten fram i den första vägbrytarens spår, icke allenast för att vidga fälten och utsikterna, utan äfven för att frälsa mången vacker park, som föregångaren i ungdomlig förmätenhet hotat att urvägenrödja. Man jämföre t. ex. det sätt, hvarpå Atterbom

i sina Siare och Skalder behandlar minnet af vår moderna vitterhets fader, Dalin, med det sätt, hvarpå detta stora minne uppfattas af Hammarsköld och äfven af Atterbom själf i hans ungdomsskrifter, medan han ännu kände sig tillhöra ett parti och stod under inflytelsen af dess passioner.

Noggrannheten af Atterboms studier öfver våra äldre skalder och konst-kritici är endast jämförlig med den kärleksfulla grannlagenhet, hvarmed han hopsöker och sammanställer deras vackraste dikter, deras sundaste tankar, och efter dem tecknar bilden af den man, som diktat och tänkt. På den stråt, där Atterbom i sin forskning framgått, är för en efterföljare föga nytt att finna, få omdömen att rätta eller fullständiggöra. I Atterboms Siare och Skalder eger den bildade allmänheten nu den klaraste och fullständigaste bild af den fosterländska vitterhetens hela utvecklingsgång ända ifrån Stjernhjelm genom de dubbla poetiska skolor, som från honom utgingo, vidare genom Dalins och fru Nordenflychts pånyttfödande tidehvarf till och med den Gustavianska periodens snillen — d. v. s. i det närmaste ända till den tid, då författaren själf började söka grundläggningen till ett nytt tidehvarf för den svenska sången. Dessa fosterländska forskningar utgjorde hans ålderdoms käraste och viktigaste sysselsättning, hans tröst och ro under en genom dyra och oersättliga förluster mer och mer tilltagande ensamhet i lifvet: på detta kära mål var skaldens öga oaflåtligen riktadt ännu i det ögonblick, då det för alltid lycktes.

Skådar jag tillbaka på det poetiska tidehvarf, som Atterbom tillhörde, så återväckes hos mig den känsla, som jag i början af detta föredrag uttalade, känslan af sorg öfver det närvarande och saknad af det förflutna. Hvilka förluster har icke den svenska sången gjort under de sista tiotalen af år: Tegnér, Wallin, Franzén, Geijer, Valerius, Atterbom — och hvad äger den kvar, hvarmed den kan trösta sig öfver dessa förluster? Men denna vemodskänsla får icke öfvergå till misströstan, minst hos det unga släkte, i hvars namn jag talar. En gång, kanhända snart, skall prosans nattfrost bortsmälta för en ny morgonvärma af ungdomlig poesi: en gång, kanske snart, skall den svenska sången återuppblomstra under mäktigare händer än dem, som nu tid efter annan framlocka matta toner ur Nordmannaharpan. — — — — — — —

Wilhelm Erik Svedelius.

(1816—1889.)

Föredrag vid studenternas nordiska fest i Lund

den 7 Februari 1857.

På minnets fest har man begärt några ord om fäderneslandets minnen. Så rika dessa minnen äro, kunde ordens antal blifva stort och tålamodet svika att höra dem till slut. Jag inskränker mig att samla blott några hufvuddrag af ett vidsträckt ämne.

Så sant som det är, att tiden ändrar allt, så är dock den sanningen lika viss, att intet nytt sker under solen. Den djupaste grunden för allt mänskligt lif är oföränderlig, men på ytan växla fenomenerna. Så är våra fäders land ännu alltid vårt, men dock i flera fall helt olikt hvad det fordom varít, och vår belägenhet i världen en annan än de gamles.

Talet om det förflutna blifver dunkelt, om ej tanken tillika fattar det närvarande. Det, som är, söker sin förklaring i det, som varit, och detta åter blifver mera lärorikt, när dess bilder ställas vid sidan af en lefvande erfarenhet.

Våra fäders minnen vid sidan af vår egen tid skulle vara ett ämne att på denna dag besinna, men betraktelsen, bunden vid en aftonstund, kan endast blifva ett fragment. Blott en och annan punkt må anmärkas, som ställer sig fram för den första blicken på vårt lands historia.

Långt bort i världen låg det gamla Svithiod och ligger så ännu. Jag vill icke därmed hafva sagt en så lumpen hvardagssanning, som att länderna icke hafva flyttat sin plats på jordklotet. Men åtskilligt annat kunde hafva flyttat sin plats. De lefvande krafterna i mänskligheten kunde hafva fördelat sin verksamhet annorledes än förr, så att lifvets och bildningens medelpunkt hade kommit närmare till oss eller kanske midtibland oss. Men så har icke skett. Så som våra fäder bodde i en vrå af världen, så bo vi ännu. Vid den tid, då deras minnen först skymta ur natten, låg maktens medelpunkt hos romarväldet. Ifrån detta välde utgick den gamla tidens bildning, inom detsamma tändes det nya ljuset, kristendomens, och emot detta romarvälde rörde sig förut okända folkslag, barbarer, men som skulle härska i en ny tidsålder, sedan barbariet blifvit afklädt.

Huru långt ifrån det stora lif, som dessa tiders häfder skildra, låg ej våra fäders land! Huru liten del hade det icke i den världshistoria, som Cæsar gjorde, eller den, som Tacitus beskref! Om vårt fäderneslånd ej var främmande för de rörelser, som störtade den romerska kolossen, så var det landets omedelbara del i samma rörelser ej större, än att dess namn knappt hördes, och dess läge var en hemlighet eller kändes blott på ett förvirradt sätt. Långt på afstånd ifrån världens stora händelser, knappt märkbart utaf dem berördt, flöt våra äldsta fäders lif, mera fritt än deras, som gingo under romerskt ok, men också mer barbariskt.

Och när vårt land hade inträdt inom den bildningens omkrets, som efterträdde den romerska, så kom allting sent till våra fäder. Åtta hundrade år förflöto, innan kristendomens ljus inträngde. Går man igenom tiderna intill den dag, som är, så skall man alltid finna, att hvarje stor uppfinning har kommit sent till oss, men den har dock kommit. Vi äro långt borta ifrån medelpunkten, men icke *så* långt borta, att ej rörelsen träffar oss och bildningens sol belyser äfven vår horisont.

I vår tid har snillet gifvit mänskligheten gåfvan att behärska till en stor del tidens dröjsmål och afståndets hinder. Skilda folkslag förbinda sig, och människorna lära känna hvarandra mera än förr. Men någon skillnad återstår likväl emellan dem, som lefva midt i rörelsen, och dem, som emottaga intryck därifrån. Vi höra till de senare. Vår kallelse har icke blifvit att vara mänsklighetens ledare, men väl att ställa oss på yttersta flygeln så till strid som fredlig idrott.

Af en sådan ställning följa flera slutsatser. Tvenne må nämnas: den ena är vår *oförmåga att behärska världen,* den andra är *själfständigheten inom vår egen krets.*

Ännu har aldrig någon världsbestämmande rörelse varit ledd ifrån Skandinavien. De stora folkvandringar, som störtade Roms makt, må angått äfven oss, men vårt verk voro de i egentlig mening icke. De hörde till hela den folkstam, den germaniska, af hvilken vi utgöra en del, och de hörde ej en gång till denna folkstam uteslutande. Deras fortsättning, vikingatågen, gåfvo väl ett kraftigt intryck ifrån Skandinavien på den större världen, men någon sådan rörelse, som gör epok i världshistorien, voro de icke, om ock för vissa länder de inledde nya tidehvarf. Sent och ej mycket togo vi del i den rörelse till en nyupptäckt världsdel, som begyntes med Columbi färd, och de stora uppfinningar, som jämte denna nya folkvandring beteckna öfvergången ifrån medeltidens skymning, kommo andra folk till godo förr än oss. Luthers lärdom fingo vi snart, men vårt land var dock icke dess fosterland. Den strid för denna lära, där Sverige vann ett glänsande beröm, var icke tänd af oss. Den förde dock Sverige fram, närmare än någonsin till rörelsens medelpunkt, men gaf oss för

den efterföljande tiden mera anspråket än förmågan att vara en bestämmande stormakt. Karl XII:s tid såg villoskenet försvinna. — Den stora världsomskakningen från Frankrike nådde äfven oss, men sent; vi ledo förluster, som vi utan den ej lidit, men skördade ock frukter, som äljest aldrig vuxit; i den stora världskampen, den Napoleonska, befunno vi oss långt åt sidan, och dess utgång bestämdes väl med vårt deltagande, men långt ifrån af oss allena.

Å andra sidan däremot är det aflägsna läget *självständighetens stöd.* Mången inkräktares makt kan brytas förr än den har nått till oss, mången orons ande svärma länderna igenom utan att vi nödvändigt måste öppna vårt land. Till oss flögo ej Roms örnar och ej Napoleons. Vårt läge är ej så aflägset, att vi ej kunna se och hämta lärdom, när stora händelser i andra länder tima, men sådan är dock aflägsenheten, att vi stanna utanför den krets, der man *måste* taga del i allt. Faror kunna hota oss, men den faran, att andra folk kämpa med hvarandra i vårt land och om det landet, den faran vet jag icke att Sverige har känt. Det finnes folkslag, som ej kunna prisa den lyckan. Men därför att vårt land ligger på afstånd, har dess folk fått utveckla sig fritt, så som det af gammal rot har vuxit upp.

Våra fäder voro fattigt folk, så äro äfven vi. Allt hvad Sveriges historia lärer oss, ej blott om våra äldsta fäder, men alla tiderna igenom, bär vittne om ett lif, där rikedom och njutningsmedlens mångfald saknades. Allt rörer sig hos oss i mindre kretsar. Vår hufvudstad är en liten stad vid sidan af Paris och London, och jorden gömmer ej på långt när samma skatter som i månget annat land. Den skillnaden är ännu sådan den af ålder varit. Vi äro säkert rikare än våra fäder voro, men förhållandet emellan oss och vår samtid är i hufvudsaken lika med förhållandet emellan dem och deras tidehvarf i denna del. Men följden blef en annan. Fattigdom dref vikingen ut, han sökte ett njutningsrikare lif, men samma fattigdom har under andra tider bundit oss vid fosterjorden eller tvungit oss att vända åter, om vi velat spänna vingarne till högre flykt. Så gick Sveriges eröfringstid tillbaka.

Denna fattigdom är oss af Försynen gifven, icke till förbannelse. Den befriar oss från mången fara. Vekligheten, lättjan, det förslappande sedeförderfvet växer lättare hos den rike än hos den, som naturen själf har förelagt den lagen att arbeta eller dö. Den lagen är oss gifven. Det går ej an för oss att såsom lazzaronerna uti Neapel blott vältra oss i solskenet eller såsom vissa folkslag i tropikens länder gapa efter frukt från trädet. Vi måste sträfva för att följa med i världens stora lif, sträfvandet stärker kraften, som befästar friheten och gifver i självständighetens känsla, vid njutningen af självförvärfvadt oberoende, en fröjd och

frid i sinnet, som rikedomens ägare i vällustens frestelser behöfver noga akta sig att ej förlora Vore lyckan *så* njugg, att arbetet intet hjälpte, då först vore fattigdomen en olycka. Vi finge väl då lefva i sällskap med isbjörnar, såsom Grönlands Eskimåer, men då vore vi väl också Eskimåer eller något dylikt. Just detta, att vi icke äro sådana, bevisar att det icke är så farligt med fattigdomen, ehuruväl det är en sanning att den finnes. Den är just lagom stor att piska oss till arbete, och därför att vi hafva den piskan öfver oss, må vi tacka den Gud, som skapat världen, ty hade vi ej den piskan öfver oss, så vore vi väl ännu latare än vi äro.

Med fattigdomen hänger ock det tillsamman, att vi äro *ett litet folk*. Så voro våra fäder också. Det är svårt att veta, huru mycket folk där fanns i Sverige på Olof Skötkonungs tid eller t. ex. på den tid, då Gustaf Vasa ryckte Sverige ut ur dess falska ställning. Det är otvifvelaktigt, att svenska folkets antal fordomdags var mycket ringare än det är i våra dagar. Men äfven det antal, som nu finnes, är en liten summa emot de stora folken. På ena sidan kan man räkna 40,000,000 af det tyska folket, på den andra snart 80,000,000 under ryske kejsarens spira. Vore vi ett stort folk, då vore mycket i vår ställning annorlunda. Det aflägsna läget och naturens karghet skulle då förlora mycket af sin vikt. Men just därför, att naturen är karg, föder vårt land blott ett fåtaligt folk. Men så ringa till antal detta folk må vara, så har det likväl fordom räckt till både att försvara fosterjorden och att draga upp en mänsklig bildnings frukter. Det lärer då blifva vårt fel och våra efterkommandes, om det blifver otillräckligt hädanefter. Yttre hinder finnas ej, som lända oss till ursäkt. Det största hindret vore, om vi, som äro ett litet folk, skulle företaga oss att låtsa såsom vore vi ett stort. Fallet blifver djupare, ju högre flykten varit, såsom Icarus drunknade i hafvet. Det är vishet att förstå sin kallelse, men dårskapens straff drabbar den, som öfvermodigt eller tanklöst missförstår densamma. Vi hafva fullt tillräckligt att uträtta inom den krets, för hvilken våra krafter räcka till. Vi hafva mycket att förlora, om vi skulle kläda på oss en större lejonhud, än vi förmå att bära upp. Värst af allt vore, om vi blåste upp vår högfärd på det sättet, att vi oupphörligt talade om stora minnen och tömde skålar för det, som fäderna gjort, medan vi själfva orkat intet göra. Med det sinnelaget vore det förunderligt, om ej Sverige blefve ett minne blott, minnet af ett folk, som sofvit sig ifrån välsignelsen och slarfvat bort sitt fädernesland.

Måtte vi förstå Försynens vink och vårt exempel visa, att vi lärt oss något, medan seklerna förflöto! Våra fäder sökte krigets ära, eröfringarnes vinning, åtminstone under vissa skiften af vårt lands historia. Detta kunna vi ej göra, eller, om vi försökte

det, kunde lätteligen hända, att lejonhuden blefve en narrkåpa. Detta blef den dock icke, när den bars af de gamle. De buro upp densamma, icke just alltid med framgång, men dock utan skam, äfven om den någon gång påklädde i otid. Men i detta afseende är vår ställning olik deras, utsikten till framgång sämre. Det måste vara alldeles förbi med vikingatågen, både efter Ragnar Lodbroks mönster och Karl XII:s. Men på den fredliga kulturens fält kan en vacker framtid blifva oss beskärd, om lättjan vill vara måttlig.

Och icke höfves det att lägga bort vår vördnad för dem ibland de gamla minnena, som tala med ett annat språk. Om våra fäder sprungo ut i större rymder än de förmådde fylla upp, så vore det en ringa vishet att mästra dem. Dessa bedrifter, som det icke är oss gifvet att efterlikna, hafva dock skänkt oss mycket vackert att minnas. Såsom vi själfva lefva för frid i verlden, så lysa vi ock frid öfver hjältarnes stoft, medan vi själfva söka vår ära i ett annat hjältemod.

Men kriget, som vi icke söka, kan söka oss. Om vi berömma våra fäder, att de icke låtit vårt land af fiender eröfras, så är icke sagdt, att det, som icke har skett, ej någon gång kan ske. Vi hafva deruti en olikhet med forna tidehvarf, att vi hafva vid vår sida *mäktiga grannar*. Forntidens skandinaviska folk hade omkring sig lika råa folkslag som de själfva voro eller ännu råare. Först under de sista seklerna har våra grannars makt blifvit afgjordt öfvermäktig. Det har skett till någon del på vår bekostnad, ej utan oförrätter emot oss. Vi bruka mycket tala därom och drifva upp vår känsla till ett hat, som är menadt att det skall vara patriotiskt. Besinne man saken rätt, att man icke låter fosterlandskärleken dunsta bort i hotelser, som, när stunden kommer, ingen duger att verkställa. Den fara, som *kan* hota vår frihet och vår frid, vare oss en varning, att medan vi äro ett fredens folk, dock ej försumma beredelsen till strider, som försvaret kräfver.

Den beredelsen är dubbel, en yttre, som består i nitisk vård af de anstalter, som äro närmast beräknade för vårt försvar. Fredligt arbete välsignar land och folk, men det *kan* ock låta växa ett fredens öfvermod, som föraktar krigets verktyg, kallande dem lyx-artiklar, vägrande att betala priset, som de kosta, öfvande i stället sitt hjältemod i krigiskt munväder. För det öfvermodet har månget folk fått plikta. Den inre beredelsen består i att förvärfva det själens mod, som kan försaka, och den kraft, som kan göra något mera för fäderneslandet än tala och sjunga och dricka skålar. Allt hafver sin tid, talet och sången och festlig glädje har sin, men bakom talet stånde mannen, flink och färdig, och sången ljude utur bröst, som stå för kulorna, om det så *måste* vara, och festens glädje vare uttryck af det sinnelag, som

kan offra, om det gäller, sin lefnads sällhet, sitt hjärtas ömmaste förhoppning och friska ungdomsblodet för det fosterland, som man brukar *säga*, att man hafver så kärt.

Blott med sådant sinne må vi begå de dödes minnesfest. Då växer där välsignelse. Tacksamhetens gärd nedlägga vi för det de gifvit oss ett fädernesland, vördnadens för dygdens, dugliighetens, tapperhetens mönster, som visade oss, huru det gick till att försvara det landet; med ödmjukhetens sinnelag bevara vi de stora minnena, såsom höfves den, hvilken känner sin svaghet, men tillika med det fria mod, som växer i ärliga sinnen.

Karl Wilhelm August Strandberg (Talis Qvalis).

(1818—1877.)

Ur Sånger i pansar.

Korporalen.

Vid bryggan i dalen ståndar en strid,
det ljuder så sällsamt i nattens frid
och eldande tillika.
Kossacker störta i svärmar fram,
och småningom midt i en sky af damm
de svenska färgerna vika.

Men redan solen på bärget står:
med lansar smidda af guld hon slår
Kossackernas flämtande leder.
Och blodröd flyter den stilla älf,
som om den flammande gryningen själf
från himlen stupat ditneder.

De samla sig åter de gula och blå;
fast lederna glesnat, de sluta ändå
sig ätt intill hvarandra.

En gammal korpral i spetsen är,
den ena armen i band han bär,
geväret uti den andra.

"Stäm upp en svensk, en lifvande sång
och trumman rör ännu en gång,
det gör en godt i själen.
Så vilja vi se, hvem snabbast är,
Kossackens häst eller vårt gevär;
en kula är lätt på hälen."

Och åter den svenska trumman går
och åter det svenska stålet slår
de tunga, de gnistrande slagen.
Den lilla skaran ej hejdas kan,
den fäktar och faller man för man —
men bryggan med storm är tagen.

På knä den gamle korpralen står
och ansar sitt friska, sitt blödande sår
med fingrar sönderskjutna:
bakom honom ligga led för led
de blå och de gula, på svenskmannased
än i döden sammanslutna.

"Mina gossar ha klädt sig i rödt i dag,
och färgen är äkta, det lofvar jag,
af Kossackens hjärtblod tagen:
nu bädden oss ned i grafven med den,
på den man känner oss svenskar igen
ännu den yttersta dagen?"

Vaticinium.

(Vid studentfesten i Lund 1845.)

Finland! Så jag ville ropa
och från eder allihopa
få ett svar ur hjärtats grund.
Hvar jag stod, så såg jag glada
blickar sig vid blickar rada,

sol på hvarje pannas rund;
men min åtrå var en annan:
jag vill se ett moln på pannan,
maka löjets gud från kannan
undan, undan för en stund.

Vår är än den finska släkten:
och den trogna östanfläkten
än från mången Finlands son
bär oss hälsningar behändigt,
själfva solen kommer ständigt
hit med snällpost därifrån.
Fast vår broder nacken böjer
tungomålet honom röjer,
och jag spår, om än det dröjer,
att I honom återfån.

O! en afton kanske stiga
vi ombord, och dristeliga
draga öfver saltan haf:
solen själf vi ta på sängen,
tegen sucka skall, och ängen
bågna under hofvars traf.
Blott ett handslag vi begära —
och från bröderna, de kära,
med ett dråpligt hugg vi skära
alla deras remmar af.

Förrän sol går ned, Kossacken
tumlar blödande i backen.
O, den dagens namn skall då
blifva oss en hederstitel!
Och kung Karl har själf kapitel
i sin kungssal i det blå:
man för man han vill oss kalla,
och i stjärnor, hvilka falla
ur hans öppna hand, vi alla
tapperhetsmedaljer få.

Fornforskaren.

Du står i sommarsolens heta brand
och svettas, där i äkta mullvadsifver
du fädrens tunga svärd och urnor rifver
ur högens stilla djup med girig hand.

Men tro mig du, i ättekullars sand
sin stora dagbok Saga aldrig skrifver,
och hur du leta må, du gäckad blifver,
om än du några bitar får ibland.

Åt hvarje litet fynd du barnsligt glädes;
men ger det då den bild, du sökt? O nej,
ej ramen till den taflan ens, jag rädes.

Grip i din egen barm: och lefver ej
det sökta där, du finner ingenstädes
den gamla nordiskhetens konterfej.

Birger jarl.

Hur hålla landets herrar hus,
som sätta barn på tronen?
Så ropte jarlen utan krus
och lade vikt i tonen.
Men han, som älskade sitt land
och ej var van att tigga,
tog bara spiran i sin hand,
och kronan lät han ligga.

Snart såg han det var farligt skämt,
som klemighet förvärrar,
att icke hålla tummen jämt
på Sveriges höge herrar;
de släckte icke då sin törst,
som sparfvarne, på knoppen,
men trängdes gärna allra först
om kronan opp i toppen.

Och då han ej fick husfrid alls
åt kronans gyllne fäste,
så vrok han dem med blodig hals
tillbaks i deras näste.
Se'n växte lydnad som ett träd,
ett tuktadt, i det inre;
man måste vara hårdhändt med,
när det ej går för mindre.

Så lade han sitt svärd i ugn
att smidas om till lagens,
som skulle skaffa landet lugn,
så nätternas som dagens;
ty det var tungt att daglig dags
få klagomål med vinden:
går bonden in, så öppnar strax
våld eller list på grinden.

Och fredligt blef det rundt omkring,
hvad som ger band och styrka,
åt qvinnor frid, och frid vid ting,
på landsväg och vid kyrka;
och hvart en bonde sedan drog,
en fröken eller fruga,
de tänkte: jarlen vakar nog
för både oss och stuga.

Och på en skuta i en göl
vår handel låg begrafven,
men han lät timra den en köl
att åka på kring hafven;
och såg sig björnens landsman om
bland folk på andra stränder,
minsann han mindre skarpsynt kom
och ej med sämre händer!

Men allt hvad jarlen främja lät
jag icke tälja lärer.
Det stora är en blomväxt, det,
som haft och har mystèrer;
den kalk, som blomman håller mot
Guds klara sol, man skådar,
men icke hennes gömda rot
med dennas tusen trådar.

Men stå i brons, du man af stål,
den förste *Vasas* like
som vår beundrans föremål,
som ordnarn af vårt rike!
På dig skall bonden gifva akt
och ädlingen från borgen,
och kungar som din hedersvakt
stå rundt omkring på torgen.

Riksskymning.

Såg du detta land kan hända
så förmörkadt någonsin
som den dag, som skred till ända
när *Sten Sture* trädde in
under Strängnäs' höga tempel
för att där med sitt exempel
verka in i sista stund,
fast han själf var sårbelastad
och hans här tillbaka kastad,
sönderspängd, från Bogesund?

Som en frihetens Messias
stungen, äfven han, till blod,
vände han sig till *Mathias*,
bispen, som bland klerker stod,
vände sig till riddarskaran
för att lära dem se faran
rakt i ögat när som hälst
och ej längre kortsynt skilja
sin och menighetens vilja,
ville de se landet frälst.

Men herr *Sten* fick bara höra
självisk tvekan öfver allt,
intet kunde bispen göra,
ridderskapet stod där kallt.
Då, när han såg landet krossadt
och hur splitet allting lossat
ur de gamla fogarna,
brast det löst, hans svenska sinne,

doft, som stormen brusar inne
i de djupa skogarna:

”Främlingarne öfversvämma
landet, som en uppsvälld flod,
och det är på tid att stämma
strömmen, ty han går i blod.
Hvarje dröjsmål, ädle herrar,
fosterlandets sak förvärrar;
menigheten, skafd till bens,
ropar himmelshögt på fanor —
hvarför löpa våra banor
från hvarandra då med ens?

”Ha vi ej haft samma bräder
i vår gångstol litet hvar,
samma muskelfasta fäder,
samma stränga tukt? Och har
samma ädla mjölk ej närt oss,
samma tunga icke lärt oss
stamma på vårt Fader vår?
Har ej bonden tusenåra
goda anor, medan våra
knappast hinna till i går?

”Och hans frihet skulle styckas
under dessa fasorna,
för att adeln må få ryckas
efteråt om trasorna?
O, det syftet hos de store,
riksens råd och herrar, vore
mer än dödsförbrytelse,
ja, det skulle nederkalla
öfver dem och öfver alla
himmelens förtrytelse!

”Troget har jag velat verka,
och med tunga, hand och stål
sökt gemensamheten stärka,
ja, för detta ändamål
har jag gladeligen vakat,
hustru, barn och hem försakat
och ett dussin klingor nött;
skröplig nu och sönderskjuten,
känner jag min vilja bruten,
och min arm är vorden trött.

"Tidens strida vattenspeglar
glida undan mig med fart,
och min lefnads strömoln seglar
bort i vida rymden snart;
stån ej därför och förbiden,
att min hand skall ordna striden
och min mening skrifva lag,
skyndsamt mina ådror länsas,
fort min horizont begränsas
och min framtid är — i dag.

"Fåfängt har jag talat redan,
kan ej mer ej häller vill;
dock, förr än vi skiljas sedan,
än ett ord, ett enda till:
den, som lossa djärfs på bandet
mellan sig och fosterlandet,
illa blir en dag till mods,
när hans ödes lätta tärning
vänder sig och hans missgärning
slår tillbaka, och till blods."

Riddarn vred sig om på klacken,
dödsblek, men bestämd som förr,
och skred långsamt nedåt backen
genom kopparnitad dörr;
tveksam stod ännu prelaten,
när den ärlige soldaten
hade lemnat platsen tom,
där han stått som en förklarad
andeskepnad, uppenbarad
som en lefvande Guds dom.

"Nu till Stockholm!" — Knappast hördes
detta utrop, halfhögt sagdt,
innan han i släden fördes
af sin goda bondevakt.
Hur han log emellan plågor
ute på de frusna vågor,
när han hörde dessa män
hurtigt sina rotar samla,
det kom till och med hans gamla
sår att bryta upp igen!

Och hans blick begynte vandra,
fastän skymd emellanåt,

från den ene till den andra,
tills de kämpade med gråt,
käcke män, som fått och delat
yxhugg, när och hvar han velat,
utan att få kramp därvid;
alla tycktes han betrakta,
och hans läppar rördes sakta
såsom löfven nattetid.

Ingen i den ädla raden
hörde någonting. Det var
som när rosen tackar bladen,
innan hon med hösten far.
Det var tack för tunga mödor,
för gemensamt sådda grödor
och för aldrig brutet mod,
för tillintetgjorda faror,
för så många slitna snaror,
för så ärligt blandadt blod.

Ja, det låg däri så mycket,
som ej ord kan säga ut:
dödligt hat emot förtrycket,
hand på svärdet hvar minut,
krig mot främlingarnes vapen,
trens på landsmansfiendskapen,
vaksamhet mot kyrkans list,
tillförsikt i alla öden,
trohet mot sig själf till döden
och mot Sverige först och sist!

När ur vintermoln, som snögat,
aftonsolen sedan gick,
såg hon mildt herr *Sten* i ögat
med en varm, profetisk blick,
tills det ögat sakta lycktes,
sysselsatt med, som det tycktes,
någon stor och inre syn —
o, det var som hörde alla
fosterlandets lotter falla
obevekeligt i skyn.

Hjältens hufvud sjönk mot stolen,
som det varit stöpt i vax,
gråtande höll själfva solen
händerna för ögat strax;

natten kom, men utan stjärnor,
sorgen tyngde alla hjärnor
och hvart öga fick sitt salt,
mörker öfverföll hvart sinne,
mörker ute, mörker inne,
mörker, mörker öfverallt.

Men af väpnare en skara
trafvade mot Tynnelsö,
och det blänkte till af klara
facklor öfver islagd sjö
hastigt, som en blixt i natten
tvärt belyser land och vatten
med sitt breda svalg af ljus.
Huru deras tungor löstes!
Hvilka vredens skålar östes
öfver *Sturen* och hans hus!

Harmsen, en af riddarns bönder
bågen grep. Men strängen sprang
kvickt, som land och rike, sönder
med en gäll, förtviflad klang.
Väpnarskarans väg, som krökte,
gnistrade af bloss och rökte,
medan i den stilla vik,
där de simpla tröjor höllo,
tårarne i mörkret föllo
på herr *Stens* förfrusna lik,

Lifvet, minnet och grafven.

Du hvälfver nya planer blott,
du bryter väg, du har så brådt,
du kommer ömsom och du far,
för att få göra dig till godo
de korta timmar lifvet har.

Men hvilken väg än lifvet går,
så lämnar det ej långa spår,

och du kan se dess väsen i
den bild, som fågeln återspeglar
i vattnet, då han far förbi.

Du vill kanske ett rykte, som
för evigt kunde vittna om
din tankevärld, din handlingskraft;
du vill ej som kompars försvinna
ifrån den skådeplats du haft:

Det är en skugga du begär.
Det allra största minne är
ett pendelslag och räcker jämt
så länge som en suck i rymden —
se'n är det såsom aldrig nämndt.

Så skugga dock allt jordiskt är,
skall alltid grafven skenbart här
förlora vid jämförelsen
och ses som ett ofantligt fotspår
utaf tillintetgörelsen.

Men kistan, när hon sänkes ner,
är ej blott virke, hon är mer:
en kruka jord, till brädden full,
ur hvilken lifvet återväxer
som blomman skjuter ur *sin* mull.

Helgmålsklämtningen.

Den klämtningen en junikväll
står i mitt minne kvar,
det var en ton så klar och gäll,
som knappast silfret har.
Och bäst det var, föll det mig in:
så var vår ungdom, din och min,
så rik på klang, som någonsin
en sådan ålder var.

Tomhända gingo sedan vi
i vida världen ut,

det gällde då att hålla i
och sträfva hvar minut.
Vi hade trångt, vi hade knappt,
och dagens tillgång smälte snabbt,
men vår förtröstan gaf ej tappt,
vårt hopp tog icke slut.

Så hjälptes vi med bördan åt,
som lättnat småningom,
men märkte ej bland dagens låt
hur hastigt kvällen kom,
hur hösten, som han gjort med fler,
i våra lockar skakat ner
den snö, som aldrig smälter mer
och aldrig vänder om.

Haf tack för det du bördan drog
i dagar och i år!
Haf tack för hvarje gång du log
och sväljde ned din tår!
Gud signe dig, som så förstod
att vara arm och glad och god,
Gud löne allt ditt tålamod
som läkte många sår!

Allt ringde det. Än en minut
jag dröjde på min stråt,
till dess att klämtningen var slut
och ögat stod i gråt.
Då föll ett slag igen, nej tu,
förtonande i samma nu:
att så vi finge, jag och du,
dö bort — och följas åt!

Tack för god vakt.

Farväl, farväl! Tack för god vakt!
Jag hör en stilla röst,
som länge hviskat sitt "gif akt"
i djupet af mitt bröst,

min afton skrider fram med fart,
det gäller kanske uppbrott snart.

Men innan detta bröst är kallt
och handen domnat af,
ännu ett öppet tack för allt
hvad lifvet vänligt gaf!
Hvad sår jag fått jag ensam vet
och det må bli min hemlighet.

Tack för det landet, ert och mitt,
som tändt mitt hjärtas brand
och som allt hittills stått så fritt
som intet annat land,
med stor och allvarsam natur
i vinter-ur och sommarskur.

Tack för det folket, dit jag hört
och som min fostran gjort,
för allt hvad därifrån berört
min hug i sant och stort,
för hvad af minne eller hopp
det för mitt inre rullat opp!

Tack för det kära tungomål,
hvari jag del har haft,
en härlig skatt, musik och stål,
behag försmält med kraft,
i tusen år vårt väsens borg
i väl och ve, i fröjd och sorg!

Tack för den strängalek jämväl,
som en och annan gång
med flyktigt välljud fyllt min själ!
Tack för evärdlig sång
från *Stjernhjelm, Spegel* och än fler,
till *Kellgren*, *Lenngren* och *Tegnér!*

Tack för det hem, hvars väggar gett
mig hägn från dag till dag,
där vif och barn jag kring mig sett
med namnlöst välbehag,
där mången morgon grytt och flytt,
då jag stått upp som ung på nytt!

Tack för att ej ett sparsamt bröd
förhölls oss någonsin!
Tack för att ej den bleka nöd
hann öfver tröskeln in!
Tack för hvart ord, som styrkt mitt mod,
tack för hvar själ, som min förstod!

Tack för allt lyckosamt och godt,
som blifvit mig beskärdt!
Tack för det kors jag bära fått,
kanske långt mera värdt!
Tack för att smärtan skärpt min syn
för lifvets utsikt bortom skyn!

Tack för det mål, dit jag blef ledd
vid kvällens matta sken!
Tack för den graf, som varder redd
en dag åt mina ben,
och att de få den ängd bebo,
där snart min samtid gått till ro!

Hur skönt att, när så blir bestämdt,
få lösas från sin rot
och lyftas uppåt, uppåt jämt,
förklaringen emot,
att sista gången hafva sagt:
farväl, farväl! Tack för god vakt!

Gunnar Wennerberg.

(f. 1817.)

Ur Trollrunor.

Runa om näcken.

Näcken och presten.

En söndagsmorgon vid midsommartiden. Ett stilla regn faller från några guldkantade strömoln under en äljest högblå himmel. På en enslig och brant skogsstig vandrar en gammal prest med staf i handen.

PRESTEN.

Det rägnar så stilla på blomster och blad
i söndagsmorgonens stunder;
och ängarne dofta i himmelens bad,
och tysta stå skogar och lunder.
Till dalen mig vinkar Guds moders kapell;
jag hör, hur dess klockor de klinga,
de mana med makt från slott och från tjäll
till ottesång höga och ringa.
Ave Maria
gratia plena,
ora, ora pro nobis![1]

Han vandrar tyst framåt en stund.

Välsigna, o Herre, det heliga ord,
som jag i dag skall predika!
Tillkomme Ditt rike vår syndiga jord,
att djäfvulens välde må vika!
Och låt så din tjänare fara i frid —
dock ske som Dig det behagar —
ty lång den varit min mödas tid
och många mitt eländes dagar.
Salve regina
misericordiæ,[2]
ora, ora pro nobis!

På afstånd höras sång och muntert strängaspel.

[1] lat. "moder M. nådefull. bed för oss",
[2] "var hälsad barmhärtighetens drottning".

NÄCKEN.

I ängar gröna,
I böljor blå,
I gräs och blommor
med pärlor på,
I bin, som surren
med lust och fröjd,
I glada lärkor
i himmelshöjd —
jag hälsar eder arla allesamman
med strängaspel och sång i fröjd och gamman.

PRESTEN.

Hvad är det för sång jag ur dalen hör?
Än ljuder den nära, än fjärran.
Och hvem är den som så friden stör
på dagen, som hälgats åt Herran?

NÄCKEN.

I barn, som leken
kring hem och hus
och täljen sagor
vid vindens sus,
I fagra tärnor,
som blyga stån
och rädens sången
här nedifrån —
jag hälsar eder arla allesamman
med strängaspel och sång, i fröjd och gamman.

PRESTEN i skogsbrynet.

Nu ser jag den djärfve. Vid bäckens språng
han sitter på tufvan och spelar.
Jag tysta skall hans ogudliga sång;
han kanske ej vet, hur han felar.

NÄCKEN.

I gäfve svenner
med gry i sinn,
som ännu liden
en sång som min,
I män och kvinnor
på fält och strand,
som ännu älsken
vårt fosterland —

jag hälsar eder arla allesamman
med strängalek och sång i fröjd och gamman.

PPESTEN på spången, förvånad.

Se, naken där sitter
en yngling vid stranden
med lockar så gula
och ögon så blå;
en gyllene harpa
han håller i handen
och silfverne strängar
dem leker han på.
Han märker mig icke,
han spelar och sjunger,
som ingenting annat
än han funnes till —
jag bjuder dig: tyst nu,
du speleman unger,
och sabbatens hvila
ej dårligt förspill!

NÄCKEN drömmande.

O, bjud så gärna lärkan att icke slå sin drill —
Ungt är mitt lif —
och vinden att ej susa och vågen att stå still
i midsommars ljufliga tider!

Alla små ängsvättar samt vind- och vatten-älfvor, som under näckens spel stimmat och dansat kring honom på stranden, hafva nu samlats kring honom och upprepa hans svar. Det låter som suset af sommarvindar öfver blomstrande ängar.

VÄTTARNE OCH ÄLFVORNA.

Ja, bjud så gärna lärkan att icke slå sin drill —
ungt är vårt lif —
och vinden att ej susa och vågen att stå still
i midsommars ljufliga tider!

PRESTEN.

Du syns mig en främling.
Hvem är du? Mig svara!
Din blick är så sällsam
ej lik någon ann's:
än barnslig och öppen
ur ögon så klara,
än lysten och dolsk som

en vallaremans.
Din sång är väl ljuflig —
ett barndomens minne
hon blek tittar upp från
sin skuggiga vrå —
men fram hon dock kväller
ur oheligt sinne;
och vore du kristen,
du sönge ej så.

NÄCKEN.

Och hvem jag syns dig vara ej stort jag aktar på —
ungt är mitt lif —
låt mig blott fritt få spela på böljorna de blå
i midsommars ljufliga tider!

VÄTTARNE OCH ÄLFVORNA som förut.

Och hvem han syns dig vara ej stort han aktar på —
ungt är vårt lif —
låt honom faitt få spela på böljorna de blå
i midsommars ljufliga tider!

PRESTEN.

Det klingar så gladligt,
fast' ögonen tåras;
det ljuder så sorgligt,
fast' munnen han ler;
och lyssnar jag längre,
jag tror, att jag dåras . . .
tig stilla, förmätne,
och sjung icke mer!
Som tjänare kyrkans
jag åter dig frågar
ditt namn och det landet,
du kommer ifrån;
och tredskas ej längre!
Ditt straff du då rågar,
om också du vore
en konungason.

NÄCKEN.

Jag är båd' mer och mindre än en konungason —
ungt är mitt lif —
de kalla mig för Näcken, mitt hemland är i ån
i midsommars ljufliga tider.

När presten får höra hans namn, gör han förfärad korstecknet. Vättarne gömma sig bland gräsen och älfvorna fly, somliga nedåt i böljorna, andra upp i luften.

PPESTEN utom sig.

Sancta, sancta trinitas!
O, ve mig, att sådan en syn jag skall skåda!
Skall djäfvulen så och hans följe få råda?
Vade retro,[1] satanas!
Hvad gräseligt dåd skall väl detta bebåda?
O, fräls oss, du heliga jungfru, från våda!

NÄCKEN.

Jag fruktar ej din trinitas,
din jungfru och din satanas.
Mig skyddar han, som ofvan från
gullharpan gaf i lån.

PRESTEN.

Ve! — Det var *icke* ofvanfrån
Hon gafs i lån.
Nej!
Ditt harpospel aldrig sig blande
med hälgade klockornas ljud!
Vik hädan, du orene ande!
Förkastad är du utaf Gud.
Till afgrund du fare,
förbannad du vare.
In sæcula sæculorum.[2]
Amen! han ledsagar förbannelsen med åthäfvor af afsky.

NÄCKEN.

Hvems tolk är du, förfärlige?
Så talar ej den härlige,
hvars röst jag hör i tusen ljud;
så talar icke Gud.

PRESTEN.

Ve! — Den du hör i tusen ljud
Är *icke* Gud.
Nej!
Förr torkade stafven skall blomma,
som stöder min stapplande gång,

[1] "vik hädan", [2] "i evighet".

än du till Hans himmel skall komma
och fröjdas åt änglarnes sång.
Till afgrund du fare,
förbannad du vare
in sæcula sæculorum. —
Amen! Han går.

NÄCKEN gråtande, omfamnar harpan.

Var ej ditt ljud
ett ljufligt bud
från ljusets Gud?
Gafs du i lån
ej ofvanifrån,
men blott till hån?
Finns ingen nåd i himmelen
och ingen bön på jorden,
som mäktar plåna ur mitt sinn
de rädselfulla orden? —
då, prest, är jag förbannad.
Din dom är sannad.

Han kastar harpan från sig och sjunker i förtviflan ned på stranden. En praktfull rägnbåge synes öfver dalen. I den framträdande solens strålar glittra rägndropparne på gräs och löf. Luften fylles af fågelsång, och humlor och bin surra i de blommande trädens kronor. Kommen till ändan af spången stannar presten plötsligt, darrande af häpnad och undran vid åsynen af sin staf, från hvilken blad och blommor slå ut.

PRESTEN.

Hvad ser jag? —
En villa
mitt sinne betager.
Af rosor
och liljor
hvad mängd, o min Gud!
Ett skimmer
från solen
mig kanske bedrager
och kläder
min staf i
så blomstrande skrud?
Nej, sanning
det är ju?
Från blommornas vimmel
en vällukt
sig sprider,
en paradisdoft.

Nu gläd dig
i solglans,
du blånande himmel,
och fröjdas
i tårar,
du jord, i ditt stoft!

Han lyfter upp stafven mot himmelen.

Nu fattar jag väl hvad jag skådar
hvad blommande stafven mig bådar.
O, djup utaf råd
i den Allvises nåd!
Näck! Näck!
Se upp ur din bäck!
Vänd hit dina blickar och hör hvad jag säger!

NÄCKEN lyfter upp hufvudet.

Skall jag åter krossas?

PRESTEN.

Nej, du skall förlossas.

NÄCKEN.

O, vet du det visst?

PRESTEN.

Ja, pris vare Krist! Han visar stafven.

Se! — Fattar du väl hvad du skådar?
Hvad blommande stafven dig bådar?
O höjd utaf nåd
i den Allgodes råd!
Sjung, sjung,
för gammal och ung!
Nu vet jag förvisst, din förlossare lefver.

Näcken reser sig hänryckt och fattar sin harpa. Då han börjar sjunga och spela, samlas åter kring honom vättarne och älfvorna. De stå undrande och tysta och våga ej instämma i mer än det sista omkvädet.

NÄCKEN.

Han lefver min förlossare, jag lefva skall också —
ungt är mitt lif —.
och gladelig skall sången öfver blåa böljor gå
i midsommars ljufliga tider.

VÄTTARNE OCH ÄLFVORNA.

I midsommars ljufliga tider.

NÄCKEN.

Och var han den, som klädde i blomsterskrud *din* staf —
ungt är mitt lif —
så var han ock densamme, som *mig* gullharpan gaf
i midsommars ljufliga tider.

VÄTTARNE OCH ÄLFVORNA.

I midsommars ljufliga tider.

NÄCKEN.

Och var det han, så är jag ock en konungason —
ungt är mitt lif —
och bättre namn än Näcken jag får nog ofvan från
i midsommars ljufliga tider.

VÄTTARNE OCH ÄLFVORNA.

I midsommars ljufliga tider.

PRESTEN.

Din sång jag icke rätt förstår,
ty den på andra toner går,
än kyrkans hälga psalmer;
men jag ej dristar döma mer
där klinga säkert sånger fler
in under Edens palmer.

Din är kanske ett återljud
från en af dem. Det gifve Gud,
att så jag finge hoppas.
För mig dock låter som en brist
att ej hon prisar Herren Krist,
hvars nåd lät stafven knoppas.

Men, underlige, nu far väl!
Jag går att bedja för din själ
så väl som för de andras.
Ej vanligt mänskobarn du är,
och kristet namn du än ej bär;
men jag ej räds att klandras.

Jag sången hör från vårt kapell
och skyndar att för dag så säll
till Herran tack hembära.

Sjung du en sång, som går i arf
från tidehvarf till tidehvarf,
om undret — till Guds ära!

Han går och sträcker sina händer välsignande mot näcken, som sitter lyssnande till sången från kapellet, den han, försjunken i ljufliga tankar, då och då ledsagar med jublande harposlag.

KYRKFOLKETS SÅNG.

"I det djupa, i det höga
råder en osynlig hand,
och ett aldrig slutet öga
vakar öfver minsta grand;
intet hvalf dig innestänger,
dit den handen icke når,
ingen natt omkring dig står,
dit det ögat icke tränger:
hvart du flyr och hvar du är,
före dig är Herren där"

Ur Romerska minnen.

Under en aftonsång i Trinità dei Monti.

Efter gammal vana
gick i dag jag in i
Trinità de' Monti
just när soln gick ned.
Kända platsen tog jag
längst in i en korstol
strax till höger, där jag
suttit förr i fred.

Nästan midt framför mig
hade jag Volterras
korsnedtagning, ensam
gallerier värd,
och se'n hela raden
af kapell, som stråla
utaf prakt och fägring,
förra tiders gärd.

Vid l'Assuntas altar
gjordes tjänst utaf en
ståtlig monsignore,
skön som Lucifer.
Lätta rökmoln stego
blånande mot höjden,
bönen, som han läste,
hördes ej, tyvärr.

Fritt kring runden böjde
vackra signorinor
mjuka knän och nackar —
så är allmänt skick —
här och där en främling,
lutad mot kolonnen,
skylde fromt med handen
skådelysten blick.

Snart af solens sista
strålar matt förgylldes
hvalfven. Skymning redan
rådde nedanför.
Hör, då susar sakta
änglahälsningssången,
ljuft ”Ave Maria”
från osynlig kör.

Smekt af ljumma luften,
söfd af ambradoften,
svept i dunklets slöja
själen domnar af;
och den vaggas stilla
öfver toners vågor
ifrån tankens fastland
ut på drömmens haf.

Och jag tyckte — vaken
eller ej, Gud vete —
att jag satt i kyrkan
i min barndoms bygd,
i den kända bänken,
grof, blåmålad, sliten,
tätt vid pelarn uti
nummertaflans skygd.

Fram på altarväggen
syntes Herrans nattvard
målad på ett sätt, som
konst ej funnit på;
rundtomkring för öfrigt
kala, hvita väggar
ödsligt stora fönster,
skrangliga och grå.

Uppå predikstolen
stod en mager gubbe;
fåradt var hans anlet'
snäf hans svarta dräkt;
”Fader vår” han läste,
eftersagdt med sakta
mummel, likt ett brus i
skog vid vindens fläkt.

Klämda in i bänkar
sutto män till höger
och till vänster kvinnor
med små barn i famn,
och på gången stodo
skrumpna backstugummor,
nego fromt, då presten
nämnde Jesu namn.

Gråkall dager in i
kyrkan föll, då amen
sades, och så klockarn
Frankes psalm tog på:
”Låt ej satan arge”
och in stämde alla:
”med sin list den marge
mig här skada få”

Luftens råa kyla,
däfna plaggens ångor,
blåstens hvin i fönstren
störa veklig kropp;
psalmens och predikans
ord och inga visor
skingra drömmens dunster
väcka tankar opp.

Vaken satt jag nu i
Trinità de' Monti.
Aftonsången slutat.
Ensam var jag kvar.
Vemodsfulla frågor
korsades inom mig.
Ack, på ingen enda
fick jag önskadt svar.

Hvarför skall det sanna
oftast vara oskönt?
Och det sköna sällan
sant i denna verld?
Hvarför *här* blott skalet?
Där blott kärnan? Hvarför
ingenstädes frukten
fullt och helt beskärd?

Hvarför trifves sanning
hälst där mänskoanden
kämpar hårda strider
under armod böjd?
Hvarför frodas skönhet
mäst i lyckans solsken
under yppig hvilas
lösa flärd och fröjd?

Säg ej, att jag frågar
illa . . . att jag klagar
utan skäl . . . att mycket
finns båd' sant och skönt!
Hoppas hällre med mig
att en gång få skåda
sanningen som drottning
utaf skönhet krönt!

Under pinjerna i Villa Borghese.

Sorgsen jag gick i Villa Borghese,
sal efter sal, med suckande bröst;
tårade ögat, ängsliga sinnet
sökte förgäfves bland stoderna tröst;
Bacchus med Ampelos, Juno, Tyrtæus . . .
mina tjusningar, hvar voren I?
Spöken jag såg blott, hvita och kalla,
gömda i nischerna, skymta förbi.
Sorgsen jag gick.
Sal efter sal
ökades endast orons kval.

Ljufliga park, nu har jag dig åter
fridfull och skön. I lagrarnes skygd
dofta violer. Blånande dimma
sveper sitt flor kring Latiens bygd.
Vårvindar hviska i pinjernas kronor.
Trasten i fjärran sin klagan slår.
Hela naturen vemodigt stilla
talar ett språk, som min sorg förstår.
Ljufliga park,
fridfull och skön!
Dig vill jag bikta hjärtats bön:

"Susande vind, som far af emot norden,
skynda dit bort till min flickas strand!
Bleknad hon lutar det lockiga hufvud,
trår efter sol i sitt kulna land.
Gif henne den och tag med mina suckar,
låt dem få andas kring kinden sin vår!

Tag mina tårar och låt dem få falla
stilla som majrägn i hennes hår!
Susande vind,
skynda dit bort!
Säg, att jag kommer inom kort!"

Krig och fred.

Ej blott kriget segrar vinner,
hvilkas stolta rykte hinner
till en eftervärld;
freden ock triumfer firar,
hvilkas glans en lager sirar,
lika minnesvärd.

Du haft nog af krigets ära,
mer än du förmått att bära,
ädla svenska folk!
Börja nu, men börja snarligt
hylla fredens, gör allvarligt
dig till hennes tolk!

Ett dock är ett råd att höra,
och ett *annat* det att göra;
hördt är icke gjordt.
Rådet vare ej förtiget:
"vill du fred, så red till kriget!"
Gör det, gör det fort!

Solnedgång.

Se — solen sjunker ner vid syneranden,
och aftonskimret sveps i nattligt mörker,
som hviskar om förgängelsen och döden
i denna värld.

Vet — nu hon stiger upp där bortom gränsen
i samma skimmer, bytt till morgonrodnad,
och firar glad uppståndelsen och lifvet
i annan värld.

Nattvandring.

Stjärneljus!
Stråla ned från Herrans hus!
Lys mig fram till målet!

Mörk är rymden, villsam leden,
många stigar korsa heden;
bortom den mitt hem jag har,
ser dock ännu icke hvar,
uti natten.

Stjärneljus!
Stråla ned från Herrans hus!
Lys mig fram till målet!

O, må inga moln dig hölja,
att ej irrsken för mig dölja
rätta vägen, brant och trång,
vorde han mig än så lång
under natten!

Stjärneljus!
Stråla ned från Herrans hus!
Lys mig fram till målet!

Låt mig se dig, tills jag hunnit
hemmet och dess fristad funnit,
vandringen är slut, och jag
hälsar länge väntad dag
efter natten!

Zacharias Topelius.

(f. 1818.)

Finlands namn.

13 Maj 1848.

Den döende sol hon sjunker skön
i vikarnas vackra vatten;
ett skimmer af guld sig bredt kring ön,
och lundarne hålla sin aftonbön,
och månen går upp i natten.

Kring kullar och äng, i lek och sång,
de unga skaror sig närma;
de känna ej sorg, ej svek, ej tvång,
de svärma, de ock, engång, engång
som himmelens fåglar svärma.

Men hastigt vid hornets höga bud
de väldiga sorl bli stumma;
man kunde förnimma vågens ljud
och skogens hviskande bön till Gud
och sucken af ängens blomma.

I täta lederna står en man,
hans ord äro ädla, rika.
En mäktig lösen förkunnar han,
ett blixtrande ursprungsord han fann,
för hvilket töcknena vika.

Det ordet smälter hvart hjärtas snö,
som sol öfver vinterblida;
det susar friskt öfver land och sjö.
Hvem ville ej för det ordet dö
och lefva, älska och strida!

Och lyssnande, ljudlös skaran står,
med blottade hufvun alla.
Det klappande hjärtat mäktigt slår;
från kinden smyger sig tyst en tår,
att osedd till marken falla.

Så går det susande ord förbi.
Då hörs kring slätterna ljunga
ett enda omätligt jubelskri,
och hornen de stämma stolt däri:
"vårt land, vårt land" de besjunga.

Och vill du veta det starka namn,
som går kring kullar och sjöar,
som ljuder fjärran ur skogens famn,
ur klippans mossa, ur vågens hamn,
från stränder, vikar och öar;

Välan, i ditt väsens djup det skrif
till lefnadens afton sena!
Alltintill döden det trogen blif,
och gif ditt hjärta, ditt blod, ditt lif
för Finland, Finland allena!

Din moders namn det, o yngling, är,
det käraste bland de kära.
Hon gaf dig lifvet; hon det begär,
se, dagen slocknar; — o, yngling, svär
att skydda din moders ära!

Den döende sol, som sjunker skön
i vikarnas vackra vatten,
hon tager din ed, hon hör din bön.
O att hon må se din kärleks lön,
när vikit engång har natten!

Vintervisa.

Vind och hvita vågor
stredo nyss på sjön;
blåa bryggor blänka
nu kring öde ön.
Smidig skida skön
öfver slätten slinter.
Vacker är vår vinter,
och så frisk är snön.

Det är skarpt i skogen,
där jag går i dag;
rim i håret hänger,
som en björn är jag,
hugger friska tag;
och den gröna granen
faller hvit om manen
för min yxes slag.

Och så kort är dagen,
mon är så allen.
Furans skugga växer
till en jätte ren.
På dess mörka gren
hänger månens skifva,
och på fält och drifva
lyser stjärnans sken.

Nu så drar jag åter,
fri och glad och ung,
till min trefna hydda,
där jag själf är kung.
Sjung en visa, sjung!
Sjung hur skidan slinter
i den vackra vinter
öfver snöig ljung!

Respolska.

Klang, min vackra bjällra, i den sena kväll!
Spring, min raska fåle, öfver mo och fjäll!
Hemåt ila vi med vindens snabba fart,
där så hvila vi i mjuka armar snart,
och vår lycka ingen må förtycka.
Alla kvällens norrsken flämta där i skyn;
alla sälla minnen skämta för min syn;
klang, min vackra bjällra, i den sena kväll!
Spring, min raska fåle, öfver mo och fjäll!
Hemåt ila vi med vindens snabba fart,
där så hvila vi i mjuka armar snart,
och vår lycka ingen må förtycka.

Ratsch! det sprakar nog en frost i björk och tall.
Kratsch! ett brak i skogen bådar furans fall.
Granens långa skuggor darra lätt på snön:
yfvig är dess päls, och hvarje kvist är grön;
skogens kung är evigt ung och fager,
tusen, tusen stjärnor gnistra i hans hår;
ingen kung på jorden sådan krona får;
ratsch! det sprakar nog en frost etc.

Hej, galopp! det går på insjöns silfvertak.
Hejda loppet ej för hvarje liten vak!
Långa, djupa fjärdar brusa under oss;
många ljufva världars ljus i stjärnors bloss
vackra glimma uti isens strimma.
Höjden är så klar, och klart är djupet ock;
dö, det är visst godt, men bättre lefva dock;
hej, galopp! etc.

Klang min vackra bjällra, gladt i kvällens ro!
Spring, min raska fåle, öfver fjäll och mo!
Första morgonstråle randas i vårt hem;
alla skogar småle, och vi le åt dem;
om vi stjälpa, det kan ingen hjälpa,
Syns ett ljus ej glimma i den mörka däld?
Är det hemmets skimmer eller stjärnans eld?
Klang, min vackra bjällra, gladt i kvällens ro!
Spring, min raska fåle! öfver fjäll och mo!
Första morgonstråle randas i vårt hem;
alla skogar småle, och vi le åt dem;
om vi stjälpa, det kan ingen hjälpa.

Vintergatan.

Och nu är lampan släckt, och nu är natten tyst och klar,
och nu stå alla minnen upp från längst försvunna dar,
och milda sägner flyga kring som strimmor i det blå,
och underbart och vemodsfullt och varmt är hjärtat då.

De klara stjärnor skåda ned i vinternattens glans
så saligt leende, som om ej död på jorden fanns.
Förstår du deras tysta språk? Jag vet en saga än,
den har jag lärt af stjärnorna, och vill du höra den?

Långt på en stjärna bodde han i aftonhimlens prakt;
hon bodde i en annan sol och i en annan trakt.
Och Salami så hette hon, och Zulamith var han,
och båda älskade så högt och älskade hvarann.

De bott på jorden båda förr och älskat redan då,
men skildes åt af natt och död och sorg och synd också.
Sen växte hvita vingar fort på dem i dödens ro;
de dömdes långt ifrån hvarann på skilda stjärnor bo.

Men på hvarandra tänkte de i blåa höjdens hem,
omätlig låg en rymd af glans och solar mellan dem.
Tallösa världar, underverk af Skaparns visa hand,
sig bredde mellan Salami och Zulamith i brand.

Och då har Zulamith en kväll, af längtans makt förtärd.
begynt att bygga sig en bro af ljus från värld till värld;
och då har Salami, som han, från randen af sin sol
begynt att bygga, också hon, en bro från pol till pol.

I tusen år så byggde de med omotståndlig tro,
och så blef Vintergatan byggd, en strålig stjärnebro,
som famnar himlens högsta hvalf och zodiakens ban'
och binder samman strand vid strand af rymdens ocean.

Förfäran grep keruberne; till Gud steg deras flykt:
"o, Herre, se hvad Salami och Zulamith ha byggt!"
Men Gud allsmäktig log, och klart ett sken sig vida spred:
"Hvad kärlek i min värld har byggt, det rifver jag ej ned."

Och Salami och Zulamith, när bryggan färdig var,
de sprungo i hvarandras famn, — och strax en stjärna klar,
den klaraste på himlens hvalf. rann upp i deras spår,
som efter tusen år af sorg i blom ett hjärta slår.

Och allt, som på den dunkla jord har älskat ömt och gladt
och skildes åt af synd och sorg och kval och död och natt,
har det blott makt att bygga sig från värld till värld en bro.
var viss, det skall sin kärlek nå, dess längtan skall få ro.

Den ringa gåfvan.

Ägde jag de tusen blommor utan namn och utan tal,
som i våren födas, knoppas, vissna, dö i lund och dal,
alla. alla gladt jag strödde, hulda flicka, på din stig,
nöjd, om du vid deras dofter tänkte blott en gång på mig.

Ägde jag de tusen pärlor. gömda uti hafvets grus,
glimmande som nattens stjärnor, strålande som dagens ljus,
alla band jag till en krona, band dem kring ditt mörka hår,
blott i deras klara skimmer glänste ock för mig en tår.

Men jag äger inga blommor, inga pärlor äger jag,
har blott tusen, tusen tankar i mitt hjärta natt och dag;

alla knoppas de som blommor, och som pärlor skimra de,
när jag tyst i mina drömmar ser din bild emot mig le.

Hvad jag har, det ger jag gärna; tag min arma blomstergård!
Tag mitt hjärtas bleka drömmar, tag dem, dyra, i din vård!
Du är våren, som hvar blomma väcker upp till lif och dag,
och det djupa, mörka hafvet med dess dolda skatt är jag.

En liten pilt.

Du skulle ha blifvit en ädel man,
ditt fosterlands hopp och ära;
du skulle ha kunnat hvad jag ej kan,
du skulle ha hunnit hvad jag ej hann
i verk, i ord och i lära.
Men nu så slumrar du ljuft och godt
i jordens sköte. Hvad du förmått,
det var ett älskande löje blott.

Du skulle ha stått i de våras led,
den främste att faran trotsa.
Du skulle ha ljungat som blixten vred
på allt det mörka och usla ned,
att hämna och att förkrossa,
men nu så sofver du späd och ung,
en bruten blomma i tufvans ljung,
du drömmens hjälte, du lekens kung!

Jag skulle ha sett ditt namn i glans,
odödligt för alla tider.
Man skulle ha sagt: en bragd ej fanns
mer ädel och stolt och stor än hans
i lefnadens heta strider.
Men nu så hvilar du utan namn,
förglömd och okänd i jordens hamn.
Din eftervärld är min tomma famn.

Du skulle ha stått med silfverhår
i lefnadens aftontimma
och sett tillbaka på långa år,

välsignad, älskad, och sett en tår
i barnabarns ögon glimma.
Men i din strålande morgonstund,
förr'n lifvet börjat sin långa rund,
så kom den tidiga kvällens blund.

Du skulle ha tröstat mor och far
i sorgernas hårda stunder!
Du skulle ha lyckt vårt ögonpar
och stått med en tår vid grafven kvar,
se'n du oss gömt därinunder.
Nu är det vi, som med sorg stå här,
nu är det dig, som vi gömma där,
vår tår, som tufvan i blommor klär.

Dock — all din leende framtidsdröm,
den ljufva och stolta saga,
som kanske förgåtts i lifvets ström,
nu äga vi den så skön och öm,
nu *kan* hon ej mer bedraga.
Hvi sörja vi att så rik du gått
bort från det svikande lifvets lott?
Sof godt, mitt älskade barn, sof godt!

Mitt hjärtas kung.

Gif mig en gosse, smärt och lång,
liksom en gran i skogen,
med hurtigt skick och manlig gång
och öppen blick och trogen!
Men gif mig ej
ett konterfej
af mjölk och bär,
kokett och kär;
gif mig en gosse, smärt och lång,
med hurtigt skick och manlig gång!

En arm af järn och mod i bröst,
en fri och solklar panna
och eld i blod och klang i röst:
en sådan är den sanna.

Men för en vek,
en feg, en blek
med vax i barm
blir jag ej varm.
Nej, arm af järn och mod i bröst
och eld i blod och klang i röst!

Med högt af vrede purprad kind
skall han mot våldet strida,
men ljuflig, som en sommarvind,
hugsvala dem, som lida.
En krokig rygg,
som silar mygg,
en kall, en snål
jag aldrig tål.
Han strida skall med purprad kind
och svalka som en sommarvind.

Ljus skall han älska. Där han går,
skall ingen falskhet svika.
En värld skall dagas i hans spår
och hvarje skugga vika.
Men en förläst,
förryckt och snäst,
om än så lärd,
är mig ej värd.
Ljus skall han älska. Där han går,
en värld skall dagas i hans spår.

Den, som begär min fria hand,
skall frukta ingen fara,
skall blöda gladt för folk och land
och sig och mig försvara.
Ett hjältemod
af drufvans blod
vid glaset blott
är mig för smått,
den, som begär min fria hand,
skall blöda gladt för folk och land.

När skall jag dig, mitt hjärtas kung,
i vida världen finna,
så stor, så stolt, så stark, så ung,
så värd att hjärtan vinna?
För flärd och skal
är ej mitt val.

O hjärta, göm
din unga dröm!
När finner jag mitt hjärtas kung,
så stor, så stolt, så stark, så ung!

Den resande studenten.

Hans röst man hörde på afstånd ren,
hans gyllne lyra i solen sken,
hans piska small, och i raskt galopp
han körde på gården opp.

Så långt man mindes, var han sig lik,
ej mera fattig, ej mera rik,
men lika modig och lika ung,
och alltid glad som en kung.

Det var han själf, det var hans gestalt,
hans rock, hans kappa, hans väst och allt,
hans röda gördel med tofsar på,
puffert och flaska också.

Det var hans kärra, man mindes den.
Hans kappsäck kände man väl igen.
Hans masurpipa med nött beslag,
hon var sig lik än i dag.

Och rägnet tätt från hans kappa dröp,
men gårdens flickor i kind han nöp
och slog åt värden ett glas till rand
och skakade gladt hans hand.

"Nå, käre herre, hvi år från år
ni far den vägen, fast tiden går?"
— "Du gamle tok, det är mänskolott
att vanka och vandra blott."

"Men blir ni då ej fullärd en gång?
säg vill ni tyda ut fåglasång?"
— "Bah! sådant för mig en småsak är!
Jag konsten att lefva lär."

"Här mycket ändrats se'n ni for sist:
vår gamla kyrkherre ha vi mist,
han dog af ålder." — "Nåväl, min vän,
ni få'n väl en ann' igen."

"Er vän, vår länsman, är änkling nu."
— "Då tar han väl sig en annan fru." —
"Adjunkten gift sig." — "Då gjorde han
detsamma som mången ann'."

"Och flickan borta i torpet där —
ni hade ju henne fordom kär —
hon gömdes i går i kyrkomull,
och, herre, det var er skull . . ."

Då har studenten ett ord ej svar't,
men bort han ilat med vindens fart;
ett år man väntat och väntat fler' . . .
man såg honom aldrig mer.

Rose-Marie.

Ensam i skogen sjöng den vackra Rose-Marie,
kom till den klara bäck och såg sin bild däri,
löste sitt långa hår,
log som den fagra vår!
Hur är min bäck så glad, där han i blommor går?
Säg, hvarför ler i dag
skogen i grönt behag?
Hvarför är himlen blå och hvarför sjunger jag?

Kom, sade bäcken, kom, du vackra Rose-Marie,
kom, som en vind i skogen susar glad och fri!
Sätt dig invid min strand,
svalka din varma hand,
lös dina skor och fäll ditt blåa strumpeband.
Hvila vid björkens rot,
bada din hvita fot.
skölj dina röda kinder; tag mitt svar emot!

Därför är jag så glad, du vackra Rose-Marie,
att jag din spegel är och ser din bild däri.
Därför i täckt behag
blommar din skog i dag,
därför att Rose-Marie bär sjutton vårars drag.
Därför är himlen ljuf,
därföre sjunger du,
därför att bortom skogen bor en hjärtetjuf.

Ur Nordiska taflor.

Saga på kämpens hög.

Susar med hvita,
väldiga vingar
vinterns örn
öfver kämpens hög.
Klar går en klang af
klingor därinne.
Hugstor en höfding
i högen bor.

Kyrialas våg[1] vet
vikingens bragder,
vidt går hans ära
kring Eystrasalt.[2]
Haglat ha hugg kring
härjarens brynja,
drakarna drucko
drottens blod.

Nu är han gäst i
gudarnes gårdar,
skådar på Skandiens
skönhet ned.
Freja har kysst allt
blod från hans kinder,
Saga har söft hans
sorger till ro.

Susar med väna
vårliga vingar
sångens svan
öfver kämpens hög.
Stojande pilt hans
storhet stammar;
tyst faller tärnans
tår på hans graf.

Julnatten.

KÖR.

Nu börjar den snöiga stormen sin färd
kring dalar och fjäll uti norden,
och brasan, hon flammar i fladdrande härd,
och ljusen de brinna på borden.

---

[1] Finska viken, [2] Östersjön.

Ty julen är kommen, den älskade gäst,
han kom ifrån himmelen neder;
den fattige reder sin stuga till fest
och halmen på tiljorna breder.
Guldlockiga små
så väntande stå,
och klockorna ringa,
och bjällrorna gå,
o, juletid!
o, barndomsfrid uti norden!

STJÄRNGOSSAR.

a) Vi sutto i mörkret, förtyngde af kval,
vi suckade sorgsna och tunga:
när låter du, Herre, i skuggornas dal
ditt anletes härlighet ljunga?

b) Och Herren, han sände sin eviga skatt,
han sände oss hoppet i nöden;
ty ljuset är födt i den mörkaste natt,
och lifvet har uppstått ur döden.

c) Vi sågo det gry,
i Bethlehems sky,
vi tända vår stjärna
för städer och by.
O, juletid!
O, barndomsfrid uti norden!

KÖR.

Nu bygger den frostiga vinter sin bro
på sjöarnas blånande vatten;
den frustande fåle med klingande sko,
han ilar till kyrkan i natten.
Långt lin vill han åka, det bästa i byn,
och ungmön hon rodnar vid färden,
och stormarna hvina vid himmelens bryn.
och isarna braka på fjärden.
Men strålande skön
i psalmer och bön
står kyrkan därborta
på kullen vid sjön,
o, juletid!
O, barndomsfrid uti norden!

Viktor Rydberg.

(f. 1829.)

Kantat vid jubelfest-promotionen i Uppsala

den 6 September 1877.

KÖR.

Ur nattomhöljda tider
emot ett mål, fördoldt för dig,
o mänsklighet, du skrider
i sekler fram din ökenstig!
Din dag är blott en strimma,
som lyser blek och matt —
se, framom henne dimma
och bakom henne natt!
Och släkten, där du tågar,
i öknen segna ned,
och bäfvande du frågar:
allsmäktige, hvart bär min led?

I jordens syner röjes,
att allt här nere ändligt är;
och då till himlen höjes
din forskarblick, du spanar där,
att solars banor stäckas,
och världar gå i kvaf,
och stjärnsystemer släckas
i eterns djupa haf.
Du hörer röster ropa:
allt är förgängelse,
och tid och rum tillhopa
ett hemskt, oändligt fängelse.

RECITATIV.

Och dock, om du i tvifvel sjunkit ner
och dröjer dystert grubblande vid vägen,
du griper åter ditt banér
och bär det genom öknen oförvägen.
Hvad mer, om spejarblicken ser,
hur bort från fästet tusen solar fejas?
Hvad mer, om stjärneskördar mejas
som gyllne säd af tidens lie ner?

Hvad rätt du tänkt, hvad du i kärlek vill,
hvad skönt du drömt, kan ej af tiden härjas,
det är en skörd, som undan honom bärgas,
ty den hör evighetens rike till.
Gå fram, du mänsklighet! var glad, var tröst,
ty du bär evigheten i ditt bröst.

ARIOSO.

Hvarje själ, som längtan bränner
till hvad ädelt är och sant,
bär uti sitt djup och känner
evighetens underpant.
Blir hvad själfviskt är förgätet,
blir inom dig gudsbelätet
härligare danadt ut
genom släkte efter släkte,
skall, hur långt än öknen räckte,
du Jordanen nå till slut.

KÖR.

Blir hvad själfviskt är förgätet,
blir inom dig gudsbelätet
härligare danadt ut
genom släkte efter släkte,
skall, hur långt än öknen räckte,
du Jordanen nå till slut.

THEOLOGIA.

(Exod. 17. 1 Kor. 10: 4.)

Tviflar du, att där i fjärran väntar ett förlofvadt land?
Smäktar du af törst och dignar hopplös ned i hetan sand?
Se, då manar Moses-stafven vatten fram ur klippans häll —
därför genom öknen framåt, mänsklighetens Israel!
Stafven har du än, som öppnar helga källan, där han slår;
klippan — hvilket himmelskt under! — följer dig, hvar än du går.
Böj ditt knä vid hennes flöden, känn, hur hennes rena våg
svalkar dig med underbara krafter för ditt vandringståg!

JURIS PRUDENTIA.

(Exod. 19.)

Som för heta ökenvinden hvirfla moln af stoft och damm,
så dref Israel från Horeb än i lösa skaror fram.
Kan det tåget nå Jordanen, när ej ordning är däri?

Se, då reser sig mot himlen blixtomstråladt Sinai!
Berg och dälder återskalla åskans dån och lagens röst,
och ett genljud svarar amen ur de häpna mänskobröst,
och de lösa skaror växa, sedan rätten fått en tolk,
växa till ett härligt rike, växa till ett heligt folk.

MEDICINA.

(Num. 21: 6.)

Nu kring lagens tabernakel går ett enadt folk sin ban,
bryter genom svärd och lansar fram mot frihetens Jordan.
Men hvi blekna kämpeskaror? Hvarför sjönk baneret ned?
Lömska feberormar smyga härjande i härens led.
Hvar är räddning? Här är räddning! Se det tecken Herren gaf.
se, hur kopparormen glänser, slingrad om profetens staf!
Och som Israel går frälsadt af den helande symbol,
vandre friska, starka släkten fram mot mänsklighetens mål!

PHILOSOPHIA.

(Exod. 13: 21. Deut. 34.)

Vandre visa, sköna släkten mot det mål oss Herren satt!
Men hur finna rätta vägen genom hägringar och natt?
Se, en eldstod visar stråten, när han är af mörker skymd;
det är tankens ljus, som lyser folket genom nattlig rymd.
Se, i dagens kvalm framför oss drar en stod af skyar; men
skyn är väfd af idealer; Herrens ande är i den.
Siarn står på diktens Nebo, jublande från bergets kam:
Salem, Salem ses i fjärran! Fram till fadershemmet, fram!

Träsnittet i psalmboken.

Jag hade min första psalmbok fått,
en prydlig med silfverspänne,
och sprang en söndag — jag minns den godt —
så glad till kyrkan med henne.
Jag minns den dagen
hur gatan sken
af vårdagg tvagen
så blank och ren;
hur frisk och grön

vid hemmets vägg
stod blommande skön
syren och hägg.
O hvad fägring, doft och ljus!
Himlen log,
folket drog
högtidsklädt till Herrens hus.

Se, kyrkotornets gyllene kors,
det flammar af solens lågor!
Där uppe brusar det ut en fors
af malmens skälfvande vågor.
Mot fjärran blånande
Visingsö
flyr klangen dånande
öfver sjö,
som är en spegel
af eterfärg
för skyar, segel
och gröna berg.
Bing bang, bing bang!
Den hela stad
tar ett bad
i ljus och doft och klockors klang.

Bland åldriga trän står hög och sval,
med Sveas vapen och Götas
i mejslad granit, stadskyrkans portal,
där högtidsskarorna mötas.
Där såg jag vandra
i syskontåg
bredvid hvarandra
hög och låg;
de voro nog skilda
till stånd och id,
men samma milda
söndagsfrid
låg öfver alla pannor dock.
Ur skolan skred,
led vid led,
barhalsad och rosig en gosseflock.

Jag följer skaran, som allvarsam
och tigande kosan länkar
på grafstensbelagda gångar fram
bland pelarrader och bänkar.

Där såg mitt öga,
hur dagen skalf
in under de höga
skumma hvalf.
Men korset stod
med törnekrans
som i en flod
af himmelsk glans
långt bort i korets samlade ljus.
Orgelns gång,
folkets sång
fyllde templet med toners brus.

Jag tog min psalmbok och öppnade den
med högtidsstämning i sinnet
och såg ett träsnitt — och ser det än
bevaradt troget i minnet.
Det föreställer
kung David själf
vid Kidron eller
Jordanens älf,
han spelar för Herran
en psalm med fröjd,
konturen i fjärran
är Zions höjd. —
Det var i konstväg ett underligt ting
i Lundströms manér,
från hans atelier,
den gamle Lundströms i Jönköping.

Men då, hvad skönhet jag såg däri!
Med hvilka färger på stunden
min andaktsbäfvande fantasi
belagt den suddiga grunden:
hvad safir-ängar
och blåa berg!
Kung Davids strängar
ha solens färg,
från harpan springa
där gnistor ut,
som tona och klinga
och dö till slut
i orgelböljors väldiga dån.
Till harpans slag
hörde jag
rösten af Isais krönte son.

Jag hörde hans röst i folkets sång!
"min frälsade själ skall svinga
till Salems himmelska berg en gång,
där änglaharporna klinga."
Jag såg på mitt blad,
hur bergkonturn
i solens blad
steg mot azurn;
jag hörde och såg
af lärkors mängd
ett jublande tåg
till salig ängd.
Min längtan fick äfven ett vingepar
och flög, hon ock,
i lärkors flock
mot Zion, som glänste i eter klar.

Hon flög öfver lundar af oljeträn
och Kanaans byar och städer,
ur hvilka skaror tågade hän
med palmer och högtidskläder
på cederfransade
stigar fram
med offerkransade
hvita lamm;
i väster glimmade
hafvets ban,
där skeppen simmade,
svan vid svan.
Men jorden syntes allt fjärmare,
och Salem stod
i luftens flod
med gyllne tinnar allt närmare —

Med gyllne tinnar i eter skön
och fladdrande fanor otaliga,
där susade vingar på murens krön,
där sväfvade skaror af saliga.
Och där, och där!
Jag ser det grant;
där vinkar en kär,
en väl bekant,
en härligt klar
och skär gestalt,
den döda, som var
en gång mitt allt.

Jag flyger att hvila i hennes famn,
att sänka varm
till modersbarm
min längtans bäfvande lärkehamn.

Men nu, ack nu tog psalmen slut,
nu stannade orgelströmmen,
mitt träsnitt var färglöst som förut,
och jag satt vaknad ur drömmen,
och templet stod där
mörkt och kallt —
jag saknar min moder
öfver allt.
Hon var där väl,
hon var nog när
min barnasjäl,
men sågs ej där,
den älskade uppenbarelse,
och hjärtat frös
i moderlös
och vinglös stackars varelse.

Det var ett moln, som kom och gick
med skuggor ute och inne,
med skymning i kyrkan ett ögonblick
och skymning i barnets sinne.
När molnet flytt,
kom ljus på stund
i lynnet på nytt
och i korets rund.
Jag tänkte på henne,
som nyss jag sett,
och kände, vi tvenne
voro ett.
Det var en hälsning från Salems stad,
hvar solglimt, som
i kyrkan kom
mellan fönsterskuggande almars blad.

Och länge var gamle Lundström mig
en mästare utan like:
hans träsnitt gömde ju inom sig
ett strålande skönhetsrike.
Fra Giovanni!
Hvad innerligt

jag sedan fann i
din pensels bikt
var förebådadt
af hvad med fröjd
som pilt jag skådat
i Lundströms slöjd.
Och hvad jag kände vid gubbens graf
jag känner än:
tack, du vän,
du barndomsvän, för hvad du gaf!

I klostercellen.

Gamle munken putsar lampan, styrker sig ur fyllda kannan.
Han kan pränta, han kan dricka fullt så väl som någon annan.
För det ena kära värfvet har han ej det andra glömt:
fyllt har gubben mången kodex, flere bägare han tömt.

Se, nu textar han så flitigt med en gulnad bok framför sig,
tryggt utöfver pergamentet konstförfarna handen rör sig,
och af barnslig glädje lyser, då han ser sitt vackra pränt,
gubbens panna, själf ett åldradt, skrynkligt, gulnadt pergament.

Hvad han skrifver, hvilka tankar, bryr den gamle icke mycket;
riktig afskrift och siratlig är för honom hufvudstycket.
Åt hvar kapitäl, som lyckats, ler han glad och hämtar kraft
till ett "vidare i texten" ur de milda drufvors saft.

Medan så sitt kall han sköter, är den tysta cellen vorden
hylsan kring ett frö, som fälldes af ett ädelt träd till jorden,
handen kring en liten låga, flämtande för vind och drag,
liten låga, som skall varda stor en gång och göra dag.

Om han visste hvad han verkar, kanske skulle då han kasta
pennan med ett "hjälp Maria!" och till bönkapellet hasta.
Ej du vet det, dogmens fånge, att du frälst ur glömskans hand
formeln, som en dag skall lösa andarne ur dogmens band.

Ensam är du ej i cellen: tyst, osynlig, vid din sida,
dväljs ett sändebud från Honom, vid hvars fot eoner bida.

Det är han, som styr din penna, där hon går så segerrik
fram att rädda Platos himmel och Perikles' republik.

Drick, du gamle! ljuft är vinet, och det fröjdar dig i själen,
och gör färdig, förrn du somnar, den där nya kapitälen!
Öfver tusenårig afgrund så en bro du stilla slår
mellan tusen år bakom dig och framför dig tusen år —

Bron för tanken, som skall grusa fängseltorn och krossa bojor.
Men i mörker höljas ännu herrars slott och trälars kojor,
genom klostergluggen skimrar gamle munkens lampa matt,
och utöfver världen skrider medeltidens stjärnenatt.

Tomten.

Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sofva i enslig gård
djupt under midnattstimma.
Månen vandrar sin tysta ban,
snön lyser hvit på fur och gran,
snön lyser hvit på taken.
Endast tomten är vaken.

Står där så grå vid ladgårdsdörr,
grå mot den hvita drifva,
tittar, som många vintrar förr,
upp emot månens skifva,
tittar mot skogen, där gran och fur
dra kring gården sin dunkla mur,
grubblar, fast ej det lär båta,
öfver en underlig gåta.

För sin hand genom skägg och hår,
skakar hufvud och hätta —
"nej, den gåtan är alltför svår,
nej, jag gissar ej detta" —
slår, som han plägar, inom kort
slika spörjande tankar bort,
går att ordna och pyssla,
går att sköta sin syssla.

Går till visthus och redskapshus,
känner på alla låsen —
korna drömma vid månens ljus
sommardrömmar i båsen;
glömsk af sele och pisk och töm
Pålle i stallet har ock en dröm:
krubban han lutar öfver
fylls af doftande klöfver; —

Går till stängslet för lamm och får,
ser, hur de sofva där inne;
går till hönsen, där tuppen står
stolt på sin högste pinne;
Karo i hundbo'ts halm mår godt,
vaknar och viftar svansen smått,
Karo sin tomte känner,
de äro gode vänner.

Tomten smyger sig sist att se
husbondfolket det kära,
länge och väl han märkt, att de
hålla hans flit i ära;
barnens kammar han sen på tå
nalkas att se de söta små,
ingen må det förtycka:
det är hans största lycka.

Så har han sett dem, far och son,
ren genom många leder
slumra som barn; men hvarifrån
kommo de väl hit neder?
Släkte följde på släkte snart,
blomstrade, åldrades, gick — men hvart?
Gåtan, som icke låter
gissa sig, kom så åter!

Tomten vandrar till ladans loft:
där har han bo och fäste
högt på kullen i höets doft
nära vid svalans näste;
nu är väl svalans boning tom,
men till våren med blad och blom
kommer hon nog tillbaka,
följd af sin näpna maka.

Då har hon alltid att kvittra om
månget ett färdeminne,
intet likväl om gåtan, som
rör sig i tomtens sinne.
Genom en springa i ladans vägg
lyser månen på gubbens skägg,
strimman på skägget blänker,
tomten grubblar och tänker.

Tyst är skogen och nejden all,
lifvet där ute är fruset,
blott från fjärran af forsens fall
höres helt sakta bruset.
Tomten lyssnar och, halft i dröm,
tycker sig höra tidens ström,
undrar, hvarthän den skall fara,
undrar, hvar källan må vara.

Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sofva i enslig gård
godt intill morgontimma.
Månen sänker sin tysta ban,
snön lyser hvit på fur och gran,
snön lyser hvit på taken.
Endast tomten är vaken.

Din sorg är din.

Du mänskobarn, hur tung din lott du känne,
sök ej hos dina svaga likar tröst!
Lägg ej din sorg på redan tyngda bröst!
Din sorg är din, och du bör bära henne.

Ur Romerska Sägner.

Paulus i Rom.

Bland de kristianer, som på appiska vägen vandrat Paulus till mötes, för att välkomna och trösta honom, var en man vid namn Martialis. Om honom visste alla trosbröder att förtälja följande.

Hans föräldrar bodde i Judaland på hinsidan Jordan. En dag kom Jesus med sina lärjungar till den nejden, och, som vanligt, samlades mycket folk för att höra den galileiske mästarens ord. Jesus talade denna gång om helgden af äktenskapets band och om den kärlek, som gör hemmet till Guds boning. När de mödrar, som voro bland åhörarne, förnummo detta, trängde de fram med sina barn, för att han skulle välsigna dem. Bland kvinnorna var Martialis' moder. Sakta skjutande sin son framför sig, stod hon, blyg och bedjande, inför frälsaren, som läste i hennes blick, att hon ville på gossens hufvud föra hans välsignelse in i sitt hem. Lärjungarne tillbakavisade henne. Då ville hon vika undan, men Jesus sade: "Låten barnen komma till mig och hindren dem icke, ty sådana hörer Guds rike till." Och han tog gossen i famnen, lade välsignande sina händer på hans lockar och sade till de kringstående: "Den, som icke undfår Guds rike som ett barn, kommer aldrig där in."

Från den stunden följde Martialis Jesus. När denne underbart spisade en hungrande skara i öknen, var det han, som kringbar brödkorgen och fiskarne Det var han, som tjänade vid bordet, då Jesus höll den sista måltiden med sina lärjungar. Han var den yngste, men måhända främst räknade inom den lärjungekrans, som omgaf Jesus och apostlarne och kallas "de sjuttio".

Martialis hade tidigt fattat den föresats att förkunna kristendomen i världens hufvudstad. Nu var han sedan flere år bosatt i Rom, där han egde ett hus vid *via lata* (samma gata som efteråt fått namnet Korso), i hvilket de troende ofta samlades.

* * *

Höfvidsmannen Julius förde Paulus och de andre fångarne till pretorianske gardes-öfverhöfdingens ämbetspalats, där han aflämnade dem.

Näst kejsaren var gardes-öfverhöfdingen den mäktigaste mannen i romerska världsriket. Den, som nu innehade detta ämbete, hette Burrus Afranius, en sedesträng man och god fältherre. Han hade jämte filosofen Seneka varit kejsar Neros uppfostrare

och lärare, men kände nu ingen glädje däröfver. Burrus genomläste noga de ämbetsskrifvelser Julius öfverräckt honom om fångarne, hvarefter han tillkännagaf: "den man, som heter Saulus och kallas Paulus, må vistas på fri fot, men vaktad af en soldat." Festus, ståthållaren i Judéen, hade nämligen skrifvit, att Paulus' sak rörde endast ett ömkligt gräl mellan judiska meningsflockar. och att han, Festus, själf skulle frigifvit den åtalade, om denne icke hade vädjat till kejsarens domstol.

När kristianerna, som med fångarne väntade nere på borggården, hörde, att Paulus, i stället för att kastas i fängelse, finge gå fritt omkring, gladde de sig, och Martialis och hans hustru tillbjödo honom ifrigt en bostad i deras hus. De sade: "hos oss kan du hvila ut, ty Gud har välsignat vårt hem med trefnad och frid."

"Frid har jag ingen rätt att söka," svarade Paulus, "men här bredvid mig sen I en broder, som har det goda hemmets lugn af nöden för de arbeten han ämnar fullgöra. Han är mångsidig konstnär: läkare, målare och skriftställare. I edert hus skall han måla bilder af vår frälsare och hans moder, så att vi och de, som komma efter oss, må se dem, som hade vi de älskade lekamligen för våra ögon, och hos eder skall han i andens ingifvelse skrifva häfderna om vårt brödraskaps första öden och om Kristus' sändebuds gärningar."

Så skedde ock. Lukas följde Martialis till sitt hem och skref där under årens lopp sitt evangelium och Apostlagärningar och fäste med färger på duken Jesus' och ungmön Marias drag.

Paulus hyrde sig ett hus helt nära den stadsdel, där hans fränder i köttet då hade och ännu hafva sin varelse — det så kallade Ghetto — hvars egna folklif och trånga, smutsiga gränder mana konstnärens pensel till verksamhet och hans luktsinne till hvila.

Detta hus eller rättare en efterträdare på den tomt, där det var bygdt, kallas än i dag *Paulus' skola*, emedan han där dagligen under två års tid lärde och undervisade om Kristus och härunder själf inträngde allt djupare i Messiaslärans hemligheter. Där skref han brefvet till Efeserna, Filipperna och Kolosserna, äfvensom det lilla både mänskligt och konstnärligt sköna brefvet till Filemon. Där säges han hafva emottagit filosofen Seneka — sägnen känner till en brefväxling mellan Paulus och denne — samt en annan högt stående Romare, Teofilus, hvilken Lukas tillegnat sitt evangelium. Genom soldaterna, som vaktade Paulus, spred sig från samma medelpunkt den nya lärans kännedom till höfvidsmän för pretorianerna och genom dem till medlemmar af kejsarens hus.

Mellan Sixtus-bron och Ghetto, vid Via della Regola, bakom den gamla kyrkan Paola alla Regola, återfinner man "Paulus'

skola". Nu företer hon sig som en tämligen stor sal, hvars väggar äro fulltecknade med språk ur Apostlagärningar, men där i öfrigt ingenting ålderdomligt eller märkligt är att se.

* * *

När Paulus andra gången kom till Rom, emottog han Martialis' förnyade inbjudning och stannade i dennes hus, tills han under kristianernas tårar släpades därifrån till mamertinska fängelset.

Den frid, som rådde i Martialis' boning, var ej af det yttre slaget, ty på ena sidan af huset gick *via lata* (Bredgatan), pulsådern mellan romerska torget, Kapitolium och Marsfältet, och strax bredvid utsträckte den stora basaren Septa Julias portik sina pelargångar. Men medan folkböljorna brusade där rundt omkring, stod hemmets barnaskara i andäktig tystnad kring Paulus' skrifbord eller vid Lukas' tafvelställ och följde med undran pennans rörelser på pergamentet eller penselns på duken, och medan de stodo så, hände som oftast, att de sågo bredvid sig andra barn, vingade och strålande af öfverjordisk skönhet, som kommo för att blanda Lukas' färger eller för att hviska någonting till Paulus, när denne tankfull lät skrifstiftet hvila.

Om man från Piazza de Venezia går in på Korso, Roms hufvudgata, har man strax till vänster palatset Doria-Pamfili och där bredvid en kyrka, Santa Maria in via lata. En gång om året firas i detta mer grant än smakrent utstyrda tempel en högtidlig mässa, och man har då tillfälle att öfver högaltaret skåda en madonna, som enligt sägnen är af evangelisten Lukas' hand och hittats under kyrkan, där man finner lämningarna af Martialis' hus, förvandlade till en krykta med två kapell. Två trappor leda ned till de kamrar, där Paulus skref brefven till Timoteus och Titus och där Lukas målade och författade. Väggarna bära ännu spår af fresker från den antika tiden. De fromme, för hvilka sägnen är historia, lämna icke den heliga skymningen här nere utan att hafva druckit ur en källa, som Paulus uppkallade för att däri döpa. I den tiden lågo dock kamrarne ofvan jord och hade tillräcklig dager för pennan och staffliet. Men Roms gator hafva höjt sig med århundradena. Den eviga staden är ett slags historiens geologi. Hvar helst man gräfver där, finner man häfdernas skeden lagrade öfver hvarandra.

* * *

I Rom gick ingen dag utan någon märklig händelse, som fängslade allas nyfikenhet och allas uppmärksamhet, tills en ny dag kom med en ny händelse. Än gaf kejsaren i amfiteatern eller i Circus maximus eller på Marcellus' skådebana någon festlig tillställning af häpnadsväckande prakt. Än uppträdde han

själf inför romerska folket som sångare eller körsven. Ofta kringlopp ett rykte, att någon medlem af kejsarens hus eller någon för republikanska tänkesätt misstänkt storman rödts ur vägen. Dessemellan talades om hemska järtecken, som visat sig i de aflägsnare landsdelarne, om sammansvärjningar i Rom, om upproriska rörelser bland de vid rikets landamären stående härarne. Men vid denna tid var det särskildt en sak, som utgjorde allmänna samtalsämnet ej endast för dagen, utan för veckor och månader, i alla romerska kretsar. På forum, i de stora badhusen, öfver allt, där medborgare och främlingar strömmade tillsammans, sporde man hvarandra: har du sett Simon, visdomsmannen? Har du hört omtalas det underverk han senast utfört?

Ej mindre ordades om hans ledsagerska, Helene. Den gudomliga visheten sades hafva förkroppsligat sig i henne. En skönare kvinna hade ingen sett. Men de fleste tillade, att hennes skönhet kom dem att rysa. Hon liknade en Isisbild. Hennes anletsdrag voro orörliga, hyn bar den pariska marmorns färg, ögonen hade ädelstenens, men icke lifvets glans. Var hon en bildstod, som Simons trollkonst gifvit rörelseförmåga? Var hon människa eller demon?

När Paulus vistats några dagar i Rom, gjorde han en färd öfver Marsfältet bort åt flaminiska porten och lustgårdarnes kulle (Monte Pincio). Marsfältet höljdes af människoskaror, som utlockats af ryktet, att Simon undergöraren och Helene skulle visa sig. Och de kommo, dragna af hvita hästar i en guldglänsande segervagn, Simon klädd som Jupiter Serapis med det juvelgnistrande sädesmåttet på hufvudet och spira i handen, Helene som Isis med byssos-slöja, halfmånformigt diadem och i lockarne en lotusblomma. I deras körsven igenkände man kejsaren själf. Vagnen omgafs af kransade sångare och gossar, som svängde rökelsekar. Framför och bakom honom redo pretorianer i gyllene rustningar. Längs hela vägen, på hvilken tåget rörde sig, sjönk folket på knä och ropade: hell guden från Samarien, Cæsars vän! hell den gudomliga visheten, Helene! — Från båtarne på Tibern ljödo sång och strängaspel, och i floden kastades korgar, fulla af lotusblommor, som gungande på böljorna kunde komma en att tro, att Romas och Memfis' heliga strömmar förenat sig till ett.

I hopen fanns en och annan filosof eller republikan eller kristian, som icke ville falla i stoftet för trollkarlen och hans världsrådande körsven. De skyndade bort. Men Paulus stod upprätt och hans öga sökte och fann Simons.

Han hade gissat rätt. Det var samme svekläggare, som af apostlarne velat tillköpa sig den helige andes kraft i den tro, att allt, äfven det heligaste, vore falt för penningar. Ja, det var utan tvifvel Simon magus, trollkarlen från Gitton i Samaria, de

egyptiske presternas lärling, kristendomens värste fiende, densamme, hvars skamliga tillbud Lukas just samma dag hade skildrat i sitt fortskridande verk om apostlarnes gärningar. Och Paulus visste nu, att han skulle få en hård kamp med den mannen att utstå.

* * *

I Rom utöfvade Simon omätligt inflytande. Han var kommen dit för att stifta en ny religion. Människorna, föga nöjda med den gamla de fått i arf, sökte då på alla håll bättre tillfredsställelse för sina fromma känslor och dragningen till det hemlighetsfulla. Därför vallfärdade stora flockar, synnerligen de förnäma kvinnorna, till Isistemplen och Mitras-hålorna, där de i en hjärtgripande musik, ofattliga böneformler och underliga tempelbruk tyckte sig skönja en högre värld. Nu hade Simon gjort sig till öfverste prest både uti Isis' tempel och i Mitras' grottor, där han med sin trolldom rusade alla sinnen och döfvade allt förstånd. Paulus fann med grämelse, att månge, som förut lyssnat till kristendomen, bortrycktes från honom och följde svekets dagligen växande ström.

Innan Simon magus kom till Rom, hade kejsar Neros styrelse bådat godt, vittnat om hug för gagnande storverk och om människovänligt sinnelag. Men nu var han med ens förändrad till en vanvetting, ett vilddjur. Hvaraf kom det?

Nero hade önskat se Helene i sitt palats och höra från hennes läppar den gudomliga vishetens lönligaste sanning. Det var annars förbjudet att tala till Helene och själf talade hon till ingen. Då hon någon gång visade sig i en utvald krets, var det endast för en flyktig stund, och då glömde man, att hon var tystnaden, ty det majestätiska i hennes sätt och det väna i hennes later verkade som ett demosteniskt tal. Hos en gudinna, lik henne, var ett insegel på läpparne hvad det är hos mången annan: den klokaste och mest inverkande vältaligheten.

Simon magus gaf sitt samtycke till kejsarens önskan, men med följande villkor: Helene, följd af honom, skulle komma nattetid och vid nedan till palatset. Intet ljud, som påminde om dagens lif, finge förnimmas inom dess murar. Hofmän och vakt skulle mottaga dem med tystnad. Ljus och facklor borde endast sparsamt lysa deras väg. Kejsaren skulle ensam och i sin tronsal emottaga Helene och höra henne utan att själf yttra ett ord.

Så skedde ock. Följd af Simon kom hon en natt i bärstol till palatset. Genom marmorskimrande, af glesa lampor upplysta gångar och salar fördes den slöjade kvinnan af en tigande hofman allt djupare in i den palatinska borgen. Här och där sågs en vaktande gardes-centurion, stel och orörlig, som om mejseln huggit honom ur väggen, där han stod. Simon stannade vid

tronsalens dörrar. Där inne brunno endast några kandelabrar, och i bakgrundens skugga satt kejsaren på sin tron. Helene, klädd som egyptisk prestinna, sväfvade in, nalkades med ljudlösa steg, skred upp för tronens trappa, slog slöjan tillbaka, lutade sitt marmorlugna hufvud öfver Nero, fäste sina kalla ädelstensögon med ormtjusarens kraft i hans blick och hviskade i hans öra — hvad? ”Den gudomliga vishetens lönligaste sanning”. Men hur lyder den? Nero satt som förstenad. Helene sväfvade bort. Men följande natt lät Nero kalla till sig giftblanderskan Lokusta, som inför hans ögon tillredde dödsdrycken åt Britannikus. Därefter följde mord på mord.

* * *

Aposteln Petrus, romerska församlingens föreståndare, var vid denna tid stadd på omvändelsefärder i västern. En ängel återkallade honom till Rom för att samverka med Paulus i kampen mot Simon undergöraren.

* * *

Vid en förtrolig fest hos kejsaren, till hvilken endast Simon, den kvinligt vackre gunstlingen Sporus och några få förnäme vällustingar inbjudits, yttrade Sporus under falernvinets inflytande till Simon:

”Stora äro dina underverk. Dock kan intet af dem mäta sig med nazaréen Jesus’ sista under, då han lefvande uppfor till himmelen. Gör den saken efter, om du kan, eller vidgå, att du är öfvervunnen!”

Simon svarade: ”Slikt kan blott den okunnige hålla för underverk. I döden afkläder sig människan sitt gröfre omhölje, och hvad som då återstår är en förklarad lekamen, på hvilken stjärnorna utöfva omotståndlig dragningskraft. Men ett verkligt under och väl det största af alla, vore, om någon, iklädd sin förgängliga stofthydda, uppstege till Olympen. Det har ännu aldrig händt, ehuru Judarne hafva åtskilligt prat om dylikt.”

”Och det är omöjligt äfven för den störste undergöraren,” sade Nero.

”Nej, Cæsar, för dig och Simon är ingenting omöjligt,” inföll trollkarlen från Gitton.

”Jag tager dig på orden,” ropade den halfdruckne Nero. ”Du skall göra en himmelsfärd inför mina och romerska folkets ögon, eller du skall dö!”

”Jag skall med dessa lemmar, i din åsyn och i det allbjudande romerska folkets, upplyfta mig öfver skyarne till min fader Jupiters konungastol, dricka Cæsars välgång i den bägare Ganymedes bräddar, och därefter återvända till jorden och till jordens gud, min kejserlige vän.”

"Godt," ropade Nero, "det varder ett skådespel att bjuda folket, hvartill man aldrig sett maken. Men snart, snart!"

"Om fjorton dagar, räknade från denna, skall min himmelsfärd företagas. Därefter skall allt folket tro mig."

Simon tömde sin bägare och tillade: "underverket är ensamt i sitt slag, men för mig en småsak. Cæsar, låt oss nu orda om allvarligare eller lustigare ting!"

Följande morgon visste hela Rom dagen och stunden, då Simon undergöraren skulle från Kapitolium flyga till himmelen, och man talade om ingen ting annat.

Petrus skyndade till Paulus, och de båda apostlarne öfverenskommo att på den afgörande dagen vara bland åskådarne på Forum. — — — —

Ur Romerska dagar.

Campagna di Roma.

Rom ligger kransadt af villor, lustparker och vingårdar. Längs stadsmurarne, synnerligen i väster och norr, följa hvarandra lundar af pinier, cypresser, lönnar, almar, stenekar och lagrar samt trädgårdar, som omgifva palats eller slottslika landthus, i hvilkas salar öfverlefvorna af det antika Roms marmorfolk stämt möte. Villa Doria-Pamfili, vatikanska trädgårdarne, Villa Borghese, Monte Pincio, Villa Medici, Villa Ludovisi, Villa Albani äro världskända. Hvem som varit där drömmer sig ej tillbaka till deras springbrunnar och marmorstoder, deras skuggiga gångar och lysande blomstermattor?

Men bakom dem och stundom gränsande intill villans yttre mur utbreder sig en ödemark i alla väderstreck, till Apenninernas blånande utsprång, till Albanbergen och hafvet. Afbrottet mellan den naturens och konstens prakt, som tjusar oss i de romerska lustgårdarne, och ödsligheten därutanför kännes i förstone nästan öfverväldigande, och man är färdig att tro på ett bländverk frammanadt att dölja för katolicismens hufvudstad den ängslande verklighet, som omger honom, dölja varseln om det öde, som skulle drabba mänsklighetens tankevärld, om den makt, som så länge fört spiran öfver denna ängd, kunde sträcka henne så långt som hon syftar. Det är ett afsomnadt storväldes paradsäng, denna öken, Campagna di Roma, och under det första intrycket af hennes åsyn är Rom en död, kring hvars tinningar man flätat en krans af grönt.

* * *

Kampagnans västra gräns är hafvet från Civita Vecchia till Terracina, en kustrand af omkring 16 svenska mils längd. Åt hvilket håll man far ut från Rom, har man att färdas mer än två svenska mil för att hinna en ort, som kan kallas befolkad. Någon ting, som skall föreställa en landtgård, ett åbohus, möter man väl då och då; men under sommaren och hösten är "casalens" port vanligtvis lika otillgänglig som hans med järnstänger korsade fönster: åbon och hans närmaste ha undan malarian och febern flytt till Rom eller upp i bergen. Berget Sorakte, som i norr tecknar sina siksaklinier mot himmelen, ligger på 4 mils afstånd från Rom, men ännu inom kampagnans landamären. Från Rom till Albano är 2 ½ mil, till Tivoli 3, till Tibermynningen inemot 3, till Civita Vecchia mer än 7 och till Terracina öfver 9. Dessa sträckor kan man under vissa af årets månader tillryggalägga nästan utan att möta ett människolif.

Här lågo dock i en forntid mer än tjugo städer, mer än femtio folkrika självstyrda bygdelag. Man kunde från den ene stadens murar, se bort till den andres, hän öfver hemman vid hemman, åker vid åker. Hvad som nu är ödemark har en gång omslutit häfdernas Latium, där i fria bönders tjäll växte den kraft och den känsla för lag och tukt, som sedermera, när Rom vardt det latinska förbundets ledare, skapade ett världsrike. Här skar plogen, högt ärad, sin fåra från berg till haf; här delade statsmannen och härhöfdingen den självfarbetande åkerbrukarens enkla lott; här blomstrade i hägn af bondens vapen den välmåga och lycka, som i senare släktens inbillningskraft återspeglade en guldålder, då den fridsälle konung Saturnus rådde öfver Latium.

Hvilket skifte! Nu söker under den farliga årstiden landtmannen, som dväljes i nejden af Rom, sitt skydd inom stadens murar, när kvällen kommer. Och "fattoren", som fördröjt sig till solnedgången på slätten, sveper sig i manteln upp till ögonen och sporrar sin långmanige häst för att hinna bergen och undgå febern, som ur jorden sträcker sina dimmors blygrå armar efter honom till dödande famntag. Så spränger han fram öfver den gungande marken förbi de vårdar af antikens storhet, som äro strödda öfver kampagnan likt grafstenar öfver en kyrkogård, förbi de eldar, kring hvilka de arme, som äro nödgade att tillbringa natten här, samlat sig, höljde i kampagnolens fårpäls eller den abruzziske och sabinske jordarbetarens kappa, och han andas icke fritt och hejdar icke sin klippares lopp, förrän han nått olivgårdarne på bergsluttningen.

Nu växer döden rikare än hvetet i den saturniska jordens fåror och malarian är landets drottning. Det kan icke nekas, att hon innehar sitt välde på grund af äldsta häfd, äldre än själfve Saturnus' guldålder. När de italiska stammar, som nedstigit från bergen eller kommit öfver hafvet, först satte sin fot i denna nejd,

var hon uppfylld af stelnade lavaströmmar, fuktiga skogar, feberalstrande kärr och af sjöar, som bildat sig i de slocknade vulkanernas trattgap. Huru långa strider det krafdes, innan nybyggarne hunnit förvandla henne till ett sundt och folkrikt land, det vet man ej, det är ett spörsmål, hvars svar ligger på andra sidan häfderna; men de tempel, som det äldsta Rom reste åt Febern och Mefites, voro minnen af plogens seger öfver en fiende, fruktansvärd ännu i sitt nederlag.

Det är sannolikt, att träskfebern lika mycket som de omgifvande fientlige folkstammarne verkade till det latinska förbundets knytande. När hälst ofred mellan Latiens små samhällen kom åkerbrukets redskap att hvila, stack malarian upp hufvudet. Ett täppt afloppsdike, där under solens brand växter ruttnade i ett stillastående vatten, blandadt med den vulkaniska jordmånens slam, förde febern och döden in i närmaste gård. Sålunda fick grannsämjan den mäktigaste taleman i febern, som väl förtjänte ett tempel bredvid fredens. Åt grannsämjans hägnare, Jupiter, byggde Latinarne en helgedom på högsta toppen af Albanbergen, på hjässan af det slocknade eldberget Monte Cavo. En gång om året skredo från alla Latiens bygdelag högtidsklädda tåg på den heliga vägen dit upp för att fira förbundsfesten och offra åt Jupiter, och sändemän från dem alla samlades i den sköna, med stenekar smyckade dälden nedanför Marino för att vid Ferentinas källa slita deras tvister och rådgöra om deras samfällda ärenden. För hundra år sedan kvarstodo ärevördiga lämningar af det uråldriga förbundstemplet. År 1783 omstörtades de af den siste Stuart, kardinalbiskop af Frascati, som af spillrorna uppbyggde passionistkloster. Med det dådet gick *den* kungliga ätten i sin graf.

Under de fyra första århundradena af romerska fristatens tillvaro var Latien ännu ett hem för bondelif och bondefrihet. Dess åkerbrukare utgjorde kärnan i Roms stridsmakt. Men i den mån Rom vidgade sitt välde och dess stormän riktade sig, veko de små gårdarne för de stora godsen, de själfägande arbetarne för slafvarne, de enkla vanorna för öfverdådigt lefnadssätt och sedlig ruttenhet. Fåfängt sträfvade en Kato att upprätthålla fornromersk sed, då grundvalen för denna allt mer vittrade. Den väna bilden af hans maka, som lägger slafvinnans dibarn till sitt bröst, vill smeka oss med ett sken af det patriarkaliska, men skenet häfves af hans egen hjärtlöshet mot de gamla arbetshjon, som utslitit sina krafter i hans tjänst. De många små hemmen med starke män, dygdiga kvinnor och friska barn försvunno allt mer, och för hvarje ny utskrifning till härtåg funnos i Latien allt färre frie, vapenföre män. Böndernas ättlingar drogo sig inom städernas murar och förvandlades där efter hand till en lat, stolt och orolig pöbel. Landtlifvets idyll hade slagit öfver i ett

sataniskt tillstånd. Kring de praktfulla herresätena, hvilka hvart och ett kostat hundratals bondgårdars fall och i hvilkas salar orgiska fester och vilda bacchanalier firades, arbetade tusentals slafvar, smidde i järn, på åker och äng, tills de efter solnedgången infföstes i sina ohyggliga sofstall med bommade portar och gallrade gluggar. De gödde marken med förbannelser mer än med svett och marken bar frukt därefter. Malarian visade sig igen och tilltog med hvarje år. Den omsorg det lilla jordbruket ägnar, så att säga, åt hvarje tufva, hade ensamt varit i stånd att hejda och undertrycka träskfebern, men när jordarbetaren slogs i kedjor, kunde malarian afskaka sina, och hon trifdes godt i de vidsträckta skuggiga lustparkerna och djurgårdarne, hvartill det forna åkerlandet omskipats, och på de odikade betesmarkerna, hvilka utbredde sig i samma mån som den ökade sädinförseln från Afrika och kejsardömets spanmålsutdelningar gjorde det italienska åkerbruket öfverflödigt och förlustbringande. Flere kejsare sökte motarbeta denna ändring. De sågo att Italien utmattades af blodbrist, sedan bondeklassen gått sin kos, att slafveriet fördärfvade herre och träl, att de stolta landtslotten skapade ödemarker omkring sig och att febern, lössläppt på landsbygden, allt värre härjade de förr så blomstrande städerna; men alla deras förordningar kunde intet uträtta, då det onda icke angreps i sin rot. Romerske statsmän under republikens dagar hade dock förutsett det, och den af Licinius Stolo i fjärde århundradet efter stadens grundläggning föreslagna lagen stadgade, att ingen finge äga mer än 500 tunnland jord eller hålla mer än 100 stycken storboskap eller 500 stycken småboskap. Men lagen hölls icke ens af sin egen upphofsman i helgd. I Ciceros tal finner man flere vittnesbörd om att Latium i hans dagar mer och mer utarmades på människor och odlande armar, och det romerska kejsardömets skriftställare tala redan om den pestmättade och mordiska luften, som under sommarmånaderna gjorde Rom till en farlig vistelseort.

Vi finna således, att de orsaker, som skapat den ödsliga kampagnan, ligga långt tillbaka i tiden och stå i samband med samhällsproblem, som äfven för våra dagar äro af djup innebörd.

I början af femte århundradet ryckte Alarik med sina Västgoter mot Rom. Efter dem komma under loppet af sju århundraden Vandaler, Östgoter, Longobarder, Norrmanner och Saracener. Det heter, att dessa svärmar i grund härjade kampagnan: men redan i en mansålder, innan folkvandringen böljade mot Roms murar, stod hon nästan folktom, och de granna landtslotten, de ståtliga minnesvårdarne, som randade landsvägarne, lågo som i en öken. Att barbarerna gjorde slotten till stall, ransakade grafvarna för att finna skatter, afbröto vattenledningarna och nedhöggo lundarne till skansar och lägereldar är nog säkert. Men

dessa hemsökelser voro hvirfvelvindar, hvilkas spår snart skulle utplånats af fredens id, om villkoren för en sådan hade förefunnits. Men de saknades alldeles, och under medeltiden voro kyrkans "döda hand" och feodalväsendet för ingen del ägnade att framkalla dem.

Hade nya åkerbrukarestammar, som ingenting vetat af vare sig kyrka eller baroner, nedstigit som i forntiden från bergen eller landet på Latiens kust, skulle kampagnan efter längre eller kortare tid åter varit ett blomstrande, af bondgårdar öfversålladt land, och ur de nya bygdelagens enkla tillstånd kunde som fordom fröet till en förnuftig samhällsordning upptagas.

Men det tyngande arfvet af många århundradens samhällselände hvilade och hvilar ännu öfver den sköna ängden och hindrar henne bära de skördar, den rika jordmånen längtar att alstra. Garibaldi vill nu kröna sin lefnad med aflyftandet af detta ok. Tanken förutsätter en tro som hans, att intet, som bör göras, är för tungt för dèn hängifna viljan, och att allt godt har segerns underpant i sig själf; men det varder nog svårare att fria Kampagnan från folkbrist och träskfeber än det var att rensa Italien från stora och små tyranner.

Ännu för ett par år sedan var *Agro romano* — det vill säga kampagnan mellan Sabinbergen och hafvet samt mellan Albanbergen och Sorakte — till mer än hälften i kyrkans händer och till mer än en tredjedel i några romerska adelssläkters. Ej endast af vana och tröghet eller brist på drifkraft, utan af ren grundsats hafva desse ägare föredragit öknen för åkern. Samhället må se sin yppersta rikedom i mängden af väluppfostrade sunde och burgne medborgare, i mängden af arbetsföra armar, tänkande hjärnor och fosterlandsälskande hjärtan; den enskilde jordägaren däremot, som endast ser på den ränta hans ägor afkasta, kan fråga sig, om de många små åbohemmen, sedan man afdragit hvad deras egna munnar tarfva och hvad staten och bygdelaget för sina ändamål af dem kräfva, hafva så mycket till öfvers för jorddrottens penningpung som de vidsträckta betesmarkerna inbringa, när deras själfvuxna gröda närer så mycket boskap och så få människor som möjligt. Om nu de presterlige eller furstlige jordägarne räknat rätt eller galet må lämnas därhän; men utslaget, hvartill de kommit, är att *de* stå sig bäst, om kampagnan får vara hvad hon är.

Nu orsakar dem deras egendom ingen annan möda än den att årligen i klingande mynt mottaga det fastställda landgillet af kampagnans förpaktare, oafsedt det tid efter annan återkommande bråket att uppgöra nytt kontrakt med desse herrar, som under namnet *mercanti di Campagna* till ett antal af 40 bilda ett skrå för sig och känna sig trygge i medvetandet af sin penningmakt och sammanhållning.

En af desse 40 har jag haft nöjet möta en gång under hans rundresa mellan sina åbor. Det var en af de fetaste människor jag sett. Den lilla och låga, vällackerade och glänsande vagnen, hvari han färdades efter två klippare, skalf under hans tyngd och mäktade knappt omfatta bredden af hans digra lekamen. Anletsdragen nästan försvunno under kindernas fettmassor; näsan, ehuru stor och krökt som en höknäbb, kunde ej göra sin rätt gällande mot dessa pösande grannar. Magen var värdig abboten i Bürgers ballad. Att döma af det oxkött, som framställes i de romerska trattorierna, kan ingen af de storhornade fyrfotingar, som beta på den klassiska jorden, skryta med ett sådant hull. Mannen var ett märkligt, men icke svårförklarligt undantag från de magra mänskliga skepnader, som man annars möter på kampagnan.

Under *mercanten* står *fattoren,* förvaltaren, som bor i det ensliga åbohuset, tills malarian drifver honom därifrån. Fattorens närmaste man är storherden, som har inseendet öfver den pittoreska skara, som till häst och fot vallar hjordar af oxar, bufflar, hästar, får och getter. Desse herdar äro till största delen slättens infödde söner, de äkte kampagnolerne, de mest kännetecknande skepnaderna i den ofantliga taflans lefvande staffage. Häst- och oxherdarne ha ingenting af idyll i sig. De äro väderbitne, svartskäggige, senige och magre karlar med halfvilda ögonkast, sittande högt till häst, klädde i lädergamacher, kappa och spetshatt med lansen på sadelknappen, bössan på rygg och knifven i bältet. Har man sett en *buttero* eftersätta och infånga en unghäst, som skall tämjas, eller oxherden med fälld lans under vilda rop jaga sin jord framför sig, så glömmer man icke den synen. Fridsammare ter sig fårherdens lif, när hans skyddslingar i spridda flockar beta kring de antika monumenten, medan den riklockige, svartögde, halfnakne gossen, som vaktar dem, sitter med stafven i hand uppkrupen på en grafvård eller på röset af en forntida villa, försjunken i drömmar eller lockande vemodiga toner ur sin rörpipa. Mot sommaren stiga hjordarne högre och högre upp i bergen. Om hösten komma de ned igen i flockar af ända till 10,000, förda och drifna af herdarne och deras hjälpare, de hvite, raggige kampagnahundarne, som äro ypperlige i sin tjänst, men illa sedde af främlingar, som ge sig ut på slätten, för den hvita tandgård och det arga skall, hvarmed de hälsa enhvar, som ej är klädd i fårpäls eller i spetshatt och lädergamacher.

Här och där ser man på slätten en liten kägelformig byggnad med ett kors på toppen. Hyddan är byggd af rör öfver en lätt trästomme och sammanhållen med hamprep. En groft timrad säng med några fällar, en korg, hvarur en nyfödd liten kampagnol räcker sina armar mot modern, en bössa på väggen, några kökssaker och mjölkkärl på golfvet, det är herdehemmets vanliga

innehåll. Men ej sällan får en håla i den brunröda tuffstenen med en äril, där elden sällan slocknar, tjänstgöra i hyddans ställe. Lifvet och lefnadsförhållandena framträda här i det torftigaste skick, och få äro de, som icke finna kampagnolens lott hård och hans öde klagvärdt; men lyckan låter icke mäta sig efter den måttstock främlingen lägger på lifvets kraf, och herden, som om dagen kringströfvat till häst på den vida heden och om kvällen emottages af maka och barn vid rörkojans härd, känner måhända mer fröjd af sin tillvaro än mängden af dem, som ömka honom.

Ej endast på kampagnan, äfven i Rom kan man göra bekantskap med detta herdefolk. En dag, då jag tillbragt flere timmar i Museo Capitolino och uthungrad och törstande frågade en polissoldat efter närmaste trattoria, pekade han med en afrådande axelryckning nedåt en gränd i närheten af Piazza Montanara. Jag visste hvad denna axelryckning bådade: ett ruskigt källarrum, gäster framställande italienska folktyper, ett afskräckande kök, men möjligen ett bättre vin än man får på de mest förgyllda ”restaurationer”, när man vill smaka landets egen drufva. Jag fann stället; det kallade sig *Trattoria dell' Agricultura*, ett underligt namn att möta i den del af Italien, där plogarne låta räkna sig och ”agrikulturen” är en saga, men i alla fall tydande på det slag af stamkunder, som här höllo till. Och det var åkerbrukare som togo sig något ut i sina stolt draperade kappor, sina läderdamasker och väldiga sporrar, män som arbetat jorden mer med hästhofvarne och lansudden än med plogbillen. Medgifvas måste, att de sågo lika otvättade ut som bordduken, öfver hvilken de förtärde sin *presciutto* och sin buffelost, men den ståtliga hållningen, de ädla åtbörderna och språket, som klang så vackert från deras läppar, stämplade dem det oaktadt till finare gentlemän än de hrr Amerikaner och Engelsmän, med hvilka jag dagen förut haft det något långdragna nöjet att spisa middag i Albergo Nazionales praktsal. Och detta intryck gick för ingen del förloradt vid närmare bekantskap, ty den Italienarne medfödda takten och finkänslan, som icke ens förneka sig hos den vidrigaste klassen af Romare, de efter franska klädseltycket utpyntade pomaderade söndagssprättarne på Korso, voro hos kampagnolerna rikligen tillstädes och lade något af adel öfver ställets rusk. Och när en otadligt hvit bordduk breddes öfver det ena bordhörnet och ägg och sydfrukter framställdes och ett gyllene *vino bianco* räcktes mig i en karaff, rensköljd under strålen i närmaste springbrunn, så tyckte jag mig ej hafva skäl att knota öfver ödet, som fört mig till Trattoria dell' Agricultura. Väggen midt emot mig var smyckad al fresco af en mycket blygsam konstnär med ett uppträde ur Romas nyaste historia: Porta Pias stormning af Italienarne i September 1870. På hvilken sida konstnärn med sina känslor stått i striden, kunde man märka på den förkärlek, hvarmed

han framställde påflige zuaver[1] spetsade på de framstormande bersagliierernas[2] bajonetter. Måhända var det denna tafla, som hade fört kampagnolernas samtal på Garibaldi. Hvad de i öfrigt må känna om helgonlegenderna — förmodligen det enda, hvari de få någon undervisning — ett helgon ha de dock öfver alla helgon, och det är Garibaldi. Han är den nye S:t Josef, och den himmelska brud, hvarmed han förlofvats, är *rättrådigheten.* Aldrig har jag hört en Romare lofva honom för hans hjältemod och hans bragder, men väl för hans rättrådighet och oegennytta. Han har vapenvunnit konungariken, han har varit herre öfver Neapels och Siciliens skatter, men fast han ingenting bortslösat, utan tvärtom idkeligt arbetat som bonden gör det i sitt anletes svett, är han nu en fattig gammal man, och denna hans fattigdom gjuter för kampagnolen en strålande gloria kring hans hufvud, inför hvilken de kyrkliga blodvittnenas bleknar. Tappre män äro icke sällsynte, säger kampagnolen, oegennyttige äro det dess mer; men Garibaldi har visat, att Italien kan framföda äfven sådane.

Samma iakttagelse med afseende på kampagnolens uppfattning af Garibaldi gjorde jag en dag under ett ströftåg med skalden B. B. på Via Appia. På återvägen gingo vi in i en ”casale”, i hvars löfsal vi nedsköljde landsvägsdammet med en flaska vin, framburen af värdens blomstrande dotter. Äfven här bjöds på ett prof af folkets målarkonst. Casalens ena vägg företedde en fresk, föreställande å ena sidan Italia som en modern dam med krona på hufvudet, å andra sidan Roma, antikt draperad och med Minervas hjälm på hufvudet, båda räckande kransar åt en i röd skjorta klädd skäggig gubbe, öfver hvars hufvud lästes: *”Giuseppe Garibaldi, den rättrådige mannen”.* Fattorens broder hade tjenat under Garibaldis fana. Han talade icke ett ord om sin hjältes mandomsprof på slagfältet, ej häller om sina egna, men han anmärkte med eftertryck: ”min capitano är en man af heder och vill folkets bästa”. Tyvärr för folket icke samma tal om Italiens andre statsmän.

Där något jordbruk förekommer på kampagnan, leger fattoren arbetare, som, drifne af hungern från sina hem bland bergen, nedkommit på slätten vid såningstiden. Mellan sådden och skörden draga de upp till olivgårdarne och tinga sig där till arbete. De komma i skaror med spaden, hackan eller lien på axeln. Någon af dem medför också ”cornamusan”, säckpipan, hvars toner skola trösta dem för saknaden af hemmet, men endast öka deras längtan att återvända. Jorden uppkastas i största hast, fröna utsås, och när säden är mogen, bärgas han med samma brådska

[1] Eg. namn på en krigisk folkstam i Alger, ɔ: gardes-soldater,
[2] Skarpskyttar i italienska arméen.

som sådden verkställdes. Men vanligtvis hinner malarian ändå göra sin skörd bland skördemännen. Som åbohuset vanligen är för trångt att hysa dem, tillbringa de natten under öppen himmel eller i en tuffstenshåla kring en eld och söka, svepte öfver hufvudet i sina kappor, värna sig så godt de förmå mot den kalla och giftiga dimman. Men mången stackars yngling från Sabinbergen eller Abruzzerna återser aldrig hemmet och de kära, för hvilka han vågade sitt lif på den mordiska heden, och sedan han nedmyllats, kan snart ingen mer visa hans graf.

Karl Snoilsky.

(f. 1841.)

Folkets sångmö.

Ädla svenska sång!
Längtan görs mig lång
efter dig i tidens split och kval.
Vilda blommor små,
låt en fläkt mig få
från er glömda, furumörka dal!

Allt hvad flärden vill
kan jag utantill,
allt som smeker konstlade begär.
Ack, när skall jag se
folkets sångmö le,
hon som själf ej vet hur skön hon är!

Litet barn, i skog
än hon dväljes nog
just där smultron tätast slå ihop;
härmar vallhjons-låt,
ömsom skratt och gråt,
hör i hagen gökens fjärran rop.

Men jag spår att snart
mornad underbart
står en mö med styrka och behag.

Snart en vår skall gry,
då hon syns i by
som en majbrud på sin bröllopsdag.

Icke herrekif,
folkets eget lif
skall hon sjunga mellan fjäll och älf.
Folkets egen håg
skall i diktens våg
återse och återfå sig själf.

Dans på logarne,
doft i skogarne,
sommarnattens halfdagstrolleri,
forsens strömkarlsspel —
allt skall bli en del
i en svensk, en hjärtemelodi.

Ädla svenska sång,
vakna upp en gång!
Andra brunnar nog vi öste ur.
Glad jag tystnar då
för att höra på
unga ljud af känsla och natur.

Ur Svenska bilder.

Kung Erik.

Sakta glida vimpelprydda båtar,
Mälarn speglar röda aftonskyn,
åror plaska under valthornslåtar,
löfskog doftar invid vattnets bryn.
Fäll nu åran, slupen lägg på svaj —
vagga utan mål en natt i vackra Maj!
Valthorn, tystna nu,
eko, lyssna du:
kung Erik leker på luta.

Konung Erik på sin luta leker,
lutan lagd på silkesstickadt knä,
och den hvita handen välljud smeker
fram ur silfversträng och cederträ.

Liten Karin lyssnar tyst därpå,
tills i hennes ögon stora tårar stå.
Är herdinnan min
icke glad i sinn'? —
Kung Erik leker på luta.

Fruktar du försåt ifrån min broder,
hertig Rödskägg — Säg, min tankes sol?
Än jag håller fast i rikets roder,
än jag sitter på kung Göstas stol.
Till dess dagen purprar bergets hatt,
låt oss älska blott i vårens ljusa natt!
Det är långt igen
än till morgonen —
kung Erik leker på luta.

Liten Karin, unge kungen ber dig:
blif du min och Stockholms borg du får.
Säg ett ord och jag guldkronan ger dig
att förblekna kring ditt gyllne hår.
Jag är Erik, vackra drömmars kung:
smidd af månestrålar känns ej kronan tung.
Gråt ej, barnet mitt,
så blir riket ditt!
Kung Erik leker på luta.

Stenbock vid svarfstolen.

Det är så skärande kallt i kväll,
och frosten på gallradt fönster
däruppe i Frederikshavns kastell
har ritat sällsamma mönster.
En skog af finaste uddar och spjut
hon smider i silfradt glitter,
liksom till täflan hon manade ut
den fånge, vid svarfstoln där sitter.

I lampans flackande, gula sken,
som rörs af vinddrag därinne,
han snider ur hvitaste elfenben
ett drömslott med tandad tinne.

Då tanken våndas i frätande sorg,
och lifvet är tröstlöst mulet,
han flyr till drömmarnes leksaksborg
och drejar det snurrande hjulet.

Den hand, som svingade Sveriges svärd
och härar till seger fick föra,
nu sysslar maktlös och febertärd
med sköraste dvärgagöra.
Belägradt lutar hans land till fall;
bak ramlande murar det strider.
Dess bröstvärn springa med knall på knall —
men fången, han drömmer och snider.

En borg han reser ur vallens ring,
där Svea tronar i lycka,
och dotterstäderna rundt omkring
som sköldar tinnarne smycka.
Här, Alt-Stettin, är din grip att se,
för Wismar är buffelns änne,
der Revals lejon, de trogna tre,
och Rigas nycklar, de tvenne.

Du byggnad af snille och hjältemod,
i svenska bröst oförgätlig,
som sammankittats af trofast blod
i sekler med möda omätlig,
du Karlars kärlek, Gustavers hopp,
du Svea-välde i norden,
i fångens dröm byggs du åter opp,
se'n du har grusats på jorden!

Men lyckans likasom svarfstolns hjul
kan ännu en gång sig vända,
och ännu kan fana blå och gul
gå fram till seger måhända.
Än lefver kung Karl. Sin goda sak
han värnar med värjan i handen.
Ett åskmoln, laddadt med blixt och brak,
han står på den skånska stranden.

Där blickar han ut öfver Sundets våg,
som hastigt lade sig frusen,
och leder mot isen ett hotfullt tåg
af bussar väl tjugotusen.

Blott kölden håller sig lika skarp,
ett ram-tag vill lejonet måtta
och griper så i ett väldigt varp
kung Fredrik, hans stad och hans flotta.

Hur noga från kunskap utifrån
den fångne fältherrn man stängde,
på vägar, som bjödo bevakning hån,
ändock till hans öra det trängde:
han vet, fast sluten i fängslets famn,
hvad häpna ryktet förkunnar,
den nyhet, det åskslag, som Köpenhamn
upprepar med tusende munnar.

Han vet det. Kanske i morgon re'n
får Sveriges öde förvandling;
hvad fången leker i elfenben,
det utför kung Karl i handling.
En ring i det stora förbundets ked
ett lyckligt svärdshugg kan bräcka —
då lossna de andra. Räddning och fred
är vinsten — vill kölden blott räcka.

Ett häfdens jätteblad, hvitt ännu,
är Sundets snöfält det vida.
Han ser det — han hör hur i takt och tu
de blå bataljonerna skrida.
Hör, trummor och valthorn! Han känner igen
den marsch, som klingar ur dimma:
för Dalarnes gossar han diktade den
vid Narva en gryningstimma.

De nalkas. Han ser dem, han känner dem väl,
de trogna, skyllrande leden,
som hälsade honom ur folkets själ
i krutrök på Ringstorps-heden.
Sitt namn och segerns han hörde än
de döendes läppar stamma.
Här komma de åter i andra män;
i nya och dock de samma.

Det är ju de samma ögon blå,
den samma hvitgula luggen
och samma seniga armar också,
som gett de förfärliga huggen,

då luften af smatter och hurra var full,
och rader af röda rockar
i rusande anlopp stångades kull
af Smålands raggiga bockar.

Men i ett nu han förgäter allt —
hur stormande hjärtat klappar
inför en reslig och smärt gestalt
i rocken med mässingsknappar!
Mot pampen lutad på gammal sed
kung Karl sin hand honom räcker,
och böjd öfver älghudshandsken ned
med kyssar han handen betäcker.

Han känner hur afund har skött sitt spel
hos hjälten den fångne att svärta,
hur lömskt de uttydt hvart mänskligt fel,
förtalat hans redliga hjärta.
Ett enda ord är tillräckligt strax
att väcka de flydda tider:
"Måns Bock, du gamle Måns Lurifax,
så fick jag dig åter omsider!"

Så drömmer den fångne. Hjulet står still,
han lefver bland blåklädda troppar.
Det bräddfulla hjärtat blott brista vill,
på kinden så varmt det droppar.
En vindstöt — i fönstret en hvinande skräll!
Ur sina syner han spritter.
I fängslet på Fredrikshavns kastell
allena vid svarfstoln han sitter.

Till verkligheten han åter kom
vid lampans flackande flamma.
Därute vinden har kastat om,
och kölden bröts med det samma.
På Sundet en plötslig töväderstorm
nu rifver isbron den vida,
och regnet plaskar uppå plattform,
där taktfast patrullerna skrida.

Ack, Stenbock behöfver ej veta mer.
Det luftslott, han byggde i natten,
i dessa skurar störtar det ner,
det vardt till vatten, till vatten!

Det skimmer af lycka, som lyste opp
i mörka, förtviflade tider,
är sakta slocknadt i rägnets dropp —
men fången, han drömmer och snider.

Han snider ur hvitaste elfenben
ett drömslott med tandad tinne,
där Svea tronar i ärans sken
orubbligt i sönernas minne.
Då lifvet likt nattgammal is bedrar,
som ute på fönstret gråter,
står minnet lika strålande kvar —
och svarfhjulet snurrar åter.

Den trettonde Mars.

Han stirrade ned från sitt slottsgemak
utöfver lejonbacken,
han stod där så stel, så spänd och rak
i den trånga blåa fracken.

Hur kall han syntes, en feber brann
bak serafimerstjärnan,
och tankarne hvirflade af och an
i den arma, pinade hjärnan.

Hur kunde det gå så förtvifladt slätt,
så jämmerligt som det gjorde?
Han var ju en kämpe för sanning och rätt,
därtill en Herrans smorde!

Hans namn Sannfärdig och Trofast är.
Han ensam ej sig försvurit
åt den korsikanske Lucifer
och vilddjurets tecken burit.

Att vägra förlikning med Antikrist,
det var att himlen förtjäna;
men därför hade han Finland mist
och stod förrådd och allena.

Hans rikes bålverk åt Ryssen skänkt,
och så den långa reträtten,
odugilghet, svaghet där minst han tänkt —
och sist nu från Värmland stafetten!

Var Cronstedt fal och var Klingspor feg,
rebellen — det var dock rågan!
I går man lydde ännu och teg —
i dag är det upprorslågan.

Hur var det möjligt? Hvad helst han gjort
haft bifall af grånade råder.
Allt var förträffligt och vist och stort,
så snart han talat i nåder . . .

Liksom från tingens sanna gestalt
den skymmande slöjan flugit,
i blixtbelysning han såg nu allt:
de hade blott ljugit — ljugit.

O dessa hofmän med fruset smil,
prelater med ja och amen
och dessa festtal i öflig stil
om Gustaf och Vasastammen!

Lögn — idel lögner så långt han minns:
ministrarnes reverenser,
då han från skötet som tre års prins
gaf sina audienser.

Handkyssningar bara och böjda knän,
men sanning ej för ett öre!
Så vardt han en hög, absolut suverän —
hans folk, det stod utanföre.

Hans folk, han har ej sett till det stort,
men när han färdat ut order,
det blödt och betalat, som det har bort,
i kampen mot Rysslands horder.

Nyss ställde det upp sin ynglingahär,
ett landtvärn med fädrens sinne.
Sitt yttersta stöd har han ändå där
mot fiender ute och inne . . .

Då ljödo trumslag vid början af bron
och inför konungens blickar
allt närmare kom en ung bataljon.
"På dem kan jag tro" han nickar.

Men hvad är detta? Än hit, än dit
gevären svaja eländigt
och mellan leden i kompani't
hvad gapande luckor beständigt!

Han är förstenad. Är *det* hans sköld,
den svenska ungdomens blomma?
I usla paltor de hacka af köld
med kinder gulbleka, tomma.

Vid sista svängningen segna två
af svaghet omkull på marken.
I silfverringklockan griper då
med feberifver monarken.

Och mot sin darrande adjutant
han träder med handen knuten:
hvad fattas folket? Tala sant!
Sant, hör ni, sant på minuten!

Till svar en stammande, skrufvad fras
om vinterkylan som suger,
om patriotiska afskedsglas . . .
Ut! — ropar kungen — ni ljuger!

Och åter ensam emot sitt bord
han sjönk, den beklagansvärde.
Uti sitt mörker ett sanningens ord,
en stråle af ljus han begärde.

För sent, för sent! Från hans kabinett
blott skilda utaf den tunna,
skulpterade dörren re'n sammanträdt
de männer, som svara kunna.

En sky på härdade drag låg tung
af sorg och allvar i blandning.
De hyste ej hat till en stackars kung,
men kommo att tala — sanning.

Vid järnvägsstationen.

"Än slipper ingen ut ur salen,
min gumma, är ni rakt befängd?
Till dess man gifvit stoppsignalen,
hålls dörren till perrongen stängd."

Så bjöd den myndige gendarmen
med hot i blickar och i ton,
i det han motade med armen
en gammal ifrig kvinnsperson.

Hon kommit från sin vinplantering
till staden, utstyrd rent besatt
i tjugo-talets kostymering,
med puff-ärm och ofantlig hatt.

"Se så, gendarm, hvarföre bråka?
Jag måste ut i alla fall,
jag vill, jag skall min gosse råka;
ni hör, gendarm, jag vill, jag skall.

"Min son är med på tåget, hör ni . . .
Baptiste, korpraln ni vet, min son.
Min Gud och Fader, orätt gör ni . . .
o var nu snäll, drag regeln från!"

Hon öfverljudt begynte skrika,
men publikum af skratt sig vred.
Gendarmen ändtligen gaf vika
och upplät väntsaln med en ed.

I samma stund ett utrop trängde
igenom hopens sorl och prat,
och gumman sig kring halsen hängde
uppå en häpen, lång soldat.

Och tårar ned i strömmar flöto
på epålettens röda garn,
och orden fram i snyftning bröto:
"det är mitt barn, det är mitt barn!"

En hvar med aktning vek åt sidan,
och löje stäfjades och hån.
Gendarmen själf, i sträf förbidan,
fick litet sol i ögonvrån.

I porslinsfabriken.

Jag på fabriken haft min ögonfröjd
att se porslinsarbetarn sträfsamt böjd
att svarfva utan rast det mjuka ler,
tills än en kanna, än ett fat sig ter.

Mig är du mer än drifvet silfver dyr,
du kanna, skapt för konstlös, hvit glasyr;
mer än en vas för furstetaffel gjord
min aktning har du, fat för ringa bord.

Jag vördar eder, enkla bohagsting,
som inom kort i tusental gå kring
till handtverksmannens och till bondens bo,
där mödan har sin knappa måltidsro.

På gagnlöst glitter har jag sett mig mätt,
dess vackra tomhet umbär folket lätt;
men hell den hand, som skapar tyst för dem,
de arbetströtte i de låga hem!

Ja, hell och åter hell hvar okänd hand,
som skänkte form åt skålen, till hvars rand
går varm och brådskande en törstig mund,
då nötta verktyg hvila för en stund!

Ack, denna hand, hvars verk vi gå förbi,
långt mera oumbärlig är än vi,
som blåsa bubblor blott af granna ord
till lek vid öfvermättad bildnings bord.

O, den som kunde skänka dikten så
den enkla form, som tusenden förstå,
den form, som frambär kraftigt hvardagsbröd
till tjänst för hunger, ej för öfverflöd!

O tänk, att bilda i en lycklig stund
den bägare, som anstår hvar mans mund,
som fylls vid tidens djupa brunn en gång
för tusenden, som törsta efter sång!

Den tjänande brodren.

På resan igenom lifvet
är du så trygg och till freds.
Vid hvarje station, det är gifvet,
ett dukadt bord står tillreds.
Du far genom sköna nejder
och njuter på dunvarm ejder
din rundliga hvilas frid.
Sof sött — den tjänande brodern
han vakar emellertid!

Hvem är han? Hos dig i minnet
hans drag ej fästat sig in,
hans hand med det grofva skinnet
har knappast ens rört vid din.
Som lampans ande allena
osynlig han plägar tjäna
och visar sig blott som *gagn*,
ett månghöfdadt mystiskt väsen,
ibland ett sorl kring din vagn.

Det hus, som sluter dig inne,
ombonadt, varmt och bekvämt,
din nya rock och ditt linne,
som lyser hvitt och förnämt,
en gata sopad och putsad
att icke din fot blir smutsad,
det färska bröd, som du skär —
allt det är den tjänande brodern,
som är i sitt verk dig när.

Han håller i ångans tömmar,
han steks i maskin-rummets sot
och för dig i leende drömmar
omkring det rullande klot.

När i förtrollning du vankar
bland skaldens kolonner af tankar,
bland välljud, som aldrig dö,
den tjänande brodern, den svarte,
har fäst dem på papperets snö.

Så trampar han tyst den bana,
som ödet, ej själf han valt.
Allt går som af gammal vana,
du tänker: jag har betalt.
Mer tarfvas det ej, du menar;
men tänk, om den ande dig tjänar
en dag toge annan form,
förvildad, förbittrad, förfärlig,
ett haf af hufvu'n i storm!

Lär se i den tjänande anden
personen — en like och vän,
tryck själfva den valkiga handen,
ej blott en penning i den!
Hjälp honom att fritt sig förvandla
till en som kan tänka och handla,
se in i hans anlete klart!
Lär känna arbetarn, din broder —
men minns: hvad du gör, gör snart!

Sommarregn.

En välsignad sommarskur!
Se, hvad nya knoppar!
Ännu smått från björk och fur
dugga fina droppar:
jord, som törstat, drack sig mätt!
Ej min stackars gröna plätt
himlen nändes glömma:
ros, reseda, georgin
få i sina blomsterskrin
små juveler gömma.

Det blir kvaft uti mitt hus:
upp med fönsterhaken!

Fågelsång och arlaljus
fått naturen vaken.
Se, hur frisk nu ängen står,
där hvartenda strå i går
torrt och halfsvedt dignat!
Ja, det var ett härligt regn,
allt har frodats i dess hägn:
hvad det kom välsignadt!

Öfver taflan sommarsol
strålar högt bevågen,
och det doftar kaprifol
omkring fönsterbågen.
Arlaljus och fågelsång
göra stugan mig för trång,
kammarns luft för däfven.
Nu, då tusen skilda ljud
täfla om att prisa Gud,
vill jag bedja äfven.

Jag vill ut i skogens fred
bland de mörka granar;
där i bön jag sjunker ned,
där jag Honom anar,
den oändlige, hvars makt
talar i regnbågens prakt
och i åskans dunder.
Hellre än på orgelns dön
lyss Han på en hviskad bön
i de gröna lunder:

Herre, jag är svag och arm,
bräckt min ungdomsstyrka!
Låga tankar i min barm
byggt en oren kyrka.
Stärk min nötta kraft som stål!
Låt mig lefva för ett mål!
Herre, res mig, höj mig!
Gör mig till en man bland män;
men är jag ej ödmjuk än,
böj mig, Herre, böj mig!

Ur den boja, själf jag smidt,
kan blott Du mig frälsa.
Gör mitt sinne åter fritt,
skänk mig själens hälsa!

Friskhet gif i lif och sång,
att jag lika tål en gång
högsta lust och smärta!
Må jag utan egen blygd
skåda renhet, tro och dygd
i en broders hjärta!

Se, naturen solförbränd
låg som jag i dvala.
Ej en enda fläkt blef sänd
att dess kval hugsvala.
Men till slut brast molnets mur,
och en skön, en härlig skur
strömmade från ofvan.
Allt fick svalka utom jag:
jorden blott i långa drag
drack den ädla gåfvan.

Skänk ock mig en droppe dagg!
Låt mig bättring hoppas!
Och där nyss satt tagg vid tagg
skola rosor knoppas.
Månget träd, som stod där bart,
skjutit nya grenar snart,
som af frukter dignat . . .
re'n jag underbart är stärkt;
hjärteregn, rinn oförmärkt!
Hvad du kom välsignadt!

Skilda gåfvor.

Ett sångens söndagsbarn knappt födes hit,
förr'n re'n en fe det kysst på läppar röda,
som genast börja att af honung flöda —
det är det äkta, lyckliga geniet.

Men hånen ej en ödmjuk konstnärs flit,
som måste hamra, ciselera, löda,
tills handens valkar vittna om hans möda,
om mejselns kamp mot språkets urgranit!

Och dock jag ej afundas er, I sälla,
som ösen med er hand Castalias källa!
Mig ock, arbetaren, det tecknet händt

Att klippan själf min varma tro betvungit,
att, som för Moses staf, ur stenen sprungit
en stråle bergfint, ädelt element.

Karl David af Wirsén.

(f. 1842.)

Lampan.

Sällan med hvarann de talat,
men de älskade hvarann,
och de visste, att besvarad
hos enhvar en flamma brann.

Fönstren vette mot hvarandra,
och i kvällens timme sen
hos dem bägge bak gardinen
lyste aftonlampans sken.

Han vid boken ständigt sträfvar
för att nå sitt drömda mål,
hon för sig och modern trälar
långt på natten med sin nål.

Öfver bokens sidor spelar
ofta någon kärleksdröm;
framtidsbilder fladdra stundom
blygt på flickans hvita söm.

När han ser mot flickans lampa,
när mot hans hon ser också,
tänka de: ”den dag skall komma,
då vi ej behöfva två,

Då vid samma bord vi sitta,
lyckliga i eget hus,
och på bok som öfver sömnad
lyser *samma* milda ljus.

Och ibland från bok och sömnad
se vi upp en flyktig stund;
våra ögon säkert mötas,
kanske mötes mund af mund."

Så de drömma. Döden kommer,
ynglingen han griper hård.
Åratal därefter flickan
bärs till samma kyrkogård.

Och i kvällens tysta timme,
som de dödas kärlek ren,
samma milda lampa gjuter
öfver bägges graf sitt sken:

Samma månes glans försilfrar
bägges undangömda vrå.
Var det så, som framtidsdrömmen
ändtligt fylldes? Var det så?

Stiga de ur gröna kullen,
sväfvande ur nattlig blund?
Mötas deras blickar ändtligt
där i samma hem en stund?

Ack, där ljuft de sammanträffat,
sol och måne mist sitt ljus;
samma kärleksblick dem lyser
i det stora Fadershus.

Sol och måne där som lampor
i den dager brunnit slut,
som på änglavingar lyser
från den Onämnbare ut.

Geijer vid pianot.

Dagens sträfvan nu är slutad,
skuggor hölja Odinslund,
vid pianot sitter lutad
forskarn i den sena stund.
Detta hufvud, fullt af tankar,
söker ro i toners värld,
i musiken kastar ankar
mödans viking från sin färd.

Häfdens gåtor nyss han löste,
djup, men äfven nordiskt käck,
han med Saga satt och öste
vid den klara Sökvabäck.
Ej de kärfva króniksdragen,
ej det yttre blott han fick:
släktets inre lif i dagen
trädde för hans siarblick.

Och han hörde nornor väfva
ödets väf på aftonskyn,
såg en framtids bilder sväfva
för sin aningsfulla syn.
Och han tydde Odins runa
på en forntids kämpagraf,
och föryngringens Iduna
sina frukter honom gaf.

Nu i toner vill han hvila:
öfvermått af kraft ger kval!
Nu med västan vill han ila
till en lindomsusad dal.
Sångens alla änglar, bringen
eder tjusnings himlalån!
Svalken med den hvita vingen
nordens mångberömde son!

Lyss, det klingar! Vermlandsmalmen
tonar än i dessa ljud,
och i visan som i psalmen
bor odödlighet och Gud.

Det är doft ur furulunder
blandad med resedans doft,
det är hafvets djupa under,
det är himlens stjärneloft.

Det är segling öfver vågen,
där det hvita skummet yr,
men med frid i ljusa hågen
sitter blåögd Tor och styr.
Barnets fromma själ oss tjusar
och den vises på en gång,
och ditt lof, o Sverige, susar
doldt i hvarje Geijers sång.

Svallande som forsen strömmar
i den unga vårens dar,
mild som någon ungmös drömmar,
som en sommarhimmel klar,
klingande som svenska stålet
denna visa ljuder än.
Rörd man darra skall på målet
stundom, när man sjunger den!

Denna sång, en nordens tärna,
fostrad är bland granar opp,
men i blickens aftonstjärna
ler ett öfverjordiskt hopp.
Blott af ljung är kransen bruten,
som i gyllne hår hon bär,
men i ljungen innesluten
evighetens lilja är. —

Bort han flytt från våra stränder,
häfdens tolk till högre land,
men om än en blick han sänder
någon gång till Sveas strand,
skall i kvällens tysta timma,
i de trefna hemmens rund,
han sin egen sång förnimma
på det svenska folkets mund.

Och så länge som i kvällen
norrskensfacklor glimta fram
och bland dalarna och fjällen
bor en fri och storsint stam,

och det svenska järn på härden
smids i vinternatten lång,
lefver i den norra världen
Geijers järnbemängda sång.

Elfvaåringen.

Vinterdag och vinterdimma!
Korn af snö i kylig rymd!
Blekröd solnedgångens strimma
höljs, af disigt töcken skymd.
Ljusblå rök från husen röjes,
bjällerklang hörs rundt omkring.
Dimman glesnar. Månen höjes,
sluten i en mångårdsring;
vackra stjärnor hålla ting.

Hörs det ej i förstun larma?
Barnen komma hem bestämdt!
De förstått sig hålla varma:
hör, hvad ysterhet och skämt!
Snöbollskriget, kälkbacksfärden
rosor tändt på kinden opp,
och igen till kända härden
ila de med yra hopp
uppför trappan i galopp.

”Skaken af er!” — Och man skakar
snön från kappan i tamburn
och galoscherna man makar
i små rader intill murn.
Vintermössor nu och muffar
staplas upp i fönstret re'n.
Fyra små, vid muntra knuffar,
skynda med de flinka ben
till en vänlig brasas sken.

Mor omfamnar en i sänder,
huld i smekningar och ord,
sist hon aftonlampan tänder
trefligt på det runda bord.

Fram med tennsoldaters troppar,
fram med präktig fästningsborg,
fram med färger, penslar, koppar!
Fram med äpplen i en korg —
boten för hvar flyktig sorg!

Äldsta dottern, trettonårig,
sysslar med sin julklappssöm,
rosenkindad, gullgullhårig,
mot de yngre modersöm;
fyra år den yngre flickan
fylla skall den nästa vår,
hon, som nu vid godsaksbrickan
med så stora ögon står,
frågvis, om hon smaka får.

Och en sjuårspilt soldater
emot Ryssen ordnar glad
och gör präktiga mandater
med en liten, blågul rad.
Tänk, om de vid Plevna varit,
där som Osman slogs så grant!
Nog på flykt Kalmucken farit,
bättre då stått till försant
med vår gamle bundsförvant!

Men en elfvaårig herre
än att nämna återstår.
Utan öra för de smärre
och med handen i sitt hår
sitter tankfull han i laget,
jullofsglad och god och snäll,
och studerar Lützenslaget —,
hur hans barm sig häfver säll! —
i en del utaf Fryxell.

Fram med gul brigad han tränger:
frukta ej, du lilla hop!
Stolthet bröstet nästan spränger!
Hvilka kväfda fröjderop!
Men af alla bilders skara
från historiens djupa grund
hvilka tycker bäst han vara?
Spörj! Han svarar dig på stund
tårögd: Lützen och Svensksund!

Gosse njut, förrn tiden stryker
kalk på drömmens pelarrund!
Njut, när morgondimman ryker
än invid din själs Svensksund!
Värm din håg, så det förslår, du,
än med sång och saga blott!
O när julen kommer, får du —
så jag hört — bland annat godt
Sturleson och Walter Scott.

Jubla då åt hjälteåldern,
gläds åt svärds och sköldars dån!
Stå på skeppets däck vid Svoldern
djärf hos Olof Tryggvason!
Väg till forntidsborgar åter
Skottlands bard dig visa skall:
skynda! Portarna upplåter
under muntra jagthornsskall
Sachsarn Cedriks seneschall.

Elfvaåring! Att du kunde
bli så härlig som din dröm!
Att ej lifvets isar bunde
detta hjärtas varma ström!
O att det för bragden sloge
stolt alltjämt som fordomdags!
Att din segerhymn ej doge
bort för dvärgalåten strax!
Att din stängel bure ax! —

Kvällen skrider. Tunga, tunga
ögonlocken blifva då,
och så småningom de unga
till de mjuka bäddar gå,
Elfvaåringen omsider
sträcker ut sig rak och lång,
och i sömnen, hvad det lider,
hör han snart en rytmisk gång
af Svensksundska böljors sång.

Slumra! Flyg till sköna trakter,
flyg på drömmens vingar säll!
Kring ditt läger gå som vakter
Lützenhjältar ur Fryxell

och två bilder än, som vandra
i en gloria, ljus och skär:
en din moder är. Den andra
sköld med trenne kronor bär:
pilt, det Sveriges ängel är!

Storken.

En ö det finns i fjärran eter,
där dunkelgröna lundar stå;
man vet ej säkert hvad hon heter,
men hon bebos af genier små,
och luften där är gryningsdäfven,
omornad böljan slår i säfven,
det vallmon blott och liljan är,
som vilja riktigt trifvas där,
men högrödstöflad stork där spetar
och barn åt jordens mödrar letar.

I vallmodoft och liljors ånga
han klapprar smått vid strandens brädd
och vill de trinda genier fånga
och ber enhvar att ej bli rädd.
De små, i hvilkas själar blanda
sig vallmodoft och liljans anda,
så att den späda känslan är
på en gång slummerhöljd och skär,
omkring den hvite storken leka
och töras ej, men ville smeka.

”Kom hit, kom hit”, en stämma klingar,
och storken krusar upp sitt krås,
han ser två bytingar i vingar
så nära, att helt lätt de nås.
Och dessa vingar, hur de vifta!
Och dessa fjädrar, hur de skifta
af grönt, så ljust som ungbjörksblad
i vårens första daggregnsbad,
af rödt, så blekt som någon strimma
af morgonrodnad bakom dimma!

De sofvit famn i famn om natten
i månskensstrålars silfverflor
på vallmosäng vid dunkla vatten,
vid vaggsång af en änglakor.
Nu stå de hjärtans morgonkrya
med lynnen riktigt arlanya.
Den ene ropar: ”högben, kom!”
och storken ser förnäm sig om
och tågar rak till deras sida
och frågar: ”ha'n I lust att rida?”

Och gossen svarar: ”jag vill fara,
låt mig få sitta på din rygg!
På jorden skall så vackert vara,
men flyg helt sakta, var ej stygg!”
Och han sprang opp på hvita dunen,
så att det yrde lätt af fjunen;
men storken sporde: ”flicka, du,
vill du ej också resa nu
och bli ett barn åt någon moder?”
Men nej — försagd och blyg hon stod där.

Så bar det af. Så fri och yster
på hvite storken sväfvar han
och vinkar afsked åt sin syster,
tills sist han som en prick försvann.
Hon, som var nyss så rädd att fara,
nu gärna önskat med få vara,
det kändes tomt, hon var ej glad,
och om ett år hon storken bad,
som kom och reste sent och tida,
att få härnäst på honom rida.

Han svarte: ”gärna, kom med samma!
Dumt, att i fjol du nej mig gaf:
nu kan du ej få samma mamma,
som den där pojken, du höll af,
ty, ack, hon slumrar under tufva;
men kom ändå, min lilla dufva,
håll mig om halsen omtänksam
och skrik ej, förr'n vi kommit fram!”
Och om hans hals sin arm hon lindar
och han flög af med himlens vindar.

Och barnen växte upp på jorden;
den lille pilten var en man,

en fager mö var flickan vorden,
när först de råkade hvarann.
Var det ett tidigt morgonminne,
som slutligt sinne drog till sinne?
Var det den skälmske storken, säg,
som förde samman deras väg?
Jag tror, att ödet just höll af dem,
när samma mor det icke gaf dem.

Du skulle hyddan se i lunden,
där nu sitt hem de bägge ha!
Jag vet ej rätt, hvad som är grunden
att storkar trifvas där så bra
och särskildt *en*, som står på taket
helst öfver innersta gemaket
och går och klapprar med all flit,
så högrödstöflad, silfverhvit.
Och bättre, säger mor, hon tvinnar
när han får bra med strån och pinnar.

Hvar höst han ger sig af på färden,
men syns hvar vår på taket stå
igen och titta öfver gärden;
och får jag döma af de små,
som jag har leka sett i sanden,
så far han ofta nog till stranden
af den där vallmokrönta ön
och hämtar än en pilt så skön
och än en tös med vänligt löje:
det måtte göra storken nöje,

Som skolmagister nu han spetar,
och ser han odygd eller spratt,
i tröjorna de små han petar
med näbben och blir lönt med skratt,
men deras skydd han ock förblifver
och ormarne från gården drifver,
och tålig vänder han sig om,
när barnen ropa: ”högben, kom!”
Hvar kväll han lyss från stugtakshalmen
om snällt de läsa aftonpsalmen.

Julottan.

Emellan höga furor hastar
min fåle raskt till målet fram.
Hur flinkt han sina fötter kastar,
hur skogen blickar allvarsam!
Och djupt högtidligt fästet glimmar
med stjärnesken i gryningstimmar,
och alla dalar, alla berg
ha snöns och dödens hvita färg.

Och muntert slädens bjällra klingar
och färden brusar stolt och fri;
framåt, framåt vår flykt sig svingar,
och träden vika fort förbi.
Då tänker jag i drömmar sluten:
hur knapp, hur snabb är lifsminuten,
hur kall den luft vi andas i,
och all vår fröjd hur fort förbi!

Men se, i fjärran redan höjer
sig kyrkan opp, en Herrans brud!
igenom fönstren ljus sig röjer:
hon skimrar mild i helig skrud.
Hon är mitt skönsta barndomsminne:
hur ofta stod jag ej därinne
och hörde, vid min faders hand,
det ord, som sedan glömts ibland!

Hur ljuft! Nu får jag åter luta
mitt hufvud där i stilla bön
och till mitt bröst den himmel sluta,
som gjorde barnets värld så skön.
Hur ljuft att stå som förr på gången!
O lyss, o lyss! Nu klingar sången
ur folkets bröst, ur hjärtats grund:
"var hälsad, sköna morgonstund!"

O morgonstund bland morgonstunder,
då gudabarnet kom hit ner!
O under öfver alla under,
som huldt igenom seklen ler!
O barn, som brutit slafvens bojor,
o barn, som gör palats af kojor,

o barn, som krossar våld och flärd,
o barn, som frälsa kan en värld!

Om Dig de höga orgor brusa,
om Dig mitt hjärtas orgelspel,
och mina dar bli åter ljusa
och ömt förlåtna mina fel;
ur ångerns eld, som djupt mig bränner,
du tar mig upp bland dina vänner.
haf tack, o barn, som offrat Dig!
haf tack och gör ett barn af mig!

* * *

Och åter slädens bjällra klingar,
min färd går hemåt glad och fri;
framåt, framåt min flykt sig svingar,
och träden vika fort förbi.
Då tänker jag, i drömmar sluten:
hur dyr, hur helig är minuten,
hur mild den luft vi andas i!
O fröjd som aldrig går förbi!

Martin Weibull.

(f. 1845.)

Ur Gustaf II Adolf.

Det trettioåriga kriget.

All annan härfärd, som utgått från Sverige, har haft sin betydelse väsentligen för Sverige själft eller för östersjökretsen; Gustaf Adolfs uppträdande i Tyskland under det trettioåriga kriget är däremot en tilldragelse af världshistorisk karakter och med världshistoriska följder.

Också är deltagandet i det trettioåriga kriget utan jämförelse den svenska historiens största händelse. Dittills hade Sverige varit en nordisk makt; därigenom blef det en europeisk. Under nära ett århundrade intager det därefter en stormakts ställning

i Europa, sammanflätar det sin historia med världsdelens: hvad man betecknar med storhet i storhetstiden hvilar hufvudsakligen på detta uppträdande. Makten och inflytandet försvunno, men ingen misstager sig sedan om Sveriges plats i världens häfder: det har en gång gjort insatsen af sig självt för frihetens och världsframåtskridandets sak, ett folks största insats i världshistorien, och, i det att det därmed för sig och Skandinavien tagit plats bland de folk, som bära världsodlingen, på ett mäktigt sätt bidragit att främja den samma. Ty det trettioåriga kriget — icke en strid för idéen i dess renhet, tvärtom mer än vanligt höljdt i tidseländets slagg — är dock till sina innersta orsaker och i sina yttersta följder en af mänsklighetens stora frihetsstrider, och Gustaf Adolf, dess enda rena och upphöjda gestalt, är den, som under Sveriges baner vunnit dess varaktiga frukter, de världshistoriska resultaten af den långa invecklade kampen.

Det trettioåriga kriget, sedt i sitt rätta sammanhang, är sista skiftet af den stora på en gång religiösa och politiska strid, som fyller Europas historia under reformationens tidsålder. Denna strid, hvilken fullbordar hvad reformatorernes ord ej ensamt mäktat åstadkomma, brytningen med medeltiden på kyrkans område — den religiösa revolutionen — hade först kommit till utbrott i Tyskland, reformationens hemland, när i Moritz' af Sachsen och Karl V:s dagar protestantisk furstemakt och katolsk kejsarmakt för första gången drabbade samman; den hade där också erhållit sin första, fast ofullkomliga lösning genom religionsfreden i Augsburg (1555) — i grunden mera ett stillestånd än en fred, med flere ämnen till nya förvecklingar, än den röjde gamla ur vägen, men alltid betydelsefull, därför att den för första gången åt protestantismen gaf en erkänd rättslig tillvaro vid sidan af den gamla kyrkan. Från Tyskland hade den därefter flyttat sig till det västra Europa. Nederländernas frihetskamp under Oranierne, Englands och Spaniens kamp på världshafven i Elizabeths dagar, de inbördes krig, i hvilka Frankrikes hugenotter och katoliker under mer än en människoålder söndersleto sitt fädernesland, intill dess Henri IV genom ediktet i Nantes (1598) gaf en ny, fast ej heller afgörande lösning — alla dessa strider äro blott att anse som nya skiften af en och samma världsstrid. Öfver allt gäller det den gamla kyrkans återställande till uteslutande herravälde, öfver allt kämpar protestantismen för sin tillvaro. Under en rad af kraftfulla påfvar, allt ifrån Paulus IV (Caraffa), har Roma förvandlat sig till högkvarter för den kämpande kyrkan. Det habsburgska huset, bjudande öfver södra Europas samlade makt och Indiernas skatter, lånar sig öfver allt till hennes världsliga arm. Felipe II af Spanien är det, som på denna tid sätter världsdelen i skräck genom sin religiösa och politiska despotism. Han hotar i det sextonde århundradets slut med

hvad man talat om redan i Karl V:s dagar, med en habsburgsk universalmonarki, ett cæsariskt världsherravälde, upprättadt i spåren af den våldsamt enade kyrkan. Det är ej blott protestantismens tillvaro det gäller: Europas frihet står också i fara.

Från västern flyttar sig denna strid till östern, från den romanska världens gränsland till den slaviska: här, inom de österrikiska staterna, visar kejsar Rudolf II:s majestätsbref för den böhmiska kronans länder (1609) ett nytt försök att lösa tidehvarfvets stora fråga. Denna lösning är ej mer afgörande än de föregående: tvärtom utvecklar sig just ur den böhmiska religionsfreden ett nytt skifte af striden, ännu mer vidtomfattande än de föregående. Det är detta, som blifvit benämndt det trettioåriga kriget.

Huset Habsburg, mäktigare än någonsin genom sina motståndares splittring, upptager då ännu en gång kampen för den gamla kyrkan; ännu en gång ser sig Europa hotadt af en habsburgsk-katolsk universalmonarki. Kejsar Ferdinand II är nu den, som träder i spetsen för dessa sträfvanden; han är i samtidens ögon en ny Felipe II. Världsdelen söndras i två fientliga läger. Det land, som en gång sett den stora striden uppstå, Tyskland, den germaniska världens medelpunkt, blir åter dess skådeplats. Det är, som om här, i hjärtat af Europa, inom det tyska rikets inre förhållanden, allt tidehvarfvets brandämne hade samlat sig; icke blott inre tyska frågor, utan frågor af allmän europeisk betydelse sträfva här till lösning. Så blir Tysklands inre strid tillika Europas, lösningen där en lösning för världsdelen.

Det ena efter det andra af dess folk ryckes då med i stridens hvirfvel. Spanien sänder sina härar öfver Pyreneerna för att kämpa vid Rhein; de bortjagas där af den skandinaviska halföns folk. Siebenbürgens furstar, det protestantiska partiets yttersta flygelmän i öster, tränga fram vid Donau; Danmark uppträder vid Elbe och Weser; franska härar genomtåga södra Tyskland. Denna krigets europeiska karakter speglar sig in i de härar, som under Sveriges och kejsarens fanor drabba samman. Allt, hvad krigisk anda ännu ägde i Italien, hade strömmat öfver Alperna för att ställa sig i den kejserliga hären; Italienarne mötte där Irlands fanatiska katoliker, Belgiens tappra Valloner och dessa band af Slaver, Madjarer och Rumäner från gränsländerna till Turkiet, som betecknades med det gemensamma namnet Kroater. Under Sveriges baner sågos trosvarma Engelsmän och Skottar taga plats vid sidan af Skandinaver och Tyskar; de finska folken under protestantisk kulturinflytelse följde på denna sida, och liksom för att intet folkelement skulle saknas, väckte nu för första gången kosacknamnet uppmärksamhet i det västra Europa genom de skaror af polska Kosacker, som upptagits i de kejserliga härarna.

Sådant är det trettioåriga kriget. Sedt i sitt stora sammanhang visar det sig ej blott som ett inbördes krig i Tyskland: det är ett allmänt europeiskt krig, fördt på tysk mark, och i själfva verket det första krig, som med rätta kan nämnas europeiskt. Detta är dess första. allmännaste karakter, hvilken alltid bör noga fasthållas emot de talrika tyska historieskribenter i våra dagar, hvilka, förbländade och förblindade af en ensidig nationalitetsäflan, begagna hvarje tillfälle för att öfvertyga sig själfva och andra, att det trettioåriga kriget aldrig varit annat än en inre tysk strid, i hvilken hvarje främmande inblandning — och Sveriges och Gustaf Adolfs framför allt — varit från början till slut obehörig. De ha därmed åstadkommit en missvisning i hela grunduppfattningen af de historiska sakförhållandena. som det är angeläget för Gustaf Adolfs folk att visa ifrån sig och hvartill det ej heller behöfves annat än en omfattande och fördomsfri historisk betraktelse i samma anda, som han själf en gång utfört Sveriges stora bragd. — Är detta krig en religiös eller en politisk strid? Huru mycket har ej därom tvistats! En har framhäft den ena, en annan den andra synpunkten; sanningen är att den varit bäggedera. Sitt upphof har det trettioåriga kriget i reformationen; det är den världshändelse. som behärskar tidehvarfvet och som på allt trycker sin stämpel: i striden för eller emot den rör sig hela det europeiska lifvet. I den sista afgörande kampen, liksom i alla öfriga reformationstidens strider. ligger också djupast på bottnen det religiösa momentet, oberoende af så mycket, som kan synas gifva ett annat sken åt saken, ärelystnaden hos så många af de handlande männen, för hvilka religionen blott var en täckmantel för världsliga intressen, eller andan inom härarna, hvilka — i grunden blott schackpjeserna i spelet — upptogo inom sig äfven den motsatta sidans bekännare. Så har visserligen en Wallenstein, ja, till och med påfven själf, en Urbanus VIII (Barberini), kunnat förneka det trettioåriga krigets religiösa sida; men folken ha med sin riktiga instinkt från första ögonblicket fattat, att det blodiga spelets insats ytterst var deras heligaste, deras religiösa tro. Men lika orimligt som det vore att förneka det religiösa momentet, lika orimligt vore att betrakta det trettioåriga kriget som en kamp endast för religionen. De stora partier, som i detta tidehvarf söndrade världsdelen, voro ej endast religiösa, utan äfven politiska partier. Öfver allt är protestantismen förenad med fria politiska och nationella sträfvanden; öfver allt vänder sig den katolska reaktionen mot dessa. Politiska syften framträda vid sidan af de religiösa känslorna, och detta, ju längre kampen varar, med allt afgjordare öfvervikt; de synas till slut tränga alla andra synpunkter i bakgrunden.

Med full rätt hafva vi sålunda att i detta krig se å ena sidan en kamp på lif och död för försvaret af människans dyrbaraste, det egna samvetets rätt öfver den yttre maktens bud, för religiös frihet, å andra sidan — och därmed omedelbart förenad är striden en politisk — ej blott det sönderremnande tyska rikets inre strid, utan kampen för politisk frihet emot en despotism, hvilken samtiden, med minnet uppfyldt af skräck öfver Felipe II:s tider, brukade kalla det spanska dominatet, och för nationell frihet, för allas oafhängighet emot en endas öfvermakt som hotade alla lika: det var hvad samtiden kallade den habsburgska universalmonarkien. För att rätt fatta de känslor och sträfvanden, som ledde de europeiska folken i denna strid mot det habsburgska huset och dess omättliga anspråk, lånade af Roma och stödda på den katolska kyrkan, har man att uppkalla bilden af Europas resning i vårt århundrade mot det napoléonska kejsardömet. Det fanns i trettioåriga krigets dagar samma skräck för ett världsvälde som då; därmed blandade sig, liksom vid Napoléons, föreställningen om en allt självständigt inre lif förkrossande despotism. Hvar det fanns ett individuellt politiskt lif inom världsdelen, reste sig också detta med kraften af en spännfjäder som tryckes inom Böhmens och de kejserliga arfländernas ständer, inom det tyska rikets furstevärld och fria riksstäder så väl som inom den holländska republiken och de konstitutionella monarkierna, såsom England och Sverige. Och i bakgrunden för det hela stod den religiösa striden, kastande allt mattare flammor upp öfver horisonten, intill dess omsider, som i en utbrunnen krater, denna stora strid, som uppfyllt hela reformationstidehvarfvet, slocknade: därmed är religionskrigens tid för alltid förbi.

I denna mångartade kamp är det nu, som Gustaf Adolf ingripit och slagit det afgörande slaget. Han är räddaren ur de faror, hvarmed romersk kyrka och habsburgsk kejsarmakt så länge hotat världsdelens frihet. Hvad Moritz af Sachsen begynt i striden mot Karl V, hvad Willem och Maurits af Oranien, hvad Elizabeth af England och Henri IV af Frankrike kämpat för, när de genom ett långsamt arbete undergräfde Spaniens öfvermakt i Felipe II:s tid, det fullbordade vår store konung, den siste och den störste i ledet af kämparne för frihetens sak under reformationstidehvarfvet, när han genom sitt tvååriga segertåg från Östersjön till Rhein och Alperna krossade Ferdinand II och Tysklands katolska liga. Han har räddat protestantismen vid randen af dess undergång, han har för alltid löst Europa från fruktan för habsburgskt världsvälde och habsburgsk despotism. Från ett fullbordadt verk ryckes han bort, men hela utvecklingen efter den westfaliska freden visar hvad därur framgått, det trettioåriga krigets världshistoriska resultat. Reformationstidens stora religiösa fråga, som förut i Augsburg, i Nantes eller Prag funnit

blott en tillfällig och lokal lösning, har nu på ett mera allsidigt och afgörande sätt blifvit löst, och ur kampen mot en öfvermakt som hotat alla framgå också Europas stater ordnade till ett statssystem, för hvilket ej längre skiljaktig trosbekännelse, utan staternas egna syften äro bestämmande. Tyskland har icke, det är sant, i denna kris fått sin stora inre fråga löst: det har ej uppnått den inre enhet, mot hvilken onekligen den habsburgska kejsarmakten i Ferdinand II:s dagar sträfvade. Den inre splittringen är tvärtom genom den westfaliska freden ytterligare befäst — och ingenting visar i själfva verket bättre, hvad Gustaf Adolfs förtidiga försvinnande från skådebanan inneburit för Tyskland — men med protestantismen har Gustaf Adolf räddat ej blott en religiös bekännelseform, utan själfva den kulturprincip, som oupphörligt förverkligar sig i den nya tidens stat. Därigenom har han gifvit Tyskland rådrum att utveckla sin enhet, när tiden dertill ändtligen var kommen, ur protestantismens, ur den nationella och politiska frihetens anda. Han har räddat den germaniska stammens hufvudland från den ödsliga, allt äkta och sant kulturlif kväfvande enhet, hvars apostlar i hans tid voro Ferdinand II:s statsmän och Wallenstein med hans militärdespotism sida om sida med Loyolas fanatiserade ljusskygga lärjungar. Detta är och förblir Gustaf Adolfs odödliga förtjänst om Tyskland.

Sådant är Gustaf Adolfs anspråk på ett odödligt minne i världens häfder; han hade redan förut förvärfvat detta minne i sitt eget lands. Från denna ståndpunkt af historisk betraktelse kan Sverige med jämnmod se ned på den missuppfattning, för hvilken Gustaf Adolfs verk så väl som hans personlighet varit utsatta nästan ännu mera i vår samtid än i hans egen. Den har haft sin orsak i en ensidig och öfverretad tysk nationalitetskänsla och skall med dess öfverdrifter försvinna som ett förbifarande moln öfver den blanka sköldens yta. När den historiska uppfattningen lyft sig till jämnhöjd med sitt föremål, skall Gustaf Adolf för det tyska folket, liksom för dess största häfdatecknare, en Leopold von Ranke, en Ludwig Häusser, alltid vara den germaniska stammens ädlaste och upphöjdaste världshistoriska personlighet och ej en i Tyskland inträngd nordisk främling, hvars bild till och med tecknats genom jämförelsen med Dsjingiskan. Hans minne skall då också vara och förblifva det bästa och starkaste föreningsbandet mellan de germaniska folken på bägge sidorna om Östersjön.

Esaias Henrik Wilhelm Tegnér.

(f. 1843.)

Om språket.

(Om språk och nationalitet).

— — — Språket är onekligen en märkvärdig företeelse. Men man har också ingalunda skäl att förebrå de filosofer, som skrifvit därom, att hafva förringat denna märkvärdighet. De fleste hafva sett därpå med samma ögon, med hvilka vilden betraktar européens pickande ur eller brefvet, ur hvilket han finner denne inhämta kunskap om hvad som tilldragit sig på aflägsna orter. ”Språket lefver”, ”språket har en själ” — dylika uttryck användas ofta blott bildligt, men lika ofta bero de på oklarhet i tankegången, på uppfattningen af språket såsom varande ett själfständigt, på egen hand sig utvecklande väsende. Man tycker sig i språket hafva ett en gång för alla gifvet faktum, sluter lugnt sina ögon till och sätter sig att filosofera öfver detta faktum; man uppställer antinominer mellan ”språket såsom objektivt”, och ”språket såsom subjektivt” o. s. v., och kommer så genom långa omvägar till resultat, som antingen äro triviala eller rent af orimliga.

Nej — liksom vi hinna längre i insikt om hvad ett ur är genom att se till, huru de särskilda delarne tillkommit och blifvit hopfogade, än genom att spekulera öfver huru vida uret har sin idé i Gud eller i den enskilda människan eller i nationen, — på samma sätt utröna vi bäst hvad språket är, om vi betrakta det ej som ett varande utan som ett blifvande, om vi forska efter delarnes tillkomst, innan vi fråga efter det helas. Det är ju ej osannolikt, att det hela blifvit till på samma sätt och genom samma krafter som delarne.

Låtom oss i korthet undersöka till hvilka slutföljder rörande språkets väsende och ursprung en dylik historisk betraktelse kan leda oss.

Att språket undergår förändringar ser hvar man. Om vi slå upp en bok från midten af förra århundradet, så påträffa vi där lätt åtskilliga ord, som nu ej mer äro brukliga. Omvändt skulle vi ock kunna finna, att vi nu nyttja många ord, liksom många föremål, hvilka då voro okända. Det är egentligen i det senare hänseendet, tillkomsten af nytt, som olikheten är betydlig, ehuru denna sida naturligtvis lättare förbises. Språket har utvecklats, säger man. Men ett oklart uttryck må icke förvilla oss. Språ-

ket har ingenting gjort, det kan ej själf utveckla sig; det är människorna, som hafva utvecklat och förändrat det. Nya tankar och föremål hafva dykt upp inom deras synkrets, gamla hafva sjunkit undan eller erhållit nya namn. Många af de nya orden, särskildt — men ej uteslutande — många tekniska termer kunna vi hänföra till en bestämd upphofsman; om de flestas ursprung hafva vi väl ej så noggrann kunskap, men vi kunna ej betvifla, att hvart enda ett af dem hafva sin eller sina bestämda, individuela skapare. De förändringar i ordens betydelse, som inträdt, hafva ock skett genom individernas verksamhet. — Gå vi ett århundrade längre tillbaka i tiden, så märka vi åter samma förhållande och måste tydligtvis förklara det på samma sätt. Och så allt framgent. Jämte de språkförändringar, hvilka afse ordens uppkomst och försvinnande, framträder, ju längre vi hinna tillbaka, mer och mer ett annat slag. Vi finna i äldre tider mycket ofta fullare, rikare, hårdare former och ändelser, hvilka sedan mer och mer liksom afslipas. Dessa förändringar hafva icke, såsom ofta bildandet af nya ord, gjorts med vett och vilja af någon individ och kunde alltså synas tyda på en språkets genom egen inneboende kraft skeende utveckling. Ett dylikt förmenande vore emellertid orättmätigt. Äfven dessa förändringar äga sin grund hos de talande personerna, nämligen i dessas naturliga benägenhet att utbyta ett hårdare uttal mot ett lättare. Det är alldeles samma bekvämlighets- eller kraftbesparingsdrift, som å andra sidan bidragit till uppkomsten af nya, sammansatta former. Genom ett påskyndadt, vårdslöst uttal har *kalla sik* sammansmält till *kallask*, hvilket åter afnötts till *kallas* o. s. v.

Vi kunna följa vårt språk mycket långt tillbaka. Där skrifna urkunder börja tryta, räcker den jämförande språkforskningen oss handen och tecknar för oss först vårt språks utseende på den tid, då det ännu utgjorde en enhet med öfriga germaniska tungor, sedan det skick, som det erbjöd, då de germaniska och slaviska språken ännu sutto vid samma härd, slutligen (för att förbigå mellanliggande skeden) dess gestalt under den indoeuropeiska urtiden, innan Germaner, Slaver, Celter, Italer, Greker, Perser och Inder ännu söndrat sig i skilda folk — en tid, som väl ligger minst ett par årtusende före vår tidräkning. Genom alla dessa skiften se vi språkutvecklingen alltjämt fortgå på just samma sätt som den dag i dag är; intet finnes, som antyder, att andra krafter än rent mänskliga därvid varit verksamma. Inom två andra språkstammar, den semitiska och den hamitiska (egyptiska), göra vi samma erfarenheter. Äfven dessa språk kunna vi följa genom årtusenden, och äfven dem se vi vara ej en gång för alla tillkomna fakta, utan fakta som så småningom *tillverkas*.

Till språkets källa kunna vi ej hoppas hinna på historisk väg. Inga urkunder finnas, som förtälja oss, huru de ord och

former uppkommit, hvilka redan förefunnos såsom gifna på den tid, hvilken den jämförande språkforskningen med sitt fjärrglas ytterst kan skymta. Här vidtager för språkhistorikern "sagoperioden före Cyrus", hit kan han, utan att behöfva frukta någon vederläggning af åsyna vittnen, förlägga alla de underliga ting, som det lyster hans eller andras inbillning att skapa. Det är också här, som man helt naturligt sökt de hemlighetsfulla krafter, hvilka skulle bo i språkets djupaste inre; dessa urljud, som naturen eller en himmelsk fader i skapelsens morgon själf skulle hviskat i den första människans öra; dessa mystiska ekon, hvilka i våra urfäders bröst skulle genljudit mot de taflor, som en nyfödd värld ställde för deras blickar. För det ämne, vi behandla, kan det vara likgiltigt, huru vida alla dessa sällsamma ting, om hvilka äfven berömde språkmän veta förtälja, verkligen funnits till. Om $^{999}/_{1000}$ af språket — för att ej tillägga ännu en eller två nior öfver och lika många nollor under strecket — äro på naturligt sätt bildade af människan, så betyder det föga, huru den återstående lilla bråkdelen tillkommit. För mig synes det ej vara en svekfull sorit, utan ett berättigadt analogislut, om vi antaga, att liksom människan genom sin *språkförmåga* kunnat så rikt och mångfaldigt utbilda språket, så har hon också genom den varit i stånd att skapa det från början — d. v. s. mäktat att så småningom till medvetna tecken förvandla de ännu blott halft medvetna åtbörder och ljud, som naturen och känslan lärt henne. Det kan ej anses mera nedsättande för människosläktet i sin helhet att en gång hafva varit ett hjälplöst, stammande barn, än samma förhållande är för en hvar bland oss som individ. Redan innan barnet kan tala, är det ju genom sin förmåga att lära tala tillräckligt höjdt öfver alla andra oss bekanta varelser i skapelsens kedja.

Såsom språket är en skapelse af människor, är det också framkalladt af mänskliga behof och tjänar mänskliga syften. Språket är, i korthet sagdt, en samling af tecken, hvilka ega samma betydelse för flere eller åtminstone för två personer. Ett språk för en person är ett oting lika visst som en öfverenskommelse emellan en person. Språket är i grunden intet annat än en öfverenskommelse, och dess egenhet att alltid förutsätta ett flertal af subjekt är följaktligen en naturlig sak. När modern säger till sitt barn: detta djur heter *hare*, detta *dufva* o. s. v., så är detta endast en annan form för den satsen: "de personer, ibland hvilka du lefver, hafva beslutit att kalla dessa båda föremål så; vill du af dem förstås, bör du också sluta dig till denna öfverenskommelse." På sådant sätt blifva vi alla redan som barn upptagna till medlemmar i ett visst språkförbund. Öfverenskommelsen sker i tysthet, den liksom faller af sig själf, men den är ej därför mindre verklig. Äfven som äldre sluta vi många dylika tysta

fördrag, nämligen ett för hvarje nytt föremål, som vi lära benämna.

Språket är alltså något helt och hållet konventionellt. Intet däri är rätt i och för sig, endast rätt inom en viss krets. Inom denna förmår ingen ensam något däremot, men alla förmå allt. Häruti liknar språket folkseden och modet. Ja, i själfva verket är ett språk icke annat än ett inom en viss krets rådande mod. Om detta mod är aldrig så orimligt, så är det ock språklag, för så vidt det är gällande. Det finnes ingen auktoritet öfver det att vädja till. Så till vida kan man säga därom: vox populi vox dei. — — — —

I forna tider, då hvart folk lefde inom sina gränser och utvecklade sig mest på egen hand, var det naturligt, att det af egna tillgångar bildade namnen på sina flesta föreställningar. Det är därför som äldre språk på oss göra samma intryck af hemländsk, ärlig flärdlöshet, som vi erfara, då vi långt borta i en aflägsen landsbygd se hemslöjd och enkla seder ännu lefva kvar, undangömda från påverkningarne af vår maskin-arbetande, äflande tid. Vi känna oss omsväfvade af en renhetens och oskuldens fläkt, som vi sakna i den bullrande värld, där vårt eget lif förflyter. Vi önska att taga med oss dit tillbaka något af denna sköna idyll, vi försöka kanske att i vårt hem i staden också införa husslöjd och landtliga vanor. Men hur går det väl? Idyllens former kunna vi efterbilda, idyllens ande följer ej med, den trifs ej i en sådan omgifning. Och vi må sätta oss emot det så mycket vi vilja, tidens ström brusar fram i den fåra, som den börjat plöja. Snart skola dess vågor också nå den bygd, hvars stilla ro så smekte vårt sinne. Vi klaga kanske att så måste ske, men vi hafva ej rätt därtill. Mycket godt skall kanske gå under, men det lif som växer upp i stället, det lif som redan omgifver oss här i världslarmet, det är — vi böra erkänna det — med alla sina brister dock i grunden ett rikare, större lif. Språket går kanske, liksom mänskligheten, fram öfver nedtrampade blommor, men båda gå dock framåt.

Att främmande ord måste komma in i vårt språk och detta i mångfaldigt stigande progression för hvarje år, som går, är något som ligger i sakens natur. Och öfver hvad som ligger i sakens natur kunna vi ej sörja. Det nödvändiga är alltid rätt. Tusende uppfinningar skola göras i land, som ej äro våra, tusende tankar skola först få sitt namn i språk, som för oss äro främmande; och om vi, som jag hoppas, följa med i framåtskridandet, skola efter hand dessa uppfinningar, dessa idéer också göras till vår egendom. Och med saken skall såsom hittills i de flesta fall också namnet följa. Att öfversätta det är, äfven där sådant låter sig göra, ofta alldeles gagnlöst, till och med stundom olämpligt. — — En förtjänst hos utländska ord må här särskildt påpekas.

Det är endast sällan som ett enskildt ord förmår uttrycka sakens hela väsende, det kan endast omtala en sida hos den och innehåller därför oftast antingen mer eller mindre än det vill beteckna, Då t. ex. Tyskarne kalla paraply för *Regenschirm*, Isländingarne för *regnhjálmur*, Norrmännen stundom för *Regnhat*, liksom äfven Portugiserna säga *chapeo de chuva*, så gömma alla dessa namn, bokstafligt tagna, åtskilliga andra betydelsemöjligheter än den de faktiskt ega. Paraplyet är blott ett särskildt slag af regn-skärm, -hjälm, -hatt. Måste man ej tillstå att det på sitt sätt är bättre att, som vi i detta fall, ega ett tecken, hvilket för oss ingen mening har, än ett, som har en missledande? För vanliga föremål är den nämnda olägenheten af mindre vikt, ty genom vana vet man, hur man har att tyda det tvetydiga tecknet. Men det är just när ett föremål är som mest ovanligt, nämligen när det är nytt, som det brukar dopnämnas, och häraf blir en följd, att det ofta ligger i den benämnandes intresse att välja ett främmande ord. *Aseptinens* uppfinnare kunde väl möjligen kallat den t. ex. *rötvärn,* men han hade därigenom yppat en möjlighet för sammanblandning af detta slags rötvärn med öfriga. Att specialisera genom nya sammansättningar skulle ofta leda till mycket ohandterliga *sesqvipedalia verba.*[1] Vid införandet af utländska föremål ligger det också alltid närmast till hands att upptaga det namn, som föremålet redan i utlandet ägt. — För att ej gifva de utländska orden mera, än hvad dem tillkommer, nämner jag strax, att de såsom tecken äro behäftade med den olägenheten, att mindre lätt stanna i minnet, enär de ej anknyta sig till förut bekanta ord; och vidare att deras fonetiska beskaffenhet stundom gör dem obrukbara. Orden *prest, pastor, biskop, påfve, pop, abbé,* hafva lätt tagit fotfäste i vårt språk, men aldrig skulle något europeiskt folk bekväma sig att upptaga sådana ordvidunder som det, hvarmed Mexikanerna nämna sin prest: *notlazomahiuzteopixcatatzin.* Om romaniska ord haft mera svårt att assimilera sig med vårt språk än tyska, så beror detta i icke ringa mån på dylika förhållanden. — När det i ett enskildt fall gäller att afgöra: hvilket är bäst, hemgjordt eller lånadt? böra dessa olika sidor af saken vägas mot hvarandra, och då har vågens tunga gifvet det rätta utslaget, när man funnit *det tecken, som lättast gifvet lättast förstås.*

Det som säkert mer än något annat, ja ofta ensamt, väckt fosterlandskänslan till strid mot utländskt ordgods, är det vittnesbörd om beroende af främmande folk, som de med fullt skäl ansetts afgifva. Det är ett fattigdomsbevis öfver vårt eget folk, som uttalar sig i dessa lånord, menar man, och därför är det en fosterländsk plikt att med eld och svärd utrota dem. — Ja, de

[1] lat. halfannan fot långa.

äro ett fattigdomsbevis, det är sant, på samma vis som det är ett fattigdomsbevis för vårt land, att nästan alla de kulturväxter, som gifva oss vår näring eller fröjda oss med sin skönhet och sitt doft, äro utifrån införda. Icke älska vi vårt land mindre för det. Det vore stolt att få säga: jag har lärt mig allting själf, och jag står ändock i de främsta leden af bildningens arbetare. Men då det är ett faktum, att vi *icke* lärt oss allting självfva, är det då väl en skam att hafva lärt af andra? Nej, icke att *lära* af andra, utan att *icke lära* af andra är en skam.

"All bildning står på ofri grund till slutet",

den enes mer, den andres mindre. Vår skuld till främmande kulturfolk förminskas ej en hårsmån, därför att vi försöka att för oss och våra efterkommande undandölja det skuldebref, som talar därom. Blir månne Sveriges historia en annan och vackrare, om vi lyckas intala oss själfva eller vår omgifning, att Karl XII segrade vid Pultava och att Karl Gustaf betedde sig som en ridderlig fiende mot Danmark?

Att det ej är så farligt hvarken för språket eller nationaliteten att hysa frisinnade grundsatser rörande naturaliserandet af främmande invandrare, därpå kan engelskan vara oss ett trösterikt och upplysande exempel. Intet språk finnes i världen, som från så skilda håll, samlat sitt stoff, och dock — jag är nästan frestad att säga: just därför — är det kanske af alla världens språk det som står högst, d. v. s. det som bäst motsvarar de syften, hvilka ett språk är afsedt att tjäna. — Jag har redan ofvan sökt visa, att nationaliteten föga har att göra med de ljud, i hvilka vi benämna en sak. Den sitter ej i *munnen*, den sitter i *hjärtat*. Ställa vi språket för högt, komma vi i samma mån att ställa nationaliteten för lågt.

Det kan dock visserligen gifvas historiska förhållanden, under hvilka den i sig själf rättmätiga, liberala uppfattningen af lånordens betydelse måste stå tillbaka för andra intressen. Mången likgiltig sak kan ju under vissa förhållanden få stor betydelse. En hvit duk om armen afgjorde i Bartolomeinatten mellan lif och död. Danskarne må sålunda, för att anföra ett exempel, hafva full rätt att med all makt motarbeta hvarje tyskt lån i sitt språk. Det gäller för dem ej blott att vara Danskar; de måste ock så mycket som möjligt synas vara det för att ej äfventyra att ryckas med i det stora germaniska strömdraget.

I det hela kunna alldeles samma grundsatser, som jag velat göra gällande för bedömandet af utländska ords medborgarrätt hos oss, äfven tillämpas rörande upptagandet af ord ur vårt fornspråk. Att, då språkets närvarande tillgångar tryta, vända sig till det äldre målet eller till de lefvande dialekterna är ofta synnerligen att förorda, emedan ett på detta sätt åstadkommet ord

gärna lättare förstås än ett utländskt ord — alltså bättre fyller sin roll som ett tecken. Men att däremot onödigtvis leta fram gamla "götiska" ord blott för att anbringa dem som en *purpureus pannus*[1] på sin tankes hvardagsdräkt är ej en smula bättre än att för samma grannlåts skuld smycka sitt tal med utländskt ordglitter. Jag ser saken naturligtvis blott från språkriktighetens synpunkt; ett fosterländskt nit, om ock missriktadt, har ju sin ursäkt nära.

Det är ett märkvärdigt förhållande att många, i öfrigt skarpsinniga män, som ifra för att vi skola hålla våra fäders språk rent och oförderfvadt, hafva så svårt att komma i håg, att våra fäder lefde icke blott på 12- och 1300 utan också på 16- och 1700-talen. Ja en och annan röjer till och med en viss svårighet att minnas, att han själf lefver i senare hälften af 1800-talet. På frågan: hvad är svenska språket? tro icke så få, att svaret lyder: det språk som *borde* talas i Sverge. I stället för *jättar* anser man sig därför rättare säga *jättnar*, för *riksdrotset riksdrotseten*, för *följeslagare följes-lage*, för *tillvaro tillvara*, för *drotten drottnen*; ja till och med namnet *Sverige* lär ju någon gång hafva tänkt på att återställa till den äldre formen *Sverike*. Hit hör äfven hvad ofvan är nämndt, att man tror sig böra denationalisera så många som möjligt af de främmande ord, hvilka under de sista århundradena inkommit i vårt språk. Hvad blefve följden af dessa sträfvandens framgång? Utan tvifvel den, att vi med större lätthet skulle kunna reda oss, då vi toge fram våra gamla lagar och rimkrönikor, eller när vi i någon isländsk saga ville läsa om forna nordbors äfventyr och bragder. Detta vore obestridligen en sak att sätta värde på. Men just i samma mån som dessa gamla skrifters språk komme att förefalla oss mindre afskräckande, skulle också vår närmaste förtids litteratur bli oss mera främmande. Ingen sida hos Geijer skulle vi kunna lära utan att stötas af ord med de olyckliga tyska förstafvelserna, *an-*, *be-*, *er-*, ingen dikt af de skalder, vi lärt oss älska, utan att därjämte få rytmen förstörd. — Hvilken väger tyngst, vinsten eller skadan? För mig åtminstone är svaret icke tvifvelaktigt.

Och vi, som haft det olycksödet att blifva födda just i en tid, då vårt språk skall genomgå sin stora rensningsprocess och förbättras efter vetenskapliga grundsatser, hvilken blir väl vår lott? Med lexikonet i den ena handen och grammatiken i den andra skola vi nödgas leta oss en villsam väg fram mellan alla de faror och försåt, som vårt eget språk ställer för oss, och blott för ord, ord, ord skola vi aldrig hinna till sak. Än en gång, fast af ny anledning, skall man i vårt land kunna med den gamle Spegel och dem, som oftast anföra hans ord säga, att

[1] lat. purpurfärgadt bräm.

"svenske män stappla allra mest, då de skola tala det svenska språket."

Nej — *svenska språket är icke det språk, som borde hafva talats i Sverige, utan det språk som verkligen där talas.*

Att med en axelryckning nämna "bruket" såsom något i språkfrågor mindre väsentligt än "vetenskapen" röjer brist på insikt i språkets väsende. De största språkorimligheter i världen blifva riktiga, så snart de fått bruket på sin sida, liksom den värste usurpator blir legitim, när han blott sitter fullkomligt fast på sin tron. Ordet *hvalfisk* är det riktiga svenska namnet på balæna, fastän detta djur ej är någon fisk. Ordet *"álogon"* "det oförnuftiga kräket" är det rätta nygrekiska namnet på hästen, och den som i känslan af detta namns obillighet i stället kallade hästen *"to logikón"* "det förnuftiga djuret" skulle därigenom möjligen visa sig som god djurkännare, men som dålig språkkännare. Den grammatiker som ville säga: "så och så är visserligen språkbruket, men det rätta uttryckssättet är det och det", skulle vara lika klok som en målare, hvilken afbildade en enögd person med båda ögonen väl behållna, eller en text-kritiker, hvilken rättade ej blott textens utan ock författarens fel. Språkforskaren har till uppgift ingalunda att *skrifva* språkets lagar, blott att *beskrifva* dem. Endast i de fall, där bruket, språklagen, icke stadgat sig, blir hans makt gentemot språket något större. Han har då att bland de olika möjligheterna välja en och här äger han full rätt att låta historien vara sin ledstjärna. Att i dessa fall den form eller det uttryckssätt, som sluter sig till språkets äldre skick, bör hafva ett bestämdt företräde framför andra, är tydligt och beror därpå, att det alltid är en fördel att bevara ett språkteckens kontinuitet. Hvarje rubbning i dessa teckens betydelse är för de talande en olägenhet, och bör därför hälst undvikas. Språket är ju blott ett verktyg, som icke är till för sig själf, utan endast för det därmed åsyftade ändamålet; ju mindre vi behöfva tänka på mekanismen, ju mindre dess vanliga fortgång rubbas, desto större är också dess gagn. Därför må ingen onödigtvis våga att göra en enda förändring i språket. Den som själfmant afsäger sig rätten att bruka ett verkligt lefvande ord i språket, vare sig emedan det är utländskt eller emedan det från vetenskaplig synpunkt är illa bildadt, han dödar väl icke därmed en tanke, men han beröfvar en tanke dess hopp och gör den så för samhället ofruktbar. Och han har därigenom icke blott gjort orätt mot sig själf, han har brutit mot den nationalitets intressen, som han så varmt velat förfäkta. — — — —

Äfven med afseende på det sätt, på hvilket vi böra kläda vårt språk i skrift, måste vi häfda det beståendes, närvarandes rätt. Må dock ingen misstyda dessa ord! Om det är bekvämare att lära och att bruka *ett* teckenspråk än två, och om därför vår

skrift, i motsats till Kinesernas, ej afser att vara självständigt språk vid sidan af talet utan blott vill lämna en öfversättning från ögat af örats tecken, så är tydligen *det* närvarande, om hvilket det här gäller, ej vår närvarande skrift utan vårt närvarande tal. Vår närvarande skrift afbildar till stor del ett förgånget och främmande sätt att tala, ej vårt. Den riktigaste regel som kan uppställas för rättstafningen, är också den enklaste: skrif som du talar — förutsatt nämligen, att du talar så, som det svenska folket numera anser sitt språk rättast böra uttalas. Det vore en lycka för oss, om denna stafningslag alltid blifvit följd; den skulle i vår barndom besparat oss många svåra skolstunder. Men då de flesta af oss, sedan vi en gång satt oss in i det gällande systemets konstigheter, sluta med att finna detta naturligt och det naturliga konstigt, och då vi ej vilja på en gång bryta kontinuiteten med det förflutna, nödgas vi jämka mellan de båda systemen, görande hvad vi kunna för att från det traditionella stafsättet närma oss mer och mer till det som i princip är ensamt riktigt: det fonetiska. Den som tror sig böra uppställa härledningen såsom högsta grundsats för skriften, gör sig skyldig till just samma felaktiga tillämpning af historien på verkligheten, om hvilken jag nyss talat. — — — —

Rättelser

hvilka torde före Handbokens användande verkställas.

Del.	I ss. 4, 62, 237; II ss. 319, 340, 341, 342, 377,	står	*bärg*	läs	*berg.*
»	I s. 221; II ss. 309, 395, 398	»	*hälg*	»	*helg.*
»	I ss. 6, 114	»	*häll*	»	*hell.*
»	I ss. 2, 29, 32, 33,; II 313	»	*häller*	»	*heller.*
»	I ss. 6, 26, 28; II ss. 305, 323, 401	»	*hällre (-st)*	»	*hellre (-st).*
»	I s. 221; II ss. 315, 391, 396, 402, 412	»	*rägn*	»	*regn.*
»	I ss. 26, 27, 28	»	*värk*	»	*verk.*
»	I ss. 10, 28, 33; II s. 310	»	*ägga*	»	*egga.*
»	I s. 8; II 339. 374, 391	»	*äljest*	»	*eljest.*
»	I s. 44	»	*härtig*	»	*hertig.*
»	II s. 401	»	*mäst*	»	*mest.*
»	II s. 345	»	*Värmland*	»	*Vermland.*
»	I i öfverskrifter	»	*literatur*	»	*litteratur.*

